

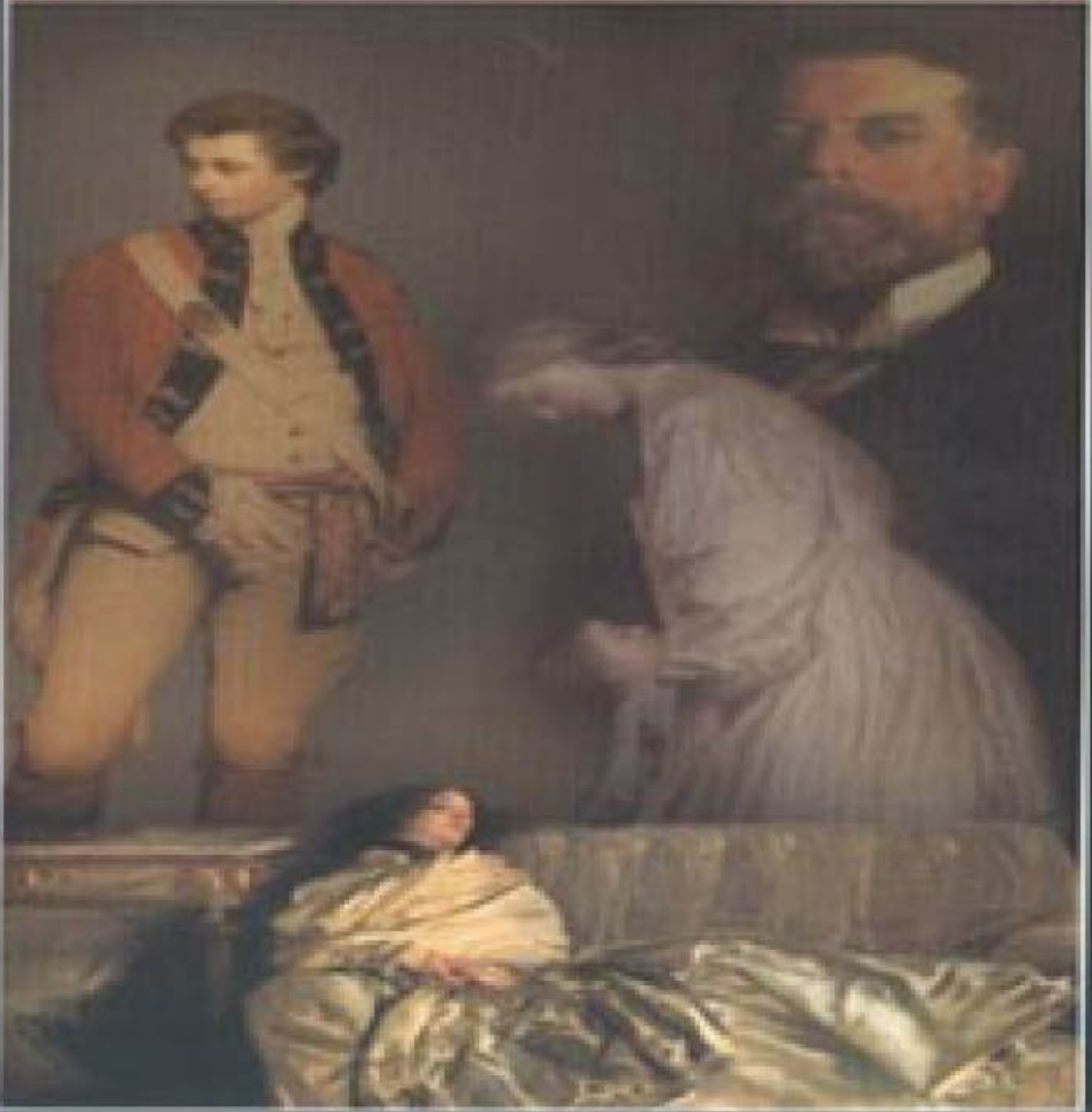
KIRMIZI VE SİYAH

DÜNYA KLASİKLERİ - ROMAN

STENDHAL

KIRMIZI VE SİYAH

YERİNCİ BASKI

Kırmızı ve Siyah

STENDHAL

BORDO-SİYAH

1. KISIM

BÖLÜM I

BİR KÜÇÜK ŞEHİR

Put thousands together
Les bad.
But the cage less gay.
HOBBS

Verrieres, Franche-Comte'nin en zengin kasabalarından biridir denilebilir. Sivri damları kırmızı kiremitle kaplanmış beyaz evleri, en hafif dönemeçleri bile sık kestane kümeleriyle belirmiş bir tepeciğin üstünde kat kat yükselmektedir. Vakti zamanında İspanyolların kurduğu, bu gün harap olan surlarının birkaç yüz kadem aşağısında Doubs çayı akar.

Verrieres'in kuzey tarafını, Jura'nın kollarından biri olan yüksek bir dağ örter. Bu Verra dağının dalgalı tepelerini, Ekim ayının daha ilk soğuklarında kar kaplar. Dağdan kopan bir sel, Doubs'a dökülmeden önce Verriere'den geçerek birçok kereste bıçkılarını harekete getirir. Kerestecilik basit sanatlardandır. Verrieres'in, kasabalıdan çok, köylüye yakın halkının çoğuna oldukça refah sağlar. Bu küçük şehri zenginleştiren, kereste bıçkıları değildir. Verrieres, Napolyon'un düşmesinden çok önceleri aşağı yukarı bütün evlerinin cephelerini yenileştirmiş bulunan yaygın refahı, Mulhouse bezi denilen bez fabrikasına borçludur.

İnsan şehre girer girmez gürültücü ve korkunç görünüşlü bir makinenin patırtısı ile sersem olur. Her düşüşlerinde yeri titreten yirmi ağır çekiç, sel suyunun işlettiği çarkla kalkıp kalkıp iner. Bunlardan her biri günde bilmem kaç bin çivi yaparmış.

Bu kocaman çekiçlerin düşeceği yere, çabucak çivi şekline giriverecek demir parçacıklarını, güzel ve parlak tenli kızlar koyar. Görünüşte pek ağır olan bu iş, Fransa'yı İsviçre'den ayıran dağlara ilk yol giren gezgini en çok şaşırtan işlerden biridir. Verrieres'e giren yolcu, caddeden geçenleri sağır eden bu güzel çivi fabrikasının kimin olduğunu sorarsa ona yayvan bir konuşma ile şu cevabı verirler: Kimin olabilir! Belediye Başkanımızın!

Yolcu, Doubs'un kenarından başlayıp tepenin ta ucuna dek giden bu caddede biraz olsun vakit geçirmek isterse önemi ve işinin çokluğu davranışından anlaşılan bir "zat"ı göreceğinden hiç şüphenez olması. O görünür görünmez bütün başlardan şapkalar çıkıverir. Saçları kır, giyimleri kurşunîdir. Göğsünde, aldığı bir çok nişanın kurdelâsı vardır. Geniş alınlı ve gaga burunludur. Öyle alıcı gözüyle bakılınca çehresinde bir düzgünlük olduğu görülür; dahası, ona ilk defa bakan, bu yüzde, köy belediye başkanının ağırbaşlılığıyla kırk sekiz elli yaşındaki kimselerde de bulunabilen bir soy güzelliğinin birleştiğini söyleyebilir. Lâkin onun kendini beğenmek ve ukalalıkla karışık dar kafalılığı ve beceriksizliği, arası geçmeden, Parisli yolcunun gözüne çarpar. Sonunda, bu adamın bütün kabiliyetinin, alacağını tamamıyla alabilmek, vereceğini de elinden geldiğince geç verebilmekten ibaret olduğu görülür.

Verrieres belediye başkanı M. de Renal, işte böyle bir adamdır. Sokaktan kasıla kasıla geçip belediyeye girer.

Ve yolcunun gözlerinden kaybolur. Fakat yolcu, gezmesini bırakmazsa, yaklaşık yüz adım ötede oldukça güzel bir evin önüne gelir ve bu evin yanındaki demir parmaklığın arasından görkemli bir bahçe görür. Onların da ardında Bourgogne tepelerinin oluşturduğu ufuk çizgisi gelir ki bu da, gözlerimize tam istediğimiz zevki versin diye yaratılmış gibidir. Bu man-

zara yolcuya küçük para çıkarları havasını, artık onu boğmaya başlayan bu kötü kokulu havayı unutturur.

Yolcu bu evin, M. de Renal'in olduğunu öğrenir. Verrieres Belediye Başkanı, henüz bitmekte olan bu güzel, kesme taş binayı, büyük çivi fabrikasından kazandığı parayla yaptırmıştır. M. de Renal'in eski bir İspanyol ailesinden geldiği söylenir. Bu aile memlekette henüz XIII. Louis oraları almadan çok önce gelip yerleşmiştir.

1815 yılından beri bir sanayi adamı olduğuna utanır. Aynı yıl belediye başkanı oldu da ondan. Doubs kıyısına dek set set inen bu haşmetli bahçenin ayrı ayrı parçalarına desteklik eden duvarlar da M. de Renal'e demir ticaretindeki bilgisinin mükâfatı olmuştur..

Almanya'nın Leipzig, Frankfurt, Nuremberg gibi tezgâhlarıyla, ticaretiyle tanınmış şehirlerinin çevresinde kendi hallerine bırakılmış, yine seyrine doyum olmayan bahçeler vardır. Fransa'da onların eşini bulabileceğinizi hiç sanmayın. Franche-Comte'de insan ne kadar duvar yaptırır, toprağının dört yanına birbiri üzerine sıralanmış taşları ne derece yığarsa komşularının sevgisini de o derecede çok kazanır. M. de Renal'in duvarla dolu bahçelerinin herkesin ağzının suyunu aktırmasının bir sebebi de, kapladıkları arsalardan birkaçının ağırlıklarınca altına alınmış olmasıdır. Söz gelimi Verrieres'e girerken Doubs kıyısında garip durumu gözünüze çarpan ve damının üzerinde yükselen tahta levhada kocaman kocaman harflerle SOREL adını gördüğünüz kereste bıçkısı, altı yıl önce, şimdi M de Renal'in bahçelerinin dördüncü seddinin yapılmakta olduğu arsada idi. Burnu büyük olmasına rağmen M. de Renal, katı yürekli ve inatçı bir köylü olan ihtiyar Sorel'e kaç defa gidip geldi. Bıçkı kısmını başka bir yere taşımaya razı edinceye kadar ona kaç avuç dolusu altın verdi! Bıçkayı işleten ve

herkesin malı olan çaya gelince, M. de Renal, Paris'te hatırını sayanlara başvurup onun da yolunu değiştirtti. Bu lütfu 1829 seçimlerinden sonra elde etti.

Sorel'e, aldığı bir feddan (arpent) toprağa karşılık, beş yüz adım aşağıda, Doubs kıyısında dört feddan toprak verdi. Bu yer, çam tahtası ticaretine çok daha elverişli olmakla beraber Sorel Baba -zenginleştiğinden beri onu bu adla anarlar- komşunun içine işlemiş olan mal sahipliği sevdasından yararlanıp altı bin frank kopardı.

Bu uyuşma, memleketin ileri gelenlerince hayli eleştirildi. Bir sefer de, bundan dört yıl önce bir pazar günü, M. de Renal, belediye başkanı kıyafetiyle kiliseden dönerken, Sorel'in, yanında üç oğlu ile kendisine bakıp gülümsediğini gördü. Bu gülümseme belediye başkanına işin aslını acı acı öğretti: O günden beri bu değiş tokuşun daha ucuza yapılmasının mümkün olduğunu düşünüp hayıflanıp durur.

Verrieres'de halkın saygısını kazanmak için yapılacak başlıca şey, bir çok duvar ördürmekle beraber, getirdikleri plânlara kapılmamaktır. Böyle bir yeniliğe heveslenecek olan ihtiyatsız mal sahibinin ölünceye dek dik kafalı diye anılacağının ve Franche-Comte'de kimlere saygı gösterileceğinin, kimlere gösterilemeyeceğinin öteki kişiler yanında hiç bir değeri kalmayacağı muhakkaktır.

Sözün doğrusu, bu akıllı uslu kimseler en can sıkıcı birer müstebittir. Paris denen büyük cumhuriyette yaşamış olanların küçük şehirlerdeki yaşayışa dayanamamaları hep bu çirkin istibdat sözü yüzündendir. Fransa'nın küçük şehirlerinde umumî kanaatin, hem de ne kanaat(!) baskısı, Amerika Birleşik Devletlerindeki kadar budalalık kokar.

BÖLÜM II

BİR BELEDİYE BAŞKANI

Önemi, bayım, beğenmediniz mi?..
Ahmakların saygısını, çocukların ağzı açık hayranlığını, zenginlerin çekemezliğini, arif kişinin de küçümsemesini hiç mi sanırsınız?

BARNAVE

M. de Renal'in yöneticilikte ününün yayılmasına en yarayan işlerden biri, Doubs'm yatağından yüz kadem yukarıda, tepenin boyunca giden gezme yeri için kocaman bir istinat duvarına ihtiyaç duyulması oldu. O gezme yeri, bu mevkiinden ötürü, Fransa'nın en seyre değer tabiat manzaralarından birine bakar. Ancak her baharda yağmur suları yarıklar açıyor, çukurlar kazıyor, orasını geçilmez bir hâle koyuyordu. Herkesin gördüğü bu kusur M. de Renal'i, yirmi kadem yüksekliğinde, otuz veya kırk kulaç uzunluğunda bir duvar yaptırıp idaresi dönemine ölümsüz bir ün kazandırmak mecburiyetine, bu mutlu mecburiyete düşürdü.

M. de Renal, bu duvar için tam üç yol Paris'e gidip geldi, çünkü vaktin İçişleri Bakanı Verrieres gezme yerinin aman bilmez bir düşmanıydı. Şimdi duvarın korkuluğu topraktan dört kadem yüksektedir. Son günlerde de, gelmiş gelecek bütün bakanlara meydan okur gibi, onu yontma Malta taşıyla döşüyorlar.

Kaç yol, maviye çalan bu güzel kurşunî taşlara göğsümü dayayıp, daha bir gün önce bırakıp geldiğim Paris balolarını düşünüp gözlerimi Doubs vadisine daldırdım! Daha ötede sol ta-

rafta, yilankavî giden beş altı vadi daha vardır ki bunların içinden de küçük dereler aktığını göz pek iyi seçer. Bunların bir çağlayandan öbürüne koşup en sonra Doubs'a döküldüğü görülür. Bu dağlarda güneş pek sıcaktır. Tam tepemizde parladığı saatlerde yolcunun yine sığınıp hayal kurabilmesi için de göklere yükselen çınar ağaçları vardır. Bu çınarların çabucak büyüebilmesi ve maviye çalan yeşillikleri, M. de Renal'ın koca dayanma duvarının arkasına yığırdığı katık toprak sayesinde elde edilmiştir; zira başkan, belediye meclisinin karşı çıkmasına aldırmayarak gezme yerini altı kademden fazla genişletmiştir -o, krallık taraftarıdır, ben ise liberalim ama yine de bu işini doğru bulduğumu gizleyemem...

Bunun içindir ki, gerek M. de Renal'in, gerek Verrieres dilenci bakımevinin bahtiyar müdürü M. Valenod'nun düşüncesine göre bu set, Saint-Germain-en-Laye seddiyle pekâlâ kıyaslanabilir

Bu "Sadıklar mesiresi" hakkında söyleyeceğim bir tek söz vardır: Bu gezinti yerinin resmî adının "Sadıkları mesiresi" olduğu on beş, yirmi yerde, mermer levhalarla gösterilmiştir. Bu levhalar da M. de Renal'e bir nişan kazandırdı "Sadıklar mesiresi" için edeceğim tek sitem, belediyenin o koskoca çınarları insafsızca ve âdeta derilerini yüzdürür gibi budatıp kırktırması üzerinedir. Alçacık, yuvarlak ve yassı başlarıyla en bayağı bostan bitkilerini andırarak yerde İngiliz çınarlarının şeklini almak için onların da içleri titrer. Ama belediye başkanının dediği dediktir. Belediyenin malı olan bütün ağaçlar yılda iki defa hiç acınmadan böyle sakat edilir. Oradaki liberaller: "Papaz vekili M. Maslon, budamadan çıkan dal ve yapraklara el atmayı âdet edineli beri belediye bahçıvanının eli daha insafsızlaştı" diyorlarsa da abartıyorlar.

Bu genç rahip, bundan birkaç yıl önce, Abbe Chelan'a ve civardaki birkaç "cure"ye göz kulak olsun diye Besançon'dan gönderildi. İtalya savaşında hizmet edip sonra Verrieres'e çekilmiş olan ve belediye başkanının sözüne bakılırsa hem Jacobin, hem de Bonapartçı olan bir yaşlı baş operatör, bir gün, bu güzel ağaçların ikide bir sakatlanmasından şikâyeti gözüne aldı. M. de Renal, "Legion d'honneur" nişanı almış bir doktorla konuşurken lazım olduğu derecede böbürlenerek cevap verdi:

– Ben gölgeyi de severim; ağaçlarımı da, (burada ağaçları kendi malı saydığını sesiyle de işaret etti) gölge versinler diye budatıyorum. Bir ağacın başka bir işe yarayacağına aklım ermez. Ola ki ceviz ağacı gibi para getirsin!

Verrieres'de her işin dayandığı büyük bir söz vardır: PARA GETİRMEK. Yalnız başına bu söz, halkın dörtte üçünden fazlasının kafasını daima meşgul eden fikirdir.

Para getirmek, işte pek şirin gözüken bu küçük şehirde her iş buna göre çözümlenir. Yeni gelen yabancı, şehrin çevresini saran serin ve derin vadilerin güzelliğine kapılarak oradaki insanların da güzellik'ten anladığını, ona değer verdiğini sanır. Aslında şehirlerinin güzelliğinden çok söz ederler: Ona pek önem verdikleri inkâr olunamaz; lâkin burada o güzellik birkaç yabancı çekip otelcileri zenginleştiriyor ve oktrua vasıtasıyla şehre para getiriyor diyerdir.

Güzel bir sonbahar günü M. de Renal, karısının koluna girmiş, "Sadıklar Mesiresi"nde geziniyordu. Vakarlı bir tavırla konuşan kocasını dinlemekle beraber Madame de Renal, üç oğlan çocuğunun hareketlerini merakla gözlüyordu. On bir yaşında kadar gösteren en büyükleri sık sık korkuluğa yaklaşıyor ve üstüne çıkmaya kalkışıyordu. O zaman tatlı bir ses Adolphe diye bağıyor, çocuk da bu boyundan büyük işten

vazgeçiyordu. Madame de Renal otuz yaşında kadar fakat henüz güzelce bir kadındır.

Benzi her zamankinden uçuk olan M. de Renal kızgın ve kırgın bir tavırla söylendi:

– O Parisli “küçük bey”, bu yaptıklarına pişman olacaktır, sarayda bizim de birkaç dostumuz vardır elbette.

Size taşradan iki yüz sayfa söz etmek istiyorum. Taşralıların uzun uzun, ince eleyip sık dokuyarak yaptıkları konuşmalara katlanmanızı isteyecek derecede katı kalpli değilim.

Verrieres Belediye Başkanının bu denli nefretle söz ettiği Parisli “küçük bey”, iki gün önce yalnız hapishaneye ve dilenciler bakımevine değil, belediye başkanıyla şehrin başlıca zenginlerinin ücretsiz yönettikleri hastaneye de girip gezmenin kolayını bulmuş olan M. Appert idi. Madame de Renal çekine çekine sordu:

– O Parisliden size ne zarar gelebilir ki? Siz yoksulların malına en ince şeyleri düşünecek derece namuslulukla baktıktan sonra...

– O buraya eleştiri yağdırmak için geliyor, sonra da gidip liberallerin gazetelerinde makaleler yayımlatıyor.

– Dostum, sizin onları okuduğunuz yok ki!

– Öyle deme. O ihtilâlciler yazıların bize de sözünü ediyorlar. Bütün bunlar bizim iyilik yapmamızı engelliyor. Bana gelince, papazın yaptıklarını asla unutmayacağım ve bağışlamayacağım.

III. BÖLÜM

YOKSULUN MALI

Hile bilmeyen erdemli bir papaz,
köy için Allah'ın bir rahmetidir.

Tleury

Verrieres papazı seksenlik bir adamdı ama hep bu dağların dinçlik veren havasında yaşadığından olacak vücudu da, huyu da, suyu da demir gibiydi. İstedığı saatte hapishaneyi, hastahaneyi, hatta dilenciler evini gezmeye hakkı vardı. Paris'ten ona bir tavsiye mektubu getiren M. Appert böyle tuhaf kasabalara sabahları erkenden gelmenin daha uygun olduğunu bildirdi. Gelir gelmez de sabah saat altıda papazın evine gitti.

Taşranın en zengin mal sahiplerinden ve ayan azasından Marquis de la Mole'un mektubunu okuyunca papaz Chelan derin düşüncelere daldı. Sonunda yarı duyulur yarı duyulmaz bir sesle: "Ben yaşlıyım, burada da beni hep severler!" dedi. Hemen Parisli baya döndü; ihtiyar olmasına rağmen gözlerinde, biraz tehlikeli fakat çok hayırlı bir iş yapmış olmanın zevkini müjdeleyen kutsal bir ateş parlıyordu.

– Gelin gidelim, bayım; hapishanenin kapıcısının, hele dilenciler evi gözcülerinin yanında, göreceğiniz şeyler üzerine düşündüğünüzü söylemeyin.

M. Appert, karşısındakinin temiz bir adam olduğunu anladı; bu saygı değer papazın arkasına takıldı; onunla birlikte hapishaneyi, hastahaneyi, dilenciler evini gezdi, bir çok şey sordu ve aldığı cevapların tuhaflığına rağmen yolsuzluk gördüğünü hiç mi hiç belli etmedi. Bu dolaşma birkaç saatini aldı. Papaz,

M. Appert'i yemeğe çağırıldı ise de, o yazılacak mektupları olduğunu ileri sürdü

Açık sözlü arkadaşını daha fazla sıkıntıya düşürmek istemiyordu. Saat üçe doğru papaz ile M. Appert dilenciler evinin denetlenmesini bitirmeye gittiler, sonra yine hapishaneye döndüler. Kapıda altı kadem boyunda, çarpık bacaklı, dev gibi bir adamla karşılaştılar; adi ve iğrenç suratı dehşetin etkisiyle büsbütün çirkinleşmiş olan bu adam hapishanenin kapıcısıydı.. Papazı görür görmez sordu:

– Bayım, bu yanındaki zat M. Appert olmasın?

– Size ne?

– Dün kesin bir emir aldım da. Vali bir jandarmayla göndermiş. Jandarma bütün gece atını dört nala sürmüş. M. Appert'i hapishaneden içeri almamamızı buyuruyorlar.

– Size söylüyorum, size M. Noiroud, benimle beraber gelen yolcu M. Appert'tır. Benim, gece olsun, gündüz olsun, istediğim saatte hapishaneye girmeye hakkım var mı? Yanımda istediğimi de bulundurmaya hakkım var mı?

Zavallı kapıcı, hiç istemediği hâlde dayak korkusundan söz dinleyen bir buldok gibi başını eğip yavaşça konuştu:

– Var.. Yalnız, bay papaz, benim de çocuğum çocuğum var; beni bir ispiyonlarsa yerimden olurum; aylığımdan başka da gelirim yok.

Papaz, acıdığını giderek daha fazla belli eden bir sesle cevap verdi:

– Ben de yerimden olursam canım sıkılır..

Kapıcı derhal cevap verdi:

– Ben sizinle bir miyim? Sizin, yılda 800 lira geliriniz olduğunu biliriz; çiftiniz, çubuğunuz da cabası.

İki gündür şişirilerek, türlü türlü anlamlar verilerek anlatılan ve küçük Verrieres şehrindeki bütün ihtirasları ayaklandırmış

olan olay bundan başka bir şey değildi. Şimdi de M. de Renal ile karısı arasındaki küçük tartışmanın konusu olmuştu. O sabah, arkasına dilenciler evi müdürü M. Valenod'yu alarak papazın evine gitmiş, memnuniyetsizliğini acı sözlerle belli etmişti. M. Chelan'i koruyan kimsesi yoktu. Belediye başkanıyla müdürün sözlerinin nereye varacağını anladı.

– Ne yapalım baylar, dedi, bu çevrede işinden edilen papazların üçüncüsü de ben olurum. Elli altı yıldır buradayım. Yeni geldiğimde burası bir köydü. Bu şehirde oturanların aşağı yukarı hepsini ben vaftiz ettim. Hemen hemen her gün birkaç gencin nikâhını kıyıyorum.

Vaktiyle büyük babalarının nikâhını da ben kıydımdı. Verrieres benim evim, ailem sayılır; ama o yolcuğu görünce içimden şöyle dedim: “Paris'ten gelen bu adam, belki gerçekten bir liberaldir, yazık ki liberaller çoğalıp duruyor. Bu adamdan yoksullarımıza, mahpuslarımıza ne kötülük gelebilir ki?...”

M. de Renal'in ve hele dilenciler evi müdürü M. Valenod'nun sözlerinin gittikçe acılaştırması üzerine papaz yerinden fırlayıp titrek bir sesle bağırdı:

– Beni işimden ettirmek istiyorsanız ettirin. Ama ben yine memleketten çıkmam. Miras olarak 48 yıl önce bana bir tarla kaldığını biliyorsunuz. Benim oradan, 800 lira gelirim var. Ben, baylar, aldığım aylıktan para biriktirmiyorum. Bana işimden olacağım söylenildiği vakit telâş etmeyişim belki de bundandır.

M. de Renal karısıyla çok iyi geçinirdi; lâkin onun çekine çekine tekrarladığı: “O Parisli bay mahpuslara ne kötülük edebilir ki?” sözüne bir cevap bulamadığından tam kızmak üzere idi ki kadın bir çığlık kopardı. Ortanca oğlu set duvarının korkuluğu üzerine çıkmıştı. Duvarın, öte taraftaki bağdan en aşağı yirmi ayak yüksek olmasına rağmen koşuyordu. Ço-

cuğunu korkutup düşürmekten çekindiğinden Madame de Renal ona seslenemiyordu. Hünerine sevinip gülen çocuk en sonunda, dönüp annesine baktı; sapsarı olduğunu görünce atlayıp yanına geldi. Epeyce azarlandı.

Bu küçük olay üzerine söz değişti. M. de Renal:

– Şu kerestecinin oğlu Sorel’i ne olursa olsun bizim eve alacağım. Çocuklara bakar. Artık çok haşarı oldular, başa çıkmıyoruz. O Sorel adeta bir papaz. İyi Lâtince biliyormuş, çocukları yetiştirir. Papaz da onun sözünü dinletenlerden olduğunu söylüyor. Bizde yer içer, üç yüz frank da yıllık veririz. Doğrusu bu ya ahlakından şüphe ediyordum, zira şu yaşlı operatörle pek düşüp kalkıyordu. O operatör, uzaktan akrabalıkları olduğundan ötürü, yemeklerini Sorellerde yedi. Onun, liberaller tarafından buraya çasıtlık yapmaya gönderilmiş olduğunu söyleseler, hiç de şaşmazdım; zira bu dağların havasının nefes darlığına iyi geldiğini, onun için burada oturduğunu söylüyordu fakat bunun ne derece doğru olduğu pek belli değildir. Bonaparte’nin bütün İtalya savaşlarında bulunmuş; dahası, söylediklerine göre, imparatorluk ilân edileceği vakit o karşı oy vermiş. O liberal, Sorel’in oğluna Lâtince gösterirdi; buraya gelirken getirdiği bir sürü kitabı da ona bıraktı. Bunun için, kerestecinin oğlunu bizim çocukların yanına çağırmayı hiç aklımdan geçirmezdim ama papaz, aramızı bu derece açan kavgadan bir gün önce bana onun üç yıldır din bilgilerine çalıştığını söyledi. Ruhban okuluna girmek arzusunda imiş. Demek ki liberal değil; iyi Lâtince de biliyor.

M. de Renal, karısına diplomatça bir tavırla bakarak devam etti:

– Bu fikir başka bir yönden de işimize yarayacak: Bizim Valenod’ın, arabasına iki güzel Normandia atı aldığı için çalımından pek geçilmiyor. Ne var ki çocuklarının dadısı yok.

– Sorel’i elimizden alabilir.

M. de Renal karısına, bu yerinde ve pek iyi düşüncesinden ötürü bir gülümseme ile teşekkür ederek şöyle dedi:

– Demek ki, tasarladığım şeyi sen de uygun buluyorsun.

– Ne çabuk da karar veriyorsunuz, a efendimiz.

– Azmimde pek adamım da ondan. Papaz da gördü. Gerçeği kendimizden gizlemeyelim. Burada dört bir yanımızı liberaler çevirmiş. Bütün bu bez tüccarlarının beni kıskandıklarını pek iyi biliyorum. İki üçü çok zenginleşiyor: M. de Renal’in çocuklarını yanlarında dadılarıyla gezmeye giderken görmeleleri çok hoşuma gidecek. Karşılarındakinin kim olduğunu anlayıp hadlerini bilirler. Ölmüş bulunan büyük babam, gençliğinde bir dadısı olduğunu bize kaç defa anlatmıştı. Bu iş bize yüz liraya patlayabilir ama bu, şerefimiz, haysiyetimiz için yerinde bir harcama sayılır

Kocasının birdenbire verdiği bu karar Madame de Renal’i düşünceye daldırdı. Uzun boylu, endamı düzgün bir kadındı; bir vakitler de, bu dağlarda pek kullanılan bir tabirle, “memleket güzeli” sayılmıştı. Hâlinde bir sadelik, yürüyüşünde bir tazelik vardı; onun bu masumluk ve tez canlılık gösteren tabii lâtifliği bir Parislinin, onu görünce, birtakım düşüncelere kapılmasına bile yol açabilirdi. Böyle bir başarıya erebileceğini duysaydı Madame de Renal şüphe yok ki pek utanırdı. Kalbinde ne işve vardı, ne de yapmacık. Dilenciler evinin zengin müdürü M. Valenod’nun ona kur yapmasına rağmen muradına eremediği söylenirdi. Bu da Madame de Renal’in namus konusundaki ününü bir kat daha artırmıştı; çünkü al yanaklı, gür kara favorili, iri yan bir delikanlı olan M. Valeriod, taşrada güzel adam denilen şu kaba, küstah ve gürültücü yaratıklardan biriydi. Onun yerinde hiç duramaması ve bağıra çağıra

konuşup gülmesi, pek çekingen olan ve görünüşte günü güne uymayan Madame de Renal'in pek fenasına giderdi.

Verrieres'de neşe, eğlence denilen şeye karşı duyduğu iğrenme, kibar bir soydan olduğuyla pek övünür diye adını çıkarmıştı. Kendisi böyle şeyler düşünmezdi ama konukların daha seyrek geldiğini görerek memnun olmuştu. Şurasını da gizlemeyelim ki Madame de Renal, şehir bayanlarınca aptalın biriydi; zira kocasına politika yapmaz, Paris'ten, Besançon'dan güzel güzel şapkalar ısmarlatmak fırsatlarını kaçırmıyordu. Güzel bahçesinde yapayalnız dolaşmakta rahat bırakılsın da ne olursa olsun, şikâyet etmezdi.

Şeytanî düşüncelerden o denli uzak bir gönlü vardı ki kocası hakkında bir hüküm vermeye ve ondan sıkıldığını kendi kendine itirafa bile kalkmamıştı. Karı ile koca arasında daha tatlı münasebetler olmadığını var sayardı; lâkin bunu farz ettiğinin pek de farkında değildi. Kocasını en çok sevdiği zamanlar, onun çocukları için neler düşündüğünü anlattığı anlardı. Babalarının arzusuna bakılırsa çocuklardan en büyüğü asker, ikincisi hâkim, üçüncüsü de rahip olacaktı. Kısacası Madame de Renal kocasını, tanıdığı öbür erkeklerden çok daha az can sıkıcı bulurdu.

Kocası hakkındaki hükmü akla yatkındı. Verrieres Belediye Başkanı, kendisine amcasından miras kalan yaklaşık yarım düzine şaka sayesinde, nüktedan ve özellikle kibar kibar konuşmasıyla tanınmıştı. Yaşlı yüzbaşı de Renal, ihtilâlden önce, Dük d'Orleans'm piyade alayında hizmet etmişti; Paris'e gidince de prensin salonlarına kabul olunurdu. Orada Madame de Montesson'u, meşhur Madame de Genlis'yi, Palais-Royal eğlencelerini icat eden M. Ducrest'yi görmüştü. M. de Renal'in hikâyelerinde bu kimselerin adları pek sık geçerdi. Fakat anlatılması hayli nazik bir iş olan bu şeylerin anılması ya-

vaş yavaş M. de Renal'e zor gelmeye başlamıştı; bunun içindir ki Orleans hanedanı üzerine olan hikâyelerini artık yalnız pek önemli meclislerde anlatırdı.. Zaten para sözü edilmediği vakit pek terbiyeli olduğundan, haklı olarak, Verrieres'in en kibar adamı sayılırdı.

BÖLÜM IV

BABA ile OĞUL

Verrieres Belediye Başkanı, ertesi sabah Sorel babanın ke-
reste bıçkı yerine doğru şehirden inerken kendi kendine şöyle
diyordu:

– Doğrusu karım kafası çok çalışan bir kadın! Üstünlük yine
bende kalsın diye belli etmek istemedim ama, Lâtinceyi bül-
bül gibi konuştuğu söylenen o küçük papaz Sorel’i ben yanı-
ma almazsam dilenciler evi müdürünün de aynı şeyi düşünüp
onu benim elimden kapıvereceği hiç aklıma gelmemişti. Vale-
nod durup dinlenmeden el âlemi rahatsız etmeyi düşünür. Ço-
cuklarının dadısından kim bilir ne böbürlenerek söz ederdi!..
Bu dadı bizim eve gelince de papaz cübbesi giyecek mi?

M. de Renal bu işi neye bağlayacağını düşünerek giderken
uzaktan aşağı yukarı altı kadem boyunda bir köylü gördü. Bu
adam sabahleyin erken kalkmış, Doubs kenarına, yedekçilerin
geçmesine mahsus yola yığılmış tahtaları ölçmekle uğraşıyor-
du. Belediye başkanının yaklaştığını görünce pek sevinmedi;
zira tahtaları yolu kapatıyordu; zaten onların oraya yığılması-
na da izin yoktu.

Sorel baba – o köylü Sorel babaydı – oğlu Julien için M. de
Renal’in teklif ettiği şeye çok şaştı; şaştığından fazla da se-
vindi. Ama onu yine de, bu dağ adamlarının kurnazlıklarını
gizlemek için pek ustalıkla kullandıkları ve ilgisizlikle karışık
hoşnutsuzluk gösteren kederli bir tavırla dinledi. Memlekette
İspanyolların hüküm sürdüğü çağlarda köle olan bu adamlar,
Mısır tellâlinin çehresinde görülen o hâli asa yitirmemişlerdir.

Sorel cevap olarak ilk önce, ezbere bildiği bütün saygı sözlerini arka arkaya sıraladı. Bu boş sözleri, çehresine has olan sahtelik – hatta hilecilik diyebilirim– hâlini bir kat daha artıran acemice bir gülümseme ile tekrar ederken yaşlı köylünün kafası durmuyor, bu denli önemli bir kimsenin Julien’i, bir işe yaramaz oğlanı yanına almak istemesindeki sebebi araştırıyordu. Julien’den hiç memnun değildi, M. de Renal de ona yılda 300 frank gibi umulmadık bir para vereceğini, yedirip içireceğini söylüyordu; üstüne başına bakmaya bile razı olmuştu. Sorel babanın bir deha eseri olarak birdenbire ileri sürdüğü bu üst baş işini M. de Renal hemen kabul etmişti.

Yaşlı Sorel’in parayı, yiyip içmeyi oğlu için yeter bulmayıp bir de giyecek sözüne kalkışması, belediye başkanını şüphelendirdi. Kendi kendine: “Benim teklifimin Sorel’i çok sevindirmesi gerekirdi. Umabileceğinden pek fazlasını buldu. Mademki yine mırın kırın ediyor, demek ki ona başka yerden de bir teklif gelmiş. Bu da Valenod’dan başka kimden olabilir?” M. de Renal hemen bir karar vermesi için Sorel’i çok sıkıştırdı ise de uğraşması boşa gitti: Kurnaz ve yaşlı köylü işi kesip atmaya bir türlü yanaşmadı; bir de oğluna danışmak istemiş... Sanki taşrada zengin bir babanın, on para bile kazanmayan oğluna danışması yalnız âdet yerini bulsun diye değilmiş gibi!

Suyla işleyen kereste fabrikası demek, çay kenarında bir salaş demektir. Dam, dört iri tahta kazık üzerine tutturulmuş çatıya dayanır. Salaşın ortasında, sekiz on kadem yüksekliğinde inip çıkan bir bıçkı görülür; gayet basit bir makine de kütükleri bu bıçkının önüne iter. Onu harekete getiren de, odunu yassı tahta biçiminde kesen bıçkıyı inip çıkaran da, su ile dönen bir çarktır.

Sorel baba fabrikasına yaklaşınca, avaz avaz Julien'e seslendi ise de cevap veren olmadı. Yalnız büyük oğullarını gördü; bu dev gibi adamlar, ellerine birer tahta almış, bıçkıya gidecek çam kütüklerini düzeltiyorlardı. Odunun üzerine çizilmiş kara çizginin tam üstüne vurmaya gayret ediyorlar ve her vuruşta iri iri parçalar koparıyorlardı. Bahalarının sesini duymadılar. Sorel baba salaşa doğru yürüdü; içeri girince Julien'i, bıçkı başında bulunması lazım gelen yerde aradı ise de bulamadı. Onu beş altı kadem yukarıda gördü: Çatı tahtalarından birine ata biner gibi oturmuştu. Makinenin işlemlerini dikkatle gözetleyeceğine kitap okuyordu. Yaşlı Sorel'in en sevmediği, en kızdığı şey de buydu. Julien'in, büyük kardeşlerinininkine hiç benzemeyen ve kuvvet isteyen işlere hiç de uygun olmayan çelimsiz vücudunu bir kusur saymayabilirdi; lâkin bu okuma sevdasından nefret ederdi, kendisi okuma bilmezdi.

Julien'i iki üç defa çağırıldı ise de cevap alamadı. Delikanlının, babasının gürleri gibi sesini duymamasına sebep bıçkının gürültüsünden çok, elindeki kitaba dalmış olmasıydı. En son Sorel baba, o yaşlı halinde, bıçkının kesmekte olduğu tahtaya, oradan da damı tutan çapraz kalasın üzerine sıçrayıverdi. Julien'in elindeki kitabı bir vuruşta çaya kadar uçurdu. Delikanlının tepesine takke gibi geçiveren yine öylesine zorlu bir sille de dengesini kaybetti. On dört on beş kadem aşağıda, işleyen makinenin manivelaları arasına düşüp paramparça olabiliyordu; fakat tam düşerken babası sol eli ile onu tutuverdi.

– Seni tembel herif seni! Bıçkının başına bırakınca sen hep böyle kitap mı okuyacaksın? Akşam papazın evine gidip zamanını boşa harcıyorsun. Orada okumana, bir diyeceğim olmaz.

Julien, sillemin şiddetinden sersemlemiş, ağzı burnu da kan içinde kalmıştı; ama yine de bıçkının başına, babasının söyle-

diği yere yaklaştı. Duyduğu acıdan çok, pek sevdiği kitabını kaybetmiş olmak gözlerini dolu dolu etmişti.

– Aşağıya in hele, hayvan, sana diyeceğim var!

Makinenin gürültüsü, Julien’in bu emri duymasını engelledi. Artık inmiş olan babası tekrar çıkmak zahmetine katlanmak istemediğinden gidip ceviz sırığını aldı ve bununla oğunun omzuna vurdu. Julien aşağı iner inmez yaşlı Sorel onu ite kaka eve doğru sürdü. Delikanlı içinden: “Tanrı bilir ne yapacak!” diyordu. Kitabının düştüğü çaya ii parçalanarak baktı. Kitapları arasında, Napolyon’un hatıratı olan Memorial de SainteHelene’i çok sever, gözü gibi kollardı..

Yanakları kızarmış, gözleri yere eğilmişti. On sekiz on dokuz yaşlarında, çelimsiz, yüzü pek güzel olmamakla beraber bir kibarlık, bir naziklik hissi veren kartal burunlu bir delikanlıydı. Sakin anlarında düşünce ve ateş dolu olan iri kara gözleri şimdi en korkunç kinle parlıyordu. Pek aşağıdan başlayan koyu kumral saçları alnını kapatıyordu. fkelendiği zaman da salar ona bir zalimlik hali verirdi. Sayısız insan çehresi arasında belki böylesine göze çarpan bir özellikle öbürlerinden ayrılmış olanı yoktur. Fidan gibi boyu, kuvvetten çok kıvraklık gösteriyordu. Daha çocukluğunda, son derece düşünceli hali ve benzinin pek uçuk olması babasına: “Bu oğlan ya yaşamaz ya da bize yk olur” dedirtmişti. Evde herkesin küçümseyerek baktığı bu ocuk kardeşlerinden de, babasından da nefret ederdi. Pazar günleri sokakta çocuklarla oynarken hep dayak yerdı. Lâkin bir yıldır şirin yüzü, genç kızlar arasında birkaç hayran bulmasına sebep olmuştu. Zayıf bir can olduğu için herkesin hor gördüğü Julien, bir gün söğütler için belediye başkanına söz söyleyen yaşlı baş operatörü taparcasına sevmişti.

Bu operatör bazen ihtiyar Sorel'e oğlundan bir günde beklediği parayı verir ve çocuğa Lâtince ile tarih öğretirdi; fakat onun tarih diye bildiği de 1796 İtalya savaşı idi. Ölürken "Legion d'honneur" nişanı ile değiştirilmiş emekli aylıklarını, otuz kırk cilt kadar kitabını Julien'e bırakmıştı; bunların da en değerlisinin, belediye başkanının itibarı sayesinde yolu değiştirilen halkın malı çaya nasıl uçtuğunu biliyoruz.

Evden içeri girer girmez Julien, babasının güçlü elinin omzuna indiğini duydu; daha da ağır yumruklar beklediği için titriyordu. Yaşlı köylü bir yandan onu, bir çocuğun bebekle oynaması gibi, evirip çevirirken, bir yandan da kart sesiyle kulağının içine bağırdı:

– Sorduklarıma yalansız cevap isterim, unutma!

Julien'in iri kara gözleri, yaşlı kerestecinin küçük, uçuk mavi ve şirret gözleriyle karşılaştı. Sorel baba sanki oğlunun ta gönlündekini okumaya çalışıyordu.

V. BÖLÜM

BİR PAZARLIK

Seni başı kitaptan kalkmaz köpek, seni! Bana yalansız cevap ver: Madame de Renal’i nereden tanırsın, onunla ne vakit konuştun?

– Onunla hiç konuşmadım, kiliseden başka bir yerde de görmüş değilim.

– Pis edepsiz, bakmış olacaksın.

– Hiç bir vakit!

Julien, dayağı önleyebileceğini sandığı sahtekâr bir tavırla: “Bilirsiniz, dedi, kilisede Tanrıdan başka bir şeyi gözüm görmez.”

Kurnaz köylü: “Elbette bunun bir aslı olacak” dedi ve bir an sustu. Sonra yine:

– Bunda ‘bir iş var ama bu iki yüzlü lânet yaratığın ağzından bir şey öğrenilmiyor ki!.. Her ne ise, artık senden kurtulacağım; işim için daha iyi olacak. Papazın mı gözüne girdin, yoksa başka birinin mi? Seni bir düşünen olmuş, yer bulmuşlar. Git de bohçanı hazırla, seni M. de Renal’e götüreceğim, onun çocuklarına hocalık edecekmişsin.

– Bu iş için ne verecekler?

– Yiyeceğin, üstün başın, yılda da üç yüz frank.

– Ben uşak olmak istemem.

– Hayvan, burada uşaklık lâfı eden mi var ? Ben hiç oğlumun uşaklık etmesine razı olur muyum?

– Sofraya kiminle oturacağım?

Bu soru yaşlı Sorel'i şaşırttı; söz söylerse bir ihtiyatsızlık edebileceğini anladı... Julien'e köpürdü, aç gözlü diye küfürler savurdu ve öbür oğullarına danışmaya gitti.

Biraz sonra Julien onların, baltalarına dayanmış, dernek kurmuş, harıl harıl konuştuklarını gördü. Onlara uzun uzun baktı ve bir şey anlayamayacağını fark edince, böyle dinlerken yakalanmasın diye gidip bıçkının yanına oturdu. Hayatını değiştirecek olan bu umulmadık teklifi enine boyuna düşünmek istiyordu fakat soğukkanlılıkla düşünemeyeceğini anladı. Zihni hep, M. de Renal'in güzel konağında neler görebileceğine takılıyordu. Kendi kendine:

– Uşaklarla oturup yemek yemektense bütün bunlardan vazgeçmek daha hayırlıdır. Babam beni zorla göndermek isteyecek ama ben ölürüm de gitmem. On beş frank, sekiz metelik birikmiş param var, bu gece kaçırım; tarlalar içinden gidersem hem jandarma çıkmaz, hem de iki günde Besançon'a varırım; orada gönüllü asker yazılır, daha olmazsa İsviçre'ye geçerim. Ama bunu yapınca da ilerlemekten, yüksek yerlerden umudu kesmeli, insanı her istediğine erdiren rahipliği bir daha asla akla getirmemeli.

Uşaklarla yemek yemekten iğrenmek, Julien'de kendiliğinden doğmuş bir his değildi. O; zenginliğe erişmek için çok daha ağır şeylere de katlanabilirdi. Bu tiksindenin kaynağı Rousseau'nun Confessions'u olmuştu. Kibarlar, zenginler âlemini hayalinde hep bu kitabın yardımıyla canlandırırды. Napolyon ordularınının tebliğleri dergisi Le Memorial de Sainte-Helene, bir de Confessions, işte Julien'in baş kitabı. Başka hiçbir kitaba iman etmesine imkân yoktu, yaşlı baş operatörün de söylediği gibi Julien'in gözünde öbür kitapların hepsi, göze girmek isteyen hilekârların kaleminden çıkmış, yalan dolu şeylerdi.

Görülmemiş zekâsının yanında Julien'in hafızası da şaşılacak derecede kuvvetliydi. Böyle hafıza çoğu aptallıkla bir gider. Geleceğinin Papaz Chelan'ın elinde olduğunu sezdiğinden onun gözüne girmek için İncil'in Lâtincesini baştan aşağı ezberlemişti. M. de Maisftre'in du Pape'ini da ezbere bilir fakat bu kitapların ikisine de pek inanmazdı. Sözleşmişler gibi Sorel ile oğlu o gün birbiriyle konuşmaktan kaçındılar. Akşama doğru Julien, papazın evine din bilgisi dersi almaya gitti fakat babasına edilen garip teklifin sözünü etmeyi uygun görmedi. İçinden: "Bu belki bir tuzaktır, unutmuş gibi görünmeli" diyordu.

Ertesi sabah erkenden M. de Renal, yaşlı Sorel'i çağırttı; Sorel, bir iki saat bekledikten sonra geldi, daha kapıdan başlayarak bin bir dil döktü, yerlere kadar eğilip özürler diledi. Sıra sıra itirazlar kapısını çalan Sorel, oğlunun evin efendisi ve hanımıyla beraber, konuk geldiği günlerde çocuklarla ayrı bir odada yemek yiyeceğini öğrendi. M. de Renal'in bu işi cidden arzu ettiğini gördükçe daha çok zorluk çıkaran, yine de bir türlü inanamayıp şaşan Sorel, bir de oğlunun yatacağı odayı görmek istedi. Bu, tertemiz döşenmiş büyük bir odaydı. Üç çocuğun karyolalarını da oraya taşıyorlardı.

Bu karyolaların taşınması yaşlı köylünün gözlerini açtı; hemen cesaret buldu ve oğluna verilecek elbiseyi görmek istedi. M. de Renal masasının bir gözünü çekip içinden yüz frank aldı.

– Bu parayı oğlunuza verin, M. Durand'a gidip kendine siyah birtakım ısmarlasın.

Yerlere eğilerek konuşmasını birdenbire unutmuş olan köylü sordu:

– Ya sizin yanınızdan çıkarırsam, elbise yine onda mı kalacak?

– Ona ne şüphe!

Sorel yayvan bir sesle:

– Öyle ise, dedi, uzlaşmamız için bir tek şey kalıyor: kaç para vereceksiniz?

M. de Renal’in kan tepesine fırladı.

– Nasıl? dedi, dün bunu konuşup kestikti ya! Üç yüz frank veriyorum; bu da çok bir paradır, fazladır bile.

Sorel, gittikçe ağırlaşan bir sesle:

– Evet, dedi, siz dün öyle söylediniz, söylemediniz demiyorum, ama...

Burada bir gayretle adeta bir dâhilik gösterdi, M. de Renal’in gözlerinin içine bakarak: “Daha çok veren var da...” dedi. Bu adamın böyle bir incelik göstermesi, ancak Franche-Comte köylülerini bilmeyenleri şaşırtabilirdi.

Bu gözleri duyunca belediye başkanının yüzü perişan oluverdi. Ama yine kendine geldi ve tam iki saat süren, uluorta hiçbir söz sarf edilmeyen bir konuşmadan sonra köylünün fendi, zengininkini yendi. Zaten zengin bu dünyada gemisini fentsiz de kurtarır. Julien’in gireceği yeni hayatın şartları birer birer görüşülüp kararlaştırıldı. Yıllık dört yüz franga çıkarılmakla kalmadı, belediye başkanı her ay başında parayı peşin vermeye de razı oldu.

– Peki! Her ay başı otuz beş frank veririm.

Köylü, yaltaklanarak:

– Belediye başkanımız gibi zengin, cömert bir bay, hesap düzgün olsun diye, otuz altı da verse ne çıkar!...

M. de Renal:

– Ona da peki, dedi ama artık keselim.

Öfke ona biraz dayanıklılık vermişti. Köylü, daha ileri gitmekten vazgeçmek gerektiğini anladı. Bu sefer de M. de Renal ilerliyordu, yaşlı Sorel’in, oğlunun ilk aylığını şimdiden

alıp götürmesine razı olmadı. Şimdi M. de Renal, bu pazarlıkta oynadığı rolü karısına anlatmaya mecbur olacağını düşünüyordu. Biraz canı sıkıldı:

– Deminki yüz frangı geri verin, M Durand’ın bana biraz borcu var Kumaşı kestirmeye oğlunuzla beraber ben de giderim.

Belediye başkanının iradesini gösteren bu hareketinden sonra Sorel, aklını başına toplayıp yine saygı ile konuşmaya başladı. En sonunda, artık bir şey kazanamayacağını anladığından kalkıp gitti. Son reveransı şu sözlerle bitti:

– Şimdi gider, oğlumu da köşke gönderirim.

Verrieresliler, belediye başkanlarının hoşuna gitmek istedikleri vakit, onun evinden “köşk” diye söz ederlerdi. Fabrikaya döner dönmez Sorel oğlunu boş yere aradı durdu. Julien, başına gelebileceklerden korkarak, gece yarısı çıkıp gitmişti. Kitapları ile legion d’honneur nişanını güvenilir bir yere bırakmak istemişti. Onların hepsini almış, Verrieres’in arkasında yükselen dağda oturan Fouque adli bir genç odun satıcısına götürmüştü. Bu adam Julien’in dostuydu.

Eve dönünce babası:

– Seni mendebur tembel seni! diye çıkıştı. Seni kaç yıldır besliyorum, acaba bir gün bana o parayı ödemek namusluluğunu gösterecek misin? Haydi pılını pırtını topla da belediye başkanının evine git.

Dayak yemediğine şaşırın Julien hemen yola çıktı. Lâkin o korkunç babasının gözünden uzaklaşır uzaklaşmaz yavaşladı. Öncelikle kiliseye uğramayı ikiyüzlülüğü için daha yararlı buldu.

Bu “ikiyüzlülük” sözüne şaşıyor musunuz? O genç köylünün ruhu, bu menfur kelimeye varmadan önce, çok yollar aşmıştır. Henüz küçükken Julien, uzun beyaz pelerinli, miğfer-

leri uzun kıl püsküllü 6. alay dragonlarını görüp askerliğe gönül vermişti. Bu dragonlar İtalya savaşından dönüyorlardı. Atlarını Sorel'in evinin kafesli penceresine bağlamışlardı. Sonradan Julien, yaşlı baş operatörün Lodi köprüsü, Arcole ve Rivoli savaşları üzerine anlattıklarını da heyecanla dinlemiş, yaşlı adamın nişanına kıskanan gözlerle baktığını fark etmişti.

Julien'in on dördüne bastığı sıralarda Verrieres'de, bu kadar küçük bir şehir için haşmetli denebilecek bir kilise yapılmaya başlanmıştı. Bunun dört mermer direği vardı ki en çok bunlar Julien'in dikkatine çarptı; bu direkler, Besançon'dan gelen ve ruhanîler kurumunun hafiyesi diye tanınan genç papaz muavini ile sulh hâkimi arasında sönmez, büyük bir kin doğmasına sebep olduklarından memlekette ün salmışlardı. Sulh hâkimi az kaldı yerinden çıkarılıyordu, daha doğrusu halk bu fikirde idi. Her on beş günde bir Besançon'a giden ve orada piskoposun karşısına çıkabildiği söylenen bir papazla anlaşmazlık çıkarmanın cezası daha az olamazdı ya!

Bu olaylar üzerine, kalabalık bir aile babası olan sulh hâkimi, haksız görünen birkaç karar verdi; bunların hepsi de halktan Constitutionnel gazetesini okuyanları cezalandırmıştı. Hak yolunda olanlar galip geldiler. Gerçi cezalar da üç beş franklık şeylerdi; fakat bu ufacık para cezalarından birine de Julien'in vaftiz babası olan bir çivici çarpıldı. Bu adam, öfke halinde: "Dünya ne kadar da değişti!" diye bağırdı; "Biz de, yirmi yıldır bu sulh hâkimini, pek namuslu bir adam bilirdik!" Julien'in dostu baş operatör, o vakitler hayatta değildi.

Julien, birdenbire, Napolyon'un sözünü etmeyi bıraktı; papaz olmak istediğini söyledi ve artık, babasının fabrikasında, papazdan emanet olarak aldığı Lâtince bir İncil'i hiç durmadan ezberlemeye çalıştığı görüldü. Onun bu yolda pek çabuk

ilerlediğini görüp hayran olan iyi kalpli yaşlı papaz, birçok akşamlar ona din bilgisi verdi. Julien, onun yanında yalnız sofuca hisler gösterirdi. Bir kızınki gibi uçuk ve narin olan bu yüzün arkasında zengin olmadan yaşamaktansa bin kere ölüme atılmaya hazır, verdiği bu karardan dönmez bir ruh bulunduğunu kim sezebilirdi ki!

Julien için zengin olmak, her şeyden önce, Verrieres'den kurtulmak demektir. Doğduğu şehirden nefret ederdi. Orada gördüğü her şey ona buz gibi geliyor, hevesini kırıyordu. Ta küçüklüğünden beri coşkunluk anları olurdu. O anlarında, bir gün Paris'in güzel kadınlarıyla tanışacağını, parlak bir iş görüp onların dikkatini çekeceğini hayal ederdi. Onlardan birinin Julien'i sevmesi olmayacak şey miydi? Bonaparte'i daha yoksulken, ünlü ve güzel Madame de Beauharnais sevmemiş miydi? Yıllardır Julien'in kendi kendine: "Kimsesiz ve parasız bir teğmen olan Bonaparte, kılıcıyla dünyanın efendisi oldu!" demediği belki bir saat bile geçmezdi. Bu düşünce onun, pek büyük sandığı felâketlerine merhem olur, binde bir sevinci olunca da bu sevinci artırırdu.

Kilisenin yapılması ve sulh hâkiminin hükümleri birdenbire onun gözünü açtı. Aklında doğuveren bir fikir onu haftalarca bir çılgına çevirdi ve en sonunda, ihtiraslı bir ruhun kendi icat ettiğini sandığı ilk fikrin kudretiyle onu kavrayıverdi.

"Bonaparte sözünü ettirdiği vakit Fransa düşman eline düşmekten korkuyordu; askerlik meziyeti gerekli ve moda olmuştu. Bu gün ise kırk yaşında papazların yılda yüz bin frank aldıkları görülüyor, yani Napolyon'un meşhur generallerinin aldığından üç misli. Onlara yardım edecek adamlar lazım. Bir kere şu sulh hâkimini ele alalım: şimdiye değin ne denli iyi düşünür, ne namuslu adamdı! Şimdi yaşlılığında, otuz yaşında

genç bir papazın gözünden düşmek korkusuyla adına leke sürüyor!”

Bir gün, yeni iman yoluna girip din bilgisi öğrenmeye başladığının ikinci yılında, gönlünü kemiren ateş birdenbire patlak verip onun içini dışarıya vurmuştu. M. Chelan'ın sofrasında papazların toplandığı bir gündü; Julien'i M. Chelan konuklarına öğrenme yolunda harikalar gösteren bir genç diye tanıtmıştı. Julien işte böyle bir şölende Napolyon'u coşup göklere çıkarmıştı. O günden sonra sağ kolunu bağlayıp boynuna astı. Bir çam kütüğü kaldırırken kolunun çıktığını söyledi ve tam iki ay bu rahatsız duruma katlandı. Cismine ettiği bu cezadan sonra kendi kendini affetti. Koltuğunun altında küçük bir paketle görkemli Verrieres kilisesine giren on dokuz yaşında fakat yapısı çelimsiz, olsa olsa on yedisinde gözüken genç işte böyle bir adamdı.

Kilise karanlık ve ıssızdı. Bir yortu dolayısıyla binanın bütün pencerelerine koyu kırmızı kumaş gerilmişti. Bunun arasından süzülüp geçen güneş ışınları içeriye göz kamaştırıcı, insana heybet veren, dinî bir hava yaratan bir ışık yayıyordu. Julien ürperdi. Kilisede yapayalnızdı, gidip en güzel görünüşlü sıraya oturdu. Bu sıranın üzerinde M. de Renal'in arması vardı. Julien, dua rahlesinin üzerinde, oraya okunmak için konulmuş gibi duran bir kâğıt parçası gördü. Bir göz attı ve şunları okudu:

Besançon'da idam edilen Louis Jenrel'in giyotine nasıl götürüldüğünü ve son dakikalarını anlatan...

Kâğıt yırtıktı. Arkasında bir satırın ilk iki kelimesi okunuyordu: İlk adım...

Julien: “Bunu buraya kim koymuş?” dedi. Sonra içini çekeerek ekledi: “Zavallı talihsiz! Onun soy adının son hecesi de benimkinin son hecesiyle bir...” Kâğıdı buruşturup attı. Çıkar-

ken Julien “benitier” nin yanında kan görür gibi oldu, yere biraz su dökülmüştü. Pencereleeri kaplayan kırmızı perdelerin yansması onu kan sandırıyordu.

En son Julien, içini saran korkudan utanıp:

– Ben böyle ödlele miyim? dedi; haydi silâh başına!

Yaşlı baş operatörün cenk hikâyelerinde sık sık geçen bu kumanda, Julien için bir kahramanlık havası taşırdı. Kalktı ve hızla M. de Renal’in evine doğru yürüdü. Bu güzel kararlarına rağmen, eve yirmi adım kaldığını görür görmez, içinde yenilmez bir çekingenlik belirdi. Demir parmaklık açıldı, pek haşmetli bir görünümü vardı, buradan geçmek gerekti.

Julien’in bu eve gelmesi yalnız kendi düşüncelerini, gönlünü perişan etmiyordu. Çekimsizliği son derece olan Madame de Renal de, görevi gereği hep kendisiyle çocukları arasında bulunacak olan bu yabancıyı düşündükçe ne yapacağını şaşıırıyordu. Oğullarını odasında yatırmaya alışmıştı. O sabah, küçük karyolaların dadı için hazırlanan daireye taşındığını görünce epeyce gözyaşı dökmüştü. En küçük oğlu StanislasXavier’nin yatağını olsun yeniden kendi odasına getirtmek istedi ama kocasını razı edemedi.

Kadınların çoğunda görülen güç beğenmeyi, Madame de Renal aşırı bir dereceye vardırmıştı. Kaba, saçları tarak görmemiş bir adamın, yalnız Lâtince bilmesi dolayısıyla çocuklarını paylayacağını, bu anlaşılmaz dil yüzünden onları belki de dövebilecekğini düşündükçe içi fena oluyordu.

VI. BÖLÜM

İÇ SIKINTISI

Madame de Renal, yanında erkek bulunmadığı vakit içinden gelen tez canlılık ve zariflikle, salonun bahçeye açılan camlı kapısından henüz yeni çıkmıştı ki, sokak kapısının dışında durmuş, daha çocuk denebilecek kadar genç bir köylünün yüzünü gördü. Son derece uçuk benizli olan ve ağladığı anlaşılan bu küçük köylünün sırtında bembeyaz bir gömlek vardı. Lâcivert tüylü kumaştan tertemiz ceketini de koluna almıştı.

Teni öyle beyaz, bakışları öyle tatlı idi ki hayalinde olaylar icat etmeği seven Madame de Renal onun, belediye başkanından büyük bir rica için kıyafetini değiştirerek gelmiş bir kız olduğunu bile düşündü. Sokak kapısının önünde durmuş, elini zile götürmeğe çekinen bu zavallıcığa acıdı; kapıya doğru yürüdü. Madame de Renal, eve bir dadı geleceği için duyduğu kederi bir an unutmuştu. Kapıya doğru dönmüş olan Julien, onun geldiğini görmüyordu. Kulağının dibinde tatlı bir sesin: “Burada ne istiyorsunuz, yavrum?” dediğini duyunca yüreği oynadı. Hemen donuverdi. Madame de Renal’in bakışında o derecede iyilik vardı ki Julien’in çekingenliği bir parça azaldı. Julien, bu kadının güzelliğiyle şaşırılmıştı. Her şeyi, oraya niçin geldiğini bile unuttu. Madame de Renal, bir daha sordu. Neden sonra Julien, göz yaşlarını elinden geldiği kadar silererek: “Dadı olmağa geldim, Madam” diyebildi.

Madame de Renal donakaldı, birbirine pek yakındılar, bakıyorlardı. Julien, o kadar güzel giyinmiş bir kimsenin, hele teni öylesine göz kamaştırıcı bir kadının kendisine böyle tatlı

bir eda ile söz söylediğini hiç görmemişti. Madame de Renal, bu genç köylünün demin upuçuk, şimdi ise pespembe yanaklarında duruvermiş olan göz yaşlarına bakıyordu. Az sonra gülmeğe, bir genç kız neşesiyle gülmeğe bağladı. Kendi kendisiyle eğleniyor, mutluluğunu bir türlü kavrayamıyordu. Oğullarını azarlayıp dövmeye gelecek pis, kılıksız bir rahip sandığı dadı demek ki bu çocuktan öyle mi! Sonunda sordu:

– Nasıl? Siz Lâtince mi biliyorsunuz, Monsieur?

Bu “monsieur” sözü Julien’i son derecede şaşırttı ve bir an düşündürdü. Çekine çekine:

– Evet, Madam, dedi.

Madame de Renal, öyle bir sevinç içinde idi ki Julien’e: “Benim zavallı çocuklarımı çok paylamazsınız değil mi?” demeğe cesaret etti. Julien hayretle sordu:

– Onları paylamak mı? Neden? Niçin?

Kısa süren bir sessizlikten sonra Madame de Renal, heyecanı her an artan bir sesle sordu:

– Onlara iyi davranacaksınız, bana söz veriyorsunuz değil mi, Monsieur?

Kendisine böyle ciddiyetle, hem de bu derecede iyi giyimli bir hanım ağzından “monsieur” denilmesi, Julien’in umduklarının çok çok üstündeydi: O, gençliğinde kurduğu bütün tatlı hayallerde, ancak sırtına güzel bir üniforma giydikten sonra, rabıtalı bir hanımın kendisine söz söylemeğe tenezzül edebileceğini düşünmüştü. Madame de Renal ise Julien’in ten güzelliğine, iri kara gözlerine serinlemek için başını meydandaki çeşmenin oluğuna daldırıldığından her zamankinden daha kıvrıkcık olan zarif saçlarına kapılıvermişti. Sertliği ve somurtkanlığı ile çocuklarını ürküteceğini düşünerek üzülmediği o tehlikeli eğiticinin böyle çekingen bir kıza benzediğini görünce pek sevinmişti. Önceden korktuğu ile şimdi gördüğü arasında-

ki tezat, düşünceleri hep tekdüzelik içinde geçen Madame de Renal için bir büyük hâdise olmuştu. Sonunda şaşkınlığı geçip kendine geldi. Kapının önünde, yanında adeta soyunmuş, dökünmüş gibi duran bir gençle beraber olduğunu düşününce şaşırıp kaldı. Epeyce sıkılmış bir halle:

– Haydi içeri girelim, Monsieur.

Madame de Renal, bütün hayatında sadece hoş hiç bir duyusun kendisini böylesine derin bir heyecana düşürdüğünü, son derece çarpıntılı korkulardan sonra gözlerinin önünde böyle zarif bir çehre belirmediğini görmemişti. Demek ki özene bezene bakıp büyüttüğü şirin çocukları pis ve huysuz bir papazın eline düşmeyecekti. Avluya girer girmez döndü, arkasından ezilerek büzülerek gelen Julien'e baktı. Bu derecede güzel bir ev görmek onu bir kat daha şaşırtmıştı. Bu hali de Madame de Renal'in gözünde başka bir güzellik oldu. Madame de Renal gözlerine inanamıyordu, hele eğiticinin sırtında siyah bir elbise olmamasına bir türlü akıl erdiremiyordu. Bu yeni öğrendiği şey onu öylesine bahtiyar etmişti ki yanılmış olmaktan korkuyordu. Bütün bunlar yalan çıkarsa hayatına mal olabilirdi. Yine durup sordu:

– Doğru mu, Monsieur, siz Lâtinçe biliyor musunuz?

Bu sözler Julien'in ağırına gitti ve on beş dakikadır içinde yaşadığı sihri kaçırdı. Soğuk bir tavır takınmağa çalışarak:

– Evet, Madam, dedi; bay papaz kadar Lâtinçe bilirim, dahası bazen bay papaz, benim kendisinden iyi bildiğimi bile söylemek lütfunda bulunur.

Madame de Renal, kendisinden iki adım ötede duran Julien'in tavrında bir zalimlik gördü. Biraz daha yaklaştı ve fısıldar gibi bir sesle sordu:

– İlk günler, derslerini bilmeseler bile, çocukları dayağa çekmeyeceksiniz, değil mi?

– Böyle güzel bir hanımın bu pek tatlı ve sanki yalvaran edası Julien’e, Lâtince bilir diye

tanınmağa verdiği önemi unutturdu. Madame de Renal’in yüzü, kendi yüzünün yanında idi, bir kadının yaz elbiselerinden yayılan kokuyu, garip bir köylü için pek şaşılacak bir şey olan bu kokuyu duydu. Son derece kızardı, içini çekerek ve kendinden geçer gibi bir sesle cevap verdi:

– Hiç endişe etmeyiniz, Madam, her şeyde emirlerinizi yerine getireceğim..

Ancak o anda, yani çocukları için duyduğu endişe bütün bütün dağıldıktan sonradır ki Madame de Renal, Julien’in son derecede olan güzelliğini fark etti; dikkatle baktı. Bu yüzün hemen hemen bir kadınınkini andıran çizgileri ve sıkılmışlık hali, zaten kendi de çekingen olan bu kadına hiç de gülünç gelmedi. Bir erkek güzelliğinde herkesin pek gerekli gördüğü erkekçe hâl, onu korkutabilirdi. Julien’e dönerek sordu:

– Kaç yaşındasınız, Monsieur?

– Yakında on dokuzumu bitiriyorum.

İçine tamamen güven gelmiş olan Madame de Renal:

– Büyük oğlum on birinde, size hemen hemen bir arkadaş olur, siz onu uslandırırsınız, dedi. Bir kere babası onu dövmeğe kalkmıştı, çocuk bütün bir hafta hasta üzüntüsünden yattı. Babasının vurması da o kadar ağır değildi.

Julien içinden “Benimle onun arasında ne büyük fark var! Babam beni daha dün dövdü. Zenginler ne kadar da bahtiyar!” dedi.

Madame de Renal, eğiticinin ruhunda geçen en küçük değişiklikleri şimdiden sezmeye başlamıştı. Onun bu hüznü hâlini sıkılganlık sandı ve yüreklendirmek istedi:

– Adınız nedir, Monsieur?

Julien, bu soruştaki gizli edayı ve büyüü duydu ise de ne olduğunu iyice anlayamadı.

– Bana Julien, Jüilen Sorel derler, Madame. Henüz ilk olarak yabancı bir eve girdiğim için sıkılıyorum, korumanıza ve ilk günlerde çok kusurlarımı bağışlamanıza muhtacım. Hiç okula gitmedim, çok yoksulduk. Akrabamdan Legion d’honneur üyesi baş operatörden, bir de papazımız M. Chelan’dan başka kimse ile konuşmadım. M. Chelan hakkımda tanıklık yapar. Kardeşlerim beni her zaman dövdüler, benim için kötü söylerlerse inanmayın. Kusurlarımı hoş görün, Madame. Hiçbir zaman kötü niyet beslemem.

Kadın güzelliğinden pek iyi anlayan Julien o anda, Madame de Renal’in ancak yirmisinde olduğuna yemin edebilirdi. Aklına hemen cüretli bir fikir geldi: Onun elini öpmek. Fakat bu fikrinden korktu; biraz sonra içinden: “Bu düşündüğümü yapmamak bir korkaklık olur; bu davranıştan bana yarar gelebilir ve belki de güzel hanımım, bıçkı başından henüz yeni ayrılmış yoksul bir işçiye karşı duyduğu hafifseme de azalır.” Altı aydır pazar günleri bazı genç kızların ağzından duyduğu “güzel çocuk” sözü de Julien’i belki biraz yüreklendiriyordu. Julien’in böyle içi içini yerken Madame de Renal ona, ilk günlerde çocuklara nasıl davranacağına dair tembihlerde bulunuyordu. Julien, kendini zorladığı için yine sapsarı kesilmişti; sıkılğan bir tavırla:

– Çocuklarınızı hiç ama hiç dövmeyeceğim, Madame, dedi; bunun için size Tanrı’mın önünde söz veriyorum.

Bunları söylerken Madame de Renal’in elini tutup dudaklarına götürmek cüretini gösterdi. Kadın bu davranışa şaşırıp kaldı ve düşününce kızdı da. Hava çok sıcak olduğundan kolu, atkının altında çırcıplaktı ve Julien’in eli dudaklarına götürmesiyle, büsbütün açılmıştı. Biraz sonra Madame de Renal

içinden kendi kendini azarladı. Hemen kızmamıştı, en çok da buna canı sıkılıyordu. Dışarıda bir konuşma duyan M. de Renal odasından çıktı; belediye dairesinde nikâh kıydığı günlerdeki görkemli ve babaca tavrıyla Julien'e:

– Çocuklarla görüşmenizden önce size söylemem gereken şeyler var, dedi.

Julien'i bir odaya aldı; onları yalnız bırakmak isteyen Madame de Renal'e de kalmasını söyledi. Kapıyı kapadıktan sonra koltuğa ağır ağır yerleşti:

– Papaz bana sizin iyi bir genç olduğunuzu söyledi. Bu evde herkes size saygı ile davranacak; ben de memnun olursam sonra sizi bir işe yerleştiririm. Artık akrabanızdan veya ahbablarınızdan olsun, kimse ile görüşmezsiniz, onların hâlleri benim çocuklarıma yaramaz. İşte size ilk aylığınız otuz altı frank; ama bunun bir tek meteliğini bile babanıza vermeyeceğinize yemin edeceksiniz.

M. de Renal, bu işte kendisinden daha kurnaz davranmış olan yaşlı adama kızgındı.

– Şimdi, Monsieur... Herkesin sizinle burada “Monsieur” diye konuşmasını emrettim, siz de hatırlı kimseler yanında bulunmanın iyiliklerini elbette takdir edersiniz. Şimdi, Monsieur, çocukların sizi sırtınızda bu ceketle görmeleri doğru olmaz.

Sonra karısına dönüp sordu:

– Uşaklar gördü mü?

Madame de Renal son derece düşünceli bir tavırla cevapladı:

– Hayır!

– Pekâlâ!

Redingotlarından birini, bu hâle şaşırان Julien'e uzatıp:

– Şimdilik bunu giy, hemen kumaşçı M. Durand'a gidelim.

Bir saatten fazla dışarıda kaldılar. M. de Renal karalar giymiş yeni eğitici ile eve döndüğü vakit karısının önceki yerinden kımıldamamış olduğunu gördü.

Julien'e baktıkça Madame de Renal, ondan korktuğunu unuttuyor, içi rahatlıyordu. Julien'in onu düşündüğü yoktu. O anda ruhu, bir çocuk ruhundan başka bir şey değildi. Üç saat önce titreyerek kiliseden çıkmasının üzerinden sanki yıllar geçmişti. Madame de Renal'in âdeta düşmanca baktığını fark etti ve elini öpmeye kalkışmakla onu kızdırmış olduğunu anladı. Lâkin şimdiye değin giydiklerinden büsbütün başka elbiselere sahip olmanın verdiği gururla son derece kendinden geçiyor, yine de sevincini belli etmekten çekiniyordu. Her hareketinde bir terbiyesizlik, bir delilik vardı. Madame de Renal ona hayretle bakıyordu. Monsieur de Renal:

– Ağırbaşlı olun, Monsieur, sonra çocuklara da, ev halkına da kendinizi saydıramazsınız.

– Monsieur, bu yeni elbiseler beni bir hoş etti. Ben yoksul bir köylüyüm, bugüne değin arkama hep kısa ceketlerden giydim. Müsaade ederseniz gidip de odama kapanayım.

Julien çıkınca M. de Renal karısına sordu:

– Nasıl buldun? Bunu ele geçirmekle kazanmış olmadık mı?

Madame de Renal, içten gelme denebilecek ve hiç şüphesiz kendisinin de pek fark edemediği bir hareketle asıl düşüncesini kocasından gizledi:

– Doğrusu, ben bu köylüyü hiç de dediğiniz derecede olağanüstü bulmadım; iltifatlarınızla onu şımartacak, arsız ve yüz­süz edecek, bir aya kalmadan da kovacaksınız...

– Ne yapalım! Kovarız, bize en çok yüz franga mal olur fakat Verrieresliler de M. de Renal'ın çocuklarının yanında bir eğitici görmeye alışmış olurlar. Julien'i öyle işçi giyimiyle gezdirseydim bu istediğimiz, yerine gelmezdi. Onu kovarsak,

şimdi kumaşçıdan kestirdiğim siyah takımını elbette geri alırız. Bu arkasındakini terzide hazır bulup giydirttim.

Julien'in o odada geçirdiği bir saatlik vakit, Madame de Renal'e bir an kadar kısa geldi. Yeni eğiticinin geldiğini haber almış olan çocuklar, annelerine birbiri arkasından soru soruyorlardı. Sonunda Julien ortaya çıktı. Bütün bütün değişmişti. Ağırbaşlılaşmıştı demek eksik olur; o, ağırbaşlılığın ta kendisi olmuştu. Çocuklarla tanıştırıldı ve onlarla, M. de Renal'e bile parmak ısırta bir tavırla konuştu. Sözlerini şöyle bitirdi:

– Baylar, ben buraya, size Lâtince öğretmeye geldim. Siz dersi ezberleyip okumanın ne demek olduğunu bilirsiniz. (Cebinden küçük boyda kara kaplı bir kitap çıkardı.) İşte Kitabı Mukaddes. Bu kitap başlıca, İsa Mesih Efendimizin hayatını anlatır, yani Ahdı Cedit dediğimiz kısımdır. Size derslerinizi ezberletip dinleyeceğim, siz de ben dersimi biliyor muyum, ona bir bakın. Çocukların en büyüğü olan Adolphe kitabı eline almıştı. Julien devam etti:

– Rastgele bir yerini açın ve bir satırbaşından bana ilk kelimeyi söyleyin. Bize nasıl yaşamamız gerektiğini bildiren kutsal kitabı, siz beni durduruncaya kadar, ezberden okuyabilirim.

Adolphe, kitabı açıp bir kelime seçti, Julien de bütün sayfayı, anadili imiş gibi kolaylıkla ezbere okuyuverdi. M. de Renal karısına kasıla kasıla bakıyordu. Babalarıyla annelerinin hayretini gören çocuklar, gözlerini fal taşı gibi açmışlardı. Bir uşak, salonun kapısına kadar geldi, Julien Lâtinceyi. yine bırakmadı. Uşak önce olduğu yerde kaldı, sonra kaybolup gitti. Arası çok geçmeden Madame de Renal'in femme de chambr'i ile aşçı kadın kapının yanında gözüktüler; o vakte kadar Adolphe kitabı sekiz yerinden açmış, Julien de her seferinde

aynı kolaylıkla ezber okumuştı. Hayli sofı ve bön bir kadıncağız olan aşçı yüksek sesle konuştu:

– Tanrım kem gözlerden esirgesin, ne de şirin papaz!

Doğrusu ya, iş M. de Renal'in onuruna dokunmuyor değil-di; eğiticiyi imtihana kalkmak şöyle dursun, hafızasında birkaç tanecik olsun Lâtince söz araştırıyordu. En sonunda Horatius'un bir mısrasını hatırlayıp söyleyebildi. Lâtince olarak İncil'den başka bir şey bilmeyen Julien kaşlarını çatarak cevap verdi:

– Allah'ın izniyle bir gün papaz olacağım, benim öyle dinsiz şairlerle uğraşmam doğru değildir.

M. de Renal, Horatius'undur diye bir sürü mısra daha okudu. Çocuklara Horatius'un kim olduğunu anlattı ise de çocuklar onun dediklerine kulak asmadılar. Hayran hayran Julien'e bakıyorlardı. Hizmetçiler hâlâ kapıda durduğundan Julien, sınavı biraz daha sürdürmenin gerekli olacağını düşündü.

– Şimdi, diye konuştu, M. StanislasXavier de bana bu mübarek kitabın bir parçasını okutturacak.

Koltukları kabaran küçük Stanislas, bir satırbaşından ilk kelimeyi yarım yamalak okudu, Julien de yine bütün sayfayı güzelce dinletti. M. de Renal'in zaferini tamamlamak ister gibi, tam Julien'in İncil okuduğu sırada, güzel Normandiya atları sahibi M. Valenod ile kaymakam M. Charcot de Maugiron içeri girdiler. O günkü hal Julien'e “monsier”lük kazandırdı; uşaklarla hizmetçiler bile bunu ona çok görmediler. Akşam, bu harikayı görmek üzere, bütün Verrieres kibarları M. de Renal'in evine koştu. Julien, herkese cevap veriyor, ancak lâubaliliğe meydan vermemek için çatık kaşlılığını elden bırakmıyordu. Şanı, şöhreti şehirde öylesine çabuk yayıldı ki birkaç gün sonra M. de Renal, onu ayartmalarından korkarak, iki

yıllık bir sözleşme imzalamayı öne sürdü; Julien, işi kesip atan bir tavırla:

– Hayır, siz beni savmak isterseniz kalkıp gitmeye mecbur olurum. Sizi hiç bir borç altına sokmadan beni bağlayan bir sözleşme doğru bir şey değildir, dedi, razı olamam.

Julien, kendisini öylesine iyi kullandı ki o eve geleli daha bir ay olmadan M. de Renal bile onu saymaya başladı. Şehrin papazı, M. de Renal ile de, M. de Valenod ile de dargın olduğundan Julien'in Napolyon'a karşı eskiden beslediği büyük sevginin sözünü eden olmadı. Şimdi Julien, Napolyon'dan ancak yüzünü ekşiterek söz ediyordu.

VII. BÖLÜM

GÖNÜLCE YAKINLIKLAR

Kalbe dokunmasını biliyorlar ama kırarak.
Yüzyılımızın yazarlarından biri.

M. de Renal'in çocukları Julien'e bayılıyor, Julien ise onları sevmiyordu; zihni başka şeylerle meşguldü. O yumurcaklar ne yaparsa yapsın, hiç sinirlenmiyordu. Daima çocuklar arasında eşitlik gözeterek hareket ediyor, soğuk ve duygusuz davranıyor, yine seviliyordu; çünkü o bu eve gelmekle sanki oradan iç sıkıntısı denilen şeyi kovmuştu. Eğiticilik işini iyi gördü. Artık kendisinin de kabul edilmiş olduğu kibarlar âlemine karşı içinde hâlâ sadece kin ve nefret vardı. Oraya kabul edilmişti, diyoruz, öyle ama sofranın ta son ucuna alınmıştı. Kin ve nefret duyguları kim bilir belki de bundan ileri geliyordu. Birkaç ziyafette hazır bulundu ve yanındakilere karşı kinini göstermemek için kendini zor tuttu. Bir SaintLouis yortusu günü M. Valenod, M. de Renal'in evinde yüksekten atıp tutuyordu. Julien, az kaldı duygularını belli edecekti; çocukları göreceğini bahane ederek kendini bahçeye zor attı. "Doğruluğu ne denli göklere çıkarıyorlar! Sanki dünyada bundan başka meziyet yok; ama fukaranın malını yönetmeye kalktığından beri servetini elbette iki üç katına çıkarmış olan bir adama karşı itibarda, saygıda yine kusur yok! Hiç şüphesiz bulunmuş çocuklar için verilen paradan da çöplendir. O zavallı çocukların hâli öbür yoksullarınkinden de acıklıdır. Canavar herifler! Ben de kimsesiz, sokakta bulunmuş bir çocuk sayılı-

rım; babam, kardeşlerim, kimim varsa benden nefret ediyor..” dedi..

SaintLouis yortusundan birkaç gün önce Julien, Sadıklar mesiresinin üstünde Belvedere (cihannüma) denen koruda, dualar mırıldanarak, yapayalnız dolaşıyordu. Uzaktan, sapa bir keçi yolundan iki kardeşinin geldiğini gördü, onlardan sakınmağa çalıştı ise de olmadı. Julien’in güzel siyah elbisesi, son derece düzenli hâli, onlara karşı samimî olarak duyduğu küçümseme bu kaba saba işçileri o kadar kıskandırmıştı ki onu, ağzından, burnundan kan getirtip bayıltıncaya kadar dövdüler. M. Valenod ve kaymakam ile gezmeğe çıkmış olan Madame de Renal, tesadüfen koruya uğradı. Julien’in yerde yattığını görünce ölmüş sandı. M. Valenod’nun içine kıskançlık kurdu girdi.

M. Valenod, pek erken telâşa düşüyordu. Julien, Madame de Renal’i pek güzel buluyordu ama bu güzelliği yüzünden de ona kin besliyordu. Bu kaya, Julien’in baht gemisini az kalsın yoldan alıkoyacaktı. Julien, ilk gün, elini öpmeğe kadar var dırıldığı coşkunuğu unutturmak için Madame de Renal’le elinden geldiğince az konuşuyordu.

Madame de Renal’in emme de chambre’ı Elisa, genç eğitici gönlünü kaptırmıştı. Hanımına sık sık onun sözünü ediyordu. Madmoiselle Elisa’nın aşkı Julien’i, uşaklardan birinin kinine uğratmıştı. Onun bir gün Elisa’ya: “O kokmuş eğitici geleli beri benimle konuşmak istemiyorsunuz” dediğini duymuştu. Julien, doğrusu böyle bir hakarete layık değildi, değildi ama, yakışıklı delikanlıların içinden doğan bir hisle, üstüne başına bir kat daha özen gösterdi. M. Valenod’nun kini de iki kat oldu. Bir genç papaza bu derece zariflik düşkünlüğünü yakıştıramadığını herkesin içinde söylemeye başladı. Julien’in elbisesinin rahip elbisesinden biricik farkı, cübbesiz olmasıydı..

Madame de Renal, onun Mademoiselle Elisa ile her zamankinden daha sık konuştuğunu fark etti. Bu konuşmaların, Julien'in giyecek hususunda pek züğürt olmasından ileri geldiğini de öğrendi. Julien'in çamaşırı o kadar azdı ki ikide bir dışarı gönderip yıkatması gerekiyordu, Elisa ona işte bu işlerde yarıyordu. Madame de Renal onun bu derece yoksul olduğunu hiç düşünmemişti; öğrenince içine dokundu; ona birtakım hediyeler vermek istedi ama cesaret edemedi; Juline'in yüzünden duyduğu ilk elemli his işte bu karşı koyma isteğine karşı içinin gösterdiği bu direnme oldu. O güne kadar Madame de Renal'in zihninde Julien'in adı ile saf ve tamamıyla fikrî bir neşe hissi at başı beraber gidiyordu. Julien'in yoksulluğunu düşündükçe içi içini yedi ve sonunda kocasına, eğiticiye çamaşır hediye etmesini söyledi.

M. de Renal:

– Boş yere masraf! Kendisinden memnun olduğumuz, bize istediğimiz gibi hizmet eden bir adama ne diye hediye vereceğiz? Gevşeklik gösterse anlarım, hediye ile teşvik etmiş oluruz, dedi.

Kocasının bu düşüncesi, Madame de Renal'in onuruna dokundu; onun bu düşüncede bir adam olduğunu, Julien gelmeden önce fark etmemişti, edemezdi de. Üstü başı, pek sade olmakla beraber yine de son derece temiz gözüken genç rahiple ne zaman karşılaşırsa, Madame de Renal içinden: “Zavallı çocuk!” diyordu, “ne yapıyor, ne ediyor?”

Julien'in birtakım şeylerden yoksun olduğunu görmek, yavaş yavaş, fenasına gitmeyip merhametini uyandıрмаğa başlamıştı. Madame de Renal, kendilerini tanıdığımızın ilk on beş gününde budala sanabileceğiniz taşra kadınlarından. Hayatın ne olduğunu anlamamıştı, pek söz söylemeğe de kalkışmazdı. Ruhunda bir kibarlık ve doygunluk vardı, tesadüfen

aralarına düştüğü kaba insanların yapıp ettiklerine çok vakit aldırılmazdı. Zaten bahtiyarlık aramak herkesin içinde kendiliğinden bulunan bir his değil midir?

Biraz olsun tahsil, terbiye görseydi çabucak kavrayışı ve yapmacıksız akıllılığı ile çok kimsenin dikkatini çekebilirdi. Lâkin zengin kızı olduğu için, SacreCceur de Jesus tarikatine can ve gönülden bağlı, jesuiteleri sevmeyen Fransızlara şid-detle düşman rahibeler manastırında büyütölmüştü. Madame de Renal, o manastırda öğrendiklerinin anlamsızlığını vaktinde anlayıp unutmak becerikliliğini göstermişti; fakat bu unuttuklarının yerine başka bir şey öğrenmediği için en sonunda hiçbir şey bilmez olmuştu. Büyük bir servete konacağı için daha pek küçük yaşta herkesten yalakalık derecesinde saygı görmesi, bir yandan da kalbini Tanrı'ya açmak için duyduğu pek belli olan eğilim sonucu, kendi içine kapanır gibi bir yaşayış edinmişti.

Büsbütün isteksiz gibi gözükmesine rağmen her ne denirse densin razı olurdu (bu yüzden onu Verrieres erkekleri karılarına örnek olarak gösterirlerdi, M. de Renal'in koltukları kabarırdı); fakat ruhunun bu her zamanki hâli yine de yaratılışının son derece gururlu olmasından ileri gelirdi. Kibri ile dillere destan bir sultan hanım bile sarayı halkının yaptıklarına, bu halim selim kadıncağızın kocasının yapıp söylediklerine gösterdiği dikkatten bin kat fazlasını gösterir. Julien o eve gelinceye kadar Madame de Renal, ancak çocuklarına gerçekten önem vermişti. Onların rahatsızlıkları, ıstırapları, neşeleri, bütün ömründe, o da Besançon'da SacreCaeur manastırında iken, Tanrı'dan başka hiçbir şeye gönül vermemiş olan bu kadının duygusallığını işgale yetiyordu.

Oğullarından birinin bir havale geçirmesi onu, sanki çocuk ölmüş gibi, üzüntülere düşürürdü; ancak bunu kimseye söyle-

meğe tenezzül etmezdi. Evlendiğinin ilk aylarında, dert dökmeğ ihtiyacıyla, bu gibi kederlerini kocasına açtığı olmuştı; fakat her seferinde kaba bir kahkaha, bir omuz silkmeye karşılaşmış, üstelik kadınların delilikleri üzerine de en bayağısından bir özdeyiş dinlemişti. Bu gibi şakalar, hele çocuklarının hastalığı üzerine olunca, kalbine batırılıp çevrilen bir hanđer etkisi bırakırdı.

Manastırdaki yalakalık dolu saygılara karşı kocasının evinde bunları buldu. Onu elem pişirdi. Bu gibi kederlerini hiç kimseye, en çok sevdiği ahababı Madame Derville'e bile söyleyemeyecek derecede gururlu olduğu için, bütün erkekleri kocası gibi, M. Valenod ve kaymakamı Charcot de Maugiron gibi olduklarını sanmaya başladı. Kabalığı, para, teşrifat ve nişan işlerinden başka her şeyi hayvanca bir hissizlikle karşılamağı, işlerine gelmeyen her türlü muhakemeye karşı körü körüne kin beslemeği erkeklerin, çizme ve fötr şapka giymek gibi tabii hâllerinden sayardı.

Yıllar geçtiği hâlde Madame de Renal, aralarında yaşadığı bu para delisi adamlara bir türlü alışmamıştı. Küçük köylü Julien, işte bunun için kendisini beğendirdi. Madame de Renal, Julien'in soylu ve mağrur ruhunu kendisinininkine uygun bulmakla çok tatlı bir zevk duydu. Buna bir yandan da böyle bir şeyi ilk defa görmesinin verdiği büyü karışıyordu. Madame de Renal, Julien'in son derecede olan teşrifat bilmezliğini bağışladı, bunu da ayrıca bir güzellik olarak karşıladı. Tavır ve hareketlerindeki sertliği bile hoş görüp gidermeyi başardı. En önemsiz şeylerden, söz gelişi tam sokağı geçeceği sırada, hızlıca giden bir köylü arabası altında ezilen bir köpekten söz edilirken bile Julien'in sözlerini dinlemeğe değer buldu. O köpeğin çektiği ıstırap anlatılırken M. de Renal yine kaba kaba gülüyor; Julien ise kara, güzel, keman gibi kaşlarını acı ile

çatıyordu. Madame de Renal, yavaş yavaş, civanmertlik, ruh asilliği ve acıma gibi hislerin yalnız ve yalnız bu genç rahipte bulunduğuna inanmağa başladı. Julien'e karşı içinde, bu gibi meziyetlerin kibar tabiatlı insanlarda uyandırdığı muhabbeti, hatta hayranlığı duydu.

Paris'te olsa, Madame de Renal, Julien'e ne gözle baktığını çabucak anlayıverirdi; çünkü Paris'te aşk, romanlardan doğar. Orada olsalardı üç dört roman, belki de yalnız bir iki operet havası, genç eğitici ile çekingen hanımına, durumlarının ne olduğunu belli ediverirdi. Romanlar onlara oynayacakları rolü çizer, taklit edecekleri örneği gösterirdi; Julien de er geç, hem de hiçbir zevk duymamasına rağmen ve belki de içinden homurdanarak, kendini göstermek, parlamak isteği yüzünden bu örneğe uymağa mecbur olurdu.

Aveyron veya Pyrenees şehirlerinin bir kasabasında olsa en küçük olay, iklimin sıcaklığı ile sonucunun belirmesine yetebilirdi. Bizim göğü kapalı memleketimizde ise, paranın sağladığı bazı zevklere kalbinin inceliği yüzünden ihtiyaç duyup gözü yukarda olan, bundan başka bir ihtirası bulunmayan yoksul bir delikanlı; çocuklarıyla meşgul, romanlarda kendine bir yaşama örneği bulmaya hiç de kalkışmayan gerçekten namuslu otuz yaşında bir kadını görür de hatırına bir şey gelmez. Taşra şehirlerinde ise her şey yavaş yavaş, azar azar olur, daha çok tabiiilik vardır.

Madame de Renal, genç eğiticinin yoksulluğunu düşündükçe ağlamaklı olurdu. Gözyaşlarını tutamadığı bir gün Julien birdenbire içeri giriverdi.

- Ne var, Madam, sizi kederlendiren bir şey mi oldu acaba?
- Bir şey yok, dostum; haydi çocukları çağırın da gezmeğe gidelim.

Julien'in koluna girdi ve delikanlıya epey tuhaf gelen bir tarzda dayandı. Ona ilk defa olarak "dostum" demişti. Gezmenin sonuna doğru Julien, onun pek kızardığını fark etti. Madame de Renal yavaşladı ve Julien'e bakmadan:

– Elbette size de anlatmışlardır, benim Besançon'da çok zengin bir halam var, biricik mirasçısı da ben olacağım. Bana daima hediye yollar, para yollar, dedi, çocuklar çok ilerledi... Doğrusu bu kadar ummuyordum... Bunun için sizden rica edeceğim, minnettarlığımın nişanesi olarak şu küçük hediyemi kabul edin. Kendinize çamaşır almanız için birkaç lira. Fakat...

Madame de Renal, bu son kelimeyi söylerken bir daha kızardı ve sözünü bitirmedi. Julien sordu:

– Buyrun, Madam?

Madame de Renal başını eğerek devam etti:

– Bundan kocama söz etmeğe gerek yoktur.

Julien durdu, gözleri öfke ile parıldıyordu; başını, omuzlarını dimdik kaldırmıştı:

– Ben küçük bir adamım, Madam, dedi fakat alçak bir adam değilim, siz bunu pek düşünmemişsiniz, sanırım. Parama dair herhangi bir şeyi M. de Renal'den gizlemeye kalkışınca bir uşaktan da aşağı olurum.

Madame de Renal yerlere geçiyordu. Julien devam etti:

– Evine geldiğimden beri M. de Renal bana beş defa otuz altışar frank verdi. Gider defterimi kendisine de, herhangi bir kimseye de göstermeye hazırım. Benden nefret eden M. Valenod'a bile gösterebilirim.

Julien'in bu hiddetli sözlerinden sonra Madame de Renal sapsarı kesildi, titremeye başladı. Gezme bitinceye kadar ikisi de konuşmayı tazelemek için bir bahane bulamadılar. Gururlu Julien'in kalbinde Madame de Renal'e karşı aşk uyanması

gitgide imkânsızlaştı. Madame de Renal'e gelince o, Julien'e saygı besledi, hayran oldu: Ondan azar işitmişti. İstemeyerek onurunu kırmış olmasını tamir bahanesiyle ona en şefkatli, bin bir türlü ihtimamlar gösterdi. Bu hareketlerinin yeniliği Madame de Renal'i sekiz on gün bahtiyar etti. Julien'in öfkesi kısmen yatıştı; Julien, Madame de Renal'in yaptıklarında, şahsına karşı bir meyil sezmekten çok uzaktı, içinden: "işte zenginlerin hâli!" diyordu, insanın onuruna dokunur, sonra da maymunca birkaç hareketle her şeyi tamir edebileceklerini sanırlar!"

Madame de Renal'in bağı öylesine dolgun, gönlü henüz öylesine masumdu ki Julien'e hediye vermeğe kalkıştığını, onun da bunu nasıl reddettiğini, bu husustaki bütün kararlarına rağmen, kocasına anlatmaktan kendini alamadı. M. de Renal bu işe hayli içerledi:

– Nasıl? Verdiğiniz bahşişi bir uşak parçasının geri çevirmesine nasıl katlanabildiniz?

Madame de Renal'in bu "uşak" kelimesine itiraza kalktığını görünce ilâve etti:

– Ben, Madame, dedi, ölü M. le Prens de Conde gibi söylüyorum; o, evlendiği gün, mabeyincilerini karısına takdim ederken: "Bütün bu adamlar, bizim uşaklarımızdır" demiş. Besenval'in hatıralarında, buna dair olan parçayı size de okumuştum, teşrifat hususunda bu çok önemlidir. Sizin evinizde yaşayıp bir soylu olmayan ve aylık, yıllık alan herkes, sizin uşağınız sayılır. Ben gidip o Monsieur Julien'e iki söz söyleyeyim, yüz frank da para vereyim.

Madame de Remil titreyerek:

– Aman dostum, hiç olmazsa uşakların önünde olmasın, dedi..

– Doğru, kıskanabilirler; bunda hakları da olur.

M. de Renal, vereceği paranın, Julien'in aylığını kaça getireceğini düşünerek uzaklaştı.

Madame de Renal, bir iskemleye yığıldı, kaldı. Eleminden bayılmış gibiydi! "Gidip Julien'in onuruna dokunacak, hem de benim yüzümden!" İçinde kocasına karşı bir nefret duydu, elleriyle yüzünü kapadı. Bir daha ona hiçbir sırrını açmamağa ahdetti.

Julien'i yeniden gördüğü vakit titriyordu, yüreği o kadar daralmıştı ki ağzını açıp bir şey söyleyemedi. Telâşından onun ellerini tutup sıktı. Sonunda sorabildi:

– Kocamdan memnun musunuz, dostum? Julien, acı bir gülümsemeyle cevap verdi:

– Nasıl memnun olmam? Bana yüz frank lütfetti.

Madame de Renal, ona tereddütle baktı. Sonra da cesaretli bir tavırla: "Kolunuzu verin" dedi. Julien, onun sesinde ilk defa bu kadar cesaret duyuyordu.

Verrieres kitapçısı liberalliğiyle tanınmıştı; bu kötü şöhretine rağmen Madame de Renal, Julien'le beraber onun dükkânına kadar gitmeğe cesaret etti. 10 liralık kitap alıp oğullarına verdi. Fakat bunların, Julien'in pek istediği eserler olduğunu biliyordu. Çocukların, daha dükkândan çıkmadan, paylarına düşen kitaplar üzerine adlarını yazmalarını istedi. Madame de Renal, bu suretle gönül almağa kalkmış olmasına sevinirken Julien de, bir arada bunca kitap bulunmasına şaşırılmıştı. Şimdiye kadar kitapçı dükkânına, din işlerine bu derece yabancı bir yere girmeği gözüne alamamıştı; yüreği çarpıyordu. Madame de Renal'in kalbinde neler geçtiğini tahmine çalışmak aklından bile geçmiyordu. Zihni, din bilgileri öğrenen bir gencin bu kitaplardan birkaçını olsun ele geçirmek için ne yapması lazım geldiğini araştırmağa dalmıştı. En son, çocuklara, FrancheComte'de doğmuş meşhur soylular tarihi üzerine kita-

bet ödevi yazdırmak gereğine M. de Renal'i kandırmanın biraz maharetle mümkün olabileceğini düşündü. Bir ay bunun üzerinde işleyip fikrini kabul ettirdi; hem de M. de Renal'in aklını buna o kadar yatırmıştı ki bir süre sonra onunla konuşurlarken, asilzade belediye başkanı için çok daha ağır bir işin bile sözünü açmağa cesaret etti. Onu kitapçıya abone etmek istiyordu, bu da bir yandan bir liberale para kazandırmak olacağı için M. de Renal'in işine gelmiyordu. Gerçi belediye başkanı, büyük oğlunun, harp okuluna girince söz arasında adlarını duyacağı birçok kitapları bir kere de gözü ile görüp fikir edinmesi lüzumunu kabul etmişti; ancak daha ileri gitmemekte ısrar ediyordu. Julien, bunun gizli bir sebebi olduğunu anlıyorsa da o sebebi bir türlü bulamıyordu. Bir gün:

– Bence, dedi, Renaller soyundan bir asilzadenin adını, bir kitapçının pis defterine yazdırması hiç de yakışık almaz.

Bu sözler üzerine M. de Renal'in gözleri parladı. Julien, daha pes bir perdeden devam etti:

– Ben de rahip olacağım; adımın kira ile kitap veren bir adamın defterinde görülmesi benim için de iyi bir şey olmaz. Liberaller beni, kitapçıdan en alçakça kitapları alıp okumuş olmakla suçlarlar; kim bilir? Belki de işi, adımın arkası sıra o hayâsız yazıların adını yazmağa kadar vardırabilirler. Julien bu son sözleriyle, anlamağa çalıştığı gizli sebebi bulmak yolundan yine uzaklaşmıştı. Belediye başkanının yüzünde kararsızlık ve sinir alâmetlerinin yeniden belirmediğini gördü. Julien sustu ve içinden: “Herifi ele geçirdik!” dedi. Birkaç gün sonra çocukların en büyüğü M. de Renal'in yanında, la Quotidienne’de ilânını gördüğü bir kitap hakkında Julien’den malûmat istedi. Genç eğitici:

– Liberalleri üstümüze sıçratmadan da M. Adolphe’un suallerine cevap verebilmek için aklıma bir çare geliyor, dedi; ki-

tapçuya abone oluruz ama bu aboneyi uşaklarınızdan en aşağısının adına yazdırıverirsiniz. Bilmem siz ne derisiniz?

M. de Renal'in buna pek sevindiği belli idi.

– Bu fikir hiç de fena değil! dedi.

Julien, bazı kimselerin, çoktan beri istedikleri bir şeyi artık elde ettiklerini gördükleri zaman kendilerine yaraştırmasını pek bildikleri şu ağırlılık ve adeta bahtsızlık tavrıyla:

– Bununla beraber uşağın, gidip roman islemeğe hakkı olmayacağını da kitapçuya söylemeli, dedi. Bu tehlikeli kitaplar bir kere evden içeri girince belki Madame'ın hizmetçilerinin, uşağın bile ahlakını bozar. M. de Renal, yukarıdan bir eda ile siyasî yergileri unuttunuz, dedi.

Çocukların bilgiç eğiticisinin bulduğu hâl çaresine ne kadar hayran olduğunu belli etmemek istiyordu.

Julien'in hayatı böylece birtakım küçük işleri yoluna koymağa çalışmakla geçiyordu; bu işleri başarabilmek kaygısı onun zihninde Madame de Renal'in gösterdiği ilgiden daha çok yer etmişti. Oysa o kadının kalbinde ne büyük bir değeri olduğunu, gözlerini bir çevirip bakmakla anlayabilirdi.

O vakte kadar içinde yaşadığı hissî hava, Verrieres belediye başkanının evinde de yine onu sarıyordu. Babasının kereste fabrikasında olduğu gibi orada da her gününü beraber geçirdiği adamlara karşı içinde derin bir nefret duyuyordu, onlar da ona kin besliyorlardı. Gerek kaymakamın ve Valenod'nun, gerek bu eve daima gelen öbür kimselerin gözleri önünde geçen şeyler hakkında söylediklerini dinliyor, onların fikirlerinin hakikate hiç de uymadığını görüyordu. Julien'in hayranlığa değer diye karşıladığı hareket, etrafındaki adamların en acı ve en ağır eleştirilerine uğruyordu. Onların sözlerine içinden daima; “Canavar herifler” veya “Budala alayı” diye cevap verirdi, İşin tuhaf tarafı da, Julien'in, bu kadar gururlu olduğu

hâlde, çok vakit sözü edilen şeylerden hiçbir şey anlamaması idi. Bütün hayatında yalnız bir tek kimse ile, yaşlı baş operatörle içini gizlemeden konuşmuştu. O vakte kadar edinebildiği birkaç tanecik fikir de ya Bonaparte'ın İtalya savaşı veya operatörlük üzerine idi. En ıstıraplı ameliyatların bütün tafsilâtıyla anlatılmasını dinlemekte, gençlik gururunu okşayan bir haz duyar ve içinden: “Ben gözlerimi bile kırpmazdım” derdi.

Madame de Renal onunla, çocukların terbiyesiyle ilişiği olmayan şeylerden söz açıp konuşmak istediği ilk gün, Julien ameliyat hikâyeleri anlatmağa kalktı; Madame de Renal sarardı ve bu sözü kesmesini rica etti.

Julien, bundan başka bir şey bilmezdi. Madame de Renal ile bir evde yaşayıp onun gördüklerinden başka bir şey görmediği için de yalnız kaldıkları zamanlar garip bir sükût içinde geçirirlerdi. Salonda Julien her ne kadar gayet mütevazıca bir tavır takınırsa da yine kendisini bu eve gelen herkesten fikir, zekâ hususunda çok üstün bulduğunu Madame de Renal gözlelerinden okurdu. Bîr an onunla yalnız kalınca da sıkılıp ne yapacağını bilemediği pek belli olurdu. Bu hâli Madame de Renal endişe ile karşılıyordu, çünkü bu sıkılmanın hiç de hissi bir sebepten gelmediğini kadınlık içgüdüleriyle sezip anlıyordu.

Yaşlı baş operatörün Julien'e kibarlar âleminden, kendi görüp anladığına göre söz ettiği de olmuştu; Julien bu hikâyelerle o âlem hakkında kendine bir fikir edindiğinden kadın bulunan bir mecliste susuldu mu, bu sükût sırf kendi suçu imiş gibi içinden son derece bir utanma duyardı. Bir kadınla başbaşa kaldığı zamanlar ise bu his yüz kat daha elemli olurdu. Bir kadınla yalnız kalındığı zaman, söylenmesi gereken şeyleri hayalinde pek büyütür, en romantikçe hareketler düşündüğü için öyle dar vakitlerinde aklına en olmayacak düşünceler gelirdi.

Ruhu havalarda uçardı ama yine de, gururuna pek ağır gelen sükûttan sıyrılmanın bir yolunu bulamazdı. Madame de Renal ve çocuklarıyla uzun gezmelere çıktığı günler takındığı ağırbaşlılık tavrına bir de en acı ıstıraplar katılırdı. Nefsini son derecede hor görüyordu. Kazara bir şey söylemek için kendini zorlasa, pek gülünç şeyler söylediği olurdu. Bahtsızlığının en acı tarafı da, manasızlığını kendi de fark edip gözünde büyütmeseydi; görmediği bir şey varsa o da gözlerindeki ifade idi. Bu gözler öylesine güzeldi ve öyle ateşli bir ruh sezdiriyordu ki, iyi aktörler gibi, bazen manasız sözlere bile gayet hoş bir mana verirdi. Madame de Renal Julien'in, ancak zihni beklenmedik bir hadiseye takılıp da zariflik göstermek aklına gelmediği zamanlar iyi şeyler söyleyebildiğini fark etti. Eve gelenlerin ağzından yeni ve parlak fikirler dinlemeğe alışık olmayan Madame de Renal, Julien'in böyle şimşek gibi parlayıp sönen zekâsına bayılıyordu.

Napolyon'un düşmesinden beri taşra şehirlerinde, kadınlara zarif sözler söyleyebilmek bir suç sayılmağa başlandı. İşinden çıkarılmak korkusu herkesi yıldırırdı. Sahtekârlar alayı, ruhaniler meclisinin koltuğu altına sığınmağa çalışıyor; ikiyüzlülük, hürriyet sever kimseler arasında bile alıp yürüdü. İç sıkıntısı günden güne artıyor. Artık okumaktan, bir de toprakla uğraşmaktan başka bir eğlence kalmadı.

Zengin, sofu bir halanın biricik mirasçısı olan ve on altısında kocaya verilen Madame de Renal, bütün hayatında aşkı biraz olsun andırır bir şeyi ne gönlünde duymuş, ne de başkalarında görmüştü. Ona aşktan, M. Valenod peşine düştüğü zamanlarda, papaz M. Chelan söz etmişti. Bu saf adamcağız aşkı o kadar iğrenç bir şey diye anlattı ki artık Madame de Renal tiksiniyor onu, en aşağı zamparalıkla bir tutmağa başladı. Tesadüfen eline geçirip okuduğu birkaç romanda anlatılan aş-

ka ise pek müstesna, dahası: Büsbütün tabiat dışında bir şey diye bakardı. Madame de Renal, zihni hep Julien'le meşgul olmakla beraber, aşk üzerine bilgisi olmaması sayesinde yine de bahtiyardı ve hareketlerinde, hislerinde endişe edilecek bir şey görmüyordu.

VIII. BÖLÜM

KÜÇÜK OLAYLAR

Madame de Renal'in huyundan ve son günlerdeki mutluluğundan gelen melekçe sakinliği ancak emme de chambre'ı Elisa'nın hâlini düşündükçe biraz bozuluyordu. O kız bir mirasa konmuş ve hemen papaz Chelan'a günah çıkartmağa gidip Julien'e varmak isteğini de söylemişti. Papaz, ise dostunun böyle bir bahtiyarlığa erişmesine cidden sevindiyse de Julien, Mademoiselle Elisa'nın teklifini kendisi için hiç de uygun bulmadığını söyleyince, şaşakaldı. Papaz, kaşlarını çatarak:

– Kalbinizde beliren umutlardan kendinizi koruyun, oğlum, dedi. Yeter denebilecek dereceden bile aşkın bir parayı hor görmeniz yalnız rahiplik hevesinizden geliyorsa sizi kutlarım. Ben, tam elli yıldır Verrieres papazıyım; fakat bunca zamanlık hizmet bile, pek iyi görülüyor ki benim işimden çıkarılmamın önüne geçmeyecek. Buna içim sızlıyor ama benim sekiz yüz lira gelirim var. Size bu küçük şeyleri, rahiplikten çok bir şey beklemeyesiniz diye söylüyorum. İktidardaki insanlara yalakalık etmeği aklınızdan geçiriyorsanız, ruhunuzu cehenneme mahkûm etmişsiniz demektir. Öylelikle zenginliğe, yüksek mevkilere erebilirsiniz ama yoksullara zararınız dokunur, kaymakamı, belediye başkanı gibi itibar sahibi kimselerin gururlarını okşamağa, ihtiraslarına hizmete mecbur olursunuz. Hayat adamı olmağı bilmek dedikleri bu yaşayış şekli, rahip olmayan bir kimse için, yarın ahrette esenliğe kavuşmağa büsbütün mânidir denemez; fakat bizim gibi rahipler için öyle değildir. Biz bu dünyada mevki sahibi olmak istedik mi öbür

dünyada mevki sahibi olmaktan umudumuzu kesmeliyiz. Haydi, dostum, gidip de düşünün, üç gün sonra gelip son sözünüzü söylersiniz. Bunu size yüreğim yanarak söylüyorum ama yine de söyleyeceğim: Benim gördüğüme göre sizin yaratılışınızda, bir rahip için en gerekli lüzumlu iki meziyete, yani ılımlılığa ve bu dünya nimetlerini hor görmeğe hiç de elverişli olmayan karanlık bir ateş var. Zekânızdan eminim, ancak...

Bunu söylerken yaşlı papazın gözleri dolu dolu olmuştu.

– ... ancak, bir rahip olursanız bilmem Tanrı buyruğundan ayrılmaz mısınız?

Julien, heyecan duyduğuna utanıyordu; hayatında ilk defa olarak kendisini seven bir adam görmüştü; zevk duyarak ağlıyordu; göz yaşlarını kimseye göstermemek için gidip Verrieres üstündeki korulara saklandı. Sonunda kendi kendine:

“Bana bu hâl de nereden geliyor?” dedi; “ben bu çok iyi kalpli papaz Chelan’a yüz kere canımı vermeğe hazırım, bunu hissediyorum; o da şimdi bana, ne derece akılsız olduğumu gösteriverdi. En çok onu aldatabilmem gerekir. Demin söz ettiği gibi ateş, benim yüksek mevkilere, zenginliğe erişmek hevesim. Beni papazlığa layık görmüyor; hem de bunu, elli lira-lık bir geliri feda ederek onu dinimin bütünlüğüne, bende rahiplik istidadı bulunduğuna kandıracağımı sandığım bir anda söylüyor.

“Bundan böyle huylarımın ancak iyice denemiş olduklarıma güvenerek iş göreceğim. Benim göz yaşı dökmekten zevk alacağımı kim söyleyebilirdi! Akılsızlığımı yüzüme vurmuş bir adamı sevebileceğimi kim söyleyebilirdi!”

Üç gün sonra Julien, daha ilk gününden akıl etmiş olması gereken bahaneyi bulmuştu; bu bahane, bir iftiradan ibaretti ama ne çıkar? Birtakım tereddütlerden sonra papaza, başka

bir kimseye zarar getirmesi mümkün olduğundan söyleyemeyeceği bir sebep dolayısıyla, arzu edilen evliliğe razı olmadığı itiraf etti. Bu, Mademoiselle Elisa'ya leke sürmek demektir. M. Chelan, Juline'in bu türlü hareketinde, tamamıyla kibarlar âlemi endişelerine mahsus ve bir rahip adayında bulunması gerekene hiç de benzemeyen bir ateş sezdi. Ona:

– Yavrum, gönlünde Tanrı vergisi istidat bulunmayan bir rahip olmaksızın herkesin saygısını kazanmış, bilgili bir köy zengini olun, daha iyi edersiniz, dedi.

Julien, kusurlarının böyle bir kere daha yüzüne vurulmasına karşılık doğrusu çok yerinde cevaplar verdi. Gönlü gerçekten Allah'ına bağlı bir papaz adayının kullanacağı sözleri kolaylıkla buluyordu; fakat bu kelimeleri söylerken sesindeki eda, gözlerinde bir türlü söndüremediği ateş, M. Chelan'ı telâşa düşürüyordu.

Julien'in ileri gidemeyecek bir genç olduğunu sanmayınız; kurnazlığı ve ihtiyatı elden bırakmayan riyakâr sözler icadında doğrusu hiçbir aksaklığı yoktu.. Onun yaşındaki bir genç bu kadarla bile takdire değer. Edasına ve ellerinin, vücudunun hareketlerine gelince, ne yapsın? Hep köylüler arasında yaşamıştı; büyük örnekleri görmekten yoksun kalmıştı. Sonraları onları bir parçacık görmek, sözleri gibi hareketlerinin de insanı hayran eden bir olgunluğa ermesi için yetti de arttı bile.

Madame de Renal, emme de chambre'nin bulunduğu servetin o kızcağızı bahtiyar edemediğini duyunca şaşırıp kaldı. Onun bir düzine papaza gidip ağlayarak döndüğünü görüyordu; en sonunda Elisa, evlenmek arzusunu hanımına da açtı.

Madame de Renal hastalanıverdiğini sandı; bir nevi ateş, gözüne uyku girmesine engel oluyordu; lâkin femme de chambre veya Julien yanında olursa canlanıyordu. Yalnız onları ve beraber yaşamakla elde edecekleri bahtiyarlığı düşün-

biliyordu. İçinde, yılda elli lira ile geçinecekleri o küçük, yoksul evi, Madame de Renal'ın gözünde en gönül çekici renklerle bezeniyordu. Julien, Verrieres'den iki fersah ötede, ilçenin merkezi olan Bray'de avukatlık yapabiliyordu; böyle olursa Madame de Renal onu ara sıra görmeğe imkân bulurdu.

Madame de Renal gerçekten çıldıracağını sandı; bunu kocasına da söyledi ve sonunda yatağa düştü.. Yatağa düştüğü ilk akşam, odada hizmet etmekte olan Elisa'nın ağladığını fark etti. O anda o kızıdan nefret ediyordu, ona biraz da kaba davranmıştı, bunun için af diledi. Elisa'nın gözyaşları büsbütün coştı; hanımı izin verirse bütün bahtsızlığını anlatacağını söyledi. Madame de Renal:

– Dinliyorum.

– İşte, hanımcığım, beni almıyor; beni ona kötölemişler, o da inanmış.

Madame de Renal, tıkanır gibi oluyordu. Sordu:

– Sizi kim almıyor?

Elisa hıçkırarak cevap verdi:

– Kim olacak hanımcığım? M. Julien. Bay papaz onun inandını bir türlü yenemedi. Bay papaz, hizmetçilik etti diye namuslu bir kızı almamayı doğru bulmuyor. Hem M. Julien'in babası da bir keresteci değil mi? Kendisi de buraya gelmeden önce ekmeğini nasıl kazanıyordu?

Madame de Renal artık dinlemiyordu; böyle fazla bahtiyarlık yüzünden adeta düşünemez olmuştu. Julien'in kesenkes reddetmiş olduğunu, daha akıllıca bir karara dönmesine imkân olmadığını birkaç defa tekrar ettirdi. Böylece içine rahatlık geliyordu. Hizmetçisine:

– Bakalım ben de bir başvurayım, M. Julien'le bir konuşayım, belki razı ederim.

Ertesi sabah kahvaltıdan sonra Madame de Renal Julien'le konuşup kuması için hayli dil döktü, bundan pek büyük bir zevk, bir haz duyuyordu. Hele bütün bir saat Elisa'nın elinin de, parasının da reddedilmesini görmek nasıl hoşuna gitmezdi?

Önceleri ağırbaşlılıkla cevaplar veren Julien, yavaş yavaş Madame de Renal'in akıllı uslu öğütlerini nükteyle karşılamaya başladı. Madame de Renal, bunca gün umutsuzluktan sonra gönlünde bir sel gibi taşan mutluluğa dayanamadı. Bayılıverdi. Odasında ayılıp kendine geldikten sonra herkesi dışarı çıkardı. Derin bir hayret içindeydi..

İçinden şöyle dedi "Yoksa ben bu Julien'i seviyor muyum?" Böyle bir hisse kapılmak, başka herhangi bir anda olsa, Madame de Renal'e vicdan azabı verir ve onu o derece sinirlendirirdi; şimdi ise ona adeta garip ve kendisiyle ilişkisi olmayan, ancak dışardan seyrettiği bir şey gibi gelmiyordu. Kaç gündür çektikleriyle mecalsiz düşmüş olan ruhunda artık ihtiraslara gösterilecek kadar hassasiyet kalmamıştı.

Madame de Renal çalışmak istedi ise de derin bir uykuya daldı; uyandığı vakit içinde duyduğu korku hiç de böyle bir zamanda duyması gereken büyük korku değildi. Öylesine bahtiyardı ki hiçbir şeye kızmıyordu. Bu bön ve masum taşralı kadın hiçbir zaman, duygularında veya uğradığı felâketlerde yeni beliriveren küçük farklara karşı bir parçacık hassasiyet koparmak için ruhunu işkenceye sokmamıştı. Julien'in gelmesinden önce, taşra kadınlarının hayattaki payları olan iş yığından başka bir şey düşünmeyen Madame de Renal'in aşk hakkındaki fikri, bizim piyango hakkındaki fikrimizden farklı değildi: Kaybı kaçınılmaz olan bir oyun ve ancak delilerin arayacağı bir mutluluk.

Yemek canı çaldı. Madame de Renal, çocuklarla beraber dönen Julien'in sesini işitince kıpkırmızı kesildi. Kalbine sevgi gireliden beri biraz kurnazlık da öğrenmişti. Kızarmasını tabii göstermek için başının fena halde ağrıdığından yakındı.. M. de Renal kaba kaba gülererek:

– Kadın milleti işte hep böyledir. Bu makinelerin daima tamir edilecek bir arızaları olur! dedi.

Bu türden nüktelere alışık olmakla beraber, kocasının sesindeki eda Madame de Renal'in sinirini bozdu. Kendini avutmak için Julien'in yüzüne baktı; Julien, dünyanın en çirkin erkeği bile olsa o anda yine kendini beğendirebilirdi.

Saray adamlarının âdetlerini taklide pek önem veren M. de Re'nal, baharın ilk güzel günleri gelir gelmez, Vergy'ye taşınır; bu köy, Gabrielle'in acıklı macerası ile tanınmıştır. Eski gotik kilisenin seyrine doyulmayan harabelerinden birkaç yüz adım ötede M. de Renal'in dört kuleli bir şatosu vardır; Tuileries sarayının bahçesi gibi düzeltilmiş olan bahçede hemen her tarh şimşir ağaçlarıyla çevrilmiş, yılda iki kere budanan kestaneler arasından yollar açılmıştır. Yanında, çok büyük elma ağacı bulunan bir tarlada gezilip oynanırdı. Yemiş bahçesinin ta ucunda sekiz on tane çok büyük ceviz ağacı vardı ki bunların yemyeşil dalları belki seksen kadem yükseğe çıkardı. M. de Renal, onları pek beğenen karısına:

– Bu köküne kibrit suyu dökülesi cevizlerin her biri bana, yarım feddan ürününe mal oluyor; onların gölgesinde buğday yetişemiyor ki! dedi.

Madame de Renal köye gelince, hiç görmediği bir manzara ile karşılaşır gibi oldu. O denli hayran olmuştu ki içi içine sığamıyordu. Canına can katan bir duygu ona bir zekâ, bir beceriklilik veriyordu. Vergy'ye taşındıklarının ertesi gün M. de Renal, belediye işleri için şehre döndüğünden Madame de Re-

nal, kendi hesabına birkaç rençper getirtti. Julien ona, yemiş bahçesinde ceviz ağaçları altında dönüp dolaşan kumlu bir yol yapılırsa çocukların sabahleyin erkenden, ayakkabılarını çigle ıslatmaksızın gezebileceklerini söylemişti. Bu fikir Julien'in aklına geleli henüz yirmi dört saat geçmeden gerçekleştirilmeğe başlandı. Madame de Renal, bütün gün Julien'le beraber rençperlerin başında durdu, son derece neşeliydi.

Verrieres belediye başkanı şehirden dönünce o kumlu yolu bitmiş bulunca şaşırıldı. Onun gelişi de Madame de Renal'i şaşırttı; kadıncağız, kocası diye bir kimse bulunduğunu unutmuştu. M. de Renal, kendisine danışılmadan, bu kadar önemli bir onarım yaptırılmağa cüret edilmesinden tam iki ay öfke ile söz etti; lâkin bunu Madame de Renal'in masrafını kendi kesesinden vererek yaptırmış olması belediye başkanını biraz yatıştırdı.

Madame de Renal bütün gün çocukları ile bahçede koşup kelebek kovalıyordu. Açık gaz bezinden koca koca torbalar yapmışlar, zavallı lâpidopteresleri bunlarla yakalıyordu. Madame de Renal kelebeklere takılan bu yabancı adı, Julien'den öğrenmişti. M. Godartl'ın güzel kitabını Besançon'a ısmarlayıp getirtmişti. Julien de bu zavallı böceklerin garip âdetlerini anlatıyordu.

Tutulan kelebeklerin acımasızca iğnelenip kondukları camlı kutuyu da yine Julien yapmıştı. Madame de Renal ile Julien arasında bir konuşma konusu vardı, artık Julien sükût anlarnın o müthiş işkencesini çekmiyordu.

Sözleri yine de en masumca şeyler üzerindeydi, lâkin hiç durmadan, hem de bu işe son derece ilgi göstererek konuşuyorlardı. Zihni de, bedeni de işletip neşe veren bu hayat, işi başından aşan mademoiselle Elisa'dan başka herkesin hoşuna gidiyordu. Elisa: "Bizim hanım, karnaval günleri Verrieres'de

baloya giderken bile tuvaletine bu kadar baktığı olmazdı, şimdi günde iki üç yol elbise değiştiriyor” diyordu.

Biz, hiç kimseye yalakalık etmek niyetinde olmadığımız için şunu da söylemekten çekinmeyelim: Cildi pek de güzel olan Madame de Renal, kendisine hep kollarını ve gerdanını açık bırakan elbiseler yaptırırdı. Boyu bosu yerinde olduğundan böyle giyinmek ona pek yaraşıyordu. Vergy’ye yemeğe gelen Verrieresli ahbabları ona şöyle derlerdi:

– Siz hiç bu denli genç olmadınız. (Bu da oralara mahsus bir sözdür.)

Doğrusu bizim aramızda buna inanacak olan pek bulunmaz ama Madame de Renal’in, kendine bu kadar bakmasında hiç bir özel kastı yoktu. Bundan inanılmaz bir zevk duyuyordu; çocuklarla ve Julien’le beraber kelebek avlamadığı saatlerde Elisa ile oturup elbiselerini düzeltirdi ve böyle yapmakta hiç bir gizli düşüncesi yoktu. Verrieres’e bir kerecik gitti, o da Mulhouse’dan yeni getirildiğini duyduğu yazlık elbiseler almak içindi.

Vergy’ye hısımlarından genç bir kadını davet etti. Madame de Renal evlendikten sonra, vaktiyle SacreCoeur manastırında arkadaşı olan Madame Derville ile ahbablığını yavaş yavaş epeyce ilerletmişti.

Madame Derville, kuzininin çılgınca fikirleri dediği şeylere pek gülerdi. “Yalnız olsam, derdi, böyle şeyler hiç aklıma gelmez”. Paris’te olsa birer hazırcevaplılık örneği denecek olan bu beklenilmedik fikirlerden, Madame de Renal, kocası ile olduğu vakit, bir budalalık etmiş gibi utanırdı; fakat Madame Derville’in yanında bulunması onu yüreklendiriyordu. Önce düşündüklerini ona çekinerek söyleser de yalnız kaldılar mı, Madame de Renal’in içine bir canlılık gelirdi; böyle zamanlarında, kimseyi görmeden, aralarında konuşmaktan başka hiç

bir eğlenceleri olmadan yaşadıkları pek uzun saatler birer an gibi gelip geçer ve onları şen şatır kılardı. Fakat bu seferki gelişinde akıllı, uslu Madame Derville, kuzinini her zamankinden çok daha az neşeli ve çok daha mesut buldu.

Julien de, bu Vergy köyüne geldiğinden beri gerçekten bir çocuk olup çıkıvermişti ve kelebek kovalamaktan o da öğrencileri kadar zevk duyuyordu. Uzun zaman kendini zorlayıp kurnazca politika ardından koştuktan sonra böyle dünyanın en güzel dağları ortasında, insanların bakışlarından uzakta, yapa-yalnız kalıverince, o yaşta gönlü pek sarıveren yaşama zevki-ne kendini bırakmıştı. Madame de Renal'den korkacak bir şey olmadığını içgüdüleriyle seziyordu.

Madame Derville gelir gelmez Julien onunla bağdaşabileceğini anlamıştı; derhal onu, ceviz ağaçları altında yeni açılan yolun ta ucuna götürüp oradan görülen manzarayı seyrettirdi. Doğrusu o manzara, İsviçre ve İtalya göllerinin çok kişileri hayran eden manzaraları kadar güzel, belki onlardan da üstündür. Birkaç adım ötede başlayan dik yamacı tırmanırsanız, iki yanında derin uçurumlar bulunan, ta ırmağa dek meşe ağaçları arasından giden bir yola varırsınız. Şimdi son derecede mutlu, serbest, dahası: bundan da fazla bir şey, evin sultanı olan Julien, Madame de Renal ile Madame Derville'i işte bu yalçın, dik kayaların tepelerine götürüyor ve onların bu ulvî manzaralar karşısındaki hayranlıklarını büyük bir zevkle seyrediyordu. Madame Derville şöyle derdi:

– Ben, Mozart'tan bir parça dinlemiş gibi oluyorum..

Kardeşlerinin kıskançlığı, babasının despotluğu ve kavgacılığı yüzünden Julien, Verrieres çevresindeki kırların zevkini bir türlü çıkaramamıştı. Vergy'de bu acı hatıraları tazeleyen bir şey yoktu; hayatında ilk defa olarak karşısına düşman çıkmıyordu. M. de Renal şehre gidince, bu da çok sık olan işler-

dendi, Julien okumağa cesaret ediyordu; geceleri, o da ışığı, yan yatırılmış bir saksı içinde saklamak şartıyla, kitap açabilirdi; arası çok geçmeden bunlara gerek kalmadı: Zira geceleri doya doya uyudu; kitabını, hayatta biricik yol göstereni olan ve kalbini coşturan kitabını da gündüzleri, çocukların ders saatleri arasında, gidip o kayalar arasında okudu. O sayfalarda hem mutluluk, hem kendinden geçme, hem de bezginlik anlarında avunuyordu.

Julien, yaşıtı her delikanlının çoktandır edinmiş olacağı bazı fikirleri Napolyon'un kadınlar üzerine söylediği birtakım sözlerden, saltanatı çağında pek okunan romanların değeri hakkındaki tartışmalardan öğrendi.

Sıcaklar bastırmıştı. Akşamları, evden birkaç adım ötede koca bir ıhlamur ağacının altına gitmeğe başladılar. Bir akşam Julien, ellerini, kollarını oynatarak birtakım şeyler anlatıyor, genç kadınlar karşısında güzel sözler söylemenin verdiği hazı tadıyordu; Madame de Renal elini, şu bahçelere konması âdet olan boyalı tahta iskemlelerden birinin arkalığına dayamıştı; Julien'in eli birdenbire ona değiverdi. Madame de Renal elini hemen çekti; lâkin Julien, dokunduğu vakit bu elin böyle çekilivermemesini sağlamayı kendine bir görev saydı. Yapılacak bir görevi olduğu, bunu beceremezse gülünç bir duruma düşeceği, daha doğrusu bir aşağılık duygusuna kapıliverceği düşüncesi, kalbindeki bütün neşeyi, bütün zevki dağıttı-verdi.

IX. BÖLÜM

KÖYDE BİR AKŞAM

M. de Guerin'in Didon'a, dilber bir taslak.
STROMBECK

Ertesi sabah Madame de Renal ile karşılaştığı zaman Julien'in bakışlarında bir acaiplik vardı; ona, çarpışmak gereken bir düşman kollar gibi bakıyordu. Bir gün öncekinden epeyce başka olan bu bakışlar Madame de Renal'i şaşkına çevirdi. Ona bu denli iyilik göstereceğin de sonra o böyle dargın gibi dursun... Kadıncağız gözlerini onun gözlerinden bir türlü alamıyordu.

Madame Derville'in evde olması sayesinde Julien boyuna konuşmak zorunda kalmayıp zihnindeki ile uğraşabilecek imkânı buldu. O gün biricik işi, Tanrı'dan gelme bir esin ile yazılmış gibi baktığı ve demir ruhunu çelikleştiren kitabı okuyup yüreğini pekleştirmek oldu.

Çocukların ders saatlerini epeyce kısalttı; sonra Madame de Renal'in yanına gelmesi onu, yine nefisini yükseltmek yollarını aramağa sürükledi. O akşam kadının elini onun avucunda bırakması lazımdı; Julien buna karar vermişti.

Güneşin batışına doğru işin neye varacağını gösterecek an yaklaştıkça Julien'in kalbi tuhaf tuhaf çarpmağa başladı. Ortalık karardı. Julien, gecenin zifirî karanlık olacağını görüp göğsünün üstünden koca bir yük kalkmışçasına bir ferahlık duydu. Gayet sıcak bir rüzgârın sürüklediği iri iri bulutlarla kaplı olan gök, sanki bir fırtına kopacağı haberini veriyordu. Madame de Renal ile Madame Derville geç vakte kadar gezdiler.

Onların o akşam her yaptıkları, Julien'e bir tuhaf geldi. O iki kadın, bazı pek ince hisli kimselerde sevmek zevkini çoğaltan bu havadan haz duyuyorlardı.

Sonunda ıhlamur ağacının altına oturdular; Madame de Renal, Julien'in yanındaydı, bir yanında da Madame Derville oturuyordu. Başkaları gibi nefesine de hiç güveni olmayan Julien'in, o anda ruhunun ne halde olduğunu görmemesine imkân yoktu. İçinden: "Ben başıma gelecek ilk düelloda da böyle titreyecek, kendimi bu kadar zavallı mı bulacağım?" dedi.

Kalbi öyle öldürücü bir heyecan içinde idi ki o anda bütün tehlikeler ona bu halden bin kat hayırlı gibi gözüküyordu. Kaç defa içinden Madame de Renal'in, evden birisi çıkıp da bahçeden gidivermesi için dua etti. Julien'in o anda kendi kendisi ile mücadelesi o öyle şiddetli idi ki sesinin tamamıyla başkalaşmamasına imkân yoktu. Aradan çok geçmedi, Madame de Renal'in sesi de titreşti ama Julien bunun farkına varmadı. Kalbinde görevin çekingenliğe karşı açtığı korkunç savaş öylesine elemli idi ki, Julien'in kendinden başka hiçbir şeye dikkat etmesine imkân kalmamıştı. Köşkün kulesinde saat ona çeyrek kalayı çalmış fakat Julien, daha hiçbir şeye cesaret edememişti. Yüreksizliğine son derece kızdı: "Ya saat tam onu çalarken ben, dedi, bu gün, bütün gün düşündüklerimi yapacağım, yahut da odama çıkıp beynime bir kurşun sıkacağım!"

Bu son bekleme ve heyecan anında Julien, kalp çarpıntısının fazlalığıyla iradesine hükmedemez bir hale geliyordu. Başının üzerindeki saat onu çalmaya başladı. Bu kader çizici saatin her vuruşu Julien'in göğsünde gümbürdüyor ve sanki vücudu bir hareket için itiştiriyordu.

Sonunda saatin onu son vurmasının sesi henüz havada dağılıp bitmeden Julien elini uzattı ve Madame de Renal'in elini

tuttu. Kadın hemen çekti ise de Julien, ne yaptığıının pek de farkına varmaksızın yeniden yakaladı. Kendisi de pek heyecanlıydı ama tuttuğu elin buz gibi soğuk olması dikkatini çekti, onu kuvvetle fakat hükmüne bağlı olmayan bir hareketin verdiği kuvvetle sıkıyordu. Kadın, çekmek için son bir gayret gösterdi ise de en sonunda bu el, Julien'in avucu içine bırakıldı.

Madame de Renal'i sevdiğinden değil, korkunç bir işkenceden artık kurtulduğu için Julien kalbinde sonsuz bir bahtiyarlık duydu. Madame Derville'e bir şey sezdirmemek için konuşmak gerektiğini düşündü. Artık titremiyor, gürlüyordu. Madame de Renal'in sesinde ise öyle bir heyecan hissediliyordu ki Madame Derville onu hasta sandı ve eve girmek lazım geldiğini öne sürdü. Julien, durumunun tehlikeli olduğunu anladı: "Madame de Renal içeri girerse ben yine bu sabahki ıstıraplı hâlime düşerim. Eli, elimde o kadar az kaldı ki bununla ben bir şey elde etmiş sayılamam."

Madame Derville teklifini tekrarlayınca Julien, avucu içine bırakılmış olan eli kuvvetle sıktı.

Kalkmaya hazırlanmış olan Madame de Renal yine oturdu ve mecalsiz bir sesle:

– Doğrusu, biraz hasta gibiyim ama, dedi, böyle açık havada oturmak iyi geliyor.

Bu sözler, Julien'in o sırada son kertesine varmış olan mutluluğunu perçinledi: Konuştu, sahte tavırlar takınmağı unuttu. Sözlerini dinleyen o iki kadına, erkeklerin en sevimlisi gibi gözüktü. Bununla beraber, birdenbire ortaya çıkıveren bu belâgatinde yine bir cesaret eksikliği vardı. Madame Derville'in, fırtına haberini getirerek esmeğe başlayan rüzgârdan yorulup tek başına içeriye gitmesinden, ucunda ölüm varmış gibi, korkuyordu. Şayet öyle bir şey olursa Madame de Renal ile baş

başa kalacaktı. Harekete geçmek için gereken cür'eti adeta tesadüfen göstermişti; fakat Madame de Renal'e en basit bir tek kelime bile söylemeğe gücü yetmeyeceğini hissediyordu. Gerçi Madame de Renal'in edeceği sitemlerin pek sudan olacağını biliyordu; ancak bunlar da kendisini mağlûp etmeğe, elde ettiği üstünlüğü bir hiçe indirmeğe yetecekti.

Lâkin o o akşam talihi yardımcı oldu. Çok zaman onu bir çocuk gibi beceriksiz ve sohbetini az eğlenceli bulan Madame Derville, akşamki dokunaklı ve tumturaklı sözlerinden nasılsa hoşlandı. Eli Julien'in elinde olan Madame de Renal'e gelince o hiçbir şey düşünmüyor; kendini hayatın akışına bırakmış bulunuyordu. Epeydir ağızdan ağıza dolaşan söylentilere bakılırsa Pervasız Charles'ın kendi eliyle diktiği o büyük ıhlamurun altında geçirilen saatler, Madame de Renal için bir bahtiyarlık çağı oldu. Rüzgârın sık dallar arasında inildemesini, en aşağıdaki yapraklara tek tük düşmeğe başlayan yağmur damlalarının gürültüsünü zevkle dinliyordu. O anda Julien'in içine ferahlık veren bir şey oldu ama Julien bunun pek farkına varmadı: Madame de Renal, rüzgârın ayakları ucuna devirdiği bir çiçek saksısını bir zevkle, kahramanının yaptıklarını anlatan kitabı okumağa daldı.

Öğle yemeği çanı çaldığı zaman Julien, Napolyon ordularının bildirimlerini okumaktan, bir gün önceki kazançlarını unutmuştu. Salona inerken içinden, umursamaz bir davranışla: "O kadına da kendisini sevdiğimi söylemeliyim" dedi. Beklediği haz ve rehavet dolu gözler yerine M. de Renal'in asık suratıyla karşılaştı. İki saat önce Verrieres'den gelmiş olan belediye başkanı Julien'in öğleye kadar olan vakti böyle çocuklara hiç uğramadan geçirmesine kızdığını saklamıyordu. Bu öfkelenen, öfkesini göstermeğe kendinde hak bulan, bu böbürlenen adam ne kadar çirkindi Yarabbi!

Kocasının her acı sözü, Madame de Renal'in yüreğine bir hançer gibi saplanıyordu. Julien'e gelince o, gönlü o kadar vecd içinde, zihni birkaç saattir gözlerinin önünden geçmiş büyük şeylerle o kadar dolu idi ki M. de Renal'in söylediği sert sözleri aldırış edip pek dinlemedi bile. En sonunda yukarıdan şöyle dedi:

– Hasta idim..

Bu cevaptaki eda Verrieres belediye başkanından çok daha az alıngan bir adamı bile iğnelemeğe yeterdi; M. de Renal, onun bu karşılığına hemen kovmakla karşılık vermeği düşündü ise de “iş hususunda acele etmeyin” ilkesini hatırlayıp vazgeçti, içinden şöyle düşündü:

“Bu sersem delikanlı benim evime geldiğinden beri kendine bir ün edindi, ben kovarsam Valenod'nun yanına girer, yahut Elisa'yı alır ve her iki şıkta da benim evimden kovulmuş olmak ona vız gelir.”

Bu isabetli düşüncelerine rağmen M. de Renal, birtakım kaba kaba sözlerle memnuniyetsizliğini belli etmekten kendini alamadı; bu sözler yavaş yavaş Julien'i kızdırmıştı. Madame de Renal hüngür hüngür ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Yemek biter bitmez Julien'den, gezmeğe gitmek üzere koluna girmesini rica etti; bu kola dostlukla dayanıyordu. Madame de Renal'in her söylediğine Julien dişleri arasından:

– Zenginler işte böyledir! demekten başka bir cevap vermiyordu.

M. de Renal da yanlarında yürüyor ve orada bulunmasıyla Julien'i bir kat daha kızdırıyordu. Biraz sonra Julien, koluna Madame de Renal'in maksadını belli eder bir tarzda dayandığının farkına vardı; bu hareket ona pek iğrenç geldi, kadını şiddetle silkip kolunu kurtardı. Çok şükür ki M. de Renal bu yeni terbiyesizliği görmedi, onu yalnız Madame Derville far-

ketti. Madame de Renal için için ağlıyordu. O sırada M. de Renal, bir köylü kadını taş atarak kovalamakla meşguldü. Bu kadıncağız belediye başkanının yemiş bahçesinin bir kenarından geçen keçi yolundan gidiyordu. Madame Derville acele acele:

– Monsieur Julien, rica ederim, sükûnunuzu yitirmeyin, insanlık hâli bu, hepimizin bir sıkkın günümüz olabilir...

Julien onu, içinde son derece bir hafifseme beliren soğuk bir bakışla süzdü.

Bu bakış Madame Derville’i hayrete düşürdü, onun asıl ifade ettiği şeyi anlasaydı daha çok şaşardı. Madame Derville’de sezme gücü olsaydı bu bakışta, kanlı bir oç alma umuduna benzer bir his okuyabilirdi. Onurumuzun kırıldığı böyle anlar yok mudur? Robespierre gibi adamları yetiştiren işte o anlardır.

Madame Derville, kuzinine yavaşça şöyle dedi:

– Sizin Julien’iniz pek hiddetli bir adam, beni korkutuyor..

– Öfkelenmeye de hakkı var. Çocukları şaşılacak derecede ilerletti, bir sabahı da onlara ders vermeden geçirmiş, ne çıkar sanki? Vallahi, kardeş, bu erkekler pek acımasız oluyor.

Hayatında ilk defa olarak Madame de Renal, kocasından oç almak istedi. Julien’in zenginlere karşı beslediği kin neredeyse patlak verecekti. Çok şükür M. de Renal o sırada bahçıvanı çağırıldı. Onunla beraber kalıp yemiş bahçesinden geçen patikayı diken yığınlarıyla kapamağa çalıştı. Julien, gezdikleri süre içinde iki kadından da gördüğü iltifatlara, ikramlara ağzını açıp cevap vermedi. M. de Renal uzaklaşır uzaklaşmaz Madame de Renal de, Madame Derville de yorgunluklarını ileri sürerek Julien’in biri bir koluna, biri öteki koluna girmişlerdi.

Zihinlerinin perişanlığından yüzleri kızarmış, hâllerine bir kararsızlık gelmiş bulunan bu iki kadının arasında Julien’in

azametli ve uçuk benzi, düşünceli ve iradesine hâkim hâli garip bir tezat oluşturunuyordu. Bu kadınlardan da, her türlü aşk, sevgi hislerinden de nefret ediyordu, İçinden:

“Öğrenimimi bitirmek için yılda beş yüz frank bile gelirim yok! Ah! bu kadarcık olsun param bulunsaydı o herife minnet mi ederdim!” Zihni böyle gamlı düşüncelere dalmış olduğu için, o iki kadının iltifatlarına hiç mi hiç dikkat etmiyor, bir ikisini dinlemeğe tenezzül etse bile büsbütün manasız, bönce, tatsız, hasılı kadınca sözler diye karşılıyordu.

Her ne olursa olsun bir şeyler söyleyip konuşmayı devam ettirmek arzusuyla Madame de Renal, bir ara da kocasının Verrieres’den niçin geldiğini anlattı: Belediye başkanı bir çiftçi ile pazarlık edip mısır kökeni almıştı. (O memlekette kar-yolaların minderi, mısır kökeniyle doldurulur.) Madame de Renal ekledi:

– Kocam bizim yanımıza gelmeyecek; o, bahçıvanı ve uşağını alıp evdeki ot minderleri yenilemeye çalışacak. Bu sabah birinci kattaki minderlere mısır kökeni koydurdu, şimdi de üst kata çıkacak.

Julien’in rengi attı; Madame de Renal’e tuhaf tuhaf baktı ve az sonra, adımlarını hızlandırarak onunla gizli bir konuşmak istediğini belli etti. Madame Derville onların uzaklaşıp yalnız kalmalarına engel olamadı. Julien, Madame de Renal’e:

– Beni kurtarın, hayatımı kurtarın, beni ancak siz kurtarabilirsiniz; dedi, biliyorsunuz ki M. de Renal’in uşağı bana kin besliyor. Size itiraf edebilirim, madam, bende bir resim var; yatağımın ot minderine sakladım.

Bu sözü duyunca Madame de Renal sapsarı kesildi.

– Şimdi odaya yalnız siz girebilirsiniz, madame; şiltenin pencere tarafındaki köşesine elinizi sokun, orada siyah ve parlak bir kutu bulacaksınız.

Madame de Renal düşüverecek gibi oldu ve sordu:

– O kutunun içinde bir resim mi var?

Julien, kadının hâlindeki umutsuzluğu gördü ve hemen bundan da yararlanmak istedi:

Sizden bir şey daha isteyeceğim, madame. Çok rica ederim, o resme bakmayın, o benim için bir sırdır.

Madame de Renal güç duyulan bir sesle tekrarladı:

– Bir sırdır...

Zenginlikleriyle övünen ve ancak para işlerine ilgi gösteren adamlar arasında büyümüş olmasına rağmen Madame de Renal, seveli beri mürüvvet de edinmişti. Julien'in sözleri onu ta içinden yaralamıştı ama istediğini hakkiyle yapabilmek için bilmesi lazım gelen şeyleri yine de katıksız bir bağlılık edasıyla sordu. Eve doğru giderken:

– Siyah, parlak mukavvadan yuvarlak bir kutu, değil mi? diye sordu.

Julien, tehlikeye düşmüş erkeklerin takındıkları sert tavırla cevap verdi:

– Evet, madame.

Madame de Renal ikinci kata çıktı, ölüme gider gibi sapsarı idi. Kederi yetmiyormuş gibi bütün vücudunda bir zayıflık duyuyor, bayılacak gibi oluyordu; fakat Julien'e bir iyilikte bulunmak mecburiyeti ona kuvvet verdi. "Ne yapıp yapıp o kutuyu ele geçirmeliyim" diye adımlarını hızlandırdı.

Julien'in odasında kocasının uşakla konuşmakta olduğunu duydu. Çok şükür onlar orada durmayıp çocukların odasına geçtiler. Madame de Renal şilteyi kaldırdı ve elini ot mindere öyle bir şiddetle daldırdı ki parmakları tirmiklandı. Bu cinsten acılara hiç dayanamamakla beraber bu seferkinin farkına bile varmadı, çünkü mindere elini sokar sokmaz mukavva kutunun

cilasından gelen serinliği de hissetti. Madame de Renal kutuyu alıp hemen dışarı fırladı..

Kocası tarafından yakalanmak korkusu henüz geçmişti ki Madame de Renal, elinde bu kutuyu tutmaktan duyduğu tik-sintiye dayanamayıp bayılıverecek gibi oldu.

“Demek Julien’in bir sevdiği var, sevdiği kadının resmi de şimdi benim elimde!”

Bu dairenin bir sofasında, bir iskemleye yığılmış, kıskanılığın uyandırdığı bütün korkunç düşüncelerin eline düşmüştü. Son dereceye varan acemiliği bu sefer de işine yaradı: Hayret, ıstırabını hafifletiyordu. Julien geldi, kutuyu aldı, bir teşekkür bile etmeden, bir kelime bile söylemeden odasına koştu, sobayı ateşleyip kutuyu hemen yaktı. Benzinde bir damla kan kalmamıştı, çökmüş gibi bir hâli vardı, geçirdiği tehlikeyi gözünde pek büyütüyordu. Başını sallayarak mırıldandı:

“Krallarımızın tahtını gasbetti diye Napolyon’dan nefret ettiğini söyleyen bir adamın odasında yine o Napolyon’un bir resmi bulunsun! Hem de bunu koyu krallık yanlısı ve öfkeli M. de Renal bulsun! Bütün ihtiyatsızlıklarım yetmiyormuş gibi resmin arkasına birtakım da yazılar yazdım; onları okuyanın benim Napolyon’a ne kadar hayran olduğumdan hiçbir şüphesi kalmaz. Hem her yazdığım sözün altında tarihi de var. Daha evvelki gün bile yazdım.” Kutunun yandığını görünce ekledi:

“Bu resim ele geçse ünm, sanım mahvoluverirdi; oysaki benim varım da, yoğum da yalnız bu... Ben ancak kendimi, beğendiği düşüncelere bağlı genç diye tanıtmış olmam sayesinde geçiniyorum... Bu benimki de yaşamak, geçinmek sayılırsa!...”

Bir saat sonra yorgunluk ve kendi kendisine karşı duyduğu merhamet yüreğini rikkate getirdi. Madame de Renal’i görüp

elini öptü; bu el öpüşünde, her zamankinden pek fazla içtenlik vardı. Madame de Renal, sevincinden kıpkırmızı oldu ama hemen hemen o anda, Julien'in elini de, kıskançlık öfkesiyle, itti. Julien daha yeni yaralanmış gururu yüzünden, doğrusu bir ahmıklık gösterdi. Madame de Renal'i sadece bir zengin kadın diye gördü ve elini, hafifseme ile elinden bırakıp uzaklaştı. Gidip bahçede dalgın dalgın dolaştı. Biraz sonra dudaklarında acı bir gülümseme belirdi:

“Ben burada vaktini gönlünce geçirmekte serbest bir adam gibi dolaşıyor, çocuklarla uğraşmıyorum! M. de Renal de kalbimi kırarak sözler söylese hakkı olacak” Hemen çocukların odasına koştu.

Çocukların arasında pek sevdiği en küçüğü, tatlı sözleriyle, onun içini yakan elemi biraz yatıştırdı. Julien kendi kendine “Bu çocuk henüz beni hor görmüyor” dedi. Fakat arası çok geçmeden, eleminin azalmış olmasını bir zayıflık sayarak kendi kendine kızdı. “Bu çocuklar beni, dün alınan köpeği okşadıkları gibi okşuyorlar.”

X. BÖLÜM

BÜYÜK BİR KALP ile KÜÇÜK BİR SERVET

Köşkün bütün odalarını birer birer dolaşmakta olan M. de Renal, ot minderleri taşıyan uşaklarla beraber, çocukların odasına döndü. Bu adamın içeri birdenbire girişi Julien'in üzerinde, bardağı taşıran son damlanın etkisini bıraktı. Her zamankinden daha uçuk benizli, daha gamlı idi, M. de Renal'in üzerine doğru yürüdü. M. de Renal durup uşaklarına baktı.

Julien:

– Monsieur, başka bir eğitici tutmuş olsaydınız çocuklarınız yine bugünkü kadar ilerlemiş olacak mıydı? dedi. Bu böyle mi sanıyorsunuz?

M. de Renal'in bir şey söylemesine fırsat bırakmadan devam etti:

– Öyle sanmıyorsanız beni, çocuklarınızla uğraşmıyor diye suçlamaya nasıl kalkışıyorsunuz?

Korkusu henüz geçmiş olan M. de Renal, karşısındaki genç köylünün böyle garip bir tavır takınmasını, cebinde daha kârlı bir iş teklifi bulunmasına verdi. Onun bu evden çıkmak istediğini sandı. Julien'in öfkesi, söz söyledikçe artıyordu:

– Ben sizensiz de yaşayabilirim, Monsieur.

M. de Renal, dili biraz dolaşarak cevap verdi:

– Sizi bu kadar sinirlenmiş gördüğüme doğrusu çok üzül-düm..

Uşaklar, on adım ötede, yatakları düzeltmekle uğraşıyorlardı. Julien çileden çıkmış, bir hal ile:

– Monsieur, bu sözler bana yetmez, dedi; bir düşünün, bana ne ağır şeyler söylediniz. Hem de kadınların yanında!

M. de Renal, Julien’in ne beklediğini pek iyi anlamıştı; şimdi içinde çetin bir çarpışma vardı, öfkeden çıldırmak derecesine gelmiş olan Julien, bir aralık:

– Sizin evinizden çıkınca nereye gideceğimi biliyorum, Monsieur, diye bağırdı.

M. de Renal bu sözü duyar duymaz, Julien’i sanki M. Valenod’nun evinde görür gibi oldu; içini çekti ve en ıstıraplı bir ameliyat için operatör çağıran bir adam haliyle:

– Peki, Monsieur, dedi, istediğinizi yapmayı kabul ediyorum, öbür gün ayın biri, o günden başlamak üzere aylığınızı elli franktan vereceğim.

Julien’in içinden bir gülme geldi; şaşırılmış, öfkesini de unutmuştu, içinden: “Bu hayvan benim sandığımdan da aşağıymış!” dedi. “Bu bayağı yaratılışlı adamın, bundan daha soylu bir şekilde özür dilemesi beklenilmez ya!” Bütün bunları şaşkınlıkla dinlemiş olan çocuklar bahçeye koşup annelerine M. Julien’in pek kızmış olduğunu, lâkin aylığının elli franga çıkarıldığını haber vermişlerdi. Julien, alışkanlıkla çocukların ardı sıra çıkmış, son derece kızan M. de Renal’e bir kere olsun dönüp bakmamıştı. Belediye başkanı için için homurdandı:

“M. Valenod’nun yüzünden harcadığım para, yüz altmış sekiz frangı buldu. Ona, bulunmuş çocuklara giyecek almak işi üzerine iki çift söz etmek zamanı geldi!” Biraz sonra Julien, M. de Renal ile yine karşılaştı:

– M. Chelan’a gidip günahlarımı çıkaracağım, dedi; birkaç saat evde bulunamayacağımı bildirmekle şeref duyarım.

M. de Renal sahte sahte gülererek:

– Sevgili dostum Julien, isterseniz bütün gün kendinizi serbest sayabilirsiniz; isterseniz yarın da, dostum, dedi. Verrieres’e giderken bahçivana söyleyeyim, size atını versin. İçinden de: “Şimdi gidip M. Valenod’ya cevabını verecek, dedi; bana bir şey söylemedi ama şimdi üstüne varmaya gelmez, hele bir kızgınlığı geçsin, aklı başına gelsin...”

Julien evden çabuk ayrılıp Vergy’den Verrieres’e kadar uzanan korulara doğru çıktı. M. Chelan’ın evine pek erken varmak istemiyordu. Kendini yine ikiyüzlülüğe mecbur etmeği arzulamıyor, ruhunda geçenleri anlamak, içini altüst eden hisleri bir gözden geçirmek ihtiyacını duyuyordu. Korulara varıp insanların gözünden kurtulur kurtulmaz:

“Bir savaşta galip geldim, açtığım bir savaşta galip geldim!” dedi.

Bu düşünce ile durumunu pek parlak gördü, ruhuna da biraz rahatlık geldi.

“Aylığımız elli franga çıktı; bu M. de Renal’in bir korkusu var, var ama acaba nedir ?”

Alt tarafı bir saat önce, öfke ile köpürerek baktığı o bahtiyar ve kudret sahibi adamın neden korkusu olabileceğini araştırmak, Julien’in ruhunu büsbütün sakinleştirdi. O kadar ki, ağaçların ortasında yürüdüğü ormanların insanı hayran eden güzelliğini bile hisseder gibi oldu. Ormanın dağ tarafındaki kısmına vaktiyle koca koca çıplak kaya parçaları düşmüştü. Güneş ışınlarının sıcaklığı yüzünden şöyle bir durup dinlenilemeyecek yerlerin bir iki adım ötesini birer tatlı, serin gölgelik ediveren bu kayalar kadar büyük ak gürgen ağaçları da vardı.

Julien, bu koca kayaların gölgesinde durup soluklanıyor, sonra yine yoluna koyuluyordu. Yalnız çobanların bildiği belli belirsiz dar bir keçi yolundan yürüdü ve biraz sonra kendini

dev gibi bir kayanın üzerinde buldu. Orada dimdik durdu, bütün insanlardan ayrılmış olduğundan emindi. Gülümsedi; bu kayanın üstündeki durumu, zekâ ve iktidar hususunda erişmek istediği vaziyetin sanki cisimleşmiş bir timsali değil miydi? Bu dağların saf havası ruhuna sükûn, hatta sevinç aşıladı. Gerçi Verrieres belediye başkanı yine onun gözünde dünyanın bütün zenginlerinin ve bütün küstahlarının temsilcisiydi; fakat Julien ona karşı içinde duyduğu kinin, hareketlerinin bütün şiddetine rağmen, hiç de şahsî bir his olmadığını anlıyordu. M. de Renal’i artık görmeyecek olsa, sekiz gün geçmez, kendisini de, köşkünü de, köpeklerini de, çocuklarını da, bütün ailesini de unutturur.

“Ben onu, bilmem nasıl oldu? En büyük fedakârlığa razı ettim. Yılda elli ecud’den fazla para! Bir dakika önce de bir büyük tehlikeden kurtulmuştum. Bir günde iki yol galip geldim. İkincisinin bir değeri yok, çünkü sebebini bulmak gerek, lâkin bugün öyle zor aramalarla uğraşacak vaktim yok, onlar yarına.

Julien, kayanın üzerinde ayakta durmuş, ağustos güneşinin bir ateş haline koyduğu göğe bakıyordu. Kayanın üst tarafındaki tarlada ağustosböcekleri ötüyor, onlar da susunca Julien’in her yanını sessizlik kaplıyordu. Ayaklarının altında belki yirmi fersahlık yer yayılıyordu. Bağının üstündeki kayalardan uçmuş olan bir atmaca ara sıra gözüküyor ve gökte geniş daireler çiziyordu. Julien’in gözleri bu yırtıcı kuşu iradesine bağlı olmayan, içinden gelen bir hareketle takip ediyordu. Onun sakin ve kudretli hareketlerine hayran hayran bakıyor, kuvvetine, yalnızlığına gıpta ediyordu.

Napolyon’un kaderi böyle olmuştu, acaba bir gün kendi kaderi de böyle mi olacaktı?

BÖLÜM XI

BİR AKŞAM

Verrieres’de de bir gözükme gerekiyordu. Papazın evinden çıkarken Julien, tesadüfün bir cilvesi olarak M. Valenod ile karşılaştı. Aylığının artırıldığını ona da anlatmak fırsatını kaçırmadı.

Vergy’ye dönünce bahçeye, o da ancak ortalık tamamıyla karardıktan sonra indi. Bütün gün duyduğu o çeşit çeşit birbirinden üstün heyecanlarla gönlü yorulmuştu. Kadınların karşısına çıkacağı aklına geldikçe “Onlara da ne demeli?” diye düşünüyordu. Ruhunun o sırada, kadınların genellikle ilgiyle karşıladıkları küçük olaylar düzeyinde, tam o düzeyde olduğunun farkında bile değildi. Çok zaman Julien’i Madame Derville de, hatta Madame de Renal de anlamazdı; o da bu kadınların söylediklerinin ancak yarısını anlardı. Gözü pek yükseklerde olan bu gencin ruhunu altüst eden ihtiras dalgalarında işte böyle bir kuvvet, hatta tabir caizse böyle bir büyüklük taslama vardı. Bu garip delikanlının içinde hemen hemen her gün fırtına eserdi.

Julien, o akşam bahçeye inerken o iki güzel kuzinin düşüncelerini can kulağıyla dinlemek niyetindeydi. Onlar da Julien’i sabırsızlıkla bekliyorlardı. Her zamanki yerine, Madame de Renal’in yanına oturdu. Az sonra göz gözü görmez oldu. Julien, deminden beri yanında gördüğü, bir iskemleye dayanmış beyaz bir eli tutmak istedi. Kadın biraz tereddüt etti, sonunda elini, kızgınlık gösteren bir hareketle çekiverdi. Julien, bunu ilk ve son ihtar diye karşılamaya hazırdı; tam o sırada

M. de Renal'in sesi duyuldu. "Talihin pek şımarttığı bu herifle en iyi alay, ona en iyi hakaret, onun yanında karısının elini tutmak olmaz mi? Ben, o kadar küçümseyerek baktığı ben, bunu yapacağım" dedi.

Yaratılışına pek de uymayan sakinliği o anda dağıldı. Madame de Renal'in elini vermeğe razı olmasını kalbi çarparak, başka bir şey düşünmesine imkân bırakmayacak kadar kalbi çarparak temenni ediyordu.

M. de Renal, öfkeli öfkeli politikadan söz ediyordu: Verriercs sanayi adamlarından iki üçü zenginlikte onu geride bırakmağa başlamış, belediye seçimlerinde de ona güçlük çıkarmak istiyorlardı. Madame Derville bu sözleri dinliyordu. Julien ise belediye başkanının nutkuyla büsbütün kızıp iskemlesini Madame de Renal'inkine yaklaştırdı. Karanlık bütün hareketleri gizliyordu. Julien elini, açık elbisenin örtemediği güzel kolun yanına götürmeğe cüret etti. Düşüncesinin ciddiyeti bozuldu, artık düşüncesini idare edemez oldu, yanağını o güzel kola yaklaştırdı ve dudağını ona değdirmek cesaretini gösterdi.

Madame de Renal heyecandan titredi. Kocasını burnunun dibindeydi. Kadın elini hemen Julien'e verdi ve onu biraz öteye itti. M. de Renal, soysuz insanlar ve para kazanan Jacobinler küfürler yağdırırken Julien, avucu içindeki eli ateşli buselerle okşuyordu. Bilmem o öpücükler cidden ateşli, ihtiraslı mıydı? Herhalde Madame de Renal onları öyle diye karşılıyordu. Halbuki kadıncağız, kendi kendine bile itiraf etmeden çıldırarsıya sevdiği adamın, başka bir kadında gönlü olduğu için daha o gün, o kötü gün, şüpheye meydan bırakmaz bir şekilde öğrenmemiş miydi? O gün Julien evde değilken Madame de Renal içinde sonsuz bir bahtsızlık duymuştu ve bu kendisini hayli düşündürmüştü,

İçinden: “Ne!” demişti, “ben seviyor muyum? Benim gönlüme aşk mı girdi? Ben, evli bir kadını, bir erkeğe nasıl gönül vereyim?” Sonra yine düşündü: “Ama ben, düşüncemi bir an bile Julien’den ayırmama müsaade etmeyen bu çılgınlığı şimdiye değin kocam için hiç duymadım. Julien, bana çok saygı gösteren bir çocukcağz; işte o kadar. Bu çılgınlık geçer gider. Benim o delikanlı için şu veya bu duyguyu beslememden kocama ne? Ben, Julien ile birtakım fikir, hayal konularından söz ediyorum; M. de Renal ise bu gibi sözlerden sıkılır. O, hep işlerini düşünür. Demek ki Julien ile konuşmamdan o hiç bir şey kaybetmiş olmuyor.”

O zamana değin hiç duymadığı bir ihtirasla yolunu şaşırılmış olan bu saf ruhun temizliğine hiçbir ikiyüzlülük lekesi karışmıyordu. Düşüncelerinde yanılıyor, bilmeden yanılıyordu; lâkin içinde bir şey, namusluluk içgüdüğü ürpermişti. Julien, bahçeye geldiği vakit kadıncağz işte bu kararsızlıklarla perişan oluyordu. Julien’in sesini duydu ve hemen hemen hiç vakit geçirmeden yanına oturduğunu gördü. On beş gündür içine gerçi bir haz veren fakat daha çok da şaşırtan bu bahtiyarlıkla ruhu yine göklere erişti. Madame de Renal, bu işin pek acemi-siydi. Bir iki dakika sonra kendi kendine “Demek ki burada bulunması bütün kabahatlerini unutmama yetiyor!” diye düşündü. Korktu; elini hemen çekti.

O zamana değin hiç bilmediği ihtiraslı öpücükler Madame de Renal’e, Julien’in başka bir kadın sevmesi ihtimalini unutturdu. Aradan çok geçmedi, Julien’e büsbütün suçsuz bir genç diye baktı, Gönlünü burğu gibi buran acıyı unutmuş, hayalinden bile geçmeyen bir bahtiyarlığa kavuşmuş olmak Madame de Renal’in kalbine aşk ve çılgınca neşe taşkınlıkları vermişti. O akşam, zenginleşen sanayicileri bir türlü unutamayan Verrieres belediye başkanından başka herkes için, çok gü-

zel bir akşam diye düşündü. Julien, artık ne o büyük makamlara erişme sevdasını düşünüyor, ne de o yapılması pek güç olan tasarılarıyla zihnini yoruyordu. Ömründe hayatında ilk defa olarak kendini güzelliğin büyüüne bırakmıştı. Yaratılışına pek yabancı olan belirsiz ve tatlı bir hülyaya kendini kaptırmış, kusursuz güzelliğiyle hoşuna giden eli yavaş yavaş okşuyor, gecenin hafif rüzgârıyla sallanan ıhlamur yapraklarının hışırtısını ve Doubs değirmeni köpeklerinin ta uzaklardan gelen havlamasını dalgın dalgın dinliyordu.

Ne var ki, bu duyduğu heyecan aşk ihtirası değil, sadece bir zevkti. Odasına döndüğü vakit yine aklına, pek sevdiği kitabını okumaktan başka bir düşünce gelmedi; yirmi yaşındaki bir gençte cihana ün salmak düşüncesi, her düşünceden üstündür.

Lâkin arası çok geçmeden kitabı elinden bıraktı. Napolyon'un zaferlerini düşünene düşünene kendi zaferinde de yeni bir şey olduğunu fark etti. İçinden: "Evet, dedi, ben bir savaş kazandım fakat bundan yararlanmak, bu burnu büyük soylunun gururunu kırmak gerek. Napolyon olsa idi böyle yapardı. Çocuklarıyla layıkıyla uğraşmadığımı söylüyor... Gidip dostum Fouque'yi göreceğim diye üç günlük bir izin isteyeyim. Razi olmazsa yine işimi bırakacağımı söylerim ama razı olur."

Madame de Renal, o gece, kirpikli gözünü yummadı. Sanki o güne değin hiç yaşamamıştı. Elini Julien'in ateşli buselerle öpmesi, bunu hissetmek bahtiyarlığı bir an zihninden çıkmıyordu.

Birdenbire nikâhta verdiği söze hıyanet etme düşüncesi, bu tüyler ürpertici düşünce, gözleri önünde belirdi. En alçak sefahatin maddî aşk fikrine katabileceği bütün iğrençlikler Madame de Renal'in hayaline üşüştü. Bu düşünceler, Julien'i ve onu sevmek mutluluğunu düşündükçe gözleri önünde canlanan şefkatli ve ilâhî hülyayı kirletmeye çalışıyorlardı. Mada-

me de Renal geleceği pek karanlık görüyor, herkesin hor bakmasına değer bir kadın olmaktan korkuyordu.

Güç dayanılır yürek çarpıntılarını geçirdi, ruhu hiç bilmediği illere varmıştı. Daha dün, yepyeni bir bahtiyarlık tatmıştı; şimdi en acılı bir bahtsızlık kuyusuna batmış gibiydi. Böyle ıstıraplar hakkında hiçbir fikri yoktu, zihni bulandı. Kocasına gidip Julien'i sevmekten korktuğunu itiraf etmek fikri bir an aklına geldi. Bu da onun, Julien'in sözünü etmek olurdu. Çok şükür ki hemen hatırına düşününden bir gün önce halasının verdiği öğüt geldi. Yaşlı hâlâ, kocanın yine kadının efendisi sayılacağı için, ona sır söylemenin tehlikesini anlatmıştı. Madame de Renal şimdi, duyduğu acının aşkınlığından, ellerini ovuşturuyordu.

Hepsi birbirine zıt ve hepsi de elemli kuruntularla o yandan bu yana sürüklenip duruyordu. Bazen sevilmemekten korkuyor; bazen de hemen ertesi gün Verrieres meydanına götürülüp göğsüne, nikâha ihanetini halka anlatan bir levha ile işkenceye uğratılacakmış gibi, suç fikriyle, o korkunç düşünceyle kıvranıp duruyordu.

Madame de Renal hayatın ne olduğunu hiç bilmezdi; büsbütün uyanık bile olsaydı, akıl gücü tamamıyla işleseydi bile, Tanrı gözünde suçlu olmakla bir meydanda, halkın tiksinişinin en gürültülü belirtileri altında ezilme arasında bir fark bulunduğunu, bir zaman geçeceğini yine görmeydi.

Nikâha ihanet düşüncesini ve bu suçun sebep olacağını sandığı alçaklığı bir an unutup Julien ile eskiden olduğu gibi masum masum yaşamak zevkini düşününce de zihni Julien'in başka bir kadını sevdiği fikrine, bu korkunç düşünceye saplanıyordu. Julien, şiltesine saklı resmi kaybetmekten veya bir ele düşürüp o resimdeki kadına bir leke gelmesinden korkunca ne denli sararmıştı. Madame de Renal bunu hatırlıyordu.

Julien, her vakit pek sakin ve pek soylu olan o yüzde, ilk defa bir korku görmüştü. Hiç bir zaman Madame de Renal veya çocukları için bu derece heyecan göstermemişti. Ötekinin üstüne katılan bu bedbahtlığı, bir insanın dayanabileceği en son kerteğe çıkardı. Madame de Renal, kendi de farkına varmadan çığlıklar koparıp femme de chambre'ini uyandırdı. Birdenbire yatağının başında bir ışık belirdiğini gördü, evet Elisa gelmişti. Madame de Renal, çılgınlığı arasında bağırarak sordu:

– O, sizi mi seviyor?..

– Hanımını böyle korkunç bir zihin perişanlığı içinde görüp şaşırın femme de chambre, çok şükür bu tuhaf söze hiç dikkat etmedi. Madame de Renal, tedbirsizliğini hissetti: “Ateşim var, sanırım biraz da sayıklıyorum, yanımdan gitmeyin” dedi. Kendini tutmak mecburiyetiyle iyice uyanmıştı, şimdi kendini daha az talihsiz buluyordu. Yarı uykulu durumunun dağıttığı aklı, yine başına toplanmıştı. Femme de chambre'ın bakışından kurtulmak için ona gazete okumasını emretti. Kızcağz hep tekdüze giden bir sesle la Quotidienne'in uzun bir makalesini okumağa başladı. Madame de Renal, Julien'i tekrar görünce tam bir soğukluk göstermek kararını, bu erdemli kararı işte o mırıltıyı dinlerken verdi.

XII. BÖLÜM

BİR YOLCULUK

Paris'te zarif kimseler bulunur,
taşrada karakter sahibi kimseler olabilir.

SIEYES

Ertesi sabah saat henüz beşte, Madame de Renal gözükmenden önce Julien, M. de Renal'den üç günlük izin koparmıştı. Hiç böyle bir şey beklemediği halde içinde onu, Madame de Renal'i görmek isteğini duydu; onun o pek güzel elini hatırlamıştı. Bahçeye indi, Madame de Renal onu bir hayli bekletti. Julien onu sevseydi, birinci katın yarı kapalı panjurları arkasında, alnını cama dayamış hâlde bakmakta olduğunu görürdü. Sonunda kadın, geceki antlarına bakmayarak bahçeye çıkmaya karar verdi. Benzindeki her zamanki uçukluk kaybolmuş, yüzüne bir canlılık, bir pembelik gelmişti. Bu saf kadıncağız hiç şüphe yok ki bir yürek çarpıntısı, bir telâş içindeydi. Kendini zorlaması, kendi kendine karşı duyduğu öfke, melek gibi yüzüne bir gönül çekicilik veren ve hayatın bütün pespaye düşüncelerinin yetişemeyeceği bir yükseklikte olduğu zannını veren o derin sükûn halini bozmuştu.

Julien, derhal onun yanına koştu; omuzlar üstüne aceleyle atılıvermiş atkının arasından görülen o güzel kollara hayran kaldı.. Gece çekilen ıstırap yüzünden şimdi her yeni hisle renkten renge giren benzin parlaklığı, sabah havasının serinliğiyle, sanki bir kat daha artmış bulunuyordu. Bu çalısız, dokunaklı, lâkin yine de birtakım fikirlerle, aşağı sınıf insanların bulunmayan fikirlerle dolu olan güzellik Julien'e, ru-

hunda o hiç ummadığı bir kabiliyetin varlığını sezdirir gibiydi. Gözlerini şaşırta bu güzelliklere bir türlü doyamayan, hayran hayran dalmış bulunan Julien, dostça karşılanmak beklediğini hiç de düşünmüyordu. Kendisine buz gibi soğuk bir tavır takınılmasına bunun için çok hayret etti dahası: bu hâlin haddini bildirmek için takınıldığını zannetti.

Dudaklarındaki gülümsemesi birden sözüverdi. Kibar muhitte, hele soylu, zengin bir kadının gözünde yerinin ne olduğunu hatırladı.. Bir an içinde yüzünde kibir ve kendi kendine öfkeden başka bir şey kalmadı. Demek ki yola çıkmasını böyle bir saatten fazla uzatması, böyle onurunu kıracak bir tavır görmek içinmiş. Bunu düşündükçe öfkesinden çıldıracak gibi oluyordu.

Bir insan başkalarına kızmak için budala olmalıdır, diyordu. Taş elbette düşer, çünkü ağırlığı vardır. Ben hep böyle çocukluk mu edeceğim? Bu adamlara ruhumdan ancak verdikleri para değerinde bir parça koklatmak huyunu, o iyi huyu ne vakit edineceğim? Hem onların, hem de kendi kendimin sevgisini kazanmak istiyorsam onlara benim ancak yoksulluğum onların zenginliğiyle bir ticarete girişmiştir; yoksa benim gönlümün onların küstahlığından bin fersah uzakta bulunduğunu, onların iltifatlarının da, hor görmelerinin de erişemeyeceği derecede yüksek bir âlemde olduğunu onlara anlatmalıyım.

Kalbine bu duygular üşüşen genç eğiticinin sinirden tir tir titreyen yüzünde, acı duyan bir gurur ve bir gaddarlık ifadesi okunuyordu. Madame de Renal bunu görünce, zihni altüst oldu. Onu karşılarken takınmak istediği fazilet gösteren soğukluk şimdi kaybolmuş, onun yerine yüzüne büsbütün başka bir hal, bir merak ifadesi gelmişti. Julien'in birdenbire değiştiğini görmek onun bu merakını büsbütün artırıyordu. Sabahleyin sağlık ve günün güzelliği üzerine söylenmek âdet olan boş

sözler, ikisinin de dudaklarında kuruyup kaldı. Hiç bir türlü sevgiye kapılıp düşünme gücünü kaybetmemiş olan Julien, Madame de Renal ile arasında dostluk münasebeti bulunmasına hiç mi hiç ihtimal vermediğini ona anlatmanın yolunu hemen buldu. Küçük bir yola çıkacağından hiç söz etmedi bile.

Madame de Renal, henüz bir gün önce pek nazikçe bakan o gözlerde bu kederli kibir halini görmekle şaşırıp incinmiş, bakakalmıştı. Tam da o sırada en büyük oğlu bahçenin ta bir ucundan koşup geldi ve annesinin boynuna atılıp:

– Tatilimiz var, anne, M. Julien bu gün yola çıkıyor, dedi..

Bunu duyan Madame de Renal'in vücudunu bir ölüm soğukluğu kapladı; namusu yüzünden bahtsız, zaafı yüzünden bir kat daha bahtsızdı.

Bu yeni olay, onun bütün düşüncesini kavradı; geçirdiği o müthiş gece verdiği akıllıca, usluca kararların hepsini ama hepsini unuttu. Şimdiden sonra o sevimli âşığa karşı koyabilmek değil, onu bütün bütün elden kaçırmış olmak meselesi vardı.

Yemeğe gitmek lazım geldi. Bütün çektikleri yetmiyormuş gibi M. de Renal'in de, Madame Derville'in de ağzından yalnız Julien'in yolculuğu üzerine sözler işitti. Verrieres belediye başkanı, Julien'in izin istemek için takındığı inatçı tavırda, kendini işkillendiren bir şeyler sezmişti.

– Bu köylü parçasına hiç şüphesiz biri bir teklifte bulunmuş olacak. Fakat o, M. Valenod bile olsa, benim yılda 600 frank verdiğimi duyunca yelkenleri suya indirmiştir, sanırım. Dün Julien, Verrieres'de o adamı görüp düşünmek için üç gün mühlet istemiş olacak. Bu sabah da, bana bir cevap vermeye mecbur olmamak için kalkıp dağa gidiyor. Küstahlığa kalkışan alçak bir işçi ile işe girişmek, onun elinde oyuncak olmak; bakın ne hallere düştük!

Madame de Renal içinden: “Julien’i ne kadar incittiğini bilmediği halde kocam bile onun buradan ayrılacağını söylerse artık ben ne diyebilirim ki? Ok yayından fırladı!” diyordu. Serbest kalıp istediği kadar ağlayabilmek ve Madame Derville’in sorularına cevap vermek mecburiyetinden kurtulmak için başının şiddetle ağrıdığını söyleyip yatağına yattı.

M. de Renal yine her zamanki sözünü: “Kadın milleti işte böyledir, bu karışık makinelerin her zaman bir arızası olur!” sözünü tekrar etti ve yarı gülümseyerek, yarı homurdanarak çıkıp gitti.

Madame de Renal, tesadüfün bir cilvesi olarak kapıldığı ihtirasın en zalim acılarıyla kıvrılırken Julien, dağlık yerlerde bulunabilecek en güzel manzaralar arasında sevinçle yoluna devam ediyordu. Sıradağları, Vergy’nin kuzeyinden geçecekti. Yürüdüğü keçi yolu, büyük ak gürgen koruları arasından yavaş yavaş yükselir ve kuzeye doğru Doubs vadisinin sınırı olan yüksek dağın yamacında bitmez tükenmez zikzaklar oluşturur.. Biraz daha çıkınca yolcunun gözleri, Doubs’un akışını güneye doğru sürükleyen tepeciklerin üzerinden, Bourgogne ve Beaujolais ovalarını, o daha verimli ovaları görür. Gerçi hep büyüklükler ardında olan bu delikanlı güzelliğin böylesine pek düşkün değildi fakat o bile ara sıra durup bu geniş ve heybetli manzarayı seyretmekten kendini alamıyordu.

Sonunda büyük dağın tepesine vardı; dostu genç oduncu Fouque’nin oturduğu ıssız vadiye gitmek için o tepenin yanındaki yoldan geçecekti. Julien’in onu görmek için acele ettiği yoktu; zaten o anda kimseyi görmek de istemiyordu. Dağın tepesine sanki bir taç ören yalçın kayaların arasına yırtıcı bir kuş gibi saklanmış, kendisine yaklaşacak herhangi bir kimseyi ta uzaktan görebilirdi. Kayalardan birinin hemen hemen şaku-

Î denecek yamacında küçük bir mağara gördü. Derhal koşmaya başladı. Biraz sonra da oraya sığındı. Gözleri sevinçten parlıyordu. İçinden: “Burada bana insanlar bir kötülük edemez” dedi. Düşüncelerini yazmak zevkine, başka yerde pek tehlikeli olan bu zevke kendini bırakmak arzusunu duydu. Dört köşe bir taş bulup onu kendine masa yaptı. Kalem sanki uçuyordu: Çevresinde ne olduğunu görmüyordu bile. Sonunda. güneşin ta ötede, Beaujolais dağlarının ardında battığını gördü.

“Geceyi burada geçirsem nasıl olur?” dedi; “ekmeğim var, üstelik burada hürüm!” Bu büyük sözü, hür sözünü duyunca gönlü coştı; yalakalığı yüzünden Fouque’nin yanında bile hür değildi. Başını iki elinin arasına alan Julien, o mağarada, hayatında bilmediği bir bahtiyarlık duydu. Hülyaları ve hürlük sevinci ona tatlı tatlı heyecanlar veriyordu. Alaca karanlığın bütün ışıklarının birer birer söndüğünü gördü ama düşüncesi bir an bile buna takılmadı. Bu uçsuz bucaksız karanlık içinde ruhu, bir gün Paris’te karşılaşacağını hayal ettiği şeyleri şimdiden gözünde canlandırmak, onlara hayran hayran bakmak zevkine dalmıştı. Orada, Paris’te, taşrada görebildiği kadınların hepsinden güzellikçe de, akılca da pek üstün bir kadın bulacak. Çılgınca sevip çılgınca sevilecek. Bir an için o kadın ayrılırsa ancak şan şeref kazanmak, onun tarafından bir kat daha sevmeyi hak etmek için ayrılacak. Paris çevresinin kasvetli hakikatleri arasında büyümüş bir genç, Julien’inki kadar geniş bir hayal gücü bulunduğunu var saysak bile, tasarladığı romanın bu noktasına gelince yine kendine gülerdi. İstediklerine erişmek umudu belirince büyük işler yapmak hevesi söner ve yerine “Sevgilisini yanından ayran günde iki-üç defa aldatılmayı göze almalıdır” sözünün anlattığı hakikat gelirdi. Bu

köy çocuğu ise büyük işler görmek için fırsattan başka bir ek-siği olmadığını sanıyordu.

Lâkin ışık artık büsbütün kaybolmuş, ortalığı derin bir ka-ranlık sarmıştı. Fouque'nin oturduğu köye inmek için daha iki fersahlık yolu vardı, mağarayı bırakıp çıkmadan ateş yaktı.. Bütün yazdıklarını bu ateşe atıp son parçasına dek kül etti.

Sabahın saat birinde kapısının açıldığını ve içeriye dostu Ju-lien'in girdiğini gören Fouque, doğrusu çok şaşırdı. Oturmuş, hesaplarını yapıyordu. Fouque uzun boylu, oldukça biçimsiz, kaba suratlı, koca burunlu bir gençti; fakat insanın başını çe-virten bu görünüşün altında hayli de babacanlık vardı.

– Sen o M. de Renal'inle bozuştun mu ki böyle damdan dü-şer gibi buraya geliyorsun?

Julien, bir gün önce olanları, arzu ettiği şekle sokarak anlat-tı.

Fouque:

– Benim yanımda kal, dedi; görüyorum ki M. de Renal'i de, M. Valenod'yu, kaymakam Maugiron'u, papaz Chelan'i da iyi tanıyorsun; o adamların huylarını inceden inceye anlamışsın, alım satım pazarlıklarına girebilecek hale gelmişsin. Senin he-sabın benimkinden kuvvetlidir, defterleri sen tutarsın. Ben bu işten çok para kazanıyorum. Her şeyi tek başıma yapmama imkân yok, bir ortak alırsam onun da üç kâğıtçı çıkmasından korkarım. Bunun için de birçok güzelim işleri kaçırıyorum. Daha bir ay oldu olmadı, Michaud de SaintAmand'a altı bin frank kazandırdım, on altı yıldır görmemiştim. Pontarlier'deki satışta önüme çıktı.. O altı bin frangı sana kazandırırdım; da-ha doğrusu sen benimle beraber olsaydın o korunun kesilmesi işine ben de girerim, parayı artırırdım. İş üzerimde kalır; yarısı-nı, üç bin frangı sen alırdın. Gel, benimle ortak ol.

Her nedense bu teklif Julien’i kızdırdı; kafasındaki deliliklere hiç uygun değildi. Fouque hep bir başına oturduğundan iki arkadaş yiyeceklerini, Homeros destanlarının kahramanları gibi, kendi kendilerine hazırladılar; sofraya oturunca Fouque, Julien’e hesaplarını gösterdi ve bu odun ticaretinin ne kadar kazançlı olduğunu ona da anlattı. Fouque, Julien’in bilgisine de, huyuna da pek inanırdı...

Julien, çam tahtasından yapılmış odasında yalnız kalınca içinden “Doğru, dedi; ben burada birkaç bin frank kazanabilirim; sonra da, Fransa’da hangisinin para ettiğini görürsem ona göre papaz veya asker olmam daha kolaylaşır. Elimde bulunacak para, ufak tefek güçlüklerin önüne geçer. O salon adamlarının zihinlerini dolduran bir yığın şeyler var ki ben hiç bilmiyorum; bu ıssız dağda bir, iki yıl geçirirsem, kitaplar okuyup bu kötü cahillikten de kurtulurum. Fakat Fouque bir türlü evlenmek istemiyor, yalnızlıktan pek sıkıldığını da söyleyip duruyor. İşine para koymayacak bir ortak alması hiç şüphesiz ki onu kendine, hiç ayrılmayacak bir yoldaş etmek içindir.”

Öfkeyle bağırdı: “Dostumu aldatacak mıyım?” Kendini her işten ikiyüzlülüğüyle ve kimseyi sevmemesiyle kurtarmak isteyen bu delikanlı bu sefer, kendini seven bir adama karşı en küçük bir hainliği aklından geçirmeğe bile katlanamazdı. Fakat Julien birdenbire sevindi; Fouque’nin teklifini reddetmek için bir sebep bulmuştu. “Nasıl olur! Hayatımın yedi sekiz yılını alçakça kaybedeyim! Yirmi sekiz yaşına değin bir şey yapmayayım! Bonaparte, o yaşta en büyük işlerini görmüştü! Odun satışlarına karışmak, adımlı bile duyurmadan, biraz para kazandığımı ve uşak takımından birkaç hilebazın gözüne girdiğimi varsaysak bile, o zaman bende bu ateş, ün kazanmak için lazım olan bu kutsi ateş ya kalır, ya kalmaz!”

Ertesi sabah Julien, bu ortaklık işine olmuş bitmiş diye bakan Fouque'ye, hiç istifini bozmadan, gönlünde papazlık için duyduğu Tanrı çağrısının bu gibi şeylere girişmesine izin vermediğini söyledi. Fouque şaşakaldı. Ona:

– Hele bir düşün, diye tekrarladı, ben seni işime ortak ediyorum daha doğrusu sana yılda dört bin frank vereceğim diyorum, sen de yine o M. de Renal'in evine dönmek istiyorsun.. M. de Renal, ayakkabılarındaki çamuru nasıl hor görürse seni de öyle hor görür! Sen hele iki yüz lirayı bir ele geçir, sonra seni papaz okuluna gitmekten kim alıkoyabilir? Dahası: Ben sana memleketin en iyi papazlığını da elde etmeyi üzerime alacağım.

Sonra sesini biraz alçaltarak ekledi:

– Çünkü M. le ... de, M. le ... de, M. ... de odunlarını benden alırlar; ben onlara bayağı odun fiyatına halis meşe veririm. Fakat korkma, o para faizini getirir.

Julien'in gönlünde duyduğu Tanrı çağrısını yenmek mümkün olmadı. En sonunda Fouque ona biraz çatlatmış diye bakmağa başladı. Üçüncü gün sabahleyin erkenden Julien, dostunun evinden çıkıp gününü, büyük dağın kayaları arasında geçirmeğe gitti. Küçük mağarayı buldu fakat gönlünde geçen günkü sükûn yoktu, dostunun teklifleri zihnini altüst etmişti. Kötülükle iyilikten birini seçmeğe davet edilen Herakles gibi Julien de ya orta hâlli kalarak refaha ermek yolunu ya da gençlik hayallerinin gösterdiği yolu seçmeğe davet edilmişti, içinden şöyle geçirdi:

“Demek ki, benim gerçekten kuvvetli bir kişiliğim yok..”

İçini en çok yakan şüphe bu idi işte.

“Benim mayam, büyük adamlar mayası değil, zira ben sekiz yılımı ekmek parası kazanmaya harcarsam görülmemiş işler için gereken azmi, o yüce azmi yitirmekten korkuyorum.”

XIII. BÖLÜM

AJURLU ÇORAP

Bir roman, bir yol boyunca gezdirilen bir aynadır.
Saint Real

Julien, eski Vergy kilisesinin o seyrine doyulmaz harabelerini görünce, iki gündür Madame de Renal’i bir yol bile düşünmediğini fark etti “Geçen gün yola çıkacağım sırada o kadın bana, aramızda uçsuz bucaksız bir mesafe olduğunu hatırlattı.

Bana, bir işi oğluna gösterilebilecek muameleyi gösterdi. Hiç şüphesiz bir gün önce elini elime verdiği için vicdan azabı duyduğunu anlatmak istedi.. Doğrusu bu ya o el de çok güzel! Ne büyüleyici şey! O kadının bakışlarında ne kadar da asillik var!”

Fouque ile çalışıp para kazanmak imkânı düşüncelerine bir rahatlık, bir sükûn vermişti; artık yoksulluğunu, kibar adamlar karşısındaki küçüklüğünü hatırlayarak sinirlenmiyor, bunlarla hülyasını bozmuyordu. Şimdi sanki denizi yüksek bir yerden seyrediyor gibiydi, artık hüküm verebilirdi. Son derece yoksulluğa da, hâlâ zenginlik saydığı orta halliliğe de yukardan bakıyordu. Durumunu filozofça karşılıyordu demiyorum; fakat bu küçük dağ yolculuğundan sonra kendini eskisinden başka hissedecek kadar olgunluk gösterdi.

Madame de Renal, ona yolculuğunu anlatmasını söyledi ve sözlerini son derece bir zihin perişanlığıyla dinledi, bu da Julien’in dikkatine çarptı. Fouque bir zamanlar evlenmek istemiş, gönül vermiş, aldatılmıştı. Dostuna bunları uzun uzun anlatması konuşma saatlerini doldurmuştu. Muradına pek ça-

buk ermiş olan Fouque, arası çok geçmeden, sevilmede yalnız olmadığını farkına varmıştı. Bütün bu dinlediklerine Julien çok şaşmış, birçok yeni şeyler öğrenmişti. Kendi kendine bir köşeye büzülüp yalnız hayal kurmakla, herkesten çekinmekle geçirdiği yaşayışı onu, gözünü açabilecek her şeyden uzaklaştırmıştı... Julien'in dağda geçirdiği günler Madame de Renal için hayat, birbirinden başka fakat hepsi de dayanılmaz bir işkenceler geçidi olmuştu. Kadıncağız gerçekten hastaydı.

Julien'in geldiğini gören Madame Derville kuzinine:

– Aman, bu akşam bahçeye çıkayım, deme; dedi, zaten rahatsızsın, nemli hava rahatsızlığını büsbütün artırır.

Madame Derville, her zaman son derece sade giyindiği için kocasından azar işiten Madame de Renal'in şimdi, Paris'ten yeni gelme ajurlu çoraplar ve cici cici ayakkabılar aldığını görünce şaşırılmıştı. Üç gündür Madame de Renal'in bütün eğlencesi, o zamanlar pek moda olan zarif bir kumaştan elbise biçip Elisa'ya diktirmek olmuştu. Bu elbise, Julien'in gelmesinden biraz önce bitmişti; Madame de Renal onu hemen giydi. Artık Madame Derville'in şüphesi kalmadı. “Zavallı! Seviyor” dedi. Onun o anlaşılmaz, garip hastalığının aslını anlamış gibiydi..

Julien'le konuştuğunu gördü. Madame de Renal'in yanakları bir kıpkırmızı, bir sapsarı oluyordu. Genç eğitimciden ayırmadığı gözlerinde bir heyecan okunuyordu. Madame de Renal, her an Julien'in gayesini bildirmesini, gidecek mi, kalacak mı, söylemesini bekliyordu. Julien ise, hiç mi hiç aklından geçmeyen bu iş üzerine bir şey söylemiyordu. Nefsini hayli zorladıktan sonra Madame de Renal, en son, çılgınca aşkını bütün bütün açığa vuruveren titrek bir sesle sordu:

– Öğrencilerinizi bırakıp başka bir işe girmek niyetinde misiniz?

Madame de Renal'in bu heyecanlı sesi, bakışı Julien'in dikkatinden kaçmadı, "Bu kadın beni seviyor fakat bir türlü gururuna yediremediği bu geçici zaaftan sonra, benim gitmemden de korkusu kalmayınca, yine kibrini takınır". Gerek kadının, gerek kendisinin durumuyla ilgili bu düşünce, Julien'in aklında bir yıldırım gibi belirdi; tereddütlü bir tavırla:

– Bu denli sevimli ve bu denli adam evladı çocuklardan ayrılmak beni çok üzecek ama sanırım ki gerekecek. İnsanın kendine karşı da görevleri vardır.

Bu kadar adam evladı sözünü (bu, Julien'in henüz yeni öğrendiği kibar sözlerindendi) söylerken içini muhabbetin tam tersi derin, ateşli bir duygu kapladı.

"Bu kadının gözünde ben bir adam evladı değilim" diyordu.

Madame de Renal, onu dinlerken zekâsına, güzelliğine hayran oluyor ve gitmesini düşündükçe yüreği parçalanıyordu. Bu üç gün içinde yemeğe gelmiş olan bütün Verrieresli dostları, kocasının bulup meydana çıkardığı bu akıl şaşırtan adam için Madame de Renal'i, sözüm ona kutlamışlardı. Doğrusu hiç biri de çocukların ne derece ilerlediklerini anlayacak soydan değildi. İncil'i, hem de Lâtincesini ezbere bilmek bu adamların kalbinde, belki bir yüzyıl sürececek bir hayranlık hissi uyandırmıştı. Kimse ile konuşmayan Julien'in bunların hiç birinden haberi yoktu. Madame de Renal'de bir parçacık olsun soğukkanlılık bulunsaydı Julien'i memlekette isim yaptığından ötürü kutlulardı. Böylece gururu okşanmış olan Julien, içinde bir rahatlık duyar ve ona tatlılık, güler yüz gösterirdi; zaten kadının yeni elbisesini de pek beğenmişti.

Madame de Renal de elbisesinden hoşnuttu. Julien'in o elbise için söyledikleri de çok boşuna gitmişti; bahçeye çıkıp şöyle bir dolaşma teklif etti fakat biraz yürüdükten sonra pek me-

calsiz olduğunu itiraf etti. Julien'in koluna girdi ama bu, kuvvetini artırmak şöyle dursun, onun takatini büsbütün kesti.

Gece olmuştu; ihlamurun altına oturur oturmaz Julien, eski ayrıcalığından yararlanarak dudaklarını, yanındaki güzel kadının koluna yaklaştırmağa ve elini eline almağa cüret etti. Madame de Renal'i değil, Fouque'nin sevgililerine karşı gösterdiği çılgınlığı düşünüyordu; adam evladı sözü hâlâ yüreğinde bir yara gibiydi. Madame de Renal de onun elini sıktı ise de Julien buna öyle sevinmedi. Madame de Renal'in halinden, davranışlarından o akşam pek belli olan hissi görüp koltukları kabarmak, hiç olmazsa içinde bir şükran duymak şöyle dursun, aksine Julien güzelliğe, zarıflığa, tazeliğe karşı yine bir duygusuzluk gösteriyordu. Gönlün saflığı, her türlü kin heyecanına yabancı olması hiç şüphesiz gençlik çağını uzatıyor. Güzel kadınların çoğunda ilkönce yüz yaşlanır...

Julien, akşam boyunca somurtup durdu. O zamana değin ancak tesadüfe ve insanlara öfkelenirdi. Fouque, küçük bir zenginliğe ermek için tiksiniyecek bir yol gösterdiğinden beri, Julien kendine de öfkeleniyordu. Ara sıra bayanlara bir iki söz söylüyorsa da yine hep kafasının içindekileri düşünüyordu, farkına bile varmadan Madame de Renal'in elini bırakıvermişti. Bu davranış zavallı kadının zihnini perişan etti; bunu, kara bahtının bir gözükmesi diye anladı.

Şayet Julien'in sevdiğinden emin olsaydı, belki kendinde, ona karşı koyacak kadar kuvvet bulurdu. Oysa ki şimdi onu bütün bütün elden kaçırmaktan korkuyordu. Aşk onu, Julien'in dalgınlıkla iskemlenin arkasına dayayıp bıraktığı eli tutacak derecede çılgınca bir harekete sürükledi. Bu, yükseklere çıkmak sevdası besleyen delikanlıyı uyandırdı: O anda Julien, sofrada çocuklarla beraber en alt başta otururken kendisine şöyle gülümseyerek, korur gibi bakan bütün o kibirli kişi

oğullarının burada, bu bahçede bulunup bunları görmesini istedi. “Bu kadın artık beni hor göremez, dedi; o hâlde ben de onun güzelliğinden anladığımı göstermeliyim. Bu kadının âşık olmak benim kendi kendime karşı olan borçlarımdandır” Fouque’nin saf saf anlattığı şeyleri dinlemeden önce Julien’in aklına böyle bir düşünce gelemezdi.

Birdenbire verdiği bu kararlar hayli avundu. Kendi kendine: “Bu kadınlardan birini ele geçirmeliyim”. Madame Derville’e âşıktaşıklık etmek daha hoşuna gidecekti; o kadın daha güzel değildi ama Julien’i daima, çalışkanlığıyla saygı kazanmış bir eğitici olarak tanımıştı. Madame de Renal gibi onu, kıvırcık kunduz ceketini koltuğunda taşıyan bir kereste işçisi olarak görmemişti. Madame de Renal ise onu asil, genç işçi kılığında, gözlerinin akına kadar kızararak, kapının önünde durmuş, bir türlü zili çalamadığı günü hatırladıkça pek şirin buluyordu. Verriereslilerin pek kibirli dedikleri bu kadın, asilliği pek az aklına getirirdi. Bir kimsenin değerinden emin olunca onu, payesine bakılırsa çok işler yapacağı umulabilecek kimselerden pek üstün tutardı. Yüreklilik göstermiş bir arabacı, onun gözünde pos bıyıklı, iri pipolu, heybetli bir süvari yüzbaşısından çok daha kahramandı. Julien’in ruhunu, hepsi de asilzade, çoğu da marquis, conite, falan olan akrabalarının ruhundan daha soylu sayıyordu.

Julien, şimdi durumunun ne olduğunu gözden geçiriyordu; Madame Derville’le âşıktaşıklığa imkân kalmadığını gördü. O kadın, Madame de Renal’in Julien’den ne kadar hoşlandığını elbette anlamıştır. Demek ki Julien, Madame de Renal’i seçmeye mecburdu. “Bu kadının huyu, hali üzerine ne biliyorum? Bildiğim sadece şu: Yolculuğa çıkmadan önce onun elini tutuyordum, o çekiyordu; şimdi ise ben elimi çekiyorum, o tutup sıkıyor. Bana karşı gösterdiği bütün hafifsemelerin öcü-

nü almak için iyi bir fırsat. Kim bilir şimdiye değin kaç dostu oldu! Belki şimdi beni gözüne kestirmesi, buluşmamız kolay olduğu içindir.” dedi.

Son derecesine gelmiş bir medeniyet, ne yazık ki, işte böylece insanları bahtiyarlıktan uzaklaştırır! Yirmi yaşında bir delikanlı, biraz olsun terbiye görmüşse, ruhunu şöyle kendi haline bırakıvermez; bu olmayınca da aşk, görevlerin en sıkı-cısı değil de nedir?

Burnu havada delikanlı içinden şöyle dedi: “Benim bu kadını elde etmem muhakkak lazım: Bir gün zengin olursam da biri çıkıp bir vakitler eğiticilik ettiğimi başıma kakarsa bu işi, aşk yüzünden kabul ettiğimi söyleyebilirim!”

Julien elini yeniden Madame de Renal’inkinden çekti, sonra onu yine tutup sıktı. Gece yarısına doğru içeri girerlerken Madame de Renal ona yavaşça şöyle dedi:

– Bizi bırakacak mısınız? Gidecek misiniz?

Julien, içini çekerek cevap verdi:

– Gitmeliyim, çünkü sizi çılgınca seviyorum, bu bir suç... Genç bir rahip için hem de ne büyük suç!

Madame de Renal kolunu onununkine dayadı, hem de o kadar kendini bırakarak dayadı ki yanağı, Julien’in yanağının sıcaklığını duydu.

Bu geceyi ikisi de, birbirinden çok başka türlü geçirdiler. Madame de Renal, içten gelen, ruhunu kavrayan, pek yüksek bir hazla coşuyordu. Erkenden gönül verivermiş işveli bir kız, aşkın sebep olduğu zihin perişanlığına alışır; gerçek aşk yaşına geldi mi de, yeniliğin verdiği zevki bulamaz. Madame de Renal, hiç roman okumamış olduğu için, bahtiyarlığın en küçük tarafları bile onun için yepyenyidi. Hiçbir gamlı hakikat, gelecek günlerin düşüncesi bile onu ürpertmiyordu. Şimdi ne kadar bahtiyarsa on yıl sonra da o kadar mutlu olacağını sanı-

yordu. Namusu ve M. de Renal'e ettiği bağlılık yemini, birkaç gün önce kendisini o kadar kıvrandıran bu düşünce, yine aklı-na geldiyse de boşuna geldi. Zamansız bir konuk gibi kapı dı-şarı edildi. Madame de Renal içinden: "Julien'in daha ileri gitmesine hiç ama hiç bir zaman razı olmam. Bir aydır nasıl-sak bundan sonra da öyle oluruz. O, benim için ancak bir ar-kadaştır" dedi.

XIV. BÖLÜM

İNGİLİZ MAKASI

On altısında pembe beyaz bir kızcağızdı,
bir de kalkmış allık sürerdi.

Polidori

Julien'e gelince, Fouque'nin teklifinden sonra, gönlünün rahatı kaçmıştı; hiç bir karar veremiyordu. İçinden:

“Ah! Bende karakter mi yok, nedir? Napolyon ordularında askerlik etseydim kim bilir ne kötü bir asker olurum.” dedi. Sonra: “Ama, evin hanımıyla başladığım âşıktaşlık bir zaman gönlümü eğleyecek.”

Çok şükür, bu ikinci derecede küçük işte bile gönlünün içi, dilindeki küstahlığın gösterdiği gibi değildi. O güzelim elbisesi yüzünden Madame de Renal'den korkuyordu. Bu elbise, onun gözünde, Paris'i haber veren bir şeydi. Gururlu idi, bunun için de hiç bir şeyi tesadüfe bırakmak, her anın getiriverceği ilhama göre hareket etmek istemiyordu. Fouque'den dindiklerini ve Kitabı Mukaddes'te aşk üzerine okuduğu bir iki şeyi zihninde toparlayıp kendine örnek ederek, en küçük noktaları da unutmayan bir plân hazırlamıştı. Kendine de itiraf etmiyordu ama çok heyecan içindeydi, bunun için o plânı bir kâğıda yazdı.

Ertesi sabah salonda, Madame de Renal onunla biraz yalnız kaldı.

Madam sordu:

– Sizin Julien'den başka bir adınız yok mu?

Bu pek iltifatlı soruya Julien, verecek cevap bulamadı. Plânını kurarken bunu hiç aklına getirmemişti. Öyle bir plân kurmak budalalığına kalkışmamış olsaydı, çabucak kavramağa elverişli olan zekâsı ona pek âlâ yardım edebilirdi. Böyle birdenbire bir soru karşısında kalmak görüşteki, kavrayıştaki çabukluğunu artırırды bile.

Toyluk etti ve bu toyluğu da gözünde hayli büyüttü. Madame de Renal ise onu çoktan bağışlamıştı. Bunu insanı bend edecek bir saflık izi diye karşıladı. Pek akıllı diye gösterilen bu adamda her vakit böyle safça tavırlar bulamadığına üzülürdü. Madame Derville bazen:

– Bu senin küçük eğitici beni kuşkulandırıyor. Bakıyorum, hep düşünüyor ve hep gizli bir fikirle hareket ediyor. Saman altından su yürüten bir adam.

Madame de Renal'ını sorduğuna bir cevap bulamadığı için Julien'in keyfi kaçmıştı. “Benim gibi bir adam, bunun altında kalmamalıdır.” dedi ve bir odadan öbürüne geçtikleri bir andan yararlanarak Madame de Renal'i öpüvermeği boynuna borç bildi.

Doğrusu, her ikisi için de bundan daha hazırlıksız, bundan daha tatsız ve bundan daha ihtiyatsızca bir hareket olamazdı. Az kaldı yakalanacaklardı. Madame de Renal Julien'i çıldırmış sandı. Korktu ve daha çok bu iş fenasına gitti. Bu budalalık ona M. Valenod'yu hatırlattı.

“Onunla yalnız olsaydım başıma kim bilir neler gelirdi!” diye düşündü. Yine namusluluk damarı tutuyordu, çünkü sevgi söner gibi olmuştu. Her zaman çocuklarından birini olsun yanında bulundurmanın çaresini bulup ona göre hareket etti.

Julien için o gün pek sıkıntılı geçti; vaktini hep Madame de Renal'in gönlünü avlamak plânının acemice uygulamasına harcadı. Madame de Renal'e her bakışında bu bakışın bir se-

bebi, bir iç yüzü vardı; ama Julien bununla, gönül avlayabilmek şöyle dursun, sadece sevimli gözükmeyi bile beceremediğini fark edemeyecek derecede budala değildi.

Madame de Renal, onu hem bu derece toy, hem de bu derece küstah görmekle şaşkınlığı son kertesine vardı. En son, anlatılmaz bir sevinçle: “Bu, akıllı bir adama aşkın verdiği çekingelik olacak, dedi. Benden önce sevdiği ve resmini sakladığı kadın onu acaba hiç mi sevmemiştir!”

Öğle yemeğinden sonra Madame de Renal, ziyarete gelmiş olan Bray kaymakamı M. Charcot de Maugiron’u ağırlamak üzere salona girdi. Hayli yüksek bir gergef başında bir iş işliyordu. Madame Derville de yanında idi. İşte böyle bir sırada, hem de odanın içi güneş dolu iken, Julien koca ayakkabısını uzatıp Madame de Renal’in zarif ayağına basmağı yerinde buldu. Kadının ajurlu çorabı ve Paris’ten getirttiği güzel iskar-pini de her halde o zampara kaymakamın dikkatini çekmişti.

Madame de Renal son derece korktu; elinden makasını, yün yumağını, iğnelerini düşürdü ve böylece Julien’in hareketi, düştüğünü gördüğü makası durdurmak için girişilmiş fakat sonuna erememiş bir girişim sayılabildi. İngiliz çeliğinden yapılmış olan o makasçık, çok şükür ki kırılıverdi de Madame de Renal, Julien’in daha yakında bulunmamasına üzüldüğüne dair hayli şeyler söyledi.

– Siz makasın düştüğünü benden önce gördünüz. Pek âlâ önleyebilirdiniz. Bütün gayretinizin bana bir tekme atmaktan başka bir sonucu olmadı.

Bütün bunlar kaymakamı aldattıysa da Madame inanmadı, içinden: “Bu yakışıklı delikanlının ne kadar da budalaca işleri var!” dedi; bir taşra şehri görgüsünde bu gibi suçları bağışlamak yoktur. Madame de Renal bir sırasını bulup, emrediyorum, dedi.

– Dikkatli olun, emrediyorum!

Julien toyluğunu fark ediyor, sinirleniyordu. Emrediyorum sözüne kızması gerekip gerekmediğine karar vermek için çok düşündü. Epeyce ahmaklık gösterip şu sonuca vardı: “Çocukların eğitimiyle ilgili bir işte emrediyorum diyebilir; fakat aşkıma cevap verirken eşitliği kabul etmesi lazım. Eşitlik olmayınca aşk da olmaz...” Aklını artık hep eşitlik üzerine bayağı düşüncelere bağladı. Birkaç gün önce Madame Derville’den öğrendiği bir sözü, Corneille’in: “Aşk, eşitlik aramaz, onu kendisi meydana getirir” sözünü öfkeyle tekrarlayıp duruyordu.

Julien, hayatında tek kadının gönlüne girememiş olan Julien, bir don Juan rolü oynamakta ısrar edip akşama değin gülünçlükten gülünçlüğe düştü. Aklına biricik doğru şey geldi; hem kendine, hem Madame de Renal’e sıkılmış olduğu için vakit ilerledikçe korkuyordu, zira akşam yine bahçeye çıkıp ıhlamurun altında, karanlıkta o kadının yanına oturmak lazım gelecekti. M. de Renal’e, papazı görmek için Verrieres’e gideceğini söyledi; akşam yemeğinden sonra evden çıktı, ta gece yarısından sonra döndü.

Julien, Verrieres’e vardığı zaman papaz Chelan’ın taşınmakla uğraştığını gördü; M. Chelan işten çıkarılmış, yerine de papaz muavini M. Maslon getirilmişti. Julien, yaşlı adama yardım etti ve Fouque’ye bir mektup yazmağı düşündü. Bu mektupta, papazlık yüzünden, onun pek elverişli tekliflerini reddetmeğe her ne kadar mecbur olmuşsa da şimdi pek büyük bir haksızlığın şahidi olduğundan, tarikata girmemeyi ruhunun selameti için daha hayırlı sandığından söz edecekti.

Julien, Verrieres papazının görevden alınmasından bile yararlanacak derecede kıvrak zekâlılık gösterebilmesine çok sevindi; günün birinde gönlünde ihtiyatın, o tatsız ihtiyatın yi-

ġitliġini alt ettiġini görür de ticaret sevdasına kapılırsa, bu mektup ona bir yol açmış olurdu.

XV. BÖLÜM

HOROZ ÖTÜNCE

Julien, kendisini pek usta sanırdı ama onda bir parçacık ustalık olsaydı, Verrieres'e gidip geldiğinin ertesi gün, bu uzaklaşmasının bıraktığı etkiyi fark edip memnun olurdu. Onun böyle ortadan çekilmesi bütün toyluklarını unutturmuştu. O gün, epeyce surat astı; akşama doğru aklına gülünç bir şey geldi ve bunu, emsali az görülür bir küstahlıkla, Madame de Renal'e açtı. Bahçeye daha yeni çıkmışlardı; ortalığın iyice kararmasını beklemeden Julien, ağzını Madame de Renal'in kulağına yaklaştırdı ve bu hareketiyle onu fena halde lekeleyebileceğini düşünmeden:

– Madame, bu gece saat ikide sizin odaya geleceğim, dedi, söyleyeceklerim var.

Julien bu isteğinin kabul edilmesinden korkuyordu; bu gönül avcılığı rolü ona o öylesine ağır geliyordu ki, kendini sadece, gönlünün meyline bırakabilse birkaç gün odasına kapanır, bu kadınları bir daha görmezdi. Bir gün önceki ukalâca davranışı yüzünden, ondan önceki gün kazandıklarının hepsini kaybettiğini anlıyor ve hangi kapıya baş vuracağını bilemiyordu.

Madame de Renal, Julien'in bu densiz teklifini, hiç de abartılı olmayan gerçek bir gücenme ve öfke duyarak karşıladı. Julien, onun kısaca cevabında bir hafifseme sezer gibi oldu. Gayet yavaş bir sesle verilen bu karşılığa gerçekten "Beni ne sandınız?" sözü de karışmıştı. Çocuklara söyleyeceği bir şeyi olduğu bahanesiyle Julien onların odasına gitti, döndüğü vakit

de Madame de Renal'den epeyce uzağa, Madame Derville'in yanına oturdu. Böylece Madame de Renal'in elini tutmasına imkân kalmıyordu. Ciddî şeylerden söz edildi, Julien bu işin üstesinden alınırın akıyla geldi, lâkin bir iki sefer susup söyle-
necek sözler aradı. İçinden: "Ah! diyordu, daha üç gün olma-
dı, bu kadının gösterdiği sevgi karşısında kendimi artık onun gönlünü çalmış sanıyordum. Şimdi ne yapsam da onun yine gönlünü elde etsem?" İşlerinin böyle umutsuz bir duruma düşmesi Julien'i son derece şaşırtmıştı. İstediyine erseydi, asıl o zaman şaşırp kalacaktı..

Gece yarısı olup da ayrıldıklarında, artık her şeyi kötü gör-
meğe başlamış olan Julien, kendisini Madame Derville'in büsbütün horladığına, Madame de Renal'in de bu duygudan pek uzak olmadığına inanmıştı.. Çok sinirlenmişti ve üstelik de onuru kırılmıştı, gözüne uyku girmek bilmedi. Her türlü yapmacıktan, her türlü plândan vazgeçip Madame de Renal'in yanında öyle bin türlü hesaplara girişmeden yaşamak, her günün getireceği bahtiyarlığa kanmak fikrine de hiç yanaşmadı. Beynini yorup ustalıkli manevralar kuruyor, bir dakika sonra da bunları gülünç buluyordu, kısacası köşkün saati ikiyi çaldığında Julien pek keyifsizdi.

Petrus resul, horozun ötmesiyle nasıl uyandı ise, Julien de, saat ikiyi çaldığını duyunca öyle uyandı. Giriştiği işin en can alacak, en güç anında olduğuna hükmetti. O densiz teklifi, Madame de Renal'e söyler söylemez, aklından çıkarmıştı; o teklif ne de fena karşılanmıştı! Ayağa kalkıp: "Saat ikide odasına gideceğimi söyledim, dedi; ben terbiye görmemiş, kaba bir adam olabilirim ama bir köy çocuğundan bundan başka bir şey beklenmez ya! Madame Derville bunu kaç yol hissettirdi! Ama zaaf göstermeyeceğim!"

Julien, gösterdiği yürekliliği beğenmekte haklıydı. Kendini böylesine zorladığı, böyle bir sıkıntıya soktuğu olmamıştı. Kapıyı açarken bacakları titriyordu, duvara dayanmağa mecbur kaldı. Ayakkabılarını giymemişti. Gidip M. de Renal'in kapısına kulağını dayadı ve belediye başkanının horlamasına çok canı sıkıldı. Madame de Renal'in odasına gitmemek için bahane kalmamıştı. Ama oraya gidip de ne yapacaktı sanki? Tasarlamış olduğu hiç bir şey yoktu; olsa bile zihni o kadar perişandı ki önceden tasarlanmış hiç bir şeyi düşünüp ona göre hareket edecek hali kalmamıştı.

Ölüme gitse belki bunun binde biri kadar ıstırap duymazdı. Madame de Renal'in odasına giden koridora girdi. Kapıyı titreye titreye açtı; şiddetli bir gıcırta oldu. İçeride ışık vardı, şöminenin üstünde bir kandil yanıyordu. Bu yeni felâket de hiç aklına gelmemişti. Julien'in girdiğini görünce Madame de Renal yatağından fırlayıp bağırdı: "Siz aklınızı mı kaybettiniz?". Julien, o boş tasarılarını unutup tabii haline döndü; bu denli güzel bir kadının hoşuna gitmemeyi, bahtsızlıkların en büyüğü diye karşıladı. Onun sitemlerine hiç bir cevap vermedi, yalnız ayaklarına kapanıp dizlerini öptü. Madame de Renal'in son derece acı sözler söylediğini duyunca da hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Üç beş saat sonra Julien, Madame de Renal'in odasından çıkarken, roman üslûbuyla söyleyelim bütün emellerine erişmişti. Madame de Renal'in kalbinde aşk hissi uyandırması ve onun büyüleyici güzelliğine bende olması sayesinde kazandığı bu zaferi, o acemiliğiyle hiç zaman elde edemezdi. Fakat en tatlı anlarda bile, hep o garip gururuna kurban olup kadınları kendine bağlamaya alışık bir erkek gibi gözükmeye çalıştı. Yaratılışının en sevimli tarafını bozmak için inanılmaz gayretler gösterdi. Sebep olduğu zevkli coşkunluğa ve bunun

zevkini bir kat daha artıran vicdan azaplarına dikkat edeceği yerde görev düşüncesini bir dakika bile aklından çıkarmadı. Hayalinde yaratıp kendine örnek edinmek istediği insandan bir parça ayrılrsa artık ölünceye kadar gülünç olacağını, dehşetli bir vicdan azabı çekeceğini sanıp korkuyordu. Kısacası Julien'in kendini üstün bir adam eden tarafı, ta ayaklarının ucuna kadar gelmiş olan bahtiyarlığı tatmasına engel oldu. O, yanaklarının asıl rengi pek gönül çekici olduğu halde, baloya giderken allık sürmeye kalkan on altı yaşında bir kız gibiydi.

Julien'in görmesiyle ölecek gibi korkmuş olan Madame de Renal, biraz sonra hayli telâşa düştü. Julien'in gözyaşları, umutsuz gibi durması, kadının zihnini alt üst etmişti. Julien'e artık reddedemeyeceği bir şey kalmadıktan sonra bile onu, gerçek bir gönül incinmesiyle uzağa itiyor, sonra yine kollarına atılıyordu. Bir yaptığı bir yaptığına uymuyordu. Hiç bağışlanmayacak bir günah işlediğini sanıyor ve gözleri önünde beliren cehennemi, Julien'i en tatlı okşayışlarla kandırarak, örtmek istiyordu. Kısacası Julien'in mutluluğunun hiç bir eksik tarafı yoktu, böyle gönlüne girdiği kadında alev gibi bir hassasiyet bile bulmuştu; fakat ne yazık ki o bundan anlayacak insan değildi. Julien çıkıp gittikten sonra bile Madame de Renal'ın hiç istemeden duyduğu coşkunuğu, içini parçalayan vicdan azabıyla çarpışması devam etti:

– Aman Tanrım! Mutlu olmak, sevilmek dedikleri şey de bu mu acaba?...” Odasına girince, Julien'in ilk düşüncesi bu oldu. Uzun zamanda istediğine erişen ruhun düştüğü şaşkınlığı ve endişeli perişanlığı duyuyordu. O ruh, arzu etmeğe alışmıştır, artık isteyecek bir şey bulamaz, bununla beraber henüz hatıralar da oluşmamıştır. Geçit resminden dönen bir asker gibi Julien, her davranışını teker teker göz önüne getirip düşünme-

ye başladı: “Kendi kendime olan görevimi hakkıyla yaptım mı? Rolümü iyi oynadım mı?”

– Rol, hem de ne rol! Kadın tavlamağa alışık bir adam rolü!

BÖLÜM XVI.

ERTESİ GÜN

Madame de Renal, çok şükür pek heyecana kapılmış, pek şaşırılmış, bir an içinde kendisi için dünyanın her şeyi, merkezi oluveren adamın budalalığını fark edemeyecek bir hale gelmişti; böyle olmasa Julien bütün şöhretin kaybediverirdi. Ortalığın ağardığını görüp de Julien'e artık gitmesini söylerken Madame de Renal:

– Aman Tanrım! kocam bir gürültü işitti ise ben mahvoldum demektir.

Hâlâ da parlak cümleler savurmağa vakit bulan Julien, şu cümleyi hatırladı:

– Yoksa yaşadığınıza esef mi ediyorsunuz?

– Bu anda çok ama pek çok esef ediyorum! Sizi tanımış olmakla bahtiyarım.

Julien odasına, ortalık iyice ağardıktan sonra ve hiç bir tedbire aldırmaksızın dönmeyi aklınca daha. Deneyimli bir adam gibi gözükme düşüncesine, bu çılgınca düşünceye saplanmış, en küçük davranışlarını bile bir an olsun şaşmaz bir dikkatle ince eleyip ona göre iş görüyordu. Bunun bir tek yararı oldu: Madame de Renal ile sofrada karşılaştığında davranışı bir ihtiyatlılık şaheseri olup çıkmıştı.

Madame de Renal, ona her bakışında kulaklarına dek kızarıyor ve bir an bile ona bakmadan edemiyordu. Durumunda bir tuhaflık olduğunu kendisi de fark ediyor ve bunu gizlemek için gösterdiği her gayret heyecanını bir kat daha artırıyor. Julien, ancak bir defa gözlerini kaldırıp ona baktı. Önce Ma-

dame de Renal, Julien'in bu tedbirli davranışına hayran oldu. Lâkin arası çok geçmedi, bu biricik bakışın bir daha tekrarlanmadığını görünce telâşa düştü: "Yoksa beni sevmiyor mu?" diyordu; "ben onun yanında yaşlı bir kadını, ondan on yaş büyüğüm." Yemek odasından bahçeye çıkarlarken Julien'in elini sıktı. Böyle olağanüstü bir aşk izleri görmenin verdiği beklenmedik sevinç, Julien'in gözlerinde bir ihtiras ateşi gibi parladı. Yemekte Madame de Renal'i çok güzel bulmuştu ve.. gözlerini kaldırmamakla beraber, bütün vaktini onu süzmek, bütün güzelliklerini birer birer incelemekle geçirmişti. Bu ateşli bakışlar Madame de Renal'i avuttuysa da bütün endişelerini gidermedi. Kadıncağz, bu endişeler sayesinde kocasına olan ihanetinden duyduğu vicdan azabını unutuyordu.

Sofrada bu koca, bir şeyin farkına varmamıştı; ama Madame Derville çok şeyler sezdi: Bir an geldi ki, Madame de Renal'in düşüp bayılıvereceğini sandı. Bütün gün Madame de Renal, dostluğundan aldığı cüretle imalı imalı konuşmaktan kaçınmayan Madame Derville'in ağzından, düşmekte olduğu tehlikeyi en çirkin şekilde gösterip korkutacak sözler dinledi. Madame de Renal, Julien'le yalnız kalmak fırsatını içi yana yana kolluyordu; ona, kendisini hâlâ sevip sevmediğini soracaktı. Huyunun hiç değişmez uysallığına rağmen birkaç defa, az kaldı, Madame Derville'e, orada bulunmakla canını sıktığını hissettirecekti. Akşam bahçede Madame Derville, ne yapıp edip Madame de Renal'le Julien'in arasına oturdu. Julien'in elini sıkıp dudaklarına götürmeyi bütün gün özlemle hayal etmiş olan Madame de Renal, ona bir kelime bile söyleyemedi.

Hiç umulmayan bu engel, Madame de Renal'in yürek çarpıntısını arttırdı, içini kemiren bir endişesi vardı. Bir gece önce Julien'e, odasına gelmekle gösterdiği ihtiyatsızlık için o kadar sitem etmişti ki bu gece gelmemesinin mümkün oldu-

ğunu düşünüp içleniyordu. Bahçeden erken ayrıldı ve derhal odasına çekildi. Fakat biraz sonra dayanamadı, Julien'in kapısına gidip içeriyi dinledi. Gönlünü kemiren şüphe ve aşk ateşine rağmen içeri girmeye cüret edemedi. Bu hareket ona aşağılıkların en aşağısı gibi geliyordu, çünkü köylülerin ata sözlerine bile girmiştir.

Henüz hizmetçilerin hepsi yatmamıştı. Bunun için Madame de Renal, Julien'in kapısında durmanın büyük bir tedbirsizlik olacağını düşünerek kendi odasına döndü. Onu beklemekle geçirdiği iki saat, azap içinde geçirilen iki yüz yıl gibi geldi.

Görev bildiği şeye pek bağlı olan Julien'in, bir kere yapacağım dediğini yapmamasına imkân yoktu. Saat biri çalarken usulcacık odasından çıktı ve evin efendisinin derin bir uykuda olduğuna emin olduktan sonra Madame de Renal'in odasına gitti. O gün, sevgilisinin yanında daha çok bahtiyarlık buldu, çünkü oynadığı rolü düşünmediği anlar da oldu. Gözlerini açıp gördü, kulaklarını açıp işitti. Madame de Renal'in yaşı üzerine söylediği de Julien'in içine rahatlık verdi. Kadıncağız, hiçbir fikri olmadan ve yalnızca bu düşünce yüreğini sıktığı için:

– Ben, sizden on yaş büyüğüm! Beni nasıl sevebilirsiniz? Sorusun tekrarlayıp duruyordu.

Böyle bir sebeple içlenmek, Julien'in bir türlü aklına sığmıyordu fakat Madame de Renal'in gerçekten üzüldüğünü gördü ve gülünç olmak korkusunu hemen hemen unuttur gibi oldu.

Bir işçi çocuğu olduğundan ötürü bir âşık olsa bile yine bir uşak sayılacağı endişesi, bu budalaca endişe de silindi. Julien'in coşkunuğu, çekingen sevgilisinin içine rahatlık verdikçe kadıncağız biraz bahtiyarlık da duyuyor ve sevdiği delikanlıyı tetkik gözünden de geçirmeğe başlıyordu. Çok şükür ki Julien, bir gece önceki buluşmalarına bir eğlence değil, sade-

ce bir galibiyet hali veren o özentili davranışları o gece hemen hiç takınmadı. Madame de Renal, onun rol yaptığıının farkına varsaydı bunu anlamamanın vereceği hüznle bir daha bahtiyarlığın ne olduğunu bile hatırlayamazdı. Çünkü bunu, aralarındaki yaş farkının bir sonucu olarak kabul eder ve artık ölene değin içlenirdi.

Madame de Renal, aşk teorilerine hiç kafa yormamıştı ama taşra şehirlerinde aşk sözü edildiği vakit, beylik şakaların baş konusu, mal farkından sonra, yaş farkıdır. Artık gençliğin ateşiyle tutuşmuş olan Julien, birkaç gün içinde, çıldırasına âşık oldu.

“Doğrusu, melekler gibi iyi bir kadın; güzelliğine de bir diyecak yok.” diyordu.

Rol yapmakta olduğu düşüncesini aşağı yukarı bütün bütün unutmuştu. Dahası kendinden geçtiği bir anda bütün tasalarını da itiraf etti. Bu davranışı, kadının kalbinde uyandırdığı aşkı son kertesine çıkardı. Madame de Renal şimdi sevine sevine: “Demek ki, benden önce hiçbir kadını gerçekten sevmemiş!” diyordu. Julien’e, bir zamanlar ele geçirmekten pek korktuğu resmin, kimin olduğunu sormaya da cüret etti. Julien, onun bir erkek resmi olduğu hakkında yemin etti.

Madame de Renal, soğukkanlılık gösterip biraz düşünebildiği zamanlar, dünyada böyle

mutluluğun bulunmasına ve kendisinin bunu hiç fark etmemiş olmasına şaşıyordu. “Ah!” diyordu, on yıl önce, Julien’i güzel sayılabileceğim çağda tanısaydım ne olurdu?”

Julien, bu gibi düşüncelerden çok uzaktı. Onun aşkı da yine yükselmek hırsından geliyordu, yoksul ve hor görülen bir adam olduğu halde böyle kibar ve güzel bir kadını elde ettiği için koltukları kabarıyordu. Tapınır gibi davranışları, sevgilisinin güzelliği karşısındaki coşkunu sonunda kadına, yaş

farkının verdiği üzüntüyü unutturdu. Madame de Renal, daha medenî memleketlerde otuz yaşındaki kadınların çoktandır edinmiş oldukları hayat bilgisinden bir parça nasibi olsaydı, ancak beklenilmedik zevklerin tadı ve koltuk kabartmaya yardımını sayesinde yaşayabilen bir aşkın çok sürmeyeceğini yüreği titreyerek anlardı.

Julien, yükseklerle erişmek sevdasını unuttuğu zamanlar Madame de Renal'in şapkalarına, elbiselerine bile hayran oluyordu. Onları koklamaya da doyamıyordu. Madame de Renal'in aynalı dolabını açıyor, içinde bulunan şeylerin güzelliği ve düzeni karşısında saatlerce hayran kalıyordu. Sevgilisi omzuna dayanıp ona bakar; o da, bir kına gecesi gelinin düğün sepetine yerleştirilen şu elmasları, kumaşları seyrederdi. Madame de Renal, bazen içinden şöyle diyordu: "Ben böyle bir adama düşseydim ne olurdu? Ne ateşli ruhu var! Onunla hayat ne güzel geçiyor!"

Julien'in ise onun, kadın silâhlarının bu müthiş parçalarına bu derece yaklaştığı hiç olmamıştı. "Paris'te bundan güzel şeyler bulunmasına imkân yoktur!" diyor ve böylece bahtiyarlığının hiçbir eksiği olmadığına kanaat getiriyordu. Sevgilisinin içten gelen hayranlığı ve coşkunu çok vakit ona, sevgilerinin ilk günlerini pek sıkıntılı, adeta gülünç kılmış olan boş düşünceleri unutturuyordu. Öyle anlar oldu ki, hep riyakârca yaşamağı alışkanlık edinmiş olmasına rağmen, birçok âdeti bilmediğini, kendisine pek hayranlık gösteren bu kibar hanıma söylemekten bile zevk duydu. Sevgilisinin yüksek bir sınıftan olması sanki kendisini de yükseltiyordu.

Madame de Renal'e gelince o da, herkesin bir gün çok ilerleyecek diye baktığı bu olağanüstü zeki delikanlıya birtakım şeyler öğretmeğı manevî zevklerin en büyüğü olarak kabul ediyordu.. M. Valenod ile kaymakam bile Julien'i takdirden

kendilerini alamıyorlardı; bu yüzden Madame de Renal, onları da eskisinden daha az budala bulmağa başladı. Madame Derville ise Julien için hiç de öyle duygular beslemiyordu.. Keşfeder gibi olduğu şeylere çok üzölmüştü. Akıllı uslu öğütlerinin, artık ne yaptığını bilmeyen bir kadını etkilemediğini, hatta onun canını sıktığını görünce Vergy'yi bırakıp gitti. Niçin gittiğini anlatmaya gerek görmedi; zaten soran da olmadı. Gerçi Madame de Renal, onu ağlayarak yolcu etti ama o gittikten sonra içinde eskisinden daha büyük bir mutluluk duydu. Artık hemen hemen bütün gün, sevgilisiyle baş başa kalabiliyordu.

Julien de onunla oturup konuşmak için can atıyordu; çünkü yalnız kaldı mı, yine aklına Fouque'nin teklifi geliyor ve rahatını kaçırıyordu. Bu yeni hayatın ilk günlerinde öyle anlar oldu ki, bu hayatında sevmemiş ve sevilmemiş genç, samimiyet göstermekten büyük bir zevk duydu, o zamana değin varlığının özü olan yükselmek, büyük mevkilere erişmek sevdasını bile Madame de Renal'e az kaldı anlatacaktı. Fouque'nin teklifini kabul için duyduğu garip heves hakkında ona danışmak isteğini küçük bir olay engelledi.

XVII. BÖLÜM

BAŞMUAVİN

Bir akşam güneş batarken, yemiş bahçesinin ta öbür ucunda, can sıkabilecek kişilerden uzakta, Madame de Renal'in yanına oturmuş, derin derin hayallere dalmıştı. "Bu tatlı anlar acaba sürer mi?" diye düşünüyordu. Zihni gelecekte ne olacağına, bu güç ve zarurî meseleye dalmıştı. Zengin olmayan delikanlıların, çocukluk çağı biter bitmez başlayan umutsuzluk yılları vardır, Julien işte şimdi bu üzüntüleri geçiriyordu.

Birdenbire:

– Ah! Napolyon'u Fransız gençlerine Tanrı yollamıştı! Onun yerini kim tutacak? O olmayınca biz zavallılar ne yapabiliriz? hatta hali vakti benden iyi olanlar, ellerindeki avuçlarındakini öğrenim için harcadıktan sonra yirmi yaşında adam satın almaya, kendilerine bir meslek edinmeye yetecek paraları kalmayanlar ne yapacak?

Derin derin iç çektikten sonra sözünü bitirdi:

– Ne yaparlarsa yapsınlar, bu hatıra aklımızdan çıkmayacak ve bizim mutlu olmamıza engel olacak!

Madame de Renal'in birdenbire kaşlarını çatıldığını gördü. Kadın soğuk ve küçümser tavır takınmıştı, bu biçim düşünceleri ancak bir uşağa yakıştırabilirdi. Kendisinin çok zengin olduğunu bilerek ve ona göre büyümüşü, Julien'e de kendisi gibi zengin gözüyle bakıyordu. Onu hayatından bin kat fazla seviyor ve paraya hiç mi hiç önem vermiyordu.

Julien bu düşünceleri hiç mi hiç keşfedemedi. Madame de Renal'in kaşlarını çatması onu hülyasından uyandırdı. Epeyce

kurnazlık gösterip sözlerini değiştirdi ve bahçe kanepesinde, yanı başında oturmuş o kibar hanıma, deminki sözleri yolculuğu sırasında dostu oduncudan işitmiş olduğunu anlattı. Kendisi onları ancak: “İşte dinsiz imansızlar böyle dűřünür!” diye tekrar etmişti.

Madame de Renal, en ateşli, en müşfik tavırlarından sonra birdenbire takınmış olduğu o soğuk tavrını büsbütün bırakmadan cevap verdi:

– Sizin de öyle adamlar arasında ne işiniz var!

Bu kař atılması, daha doğrusu tedbirsizlik ettiği için duyduğu pişmanlık, Julien’i sürükleyip giden tatlı kuruntuların uğradığı ilk yenilgi oldu. Julien içinden: “Bu kadın iyi ve şefkatli bir kadın, benden de çok hoşlanıyor ama o, bize dűřman olanlar arasında yetişmiş. Bu zengin sınıfının en korktuğu insanlar hiç şüphesiz ki, iyi bir öğrenim görmelerine rağmen bir iře girmek için paralan olmayan gençlerdir. Onlarla arpışmak için elimizde onlarınkiler gibi silâhlarımız olsa, bu kişioğullarının hali nice olurdu? Söz gelişi ben Verrieres belediye başkanı olsam.. iř görmek isteyen, namuslu bir adamım... M. de Renal da doğrusu namusludur ya!... Ben belediye başkanı olsam o papaz yardımcısı da, M. Valenod da, bütün dalavereleri de bir gün kalmaz, süpürölür gider. Onlarda beni korkutacak bir kabiliyet, bir bilgi mi var?... Görüyoruz, hep bocalayıp duruyorlar.”

O gün Julien iten olmak cüretini gösterebilseydi, bahtiyarlığı artık sonsuz olabilirdi. Savaşa girişmek cesaretini göstermek gerekti ama bunu hemen yapmalıydı; Madame de Renal, Julien’in sözlerine şaşırmıştı, çünkü kendisi gibi kibar olan kimselerin söylediğine göre Robespierre idaresi bir gün yine gelirse bu ancak böyle adam evladı denilemeyecek fakat çok iyi okuyup yazmış gençlerin yüzünden olacaktı. Madame de

Renal'in soğuk durması epey sürdü ve Julien bundan alındı. Julien'in sözü Madame de Renal'i adeta tiksindirmişti; fakat bundan sonra da kadıncağız Julien'e, doğrudan doğruya olmasa bile, tatsız bir şey söylemiş olmaktan korkmuştu. Bu üzüntü onun yüzünde, can sıkıcı kimselerden kurtulup da içinde sevinç duyduğu anlar o pek masum ve pek saf olan yüzünde de belirdi. Julien kendini hülyaya bırakmağa cüret edemedi. Daha sakinleşmişti ve eskisi kadar da şık değildi; Madame de Renal'in odasına gitmenin bir ihtiyatsızlık olacağını düşündü. Uşaklardan biri onu geceleyin evde dolaşırken görürse bin türlü mana verebilirdi; bunun için Madame de Renal, Julien'in odasına gelirse daha iyi olacaktı.

Lâkin bunun da çeşitli sakıncaları vardı. Julien, kendisi gibi bir papaz adayının bir kitapçıdan istemesi doğru olmayacak kitapları Fouque'ye yazıp getirtmişti. Onları ancak geceleri açabiliyordu. Okurken rahatsız edilmek istemezdi, Madame de Renal tarafından bile olsa... Halbuki yemiş bahçesindeki o küçük olaydan önce olsaydı Julien, Madame de Renal'i beklerken, hiç kalkıp da kitap mı okuyabilirdi?

Madame de Renal'in sayesinde ki şimdi kitapları büsbütün başka türlü anlıyordu. Cesaret edip ondan birçok küçük şeyler üzerine bilgiler almıştı; bunları bilmemek, tabii zekâsı ne olursa olsun, kibarlar âlemi dışında doğmuş bir gencin anlayışını daraltıverir.

Kendisi de son derece acemi olan bir kadın tarafından verilen bu aşk terbiyesi, pek güzel bir şey oldu. Julien, kibarlar âlemini tam bugün olduğu gibi görmeğe başladı. Onun iki bin yıl önce, yahut sadece altmış yıl önce, söz gelimi bir Voltaire, bir XV. Louis zamanında ne biçim olduğunu öğrenerek zihni körleşmemişti. Gözlerini örten perde birdenbire sıyrıldı ve Ju-

lien, tarif edilmez bir sevinç duydu: Şimdi Verrieres'de olup bitenlerin anlamını kavriyordu.

Gözüne ilk çarpan şeyler, iki yıldır Besançon valisi yanında çevrilen son derece karışık dalavereler oldu. Bunlar Paris'ten, en tanınmış kimselerce yazılmış mektuplardan kuvvet buluyordu. İstenilen şey de, oraların en sofu adamı olan M. de Moirod'nun, Verrieres belediye başkanının ikinci değil, baş yardımcısı olmasıydı: M. de Moirod'nun bu işte rakibi son derece zengin bir fabrika sahibi idi; ne yapıp edip bu adamın ikinci yardımcılığa indirilmesi gerekiyordu.

Julien, Verrieres büyüklerinin M. de Renal'in sofrasında kullandıkları imalı sözlerin manasını anlamağa başladı. Bu ayrıcalıklı kimseler, başyardımcı seçimi işine, şehir halkının, hele liberallerin varlığını bile bilmedikleri bu işe son derece ilgi gösteriyorlardı. Bunu önemli kılan da Verrieres caddesinin doğu tarafının, herkesçe bilindiği üzere, dokuz kademden fazla açılması gereği idi, çünkü artık memleketin ana yolları o caddeden geçecekti.

İstimlâki istenilen evlerden üçü M. de Moirod'nun idi; demek ki, o başyardımcılığa getirilir, M. de Renal milletvekili seçildiği takdirde de belediye başkanlığına geçerse, bu işe gözünü kapar ve yasaca gösterilen hattı geçen evlere ufak bir tamir konulmasıyla yetinebilirdi; böylece de evler hiç olmazsa daha yüz yıl kurtulurdu. M. de Renal, sofuluğu ve son derece namuslu olmasıyla tanınmıştı ama yine de onunla anlaşmak imkânı vardı, çünkü o çoluk çocuk babası adamdı. İstimlâk edilecek evler içinden dokuzu da, Verrieres'de en ileri gelen kimselerindi.

Çevrilen bu dolaplar Julien'in gözünde, Fouque'nin gönderdiği kitaplarda daha ilk defa olarak adını öğrendiği Fontenoy savaşı tarihinden çok daha önemli idi. Julien, akşamlan papa-

zın evine gitmeğe başladığından beri, yani beş yıldır doğrusu çok şeyleri merak ediyordu. Fakat din bilgisine çalışan bir gençte aranan başlıca meziyetlerin her işe karışmamak, kendini ileri atmamak gibi şeyler olduğunu bildiğinden bir şey sormağa cesaret edememişti.

Bir gün Madame de Renal, Julien'in düşmanı olan uşağa bir emir veriyordu. O adam, tuhaf bir tavırla:

Ama, Madame, bu gün ayın son cuması.

Madame de Renal:

– Haydi, gidin!

Julien sordu:

– Bu adam, eskiden kilise olan, şimdi yine kilise haline konan ot deposuna mı gidecek? Peki ama orada ne yapacak? Benim bu işlere bir türlü aklım ermiyor.

Madame de Renal cevap verdi:

– Doğrusu hayırlı bir kurul ama pek de tuhaf bir şey; kadınları almıyorla. Bildiğim bir şey varsa o da orada herkesin bir-biri ile senli benli konuşması. Söz gelişi bu uşak oraya gidip M. Valenod ile buluşacak; o burnu büyük ve kendini beğenmiş adam da, Saint Jean'ın sen diye konuşmasına kızmayacak, ona aynı tavırla cevap verecek. Orada ne yapıldığını merak ediyorsanız M. de Maugiron'a ve M. Valenod'ya bir sorayım. 93 yılının Terreur'ü bir gün yine baş gösterirse uşaklarımız bizi kesmesin diye her biri için bir altın veriyoruz.

Zaman bir kuş gibi uçup gidiyordu. Sevgilisinin güzelliklerini hatırlamak Julien'e yükselmek hırsını unutturuyordu. İki-si de ayrı ayrı taraflardan oldukları için ona gamlı ve akıllıca şeylerden bahsedememesi, kendisi pek farkına varmadan, bahtiyarlığını da, Madam de Renal'e karşı uysallığını da artırıyordu.

Her üçü de pek akıllı olan çocukların yanında bulunup da kendilerini hislerine bırakarak konuşmadıkları zamanlar Julien, Madame de Renal'in kibarlar âleminde olup bitenler üzerine söylediklerini, gözleri aşk ile parlayarak fakat uslu uslu dinlerdi. Çoğu Madame de Renal, bir yol veya yiyecek, giyecek işinde dönen kurnazca hileleri anlatırken birdenbire dalar ve sayıklar gibi sözler söylerdi. Julien ona çıkışmağa mecbur olurdu; Madame de Renal ona çocuklarına ettiği muameleyi eder, (meselâ saçlarını okşayıverirdi). Doğrusu bazı günler onu çocuğu gibi sevdiği vehmine kapıldığı da olurdu. Bir kibar çocuğunun daha on beşine varmadan öğreniverdiği birtakım basit şeyleri Julien ona sorup öğrenmiyor muydu? Fakat bir dakika geçmez, Julien'e kocası, üstadı imiş gibi hayran hayran bakardı. Bazen zekâsından ürperirdi; bu genç rahipte yarının büyük adamını açıkça görür gibi olurdu. Onu papa olmuş, Richelieu gibi başbakan olmuş var sayardı; Julien'e:

Ah! ben yaşayıp da senin ünlü bir adam olduğun günleri görebilecek miyim? derdi, bu zamanda bir büyük adama çok ihtiyaç var. Krallık da, din de ancak böyle kurtulur.

XVIII. BÖLÜM

VERRIERES'DE BİR KRAL

Sizi, halktan bir adamın, damarlarında kan kalmamış, ruhsuz cesedi gibi oraya atmak mı lazım?
Başka bir şeye yaramaz mısınız?

(Saint Clement kilisesinde piskoposun söylediği nutuktan)

3 Eylül salı günü gece saat onda, bir atlı, caddeyi dört nala geçerek bütün Verrieres halkını uyandırdı; Haşmetli *** kralının, ertesi pazar şehri şereflendireceği haberini verdi. Vali, şehir ileri gelenlerinin muhafız bölüğü kurmalarına müsaade ediyor, yani böyle bir şey yapılmasını emrediyordu. Elden geldiğinde debdebeli olmalıydı. Vergy'ye bir ulak yollandı. M. De Renal gecenin yarısında geldiğinde şehri heyecan içinde buldu. Herkesin bir iddiası vardı. İşgüzarlıkta pek de ileri gitmeyenler, kralın şehre girişini seyretmek için balkon kiralyorlardı.

Muhafız bölüğüne kim kumanda edecekti? M. De Renal, bu işin M. De Moirod'ya verilmesinin, istimlâk edilmesi istenen evlerin sahiplerine çok yararlı olacağını hemen gördü. Bu, baş yardımcılık için çok iyi bir basamak olabilirdi. Doğrusu M. de Moirod'nun bağlılığına bir diyecek yoktu; o, bu hususta, eşi emsali görülmemiş bir adamdı, yalnız hayatında hiç ata binmemişti. Otuz altı yaşında, her işte ve her yerde çekingen olan, attan düşmekten de, gülünç olmaktan da korkan bir adamcağızdı.

Belediye başkanı onu sabahın beşinde çağırıp:

– Görüyorsunuz ya, monsieur, dedi, şehrimizin bütün namuslu, akıllı kimselerinin sizi layık gördükleri makamı işgal ettiğinizi var sayarak size danışmağı kendime borç bildim. Bu bahtsız şehirde küçük fabrikalar ilerliyor, liberaller partisi milyoner oluyor, iktidara geçmeye çalışıyor, her şeyi bir silâh diye kullanmanın yolunu bulacak. Biz, kralın, krallığın, her şeyden önce kutsal dinimizin çıkarlarını göz önüne getirelim. Muhafız bölüğü kumandanlığına kimi uygun görüyorsunuz, Monsieur?

Attan son derece ürkmesine rağmen M. de Moirod, din ve vatan uğruna bu şerefe katlandı. Belediye başkanına: “Yüzünüzü ağartmağa çalışırım!” dedi. Artık iş, yedi yıl önce Fransız prenslerinden birinin Verrieres’den geçmesi dolayısıyla kullanılmış üniformaların düzeltilmesine kalmıştı. Saat yedide Madame de Renal, Vergy’den döndü. Çocuklarla Julien de yanında idi. Salonu liberal partinin kadın üyeleriyle dolu buldu; bunlar, partilerin birleşmesi gereğinden söz ediyor ve Madame de Renal’e, muhafız bölüğünde liberallere de iş verilmesi için, kocasına iltimas etmesini rica ediyorlardı, içlerinden biri kocasının, bu işe seçilmezse kederinden iflâs edeceğini söyledi. Madame de Renal, bu kadınları çabucak başından savdı. Zihni pek meşgul gibi gözüküyordu.

Madame de Renal’in, rahatını kaçıran düşüncelerini gizlemesi Julien’i şaşkınlığa düşürdü, daha çok kızdırdı. Julien içinden: “Böyle olacağını anlamıştım ya!” diyordu; evine bir kralın konuk olması mutluluğu, ona aşkını unutturuyor. Bütün bu gürültü patırtıdan gözleri kamaşıverdi. Hele bu işler bitsin, soyluluk düşüncesi zihnini bir bulandırıp geçsin, beni yine sever.” Hayret edilecek bir şey, Madame de Renal’in bu durumu Julien’in sevgisini artırdı.

Ev yorgancılarla dolmuştu; Julien, Madame de Renal'e bir çift söz söylemek fırsatını kolladı ama ele geçiremedi. Madame de Renal, Julien'in odasına girmiş ve elbiselerinden birini alıp çıkmıştı. Julien, onu çıkarken gördü. Yalnızdılar. Konuşmak istedi. Madame de Renal dinlemeden kaçıp gitti. Ben, böyle bir kadını sevmekle ne derece budalalık ediyorum, büyüklük sevdası onu da kocası kadar deli ediyor.

Zavallı kadın sevgilisinin sandığından çok fazla çıldırmıştı; en büyük arzularından biri, gücendirmek korkusuyla Julien'e bile söyleyemediği en büyük arzusu, Julien'i bir günlük olsun o kara ceketten başka bir elbise ile görmektir. Öylesine saf bir kadın için cidden şaşılacak bir beceriklilik gösterip önce M. de Moirod'yu, sonra da kaymakam de Maugiron'u, Julien'in de muhafız bölüğüne alınmasına razı etmişti. Keresteci Sorrel'in oğlu, epeyce varlıklı fabrikatör oğullarına, beş altı gence tercih edilerek alınacaktı; hâlbuki onların arasında hiç olmazsa ikisi dine, krala bağlılık noktasında parmakla gösterilen delikanlılardı. Arabasına şehrin en güzel kadınlarını bindirip, Normandiya atlarına herkesi parmak ısırtmağı tasarlamış olan M. Valenod, o atlarından birini Julien'e, yani dünyada en çok nefret ettiği adama vermeğe razı oldu. Lâkin muhafız bölüğüne girenlerin hepsinin gök renkli, beyaz sırma apoletli albay üniformaları vardı. Kimisi bunu yedi yıl önce yaptırmış, kimisi de yeni almıştı. Madame de Renal, yeni bir elbise istiyordu; Besançon'a adam gönderip üniformayı, kılıcı, şapkayı, kısacası, muhafız bölüğüne girenlere gerekli eşyayı hazırlamak için ancak dört günü kalmıştı. İşin en tuhaf tarafı da, Julien'in üniformasını Verrieres'de yaptıрмаğı bir ihtiyatsızlık sayıyordu. Onun da, bütün şehir halkının da bunu son anda, birdenbire öğrenmelerini istiyordu.

Muhafız bölüğünün hazırlanıp fikirlerin işlenilmesi bittikten sonra belediye başkanına uğraşılacak başka bir iş çıktı: *** kralı Verrieres'e gelmişken herhalde şehirden bir fersah ötede BrayleHaut'da, azizlerden Clement'in türbesini de ziyaret edecekti. Bunun için bir dinî alay hazırlamak lazım geliyordu.

Bu âyinde birçok rahip bulunması isteniliyordu, başlıca güçlük bundan çıktı. Yeni papaz M. Maslon, her ne yapıp yapıp M. Chelan'ın gelmesine engel çıkarmak istiyordu. M. de Renal, bunun bir ihtiyatsızlık olacağını defalarca ileri sürdü ise de bir işe yaramadı. Ataları uzun zaman oraların genel valiliğini yapmış olan M. le Marquis de la Mole da, *** kralına refakat etmekle görevlendirilmişti. O, papaz Chelan'ı otuz yıldır tanırdı. Verrieres'e gelir gelmez herhalde onu soracaktı; onun işinden çıkarıldığını, gözden düştüğünü öğrenince de, emri altındaki bütün alayla onun küçük evine ziyarete gitmesi pek mümkündü. Bu da çok ama çok ağır bir tokat olurdu!

Abbe Maslon cevap olarak:

– M. Chelan, bu âyinde gözükürse burada da, Besançon'da da itibarım beş paralık olur. Aramıza bir de janseniste mi alacağız? diyordu.

– Siz ne dersiniz deyin, azizim Abbe, ben Verrieres yönetimini M. de la Mole'dan hakaret görmek tehlikesine atamam. Siz onu tanımazsınız; sarayda hükümete, geleneklere bağlı bir adamdır ama burada, taşrada, hemen alaycı, herkesi yeren, herkesi sıkıntıya düşürmekten kaçınmayan, geçimsiz bir adam olup çıkıverir. Sırf gönül eğlendirmek için bizi liberallerin yanında kepaze ediverecek bir adamdır.

Abbe Maslon'un burnunun büyüklüğü, belediye başkanının artık cesaret hâlini alan korkusu karşısında ancak cumartesi akşamı eğildi. Abbe Chelan'a, yaşı ve hastalıkları engel olmazsa BrayleHaut'daki türbede yapılacak âyinde bulunması

ricasıyla dalkavukça bir mektup yazıldı. M. Chelan, diyakos yardımcısı olarak kendisine eşlik edeceğini söyleyerek Julien için de bir davetiye istedi.

Pazar sabahı çok erken saatte, çevre dağlardan gelen binlerce köylü, şehri hıncahınç doldurdu. Hava her zamankinden açık, güzeldi. Saat üçe doğru bütün bu kalabalıkta bir çalkanma görüldü: Verrieres'den iki fersah ötede bir kayanın üzerinde ateş yakılmıştı. Bu işaret, kralın il sınırlarına girmiş olduğu müjdeliyordu. Hemen bütün çanlar çalındı; şehir, İspanyollardan kalma topu doldurup doldurup ateşleyerek bu mutlu olaya ne denli sevindiğini ilân etti. Halkın yarısı damlara çıktı. Bütün kadınlar balkonlara üşüştü. Muhafız bölüğü hareket etti. Herkes o parlak üniformalara hayran hayran bakıyor, kimi bir akrabayı, kimi bir dostu tanıyıp selamlıyordu... Her an, eyerin eğrek ağacını tutmak için elini hazır bulunduran M. de Moirod'nun korkusuyla alay ediliyordu. Fakat herkesin gözüne çarpmış olan bir şey, hayranlığı da, M. de Moirod'nun korkusunu da unutturdu. Dokuzuncu dizinin başında giden yakışıklı, ince belli bir delikanlı idi. İlk önce onu tanıyan olmadı. Fakat arası çok geçmedi, bazılarının homurdanması, bazılarının da şaşırıp susuvermesi herkesin hiç de umulmadık bir şeyle karşılaşmış olduğunu bildirdi. M. Valenod'nun Normandiya atlarından birine binmiş olan bu delikanlının, kerestecinin oğlu küçük Sorel olduğunu anlamışlardı. Başta liberaller olmak üzere herkes belediye başkanına atıp tutuyordu. Papaz kılığına girmiş bu işçi parçası çocuklarına eğiticilik ediyor diye onu, falan bayların, falan zengin fabrikatörlerin zararına olarak muhafız bölüğüne almak! Bir sarrafın karısı: “Doğrusu, bu baylar gidip de o çamurda doğmuş küstaha haddini bildirmeli!” diyordu. Yanında duran biri cevap verdi: “O ne sinsi

domuzdur, o, bilemezsiniz! Şimdi elinde bir de kılıcı var, hainlik edip suratlarını parçalar.”

Soyluların sözleri ise daha bir tehlikeliydi. Kadınlar, son dereceyi bulan bu münasebetsizliğin yalnızca belediye başkanının işi olduğuna pek inanmıyorlardı. Onun böyle soysuz insanları hor gördüğü, onlara yüz vermediği aşağı yukarı herkesçe biliniyordu.

Julien, hakkında böyle söyleniledursun, dünyanın en mesut adamıydı. Yaratılışında göz pekliği olduğu için ata binişi, bu dağlık şehir delikanlılarının çoğununkinden üstündü. Kendisinden söz edildiğini, kadınların gözlerinden okuyordu.

Apoletleri çok daha parlaktı, çünkü yepyenyeydi. Atının durmadan şahlanması da Julien'i sevincinden çıldırtacaktı. Hele eski kalenin yanından geçerken at, küçük topun gürültüsünden ürkerken saf dışına sıçrayınca Julien'in bahtiyarlığına sınır kalmadı. Tesadüfün büyük bir lütfu olarak düşmedi ve o andan beri kendini bir kahraman diye görmeğe başladı. Artık Napolyon'un yaveri olduğunu ve bir bataryayı ateşlemek emri aldığını hayal ediyordu.

Ondan da mutlu bir kimse vardı. Önce onun geçmesini, belediye konağının bir penceresinden seyretmişti; sonra arabasına bindi ve sapa bir yoldan hızla geçip yine onların önüne çıktı. Julien'in bindiği atın sıçradığını görüp titredi. Sonra arabayı şehrin bir kapısından dışarı dört nala sürdürdü, kralın geçeceği yola vardı. Muhafız bölüğünü yirmi adım geriden, tantanalı bir toz duman bulutu arasından takip etti. Belediye başkanı, görkemli krala bir nutuk çekmekle şereflenirken on bin köylü bir ağızdan: “Yaşasın kral!” diye bağırdı. Bir saat sonra, bütün nutuklar dinlenip kralın şehre gireceği sırada küçük top birbiri arkasından atışa başladı. Bu, bir kazaya sebep oldu; topu ateşleyenlere bir şey oldu demiyoruz, onlar Leipzig'de,

Montmirail'da değerlerini göstermiş adamlardı. Ne oldu ise geleceğin belediye baş yardımcısı M. de Moirod'ya oldu. Atı onu, yolun üstündeki biricik çamurlu çukura atıverdi; bu da hayli gürültüye yol açtı, çünkü kralın arabasının geçebilmesi için M. de Moirod'yu çukurdan çekip çıkarmak gerekiyordu.

O gün Kral bütün al perdeleriyle süslenmiş olan yeni, güzel kiliseye indi. Yemek yiyecek, sonra da arabaya binerek aziz Clement'in türbesini ziyarete gidecekti. Kral, kiliseye girer girmez Julien atını dört nala sürüp M. de Renal'in evinin yolunu tuttu. Orada içini çekerek o güzelim gök mavisi üniformasını, kılıcını, apoletlerini bırakıp sırtına havı dökülmüş kara ceketi giydi. Yine atına atladı ve az sonra, pek şirin bir tepעיęin üstünde yükselen BrayleHaute'ya vardı. İçinden: "Coşmak bu köylüleri üretiyor mu ne?" dedi. "Verieres'de köylüden geçilmiyor, bu köhne manastırın çevresinde on binden fazla köylü var." İhtillin eski eserlere karşı gösterdiği saygısızlıkla yarı yıkılmış olan bu manastır, krallık idaresi yeniden kurulduktan sonra yetkin bir surette onarılmıştı. şimdi mucizelerden söz ediliyordu. Julien, Abbe Chelan'i buldu, ondan bir hayli azar işitti ve bir cüppe ile bir papaz hırkası aldı. Hemen giyimini değiştirip yeni Agde piskoposunun yanına gitmekte olan M. Chelan'ı takip etti. Bu geçen is kopos, M. de la Mole'un yeğeniydi; Agde'a daha yeni tayin edilmişti. Aziz'in kutsal emanetini krala o gösterecekti. Fakat piskoposu bulamadılar.

Papazlar kurulu sinirleniyordu. Eski manastırın karanlık ve gotik dehlizinde durmuş, piskoposu bekliyorlardı. 1879'dan önce yirmi dört chanoine'dan mürekkep olan BrayleHaut ruhaniler heyetini temsil için yirmi dört cure getirilmışti. Piskoposun geliğine kırk beş dakika söylendikten sonra cure'ler, yaşı dolayısıyla kendilerine baş diye seçtikleri M. Chelan'dan

piskoposa gidip kralın gelmek üzere olduğunu, artık kilisedeki yerlerine girmek vakti geldiğini haber vermesini rica etmeyi uygun buldular. M. Chelan, Julien'e kızgın olmasına rağmen ona da beraber gelmesini işaret etti. Julien, papaz hırkasını usulüyle giymiş ve kıvrıcık saçlarını, rahiplerce kullanılan bir tuvalet usulü ile düzeltmişti; fakat, M. Chelan'ın öfkesini artıran bir dalgınlık eseri olarak, mahmuzlarını çıkarmağı unutmuştu, bunlar cüppenin eteği altından gözüküyordu.

Piskoposun dairesine vardıkları zaman karşılıklarına çıkan iri yarı, renk renk elbiseli uşaklar yaşlı cure'ye, Monseigneur'ün kimseyi kabul edemeyeceğini, tepeden bakar gibi bir tavır takınarak bildirdiler. M. Chelan, BrayleHaut ruhaniler kurulunun başı olmak sıfatıyla, istediği zaman piskoposun huzuruna girmeğe hakkı olduğunu söyleyince onu alaya aldılar.

Uşakların küstahlığı, yaratılıştan pek kibirli olan Julien'in ağırına gitti. Manastırın yatak odalarını dolaşmağa, her gördüğü kapıyı kurcalamağa başladı. Küçücük bir kapı, onun sarsması üzerine açılıverdi. Julien, kendisini Monseigneur'ün, siyah ceketli, boyunları zincirli odacıları arasında buldu. Julien'in telâşlı halini görünce adamlar onun piskopos tarafından çağırılmış olduğunu sanıp içeri girmesine ses çıkarmadılar. Julien birkaç adım attı ve gayetle büyük, karanlık, duvarları kara meşe tahtalarıyla örtülü bir gotik salona girmiş olduğunu anladı. Birisi müstesna, ogive biçimi pencerelerin hepsi tuğla ile örülmüştü. Bu duvarda işinin kabalığını örten hiç bir şey yoktu; bu örülü pencereler, eskiden kalma meşe kaplamaların görkemi yanında pek aykırı düşüyordu. Bourgogne'un tarihî eser meraklılarınca pek tanınmış olan salonu, 1740 yıllarında Duc Pervasız Charles, bir günahına kefaret olarak yaptırmıştı. Sağ ve sol yanında tahta üzerine oyma gayet güzel levhalar

vardı. Bunlar, Yohanna'nın vahyinde bildirdiği sırları tasvir ediyordu.

Çıplak tuğlaların, bembeyaz alçının sanki gösterişini kaybettirdiği bu gamlı görkem, Julien'in içine dokundu. Salonun öbür ucunda, içeriye ışık veren biricik pencerenin yanında, maun ağacından, portatif bir ayna gözüne ilişti. Arkasına mor cüppe giyip omuzlarına tenteneden bir rahip atkısı atmış, başı açık bir delikanlı, bu aynadan üç adım beride durmuştu. Böyle bir yerde öyle bir şey bulunması insana biraz garip geliyordu. Hiç şüphesiz manastıra henüz yeni getirilmişti. Julien'in anladığına göre, o gencin öfkeli bir hali vardı. Sağ eliyle, aynaya doğru, ciddî ciddî kutsama işaretleri yapıyordu. Julien, kendi kendine: "Bu da ne demek?" diye sordu. Bu genç rahip hazırlık âyini mi yapıyor? Belki de piskoposun kâtibidir... O da uşaklar gibi haddini bilmez bir adam... Bana ne? Hele bir deneyelim." dedi.

İlerledi ve baştan başa, ağır ağır geçti. Gözlerini hep biricik pencereye doğru dikmiş, bir an durup dinlenme bilmeden kutsama işaretleri yapan delikanlıya bakıyordu. Yaklaştıkça onun öfkeli olduğunu daha iyi fark ediyordu. Tenteneli atkının ne kadar ağır bir şey olduğunu görünce, sanki ilerlemek elinde değilmiş gibi duruverdi. Aynaya hayli yaklaşmıştı. "Susmak, görevimden kaçmak olur!" dedi; fakat salonun güzelliğiyle heyecana kapılmıştı. İşiteceği ağır sözler de şimdiden gücüne gidiyordu. Genç rahip, Julien'i aynada gördü, hemen ona doğru döndü ve öfkeli tavrını bırakıp gayet tatlı bir sesle sordu:

– Oldu mu? Artık düzeltebildiler mi, Monsieur?

Julien şaşkınlıkla durakladı. Delikanlı dönerken, Julien'ı onun göğsündeki haçı görüp Agde piskoposunun huzurunda olduğunu anladı. "Ne kadar da genç! Benden olsa olsa yedi sekiz yaş büyüktür!..." demekten kendini alamadı.

Mahmuzlarından utandı.

– Monseigneur dedi, beni ruhaniler kurulunun başı M. Chelan gönderdi.

Piskopos, Julien’in memnuniyetini bir kat daha artıran nazik edasıyla:

– Öyle mi? Bana M. Chelan’dan hep övgüyle söz ettiler, dedi. Fakat, Monsieur, kusurumu bağışlayın: Bana mitramı getirecek birini bekliyordum, sizi o sandım. Paris’te mitrayı iyi sarmamışlar. Üst tarafın sırması çok fazla zedelenmiş. Çok çirkin duracak. Şimdi de bekletiyorlar.

Bu son sözleri epeyce hüzünlü hüzünlü söylemişti.

Julien:

– Emir buyurursanız gidip bir bakayım, Monseigneur.

Julien’in güzel gözleri, etkisini göstermişti. Piskopos gönle pek hoş gelen bir nezaketle:

– Çok iyi edersiniz, Monsieur, dedi. Ruhaneler kurulunu beklediğim için ne kadar üzülduğümü bir bilerseniz!

Julien, salonun ortasına gelince bir daha dönüp baktı: Piskopos yine kutsama işaretlerine başlamıştı. Julien: “Bu da ne oluyor?” diye düşünmekten kendini alamadı. Şüphesiz âyinden önce yapılması gerekli olan bir hazırlık âyini!” Odacıların bulunduğu küçük odaya girdiği zaman mitranın getirilmiş olduğunu gördü. Odacılar, Julien’in buyruk verir gibi baktığını görünce, hiç istemedikleri halde Monseigneur’ün mitrasını ona veriverdiler.

Mitrayı taşımak Julien’in koltuklarını kabartıyordu: Onu saygıyla taşıyor, ağır ağır da yürüyordu. İçeri girince, piskoposun ayna önünde oturmuş olduğunu gördü; Monseigneur, artık yorulmuş olmasına rağmen, sağ eliyle arada bir kutsama işareti yapıyordu. Julien, mitrayı giymek için, ona yardım etti. Piskopos başını salladı; memnun bir yüzle:

– Hah! Şimdi başımda durur! dedi. Biraz öteye gider misiniz?

Piskopos salonda hızlı hızlı yürüdü, sonra ağır adımlarla aynaya yaklaştı, yine o öfkeli tavrını takınıp ciddî bir edayla kutsama işaretlerine başladı.

– Julien, şaşkınlığından donakalmıştı. Gördüğünü anlar gibi oluyordu. Piskopos durdu; ciddiyeti bırakarak:

– Nasıl, Monseigneur, dedi. Mitram iyi duruyor mu?

– İyi duruyor, hem de çok iyi, Monseigneur.

– Pek arkada değil ya? Arkada olunca insana bir aptal görünüşü verir; fakat bir subay şapkası gibi gözlerin üstüne eğmek de doğru olmasa gerek.

– Bence çok iyi.

*** kralı hep yaşlı ve şüphesiz çok ciddî ruhaniler görmeğe alışıktır. Ben de ona, hele yaşım dolayısıyla, ciddiyetten uzak bir adam gibi gözükmem.

Piskopos yine kutsayarak yürümeğe başladı. Julien, artık anlamağa cesaret etti; içinden: “Anlaşıyor, dedi, kutsama için elini alıştırıyor.”

Biraz sonra piskopos:

– Ben hazırım, haydi, Monsieur, siz önden gidip M. Chelan’a, ruhaniler kuruluna haber verin.

Aradan çok geçmedi, M. Chelan, arkasında cure’lerin en yaşlılarından ikisiyle, son derece büyük, ağır oymalı bir kapıdan girdi. Julien, bu kapıyı fark etmemişti. Bu yol Julien, sırasından önce geçmedi; yani hepsinin arkasında kaldı, artık piskoposu ancak kapının önüne doluşan rahiplerin omuzları üstünden görebiliyordu.

Piskopos, salonu yavaş yavaş geçti, eşiğe varınca cure’ler, âyin alayı düzeniyle dizildiler. Bir an süren bir kargaşadan sonra alay, bir ilâhî okuyarak ilerlemeğe başladı. Piskopos, M.

Chelan ile yine öyle yaşlı bir cure'nin ortasında, en arkadan geliyordu. Julien, M. Chelan'ın emrinde olması dolayısıyla, Monseigneur'ün ta yanına sokuldu. BrayleHaut manastırının uzun koridorlarından geçiliyordu. Güneşli bir gün olduğu halde bu koridorlar karanlık ve rutubetliydi. Keşişler dairesinin kapısına varıldı. Bu güzel, tantanalı alay Julien'i hayran bıraktı. Piskoposun bu denli genç olduğunu görünce gönlünde büyük mevkiler sevdası yine depresmişti. Bir yandan da onda gördüğü nezakete meftun olmuştu. Bu naziklik, M. de Renal'in en iyi günlerinde gösterdiğinden bile büsbütün başka bir şeydi. Julien içinden: "insan kibarlar âleminde en yüksek safa ne kadar yaklaşırsa, o kadar nazikçe davranışlarla karşılaşılıyor" dedi.

Kiliseye yan kapılardan birinden girildi. Birdenbire şiddetli bir gürültü, asırlık kubbelerden patırtılı yankılar kopardı. Julien, kubbeler yıkılıyor sandı. Yine küçük top patlatılmıştı. Bu topu, dört çift ata koşarak, oraya dek getirmişlerdi. Şimdi Leipzig topçuları, karşılarında Prusyalılar varmış gibi, topu dakikada beş yol ateşliyorlardı. Fakat bu şanlı gürültü Julien'i hiç mi hiç etkilemedi. O, artık Napolyon'u da, askerlik şöhretini de aklından geçirmiyordu. "Bu Agde piskoposu ne de genç!" diyordu. "Agde da acaba neresi? Acaba ne kadar para alıyor? Yılda belki iki üç yüz bin frank..."

Monseigneur'ün uşakları, piskoposluk sayvanını getirdiler. Bunun kollarından birini M. Chelan tutacaktı ama o bu işi Julien'e bıraktı. Piskopos sayvanın altına girdi. Cidden yaşlı bir hali takınabilmişti; Artık Julien'in hayranlığı son kerteyi bulmuştu, "insan biraz becerikli olunca elinden neler de geliyor!" diye düşünmekten kendini alamadı.

Kral geldi. Julien, onu yakından görmek şerefine erişti. Piskopos krala, okşar gibi bir sesle, nutuk söyledi ve bir kral kar-

şısında söz söylemekten duyduğu heyecanı gösteren bir hal takındı. Bu, doğrusu büyük bir terbiye eseriydi.

BrayleHaut'da yapılan âyinleri anlatacak değiliz. Bunların ayrıntısı, o ilin gazetelerini on beş gün doldurdu. Julien, piskoposun nutkundan kralın Pervasız Charles oğullarından olduğunu öğrendi. Bundan epeyce bir zaman sonra Julien, işi icabı, bu âyinın hesaplarına baktı. Yeğenini bir piskoposluğa atamış olan M. de la Mole bütün giderlerini de kendi üzerine almak kibarlığını göstermişti. Yalnız ne var ki, BrayleHaut âyini, üç bin sekiz yüz franga mal olmuştu.

Piskoposun nutkuna karşılık verdikten sonra kral, sayvanın altına girdi ve mihrabın yanında bir yastığa, gayet dindarca bir tavırla, diz çöktü. Kilisenin iç tarafı, iki basamak merdivenle çıkılan tahta sıralarla çevrilmişti. Julien, bu merdivenin üst basamağında, M. Chelan'ın dizinin dibine oturmuştu; Roma'da Sixtine kilisesinde kardinalin yanına oturmuş bir "caudatairc"e benziyordu.

Bir büyük dua okundu, buhurdanlar buram buram tüttü, top atıldı, tüfekler atıldı. Köylüler sevinç ve sofuluktan sarhoş gibi olmuşlardı. Böyle bir gün, jacobin gazetelerinin yüz günde yaptığını bozuverir.

Julien, tam bir huzur içinde dua etmekte olan kraldan altı adım gerideydi. Gözlerinde pırıl pırıl zekâ parlayan, kısa boylu bir adam gözüne ilişti. Onu ilk olarak görüyordu. Bu adamın elbisesi hemen hemen büsbütün işlemezdi ama bu sade giyimin üstünde gök mavisi bir şerit vardı. Julien'in dediği gibi kumaşı gözükmeyecek kadar sırmalı elbiseler giyinmiş olan birçok büyük büyük adamlar, krala onun kadar yaklaşmıyorlardı. Julien, biraz sonra bu adamın M. de la Mole olduğunu öğrendi. Tavrını pek gururlu, hatta küstahça buldu, içinden:

“Bu marquis, dedi, bizim güzel piskopos gibi terbiyeli bir adama benzemiyor. Rahiplik insana bir ağırbaşlılık, bir usuluk veriyor. Kral da buraya azizi ziyarete geldi; benim öyle bir şey gördüğüm yok. Saint Clement acaba nerelerde?” Yanında duran genç bir rahip, azizin vücudundan kalan kutsal yadigârın nerede saklandığını söyledi.

Julien: “Chapelle aidente de nedir?” diye düşündü ise de bunun ne olduğunu sormağa cesaret edemedi. Artık hep dikkat kesilmişti. Bir hükümdar geldiği zaman âdet, “chanoine”lar piskoposla beraber gitmez. Fakat chapelle ardente’a doğru giderlerken Agde piskoposu M. Chelan’ı da çağırdı; Julien de onun arkası sıra gitmeğe cesaret etti. Uzun bir merdiven çıkıldıktan sonra son derece küçük fakat yaldızlı gotik pervazı son derece süslü bir kapı önüne geldiler. Pervaz, yaldızı henüz dün vurulmuş gibi parıl parıl yanıyordu.

Kapının önünde, hepsi de Verrieres’in en kibar ailelerinden yirmi dört kız diz çökmüş bulunuyordu. Piskopos da, kapıyı açmadan önce, bu güzel kızların arasında diz çöktü. O, yüksek sesle dua ederken kızlar da onun tentenelerine, zarifliğine, nazikliğine, genç ve tatlı yüzüne bakıp bakıp doyamıyorlardı. Bu manzara, Julien’in kalan aklını da başından aldı. O anda, engizisyon uğruna, hem de gönül rızasıyla, çarpışmağa hazır-
dı. Kapı birdenbire açıldı. Küçük chapelle alev almış gibiydi. Mihrabın üzerinde sekiz sıraya dizilmiş, aralarına demet demet çiçekler konmuş binden fazla mum vardı. Saf günlüğün tatlı kokusu, kapıdan dalga dalga çıkıyordu. Henüz yeni yaldızlanmış olan chapelle küçük fakat çok yüksekti. Julien, mihrabın üzerindeki mumlardan bazılarının on beş kademden büyük olduğunu fark etti. Kızlar hayranlıklarından kendilerini tutamayıp bağıştılar. Chapelle’in önündeki sofaya yirmi dört kızdan başka yalnız iki cure ile bir de Julien kabul edilmişti.

Biraz sonra kral da geldi, arkasında yalnız M. de la Mole ile başmabeyincisi vardı. Muhafızlar bile dışarıda diz çöküp selam dur durumunda kalmışlardı.

Kral, dua rahlesinin önüne, kendini atar gibi diz çöktü. Yalızlı kapıya yapışır gibi arkasını dayamış olan Julien, işte ancak o vakit, bir genç kızın çıplak kolu üzerinden aziz Clement'in heykelini gördü. Azizi, genç bir asker giyimiyle gösteren bu heykel, mihrabın altına gizlenmişti. Boğazında büyük bir yara vardı ki sanki kanıyordu. Bunu yapan sanatkâr doğrusu çok büyük bir hüner göstermişti. Aziz'in can çekişen fakat yine tatlı tatlı bakan gözleri yarı kapalıydı. Yeni terleyen bir bıyık altından gözüken o güzel ağız, yarı kapalı olduğu halde bile yine dua eder gibiydi. Julien'in yanında duran kız bunu görünce hüngür hüngür ağladı ve göz yaşlarından biri Julien'in elinin üzerine düşüverdi.

Herkes derin bir sessizlik içinde idi; ancak çevre köylerde çalınan çanların sesi geliyordu, bir süre böylece dua edildikten sonra Agde piskoposu, söz söylemek için kraldan izin istedi. Kısa fakat dokunaklı bir nutuk söyledi; sade, sade olmakla beraber etkisi şüphesiz olan su sözlerle bitirdi:

– Ey Hristiyan kızları! Bu dünyanın en büyük krallarından birini, kadir ve kahredici Tanrı huzurunda diz çökmüş olarak gördüğünüzü hatırlınızdan çıkarmayın. Din uğrunda çalışmış olanlar ne derecede zayıf olursa olsun, dünyada kötülük görüp aziz Clement gibi öldürülse bile yine ahrette üstün gelirler. Siz bugünü, ömrünüz oldukça unutmayacaksınız, değil mi, Hristiyan kızları? Dinsizden nefret edecek ve büyük, kahredici fakat rahîm olan Tanrı'ya sadık kalacaksınız.

Piskopos bunu söyledikten sonra emir verir gibi bir tavırla ayağa kalktı ve bir ilhama ermiş gibi ellerini kaldırıp sordu:

– Söz veriyor musunuz?

Kızlar, gözlerinden yaşlar boşanarak cevap verdiler:

– Ant içiyoruz!

Piskopos, gök gürültüsünü andıran bir sesle devam etti:

– Kahhar Tanrı andınızı duyuyor.

Ayin sonuna ermişti.

Kral bile ağlıyordu. Julien, bundan ancak çok zaman sonra bir cesaret gösterip, azizin kemiklerinin nerede olduğunu sorabildi. Bu kemikleri Bourgogne dukası Philippe le Bon'a, Papa'mn gönderdiği söylenirdi. Julien'e, kemiklerin o balmumundan heykelin içinde saklı olduğunu söylediler.

Kral, kendisiyle birlikte chapelle'e girmiş olan kızların kollarına, üstü sırmayla işlenmiş: DİNSİZE LANET, TANRI'YA SONSUZ İBADET sözleri bulunan bir al kurdelâ takmalarına izin vermek lütfunda bulundu.

M. de la Mole, köylülere on bin şişe şarap dağıttırdı. Akşam Verrieres'de liberaller, kralcılardan da fazla şenlik yapmak için bir bahane buldular. Kral yola çıkmadan önce, M. de Moirod'ya hatır sormaya gitti.

XIX. BÖLÜM

DÜŞÜNMEKTEN ACI DOĞAR

Her günkü olayların tuhaf yanı gözlerimizi alır da
ihtirasların asıl felaketini görmez oluruz.

Barnave

M. de la Mole için hazırlanmış odanın, kral gittikten sonra, yine eski eşyasını yerleştirirken Julien, dörde katlanmış, gayet kalın bir kâğıt buldu. Birinci sayfasının altında şu satırları okudu:

Senato azasından, *** nişanları chevalier'si, v.s v.s., S. E. M. le Marquis de la Mole'e.

Bu, bir aşçı kadının elinden çıkmış gibi koca koca harflerle yazılmış bir dilekçeydi.

“Monsieur Le Marquis,

Bütün hayatım boyunca dinimizin buyruklarından ayrılmadım. Uğursuz 93 yılında Lyon şehri kuşatılıp üzerine bombalar yağdırıldığı zaman ben de Lyon'da idim. İbadette kusurum yoktur; her pazar mahallemin kilisesine, âyine giderim. Her yıl paskalyada, perhizde kusur etmem, uğursuz 93 yılında da perhiz tuttum. Yemeklerimi pişiren kadın, ihtilâlden önce çok uşağım, hizmetçim vardı, cuma günü et yemezdim. Verrieres'de herkesin saygısını kazandım, bu saygıya cidden layık olduğumu da söyleyebilirim. Dinî alaylarda sayvanın altında, muhterem pederle, bay belediye başkanının yanında yürürüm. Tören günlerinde, kendi paramla aldığım mumu yakıp elimde taşıyorum. Paris'te maliye bakanlığında, söylediklerimin doğruluğunu gösteren belgeler vardır. M. le Marquis'den, Verrieres

piyango baş satıcılığının bana verilmesini rica ediyorum. Şimdiki baş satıcı pek hasta olduğundan yeri, her ne şekilde olursa olsun, açılacaktır; zaten seçimlerde liberallere oy verir vb.

De Cholin”

Bu dilekçede, De Moirod imzasını taşıyan ve: “Sadık tebaadan M. de Cholin’den dün de söz etmek şerefine erişmiştim” diye başlayan bir çıkma vardı. Julien kendi kendine: “Bak, Cholin budalası bile bana ne yoldan gitmek gerektiğini gösteriyor.” dedi.

Kral, Agde piskoposu, Marguis de la Mole, on bin şişe şarap üzerine, Moirod zavallısının attan düşmesi ve nişan almak umuduyla tam bir ay yatıp evinden çıkmaması üzerine bir yığın yalanlar uydurulmuş, aptalca sözler söylenmiş, gülünç tartışmalara girişilmişti. Fakat kralın gittiğinin haftasında bütün bunlar unutulup yalnız kerestecinin oğlu Julien Sorel’in fahrî muhafız bölüğüne inat olarak sokulması, bu son dereceyi bulan hayâsızlık hatırlarda kalmıştı. Sabah, akşam kahvede sesleri kısılincaya kadar eşitlik fikrini yaymağa çalışan zengin kumaş fabrikatörlerinin bu konuda söylediklerini bir dinlemeli idi! Bu edepsizce iş hep o Madame de Renal denilen burnu büyük kadının işi değil miydi? Neden yapmıştı? Anlamayacak ne var? O küçük Abbe Sorel’in güzel gözleri, pembe yanakları, niçin yaptığını istenildiğinden daha iyi anlatmıyor mu?

Vergy’ye döndüklerinden az sonra çocukların en küçüğü StanislasXavier hummaya tutuldu; Madame de Renal de birdenbire müthiş vicdan azapları çekmeye başladı. Yaptıklarından ilk defa olarak böyle sürekli bir surette pişmanlık duyuyordu; ne denli büyük bir günah işlemiş olduğunu, bir mucize ile gözleri birdenbire açılmış gibi, şimdi anlıyordu. Gerçi din-

darlık onun ta içine işlemiştir fakat o ana değin işlediği suçun Tanrı gözünde ne kötü bir şey olduğunu düşünmemiştir.

Vakti zamanında SacreCoeur kızlar mektebinde okurken Tanrıyı adeta ateşle sevmiştir; şimdi ise ondan öyle korkuyordu ki! Korkusu düşünceden, akıl yürütmeden doğmuş bir korku olmadığı için gönlünü parçalayan ıstıraplar büsbütün şiddetleniyordu. Julien, bir parçacık olsun muhakeme etmeğe kalkışmanın Madame de Renal'i yatıştırmak şöyle dursun, daha çok sinirlendirdiğini bu yoldaki tecrübeleriyle anladı. Madame de Renal, öyle sözleri cehennem dili diye karşılıyordu. Julien de küçük Stanislas'ı çok severdi; bunun içindir ki, onun hastalığından söz ettiği vakit sözlerini dinletebiliyordu. Hastalık ağırlaştı. Artık Madame de Renal, dinmek, uyuşmak bilmeyen vicdan azabı yüzünden uyuyamaz olmuştu. Hep susuyordu ve bu susmasında korkunç bir hal vardı: Bir tek kelimecik söylese bu, hiç şüphesiz, günahını Tanrıya da, kullara da itiraf etmek için olacaktı.

Julien, onunla baş başa kalınca:

– Allah aşkına sakın kimseye bir şey söylemeyin, diyordu; çektiğiniz azabı bilen kişi bir ben olayım. Beni hâlâ biraz olsun seviyorsanız kimseye bir şey söylemeyin. Söyleyecekleriniz Stanislasçığımızın ateşini düşürmez ki!

Lâkin Julien'in sözleri hiç işe yaramıyordu. Madame de Renal, ancak Julien'den nefret edebilirse Tanrı'nın gazabını yatıştırabileceğini, yoksa oğlunun öleceğini aklına koymuştu; Julien, bunu fark etmiyordu. Madame de Renal'in asıl üzüntüsü de, aşkından nefretin imkânsız olduğunu anlamasından geliyordu.

Bir gün Julien'e:

– Beni bırakıp gidin, dedi; Allah aşkına bu evden gidin; oğlum, siz buradasınız diye ölecek.

– Allah beni çarpıyor, dedi, doğru; adaleti yerini bulacak; ben, çok büyük günah işledim, hem de hiçbir vicdan azabı duymuyordum! Allah'ın gözünde artık yerim kalmadığını bundan da anlamalı idim; şimdi iki kat ceza görsem yine yerindedir.

Duyduğu bu sözler Julien'e çok dokundu. Riya ve abartma olmadığını görüyordu. “Beni sevmekle oğlunu öldürdüğünü sanıyor ama zavallı kadıncağz yine de beni oğlundan çok seviyor, içini kemiren, öldüren azap da hiç şüphesiz işte bu; kuvvetli, büyük his buna derler. Ama ben, bu kadar yoksul, terbiyesiz, bilgisiz olan ben, bazen en büyük kabalıklar eden ben, nasıl oldu da böyle bir aşk uyandırabildim?”

Bir gece çocuk büsbütün ağırlaşmıştı. Sabahın ikisine doğru M. de Renal, onu yoklamağa geldi. Ateşler içinde yanan çocuk kıpkırmızı kesilmişti, babasını tanıyamadı. Birdenbire Madame de Renal, kocasının ayaklarına kapandı. Julien, onun artık her şeyi söyleyip kendi kendini mahvetmek istediğini anladı. Çok şükür bu garip hareket M. de Renal'i rahatsız etti.

– Adieu! Adieu! diyerek odadan çıkmak istedi.

Madame de Renal, önünde diz çökmüş, onu durdurmaya çalışıyordu.

– Dinle, dinle beni, dedi. Sana her şeyin doğrusunu söyleyeceğim. Oğlumuz hep benim yüzümden ölüyor. Onu ben dünyaya getirdim, dünyaya gözünü kapamasına da ben yol açıyorum. Allah beni cezalandırıyor; onun gözünde ben bir katilim. Ben kendimi ayaklar altına atarsam belki Allah'ın gazabını yatıştırabilirim.

M. de Renal'de hayal denen şeyden bir parçacık bulunsaydı, bu kadarla da hakikati anlardı. Dizlerine sarılmak isteyen karısını iterek:

– Ne de tuhaf düşünceler! Hep abuk sabuk sözler! Julien, sabahleyin erkenden hekimi çağırtın. Odasına, yatmağa gitti. Madame de Renal, yine diz üstü düştü, yarı bayılmıştı. Yardımına koşan

Julien’i hırsıyla öfkeyle itti. Julien, şaşırıp kaldı, içinden:

“Demek ki zina işleyen cidden çarpılıyor!” dedi... “Papazların, o kurnaz, hilekâr papazların.. yoksa hakkı mı var? Onca günah işledikleri halde onlar, günahın hakikatini anlayabilmişler mi? Ne garip şey!..”

M. de Renal çıkıp gideli yirmi dakikayı geçmişti; Julien, sevdiği kadının, başı hâlâ çocuğun küçük karyolasına dayalı, hareketsiz ve baygın bir halde olduğunu gördü. İçinden: “İşte yüksek ruhlu bir kadın ki, beni tanıdığı için en büyük bahtsızlığa düştü!” dedi.

Saatler hızla gelip geçiyor. Benim elimden ona ne yardım gelir? Bir şeyler yapmalıyım. Şimdi ben kendimi değil, onu düşünmeliyim. El âlemden, el âlemin o bayağı yapmacıklarından bana ne? Bu kadın için elimden ne gelebilir ki?... Bırakıp gitmek doğru olur mu? Gitsem onu, içini kemiren ıstırapla yapayalnız bırakmış olacağım. Kocasını denilen o kukla gibi herifin iyiliğinden çok kötülüğü dokunur. Kaba kaba söylenirken ağzından acı bir söz çıkıverir; kadıncağzı çıldırır, kendini pencereden atar.

“Bıraksam, gözkulak olmasam, kalkıp kocasına işi anlatacak. Kim bilir, belki herif de, yaşlı haladan kalacak mallara bakmaz, bir rezalet çıkarır... Kadıncağzı şu Abbe Maslon denen b..’a da her şeyi söyleyebilir. O herif, altı yaşındaki çocukcağzının hastalığını bahane etti, evden çıkmıyor; maksadını da biliyoruz. Madame de Renal açısından, Allah korkusundan kör gibi oldu, o keratanın ne adam olduğunu unuttu, ona yalnız bir papaz diye bakıyor.

Madame de Renal, birdenbire gözlerini açıp:

– Git.. git buradan.. def ol, dedi.

Julien:

– Bu anda, dedi, senin için ne yapmam doğru olacağını bilsem, canımı verirdim. Seni hiç bir zaman bu kadar sevmedim, meleğim, daha doğrusu ancak seni şimdi layık olduğun şekilde tapınırcasına aşk ile sevmeye başladım. Seni bırakıp gidersen, hele benim yüzümden senin bedbaht olduğunu düşündükçe, benim halim nice olur? Fakat çektiğim, çekeceğim ıstırapların sözünü etmenin sırası değil. Gideceğim, gideceğim, ruhum. Fakat ben gidersen, sana göz kulak olmazsam, her vakit kocanla senin aranızda bulunmazsam ona her şeyi söyler. Kendi kendini yakarsın. Bir düşün: Seni evinden alçakçasına kovar. Bu rezalet bütün Verricres’de, bütün Besançon’da dillere destan olur. Sonra herkes seni haksız çıkarır ve bir daha bu yüz karasından kurtulamazsın...

Madame de Renal, ayağa fırlayarak bağırdı:

– Benim de istediğim bu ya!

– Lâkin bu çirkin rezalet onu da felâkete sürükler!

– Ben kendi kendimi alçaltmak, çamurlara atmak istiyorum; belki böylelikle de çocuğumu kurtarırım. Böyle herkesin önünde kendini alçaltmak, cezamı çekmek değil midir? Benim zayıf aklımın aldığına göre insanın Allah için edeceği en büyük fedakârlık da bu değil midir?... Belki benim bu fedakârlığımı kabul lütfunda bulunur da yavrumu bağışlar! Bana bundan da ağır bir fedakârlık göster, hemen yapayım.

– Bırak da ben kendimi cezalandırayım. Trappe manastırına çekilip bir keşiş olayım mı? Böyle bir hayatın zühdü, ciddiliği Allah’ın gazabını yatıştırabilir... Ah! Stanislas’ın hastalığı bana geçse ne olurdu?...

Madame de Renal, kalkıp Julien'in kollarına atılarak bağırdı:

– Onu sen de seversin, sen de seversin, öyle değil mi?

Ne var ki Julien'i yine dehşetle itti ve tekrar diz çöküp:

– İnanmasına inanırım, inanırım, benim biricik dostum! Stanislas'ın babası sen olsan ne olurdu? O zaman seni oğlundan çok sevmem bir günah olmazdı.

– Müsaade eder misin? Gitmeyip kalayım ve seni sadece kardeşinmişim gibi seveyim. Günahımızın en doğru kefareti bu olur, Allah'ın gazabını da yatıştırırız.

Madame de Renal, kalkıp iki eliyle Julien'in başını tuttu ve kollarını gerip onun gözlerine bakarak:

– Ya ben? Ya ben? diye sordu. Seni bir kardeş gibi sevmek benim elimden gelir mi?

Julien, hüngür hüngür ağlıyordu. Onun ayaklarına kapanıp:

– Söylediğini yaparım, her ne emredersen et, yaparım; benim için yapacak başka ne var ki! dedi. Aklım körleşti; nereye başvuracağımı bilemiyorum. Buradan gidersem sen her şeyi kocana anlatır, kendini de, onu da mahvedersin. Kalsam, evladının ölümüne benim sebep olduğumu sanıyor, acıdan ölüyor-sun. Benim gitmemin ne etkisi olacak, istersen bir dene. İstersen ben günahımızın cezasını çekmek için bir hafta seni bırakıp gideyim. Sekiz günümü, senin seçeceğin bir yerde geçireyim, her şeyden elimi eteğimi çekeyim. Söz gelişi, Brayler-Haut manastırına giderim ama sen de, benim bulunmadığım bu zaman içinde kocana bir şey söylemeyeceğine yemin et. Sen ona bir şey söylersen bir daha benim geri gelmeme imkân kalmaz, bir düşün.

Madame de Renal söz verdi; Julien gitti fakat iki gün geçmeden geri çağırıldı.

– Sen burada olmayınca benim yeminimi tutmam mümkün olmuyor. Sen her an burada bulunup da bakışlarınla bana susmamı emretmezsen kocama her şeyi anlatıvereceğim. Bu kötü, pis hayatın her saati bana bir gün gibi uzun geliyor.

Sonunda Tanrı, bu zavallı anaya acıdı. Stanislas yavaş yavaş tehlikeyi atlattı ama artık eski tasasızlık, sihir bozulmuştu. Madame de Renal, günahının büyüklüğünü kavramış, bir daha dengeyi bulamıyordu. Vicdan azabı dinmedi, böyle içten bir insanın gönlünde tutabileceği bütün yeri kapladı. Şimdi Madame de Renal’in hayatının yarısı cennette, yarısı cehennemde geçiyordu. Julien’i görmediği vakit cehennem, onun dizlerine kapandığı anlar cennet... Julien’e, kendini bütün bütün aşkına bıraktığı anlarda bile: Artık hiçbir umudum kalmadı, diyordu. Bir lânetleme olduğumu, bir daha kurtulamayacak bir lânetleme olduğumu biliyorum. Sen gençsin, sen bana kapıldın, Tanrı senin suçunu bağışlar; ama ben bir lânetlemeyim. Bunu şüphesiz olarak biliyorum. Korkuyorum; cehennem görür de kim korkmaz? Doğrusu bu ya, yaptığıma pişman değilim. Bu suçu önceden işlememiş olsam şimdi işlerdim. Yalnız Tanrı beni bu dünyada, elimden evlatlarımı alarak cezalandırmasın, hak ettiğimden çok bahtiyarlık tatmış olurum.

Bazı anlar da oluyor:

– Bari sen, Julien’im, bari sen mutlu musun? diyordu. Ben, seni istediğin gibi, istediğin kadar sevebiliyor muyum?

Aşkta başlıca fedakârlık görmeğe ihtiyacı olan Julien’n her şeyden kuşkulanma huyu, çabucak yaralanıp incinen gururu, bu denli büyük, bu denli şüphesiz ve her an tekrarlanan bir fedakârlık karşısında sürüp gidemezdi. Şimdi Julien de Madame de Renal’i taparcasına seviyordu. “Gerçi o bir soylu kızı, ben se bir işçi oğluyum ama ne çıkar? O, beni seviyor ya. Ben onun gözünde âşıktaşlık yapmaya memur bir uşak değilim.”

Bu korkusu geçince Julien, aşkın bütün çılgınlıklarını, bütün o öldürücü şüpheleri, tereddütleriyle beraber tattı.

Madame de Renal, aşkıdan şüphe edildiğini gördükçe:

– Hiç olmazsa, diyordu, birlikte geçireceğimiz şu kısa zaman seni bahtiyar edebilsem! Vakit kaybetmeyelim; belki yarın bir daha senin olamam. Tanrı, beni, evlatlarımı elimden alarak cezalandırırsa, seni sevmek için yaşamak istemem para etmez. Onların benim yüzümden öldüğünü görmek istememek para etmez, öyle bir şey olursa ben bir an yaşayamam. Yaşamak istesem bile yaşayamam; çıldırırım.

Ah! Senin günahın da benim boynuma yazılsa... Sen mertlik gösterip Stanislas'ın hastalığını onun yerine çekmek istiyordun.

Ruhlarının geçirdiği bu büyük buhran, Julien'i sevgilisine bağlayan duyguyu değiştirdi. Artık onun aşkı yalnızca güzellik karşısında duyulan hayranlıktan, onu kendine tutsak etmiş olmak gururundan ibaret değildi.

Bahtiyarlıkları artık çok daha üstün soydan bir mutluluktan. İçlerini yakan alev daha yükselmiş, daha da kuvvetlenmişti. Çılgınca coşkunun duydukları oluyordu. Bahtiyarlıkları, dışarıdan bakana daha büyük görünebilirdi. Fakat, aşklarının ilk günlerindeki bahtiyarlığı, Madame de Renal'in umduğu kadar sevilmemekten başka korkusu olmadığı günlerdeki o zevkli, sakin, bulutsuz bahtiyarlığı bir daha ele geçiremediler. Şimdiki bahtiyarlıkları gün oluyor, bir cürüm özelliği gösteriyordu.

En mutlu ve görünüşte en sakin anlarda Madame de Renal, birdenbire Julien'in elini ihtilaçlı bir hareketle sıkıp:

– Yarabbi! diye bağıyordu, cehennem... İşte cehennem gözlerimin önüne geldi. Aman ne korkunç işkenceler! Ben bütün bunları hak ettim.

Julien'i kolları arasında hırsla sıkıyor; duvara sarılan sarmaşık gibi ona sarılıyordu. Julien, bu ıstırap çeken ruha sükûn vermeğe çalışıyorsa da imkân bulamıyordu. Madame de Renal, onun elini tutup tekrar öperek, sonra yine o gamlı hayallerine dalıp: "Cehennem, derdi, cehennem benim için bir lütuf olur; dünyada birkaç günümü daha onunla geçirebilirim fakat daha bu dünyada iken cehennem hayatı sürmek, yavrularımın ölümünü görmek... Ama böylelikle belki günahım silinir... Tanrı'm, beni böyle ağır bir ceza ile affetme. O çocukcağızlar senin buyruklarına karşı gelmedi. Ben, yalnız ben suçluyum; nikâhlım olmayan bir erkeği seviyorum" Sonra sükûn anları başlıyordu; daha doğrusu Julien öyle sanıyordu. Hakikatte ise bunlar, Madame de Renal'in, sevdiğine hayatı zehir etmemek için kendini zorladığı anlardı. Böyle bazen aşk, bazen vicdan azabı, bazen de zevk içinde günler bir şimşek gibi gelip geçiyordu. Julien, artık düşünüp hülyalar kurmaz olmuştu.

Mademoiselle Elisa, Verrieres'e bir küçük davasını takibe gitti. M. Valenod'nun Julien'e karşı pek hırslı olduğunu gördü. Mademoiselle Elisa, çocukların eğitimcisine kin besliyor ve ondan M. Valenod'ya sık sık söz ediyordu.

Bir gün:

– Size olup bitenleri söylesem kötü kişi olurum, Monsieur, dedi. Böyle büyük işlerde siz efendiler birlik oluverirsiniz... Bizim gibi hizmetçiler bazı şeyleri açığa vurdular mı, bizi bir daha koruyan olmaz...

M. Valenod, âdet yerini bulsun diye söylenen bu sözleri kısa kestirtti; lâkin onlar bittikten sonra duyduklarını doğrusu bu ya, bir türlü onuruna yediremedi. Altı yıl o kadına bin türlü hizmetler etsin, bunu herkese belli etmekten çekinmesin, hor görülüp yüzü kızarsın, sonra da memleketin en kibar kadını diye tanınan o burnu büyük Madame de Renal kalkıp, eğitici

kisvesine soktuğu bir işçi parçasının metresi olsun!... Hem de, dilenciler yurdu müdürünü çatlatmak ister gibi, o işçi parçasını tapar gibi sevsin!...

Mademoiselle Elisa, içini çekerek:

– Hem de, diyordu, M. Julien, onu ele geçirmek için hiç bir zahmet çekmedi; madamın gönlünü kazanmak için o, her zamanki soğuk davranışlarını bile değiştirmeğe gerek görmedi. Elisa, işin aslını ancak köye gittikten sonra anlamıştı. Bunun çok daha önce başladığını sanıyordu. Hırslı hırslı:

– Beni almak istememesi zahir bunun içinmiş. Ben bu budalalığıma doymayayım. Madame de Renal’e akıl danışıyor, eğiticiye söz geçirmesini rica ediyordum. Hemen o akşam M. de Renal’e şehirden, gazetesıyla bir de uzun imzasız bir mektup geldi. Bu mektup, evinde olup bitenleri anlatıyordu. Julien, M. de Renal’in bu mavimtirak kâğıda yazılmış mektubu okurken sapsarı kesildiğini, ikide bir gözlerini kaldırıp kendisine, Julien’e, kötü kötü baktığını gördü. Bütün o akşam belediye başkanının çatık kaşları düzelmedi ve Julien’in, Bourgogne’un soylu aileleri hakkında malûmat istemek suretiyle gösterdiği yalakalık hiç bir yarar sağlamadı.

XX. BÖLÜM

İMZASIZ MEKTUPLAR

Gece yarısına doğru salondan çıkılırken Julien, bir fırsat bulup sevgilisine:

– Bu gece buluşmayalım, kocanızın şüpheleri uyandı; içini çekerek okuduğu o mektubun imzasız olduğuna yemin edebilirim, dedi.

Çok şükür Julien gece oda kapısını kilitlerdi. Madame de Renal, delice bir düşünceye kapılıp Julien’in sözlerini, artık buluşmamak için bir bahane diye anladı. Çıldırır gibi oldu ve her günkü saatte onun kapısına geldi. Julien, dışarıda gürültü duyunca hemen lâmbasını söndürdü. Biri kapıyı açmağa çabalıyordu: Madame de Renal mi, yoksa kıskanç kocası mı?

Ertesi sabah erkenden, Julien’i pek koruyan aşçı kadın, ona bir kitap getirdi; bu kitabın kapağında şu İtalyanca cümle yazılıydı: Guardate alla pagina 130. Julien bu derecedeki ihtiyatsızlıktan korkup titredi; yüz otuzuncu sayfayı açtı, bir iğne ile iliştilmiş, göz yaşları ile ıslanmış, acele yazılmış, imlâsı bozuk bir mektup buldu. Madame de Renal her zaman doğru yazardı; bu sefer heyecandan böyle imlâda bile şaşırması Julien’e çok dokundu ve o korkunç ihtiyatsızlığı biraz unutturdu.

Mektup şöyle bir şeydi:

“Bu gece beni odana almak istemedin mi? Öyle anlar oluyor ki seni iyice anlayamadığımı sanıyorum. Bakışların beni korkutuyor. Senden korkuyorum. Ah! Ya Rabbim! Acaba sen beni hiç mi sevmedin? Öyle ise varsın kocam bizim ettiklerimizi öğrensin, beni hayatımın sonuna değin köyde bir odaya kapat-

sın, bir daha çocuklarımı göstermesin. Belki Tanrı böyle buyurmuş. Arası çok geçmez, ben ölürüm. Fakat sen de bir canavar olduğunu göstermiş olursun.

Beni hiç mi sevmedin? Benim deliliklerim, çektiğim vicdan azapları seni bıktırdı mı, imansız? Beni perişan etmek mi istiyorsun? Öyle ise işte kolayını buldun: Verrieres'e gidip bu mektubu herkese göster! Herkesin görmesine ne gerek var? M. Valenod görsün, yeter. Ona benim seni sevdiğimi söyle; hayır, bu bir yalan, nankörlük olur. Sana taptığımı, benim için hayatın ancak seni tanıdığım günden beri başlamış olduğunu söyle. Senin yaşattığın bahtiyarlığın, gençliğimin en delice günlerinde bile aklımdan geçmemiş olduğunu söyle; sana hayatımı da kurban ettiğimi, ruhumu da kurban ettiğimi söyle. Biliyorsun ki sana daha çok şeyler kurban ediyorum.

Lâkin o adam fedakârlığın ne olduğunu bilir mi sanıyorsun? Ona söyle, onu kızdırmak için söyle; bütün şirretlerin yapabilecekleri umurumda bile değildir. Ona söyle: Benim korktuğum bir tek felâket vardır, o da beni hayata bağlayan biricik insanın değiştiğini görmek, ölmek, hayatımı bir kefaret olarak vermek ve artık çocuklarımı kaybetmek korkusundan kurtulmak, benim için ne büyük saadet olur.

Asla şüphelen olmasın, benim sevgili dostum, imzasız bir mektup geldi ise onu muhakkak o iğrenç, o alçak yazmıştır. Tam altı yıl o bet sesi ile, atları nasıl atlattığını, birer birer bütün meziyet saydığı şeyleri anlatarak, böbürlenerek ruhumu sıktı.

İmzasız mektup mu geldi? Hain, seninle bunun üzerine konuşmak istiyordum; fakat iyi ettin. Seni, belki, son defa olarak, kollarımın arasına alsaydım soğukkanlılıkla düşünemedim; şimdi daha açık düşünebiliyorum. Bu andan sonra biz, eskisi kadar kolayca bahtiyar olamayacağız. Ama bu sizin ca-

nınızı sıkacak mı? M. Fouque'den eğlenceli bir kitap gelmediği günler belki. Herhalde olacak oldu, imzasız mektup gelirse de gelmediyse de ben, yarından tezi yok, kocama imzasız bir mektup aldığımı, uygun bir bahane bularak beni babana göndermesini, gerekirse bunun için para vermesini söyleyeceğim. Heyhat! Sevgilim, heyhat! On beş gün, belki de bir ay birbirimizi göremeyeceğiz: Bilirim, gözüm, sen de benim kadar acı çekeceksin. Fakat o imzasız mektubu önlemenin başka yolu yok ki! Kocama bundan önce de hakkımda kaç imzasız mektup geldi. Ah! O zamanlar ben ne gülerdim.

Bu yolda istediğim tek şey, kocamı imzasız mektubun M. Valenod'dan geldiğine inandırmaktır. Gerçekten de onun yazdığında şüphem yok. Bu evden uzaklaşırsan gidip Verrieres'e yerleş. Ben de ne yapar eder kocamı, aramızda bir soğukluk olmadığını göstermek için, on beş gün oraya gitmeğe razı ederim. Verrieres'e gider gitmez, herkesle, liberallerle bile tanış, ahbap ol. Bütün o hanımlar seni paylaşamazlar. M. Valenod ile sakın bozuşayım deme; bir gün onun kulaklarını keseceğini söylüyordun, böyle işlere kalkışayım deme. Ona aksine güler yüz göster, iltifatlar yağdır. Yani anlayacağın herkes seni Valenod'nun evine veya başka bir yere eğiticiliğe girecek sansın.

İşte kocam buna asla razı olamaz; rıza gösterse bile sen yine Verrieres'de oturursun, ben de seni görmeğe fırsat bulurum. Seni pek seven çocuklarım da gidip seni görebilirler. Ne ağır, ne acı şey! Seni sevdikleri için çocuklarımı daha fazla seviyorum. Ne azap! Bunların sonu nereye varacak, acaba? Ne diyeceğimi bilemiyorum... Her ne ise, anlıyorsun ya, terbiyeli, nazik davran. O kaba insanları hor gördüğünü sakın belli etme, senden bunu diz çökerek rica ederim. Bizim kaderimiz onların elinde. Kocamın sana karşı ne suretle davranacağını her-

kesin düşünüp dediği belirleyecektir, bundan hiç şüphen olmasın.

İmzasız mektup işini sen göreceksin; gözüne sabrı, eline de makası al şu göreceğin kelimeleri bir kitaptan birer birer bulup kes; sonra onları yolladığım mavimtırak kâğıda tutkalla yapıştır. Bu kâğıt da M. Valenod'dan gelmedir. Senin odan da araştırılacak alt üst edilecektir; bunu iyi bil ve keseceğin kitabı hemen yak. Kelimeleri olduğu gibi bulamazsan, harf harf kesip yapıştırmağı göze al. Seni çok zahmete sokmasın diye imzasız mektubu kısa yazdım! Korktuklarım doğru, sen artık beni sevmiyorsan mektubumu sıkıcı ve uzun bulacaksın”

İmzasız Mektup

“Madame,

Çevirdiğiniz bütün dolaplardan haberimiz var; hem de nasıl! Ancak onların artık durmasını isteyecek kimselerin de kulağını burduk. Size karşı yine bir parça dostluk bulduğum için söylüyorum, o küçük köylüden yakanızı kurtarın. Bu becerikliliği gösterirseniz kocanız, aldığı haberin yalan olduğunu sanır, biz de bu zannını düzeltmeğe kalkmayız. Düşünün ki sırrınız meydana çıkmıştır ve benim elimdedir. Titre, sefil kadın!.. Artık benim önümde perende atmadan düpedüz gideceksin.”

“Bu mektuptaki kelimeleri birer birer yapıştırdıktan sonra (dikkat ettin mi? Tam M. Valenod'un dilinde yazılmıştır), odandan çıkıp aşağı in, ben seni görürüm. Ben köye kadar gideceğim, oradan düşünceli düşünceli dönerim, doğrusu olsa zihnim çok perişan. Neleri de gözüme alıyorum? Hem de niçin? Sen bir imzasız mektup gelmiş olmasından şüpheleniyorsun diye!.. Her ne ise, ben kederli kederli kocamı arar ve bana tanımadığım bir adam getirdi diye o mektubu veririm. Sen çocukları alıp kuru yoluna gezmeğe çık ve ancak yemek vakti

eve gel. Sen kayaların üzerinden güvercinlik kulesini görürsün, işimiz iyi giderse oraya beyaz bir mendil asarım; bir şey görmezsen, işler kötüleşmiş demektir.

Hain! Gezmeğe gitmeden önce bir vakit bulup da beni sevdiğini söylemeyecek misin? Buna gönlün nasıl razı olacak? Her ne olursa olsun şunu iyi bil: Bizi birbirimizden büsbütün ayırırlarsa ben artık yaşayamam. Ne de kötü anayım! Bu sözleri boş yere söylüyorum Julien'im, onları duyarak yazmadım. Bu anda ancak seni düşünüyorum ve o sözleri de sen ayıplamayasın diye yazdım. Ben, bu anda seni büsbütün kaybetmekten korkuyorum, artık doğruyu neden gizleyeyim? Sen beni istediğin kadar kötü ruhlu bir ana say, ben sevdiğime yalan söylemeyeyim de! Ben hayatımda zaten çok aldattım. Sen beni artık sevmiyorsun ama ben seni bağışlıyorum. Mektubumu okumağa vakit yok. Senin kollarında geçirdiğim saatler için hayatımı vermek gerekirse de ne çıkar? Biliyorsun ki daha pahalıya mal olacak.”

XXI. BÖLÜM

KADIN ile EFENDİSİ

Julien, bir saat kelimeleri kesip yapıştırmaktan çocuk gibi zevk aldı. Odasından çıkarken çocuklarla annelerine rastladı. Madame de Renal mektubu, Julien'i âdeta ürperten bir sessizlikle aldı. Sonra da sordu:

– Tutkal kurudu mu?

Julien içinden: “Vicdan azabı ile çıldıran kadın bu muydu?” dedi. “Bu iş kötü giderse benim elimden her şeyimi alırlar. Siz şunu götürüp dağda bir yere gömün; belki günün birinde bundan başka geçineceğim bir şey kalmaz.

Julien'e, kırmızı maroken kaplı bir bardak mahfazası verdi; bunun içi elmas ve altın doluydu. Çocukları öptü, en küçüğünü iki yol kucakladı. Julien olduğu yerde kalakalmıştı. Madame de Renal, ona bakmadan hızla uzaklaştı. İmzasız mektubu açıp okuduğundan beri M. de Renal için hayat yaşanmaz olmuştu. 1816'da az kalsın bir düelloya mecbur olmak tehlikesiyle karşılaşmıştı. O zamandan beri bu derecede sıkıldığını, sinirlendiğini bilmiyordu. Doğrusu, bir kurşun yemek korkusu bile onu bu derece üzmemişti. Mektubu elinde evirip çeviriyordu.

“Bu bir kadın yazısı değil mi?, diyordu, öyle ise bunu yazan kadın kim?..”

Verrieres'de tanıdığı bütün kadınları teker teker düşünüyor, hiç birinden de şüphe edemiyordu.”Bu mektubu bir erkek mi söyleyip yazdırdı? Acaba o erkek kim?” Bunu da bir türlü kestiremiyordu; tanıdıklarının çoğu hiç şüphesiz onu kıskanır,

ona kin beslerdi, alışkanlık etkisiyle: “Bir yol karıma danışayım” dedi. Yıkılmış gibi oturduğu koltuktan fırladı. Ayağa kalkar kalkmaz da başını döverek: “Ben de ne yapıyorum? dedi, benim asıl ondan, karımdan çekinmem gerek; o şimdi benim düşmanım.” Hırsından gözleri yaşardı. Dışarılıkların ihtiyatlı diye tanınması hep kalplerinin kuruluşundandır; böyle bir duyguya kapılmak nedir bilmeyen insanın da kimseye yâr olmaması, kimseyi yâr bilmemesi pek tabiidir. Nitekim o anda M. de Renal’in en çok kuşkulandığı iki adam, en yakın, en canciğer iki dostuydu.

“belki onlardan başka on dostum daha var”. Hepsini birer birer gözden geçirdi ve her birinden ne derecede teselli bulabileceğini düşündü. Hiddetle: “Benim başıma gelen bu felâket hepsinin ama hepsinin hoşuna gidecek!” dedi. Kendisini çok kimsenin kıskandığını sanıyordu ve bunda da haksız değildi. Şehirdeki o güzel konağından, *** kralının gece kalarak ölmez sönmez bir onur bağısladığı konağından başka Vergy’deki köşkünü de çok iyi düzenlemişti. Köşkün cephesi beyaza boyanmış, pencereleri yeşil panjurlarla süslenmişti. Bu görkemini düşünerek bir an avundu. Hakikat şu ki bu köşk üç dört fersah uzaktan da görülüyor ve civardaki bütün o köşk denilen, üzerlerinde zamanın bıraktığı çalimsız külrenginden başka boya görmemiş köy evlerini gölgede bırakıyordu.

M. de Renal, ancak bir tek dostunun, kilise malları yöneticisinin acayip gözyaşı döküleceğini umabilirdi; ama o adam da her şeye ağlayan bir budala idi. Fakat o adam M. de Renal’in bel bağlayacağı biricik adamdı. Öfkeyle: “Bu benim felâketime benzer felâket mi vardır?” diye bağırdı; “Ben de ne yapayalnız bir adammışım!”

Gerçekten acınacak halde olan bu adam kendi kendine: “Başıma böyle bir şey gelsin de benim danışacak, dert yanacak

bir dostum olmasın, bu olacak iş mi! Bir danışacak adam! Ben düşüncecek, ne yapmam lazım geldiğini bulacak halde değilim, bunu kendim de anlıyorum.” diye sızlandı. Acı acı: “Ah! Falcoz olsaydı! Ah! Ducros olsaydı!” dedi. Bunlar, 1814’te tanıdığı, azametli tavırlarla yanından uzaklaştırdığı iki çocukluk dostuydu. Onlar zadegân değildi; çocukluktan beri yaşıt gibi yaşamışlardı ama M. de Renal, sonradan bu hali değiştirmeye kalktı.

Onlardan biri, hem akıllı, hem de gözü pek bir adam olan Falcoz, Verrieres’de bir kâğıtçı dükkânını işletirdi. Sonradan gidip ilin başkentinde bir basımevi satın almış, bir gazete çıkarmağa başlamıştı. Rahipler kurulu onu tepelemeğe karar verdi. Gazetesi kapatıldı, matbaa işletmek izni elinden alındı. Bu sıkıntılı zamanında Falcoz, on yıldır mektuplaşmadığı M. de Renal’e başvurdu. Verrieres belediye başkanı bir eski Romalı gibi cevap vermeği uygun buldu: “Kralın başbakanı lütfedip de bana danışsa, ona sunu söyledim: Bütün taşra basımevi işletenlerini hiç acımadan batırınız, basım işini de, tütün gibi tekel altına alınız.”

En yakın dostlarından birine böyle cevap vermesi vaktiyle bütün Verrieres’i hayran bırakmıştı; fakat M. de Renal, şimdi o sözlerini hatırladıkça tüyleri diken diken oluyordu. “Kim derdi ki ben, bunca nişan almış, bunca para yapmış bir adam olayım da yine bir gün böyle sözlere pişman olayım!” M. de Renal, geceyi böyle bir kendine, bir yanındakilere kızarak sinir ve azap içinde geçirdi. Çok şükür karısını kollamaya kalkmadı.

“Ben Louise’e alışığım, benim bütün işlerimi bilir; yarın yeniden evlenmekte serbest olsam bile onun gibisini bulamam.” diyordu. O zaman karısının suçsuz olabileceğini aklına getiriyor ve bundan pek hazzediyordu; böyle olması onu, irade gös-

termekten kurtaracağı için daha bir işine geliyordu. “Sanki iftiraya uğramış kadın az mı görülmüştür?”

Sonra birdenbire seğirterek:

“Ben, dedi, bir hiçmişim, bir baldırı çıplakmışım gibi onun dostu ile beni rezil etmesine razı mı olacağım? Bütün Verrieres bana gülecek, bana göz yuman bir koca diye bakacak da ben sesimi çıkarmayacak mıyım? Charmier için (Charmier, karısı tarafından aldatılmakla tanınmış bir adamcağızdı) neler söylemediler? Onun adı anıldı mı, herkes gülümsüyor. Charmier iyi bir avukattır, onun söz söylemekteki görülmemiş ustalığı kimin aklına geliyor. Charmier mi? diyorlar; hani şu Bernard’ın Charmier... Adamcağızın adını hep böyle namusunu kirletenin adıyla beraber anıyorlar.”

Kimi anlar da oluyor, M. de Renal kendi kendine: “Çok şükür, diyordu, kızım yok, analarını uğratacağım cezadan çocuklara bir kötülük gelmez; karımla o köylü parçasını bir arada bastırıp ikisini de öldürebilirim. Öyle olursa işin kanlı yanı belki gülünçlüğüne giderir.” Bu fikir hoşuna gitti, bütün ayrıntısını düşündü. “Yasa benden yanadır; her ne olursa olsun rahipler heyetiyle dostlarım beni kurtarır.” Av bıçağını yokladı, keskinliğine keskindi; lâkin kan dökmek düşüncesi M. de Renal’i korkuttu.

“O küstah eğiticiye adamakıllı bir sopa çekip evden kovabilirim. Fakat Verrieres’de, hatta bütün ilde kopacak kepezeliğin önüne nasıl geçilir! Falcoz’un gazetesi kapatıldıktan sonra başyazarı hapse atılmıştı, o adam çıkınca altı yüz frank aylıklı yerinden benim yüzümden oldu. O yazıcı parçası yine Besançon’da gözüküyormuş, benimle ustalıkla alay eder, hem de öyle yapar ki onu mahkemeye veremem. Mahkemeye vermek!.. Küstah bin türlü dil kullanıp doğru söylediğini anlatır. Benim gibi asilzade, mevkiini koruyan bir adama bütün ayak

takımı düşmandır. Paris'in o mendebur gazetelerinde adım çıkacak; aman Allah'ım! Ne uçurum! Bir de Renal adını gülünçlük batağında mı görecekim?.. Yola çıksam adımlı değiştirmeli; benim şerefimin, kuvvetimin de temeli olan adım... Böyle felâket olur mu?..”

“Karımı öldürmez de kepaze edip evden kovarsam Besançon'a halasının yanına gider, halası da varını yoğunu eliyle ona verir. Karım Julien'i de alıp Paris'e gider; bunu bütün Verrieres öğrenir ve ben yine maskara olurum.” Zavallı adamcağız ancak o zaman lâmba ışığının soluklaştığını gördü de sabah olduğunu fark etti. Bahçeye biraz serin hava solumağa çıktı. O anda bir patırdı çıkarmamağa karar vermiş gibiydi; bu kararın da başlıca sebebi Verrieres'deki dostlarının keyiflenmesine yol açmamak isteğiydi.

Bahçede dolaşmak sinirlerini biraz yatıştırır gibi oldu. “Hayır, hayır, dedi, karımdan vazgeçemem; o benim çok işlerime yarıyor.” Karısı giderse evinin ne hale geleceğini düşündükçe tüyleri ürperiyordu; M. de Renal'in yer yüzünde kadın akraba olarak Marquise de R... den başka kimsesi yoktu, o da yaşlı, bunak ve geçimsiz bir kadındı.

Aklına, doğrusu gerçekten uygun, çok akıllıca bir fikir geldi; ancak bunu uygulamaya kalkışanın, o zavallı adamcağız-dakinden çok üstün bir irade kuvveti bulunması lazımdı. “Ben huyumu bilirim, dedi, karım bu evde kalırsa ben bir gün sinirlenir, suçunu başına kakarım. O da onurludur, dayanamaz, bozuşuruz. Hem bütün bunlar halası ölmeden, yani biz mirasa konmadan olur. O vakit de benimle kim bilir ne alay ederler! Karım, çocuklarına düşkündür, parasını er geç onlara verir. Verir ama ben de Verrieres'de dillere destan olurum. Bak! derler, karısından öç almak bile elinden gelmedi! Ben bu kadar şüphelenmekle kalıp da işi daha fazla eşelemesem daha

iyi olmaz mı? O zaman da elimi kolumu bağlamış olurum, sonra ona bir şey söyleyemem.” Bir an sonra M. de Renal’in onur yarası tekrar açıldı: Verrieres’de, Casino’nun veya Cercle Noble’un bilardosu başında, çenesi kuvvetli bir oyuncu aldatılmış bir koca üzerine hikâyeler anlatmağa başladı mı herkes bin bir türlü çare söylerdi! Şimdi o alaylar M. de Renal’e pek ama pek çok insafsız geliyordu.

“Keşke karım ölüverseydi! O zaman beni gülünç edemezlerdi. Paris’e gider, altı ayımı en kibar salonlarda geçirirdim. Karısının ölüvermesi düşüncesi ile bir süre avundu ise de sonra yine hakikati aramak çarelerini düşünmeğe başladı. Gece herkes uyduktan sonra Julien’in kapısı önüne biraz kepek dökse nasıl olur? Ertesi sabah o kepeğin üstündeki ayak izlerine bakıp işin doğrusunu meydana çıkarır... Birdenbire hiddetle: “Bunu yapmaktan hayır mı gelir, o Elisa denilen kaltak işi fark eder, karımdan şüphe ettiğimi evde bilmeyen kalmaz” dedi. Gazinoda anlatılan başka bir hikâyede de bir koca, aldatılıp aldatılmadığını öğrenmek için karısının kapısını da, kadının âşığının kapısını da bir parça balmumu ve bir tel saçla adeta mühürlemişti.

M. de Renal yürek çarpıntılarıyla dolu uzun saatler geçirmiş, zihni çok yorulmuştu; bu çareyi hepsinden iyi buluyordu. İşte tam o sırada bahçenin bir yolunu dönerken karısı, ölmesine dua ettiği karısı önüne çıktı.

Madame de Renal köyden dönüyordu. Vergy kilisesine gidip ayini dinlemişti. Soğuk kanlılıkla düşünen bir filozofun pek de aldırış etmeyeceği fakat Madame de Renal’in inandığı bir söylentiye göre bugün kullanılan kilise vaktiyle Vergy derebeyinin şatosunun kilisesi imiş. Madame de Renal kilisede dua ettiği sürece bunu düşünmekten kurtulamadı. Vergy derebeyi karısının âşığını, sözüm ona kaza diye, avda öldürmüş,

sonra da yüregini pişirtip karısına yedirtmişti; ya M. de Renal de Julien'i öldürür, yüregini yedirmeğe kalkarsa...

“Kocam sözlerimi duyunca bakalım ne fikir edinecek? Benim halimin neye varacağı işte onun edineceği fikre göre belli olacak. Ona söyleyeceğim kırk beş dakika ya sürer ya sürmez. Bir daha onunla konuşabilir miyim, konuşamaz mıyım? Allah bilir! O, düşünceli, akıyla hareket eden bir adam değildir. Ben bu yarım aklımla ancak o zaman kestirebilirim. Kendisinin de, benim de halimizin ne olacağını kestirmek onun elinde. Fakat halimizin ne olacağını kestirmek bir taraftan benim maharetime, öte yandan da o kuruntulu adamın düşüncelerini idare etmeme bağlı! Onun gözleri öfkeden kararmış, olup bitenlerin yarısını göremiyor. Benim şimdi maharete, soğukkanlılığa ihtiyacım var. Aman Tanrım, bunları nereden bulayım?”

Bahçeye girip de kocasını görür görmez, sanki büyülenmiş gibi, huzur buldu. M. De Renal'in gece hiç uyumamış olduğu saçlarının dağınıklığından, üstünün başının perişanlığından belliydi. Madame de Renal kocasına, zarfı açılmış fakat yine katlanmış bir mektup uzattı. M. de Renal bu kâğıdı açıp okumuyor, karısına deli gibi bakıyordu.

Kadın:

– İşte alçakça bir iş! Demin noterin bahçesinin arkasından geçerken önüme itin biri çıktı, bana bu mektubu verdi. Sizi tanımış, size minnettarmış, daha bilmem neler neler. Size şunu söyleyeyim, o sizin Monsieur Julien'in burada kalmasına razı değilim. Bugünden tezi yok, onu geldiği yere gönderiniz.

Madame de Renal, Julien'in evden çıkarılması işini bu kadar çabuk söylemeyecekti; fakat onu söylemekten, bu çetin görevden bir an önce kurtulmak istiyordu. Acele acele bitiriverdi.

Kocasının ne denli sevindiğini görünce içinde son derece büyük bir sevinç duydu. M. de Renal'in hiç gözlerini kırpmadan baktığını görüp Julien'in doğru keşfetmiş olduğunu anladı. Bu gerçek felâkete üzüleceği yerde içinden: “Ne keskin zekâ! dedi, ne de olağanüstü sezisi var! Hem de henüz tecrübe görmemiş bir delikanlı olduğu halde! Böyle giderse kim bilir ne kadar yükselir!” dedi. İçini çekti: “Ama o zaman da beni unuttur gider!”

Taparcasına sevdiği adama bu hayranlık biçimindeki ibadet, Madame de Renal'in zihin perişanlığını iyicene yatıştırdı. Böyle bir işe girişmiş, onu akıl etmiş olduğu için kıvanç duyuyordu. Tatlı ve kalbine işleyen bir hazla: “Ben de Julien'e layık olduğumu gösterdim.” M. de Renal, bir taahhüt altına girerim korkusuyla, hiç ağzını açmamıştı. İkinci imzasız mektubu, okurlarımızın hatırlayacakları o mavimtırak kâğıt üzerine basılı kelimelerle yazılı mektubu inceden inceye gözden geçiriyordu. Yorgunluktan bitkin bir halde idi, içinden: “Beni öyle de alaya alıyorlar, böyle de alaya alıyorlar” dedi.

“Ne olduğu araştırılacak bir yığın yeni hakaret daha; hepsi de karımın yüzünden!” dedi. Az kaldı ona en kaba küfürler savuracaktı, Besançon'daki haladan kalacak miras düşüncesi bunun güç belâ önüne geçti. Birine, bir şeye çatmak ihtiyacı içini kemiriyordu, bu ikinci imzasız mektubu buruşturdu, uzun uzun adımlar atarak gezinmeğe başladı, karısından uzaklaşmağa ihtiyacı vardı. Biraz sonra yeniden onun yanına geldi, bu sefer bir parça sükûn bulmuştu.

Hemen karısı ona:

– Bir karar vermeli ve Julien'i savmalı, dedi;

Julien, ne de olsa bir işçi oğlu. Eline birkaç ecu verirsiniz, bir diyeceği kalmaz. Hem, efendim, bilgili adam, kendine bir iş bulur; M. Valenod'nun, kaymakam ve Maugiron'un da ço-

cukları var, belki onlardan birinin yanına girer. Bizim savsaklamamızla bir zarar etmiş olmaz...

M. de Renal, gür bir sesle bağırdı:

– Budala gibi söz söylüyorsunuz; budalanın da tekisiniz ya! Bir kadından hiç akla uygun iş beklenilir mi sanki? Akıl ve düşünce namına bir şey kulağınıza girmiyor; nasıl girsin? Aldırmazlığınız, tembelliğiniz ancak kelebek avlamanıza müsaade ediyor; biricik işiniz de bu... Biz erkekler de sizin gibi düşüncesiz yaratıkları evimizde tutmak felâketine katlanıyoruz!.. Madame de Renal onun bu sözlerine hiç ses çıkarmadı. Kocasını daha uzun uzun söylendi; sinir krizi geçiriyordu. Madame de Renal sonunda:

– Monsieur, dedi, ben namusuna, yani en değerli şeyine saldırılmış bir kadın gibi konuşuyorum.

Bütün bu keder verici konuşma süresince sarsılmaz bir soğukkanlılık gösterdi; Julien ile bir çatı altında yaşayabilmesine imkân olup olmaması hep bu konuşmaya bağlı değil miydi? Kocasının o körü körüne hiddetine yol göstermeğe en elverişli fikirler bulmağa çalışıyordu. Kendisine söylenen en hararetli sözlere aldırış etmemiş, onları dinlememişti bile. Kocasını küfürler savururken o, hep Julien'i düşünüyordu. “Acaba o, benden memnun olacak mı?”

– Bizim bin bir türlü iyiliğimizi görmüş olan bu köylü parçası belki de suçlu değildir, dedi; ama ben hayatımızda ilk hakareti onun yüzünden gördüm... Monsieur! Ben bu pis, bu iğrenç mektubu okur okumaz kararımı verdim: Bu evden o gitmezse ben çıkar giderim! Benim de, sizin de namusunuzu on paralık edecek bir kepezelik çıkarmak mı istiyorsunuz? Siz böylelikle Verrieres'de çok kimsenin ekmeğine yağ sürmüş oluyorsunuz.

– Doğru, siz akıllı uslu yönetiminizle kendinizle ailenizi de, şehri de feraha erdirdiğiniz için sizi çok kıskanan var... O halde ben de Julien'e sizden bir ay için izin istemesini söylerim; gidip bir ay dağdaki dostuyla otursun. Bir işçi parçasının lâıyığı öyle adamlardır.

M. de Renal oldukça sessiz ve sakin:

– Aman siz bir şey söylemeğe kalkışmayın! dedi. Sizden beklediğim tek şey bu: Lütfen ona bir şey söylemeyin. Sonra öfkelenip bizim aramızı açabilirsiniz.

Madame de Renal:

– O delikanlıda anlayış, incelik denen şeyden hiç de eser yok, dedi; istediği kadar bilgili olsun, orasını siz benden iyi anlarsınız ama yine de kaba köylünün biri. Zaten ben, Elisa'yı almaya razı olmadığından beri ona iyi gözle bakmıyorum. Ayağına gelen kısmeti tepti; hem de niçin? Elisa, bazen gizli gizli gidip M. Valenod'yu görüyormuş diye...

M. de Renal, kaşlarını haddinden fazla kaldırarak sordu:

– Ya? Size Julien böyle bir şey mi söyledi?

– Hayır, açıkça söylemedi; bana yalnız içinde papazlık için Tanrı çağrısı duyduğunu söyledi; ama doğrusunu isterseniz, bu adsız sansız adamlar Tanrı'nın değil, ekmeğin çağrısını duyarlar. Elisa'nın öyle gizli gizli M. Valenod'ya gittiğinden haberi olduğunu bana kaç defa hissettirdi.

M. de Renal'in bütün öfkesi tazelenmişti, sanki kelimeleri bastıra bastıra söylüyormuş gibi konuştu:

– Ben hiç bilmiyordum! Evimde neler oluyor da benim haberim yok!... Elisa ile Valenod arasında, dedi, bir şey mi geçti? Ne oldu?

Madame de Renal:

– Aman dostum, dedi, çoktan olup bitti; belki de öyle kötü bir şey olmamıştır ya! Hani o sizin Valenod'nusun, kendisiyle

benim aramda şöyle masum masum bir sevişme olduğuna bütün Verrieres halkını kandırmak istediği zaman yok mu? işte o zamanlardaydı.

M. de Renal elini hırsıyla alınına vurarak:

– Benim de aklıma gelmedi değil, dedi; neden bana da söylemediniz?

Adamcığımız bugün yeni yeni şeyler öğreniyordu.

– Bizim bay müdür dostumuzun koltukları kabarsın diye iki dostun arasını mı açmalıydım? M. Valenod'nun nükteli nükteli, bazen de âşıkane mektuplar yazmadığı kadın mı kaldı?

– Size de mektup yazdı mı?

– Yazı yazmayı pek sever.

– O mektupları bana hemen göstereceksiniz, emrediyorum...

M. de Renel baba hindi gibi kabarmıştı. Hemen hemen aldırış etmeyen sakin bir tavırla Madame de Renal:

– Allah göstermesin! dedi; belki bir gün, bir sakin vaktinizde...

M. de Renel öfkeden kendinden geçmiş bir halde idi; fakat kendini, on iki saattir ilk defa biraz bahtiyar hissediyordu, bağırdı

– Hemen, hemen getireceksiniz!

– Bu mektuplar için dilenciler evi müdürü ile kavga çıkarmayacağınıza yemin eder misiniz?

– Çıkarırım, çıkarmam, orası benim bileceğim iş... Bulunmuş kimsesiz çocuklara bakmak işini onun elinden alırım.

Sonra hiddetle devam etti:

– Siz böyle şeylere karışmayın, bana mektupları derhal getirin; mektuplar nerede?

– Masanın bir gözünde; ama, mümkün değil, anahtarı vermem.

M. de Renal:

– Sanki ben kıramaz mıyım? diye bağırarak karısının odasına koştu.

Eline koca bir demir parçası aldı ve sahiden gidip o canım yazı masasını kırdı. Bu budaklı maun masayı vaktiyle Paris'ten getirmişti, üzerinde de bir leke gördü mü hemen ceke-tinin eteği ile silerdi.

Madame de Renal, güvercinliğin yüz yirmi basamaklı merdivenini koşa koşa çıktı; küçük pencerenin demirlerinden birine beyaz bir mendil bağladı. O, şimdi, dünyanın en bahtlı kadını idi. Gözleri yaşarmış, dağın büyük korularına bakıyordu. İçinden: “Hiç şüphesiz, diyordu, şimdi Julien kayın ağaçlarından biri altına oturmuş, bu müjdeyi gözetler.” Uzun uzun çevreyi dinledi, sonra ağustos böceklerinin monoton gürültüsüne, kuşların cıvıltısına lanet etti. “Bu Allah'ın belâsı gürültü olmasa onun sesi, kayalar altından kopacak sevinç bağırmaları buralara kadar gelirdi.” Bakmaya bir türlü doyamayan gözleri, ağaç tepelerinin oluşturduğu o çayır gibi düz, koyu yeşilliği araştırıyordu, içi sızlayarak: “Nasıl oluyor da, dedi, kendisinin de benim kadar sevindiğini gösterecek bir çare bulamıyor?” Güvercinlikten bir türlü inmek istemiyordu; fakat kocasının çıkmasından korktu ve inmeye mecbur kaldı.

M. de Renal, hiddetten köpürmüştü. M. Valenod'nun bu denli heyecanla okunmaya pek alışık olmayan o yavan sözlerine göz gezdiriyordu.

Kocasının bağırmalarına, küfürlerine ara verdiği bir anı fırsat bilen Madame de Renal:

– Yemin ederim, dedi, ben fikrimden pek vazgeçemiyorum, Julien'in bir yolculuğa çıkması çok iyi olacak, istediği kadar Lâtince bilsin, kaba, şenlik görmemiş köylünün biri; her gün terbiye, nezaket gösteriyor sanarak bana birtakım tatsız, yap-

macık iltifatlar edip duruyor; kim bilir hangi romandan ezberlemiştir...

M. de Renal hemen:

– Hayır, hayır, roman okumaz, dedi; bunu kendim araştırıp soruşturup öğrendim. Siz beni kör, adamlarının ne yaptığını bilmez bir ev efendisi mi sanıyorsunuz?

– O gülünç lâfları bir yerden öğrenmeyip kendi icat ediyorsa daha kötü ya! Verrieres’de de benden öyle o söz etmiştir...

Yeni bir şey keşfetmiş gibi bir tavırla:

– O kadar uzağa gitmeye ne gerek var, Elisa’nın yanında öyle sözler söylemiştir. Ha Elisa’nın yanında söylemiş, ha gidip M. Valenod’ya anlatmış.

M. de Renal, eşi benzeri görülmemiş bir yumrukla masayı da, evi de zangır zangır titreterek:

– Vay hain! Vay! dedi, senin getirdiğin imzasız mektupla Valenod’nun mektuplarının kâğıdı aynı.

Madame de Renal içinden: “Hele şükür!” dedi; kocasının keşfettiği bu alçaklığı aklına sığdıramıyormuş gibi bir tavır takındı ve bir tek kelime bile söylemeğe dili varmadan gidip salonun ta sonundaki sedire oturdu. Ne de olsa davayı kazanmıştı; M. de Renal’i imzasız mektubu yazdığını sandığı adamla gidip kavgadan vazgeçirmek için epeyce güçlük çekti.

– Elinizde yeterli deliller yokken gidip M. Valenod ile kavganın ne büyük bir acemilik olacağını görmüyor musunuz? Sizi kıskanıyorlarsa suç kimde, Monsieur? Becerinizle, ehliyetinizle şehri çok iyi yönettiniz, güzel güzel binalar yaptırınız. Ben de size epeyce iyi bir drahoma ile geldim. Halamdan da epeyce miras kalacak, bu mirası gözlerinde pek büyütüyorlar ama her ne ise!.. Kısacası Verrieres’in bugün en saygın adamı sizsiniz.

M. de Renal gülümseyerek cevap verdi:

– Soyumun da asil olduğunu unutuyorsunuz!

Madame de Renal hemen:

– Siz taşranın en ileri gelen soylularından birisiniz, dedi; kral serbest olup da soyluların hakkını verebilse, hiç şüphesiz sizi senatoya alırdı. Böyle yüksek bir mevkiiniz varken siz bir de kalkıp halkın diline mi düşmek istiyorsunuz anlamıyorum!

“M. Valenod’ya imzasız mektubundan söz etmek, bir de Renal’in belki ihtiyatsızlık gösterip evine aldığı bu küçük soydan adamın, o de Renal’in onuruna dokunabildiğini bütün Verrieres’e, hatta bütün Besançon’a, bütün il halkına ilân etmek olmaz mı? Elinize geçen bu mektuplar benim. M. Valenod’nun aşkına karşılık verdiğimi ispat etse bile siz beni öldürmelisiniz, buna yerden göğe dek hakkınız olur; fakat ona kızmağa yine tenezzül etmemelisiniz. Bir düşünün: Kendilerinden kat kat üstün olduğunuzu gören bütün komşularımız, öç almak için bir bahane arıyor; 1816’da bazı kimselerin ele geçirilmesine hizmet ettiniz. Hani şu evinin damında bir köşeye sığınan adam.”

M. de Renal, böyle bir hatıranın gönlünde tazelediği yaranın acısıyla:

– Görüyorum ki, dedi, siz, beni incitmekten çekiniyorsunuz, sevmiyorsunuz da! O iş bile beni senatoya üye edemedi, iyi mi?

Madame de Renal gülümseyerek:

– Ben de, dostum, dedi, sizden daha zengin olacağımı, on iki yıldır size hayat arkadaşlığı ettiğimi, bütün bu sebeplerle sizin işlerinize, hele bugünkü gibi bir işinize karışmağa hakkım olduğunu düşünüyorum.

Pek de gizlenememiş bir kırgınlıkla ekledi:

– Siz, öyle bir Monsieur Julien’i bana tercih ediyorsanız, ben gidip bütün bir kış halamla oturmaya hazırım.

Bu sözü ustalıkla söyledi. Nezahete bürünmek isteyen bir metanet, bir kararından dönmezlik hali vardı; bu hal M. de Renal'i de razı etti. Doğrusu M. de Renal, taşrada âdet olduğu üzere, daha uzun uzun sözler söyledi, sabahtan beri ileri sürdüğü iddiaları birer birer tekrar edip durdu. Karısı, onun sesinde hâlâ öfke olduğunu anlıyor, söylenmesine ses çıkarmıyordu, iki saat süren bu yararsız gevezelik, bütün bir gece öfke buhranı geçirmiş olan adamcağızda mecal bırakmadı. M. Valenod'ya, Julien'e, hatta Elisa'ya nasıl davranacağına karar verdi.

Bu uzun tartışma süresince Madame de Renal, tam on iki yıldır kocası olan bu adamın pek gerçek üzüntüsüne acıyıp bir iki kere ona muhabbet duyacak gibi oldu. Ama hakikî sevdalar, başkalarını da düşünmek nedir bilmez. Zaten her an Madame de Renal kocasının, bir gün önce imzasız bir mektup aldığı itiraf etmesini bekliyordu; beklediği olmadı. Madame de Renal'in içine güven gelmesi için, hayatının emniyette olduğunu bilmesi için, kendi hakkında kocasına ne gibi fikirler aşılandığını öğrenmesi lazımdı: Kaderi, kısmeti onun elinde idi. Çünkü taşrada kocalar halkın düşüncesini daima kendilerinden yana çevirebilirler. Yakınmaya kalkışan bir koca gerçi gülünç olur. Fakat gülünçlük de Fransa'da günden güne önemini kaybedip tehlikeli olmaktan çıkıyor; karısı ise, kocasından para alamayınca günde on beş meteliğe çalışan bir işçi kadın haline düşer. Bir işçi haline düşer dedik ama din, namus işlerine bağlı olanlar onu evlerine almağa pek razı olmaz.

Bir saray odalığı, zorla padişaha belki gönül verebilir; padişahın mutlak bir sultanı vardır ve zavallı odalığın birtakım küçük kurnazlıklarla onun elinden kurtulabilmek umudu yoktur. Padişahın intikamı şiddetli ve kanlı olur ama onda yine askerce, mertçe bir hal vardır; bir hançer bütün işi bitirir. XIX. yüz-

yılda ise bir koca karısını herkesin hakareti, küçümsemesiyle, onu bütün salonlardan kovdurarak öldürür.

Madame de Renal, odasına döndüğü zaman içindeki tehlike hissi bütün canlılığıyla uyandı. Odasını darmadağın görmek zoruna gitti. O güzelim çekmecelerinin kilitleri kırılmıştı; döşeme tahtasının bir kaç parçası kalmıştı. “Meğer bana hiç merhamet etmeyecekmiş! dedi. Gözü gibi sevdiği bu boyalı parkeyi böyle harap etmek! Çocuklardan birinin bu odaya ıslak ayakkabı ile girdiğini görse öfkeden kıpkırmızı oluverir, işte parke tamamen bozulmuş!” Kocasının şiddetinin ne kadar olduğunu görünce, onu pek çabuk kandırabilmiş olmaktan duyduğu bir parçacık pişmanlık da silinip gitti.

Yemek zili çalmadan az önce Julien de çocuklarla dönüp geldi. Yemek yenip de hizmetçiler çekildikten sonra Madame de Renal, ona, atıp tutan bir tavırla: Kocam izin veriyor. Ne zaman isterseniz gidebilirsiniz. Lâkin bu arada çocukların da zarar görmemesi için şöyle düşündük: Onlar görevlerini yapar, size gönderirler, siz de düzeltirsiniz.

M. de Renal, pek somurtkan bir eda ile:

– Ama bir haftadan fazla izin vermem!

Julien, onun yüzüne baktı ve yüzünde, gönlü gerçekten perişan olmuş bir adam endişesi gördü. Salonda bir an yalnız kalınca sevgilisine:

– Henüz bir karar verememiş, dedi.

Madame de Renal, sabahtan beri neler yaptığını çabucak anlattı ve: “ayrıntı gece” dedi.

Julien içinden: “işte kadın ahlaksızlığı! dedi. Erkekleri aldatmak içlerinden gelen bir his, onların büyük zevkleri.”

Sonra Madame de Renal’e, biraz soğuk bir tavırla:

– Görüyorum ki, dedi, aşk size hem yol gösteriyor; hem de ileri görüşünüzü bağlıyor. Bugün yaptığınız doğrusu hayran

olunacak şey; fakat bu akşam görüşmemiz ihtiyatsızlık olmaz mı? Bu evin içi düşman dolu; Elisa'nın bana kinini, o ihtiras halindeki kinini bir düşünsenize!...

– O kin, bana karşı gösterdiğiniz ihtiras halindeki aldırma-
lığa pek benziyor.

– Aldırma bile olsam yine, sizi, benim yüzümden düştüğünüz tehlikeden kurtarmalıyım. Kazara M. de Renal Elisa'ya bir şey sormaya kalkarsa o kız, bir kelime ile her şeyi anlatabilir. Söz gelişi bir silâh alıp da benim odamın yanına gizlenmesi olmayacak bir şey mi?

Madame de Renal bir soylu kızı böbürlenmesiyle:

– Ne? dedi, cesaretiniz de mi yok sizin?

Julien kesip atar gibi bir tavırla konuştu:

– Ben hiç bir zaman cesaretimden söz edecek kadar alçalamam, bu, bir alçaklık olur. Herkes gördüğüne göre hükümsün.

Sonra kadının elini tutup:

– Size ne denli bağlı olduğunu bilemezsiniz, dedi; bu ayrılış içimi yakıyor fakat gitmeden önce sizinle böyle vedalaşabilmek beni çok sevindirdi.

XXII. BÖLÜM

1830 DERTLERİ

Söz insana, düşündüğünü saklayabilsin diye verilmiştir.

R. P. Malagrida

Julien, Verrieres'e varır varmaz, Madame de Renal'e gösterdiği haksızlığa pişman oldu. "Bir zaaf gösterip de M. de Renal ile konuşmasında onu bastıramasaydı, beceriksiz bir kadın diye küçümserdim!... Bir diplomat gibi işini gördü, ben de düşmanım olan yenikten yana çıkıyorum. Bu benim yaptığım da bir orta tabaka adamı küçüklüğü var. M. de Renal ne de olsa bir erkektir diye yenilmesi gururuma dokunuyor. Erkekler!..Arasında bulunmakla şeref duyduğum şanlı geniş sınıf! Ben budalanın biriyim."

M. Chelan, işinden çıkarılıp da papaz adını bırakmağa zorlandığı zaman kendisine liberallerin birbiriyle yarışircasına teklif ettikleri evlerin hiç birini kabul etmemiştir. Kiraladığı iki odayı kitapları kaplamıştır. Julien, Verrieres halkına bir papazın ne olduğunu göstermek için gidip babasından on iki tane kadar çam tahtası aldı ve bunları cadde boyunca sırtında taşıdı. Bir eski arkadaşından da alet edevat bulup çarçabuk bir kütüphane yaptı, M. Chelan'ın kitaplarını buna yerleştirdi.

Yaşlı adam sevincinden ağlayarak:

– Kibarlar arasında yaşamakla ahlakın bozuldu sanmıştım. Çocukluk edip o parlak muhafız üniformasını giydin, kendine birçok düşman edindin ama bu yaptığın o kusurunu bağışlatır, diye konuştu.

M. de Renal Julien'e, konakta yatıp kalkmasını emretmişti. Olup bitenleri kimseler fark etmedi. Şehre döndüğünün üçüncü günü Julien'e bir konuk geldi. Onun ta odasına kadar çıkmaktan yüksünmeyen bu adam öyle herhangi bir kimse değil, kaymakam de Maugiron'un ta kendisiydi. İki saatten artık zamanı boş gevezelikle geçirdi. İnsanların kötülüğünden, beylik malı yönetmeyle görevli olanların pek de namuslu olmamasından, zavallı Fransa'nın başındaki tehlikelerden, daha bilmem nelerden acı acı yanıp yakıldı ve Julien'i görmeğe gelmesinin sebebini ancak bunlardan sonra söyledi. Merdiven sahanlığına çıkmışlardı. Gözden yarı yarıya çıkmış yoksul eğitici, yarın mutlu bir vali olacak "zâtı" gereken saygı ile uğurluyordu. İşte tam o sırada M. de Maugiron lütfedip Julien'in haline ilgi gösterdi, para işlerindeki tok gözlülüğünü, daha bilmem ne meziyetlerini sayıp döktü. Sonunda babacan bir tavırla onun omuzlarını sıktı, M. de Renal'i bırakıp terbiye edilecek çocukları olan bir devlet memurunun yanına girmesini teklif etti. Julien buna razı olursa o memur da, kral Philippe gibi Allah'a öyle çocuklar bağışladığından çok onları M. Julien'in bulunduğu şehirde dünyaya getirdiği için şükredecekti. Çocukların eğiticiyi yılda sekiz yüz frank alacaktı; hem de bu para kendisine aydan aya değil (M. de Maugiron bunun bir soyluya yakışmadığını söyledi), üç aydan üç aya peşin olarak verilecekti.

Julien kendisine söz düşmesini bir buçuk saat sıkıntıdan patlayarak bekledi. Artık sıra gelmişti. Bir buyrultu kadar uzun ve kusursuz bir cevap verdi. Her şeyi ima ile anlatıp hiç bir şeyi açıkça bildirmeyen bu cevapta M. de Renal'e karşı saygı da vardı. Verrieres halkına karşı adeta ibadete benzer bir riayet de vardı, ünlü kaymakama minnettarlık da unutulmamıştı. Kendinden daha jesuite'ini gördüğüne şaşırان kaymakam, ke-

sin bir cevap almaya çok uğraştı ise de beceremedi. Sevincinden içi içine sığmayan Julien, belâgatini bilemek fırsatını kaçırmadı. Yine o cevabı, bu sefer başka tâbirlerle tekrarladı. Bu kadar söz içinde bu kadar az şey söylemek, milletvekili meclisi üyesinin uyanmak tehlikesi gösterdiği bir toplantıyı kazasızca sona erdirmek isteyen en belîğ bakanın bile harcı değildir. M. de Maugiron kapıdan çıkar çıkmaz Julien, bir deli gibi gülmeğe başladı. Jesuite'çe çekiciliğinden yararlanmak için hemen M. de Renal'e dokuz sayfalık bir mektup yazdı. Bu mektupta kendisine söylenenleri anlatıyor ve son derece alçak gönüllülük göstererek akıl danıştıyordu. "Ama o köpoğlu beni kimin istediğini söylemedi! M. Valenod olacak... Benim Verrieres'e sürülmemi imzasız mektubundan biliyordur..."

Mektubu gönderdikten sonra Julien, gidip M. Chelan'a akıl danışmak için evden çıktı. Güzel bir sonbahar günü, sabahın altısında, avı bol bir kıra varan avcı ne denli sevinirse bizim delikanlı da o derecede sevinç içinde idi. Fakat papazın evine varmadan, o gün onu nimetten nimete sürükleyen felek, önüne M. Valenod'yu çıkardı...

Julien içinde ne türlü hüznü duyduğunu ondan saklamadı. Kendisi gibi yoksul bir genç, gönlüne Allahın ihsan ettiği papazlık hevesinden başka bir şey düşünmemeli idi ama ne çare? Bu alçak dünyada gönül arzusu yetmiyordu ki! Tanrı bağında layıkıyla hizmet edebilmek, bilgili bunca iş arkadaşlarının yanında pek de küçük düşmemek için, mektep medrese görmesi gerekti. Besançon ruhban okuluna gidip iki yıl masraf edecekti. Artık para biriktirmek boynuna borç olmuştu; bu da her üç aylığı peşin verilen sekiz yüz frank yıllıkla elbette daha kolay olacaktı. Altı yüz frank yıllığın her ay verilen kısmı ise çabucak harcanıp eriyordu. Başka bir açıdan düşünülünce de Tanrı'nın ona de Renal'in çocuklarına eğiticilik ettir-

mesi, hele gönlünde onlara karşı büyük bir sevgi uyandırmış olması, onları bırakıp başka çocukları terbiyeye gitmesinin yakışmayacağını göstermez miydi?

Julien, Napolyon devrinin o çabucak iş görmek huyu yerine krallık zamanında yayılmış olan bu çeşit belâgatte öyle bir yetkinliğe varmıştı ki en sonunda sözleri, kendisinin de içini sıktı. Eve döndüğü vakit M. Valenod'nun uşaklarından birinin kendisini beklemekte olduğunu gördü; sırtına resmi günlere mahsus elbisesini giymiş olan bu uşak Julien'i bütün şehirde aradığını söyledi, bir mektup getirmişti. Bu mektupta Julien, o gün M. Valenod'nun evine, öğle yemeğine çağrılıyordu. Julien o adamın evine hiç gitmemişti; daha birkaç gün önce, işe polisi karıştırmadan ona bir sopa atmanın yolunu düşünüyordu. Yemek saat birde yenecekti ama Julien, dilenciler bakımevi müdürünün çalışma odasına saat yarımı bulmadan gitmenin saygıya daha uygun olacağını düşündü.

M. Valenod bir yığın kâğıt arasına kurumlu kurumlu yayılmış, oturuyordu. İri kara sakal uçları dal budak salmışa benzeyen saçları, tepesine yan yıktığı takkesi, işlemeli terlikleri, göğsünü soldan sağa, soldan sola kaplayan altın köstekleri, kendisine kadınların bayıldığını sanan her taşralı paralı adamın üstünde başında görülmesi âdet olan şeyler Julien'in gözünü hiç de yıldırmadı; dahası Julien onları görünce bu adama adadığı sopayı daha çok düşünmeye başladı.

Madame Valenod'ya tanıtılmak şerefini rica etti. Madame tuvaleti ile meşguldü ve kimseyi kabul edemezdi. Lâkin buna karşılık Julien, bay müdür giyininip kuşanırken yanında bulunmak şerefine erişti. Sonra Madame Valenod'nun salonuna geçildi. Madame, gözleri dolu dolu, çocuklarını Julien'e tanıttı. Verrieres'in en ileri gelenlerinden olan bu bayanın iri bir erkek suratı vardı, o günkü şölen dolayısıyla de allık sürmüştü.

Yemek arasında anaların söylemesi gerekli sanılan bütün o beylik, yapmacıklı sözleri sıraladı durdu.

Julien'in aklı Madame de Kenul'deydi. Duygularına kapılmaktan kaçınan bir genç olduğu için gönlü, ancak zıtlıkların uyandırdığı hatıralara açılabilirdi fakat o zaman içinde bir ağlama ihtiyacı bile duyduğu olurdu. M. Valenod'nun evinin manzarası onun bu meylini bir kat daha artırdı. Evi gezdirdiler. Herşey görkemli ve yeni idi, birer birer bütün eşyanın kaç mal olduğunu da söylediler. Fakat Julien her şeyde bir iğrençlik hissediyor, bir çalınmış para kokusu duyar gibi oluyordu. Uşaklara varıncaya kadar orada herkes sanki hafife alındığını biliyor da bunu da çalımla örtmeye çalışıyor gibiydi. Vergi tahsildarı, vasıtasız vergiler memuru, jandarma subayı, daha iki üç memur karıları ile geldiler. Bunların arkası sırada birkaç zengin liberal geldi. Uşak gelip yemeğe çağırdı. Zaten içerleyen Julien bir de yemek salonu duvarının öbür tarafında tutuklanmış birkaç dilenci bulunması ihtimalini düşündü. Onun gözünü boyamak için bu zevksiz şatafatın parası, belki de o zavallıların et parasından alınmıştı.

Julien içinden: "Kim bilir, belki de onlar şimdi açtır"; diye düşündü, boğazı tıkanı, ne yiyebiliyor, ne de söz söyleyebiliyordu. On on beş dakika sonra iş daha kötüleşti; derinden derine bir ses geldi: Tutuklulardan biri, doğrusu biraz iğrenç bir şarkı tutturmıştı. M. Valenod kordonlu uşaklarından birine baktı, uşak gitti, biraz sonra da şarkı kesildi. O sırada bir uşak Julien'e, yeşil bir bardakla Rhin şarabı sunuyordu. Madame Valenod da bu şarabın yerinde şişesine dokuz frank verildiğini anlatmak fırsatını kaçırmamıştı. Julien, elinde yeşil bardağı ile M. Valenod'ya şöyle dedi:

– Ne oldu? O berbat şarkı duyulmuyor.

Müdür mağrur bir tavırla:

– Elbette duyulmaz, dedi, ben o çulsuzu susturttum.

Bu söz Julien’in pek ağırına gitti; gerçi durumunun gerektirdiği tavırları, hareketleri öğrenmişti ama daha yüreği o yürek değildi. Her fırsatta biraz daha bilenmiş ikiyüzlülüğüne rağmen iri bir gözyaşının yanağından aşağı akmasını önleyemedi. Bu gözyaşını yeşil bardakla örtmeğe çalıştı ise de Rhin şarabı boğazından geçmedi. İçinden: “Şarkı söylemesine de bırakmamak! dedi; Tanrı’m, sen de bunlara göz yumuyorsun!”

Kibarlar âlemi nedir görmüş bir adama hiç de yakışmayan bu üzüntüsü, çok şükür kimsenin dikkatini çekmedi. Vergi tahsildarı, kralı öven bir şarkı tutturmuştu. Nakaratı herkes bir ağızdan söylüyordu; bu gürültü arasında Julien vicdanından şöyle sözler duyuyordu: “İşte ereceğin o mundar bahtiyarlık; onun tadını da ancak bu suretle ve böyle adamlar arasında yaşamakla çıkarabileceksin! Belki yılda bin altın kazanırsın ama bu da sen etleri yutarken zavallı mahpusun şarkısını susturmakla olur. Onun yiyeceğinden çalacağın para ile ziyafetler vereceksin ama sen sofrada iken o bir kat daha ezilecek!

– Ah Napolyon! Senin vaktinde insanın, savaş tehlikelerine göğüs gererek yüksek makamlara varması ne tatlı şeydi; ama bir zavallının çektiği acıları alçakça artırmağa razı olmak...

Julien’in içinden geçirdiği bu sözlerdeki ödlelik, onu gözümünden düşürmüyor desem yalan olur. Hani şu koskoca bir memleketin bütün âdetlerini değiştirmeye kalkıp yine kimsenin burnunu kanatmağı içleri götürmeyen nanemolla ihtilâlciler yok mu? Julien olsa olsa onlara arkadaşlık edebilir. Julien, birdenbire görevlerini hatırladı. Onu bu sofraya, bu yüce kişilerin arasına, hayal kurup da ağzını açmasın diye çağırmadılar ya!

Besançon ve Üzes akademileri muhabir âzasından, boyalı bez fabrikatörlüğüyle para kazanıp artık işi gücü bırakmış bir

bay, Julien'e sofranın ta öbür ucundan sordu: "İncil ezberle-
mekte herkesi hayretlere düşürecek kadar ilerlediğinizi söylü-
yorlar, doğru mu?"

Ortalığı hemen bir sessizlik kapladı; sanki bir melek, bir si-
hirbaz getirmiş gibi, o iki akademinin bilgin âzası elinde bir
Lâtinçe İncil ile peyda oldu. Julien'in "Evet" demesi üzerine
kitap gelişigüzel bir yerinden açılıp Lâtinçe bir yarım cümle
okundu. Julien, alt tarafını bülbül gibi okudu; bu harika, sofrası
sonlarına özgü şamatayla alkışlandı. Julien, kadınların boyalı
yüzlerine bakıyordu; birkaçı fena değildi. Hele tahsildarın sesi
güzel karısı göze çarpacak olanlardandı. Julien, ona bakarak:

– Doğrusu bayanların önünde böyle uzun uzun Lâtinçe söy-
lediğime utanıyorum, dedi. M. Rubigneau (hani şu çift çift
akademiler üyesi) lütfedip de Lâtinçe bir cümle okusunlar,
ben de onu hemen dilimize çevirip söylemeği deneyeyim.

Bu ikinci deneme, ününü göklere çıkardı.

M. Valenod'nun sofrasında birkaç zengin liberal vardı ki,
bir gün okullara parasız alınabilecek çocukları da olduğundan
son genel din telkinlerinden beri birdenbire imana gelmişler-
di. Bu ince politikacılıklarına rağmen M. de Renal, onları yine
de evine çağırmak istemiyordu. Julien'i ancak herkesten adını
duymuş oldukları, bir de *** kralının geldiği gün ata gördük-
leri için tanıyan bu adamcağızlar, onu en çok alkışlayanlar
arasındaydı. Julien içinden: "Bu avanaklar bir şey anlamadık-
ları bu İncil üslûbundan bıkip usanmayacaklar mı?" diye dü-
şündü. Onlar sıkılmak söyle dursun, aksine bu üslûbu bir tu-
haf bulup eğleniyorlar, İncili gülerek dinliyorlardı. Fakat Juli-
en bıktı.

Saat altıyı gösterirken ayağa kalktı ve Ligorio'nun yeni il-
mihalinden bir BÖLÜMü ezberleyip ertesi gün Monsieur
Chelan'a ders dinlettireceğini söyledi. Hoş bir tavırla da şöyle

dedi: “Ne yapalım? Benim işim işte böyle ders dinlemek, sonra da gidip ders dinletmektir.”

Herkes güldü, bu sözüne de hayran oldular; Verrieres’de nükte dediğin böyle olur. Julien ayağa kalkmıştı, pek yakışık almadığı halde herkes de ayağa kalktı; keskin zekânın hükmü de işte böyledir. Madame Valenod, onu on beş dakika daha tuttu; çocukları din bilgisinden şöyle bir yoklasa iyi olmaz mıydı? Çocuklar da bu yoklamada ayrı ayrı meseleleri birbirlerine karıştırdılar; bunun tuhaflığını ancak Julien fark etti. Fakat yanlış, çıkarmağa kalkmadı. “Dinin ilk şartlarından bile haberleri yok!” diye düşündü. Artık herkesi selamlayıp gidebileceğini sanıyordu; fakat âdet yerini bulsun diye bir de La Fontaine’in şiirlerinden birini okuttular. Madame Valenod’ya:

– Bu şair ahlakın pek dışına çıkar, dedi; Messire Jean Chouart üzerine yazdığı bir manzumede, en saygıdeğer şeylere bile dil uzatır. Zaten yazılarını yorumlayanların da en iyileri, onu bunun için ayıplar ya!

Julien’i, çıkıp gitmeden, evlerine davet eden dört beş kişi daha çıktı. Keyifleri pek yerinde olan davetliler hep bir ağızdan: “Doğrusu bu delikanlı ilimizin şerefi!” diye bağırıştılar. Ona, gidip Paris’te öğrenimini bitirmesi için belediyeden bir aylık bağlanmasından bile söz edenler oldu.

Tedbirsizce ortaya atılmış bu düşünce gürültülerle ağızdan ağıza dolaşadursun, Julien, çevik adımlarla sokak kapısını boylamıştı bile. Temiz havayı zevkle soluyarak üç dört defa üst üste: “Ayaktakımı, ayaktakımı!” diye söylendi. Az zaman önce, M. de Renal’in evinde gördüğü bütün o nazıkçe davranışların arkasında küçümseyen bir gülümseme, yüksekte bir gurur sezip pek içerleyen Julien, şimdi adeta bir soylu kişi olup çıkıvermişti. O evde gördükleriyle bu evde gördükleri arasındaki farkı hissetmemesi mümkün müydü? Hem yürü-

yor, hem de içinden söyleniyordu: “Bu paranın birtakım zavallı mahpusların ekmeğinden çalındığını, sonra da o zavallıların şarkı söylemesine bile müsaade edilmediğini diyelim ki bir tarafa bıraktık! Hiç M. de Renal kalkar da misafirlerine içirdiği şarabın şişesini kaçça aldığını söyler mi? Hem hu Monsieur Valenod, evinden, halinden, çiftinden, çubuğundan sürekli söz ediyor, karısı yanında bulununca da senin evin, senin çiftliğin diyor.”

Mal sahibi olmayı pek büyük bir zevk saydığı pek belli olan o bayan, o gün sofrada, bir ayaklı bardak kırıp takımlarından birini bozmuş olan bir uşağa çok ağır sözler söylemiş, ondan da saygısızca bir karşılık görmüştü. “Birbirlerine ne de uymuşlar! Çaldıkları paranın yarısını bana verseler yine onlarla yaşamağa razı olmam. Günün birinde dayanamaz, onları ne kadar da bayağı bulunduğumu belli edecek bir sözü ağızımdan kaçıırım.”

Ama yine de, Madame de Renal’in emirlerine baş eğip, bu çeşit birkaç şölene daha gitmesi gerekti. Julien’i artık paylaşamıyorlardı; fahrî muhafız üniforması giymiş olması artık başışlanmıştı; daha doğrusu bugünkü başarılarının asıl temeli, çünkü o ihtiyatsızlığı idi. Aradan çok geçmedi, bütün Verrieres bu bilgin delikanlıyı elde etmek savaşında M. de Renal’in mi, yoksa M. Valenod’nun mu kazanacağını merak etmeğe başladı. Artık bütün konuşmaların başlıca konusu bu olmuştu. Belediye başkanı, dilenciler bakımevi müdürü, bir de papaz M. Maslon, yıllardır şehrin dediği dedik efendileri kesilmişlerdi. Belediye başkanını çok kıskanan vardı. Liberaller de ondan yaka silkiyordu; ama ne de olsa o bir soylu kişi idi. Kendisini üstün sayabilirdi; oysa ki M. Valenod’ya babası ancak yılda altı yüz lira gelir bırakmıştı. Bugün onun Normandiya atlarını, altın kösteklerini, Paris’ten getirtilmiş elbiselerini,

kısacası şimdiki bütün zenginliğini kıskananlar, gençliğinde onu sırtında yeşil elbise ile görüp acıdiklarını unutamıyorlardı.

Julien, kendisi için yepyeni olan bu âlem içinde, namuslu bir adam bulur gibi oldu; bu adam geometri ile uğraşırđı. Adı M. Gros idi ve Jacobin olduğu söylenirdi. Julien ancak sahte bulduğu şeylerden söz etmeye karar vermiş bir genç olduğu için, M. Gros ile siyasî düşünceler üzerine bir şey konuşmadı. Onun hakkındaki söylentinin doğru olup olmadığını öğrenemedi. Vergy'den koca koca paketler içinde, çocukların ödevleri geliyordu. Gidip babasını da sık görmesi tembih ediliyordu. Julien, bu pek ağır bulduğu işe de katlandı. Kısacası tehlikeye düşmüş olan ününü epeyce yoluna koyuyordu. Bir sabah hayretle uyandı:İki el gözlerini kapıyordu.

Madame de Renal, şehre bir iş için gelmişti. Çocuklarını evde bırakmağa bir türlü razı olamadıkları pek sevgili tavşanlarıyla aşağıda bırakıp merdivenleri dörder beşer çıkmış, Julien'in odasına onlardan önce varmak istemişti, baş başa geçirdikleri bu an pek çabuk fakat pek tatlı geçti. Çocuklar, Julien'e de göstermek istedikleri tavşanla beraber odaya girdiklerinde Madame de Renal çoktan çekip gitmişti. Julien herkese, tavşana bile güler yüz gösterdi. Kendi ailesine kavuşmuş gibiydi. Bu çocukları pek sevdiğini, onlarla çene çalmaktan hoşlandığını hissediyordu. Çocukların seslerindeki tatlılık, hareketlerindeki sadelik ve soyluluk onu şaşırtmıştı. Hayalini, kaç gündür Verrieres'de çevresini çeviren o bayağı hareketlerin, tatsız düşüncelerin etkisinden yıkayıp temizlemek istiyordu. Onlar, kaç gündür aralarında yaşadığı adamlar, hep gösteriş sevdasına düşmüş kişilerdi. Julien onlara baktıkça âlâyış ile sefaletin saç saça, baş başa dövüştüklerini görür gibi olurdu. Evlerine yemeğe gittiği adamlar, sofraya gelen rostoyu

bahane edip, hem kendilerini küçülten hem de dinleyeni iğrendiren şeyler söylüyordu.

Madame de Renal'e, gitmeğe katlandığı ziyafetleri anlatırken:

– Siz asilzadeler, kibirli olmakta yerden göğe dek haklısınız, demişti.

– Demek ki sizi kapışan kapışana!

Madame de Renal bunu söylerken Madame Valenod'nün, Julien'in geleceği günler allık sürmesini göz önüne getirip kahkahalarla gülüyordu.

– Hiç şüphesiz kalbinizi ele geçirmeyi tasarlamış...

Yemek pek neşeli geçti. Çocukların bulunması, görünüşte sıkıcı sanılır ama gerçekte, o ortaklaşa bahtiyarlığı artırıyordu. Çocukcağızlar, M. Julien'e kavuşmakla duydukları sevinç nasıl göstereceklerini bilmiyorlardı. Uşaklar onlara, M. Julien'in gidip M. Valenod'nun çocuklarını terbiye etmesi için iki yüz frank fazla para teklif edildiğini söylemişlerdi.

Yemeğin yarısında son hastalığından beri hâlâ benzi uçuk olan StanislasXavier annesine birdenbire, gümüş çatal bıçak takımını ile su içtiği kupanın kaç para edeceğini sordu.

– Niye soruyorsun?

– Onları satıp parasını M. Julien'e vereceğim; bizim evde kaldığı için aldansın mı?

Julien gözleri dolu dolu, çocuğu kucakladı. Onu dizine alıp bu manada kullanılınca aldanmak sözünün ancak uşaklara yakıştığını anlatırken Madame de Renal gerçekten ağlıyordu. Julien, hareketinin Madame de Renal'i pek memnun ettiğini görünce çocukları da eğlendiren tuhaf tuhaf örnekler bularak, aldanmanın ne demek olduğunu anlatıyordu. Stanilas:

– Anladım, hani karga budalalık edip ağzından peynirini düşürmüş, ona dil döken tilki de kapıvermiş, dedi, işte o zaman

karga aldanmış.

Madame de Renal, sevincinden deli gibi olmuş, çocuklarını öpüp duruyor fakat onlara doğru eğilirken de biraz olsun Julien'e yaslanmağa mecbur kalıyordu.

Kapı birdenbire açılıp içeri M. de Renal girdi. Memnuniyetsizlik gösteren somurtkan yüzü, gelmesinden ötürü dağılıvermiş neşe ile garip bir tezat oluşturuyordu. Madame de Renal sapsarı kesildi. Julien hemen söz açıp M. de Renal'e, Stanislas'ın kupasını satmağa kalkmasını yüksek sesle anlatmağa başladı. Bunu söylemenin fena bir etki bırakacağından emin-di, önce M. de Renal oldum olası alışık olduğu için, gümüş sözünü duyunca kaşlarını çattı. Onun söylediğine bakılırsa gümüş sözü açılması, akla bu madenden sikke kesildiğini getirir ve en sonunda da ucu onun kesesine dokunurdu.

Oysa bu sefer iş yalnızca paraya dokunmakla kalmıyor, şüpheleri de artırıyordu. Kendi yanlarında bulunmadığı zaman çoluğunun çocuğunun sevinip neşelenmesi, gururu havadan nem kapan bir adamın zihnine sükûn verecek şeylerden değildi. Bir de karısı, çocuklara yeni fikirler aşılamağın noktasında Julien'in incelik ve anlayışlılık göstermesini öve öve anlatmağa başlayınca M. de Renal dayanamadı:

– Evet, evet, biliyorum; çocuklarımı benden soğutmağa çalışıyor; onun çocuklara, benim gösterebildiğimden yüz kat daha fazla güler yüz göstermesi zor bir şey mi? Evin efendisi benmişim, ne çıkar? Bugünkü günde herkesin işi, yasal gücü soğuk göstermeğe çalışmak. Zavallı Fransa!

Madame de Renal, kocasının davranışını ince eleyip sık dokumağa kalkmadı. Julien ile on iki saat geçirmenin mümkün olmadığını fark etmişti. Şehirde alınacak pek çok şey vardı. Akşam yemeğini de kabarede yemeyi kararlaştırdığını söyledi. Kocasını ne dedi ve ne yaptı ise bir yararı olmadı. Madame

de Renal Nuh dedi peygamber demedi. Zamanımız ahlak softalarının pek zevkle söyledikleri bu kabare sözünü duyunca çocukların ağız kulaklarına varmıştı.

M. de Renal, ilk girdikleri tuhafiye dükkânında karısından ayrılıp birkaç ahbabı ziyarete gitti. Akşam döndüğünde kaşları sabahkinden daha çatıktı. Bütün şehrin bir kendisi, bir de Julien ile uğraştığından emindi. Doğrusu daha kimse ona, halkın söylediklerinin ağır tarafını açmamıştı. Belediye başkanına bütün anlatılanlar Julien'in yılda altı yüz frankla onun evinde mi kalacağı, yoksa M. Valenod'nun teklif ettiği sekiz yüz frangı mı kabul edeceği hakkındaki sözlerdi.

M. de Renal'e ahbablar evinde rast gelen bay müdür, ona soğuk davrandı. Bu hareketi doğrusu bu ya, epeyce ustalıkla idi; taşrada ihtiyatsızlık göstermek pek olağan işlerden değildi. Oralarda herkeste heyecan uyandıracak olaylar pek seyrek görüldüğünden bunlar iyice uzatılır.

M. Valenod, taşrada giyimi kuşamı yerinde denilen adamlardandı; böyleleri hem küstah yaratılışlı ve hem de kaba olur. 1815'ten beri para üstüne para kazanması onu büsbütün şımartmıştı. Verrieres de M. de Renal'in maiyetinde hüküm sürüyordu; fakat ondan çok daha faal idi; hiçbir şeyden utanmaz, her şeye burnunu sokar, her yere girip çıkar, yazar, çizer, söyler, en büyük hakaretleri de unuttur, hiçbir şahsî iddia gütmeyen bir adam olduğu için arası çok geçmeden, papazlar arasında, efendisinininkini sarsacak kadar saygınlık kazanmıştı.

M. Valenod, sanki memleketin bakkallarına gidip: "Bana içinizden en aptal iki kişiyi verin" demiş, avukatlardan en kara cahil iki kişi istemiş, doktorlara da içlerinden en şarlatan iki tanesini seçtirmişti. Böyle her mesleğin en utanmaz sıkılmaz adamlarını bir araya topladıktan sonra da onlara: "Haydi, beraber hüküm sürelim" demişti. Bu adamların tavırları, hare-

ketleri M. de Renal'e ağır geliyordu. Valenod adlı kaba herif ise hiçbir şeyden, o küçük Abbe Maslon'un herkesin yanında yalanlarını çıkarmasına pek aldırmazdı.

İşlerinin böyle tıklarında gittiği zamanlarda da M. Valenod, herkesin pek haklı olarak bazı hakikatleri yüzüne çarpmasının önüne geçmek için, ikinci derecede işlerde terbiyesizlik etmek ihtiyacını duyuyordu. M. Appert'in gelmesi gözünü epeyce korkuttuğu için o vakitten beri faaliyeti artmıştı. Üç defa Besançon'a gidip geldi; her posta gününe birkaç mektup yetiştiriyor, akşam üzeri evine uğrayıveren kim olduğu bilinmez adamlarla da birtakım mektuplar yolluyordu. Yaşlı papaz Cheları'ı işinden çıkarttırması belki pek iyi olmamıştı; çünkü bu suretle öç almağa kalkıştığı günden beri şehrin kibar ailelerinden birkaç sofu bayan onu kötü kişi olarak bellemişlerdi. Zaten Frilair piskopos vekili, bu iyiliğine karşılık M. Valenod'yu adeta emri altında saymağa, ona garip işler gördürmeğe başlamıştı. M. Valenod, arzusuna dayanamayıp bir imzasız mektup yazdığı zaman işleri bu durumdaydı. Bütün dertleri az geliyormuş gibi bir de karısı yeni bir çalıma kalkmış, Julien'in eğitici olarak tutulmasını istiyordu.

Bu durumda M. Valenod, eski müttefiki M. de Renal ile kendi arasında bir kavga patlayacağını ve bunun ciddî sonuçlar vereceğini seziyordu. M. de Renal, ona ağır sözler söylüyordu; bu, umurunda değildi ama ya belediye başkanı bu işi Besançon'a, hatta Paris'e yazıverirse? Herhangi bir bakanın uzak, yakın akrabasından birinin Verrieres'e gelip dilenciler bakımevine müdür atanması olmaz bir şey değildi. M. Valenod, liberallerle uzlaşmağı düşündü; Julien'in İncil okuduğu ziyafette bir kaç liberalin de bulunması işte bu yüzdendi. Onlarla uzlaşınca belediye başkanına karşı kuvvetli bir dayanak bulmuş olacaktı. Lâkin belediye seçimlerinin yenilenmesine

imkân vardı. Dilenciler bakımevi müdürünün de kalkıp liberrallere, hükümete karşı oy vermesi de pek olacak şeylerden değildi. Madame de Renal, onun uyguladığı bu politikayı çok iyi kavramıştı. Bir dükkândan ötekine giderken bunları Julien'e de anlatıyordu; bu konu onları yavaş yavaş SADIKLAR MESİRESİ'ne dek sürükledi. Orada hemen hemen Vergy'deki kadar rahat birkaç saat geçirdiler. Bu esnada M. Valenod da, küstahça bir tavır takınarak, eski efendisiyle kopması kaçınılmaz o büyük kavgayı geciktirmeğe çalışıyordu. O gün bu tutum işe yaradı ama belediye başkanının da öfkesini artırdı.

Para hırsının, bu aşağılık hırsın en açgözlü, en adi yanlarını ortaya koyduğu zaman insanı ne kötü bir hale düşüreceğini göz önüne getirebilirsiniz; M. de Renal, o akşam "kabare"ye giderken işte o halde idi. Çocukları ise her zamankinden daha keyifli, daha da neşeli idi. Kendi haliyle onlarınki arasında gördüğü bu tezat, M. de Renal'i büsbütün kızdırdı. Ağırbaşlı sandığı bir tavırla:

– Görüyorum ki, dedi, ben aranızda fazlayım!

Karısı bu söze hiç aldırmadı; kalkıp onu bir kenara çekti ve Julien'in uzaklaştırılmasının gereğinden söz etti. Geçirdiği saadet saatleri, on beş gündür kurduğu hareket plânını takip edebilmesi için zarurî olan dayanıklılığı, soğukkanlılığı vermişti. Zavallı Verrieres belediye başkanını asıl çileden çıkaran şey akçeye gösterdiği bağlılığın şehirde bir alay konusu olduğunu bilmesiydi. M. Valenod'un eli açıktı; M. de Renal ise son zamanlarda SaintJoseph tarikatı, Meryem Ana papazları, SaintSacrement tarikatı, daha bilmem ne tarikatı için açılan beş altı yardım defterine yazılırken cömertlikten çok ihtiyat göstermişti.

Bağış toplayan rahipler defterlerine, Verrieres ve çevresi küçük soylularının adlarını, verdikleri paranın çokluğuna göre

yazarlardı; M. de Renal'in adı çoğu vakit ta son satırda yer alıyordu. Gerçi o kazancı olmadığını söylüyordu ama ruhaniler meclisinin bu işte şakası yoktur.

XXIII. BÖLÜM

BİR MEMURUN KEDERLERİ

Biz şimdi o küçük adamı bırakalım da o küçük korkularını çekedursun; ona uşak ruhlu bir adam lazımdı, ne diye gidip de gönlü zengin bir adamı evine alır? Hizmetine girecekleri de mi seçmesini bilmez? Bu bizim XIX. yüzyılımızın, gidişi öyledir, nüfuzu olan bir asilzade gönlü büyük bir adamla karşılaştı mı onu öldürür, sürer, hapse atar yahut o kadar hakaret eder ki öteki, aptallık edip içlenir, ölür gider. Anlattığımız olayda gönlü yüce adam, bir tesadüf eseri olarak, daha ıstırap çekmiyor. Fransa'nın küçük şehirlerinin ve NewYork hükümeti gibi yönetime seçimle gelen hükümetlerin en büyük felâketi, dünyada M. de Renal gibi adamlar bulunduğunu unutmamaktır. Yirmi bin nüfuslu bir şehrin ortasında o gibi adamlar kamuoyunu istedikleri gibi oluştururlar; belediye amirlerinin halk tarafından seçildiği şehirlerde de kamuoyu denilen şey korkunçtur. Asil ve alicenap ruhlu, sizi yakından tanısa dostunuz olabilecek bir adam, sizden yüz fersah ötede oturuyorsa, hakkınızdaki, şehrinizin genel kanaatine göre bir fikir edinir; o kanaati etkileyenler ise tesadüfün asilzade, zengin olarak dünyaya getirip ılımlılar partisine soktuğu birtakım budalalıklardır. Kendini göstermek isteyenlerin vay haline!

M. de Renal akşam yemeğini yer yemez çoluğunu çocuğunu alıp Vergy'ye döndü; lâkin iki gün geçmedi, yine Verrieres'e geldiler. Şehre varalı bir saat ya olmuş ya olmamıştı, Julien, hayretler içinde, Madame de Renal'in kendisinden bir şey sakladığını sezdi. Julien yanlarına gelir gelmez, Madame de

Renal kocasına anlattıklarını yarım bırakıyor ve onun çekilmesini bekler gibi bir tavır takınıyordu. Julien bu uyarının tekrar edilmesine lüzum bırakmadı. Onlardan uzak durdu, gerginlik göstermedi; Madame de Renal bunun farkına vardı ve sebebini sormadı. Julien içinden: “Acaba yerime birini mi buldu? diye düşünüyordu. Daha dün değil, evvelki gün canciğerdik! Ama hanımefendilerin hali böyledir diye herkes söylüyor. Krallar gibi; onlar da bir bakana işten el çektirmeye karar verdiler mi, ona bin türlü iltifat ederlermiş!”

Julien, içeri girer girmez kesilen bu konuşmalarda, Verrieres belediyesi emlakinden bir evin sık sık sözünün geçtiğini fark etmişti. Bu eski fakat geniş ve kullanışlı ev, kilisenin karşısında, şehrin en işlek yerindeydi. “Bu evle hanımın yeni sevgilisi arasında ne ilişki olabilir?” Bağı dolmuş, kendi kendine Birinci François’ın iki mısrasını tekrarlayıp duruyordu. Bu iki mısra ona yepyeni gözüküyordu, çünkü Madame de Renal’den duyup öğrenelî daha bir ay olmamıştı. Ama Madame de Renal her mısranın bin bir yemin, bin bir okşama ile yalan olduğunu söylemişti!

M. de Renal posta arabasına binip Besançon’a hareket etti. Bu yolculuğa iki saat içinde karar verildi. Belediye başkanı pek düşünceli gözüküyordu. Dönüşünde masanın üzerine kül rengi kâğıda sarılı koca bir paket atarak karısına:

– İşte o pis iş!, dedi.

Yaklaşık bir saat sonra Julien o koca paketin ilâncıya verildiğini gördü; hemen o adamın arkasına takıldı. “İlk sokak başında işin aslı anlaşılacak.”

Koca fırçasıyla ilânın arka yüzünü ıslatan ilâncının arkasında, sabırsızlıkla bekliyordu. İlân sonunda yapıştırıldı ve Julien, M. de Renal ile karısının konuşmalarında sık sık sözü geçen eski, büyük evin artırma yolu ile kiralığa çıkarıldığını

okudu; bir hayli de ayrıntı veriliyordu. Artırma bir gün sonra belediye salonunda saat ikide başlayacak, üçüncü mumun sönmesine değin sürecekti. Julien'in umduğu boşa çıktı; süreyi pek kısa buluyordu. Evi kiralamak isteyebileceklerin hepsinin nereden haberi olacaktı ki? Zaten on beş gün önceki tarihi taşıyan ve üç yerde baştan başa tekrar okuduğu bu ilândan bir şey öğrenememişti.

Gidip kiralık evi gezdi. Onun geldiğini görmemiş olan kapıcı, bir komşusuna gizli gizli:

– Ne yapsalar boş! diyordu. M. Maslon ona evi üç yüz franga bıraktıracağına söz verdi; belediye başkanı bu işe razı olmuyordu ama Frilair piskopos vekili piskoposluğa çağırtıverdi. Julien'in gelmesi o iki dostu bir hayli rahatsız etmiş olacak ki hemen konuşmayı kestiler.

Julien, ertesi gün saat ikide artırma salonuna koştu. Bu yarı karanlık oda hıncahınç dolu idi; fakat herkeste garip bir sessizlik vardı. Bütün gözler küçük bir masaya dikilmişti. Julien bunun üzerinde, kalaylı bir tepsi içinde, üç mum parçası yandığını gördü. Mübaşir bağırıyordu: Üç yüz frank, üç yüz!

Hazır bulunanlardan biri yavaşça yanındakine:

– Üç yüz frank! Vallahi insanın sinirine bozuyor, be!, dedi. Julien ikisinin arasında idi. “Sekiz yüz franktan fazla eder; artırmaya ben de gireceğim.”

– Boş yere çenenin yormuş olursun. M. Maslon'u, M. Valenod'yu, piskoposu, piskoposun o müthiş vekilini, bütün o adamları kendine düşman edip de ne kazanacaksın?

Öbürü oturduğu yerden:

– Üç yüz yirmi, diye bağırdı.

Arkadaşı:

– Budala mısın, deli misin, be? dedi.

Sonra da Julien'i gösterip:

– İşte, belediye başkanının hafiyesi de burada!

Julien döndü; fakat o iki FrancheComte’li artık onunla meşgul bile değildi. Onların sessizliğini görünce Julien de yatıştı. Tam o sırada son mum parçası da söndü ve ev, *** kaymakamlığı müdürlerinden M. de SaindGiraud’nun üzerinde kaldı. Bu adam dokuz yıl üç yüz otuz frank verecekti.

Belediye başkanı salondan çıkar çıkmaz bütün diller çözüldü. Biri:

– Hele şükür! dedi, bizim Grogeod bir tedbirsizlik etti de belediye otuz frank kazandı.

– Orası öyle ama M. de Saint Giraud Grogeod’dan öcünü alır, bunu yanına koymaz

Julien’in solunda iri yarı bir adam:

– Amma da alçaklık! diyordu; ben o evi fabrika yapmak için sekiz yüz frank verirdim, yine de kazanmış olurdum.

Liberallerden genç bir fabrikatör:

– Adam sen de! M. de SaintGiraud ruhaniler kurulunun adamı değil mi? Dört çocuğunu okulda parasız okutuyor. Zavallı adam! Verrieres belediyesi onun yıllığına beş yüz frank katmışsa ne olur!

Bir üçüncü adam söze karıştı:

– Yahu! belediye başkanı da bu işi önleyemedi. O da kralcıdır, ama, günahı boynuna, para çalmaz.

– Çalmaz mı? Daha da var mı, der. Bütün paralar bir kesede toplanıp yıl sonunda pay edilir. Haydi biz buradan gidelim, çünkü küçük Sorel buralarda dolaşıyor.

Julien eve hayli öfkeli döndü; Madame de Renal’i de hüznü buldu. Madame de Renal sordu:

– Artırma salonundan mı geliyorsun?

– Madam evet, salonda belediye başkanının hafiyesi sanılmak şerefine de eriştim.

– Sözümlü dinleseydi kocam bir yolculuğa çıkardı.

Tam o sırada M. de Renal de içeri girdi; kaşları pek çatık, suratı asıktı. Sofrada bir kelime bile konuşulmadı. M. de Renal Julien'e, çocuklarla beraber Vergy'ye gitmesini emretti; yolculuk pek tatsız geçti. Madame de Renal:

– Siz böyle şeylere alışık olmalısınız, dostum, diye kocasını avutmağa çalışıyordu.

Akşam, ocağın başında sessizce toplandılar; yanan kütüklerin çatırtısından başka bir eğlence aramamışlardı. Birbirlerine en bağı ailelerde bile rast gelinen gam, kasavet saatlerinden biri çökmüştü. Çocuklardan biri sevinçle bağırdı:

– Kapı çalınıyor! Kapı çalınıyor!

Belediye başkanı:

– M. de SaintGiraud, teşekkür bahanesi ile arkamı bırakmamış, buraya dek gelmiş olacak, dedi; ama ben ona ağzının payını veririm, bu kadarı da fazla doğrusu. Ona bu iyiliği Valenod etsin, bir de benim adım kirlensin. O Jacobin gazeteci denen köpoğlular bu işi dillerine dolayıp beni de bir M. Nonantecinq ediverirlerse ne cevap veririm?

Uşaklardan birinin arkası sıra içeriye iri, kara favorili, pek yakışıklı bir adam girdi.

– Sayın belediye başkan, ben, dedi, il Signor Geronimo'yum. Size bir mektup getirdim, bunu bana Napoli'den yola çıkacağım sırada, oradaki Fransız elçiliği kâtiplerinden M. le Chevalier de Beauvaisis verdi.

Signor Geronimo, Madame de Renal'e bakıp neşeli bir tavırla devam etti:

– Ben Napoli'den çikalı dokuz gün oluyor. Sizin akrabanızdan ve benim en aziz dostlarımdan olan Signor de Beauvaisis bana sizin İtalyanca bildiğinizi söyledi.

Bayın keyfi bu hüzünlü akşamı, pek neşeli bir akşam haline sokuverdi. Madame de Renal ona, yemek yedirmeden salıvermeyeceğini söyledi. Bütün evi harekete getirdi; ne yapıp edip Julien'i eğlendirmek, bir gün içinde iki defa duyduğu hafiye sözünü unutturmak istiyordu. Signor Geronimo meşhur bir şarkıcı idi; hem kibarlar arasında bulunmağa layık, hem de çok neşeli bir adamdı. Ne yazık ki bugünkü Fransa'da bu iki meziyetin bir arada bulunması adeta imkânsızlaşmıştır. Yemekten sonra Madame de Renal ile beraber bir duettino söyledi. Çok tatlı hikâyeler anlattı. Sabahın saat biri olmuş, çocuklar henüz gidip yatmamışlardı; Julien artık uyku vaktinin geldiğini söyleyince üçü de bir türlü istemedi. En büyükleri:

– Bir hikâyecik daha! Ne olur!

Signor Geronimo anlatmaya başladı:

– Size kendi hikâyemi anlatayım, signorino. Sekiz yıl oluyor, Napoli konservatuvarında ben de sizin gibi bir öğrenciydim. Sizin gibi dedim, yani sizin bugünkü yaşınızdaydım. Yoksa ben de sizin gibi, bu güzel Verrieres şehrinin ünlü belediye başkanının oğlu olabilir miyim?

Bu sözü duyunca M. de Renal iç çekip karısına baktı.

Genç şarkıcı, çocukları gülmekten bayıltan İtalyan ağzını biraz daha meydana vurarak söz aldı:

– Signor Zingarelli çok sert bir hoca idi. Onu konservatuarda seven yoktur, o yine herkesin, kendisini seviyor gibi davranmasını ister. Ben fırsat buldukça dinlerdim; ama oraya arka kapıdan olsun girebilmek için gereken sekiz meteliği nereden bulmalı?

Çocuklara bakarak sordu:

– Bu az para mı?

Çocuklar hep birden gülüştü, Signor Ceronimo devam etti:

SanCarlino müdürü Signor Giovanpone benim sesimi duymuş. Daha on altı yaşında idim: “Bu çocuk yok mu, bu çocuk, demiş, ağırlığınca altın eder.” Bana gelip:

– Sevgili dostum, dedi, seni bizim tiyatroya alalım mı?

– Ne verirsiniz?

– Ayda kırk duka.

“Baylar, kırk duka yüz altmış frank eder. Sanki bana cennet kapıları açılmıştı.”

Giovannone’ye:

– Ama, dedim, Zingarelli söz dinlemez de beni bırakmak istemezse?

– Lascia fare a me.

Çocukların en büyüğü bağırdı:

– Siz onu bana bırakın!

– Çok iyi bildiniz, küçük bayım. Signor Giovannone bana: “Caro, ilk önce küçük ‘bir sözleşme yapalım.’ dedi. Ben de hemen imzayı bastım. Bana üç duka verdi, hayatımda o kadar parayı bir arada görmemiştim. Sonra bana ne yapacağımı da anlattı.

“Ertesi sabah o müthiş Signor Zingarelli’nin karşısına çıkıp görüşmek istedim, yaşlı bir hademe beni onun odasına götürdü. Zingarelli sordu:

– Yine ne istiyorsun, haylaz?

– Maestro, dedim, bütün yaptıklarına pişmanım; artık bundan sonra hiç ama hiç parmaklıktan atlayıp kaçmayacağım. Bundan böyle iki kat da fazla çalışacağım.

– Hayatımda duyduğum en güzel basso sesini bozmaktan korkmasam seni on beş gün karanlık bir yere kapatır, kuru ekmele sudan başka bir şey vermezdim.

– Maestro, ben bütün okula örnek olacağım, lütfen sözüme inanın ama sizden bir yardım bekliyorum. Birisi gelir de beni

dışarıda şarkı söyletmek için isterse razı olmayınız. Böyle bir şeye izin vermeyeceğinizi söyleyiniz.

– Senin gibi haylazı kim gelir de ister, bilmem ki? Ben senin konservatuvardan çıkmana hiç razı olur muyum? Sen benimle alay etmeye mi geldin?

Bunun üzerine bana bir tekme savurarak:

– Yıkıl karşımdan! dedi, yıkıl, yoksa yatırırım seni kuru ekmeğe!..

Bir saat geçti geçmedi, Signor Giovannone müdüre geldi. Ona:

– Sizden büyük bir ricaya geldim, dedi; benim iyiliğimi isterseniz Geronimo'yu bana verin. Bizim tiyatroda şarkı söyleyin bir yıla kalmaz, kızımın çeyiz parasını çıkarır.

Zingarelli:

– O haylazı da ne yapacaksın? dedi. Ben razı değilim; almazsın; zaten ben razı olsam bile kendisi konservatuardan ayrılmak istemiyor; henüz demin yemin etti.

Giovannone, cebinden benim sözleşmeyi çıkarıp:

– İş onun. Razı olmasına bakıyorsa, dedi, carta conta! İşte imzası.

Zingarelli küplere binip bastı zile. Öfkesi tepesinden çıkıyordu:

– Bu saatten tezi yok, Geronimo konservatuardan çıkacak! diye bağırmaya başladı.

Senin anlayacağın böylece kovuldum, gülmeden katılıyordum. O akşam tiyatroda del Moltiplico'yu oynadım Pulçinella evlenmek ister ve bir eve gerekli olan şeyleri parmakları ile saymağa kalkar, bu hesapta bir düziye yanılır

Madame de Renal:

– Kuzum, monsieur, dedi, o şarkıyı bir daha söylemeniz.

Geronimo şarkıyı söyledi, gülmekten herkesin gözünden yaş geldi. Signor Geronimo ancak sabahın ikisinde gitti. Bütün aile onun kibarlığına, hatır sayarlığına, keyfine, neşesine bayılmıştı. Ertesi gün M. de Renal ile karısı ona, saray için istediği tavsiye mektuplarını verdiler.

Julien içinden: “Bu dünyanın her işi haksız! dedi. Signor Geronimo şimdi, altmış bin frank yıllıkla Londra’ya gidiyor. SanCarlino tiyatrosu müdürü işten anlar bir adam olmasaydı, Geronimo’nun o güzelim sesi daha on yıl geçse bilinmez, kimseyi hayran etmezdi... Doğrusu bence bir Renal olmaksızın bir Geronimo olmak daha iyidir. Gerçi soylular arasında bir yeri yok ama bugünkü gibi artırma işlerine karışıp kederlenmiyor; hayatı keyif içinde geçiyor”

Julien’i şaşıtı bir şey daha vardı: Verrieres’de M. de Renal’in evinde yapayalnız geçirdiği haftalar onun için bir bahtiyarlık çağı olmuştu, iğrenme ve acı acı düşünceler onu yalnız çağrıldığı ziyafetlerde sarmıştı. O sessiz, ıssız evde gönlünün çektiği gibi, hiç rahatsız edilmeden, okumuş, yazmış, düşünmüştü. Her an alçak ruhlu bir adamın hislerini, düşüncelerini incelemek, o tatlı, parlak hülyalarından sıyrılıp, onu birtakım riyakârca hareketler, sözlerle aldatmaya mecbur olmamıştı.

Acaba bahtiyarlık gerçekten yanı başımda da benim habirim mi yok?.. İnsan öyle bir hayat geçirmeye razı olunca masraf kaç para eder ki? Mademoiselle Elisa ile evlenmek veya hut Fouque ile ortak oluvermek yeter de artar bile... Öyle ama dik bir dağa tırmanan yolcuya tepede oturup dinlenmek gibi büyük keyif olur mu? Ya onu hep orada oturmaya mecbur etsinler, bakalım yine memnun olur mu? Madame de Renal artık çok acı düşüncelere kapılıyordu. Verdiği karara rağmen, bütün o artırma işini Julien’e anlatıvermişti. “O bana bütün

yeminlerimi unutturacak mı?” diye düşünmekten kendini alamıyordu.

Kocasının hayatını tehlikede görmüş olsa onu kurtarmak için kendini feda etmekten bir an çekinmezdi. Madame de Renal gibi soylu ve hayal sever kimselere, civanmertçe bir harekette bulunmak imkânını bulup da yapmamak, bir cürüm işlemiş olmak kadar vicdan azabı verir. Bununla beraber yine öyle günler, öyle uğursuz günler oluyor, Madame de Renal, birdenbire dul kalıp Julien’e varsa duyacağı bahtiyarlığı düşünmekten kendini alamıyordu.

Julien çocukları, gerçekten babalarından çok seviyordu; çocuklar da, sertliğine rağmen, onun için çıldırıyorlardı. Madame de Renal, Julien’e varınca Vergy’den, gölgeliklerine bağlı olduğu Vergy’den kalkıp gitmek gerekeceğini hissediyordu. Artık Paris’te yaşayacak, çocuklarının herkesi hayran eden, tahsilini terbiyesini orada sonuna erdirecekti. Çocukları, kendisi, Julien, hepsi, hepsi eksiksiz bahtiyar olacaklar...

XIX. yüzyıl nikâhı, nikâhın kerametini ne garip hale sokmuştur! Evlilik hayatının sıkıntısı, nikâhtan önce birbirlerini sevmiş olanlarda bile aşkı söndürür. Bununla beraber bir filozof evlilik hayatının, çalışmaya ihtiyacı olmayacak kadar parası, malı bulunanlarda, bütün o sükûn içinde geçen zevklere karşı bir bıkkınlık, onlardan ölesiye bir sıkıntı uyandığını söyleyebilir. Kadınlar arasında da ancak pek kuru ruhlu olanları sevdaya sürüklemeyiz.

O filozofun sözüne bakıp Madame de Renal’in yaptığını ben hoş görüyorum ama Verrieresliler hiç de öyle düşünmüyor; kendisi farkında değil, lâkin bütün şehir hep onun aşkının dedikodusunu yapıyor. Bu yüzden, o yılın sonbaharında, Verrieresliler her zamankinden daha az can sıkıntısı çektiler. Bahar da, yazın bir kısmı da geçip gidiverdi. Artık Vergy de Re-

nal'in pek aldırış etmediğini görünce kızmaya başlamışlardı. Her vakit ciddi durmalarının acısını bu gibi işler görmekle çıkaran ağırbaşlı kimseler, haftasına kalmadı, onu acı acı şüphelendirdiler; doğrusu sözleri gayetle ölçülüydü.

Bu işte sonuna dek dayanmak isteyen M. Valenod Elisa'yı, içinde tam beş kadın bulunan soylu ve herkesin saygısını kazanmış bir eve kapılandırmıştı. Elisa, kendi dediğine bakılırsa, kışın kapısız kalmaktan korkarak o evde, belediye başkanından aldığı aylığın üçte ikisine yakın bir paraya fit oldu. Bu kızın aklına kendiliğinden çok parlak bir fikir gelmiş, Julien'in âşıktaşlıklarını her ikisine de inceden inceye duyurmak için, hem eski papaz Chelan'a, hem de yenisine günah çıkartmağa gitmişti.

Julien'in şehre vardığının ertesi günü, daha sabahın altısında M. Chelan onu çağırttı; ona:

– Ben size bir şey sormuyorum, dedi; sizden rica ediyorum, hatta lazımsa emrediyorum, bana bir şey söylemeyin, yalnız sizden şunu istiyorum: Üç güne kadar ya Besançon'a ruhban okuluna yahut da size bol bol para kazandırmağa her vakit hazır olan dostunuz Fouque'nin yanına gideceksiniz. Ben her şeyi düşündüm, yoluna koydum; fakat siz muhakkak gitmeli, hiç olmazsa bir yıl Verrieres'e dönmemelisiniz.

Bu sözlere Julien hiç cevap vermedi; ne de olsa öz babası olmayan M. Chelan'ın böyle şeyleri düşünmeye kalkışmasına alınmak lazım mı, değil mi, bunu araştırıyordu. Neden sonra papaza:

– Yarın yine bu saatte gelir, sizinle konuşmak şerefine erişmiş olurum, dedi.

Bu kadar genç bir delikanlıya çabucak pes dedirteceğini ummayan M. Chelan uzun uzun söylendi durdu. Julien son derece alçakgönüllü bir tavır takınmış, çehresine de o hali

vermiş, ağzını hiç açmıyordu. Sonunda M. Chelan'ın evinden çıktı ve hemen koşup Madame de Renal'e haber verdi. Madame de Renal de çok sıkkın bir halde idi. Kocasını biraz önce gelmiş, onunla açıkça – Doğrusu bu ya, ancak öyle bir adamdan beklenilebilecek bir açıklıkla – konuşmuştu. Karakteri zaten zayıf olan M. de Renal, bir de Besançon'daki haladan kalacak mirası düşündüğü için, karısını büsbütün suçsuz saymağa karar vermişti. Ona, Verrieres kamuoyunda sezdiği garip hali anlatmağa gelmişti. Gerçi halk düşündüğünde yanıyordu, birtakım kıskanç herifler onu aldatmıştı; ama ne çare?

Madame de Renal bir an, Julien M. Valenod'nun tekliflerini kabul eder de Verrieres'de kalır umuduna kapıldı. Ama artık o, bir yıl önceki basit ve çekingen kadıncağzı değildi; hayatını altüst ediveren ihtiras, vicdan azapları artık gözünü açmıştı. Kocasını dinlerken çok geçmedi, o da gönlünde büyük bir acı ile görüp anladı ki Julien'den, hiç olmazsa bir süre için ayrılması gerçekten lazımdı. “Benden uzaklaşınca Julien yine o büyüklük tasalarına, parası olmayanların kurması pek tabii olan o tasalara yine düşecek.”

“Aman Tanrım, ben ise zenginem! Bahtiyarlığım için hiç bir yararı olmayan bir zenginlik! Beni unutacak. O, güzel, sevimli; sever de, sevilir de. Ah! Şikâyete ne hakkım var? Tanrı haklı, ben günah yolundan dönmek meziyetini gösteremedim, o da benim aklımı elimden alıyor. Bol para ile Elisa'yı elde etmem mümkündü. Bu çok kolay olurdu. Bir an olsun düşünmek zahmetine katlanmadım, bütün vaktimi aşkın uyandırdığı çılgınca hülyalara harcadım. İşte şimdi mahvoluyorum.

Julien bir şeye bir hayli şaşı: Madame de Renal onun gideceğini öğrenince hiç bir bencilce karşı çıkmaya kalkışmamıştı. Hiç şüphesiz ağlamamak için kendini güç tutuyordu.

– Metin olmalıyız, dostum, deyip saçından bir tutam kesti.

– Ben ne yapacağım, bilmiyorum, dedi ama bana söz ver. Ben ölürsem çocuklarımı unutmazsın, değil mi? Onların yanında da olsan, onlardan uzakta da olsan, namuslu, bilgili birer adam olmalarına çalış. Yeni bir ihtilâl olursa bütün soylular kılıçtan geçirilir; babaları, dam üzerinde öldürülen o köylü işi yüzünden, belki memleketten kalkar gider. Sen çocuklara göz kulak ol... Ver elini. Elveda dostum! Artık bu saatler bizim son saatlerimiz. Bu fedakârlıktan sonra umarım ki halk içinde de adımın temize çıkmasına çalışırım.

Julien, Madame de Renal'in son derece umutsuzluğa kapılacağını sanıyordu. Bu veda sözlerindeki yalınlık içine dokundu.

– Hayır, sizin bana böyle veda etmenize razı değilim. Gideceğim. Gitmemi istiyorlar, siz de istiyorsunuz. Ama üç gün geçmez, ben gece gelip sizi görürüm.

Madame de Renal'in yaşaması değişti. Mademki Julien görüşmek çaresini kendiliğinden bulmuştu, demek ki onu gerçekten seviyordu: deminki o dayanılmaz elem birdenbire hayatında duyduğu en büyük sevinç hissine dönüverdi. Artık gözünde her şey kolaylaştı. Dostunu tekrar göreceğinden emin olmak, bu son anların da yürek parçalayıcılığını gideriyordu. O dakikadan sonra Madame de Renal'in çehresi gibi haline de bir asillik, metanet geldi; artık yakışık almaz hiç bir hareketi olmadı. Aradan çok geçmedi, M. de Renal eve döndü; son derece sinirli idi. İki ay önce aldığı imzasız mektuptan da sonunda karısına söz etti.

– Ben bunu gazinoya götürüp o Valeno alçağının yazısı olduğunu herkese göstereceğim; ben onu açlıktan nefesi kokarken Verrieres'in en zengin adamlarından biri yaptım. Herkesin içinde bu alçaklığını yüzüne vuracağım, sonra da onunla düello yapacağım, artık bu kadarı da çok oldu.

Madame de Renal içinden: “Düello mu? Kocam ölüp dul kalmam da kabil!” dedi; fakat hemen: “Hayır, olmaz, diye düşündü. Bu düellonun önüne geçmezsem, elimde olduğunu pek iyi bildiğim halde önüne geçmezsem, kocamı ben öldürmüş olurum.” Madame de Renal hiçbir zaman kocasının boş gururunu korumak için bu derece dil dökmemişti. Daha iki saat geçmeden onu, M. Valeno’ya her zamankinden daha çok dostluk göstermesi, hatta Elisa’nın yeniden eve alınması lüzumuna inandırdı. Gerçi Madame de Renal’in, bütün bu felâketine yol açmış olan o kızla tekrar karşılaşmağı göze alması bir hayli cesaret işi idi. Bu düşünceyi Julien öne sürmüştü.

M. de Renal para bakımından en tatsız şeyin Julien’in, bütün Verrieres’in dedikodusu arasında kalkıp da M. Valenod’nun çocuklarına eğiticiliğe gitmesi olacağını düşündü; bunu kendisi bulmuştu ama doğrusu karısı da onu o yola götürmeğe uğraştı. Bu M. de Renal’in kesesine çok dokunan bir işti. Dilenciler bakımevi müdürünün teklifini kabul etmek elbette Julien’in çıkarına daha uygundu; hâlbuki M. de Renal’in ünü, şerefi için gerekli olan da onun Besançon veya Dijon’a gidip medreseye girmesi idi. Fakat Julien’i buna nasıl razı edebilirdi? Hem Julien razı olsa da oralarda nasıl geçinebilirdi?

Para bakımından fedakârlığa katlanma lüzumunun pek yakın olduğunu gören M. de Renal, karısından daha da kederli idi. Madame de Renal bu konuşmadan sonra, hayattan bıkip da bir miktar stramonium içivermiş, bir gönlü büyük adamın durumunda idi. Öyle bir adam adeta sadece zemberek tamamıyla boşanmamış olduğu için yaşar ve hayata hiç bir bağlılık göstermez. XIV. Louis ölürken: Benim krallığım zamanında.. deyivermiş, insanı hayran eden bir söz!

Ertesi sabah erkenden M. de Renal'e imzasız bir mektup geldi. Bu iyice hakaret edici bir dille yazılmıştı. Onun halindeki bir adama uyabilecek en kaba sözler kullanılmıştı. Bunu şüphesiz ki M. de Renal'in emri altında bulunup da onu kıskanan bir adam yazmıştı. Mektubu okuyunca M. de Valenod ile düello fikri M. de Renal'in yine aklına geldi. Az sonra düşündüğünü hemen gerçekleştirmeye kalkmağı aklından geçirecek kadar da cesaret gösterdi. Evden bir başına çıktı, bir silâhçı dükkânına girdi, tabanca alıp doldurttu.

İçinden: "İmparator Napolyon'un o sıkı yönetimi geri gelse de benim on para bile çaldığımı söyleyemezler. Olsa olsa göz yumdum; fakat göz yummama izin veren mektupları da çıkarıp gösterebilirim."

Kocasının bu kaynayan körpen öfkesini görünce Madame de Renal korktu; bu hal ona bir türlü aklından çıkarmadığı dul kalmak fikrini hatırlatıyordu. Kocasısı ile odaya kapandı. Saatlerce dil döktü ise de para etmedi; bu yeni imzasız mektuptan sonra Madame de Renal isteğine erdi ve kocasını, gidip M. Valenod'a tokat atmaktansa Julien'e, ruhban okulunda geçireceği bir yıl için altı yüz frank vermeye razı etti.

M. de Renal, çocuklarına bir eğitici tutmak fikrine, o uğursuz düşünceye kapıldığı güne yana yana lanet etmekten imzasız mektubu unuttu. Ama karısına sezdirmekten kaçındığı bir fikir onu biraz avutuyordu. Biraz maharet gösterip delikanlının hülya severliğini okşayarak onu, daha az bir para ile de, M. Valenod'nun tekliflerini reddetmek için kandıracağını umuyordu.

Madame de Renal, Julien'e para kabul ettirmek için daha çok zahmet çekti; mademki o, M. de Renal'in işine öyle geliyor diye yılda sekiz yüz franklık bir yeri gözden çıkarıyordu,

bu zararına karşılık bir para almasında utanılacak ne vardı?
Julien:

– Fakat, diyordu, M. Valenod'nun teklifini kabul etmek bir an bile aklımdan geçmedi ki! Siz beni hayatta zarif olmağa fazlasıyla alıştırdınız, o gibi adamların kabalığı beni öldürür-verir.

Sonunda aman bilmez zaruretin demir pençesi Julisen'i boynun eğmeğe mecbur etti. Gururu ona tatlı bir kuruntu da yarattı: Verrieres belediye başkanından aldığı parayı kendisine borç verilmiş sayacak ve beş yıl sonra faizi ile ödemek üzere bir senet yazacaktı. Madam de Renal'in her vakit, dağdaki mağarada gizli bir kaç bin frangı bulunurdu. Bunları, hiddetle reddedileceğini pek iyi hissettiği halde, titreye titreye Julien'e vermek istedi. Julien sordu:

– Siz aşkımızın hatırasını bana zehir mi edeceksiniz?

Julien, sonunda Verrieres'den gitti. M. de Renal pek sevindi; onun elinden para almak saati gelince, bu fedakârlık Julien'in pek ağırına gitti. Almam diye kestirip attı. M. de Renal, gözleri sevinçten yaşararak, boynuna atıldı. Julien hizmetinden memnun olduğunu bildiren bir kâğıt istedi. M. de Renal o kadar coşmuştu ki delikanlının halini, çalışmasını övmek için en parlak kelimeleri bile az görüyordu. Julien'in birikmiş beş altını vardı, bir o kadar da Fouque'den isteyecekti. O da son derece heyecan içinde idi. Ama kendisine o kadar sevgi, aşk beslenen Verrieres'den daha bir fersah uzaklaşır uzaklaşmaz Besançon gibi bir başkent, bir harp şehri görmek bahtiyarlığından başka bir şey düşünmez oldu.

Sevgilisini görmeden geçireceği bu üç günlük kısa zamanda Madam de Renal aşkın insanı en acı bir şekilde aldatan umutlarından biri ile avundu. Bahtsızlığın son kertesine varmadan önce son bir defa olmak üzere Julien ile konuşacaktı. Saatleri,

dakikaları sayıyordu. En sonunda üçüncü günün gecesi, aralarında işaret olarak kararlaştırdıkları sesi duydu. Julien, bin bir tehlikeden atlayıp, onun karşısına çıktı. O andan başlayarak Madam de Renal, bunun son görüşme olduğundan başka bir şey düşünemez oldu. Dostunun ateşli hareketlerine karşılık vermek şöyle dursun, sanki bir damla canı kalmış bir cesetti. Kendisini zorlayıp onu sevdiğini söylerken de bunu öyle ace-mice bir tavırla dile getiriyordu ki hemen hemen “sevmiyorum” diye anlamak kabildi. Artık bir daha buluşmamak üzere ayrılacakları fikri bir an olsun aklından çıkmıyordu. Zaten alıngan biri olan Julien’in artık unutulduğunu sandığı anlar bile oldu. Bunun üzerine söylediği sitemli sözler, sessiz sessiz akan gözyaşları, hemen hemen ihtilaçlı denebilecek el sıkma-ları ile karşılandı. Julien sevgilisinin soğuk yeminlerine karşı-lık:

– Sözlerinize nasıl inanayım? dedi. Şimdi benim yerimde bir Madame Derville, hatta herhangi bir tanıdık olsa, siz bun-dan yüz defa daha içten bir sevgi gösterirdiniz.

Madam de Renal taş kesilmiş, söyleyecek söz bulamıyor, yalnız:

– Bahtsızlığın bundan beteri olmaz.. inşallah Allah canımı alır.. Yüreğim buz kesiliyor.. deyip duruyordu.

Julien’in aldığı en uzun cevaplar işte bunlardan başka bir şey değildi.

Tan atması yaklaşıp da Julien’in gitme vakti gelince Mada-me de Renal’in gözyaşları büsbütün kesildi. Julien pencereye bir ip takıp düğümledi; Madame de Renal hiç bir şey söylemi-yor, onun öpmelerine karşılık vermiyordu. Julien ona:

– İşte istediğiniz oldu, dedi. Bundan sonra vicdan azabı çek-mezsiniz, sanırım. Çocuklarınız birazcık hasta oldu mu, he-men ölüverecek sanmazsınız.

Bu sitemler de işe yaramadı. Madame de Renal yalnızca:
– Stanislas'ı da bir görüp onu kucaklıyabilseydiniz ne iyi olurdu! dedi.

Bu canlı cenazenin ateşsiz sarılmaları en sonunda Julien'e çok dokundu; o kadar ki yolda uzun zaman başka bir şey düşünemedi. Tâ içinden yaralanmıştı. Dağı aşır da Verrieres kilisesinin çan kulesi görünmez oluncaya dek dönüp dönüp arkasına baktı.

XXIV. BÖLÜM

BİR BAŞŞEHİR

Bu ne gürültü! İş peşinde koşan ne de çok adam varmış!
Yirmi yaşında bir delikanlı kafasında gelecek için
bu kadar çok tasavvur, aşka karşı bu kadar aldırışsızlık olur
mu?

Barnave

Sonunda ta ötede bir dağın üzerinde kara duvarlar gördü;
bu, Besançon kalesi idi. İçini çekerek: “Ben bu yüce harp şeh-
rine, onu düşmandan korumak için gönderilen alayların birin-
de bir teğmen olarak gelseydim benim için ne kadar da başka
olurdu!”

Besançon, Fransa'nın en güzel adam çok bulunur. Ama Juli-
en yoksul köylünün biri idi, öyle kimselerle tanışmak fırsatını
bulamadı.

Fouque'den bir takım elbise almıştı, şehre bununla girdi.
1674 kuşatmasının tarihini merak edip iyice öğrenmiş ve san-
ki yaşamıştı. Gidip ruhban okuluna kapanmadan önce tabya-
larla kaleyi bir gezmek istedi. İki üç defa az kaldı nöbetçiler
onu tutuklayacaklardı. İstihkâm subaylarının yılda on dört on
beş franklık kuru ot satabilmek için halkın dolaşmasını yasak
ettiği yerlere giriyordu.

Surların yüksekliği, hendeklerin derinliği, topların o iç ür-
perten duruşuyla birkaç saat oyalandıktan sonra ayrılıp şehre
yollandı, ana caddede büyük kahvenin önünden geçti. Hayran
hayran durakladı; iki koca kapının üzerinde iri iri harflerle
“kahve” kelimesini görüyor da yine gözlerine inanamıyordu.

Çekingenliğinden kurtulmak istedi; cesaret edip içeri daldı. Burası otuz kırk adım uzunluğunda, tavanı, yerden hiç olmazsa yirmi ayak yüksek bir salondu. O gün Julien için her şey bir sihir dünyasını andırıyordu. İki bilaro masası başında oyuncular vardı. Garsonlar herkesin sayısını bağıyor, oyuncular dört tarafı seyircilerle kuşatılmış masaları dönüp duruyordu. Herkesin ağzından buram buram tüten duman, mavi bir bulut halini almıştı. Bu adamların iri yapıları, hafif kamburlaşmış omuzları, ağır ağır yürüyüşleri, koca koca favorileri, sırtlarına giydikleri redingotlar, her şeyleri ve her halleri Julien'in dikkatini çekiyordu. Kadîm Bisontium'un bu soylu çocukları, bağırmeden konuşamıyor, korkunç birer savaşçı tavrı takınıyorlardı. Julien, olduğu yerde kalmış, hayran hayran bakıyordu; Besançon gibi büyük bir başkentten genişliği ve görkemini düşünüp duruyordu. Bilaro başında sayıları bağırarak o bakışları gururlu bayların birini çağırıp bir fincan kahve ısmarlamaya dili varmadı.

Kasada oturan küçük hanım, koltuğunda küçük paketi ile sobanın yanında durmuş, kralın güzel beyaz alçıdan büstüne bakan o genç köylüyü fark etmişti. Gelişmiş bir FrancheComte güzeli olan bu kız, bir kahvenin değerini artıracak endamda ve giyimde idi; yalnız Julien'in duymasını isteyen yavaş bir sesle iki defa: "Monsieur! Monsieur!" dedi. Julien dönünce, pek şefkatle bakan iki iri mavi gözle karşılaştı ve kendisine seslenildiğini anladı. Derhal kasaya doğru ilerledi; sanki düşmana atılır gibi bir hali vardı. Bu tez davranışından ötürü, koltuğundaki paketi düşürdü. Henüz on beşinde kahveye çekili düzenli girmesini bilen Paris mekteplileri kim bilir bizim bu köylüyü ne kadar zavallı bulurlar? Şu kadar ki on beşinde kibar kibarcık olan o çocuklar on sekizinde bayağılaşıverir. Taşrada görülen o ihtiraslı çekingenlik ise, kendini yenmenin bir

yolunu buldu mu, insana istemenin ne olduğunu öğretir. Kendine lütfedip söz söyleyen o güzel kıza doğru giderken Julien içinden: “Ona işin aslını söylemeliyim!” dedi; çekingenliğini yenmeğe uğraşa uğraşa adeta yiğitleşmişti.

– Madame, ben ömrü hayatımda ilk defa olarak Besançon’a geliyorum; parasıyla biraz ekmekle bir fincan kahve istiyordum.

Kız gülümsedi, sonra kızardı; bu yakışıklı delikanlının, birlardo oyuncularının küçümseyen bakışına, alayına uğramasından korkuyordu. Sonra ürker, bir daha buraya ayak basmaz. Salona doğru ilerleyen maun koca kasanın yanında, gizli bir masa gösterip:

– Şuraya, yanıma oturun, diyerek buyur etti.

Kasadan aşağı doğru uzanıp boyunun posunun güzelliğini gösterdi. Julien bunu fark etti; bütün düşünceleri değişiverdi. Güzel kız gelip onun önüne bir fincan, şeker ve bir francala koydu. Kahve için garsona seslenmek istemiyor, garson gelince artık Julien ile başbaşa kalamayacağını biliyordu. Julien, düşünceli düşünceli, kıza bakıyor, onun sarışın ve neşeli güzelliğini, içini perişan eden hatıralarla karşılaştırıyordu. Kendisinin de ne denli sevildiğini düşünmek, çekingenliğini hemen hemen tamamıyla giderdi. Güzel kız ancak bir an durabilecekti; Julien’in gözlerinin içine baktı.

– Pipo dumanı da sizi öksürtür, yarın kahvaltıya saat sekiz olmadan gelin; o vakit burada benden başka kimsecikler bulunmaz.

Julien, isteğine erişmiş çekingenlerde görülen o okşayıcı gülümseme ile sordu:

– Adınız ne?

– Amanda Binet.

– Size yarım saat sonra bu küçük paket kadar bir paket göndermeme müsaade eder misiniz?

Güzel Amanda biraz düşündü.

– Beni burada sıkıyorlar; bu söylediğiniz beni güç duruma düşürür; ama ben size adresimi bir karta yazıp vereyim, siz pakete o kartı takar, gönderiverirsiniz.

– Benim adım da Julien Sorel'dir. Besançon'da soyum soyum da yoktur, bildiğim de...

Amanda neşeli neşeli:

– Anladım, anladım, dedi, siz buraya hukuk okuluna girmeye geldiniz.

Julien iç çekti:

– Ne gezer? Ruhban okuluna girmeğe geldim.

Amanda'nın o güler yüzü o anda kederleniverdi; garsonu çağırdı; artık buna cesaret edebiliyordu. Garson, fincana kahve korken Julien'in yüzüne bakmadı bile. Amanda kasada para alıyordu; söz söyleyebilmiş olmak Julien'in koltuklarını kabartmıştı; bilardo masalarının birinde kavga çıktı. Oyuncuların bağrıışmaları, birbirinin sözlerini yalanlamaya çalışmaları koca salonu güm güm inletiyordu. Bu gürültü Julien'i şaşırttı. Amanda bir hülyaya dalmış gibi gözlerini eğmişti. Julien ona birdenbire:

– Mademoiselle, dedi, isterseniz ben amcanızın oğlu olduğumu söylerim.

Onun bu buyruk verir gibi hali Amanda'nın hoşuna gitti, içinden: “Bu delikanlı öyle pısrığın biri değil!” dedi. Kasaya yaklaşan olup olmadığına baktığı için gözlerini çevirmeden çabuk çabuk:

– Ben Dijön tarafından Genlis'liyim; siz de Genlis'ten, annemin soyundan olduğunuzu söylersiniz.

– Peki, öyle derim.

– Yazın perşembe günleri, akşam üstü ruhban okulu öğrencileri bu kahvenin önünden geçer.

– Ben geçerken, siz de beni düşünürseniz, elinize bir demet menekşe alın.

Amanda ona şaşkınlıkla baktı; kızın bu bakışı Julien’in cesaretine bir pervasızlık hali verdi; ama yine de: “Ben sizi en şiddetli bir aşkla sevdiğimi hissediyorum!” derken kıpkırmızı kesildi.

Kız ürkmüş bir sesle uyardı:

– Yavaş söyleyene!

Julien Vergy’de ancak bir cildini bulabilip okuduğu la Nouvelle Heloise’den birkaç cümle hatırlamağa çalışıyordu. Ezbercilik gücü imdadına yetişti; on dakika, belki daha fazla, Mademoiselle Amanda’ya la Nouvelle Heloise’den öğrenilmiş cümlelerle aşk, sevda sözü etti; fakat FrancheComteli dilber birdenbire ciddileşiverdi. Kahvenin önünden dostlarından biri geçiyordu.

O adam içeri girdi ve omuzları önde, ıslık çalarak kasaya doğru yürüdü; Julien’e bir baktı. Her işin büyüyüp azacağını sanan Julien hemen düelloyu aklına getirdi. Sapsarı kesildi, fincanı öteye itti, kendine güvenir bir tavır takındı ve rakibini süzmeğe başladı. Fakat rakibi başını eğmiş, tezgâh başında içki içiyordu; Amanda hemen bir bakışı ile Julien’e gözlerini eğmesini emretti. Julien söz dinledi ve iki dakika yerinde kı-mıldanmadan durdu, benzi uçuktu, iradesine hâkim bir hali vardı. Bu işin neye varacağını tasarladığı belli idi; doğrusu o anda pek güzeldi. Rakibi, Julien’in bakışlarına şaşmıştı; kadehini bir yudumda boşalttı, Amanda’ya bir şeyler söyledi, ellerini bol redingotunun yan ceplerine soktu, ıslık çalarak ve Julien’e bakarak bilardo masalarından birinin başına gitti. Julien öfkeyle yerinden fırladı; fakat şöyle tam küstahça bir hakare-

tin nasıl edildiğini bilmiyordu. Paketini bıraktı ve elinden geldiğince salınarak bilardo masasına doğru yürüdü.

Tedbir ona içinden: “Besançon’a gelir gelmez böyle başına bir düello çıkarırsan artık rahiplikten umudunu kesmelisin!” diyedursun, o:

– Ne yapalım? diyordu, bir küstahın terbiyesini vermekten kaçacak mıyım?

Amanda onun tavırlarındaki, davranışlarındaki aptallığa hiç de uymayan cesaretini gördü; bir anda onu içinden, o redingotlu delikanlıya tercih etti. Ayağa kalktı ve sanki sokaktan geçen birini kolluyormuş gibi dışarı bakarak geldi, bilardo masası ile Julien’in arasına girdi.

– Aman o adama yan bakayım demeyin, o benim eniştem.

– Bana ne? O bana bakarken iyi mi!

– Siz beni felâkete atmak mı istiyorsunuz? Evet, o size baktı ve belki birazdan gelip sizinle konuşmak da isteyecek. Ben ona sizin için annemin akrabalarındandır, Genlis’den geliyor dedim. O, FrancheComtelidir ve Bourgogne yolunda Dele’den öteye geçmemiştir. Siz ona korkmadan istediğinizi söyleyin, inanır.

Julien daha tereddüt ediyordu; ama Amanda, tezgâh başında oturmağa alışmış kadınların hayal kuvveti ile bol bol yalanlar uydurarak:

– Evet, dedi, size baktı ama bana sizin kim olduğunuzu sorarken baktı; o herkese karşı öyle densizlik eder, yoksa size hakareti aklından geçirmedi.

Julien, Mademoiselle Amanda’nın eniştem dediği adamın uzaktan oynanan “poule” oyununa girmek için bir bilet aldığını gördü ve gur sesiyle etrafı tehdit eder gibi: “Ben, ben yaparım!” diye bağırdığını duydu. Hemen Mademoiselle Aman-

da'yı itip bilardoya doğru bir adım attı. Amanda onu kolundan tutup:

– Hele siz önce gelip kahve parasını verin!

Julien: “Haklı dedi, parayı vermeden gideceğimden korkuyor!” diye düşündü. Amanda da onun kadar heyecan içinde ve kıpkırmızı idi; paranın üstünü mümkün olduğunca yavaş yavaş verdi; bir taraftan da kulağına fısıldar gibi:

– Hemen çıkıp gitmezseniz sizi sevmem; oysa sizi ne kadar çok seviyorum! diyordu.

Julien çıktı fakat ağır çıktı, içinden: “Benim gidip o kaba herife ıslık çalarak bakmam boynuma borç değil midir?” diye tekrar edip duruyordu. Buna bir cevap bulamadığı için bir saat caddede, kahvenin önünde, o adamı bekledi; çıkmadığını görünce kendi de uzaklaşıp gitti.

Besançon'a varalı daha birkaç saat geçmemiş ama o kendine bir iç üzüntüsü edinmişti. Vaktiyle yaşlı baş operatör, damla ağrıları çeke çeke ona birkaç eskrim dersi vermişti. Julien'in öfkesine hayır umduğu bilgisi bu kadarcıktı. Ama bu sıkıntı da onun için bir şey değildi, asıl kötüsü, tokattan başka bir hakaret çaresi bulamıyordu. İş dayağa binince de iri yarı bir adam olan rakibi onu bir temiz döver, sonra da bırakıp giderdi.

Julien kendi kendine: “Benim gibi kimsesiz, parasız bir zavallı için ha ruhban okulu ha medrese, ha hapishane! diyordu; hele şu sırtımdaki elbiseleri bir hana bırakıp da redingotumu bir giyeyim. Birkaç saat okuldan ayrılmak kabil olunca yine bunları giyip gelir, Mademoiselle Amanda'yı görürüm.” Bu akla uyar bir düşünce idi; ama Julien şehrin bütün hanları önünden geçiyor, hiç birine giremiyordu. Sonunda Ambassadeur oteli önünden ikinci geçişinde endişeli gözleri, daha genççe, yanakları al al, tavrından memnunluk ve neşe akan

şışman bir kadının gözleri ile karşılaştı. Onun yanına gitti ve halini anlattı.

Otelin sahibi olan kadın:

– Niçin olmasın, benim güzel Abbe’ciğim, dedi, ben sizin şehirde giyeceğiniz elbiseleri saklar, sık sık da fırçalattırırım. Bu zamanda çuha elbiseler, el değmeden bırakılmağa gelmiyor.

Bir anahtar aldı ve Julien’i bir odaya götürüp bırakacağı şeyleri bir kâğıda yazmasını söyledi.

Julien işini bitirip de mutfağa inince şışman kadın:

– Böyle ne güzel oluyorsunuz M. l’abbe Sorel, dedi; size iyi bir yemek hazırlatayım; herkese elli metelik ama sizin için yalnız yirmi; ne yapalım, sizin keseciğinizi de gözetmek gerek!.

Julien adeta koltuklarını kabartarak konuştu:

– Benim on altınım var!

Otelci kadın telâşla:

– Aman yavaş söyleyin, dedi, Besançon’da it, kopuk eksik olmaz. O parayı sizin elinizden kaparlar da ruhunuz bile duymaz. Hele kahvelere hiç girmeyin, oralarda hep kötü herifler dolaşır.

Bu sözü duyunca düşünceye dalan Julien:

– Ya? dedi.

– Siz hep buraya gelin, size iyi kahve yaptırırım. Aklınızdan çıkarmayın, burada her vakit bir dost ve yirmi meteliğe bir yemek bulabilirsiniz; söz dediğin işte böyle olur. Haydi, siz sofraya oturun, ben gelip yemeğinizi size kendim yediririm.

Julien:

– Heyecan beni tıkadı, yemek yiyemeyeceğim, buradan çıkar çıkmaz da ruhban okuluna gideceğim.

Kadıncağız onu salıvermeden önce ceplerine yiyecek doldurdu.Sonunda Julien o müthiş ruhban okuluna doğru yollandı; otelci kadın, kapının üzerinden, ona yolu gösterdi.

XXV. BÖLÜM

RUHBAN OKULU

83 santimden 336 öğle yemeği, 38 santimden 336 akşam yemeği, sabah kahvaltısında çikolatalı süt içmesine lüzum gösterilenlere çikolatalı süt; böyle bir iş insana ne bırakır?

Besançon'un Valenod'su

Uzaktan, kapının üstünde yaldızlı demir haçı gördü; bir süre sonra da yavaş yavaş yaklaştı; ayakları sanki geri geri gidiyordu. “Demek ki bir girince bir daha çıkamayacağım cehennem işte burası” demekten kendini alamadı. Sonunda dişini sıkıp kapıyı çaldı. Zilin sesi, ıssız bir yerdeymiş gibi çınladı. On dakika sonra soluk benizli, siyah elbiseli bir adam gelip kapıyı açtı. Julien ona baktı ve gözlerini yere eğdi. Bu kapıcının tuhaf bir yüzü vardı. Patlak yeşil gözlerinin bebeği, kedi gözü gibi büyüyüp daralıyordu. Göz kapaklarının hareketsiz duran çevresi bu adamla dostluğun imkânsız olduğunu gösteriyordu. İnce dudakları, dişlek ağzı üstünde bir yarım daire meydana getiriyordu. Doğrusu bu, adam öldürecek bir insan çehresi değildi amma tam bir hissizlik gösteriyordu; bu da gençleri daha çok ürperten bir şeydir. Julien ona aceleyle şöyle bir bakmıştı ve onda görebildiği biricik his, kendisine söz edilebilecek ve ahretle ilişiği olmayan her şeye karşı temelli bir hafifseme duygusu oldu.

Julien gözlerini güç kaldırdı ve kalp çarpıntısının titreklediği bir sesle, ruhban okulu müdürü M. Pirard ile konuşmak istediğini anlattı. Kara adam hiç sesini çıkarmadı ve Julien'e, ardı sıra yürümesini gözleriyle işaret etti.

Eğri büğrü basamakları duvara değil de öbür yana kendini vermiş, yıkılacakmış gibi duran bir merdivenden iki kat çıktı-lar. zerinde kara boyalı bir tahta mezarlık haçı asılı bir k-k kapıyı zorla açtılar. Kapıcı Julien'i karanlık ve basık bir odaya soktu. Duvarlara beyaz badana yapılmıştı; asılı duran iki tabloyu da, zaman karartmıştı. Orada Julien bir başına kal-dı; ağlamağa cesaret etse ii açılacaktı. Bütün binada sanki bir ölüm sessizliği vardı.

Julien'e bir gün gibi gelen on beş dakika geçti; o korkunç suratlı kapıcı, odanın öbür ucunda bir kapıda gözüktü ve sze tenezzül etmeksizin Julien'e yürümesini işaret etti. Daha b-yk ve çok az aydınlatılmış bir odaya girdiler. Bu odanın du-varları badanalıydı ama eşyası yoktu. Yalnız kapının yanında bir köşede, geçerken Julien'in gözüne bir ahşap karyola, iki hasır sandalye ile am tahtasından yastıksız bir koltuk ilişti. Odanın öbür ucunda, camları sararmış, bakımsız saksılarla süslenmiş bir pencerenin yanında, masa başına oturmuş, arka-sına yırtık pırtık bir cübbe giymiş bir adam gördü; öfkeli bir hali vardı ve önündeki dört köşe kğıtların birini bırakıp birini alıyor, bir şeyler yazıyordu.

Sanki Julien'in girdiğini görmemişti. Julien, odanın ortasın-da, demin kapıyı kapatarak çıkan kapıcının bıraktığı yerde, hareketsiz durakalmıştı. Böylece on dakika kadar geçti; kötü giyimli adam hâlâ yazıyordu. Julien'in heyecanı ve korkusu o dereceye varmıştı ki dşvereceğini sanıyordu. Bu hali bir fi-lozof görse: "Yaratılışı, güzeli sevmek olan bir ruha çirkinlik işte böyle dokunur" diyebilir ve böyle demekle belki de yanı-lırdı.

Yazı yazmakta olan adam başını şöyle bir kaldırdı; Julien ancak biraz sonra bunu fark etti, gördükten sonra bile, kendi-sine çevrilen o korkunç bakışla ölesiye, yaralanmış gibi yine

hareketsiz kaldı. Kararmış gözleri kırmızı lekelerle kaplı uzun bir suratı hayal meyal fark edebiliyordu. Yalnız bir ölü alnı gibi bembeyaz alında bu lekeler yoktu. Kızıl yanaklarla uçuk aln ortasında en yürekliyi bile ürpertecek bir çift kara, küçücük göz parlıyordu. Bu alnın geniş çevresini sık, düz ve kuzgunî saçlar kaplamıştı.

En sonunda adam sabırsızlanıp söylendi:

– Biraz yaklaşsanız!

Julien utana sıkıla ilerledi; yığılıverecek gibi idi; hayatında bu kadar sararmamıştı.Üstü kâğıt dolu o dört köşe ahşap masanın iki üç adım berisinde durdu.

– Daha yakın gelin!

Julien, bir şeye dayanmak ister gibi elini uzatarak biraz daha ilerledi.

– Adınız?

– Julien Sorel.

Herif, Julien’e yine o ürperten gözlerini dikip:

– Hayli geciktiniz, dedi.

Julien o bakışlara dayanamadı; tutunmak ister gibi elini uzattı ve boylu boyunca yere kapaklandı.

Adam zile bastı. Julien’in yalnız gözleri görmez olmuş ve hareket gücü kesilmişti; yaklaşan ayak seslerini duydu. Gelip onu kaldırdılar, tahta koltuğa oturtular. O korkunç adam kapıcıya:

– Saralı olacak; başımızda bir bu eksikti! diyordu.

Julien gözlerini açabildiğinde kızıl suratlı adamın yine yazı yazmakta olduğunu gördü; kapıcı ortadan kaybolmuştu. Julien içinden: “Cesaret göstermeli, hele şimdi hissettiğimi belli etmemeliyim.” O anda midesinde şiddetli bir bulantısı vardı. “Başıma bir kaza gelirse kim bilir sonra ne derler?”. Sonunda adam yazısını bıraktı ve Julien’e yan yan bakarak sordu:

– Şimdi bana cevap verecek haliniz var mı?

Julien zayıf bir sesle:

– Evet, Monsieur, dedi.

– Hele şükür!

Kara cüppeli herif yana doğrulmuş ve sinirli sinirli, çam masanın çekmesinde bir mektup arıyordu. Çekmece gıcırtyla açıldı. Mektubu buldu, tekrar yerine oturdu ve Julien’e, kalan bir parçacık canını da almak istermiş gibi bakarak:

– Sizi bana M. Chelan tavsiye ediyor, bu piskoposluğun en iyi “cure”si o idi, otuz yıllık dostumdur, onun kadar iyi, temiz adam görmedim desem yalan olmaz.

Zavallı Julien, sesi titreye titreye:

– Demek M. Pirard’ın karşısında olmak onuruna erişiyorum, dedi.

Medrese müdürü yarı öfke, yarı alayla karışık bir bakışla süzüp:

– Öyle olsa gerek!

Küçük gözlerinin parıltısı bir kat daha arttı; dudaklarının yanındaki adaleleri de kendiliğinden bir bir çekildi. Şimdi o, avladığı hayvanı nasıl parçalayıp yiyeceğini zevkle düşünen bir kaplanı andırıyordu. Kendi kendine söylenir gibi:

– Chelan’ım mektubu kısa, dedi. Intelligenti pauca: Bu zamanda ne kadar kısa yazarsan o kadar iyi.

Sonra da yüksek sesle okudu:

“Size bizim paroisse’tan Julien Sorel’i gönderiyorum, onu ben vaftiz edeli yaklaşık yirmi yıl oluyor; babası zengin bir kerestecidir ama oğluna para vermez. Julien, Tanrı bağında kendini gösterecek bir işçi olacaktır. Hafızası, zekâsı kıt değildir, düşüncesi de yerindedir. Hevesi geçici midir, gönülden midir?”

Abbe Pirard, Julien'e bakıp şaşırması gibi bir tavırla cevap verdi:

– Gönülden!

Bakışları ise şimdi, deminki kadar insanlıktan, merhametten uzak değildi. Sesini hafifletip bir kere daha: “Gönülden!” dedi ve yine mektubu okumağa başladı:

“Julien'i ruhban okuluna, parasız almanızı rica ediyorum; gerekli olan sınavları geçirip bu iyiliğe layık olduğunu gösterir. Ben ona biraz din bilgisi öğrettim, Bossuetlerin, Arnaudların, Fleurylerin yolunda dinimizi öğrettim. Siz işinize uygun bulmazsanız, geri gönderin. Dilenciler bakımevi yöneticisi, çocuklarına eğiticilik yapması için yılda sekiz yüz frank veriyor. Beni sorarsanız hamd olsun iyiyim, başıma inen yumruğa alışmaya çalışıyorum.”

Abbe Pirard imzaya geldiğinde sesini büsbütün hafifletti ve Chelan adını iç çeker gibi okudu.

– O rahat, dedi; gerçekten bu mükâfata layıktı; hemen Tanrı bana da nasip etsin!

Gözlerini göğe kaldırıp istavroz çıkardı. Bu dinî hareketi görünce Julien, bu binaya girdiğinden beri tüyleri diken diken eden o derin ürpermenin azaldığını hissetti.

Abbe Pirard biraz durduktan sonra sertçe fakat kötülük göstermeyen bir tavırla:

– Burada papazlığa, o kutsal yola girmeğe çalışan üç yüz yirmi bir kişi var; bunlardan ancak yedisi, sekizi bana Abbe Chelan gibi kimselerce salık verilmiştir; demek ki siz bu üç yüz yirmi bir içinde dokuzuncu olacaksınız. Fakat benim korumam ve kollamam ne bir yüz vermedir, ne de bir zaaf; daha çok dikkat edeceğimi ve kötü hallerinizi daha sertlikle cezalandıracağımı gösterir. Hadi şu kapıyı kilitleyin.

Julien yürümek için kendini sıktı ve bu sefer düşmeden yürüebildi. Kapının yanındaki pencereden kırların gözüküğünü fark etti. Ağaçlara baktı; sanki eski bir dost görmüş gibi içi açıldı. Dönünce Abbe Pirard ona sordu:

Loquerisne linguam latinam? (Lâtince bilir misin?)

– İta, pater optime (evet, pek iyi babam).

Julien biraz kendine gelmişti. Pater optime demesine bakmayın, yarım saattir M. Pirard’a iyi diye değil, kötülerin kötüsü diye bakıyordu.

Hep Lâtince konuştular. Abbe’nin bakışlarında bir tatlılık beliriyor, Julien de sükûn buluyordu. “Ben de onun böyle erdemli bir adam gibi gözükmesine kanmakla çocukluk ediyorum! diye düşündü; bu adam da M. Maslon gibi dalaverrecinin biri olacak.” Julien, parasının hemen hemen hepsini çizmelelerine sakladığını hatırlayınca içi rahatladı.

Abbe Pirard Julien’i din bilgisinden imtihana çekti, onun bilgisinin derinliğini görünce hayret etti. Hele İncil’den sormağa başlayınca daha çok şaştı. Fakat Kilise Babaları’nın inançlarına geçince gördü ki Julien Saint Jerome’un, Saint Augustin’in, Saint Bonaventure’ün, Saint Basile’in, daha birçoklarının adını bile duymamış.

Abbe Pirard içinden: “işte Chelan’ın işi! dedi. Onda Protestanlığa kaçan bir hal olduğunu kaç defa yüzüne vurdum. Hep İncil okumak, İncil’i gereğinden fazla bellemek!”

(Julien, kendisine bunun üzerine bir şey sorulmadığı halde Tekvin cildinin ve Tevrat’ın ilk beş cildinin hakikatte ne zaman yazıldıklarını da söylemişti.)

Abbe Pirard düşündü: “Tevrat, İncil üzerinde böyle, uçsuz bucaksız düşünmek insanı şahsi yoruma yani Protestanlığın en kötüsüne sürüklemeyi de ne yapar? Bu ihtiyatsızca bilginin yanında, o eğilimin önüne geçsin diye Kilise Babaları’nın ina-

nışlarını da öğrense ne ise... O da yok!” Medrese müdürü Julien’e papanın nüfuzu, hükmü üzerine de birkaç şey sordu, eski Gallikan kilisesinin koyduğu kuralları söyleyecek sanıyordu; fakat Julien M. de Maistre’in kitabını baştan aşağı adeta ezber okuyuverince Abbe Pirard büsbütün şaşıtı.

“Şu Chelan da ne acayip adam? O kitabı buna alay etsin diye mi göstermiş?”

M. de Maistre’in akidesine sahiden inanıp inanmadığını anlamak için Julien’in ağzını çok aradı ama para etmedi. Delikanlı düşündüğünü değil, bellediğini söylüyordu. Artık Julien ciddi parlak cevaplar veriyor, kendine hâkim olduğunu hissediyordu. Uzun bir sınavdan sonra kendisine M. Pirard’ın gösterdiği sertliği bir yapmacık saymağa başladı. Doğrusu M. Pirard, on beş yıldır din bilgisi öğrettiği gençlere karşı asık bir yüz göstermeği kendisine düstur edinmiş olmasaydı, kalkıp Julien’i mantık hatırı için kucaklardı, onun cevaplarını son derece açık ve seçik görmüştü. İçinden: “İşte atılgan ve sağlam bir kafa, dedi, ne yazık ki corpus debile (vücut çürük).”

Juline’e yer gösterdi ve artık Fransızca konuşarak sordu:

- Sizin böyle düşmeniz her vakit olur mu?
- Hayatımda ilk olarak başıma geldi; kapıcının yüzü beni ürkütmüştü de...

Julien bu sebebi ileri sürerken bir çocuk gibi kızardı. Abbe Pirard adeta gülümsedi:

- İşte dünyanın boş şatafatlarının sonu; siz hiç şüphesiz güler yüzlere alıştınız ama güler yüz bir yalan tiyatrosundan başka nedir ki? Hakikat ağırbaşlıdır, monsieur. Bizim bu geçici dünyadaki işimiz de ağırbaşlılık isteyen ağır bir iş değil mi? Dışarının boş güzellikleriyle fazla ilgilenmek yok mu? Bu tehlikeden kendinizi ne kadar korursanız o derece iyi olur.

Abbe Pirard yine Lâtince konuşmaya başladı (bundan pek hazzettiği belli idi):

– Sizi bana M. Chelan gibi bir adam göndermeseydi ben size, pek alışık olduğunuz o boş dünya dili ile söz söylerdim. Ruhban okuluna büsbütün parasız alınmanız dünyanın en güç işidir bilesiniz. Fakat Abbe Chelan, otuz altı yıl din uğrunda çalıştıktan sonra o okula bir genci parasız aldırılmazsa hakkı gözetilmemiş olur.

Bu sözlerden sonra Abbe Pirard Julien’e, kendi rızası olmadan hiçbir gizli tarikate girmemesini tembihledi. Julien, onurlu bir adamın gönül açıklığı ile konuştu:

– Size şerefim üzerine söz veriyorum.

Ruhban okulunun müdürü ilk defa olarak gülümsedi:

– Bu sözün yeri burası yeri değildir, dedi; o söz kibarlar âleminin insanların, kendilerine birçok kabahat, hatta cinayet işleten şereflerini fazla hatırlatıyor. Siz mukaddes babamız Beşinci Pius’un Unam ecclesiam diye başlayan emirnamesinin on sekizinci fıkrasında söylendiği gibi itaatle borçlusunuz. Ben sizin rahiplikte amirinizim!.. Bu binada duymak, aziz evladım, itaat etmek demektir. Kaç paranız var?

Julien: “İşte geldik, dedi, aziz evladım demesi bunun içinmiş.”

– Otuz beş frank, aziz babam.

– O parayı nereye harcarsanız birer birer yazın, sizden hesap sorarım.

Bu zahmetli konuşma üç saat sürmüştü; Julien kapıcıyı çağırdı; Abbe Pirard ona:

– Julien Sorel’i alın, 103. odaya götürün.

Büyük bir mükâfat olarak Julien’e yalnız başına bir oda veriyordu.

– Sandığını da götürün, dedi.

Julien gözlerini eğdi ve sandığını da karşısında gördü; üç saattir kendi sandığı olduğunu anlamamıştı. En üst katta sekiz ayak kare bir odacık olan 103 numaraya varınca Julien pencerenin tabyalara baktığını gördü. Ta ötede de, Doubs'un şehirden ayırdığı güzel ova gözüküyordu.

Julien: "Ne de güzel manzara!" dedi. Kendi kendine böyle söylenirken bu kelimelerin nasıl bir duygudan doğduğunu pek de anlamıyordu. Besançon'da geçirdiği şu kısa zaman içinde duyduğu şiddetli heyecanlar takatini tüketmişti. Pencerenin yanına, odada bulunan biricik tahta iskemleye oturdu ve hemen derin bir uykuya daldı. Yemek çanını da, gece duası çanını da duymadı; onu unutmuşlardı.

Ertesi gün sabahın ilk ışıklarıyla uyandığında vakit, bir de baktı ki kuru yerde yatıyor.

XXVI. BÖLÜM

DÜNYA YAHUT ZENGİNDE OLMAYAN

Yeryüzünde yapayalnızım; kimse tenezzül edip beni düşünmüyor. Para kazandığını gördüğüm herkeste bir utanmazlık, bir acımasızlık var ki ben kendimde duymuyorum. Ben, çabucak merhamete geldiğim için bana kin bağladılar. Ah! Çok geçmez, ben ölürüm; ya açlıktan, ya da insanları katı yürekli görüp üzmekten!

YOUNG

Young hemen üstünü süpürüp aşağı indi, geç kalmıştı. Gözeticilerden biri onu azarladı; Julien, bir mazeret araştırmaya kalkmadı, hemen kollarını göğsüne kavuşturup süklüm püklüm:

– Peccavi, pater optime (suçum var, itiraf ederim, aziz babam) dedi.

İlk günün böyle başlamış olması pek hoş gitti. Okul hayatında ustalaşmış olanlar karşılarındakinin, işin acemisi olmadığını anladılar. Teneffüs saati gelince Julien herkesin merakla kendisine baktığını gördü. Ama ortaya atılmadı, sesini de çıkaramadı. Öteden beri kabul ettiği hayat kurallarına uyup üç yüz yirmi bir arkadaşını kendine üç yüz yirmi bir düşman saydı; gözünde bunların en tehlikelisi de Abbe Pirard idi.

Birkaç gün sonra Julien'in kendine bir confesseur seçmesi lazım geldi.

İçinden; “Bunlar da beni ne sanıyor? Beni sözden anlamaz yerine mi koyuyorlar?” dedi ve Abbe Pirard'a günah çıkartacağını söyledi. Farkında değildi ama bu davranışıyla bir yöne

bağlanmış oluyordu. Verrieres'den gelmiş genç bir papaz okulu öğrencisi daha ilk günden Julien'le dost olmak istemişti. Bu işte Julien'e: "Okulun ikinci müdürü M. Castanede'i seçmiş olsaydın belki daha ihtiyatlı hareket etmiş olurdun" dedikten sonra kulağına eğilip:

– M. Pirard'ın jansenist olduğu söylenir, Abbe Castanede onun düşmanıdır.

Kendisini pek ihtiyatlı sanan Julien'in ilk günlerde bütün yaptıkları böyle birer gaflet eseri oldu. Hayal kurmağa alışık adamlarda görülen kendini beğenmekle yolunu şaşırmış, aklından her geçirdiğine olmuş bitmiş gibi bakıyor, kendini kaşarlanmış bir ikiyüzlü sanıyordu. Öyle delilikler ediyordu ki, zayıflar işi hünerde pek ileri gittiği kuruntusuna kapılıp kendi kendine çıkışıyordu.

– Ne yapalım, benim biricik silâhım bu! diyordu, başka bir çağda dünyaya gelseydim düşman karşısında açıkça hareketlerimle ekmeğimi kazanırdım.

Gidişinden memnun olan Julien sağına soluna bakıyor ve herkeste en saf erdem gösterişi ile karşılaşıyordu. Ruhban okulu öğrencisinden sekiz onu, arkadaşları arasında âdeta aziz sayılıyor, Sainte Therese gibi, Apenini dağlarının Verna tepesinde vücudu yara bere içinde kalan Saint François gibi, onlar da birtakım gözükmelere erişiyordu. Ama bu bir sırdı, dostları bu hali gizliyordular. O halüsinasyon gören zavallı delikanlılar hemen her gün okulun hastanesinde idiler. Yüz kadarı da sağlam bir imanla yorulmak bilmez bir çalışmayı birleştirmişti. Hasta düşünceye değin çalışıyorlar, yine de pek bir şeyler belleyemiyorlardı. İki üçü de gerçekten yetenekli gençlerdi. Bunlar arasında Chazel adında biri vardı ki, parmakla gösterilmeğe layıktı; fakat Julien onlara, onlar da Julien'e karşı bir soğukluk duyuyorlardı.

Üç yüz yirmi bir öğrencinin geri kalanı ise, bütün gün geveleyip durdukları Lâtince kelimeleri anladıkları pek şüpheli, kaba saba insanlardı. Hemen hepsi de birer köylü çocuğu idi; ekmeklerini toprağı belleyip çıkarmaktansa birkaç Lâtince söz okuyup kazanmağı işlerine daha elverişli bulmuşlardı. Julien, daha ilk günler onların ne olduğunu anladığı için kendisinin çabucak ilerleyeceğine kanaat getirmişti. İçinden: “Her meslekte akıllı adam lazım, çünkü her meslekte yapılacak bir iş var, diyordu. Napolyon zamanında gelseydim çavuş olurum; ancak cure’liğe dek yükselecek bu adamların içinde de ben, piskopos vekili olurum.”

Daha sonra: “Bütün bu adamlar çocukluklarından beri birer çiftçidir, diyordu; buraya gelinceye dek yedikleri tuzsuz peynirle kara somundur. Kulübelerinde kursaklarına et, yılda ya beş defa girer, ya altı. Savaş günlerini rahat zamanı sayan Roma askerleri gibi bunlar da ruhban okuluna zevk, safa yeri diye bakar.”

Julien onların o donuk gözlerine bakıyor, yemek yenmişse bedenî bir ihtiyacın tatmininden doğan zevkten; yemek yenmemişse o zevkin umudundan başka bir şey göremiyordu. Aralarında sivrilmek lazım gelenler, işte böyle adamlardı; fakat Julien’in bilmediğı, kendisinden sıkıya sıkıya gizlenen bir şey vardı; okulda okunan türlü akide derslerinde, kilise tarihi dersinde, herhangi bir derste birinci olmak, bu adamların gözünde, gururun parlaklığını taşıyan bir günahı. Voltaire’den beri, aslını ararsanız şüphe ve şahsî akıl yürütmeden başka bir şey olmayan ve her söylenene inanmamak, her işi kurcalamak âdetini, bu kötü âdeti halkın kafasına aşıl原因an parlamento usullerinden beri Fransa kilisesi her kitabın kendisine bir düşman olduğunu anlamış gibidir. Onun gözünde en önemli şey gönül itaatidir, öğrenme işlerinde ileri gitmek, öğ-

renilen isterse din olsun, ona pek hoş gözükmeyiz; böyle düşünmekte haksız da değildir. Huyunda suyunda üstünlük olan bir adamın, bir Sieyes, bir Gregoire gibi karşı yöne geçmesine kim engel olabilir! Titreyen kilise papaya, biricik kurtuluş umudu diye sarılmıştır. Şahsî muhakemeyi ancak papa durdurabilir, kibarlar âlemi insanların o hasta, o iç sıkıntısına tutulmuş kafasını ancak papa, şatafatlı ayinleri ile avlayabilir.

Julien bu hakikatleri, bir ruhban okulunda söylenen her sözün onları örtmeğe çalışmasına rağmen, sezer gibi olmuş, ta içinden yaralanmaya başlamıştı. Çok çalışıyor, bir rahip için pek yararlı birçok şeyleri çabucak öğreniyordu. Birer yalan diye baktığı bu şeylere gönlünü hiç de bağlamamıştı. Onları öğrenmekten başka yapılacak hiç bir işi olmadığına kani idi. İçinden: “Beni yer yüzünde herkes mi unuttu?” demekten kendini alamıyordu. M. Pirard’ın Dijon damgasını taşıyan birkaç mektup alıp da yakmış olduğundan haberi yoktu. Bu mektuplarda, en tutarlı üslûp şekilleri ile yazılmış olmalarına rağmen, ateşli bir ihtiras da kendini gösteriyordu. Lâkin şiddetli vicdan azaplarının da bu aşk ile çarpıştığı belliydi. Abbe Pirard onları okurken: “Yine ne ise! demişti, bu gencin sevdiği kadının bari imanı bütünmüş.”

Bir gün Abbe Pirard açtığı bir mektubun, gözyaşları ile yarı silinmiş olduğunu gördü; bu son, âdeta ebedi bir veda idi. Bunda Julien’e: “Çok şükür artık Tanrım bana, beni günaha sürükleyenden değil – o benim dünyada en aziz bildiğim şeydi – fakat günahımın kendisinden nefret etmek gücünü bağışladı. Artık bu fedakârlığa katlandım, dostum. Görüyorsunuz ki bu, gözyaşı dökmeden olmadı. Düşünmeğe, kendimden üstün bilmeğe borçlu olduğum ve sizin de pek sevdiğiniz aziz vücutların selameti düşüncesi, aşkımdan da üstün geldi. Adil fakat kahredici Tanrı, artık analarının günahının cezasını onla-

ra çektiremez. Elveda, Julien, insanlara karşı adalette kusur etmeyin.”

Mektubun bu son satırları hemen hemen okunmaz bir halde idi. Dijon’da bir adres gösterebiliyordu ama Julien’in cevap vermeyeceğini, cevap verse bile artık fazilet yoluna dönmüş bir kadının yüzünün kızarmaksızın dinleyeceği sözler kullanacağı umudu beslenildiği de bildiriliyordu. Julien’in içinde duyduğu hüznün, 83 santimlik yemekler müteahhidinin verdiği kötü yiyeceğin de yardımı ile sağlığını bozmağa başlamıştı; tam o sıralarda bir sabah odasına Fouque’nin girdiğini gördü.

– Çok şükür girebildim. Başına kakmak gibi olmasın ama seni görmek için Besançon’a geliyim, bununla beşinci oluyor. Hep kapalı kapı ile karşılaşıyorum. Okul kapısına adam koyup beklettim; sen niye hiç sokağa çıkmazsın, be adam?

– Nefsimi körletmek için çıkmıyorum.

– Seni çok değişmiş buldum. Ne ise görebildim ya! İki gümüş beş franklık verdim ve ilk seferinden bunu düşünmemekle ne kafasızlık ettiğimi öğrendim.

İki dost böyle uzun uzun konuştular. Fakat Fouque:

– Sahi, haberin var mı? Senin okuttuğun çocukların anası koyu sofuluğa tutulmuş, deyince Julien’in rengi attı.

Fouque, bu işle hiç de ilgilenmediğini gösteren bir tavırla konuşuyordu; oysaki, farkına varılmadan en değerli ilgileri perişan edilen ruhta bu tavır ne garip bir etki bırakır!

– Evet, dostum, işi coşkun bir sofuluğa vurmuş..Aziz türbelerini dolaştığı söyleniyor. Ama Abbe Maslon, M. Chelan’ın ayağının altına karpuz kabuğu koyduğu ile kalsın, Madame de Renal ona uğramıyor, günah çıkarmaya Besançon’a gidiyor.

Julien kıpkırmızı kesilip sordu:

– Besançon’a mı geliyor?

Fouque, arkadaşının telâşını merak ettiğini gösteren bir tavırla:

– Evet, dedi, sık sık geliyor.

– Senin üzerinde birkaç Constitutionnel var mı? Fouque bu soruya:

– Ne dedin? diye cevap verdi.

Julien sakın bir tavırla:

– Sende J Contituttonnel gazetesi var mı diye sordum, dedi. Burada onun bir tanesi otuz santime satılıyor da.

Fouque şaşmış gibi:

– Ne! dedi, ruhban okulunda da mı liberal göreceğiz?

Sonra Abbe Maslon'un sahtekâr tatlı sesini taklitle ekledi:

– Zavallı Fransa!..

Fouque'nin gelip söyledikleri Julien'in üzerinde büyük bir etki bırakacaktı, lâkin pek çocuk gibi gördüğü Verrieresli küçük öğrencinin bir sözü ona daha önemli bir şey öğretti. Okula gelemeden beri Julien'in bütün yaptıkları bir sıra yanlış hareket olmuştu. Kendi kendisi ile acı acı alay etti.

Doğrusu bu ya, hayatının önemli işlerini hep ilerisini gerisini düşünerek başarırdı; fakat ikinci derecede işlere pek dikkat etmezdi, oysa ruhban okulunun kurnazlarının asıl baktıkları da bunlardır. Bunun içindir Julien, arkadaşları arasında, herkesin inandığını beğenmez diye tanınmıştı. Onun iç yüzünü bir yığın küçük küçük hareketler meydana vurmuyordu. Onların gözünde Julien, yetki sahiplerinin dediğini yaptığına uyacak yerde kendi kendine düşünüp hüküm vermek kabahatini, bu bağışlanmaz kabahati işleyen bir adamdı. Abbe Pirard'ın ona hiç bir yardımını olmamıştı. Ona, günah çıkarma yerinden başka hiçbir yerde bir kelime bile söylememişti, orada da pek söz söylemez, dinlerdi. Julien bu yolun delilik yolu olduğunu anlayınca iç sıkıntısından da kurtuldu. O güne değin olan hare-

ketiyle başına açtığı derdin nereye vardığını anlamak için artık gururlu bir sükûtle arkadaşlarını başından savmaktan da vazgeçer gibi oldu. Ondan işte o zaman öç aldılar. Kendini sevdirmek için yaptıkları, hakareti alaya varan bir küçümsemeyle karşılandı. Julien, okula geldiğinden beri geçen her saatin, hele ders dışında geçirilen her saatin, kendisi için ya bir iyiliği, ya kötülüğü dokunmuş olduğunu anladı. O saatlerde kendine ya birer ikişer düşman daha edinmiş veyahut gerçekten fazilet sever, hiç olmazsa ötekilerden daha az kaba birkaç öğrencinin hayır dilerliğini kazanmıştı. Başına açtığı dert çok büyüktü ve bu işin düzeltilmesi için çok uğraşmak lazımdı. Artık Julien'in gözü açılmıştı, her an tetik davranıyordu; kendine büsbütün yeni huylar edinmesi gerekiyordu.

Gözlerinin hareketini düzeltmek ona çok ağır geldi. “Burada herkesin yere bakması meğer sebepsiz değilmiş. Ben Verrieres’de ne kadar da toy, kendini beğenmiş bir adammışım! orada yaşadığımı sanıyordum; oysa sadece hayata hazırlanıyor muyum; işte artık dünyanın gerçek durumuyla karşılaştım. Hayatımın sonuna değin onu her yerde böyle bulacağım, her yerde dört yanımı düşman kuşatacak!” Sonra da ekliyordu: “Her dakika ikiyüzlülük etmek de ne belâlı şey! Herakles’in gördüğü ağır işler bunun yanında solda sıfır kalır. Yeni çağın Herakles’i, kendisini bütün gençliğinde tez canlı, kibirli diye tanıyan kırk kardinali ardı ardına tam on beş yıl tevazu göstererek aldatan SisteQuint’dir.”

İçin için kızarak: “Burada bilginin hiç mi değeri yok? diyordu; akaidi, kutsal tarihi, burada okutulan bütün dersleri öğrenmeğe, ancak gösteriş olsun diye bir değer veriyorlar. Bunları iyi öğrenin demeleri, çabuk öğreneni övmeleri, benim gibi delileri tuzağa düşürmek için. Benim bütün kıymetim, o saçmaları çabuk kavrayıp belletmekte idi. Yoksa bunların hakikî de-

ğerini onlar da mı anlamış? Yoksa onlar da mı bu bilgilere benim baktığım gibi bakıyor? Ben de kalkmış, o bilginin saçmalığını anladığım için koltuklarımı kabartıyordum. Her vakit birinci çıkmanın kendime düşman edinmekten başka yararı olmadı. Benden daha bilgili onlar. Chazel, cevaplarına budalaca bir şey karıştırıp ellinciliğe kadar düşüyor; bazen birinci oluvermesi dalgınlığından. Ah! M. Pirard bana bir kelimecik söylese ne iyi olurdu!” diyordu.

Julien’in böylece gözü açıldıktan sonra, haftada beş defa tesbih çekmek, SacreCoeur ilâhîleri ve daha bunlara benzer dualar, ibadetler, göze çarpan hareketleri oldu; oysaki daha birkaç gün önce bunları, insanı sıkıntıdan öldürebilecek şeyler sayıyordu. Kendini şöyle bir gözden geçiren ve yapabileceklerini gözünde büyütmemeye, en çok buna dikkat eden Julien, ruhban okulunda birer örnek diye gösterilen öğrenciler gibi her an mânidar işler görmeğe heveslenmedi; böyle dinde olgunlaştığını sandıracak işlere daha çok vakit vardı. Medresede, söz gelişi rafadan bir yumurtayı öyle bir yiyiş vardır ki insanın zahidlikte ilerlediğini gösterir. Buna belki gülümseyecek olanlar, Abbe Delille’in, XVI. Louis sarayı bayanlarından birinin sofrasında, bir yumurta yerken ne kadar yanlışıklar yaptıklarını lütfedip hele bir hatırlasınlar.

Julien önce non culpa’ya ermeğe çalıştı; bu hale ermiş olan genç öğrencinin yürüyüşü, kollarını, gözlerini oynatışı, kısacası her hareketi doğrusu artık dünyaya itibarı olduğunu göstermez ama kendini yalnız gerçek hayat düşüncesine bağladığını, bu hayatı büsbütün bir hiç saydığını da göstermez. Julien ikide bir koridorların duvarlarında kömürle yazılmış şöyle cümleler görüyordu: İnsanı cehennemde ebediyen kızgın yağlar içinde yanmaktan kurtarıp sonsuza değin cennetin zevklerini tattıracak olduktan sonra bu dünyada altmış yıl musibetle-

re uğramışsın, ne çıkar! Julien bunları artık eskisi gibi hor görmüyordu; her an onları göz önünde bulundurmak lazım geldiğini anladı. “Benim bütün hayatımda yapacağım nedir? diyordu; dini bütün olanlara cennette bir yer satacağım. Bu yeri onlara gözle görülür kılmak için yol nedir? Benim görünüşümün rahip olmayanlarınkinden farklı olması” diyordu.

Bütün zamanını aylarca bu yolda çalışmağa vermiş, yine de düşünür, muhakeme eder gibi görünmekten kurtulamamıştı. Gözlerini kıvıltatması, ağzının duruşu, imanının bütün ve her şeye inanmağa, inandığını da gerekirse her cefayı, ölümü göze alarak savunmaya hazır olduğunu göstermiyordu. Julien, en kaba köylülerin bu yolda kendinden önde olduğunu görüp kızılıyordu. Ama onların düşünür, muhakeme eder gibi bir halleri olmaması için doğrusu pek çok sebep vardı.

Julien çehresinin ateşli ve kör, her şeye inanmağa, her ıstırapı çekmeğe hazır bir iman göstermesine çok çabalıyor, kendini sıkıyordu. Böyle yüzlere İtalya manastırlarında çok rastlanılır. Cuerchin de kilise tabloları ile biz dünya adamlarına o yüzlerin en güzel örneklerini bırakmıştır.

Büyük bayram günleri ruhban okulu öğrencisine jambon ile “choucroute” verilir. Julien’in sofrası komşuları, onun bu bahtıyarlığa pek aldırış etmediğini fark etmişlerdi. İlk büyük suçlarından biri bu oldu. Arkadaşları onun bu davranışını en budalaca sahtekârlığın çirkin, nefret edilecek bir izi diye karşıladılar; en çok bu yüzden düşman kazandı. “Hele şu kendini beğenmiş züppeye bakın! diyorlardı; en iyi ruhban okulu yemeğini, jambon ile “chouroute”a dudak büküyor! Kibirli, pis, lanet herif!” Julien, kolu kanadı kırıldığı günlerde içini çekerek: “Benim okul arkadaşım olan bu köylülerin cahilliği kendileri için ne büyük bir üstünlük! diyordu. Onlar okula geldikleri zaman öğretmen onları, benim gibi bir yığın dünya fikrinden

kurtarmak zahmetini çekmemiş; ben ne yapsam işe yaramıyor, onlar bende bu çeşit fikirler olduğunu yüzümden okuyor.”

Julien,okula gelen küçük köylülerin en kabalarını, onları kıskanmağa varan bir dikkatle gözden geçiriyordu. Bunlar sırtlarındaki kıvrırcık bavlı kumaştan ceketini çıkarıp kara cüppeyi giydikleri zaman bütün bildikleri, bütün medeniyetleri FrancheComtede’ki tabiri ile tıklar tıklar geçer akçeye karşı büyük ve sonsuz bir saygıdan öteye geçmezdi.

“Tıklar tıklar geçer akçe”, peşin para’nın, bu yüce kavramın ibadet eder gibi, destanını yazar gibi bir ifadesidir. Voltaire’in romanlarındaki kişiler gibi bu öğrencilere de bahtiyarlık dendi mi, gözleri önüne gelen tek şey, karınlarını iyice doyurmaktır.

Julien, ağır kumaştan elbise giymiş herkese karşı derin bir saygı beslemenin, bu adamların hemen hemen hepsinin mayasına karışmış bir his olduğunu görüyordu. Bunu hissedenler, “kimsenin hakkını kimseye geçirmemek” sözünün mahkemelerdeki gerçek değerini pek iyi anlamışlardır; doğrunu o değeri gözlerinde belki biraz da küçültürler. Aralarında şu sözü tekrar edip dururlardı: “Bir kodamana karşı dava açınca eline ne geçecek?”

Kodaman, Jura vadilerinde varlıklı adam bu adla anılır. Zenginlerin zengini olan hükümeti ne kadar sayarlar, bir düşünün. Valinin adı geçer geçmez saygıyla gülümsememek, FrancheComte köylülerinin gözünde bir tedbirsizlik sayılır; yoksullar da bir ihtiyatsızlık etti mi anında cezasını çeker, ekmeği elinden alınır.

İlk günler, içinde duyduğu iğrenmekle boğulacak gibi olduktan sonra Julien, bu adamlara acımağa başladı. Kış akşamı kulübesine dönünce ne ekmek, ne kestane, ne de patates bulamamak, arkadaşlarından kaçının babasının başına gelmişti.

Julien içinden: “Bahtiyar adam deyince akıllarına karnı tok, sırtı pek olanlar geliyorsa, bunda şaşılacak ne var? Arkadaşlarımın papazlık hevesleri, temelli bir heves; yani onlar papazlıkta, karınlarını doyurup kışın da sıcacık elbise giymek imkânını görüyor, bu bahtiyarlığın sürekli olacağını sanıyorlar.” Julien, bir gün hayali geniş bir öğrencinin, yanındaki arkadaşına: “Benim de, bir zamanlar domuz çobanlığı eden SixteQuint gibi papa olamayacağım ne malûm?” dediğini duydu.

Arkadaş bu soruya cevap verdi:

– Ancak İtalyanlar papa olur; ama bizim aramızdan da, kısmeti olanlar, piskopos muavinliği, Chanone’lık, belki piskoposluğa kadar yükselir. Châlons piskoposu M. P... bir fıçıcının oğludur; benim babam da fıçıcı.

Bir gün bir akait dersi arasında Abbe Pirard, Julien’i çağırttı. Zavallı delikanlı, çevresini kuşatıp vücudunu da, ruhunu da sıkan bu havadan kurtulabildiğine pek memnun oldu. Okul müdürü Julien’i ilk geldiği gün pek korkutan tavrıyla karşıladı; ona, yerin dibine sokmak istermiş gibi bakarak sordu:

– Bu iskambil kâğıdı üzerindeki yazının ne demek olduğunu anlatır mısın?

Julien kâğıttaki yazıyı okudu:

“Amanda Binet, Zürafa kahvesinde, saat sekizden önce. Genlisli olduğunuzu, annemin amcası oğlu olduğunuzu söyleyin.”

Julien tehlikenin ne denli büyük olduğunu kavradı; Abbe Castanede’in adamları bu kâğıdı aşmışlar. Abbe Pirard’ın korkunç gözlerine bakmağa dayanamadığı için alnının ortasına bakarak:

– Buraya geldiğim gün korkudan titriyordum, dedi. M. Chelau bana burada her türlü ara bozucu, kötü kişiler bulunduğunu, arkadaşların birbirlerinin yaptığını kollayıp hafiyelik et-

melerinin memnuniyetle karşılandığını söylemişti. Bunu, genç rahiplere hayatın ne olduğunu göstermek, onları dünyadan ve dünyanın gösterişinden iğrendirmek için Tanrı emretmiş.

Abbe Pirard öfkeli öfkeli bağırdı:

– Benim karşımda da mı lâf ebeliği! Seni edepsiz seni!

Julien sessizliğini bozmadan devam etti.

– Verrieres’de iken kardeşlerim beni kışkandılar mı, döverlerdi.

M. Pirard çileden çıkmıştı:

– Şimdi size bunları sormuyoruz, dedi. Sorduğumuza cevap verin.

Julien, bu sözlerle hiç de cesareti kırılmadan anlatmakta devam etti:

– Besançon’a geldiğim gün öğleye doğru karnım acıkmıştı, bir kahveye girdim. Doğrusu bir din adamına yakışmayan o gibi yerlerden iğrenirim ama orada, karnımı handakinden daha ucuza doyurabileceğimi düşündüm. Bir kadın, yanılmıyorsa dükkânı işleten kadın, benim acemi olduğumu görüp acıdı. Bana Besançon’un bir sürü edepsizle dolu olduğunu, başıma bir iş gelebileceğini söyledi. Bir tehlikeye düşer, bir kazaya uğrarsam sabahleyin sekizden önce kendisine haber göndermemi tembihledi. “Okul kapıcıları, yazacağınız kâğıdı getirmek istemezlerse Genlisli olduğunuzu, aramızda akrabalık bulunduğunu söyleyin” dedi.

Yerinde oturmadığı için odada bir aşağı, bir yukarı dolaşan Abbe Pirard:

– Bakalım, dedi, soruştururuz, bu söyledikleriniz doğru mu, öğreniriz.

Sonra da Julien’e hemen odasına çekilmesini emretti. Kendi de ardı sırası gidip kapıyı dışardan kilitledi. Julien hemen san-

dığını açtı; başına iş açan o iskambil kâğıdını, kıymetli bir şey gibi, ta en altta saklamıştı. Sandıkta bir eksiklik yoktu ama hayli karıştırılmış olduğu da besbelliydi, oysa anahtarı cebinden çıkarmamıştı. Julien içinden: “Tevekkeli M. Castanede bana kaç defa sokağa gitmeme izin vermeğe kalkmadı; o lütfun nereden geldiği şimdi anlaşılıyor. Ben de kör gibi hiç bir şeyi fark etmiyordum ama çok şükür M. Castanede’in izin vermesine aldanıp okuldan çıkmadım. Çıksam belki sivil elbise giyer, güzel Amanda’yı görmeğe giderdim. Bunu yap-sam mahvolduğum gündü. İskambil kâğıdından bu yolda yarar görmeyeceklerini anlayınca müdüre yetiştirmeği düşünmüşler.”

İki saat sonra müdür Julien’i yine çağırttı. Bakışı deminki kadar sert değildi:

– Sözleriniz doğruymuş, dedi; ama böyle bir adresi sakla-manız doğru olmaz, büyüklüğünü, önemini kavrayamayacağımız bir tedbirsizliktir. Talihsiz çocuk! Bunun, belki on yıl sonra zararını görürsünüz.

XXVII. BÖLÜM

HAYATTA İLK TECRÜBE

Bu içinde yaşadığımız zaman pek mübarek sayılıyor.

Ona dil uzatanın vay hâline!

Diderot

Julien'in hayatının bu çağını, açık, değeri belli üç-beş olay anlatmakla geçivermemizi, okurlarımız hoş görsün. Doğrusu öyle olaylar az değildir, lâkin Julien'in, ruhban okulunda gördükleri pek kara şeylerdir; oysaki biz bu sayfalara ne pek açık, ne de pek koyu bir renk vermek istedik. Bazı şeylerin acısını çekmiş olan çağdaşlarımız, onlar anıldı mı artık hiçbir şeyden, bir hikâye okumaktan bile zevk alamaz olurlar.

Julien, davranışlarına istediği ikiyüzlülüğü vermek denemelerinde, bezginliğe kapıldı. Bu çirkin işte bile sivrilmiyordu. Dışardan göreceği en küçük yardım, ona yine cesaret verebilirdi. Yenilmesi gereken güçlük pek büyük değildi; ama o, koca denizin ortasında bırakılmış bir kayık gibi yapayalnızdı. "Başaramazsam ne çıkar sanki? diyordu; bütün hayatımı ciğeri beş para etmez bu adamların arasında geçirecek değil miyim? Bir kısmı öğle yemeğinde tıkınacakları domuz yağlı omletten başka bir düşüncesi olmayan aç gözlü herifler, kimisi de Abbe Castanede gibi hiçbir günahtan, suçtan yılmayan edepsizler! Onlar yüksek yerlere erecek, erecek ama ne pahasına erecek, onu da Allah bilir!

Kişi oğlu, istedi mi, her işe gücü yeter, bunu her şey gösteriyor; ama böyle bir bezginliği de yenmek elinden gelir mi? Büyük adamların işi öyle güç değildi. Tehlike ne denli büyük

olursa olsun, onu güzel buluyorlardı; oysaki benim dört yanımı saran çirkinliği benden başka kim anlayabilir?”

O günler, Julien’in hayatının en ıstıraplı günleri oldu. Besançon’da alaylardan birine gönüllü yazılması ne kadar kolaydı! Lâtince hocası da olabilirdi; geçinmesi için az bir şey de ona yeterdi! Ama buna razı olunca artık yükselmekten, hayaline uygun hayattan umudunu kesmedi; buna razı olması, onun için ölmek demektir, işte Julien’in o günleri böyle gamlı düşüncelerle geçiyordu.

Bir sabah kendi kendine: “Öteki köy uşaklarına benzemediğim için övünür dururdum! Halbuki hayat bana, farktan kin doğduğunu gösterdi.” Bu büyük hakikati, en tuhaf başarısızlıklarından biri sayesinde öğrenmişti. Kendine aziz süsü veren ruhban okullulardan birine yaranmak için sekiz gün elinden geleni yapmıştı. Bir sabah bahçede onunla dolaşmış, onun insanı esnemekten uyutacak saçmalarını sabırla dinlemişti. Birdenbire hava bozuldu, fırtınaya döndü, gök gürledi; o zaman mübarek delikanlı Julien’i, kaba bir davranışla başından savarak:

– Bu dünyada herkesin günahı da, sevabı da kendine, ben yıldırımla çarpılıp yanmak istemem. Tanrı sizi, bir imansız, bir Voltaire gibi ateşi ile cezalandırabilir, dedi. Julien, öfkeyle dişlerini sıktı ve şimşeğin hareler çizdiği göğe gözlerini kaldırıp:

– Fırtına koparken uyursam boğulmağı hak etmiş olurum! dedi. Haydi gidip başka bir budalayı ele geçirmeğe bakalım.

Abbe Castanede’in din tarihi dersi saati çaldı.

Zorlu bir çalışmadan ve babalarının yoksulluğundan gözleri pek yılmış olan o delikanlılara o gün Abbe Castanede, pek korktukları hükümetin, ancak Tanrı’nın yeryüzünde vekili

olan Papadan aldığı yetkiyle gerçek ve meşru bir kuvveti olduğunu öğretiyordu.

– Siz hiçbir hareketinizle dinden, itaatten ayrılmaz, Papanın lütuflarına hak kazanır, onun elinde sanki bir asa olursanız, her müdahaleden uzakta, yalnız sizin buyruklarınızın geçeceği yerlere yükselebilirsiniz; hiç elinizden alınamayacak ve parasının üçte biri hükümetçe verilen yerlere... Yıllığınızın geri kalanını da, vaazlarınızla hak yolu öğreteceğiniz dini bütün kimselerden alırsınız.

Dersten sonra Abbe Castanede bahçeye, o gün her zamankinden dikkatli olan öğrencisinin yanına geldi; onlara:

– Hani, dedi, bir yerin değeri, o yerde bulunanın değerine göredir derler, bu söz curelikler için doğrudur. Ben, kendi gözümle, öyle köy, dağ paroisse'ları gördüm ki yanlarında şehir cureliklerinin adı okunmaz, o kadar gelirleri var. Oradaki papazlar hem şehirdekiler kadar para alır, hem de kendilerine hediye olarak sık sık semiz horoz, yumurta, taze tereyağı, daha ne bileyim, böylesine bin çeşit şey gönderirler. Hem orada cure herkesten önce gelir; onsuz ne bir ziyafet olur, ne bir düğün, dernek.

M. Castanede odasına çıkar çıkmaz öğrenciler ulam ulam ayrıldı. Julien hiç bir gruptan değildi; onu uyuz bir koyun gibi tek başına bırakırlardı. Her öbekte öğrencilerden biri havaya para atıyor, yazı veya tura geldiğine göre arkadaşları onun, böyle parası bol bir cureliğe atanıp atanmayacağını söylüyorlardı. Bu bitince de hikâyelere başladılar. Rahipliğe yeni kabul edilmiş bir genç papaz, yaşlı bir curenin hizmetçisine bir tavşan hediye ederek o cureye muavin olmuş, ihtiyar ölünce de yerine geçmiş. Bir başkası da, yaşlı kötürüm bir cureye yemek yerken hizmet ettiği, etini, tavuğunu kestiği için onun ardılı diye gösterilmeği başarmış. Her meslekteki gençler gibi

ruhban okullular da beklenilmedik bir halleri olan ve göze çarpan bu çeşit küçük yolların yapabileceğini gözlerinde büyütürler.

Julien kendi kendine: “Ben bu konuşmalara uymalıyım” diyordu. Jambon sözü, parası bol curelikler sözü edilmediği vakit kilise akaidinin dünya işleriyle ilişiği olan BÖLÜMünden, piskoposlar, valiler, yarbaylarla cureler arasındaki kavgalardan söz edilirdi. Julien, aslından çok daha korkulacak ve ondan çok daha kudretli bir Tanrı fikri ile karşılaştığını görüyordu; bu ikinci Tanrı, papa idi. Ruhban okullular, aralarında: “Papa, Fransa’nın bütün valilerini, yarbaylarını istese kendi seçer ama bu işi kendine zahmet olmasın diye, Fransa kralına bırakmış; krala kilisenin büyük oğlu denmesi de bunun için ya!” derlerdi; ama ne var ki bu sözü ederken seslerini alçaltırlar ve ancak M. Pirard’ın duymayacağından emin oldukları vakit buna kalkıştırlardı.

O sıralarda Julien, M. de Maistre’in Dit Pape’ı ile arkadaşlarının saygısını kazanabileceğini umdu. Doğrusu onlara parmak ısırttı ama bu da başka bir felâket oldu. Kendi kanaatlerini Julien’in ağzından, kendi söyleyebileceklerinden çok daha iyi bir şekilde duymak, ruhban okulluların işine pek gelmemişti. M. Chelan, kendisini için olduğu gibi, Julien için de ihtiyatsızlık etmişti. Ona doğru düşünmek ve boş sözlere kanmamak alışkanlığını vermiş fakat düşünmeği pek sevmeyen kimselerin buna bir suç diye baktıklarını, çünkü her doğru akıl yürütmenin karşısındakine bir hakaret gibi çarptığını söylemekten de geri kalmamıştı.

Sözün özü Julien’in güzel konuşması da başka bir kabahat diye karşılandı. Arkadaşları her zaman onu düşününe düşününe, ona karşı duydukları nefreti bir sözle ifadenin yolunu buldular: Ona MARTİN LUTHER diye ad taktılar: “Bu ad, diyor-

lardı, koltuklarını kabartan o cehennemlik mantıkçılığı için ona pek yaraştı.”

Ruhban okullulardan birkaçı, yanakları Julieninkilerden daha pembe ve ondan daha güzel sayılabilecek delikanlılardı; fakat Julien’in elleri beyazdı, birtakım kibarca temizlik âdetleri de vardı. Ama ne yapalım ki bu hal, kaderin cilvesi ile düştüğü o okulda, üstünlük sayılacak şeylerden değildi. Aralarında yaşadığı pasaklı köylüler, onun ahlakça hayli düşkün olduğu hükmüne vardılar. Hayatını yazdığımız delikanlının çektiği bin bir belâyı uzun uzadıya anlatıp okurlarımızı bezdirmekten çekiniyoruz. Ancak şunu da söyleyelim ki arkadaşlarının en güçlülere, onu dövmeyle âdet edinmeye kalktılar. Julien cebinde bir demir pergel bulundurmağa ve gerekirse kullanacağını bildirmeğe mecbur oldu. Şu var ki bunu açıkça söylemedi, işaretle anlattı; çünkü bir hafiye raporunda, işaretten söz kadar fayda çıkarmanın pek imkânı yoktur.

XXVII. BÖLÜM

BİR DİNÎ ALAY

Bütün kalpler heyecanla doluydu. Her yanı donatılmış ve inananların himmetiyle iyice kumlanmış bu dar ve gotik sokaklara sanki Tanrı da gökten inip gelmişti.

Young

Julien kendini silik ve budala göstermeğe ne kadar çalışsa para etmiyor, bir türlü kendini sevdiremiyordu; o, arkadaşlarından çok başka idi. “Ama, diyordu, öğretmenlerin hepsi de binlerce kişi içinden seçilmiş ince adamlar; benim aşırı alçak-gönüllülük göstermemi nasıl oluyor da beğenmiyorlar?”

Julien’in hatır sayıp her şeye inanır, her şeye kanar gibi gözükmemesinden, öğretmenlerden ancak biri fazlasıyla yararlanmaya kalkışmıştı. Bu da, katedralin tören işleri müdürü Abbe Chas Bernard’dı. Bu adama on beş yıldır chanoine’lik umutlandırıyorlardı; onu bekleyedursun, şimdilik medresede dinî belagat okutuyordu. Julien, gönül gözü açılmadan önce, bu derste hemen her vakit birinci çıkardı. Abbe Chas bunu bahane ederek Julien’e dostluk göstermeğe başlamıştı. Dersten çıktıktan sonra çoğu vakit onu kolundan tutar, bahçede biraz gezinirdi.

Julien: “Bu adamın da maksadı nedir ki?” diyordu. Abbe Chas’nın, katedralin malı olan süs eşyasından söz etmesini şaşkınlıkla dinlerdi. Katedralde, yas âyinlerinde kullanılan ziynet eşyasından başka on yedi sırmalı âyin atkısı varmış. Yaşlı Madame de Rubempre’den de çok ümitler besliyormuş. Doksanına varmış olan o bayan, altın sırmalı ağır Lyon ipekli-

sinden yapılmış gelinliğini, hiç olmazsa altmış yıldır sandığında saklarmış. Besançon'da hemen herkesin umduğuna göre, Madame de Rubempre'nin vasiyetnamesiyle katedralin hazinesi zenginleşecek, on tane, belki daha çok âyin atkısı kazanacaktı; büyük günler için dört beş tane kaftan da işin cabası... Abbe Chas sesini alçaltarak: "Bence bu kadar da değil; Madame de Rubempre'nin atalarından biri, Bourgogne Dukası Pervasız Charles'm en gözde devlet adamlarındandı; şimdi Madame de Rubempre'nin konağında altın yaldızlı sekiz gümüş şamdan var, doğrusu paha biçilmez.. Bunları vaktiyle İtalya'dan Pervasız Charles satın aldı diyorlar... Bana öyle geliyor ki bu şamdanlar da katedrale kalır. Böyle bir umut beslemem için çok sebepler var" derdi.

Julien içinden: "Bu adamın böyle hırdavat sözü etmekten maksadı nedir ki? diye soruyordu. Bu hazırlık yüzyıldır sürüp gidiyor, daha bir şeyler belirmiyor. Anlaşılan herif bana bir türlü güvenemiyor! Bu adam ötekilerden daha usta; onların on beş günde en önemli sırlarını anlamak işten değil. Ama bu ustalaşmaz da kim ustalaşır? On beş yıldır hırsı oyuncak edinmiş."

Bir gün, eskrim dersinin ortasında Abbe Pirard Julien'i çağırıp ona:

– Yarın Corpus Domini yortusu var, dedi, Abbe Chas Bernard sizi istiyor, katedralin süslenmesinde kendisine yardım edeceksiniz; gidin ve ne derse dinleyin.

Julien odadan çıkarken Abbe Pirard onu yeniden çağırdı ve acır gibi bir tavırla:

– Bunu fırsat bilip şehirde dolaşmağa çıkarsanız siz bilirsiniz.

Julien cevap olarak:

– Incedo per ignes, dedi, (benim gizli düşmanlarım var.)

Ertesi sabah erkenden Julien, gözleri yerde, katedralin yolunu tuttu. Sokakları, şehirde hüküm sürmeğe başlayan çalışmalarını görmek için açtı. Her yanda alay hazırlıkları görülüyor, evlerin önü donatılıyordu. Ruhban okulunda geçirdiği bütün zaman ona bir an gibi kısa geldi. Şimdi Vergy'yi, o güzel Amanda Binet'yi düşünüyordu; ona belki rast gelecekti, kahve şuracıkta idi. Sevgili katedralinin kapısında bekleyen Abbe CbasBernard'ı uzaktan gördü; Abbe ChasBernard memnun yüzlü, içi dışı bir gibi görünen bir adamdı. O gün pek keyifli idi. Julien'i görür görmez:

– Sizi bekliyordum, aziz evladım, sizi, dedi, safalar getirdiniz. Bugünkü işimiz ağırdır, uzun sürer, biraz bir şeyler yiyip kuvvet bulalım. Saat onda, büyük âyin arasında yine karnımızı doyururuz.

Julien ağır bir tavırla:

– Monsieur, dedi, bir an bile yalnız kalmak istemem.

Sonra başları üstündeki koca saati göstererek ekledi:

– Lütfen dikkat buyurunuz, ben buraya tam beşe bir kala geldim.

Abbe Chas:

– Okulun kötuları sizi bu derece mi korkutuyor? Onları da ne diye aklınıza getirirsiniz? Hiç aldırış bile etmeyin; bir yol, iki yanındaki çitlerde diken var diye hemen güzelliğini kaybeder mi? Yolcu yoluna gider, dikenler de kötülükleriyle baş başa kalır. Haydi biz işimize bakalım, dostum, böyle şeyler ne bize gerek bizim?

Abbe Chofl, iş ağır olacak demekte de haklıydı. Bir gün önce katedralde bir cenaze ayini olmuş, daha hiç bir şey yerine konamamıştı. Kilisenin kapıdan mihraba kadar olan kısmını üçe ayıran mermer direklere, otuz ayak yüksekliğine kadar, al damasko döşemek gerekiyordu, hem de bu iş hemen sabahle-

yin bitirilecekti. Piskopos, posta arabasıyla Paris'ten dört yorgancı getirtmişti ama bu adamlar her işe yetemezdi; hem de Besançonlu acemi meslektaşlarını teşvik etmek şöyle dursun, alay ederek onları bir kat daha acemileştiriyorlardı.

Julien kendisinin de merdivene tırmanması gerektiğini anladı; çevikliği bu işte ona çok yardımcı oldu. Besançonlu yorgancıları yönetmeyi üstlendi. Onun bu haline şaşırıp sevinen Abbe Chas, bir merdivenden bir merdivene atlayıvermesini seyrediyordu. Direklere damasko kuşatılması işi bittikten sonra, büyük mihrabın üstündeki sayvanın tepesine beş kocaman tüy demetinin nasıl konulacağı düşünüldü. Yıldızlı tahtadan gayet güzel bir saçağı, İtalya mermerinden yapılmış sekiz iri direk tutar. Fakat sayvanın ortasına, tam mihrabın üstüne gelmek için, kırk ayak yükseklikte tahtadan, belki de çürümüş bir pervazdan yürüyerek geçmek gerekti.

O vakte değin keyiflerine diyecek olmayan Parisli yorgancılar, bunu görünce suratlarını astılar. Aşağıda durmuş, bu işin nasıl başarılacağını hararetle konuşuyorlardı ama yukarı çıkmıyorlardı. Julien tüy demetlerini yakaladı ve merdiveni koşarak çıktı. Tüyleri, sayvanın ortasında, taç biçimi süsün üstüne, istenildiğinden daha iyi biçimde yerleştirdi. Merdivenden inince Abbe Chas onu kucaklayıp:

– Optime, dedi, bunu Monseigneur'e anlatırım.

Saat ondaki yemek çok neşeli geçti. Abbe Chas, kilisesini hayatında bu derece süslü görmemişti; Julien'e:

– Benim sevgili öğrencim, diyordu, annem bu ulu kilisede, gelenlere sandalye kiralardı, ben ta çocukluğumdan beri burada geçindim. Robespierre'in Terreur'ü bizi perişan etti; ben o zamanlar sekiz yaşında idim; evlerde yapılan gizli âyinlerde hizmet eder ve günlük yiyeceğimi kazanırdım. yin atkılarını iyi katlar, hiç bir kaytanı koparmazdım. Napolyon'un kilise

âyinlerine yeniden izin verdiği günden beri, bu ulu katedralde her şeyi ben yönetiyorum, Tanrı bana bu şerefi de verdi. Yılda beş kere gözlerim katedrali bu bezeklerle bezetilmiş görür. Ama doğrusu katedral hiç bir zaman bu denli alımlı olmadı; damasko örtülerin böyle takıldığını, direklerle böyle yapıştığını görmedim.

Julien: “Maksadını açacak, diye düşündü; işte kendinden söz etmeye başladı; derdini, düşüncelerini anlatacak. Ama bu adam hiç şüphesiz heyecanlanmış olmasına rağmen ağzından bir tek söz bile kaçırmadı. Ama çok da çalıştı, gönlünde neşe var, şarabın iyisi de esirgenmedi. Ne adam! Benim için ne örnek! Hak etti serguç’u.” (Bu serguç kelimesi, yaşlı başopera-törün söylediği pis bir hikâyeyi ima ederdi.)

Büyük âyinin Sanctus çanı çalınca Julien, görkemli alaydan piskoposun ardı sıra gitmek üzere arkasına bir tören cüppesi giymek istedi.

Abbe Chas bunu görünce:

– Ne yapıyorsun, dostum? dedi; ya hırsızlara kim bakacak? Şimdi alay çıkıp gidecek, kilise ıssız kalacak; sizinle ben burada kalıp bekleyeceğiz. Direklerin yere inen o güzelim sırmasından iki arşın eksilmişse yine de şükretmeliyiz. O sırma da Madame de Rubempre’nin hediyesidir; büyük dedesi meşhur Comte’tan kalmış...

Julien’in kulağına eğilip heyecanlandığını pek belli eden bir sesle konuştu:

– Som altın, bir dirhem hilesi yok, dostum! Siz kuzey tarafına bakın, oradan ayrılmayın; güney tarafıyla ortaya ben bakayım. Aman “Confessionnal”lara dikkat edin; hırsızlara haber yetiştiren kadınlar oralarda bekler, bizim arkamızı dönmemizi kollarlar.

Abbe Chas sözünü bitirirken saat de on ikiye çeyrek kalayı vurdu; o anda büyük çanın da sesi duyuldu. Çan, alabildiğine çalıyordu; bu tok ve tantanalı ses Julien'i heyecanlandırdı. Julien yerle ilgisini kesmiş, hayale dalmıştı. Buhur kokusu, Saint Jean kıyafetini girmiş çocukların "Saint Sacrement" önüne serptikleri güllerin kokusu, Julien'i büsbütün coşturdu.

Julien hu çan sesini dinlerken, bu işte yirmi kişi kullanıldığını, her birine ellışer santim verildiğini, ancak on beş yirmi müminin yardıma geldiğini düşünmeliydi. İplerin aşındığını, kerestenin çürüdüğünü, her iki yüzyılda bir düşen çanın geçirdiği tehlikeyi düşünmeli, zangoçlara verilen parayı azaltmanın, onları para yerine, kilisenin kasasına dokunmayan bin bir nimetinden birini istemeğe razı etmenin yolunu bulmalıydı.

Julien böyle akıllı uslu işlere kafa yoracağına, çanın erkekçe ve tok sesleriyle ruhu coşmuş, hayal âlemlerinde dolaşıp duruyordu. O ne iyi bir rahip olabilir, ne de büyük bir yönetici. Gönlü böyle coşkunculuklara kapılıveren kimselerden olsa olsa sanatçı çıkar. Julien'in gururu bu işte tam olarak meydana çıkar. Arkadaşı olan öğrencilerin belki ellisi, halktan kin gördükleri ve ihtilâl kafasının her çit arkasında pusuya yattığını bildiklerinden hayatın ne olduğunu anlamışlardı. Onlar, büyük çanın sesini işitince akıllarında zangoçların alacağı paradan başka bir düşünceye, hayale yer vermezler. Onlar, çan sesini duyunca, halkta uyandırılacak heyecan, zangoçlara verilecek paraya değer mi, değmez mi, bunu araştırır, bu işte Bareme'e layık bir deha gösterirler. Julien'e gelince o, kilisenin maddî çıkarlarına kafa yormak isteseydi bile hayali asıl gayeyi aşar, yirmi beş santimlik bir giderin önüne geçmek fırsatını kaçırmaz da fabrikanın bir çan için yaptığı harcamadan kırk frank azaltabilmenin yolunu düşünmeye başlardı.

Bu eşi benzeri olmayan güzel günde, alay her tarafta kurulan parlak “repoisoir”larda dura dura Bcnsançon sokaklarını ağır ağır dolaşırken kilise derin bir sessizlik içindeydi. İçerde bir loşluk, hoş bir serinlik vardı. Buhurun, çiçeklerin kokusu da henüz dağılmamıştı. Bu sükût, bu derin ıssızlık, uzun avluların serinliği, Julien’in hülyasını bir kat daha tatlı kılmıştı. Kilisenin başka bir tarafında meşgul olan Abbe Chas’ın gelip rahatsız etmesinden korkmuyordu. Ruhu, ağır ağır dolaşıp kilisenin kuzey tarafında bekçilik yapan ölümlü kalıptan sanki büsbütün ilişğini kesmişti. “Confessionnal”larda birkaç sofukadından başka kimse bulunmadığına, iyice araştırıp emin olduğu için, içi büsbütün rahatlamıştı; gözleri bakıyor fakat görmüyordu.

Bu sırada gözüne, dalgınlığını yarı gideren bir şey ilişti:

“Confessionnal”lardan birinde biri diz çökmüş, biri de ötekinin yanında bir iskemleye oturmuş, üstleri başları temiz, iki kadın vardı. Julien görmeden bakıyordu ama içinde hayal meyal bir görev duygusu belirlediğinden mi, yoksa kadınların kibar ve şatafatsız tavırlarına hayran olduğundan mıdır, her nedense o “confessionnal”da papaz bulunmadığının farkına vardı. İçinden: “Bu güzel hanımların şimdi burada bulunması tuhaf şey! dedi; sofu iseler gidip bir repoisoir önünde diz çökmeleri lazımdı; kibarlar âleminden iseler bir balkonun ön sırasında oturup alaya bakmaları gerekti. Hele şu elbise ne güzel! Ne hoş şey!” Kadınları görebilmek için adımlarını ağırlaştırdı.

“Confessionnal”da diz çökmüş olan kadın, Julien’in ayak sesini duyunca başını başını çevirdi ve çılgılık koparıp bayılıverdi. Sırt üstü düştü; yanındaki kadın, hemen ona bakmak için atıldı. Julien de, sırt üstü devrilen kadının omuzlarını gördü, iri, pek değerli incilerden yapılmış bir gerdanlık gözüne çarptı; bu gerdanlığı çok iyi bilirdi. Madame de Renal’i saçların-

dan tanıyınca ne hâle girdi! Bayılan kadın Madame de Renal, onun başını tutup büsbütün serilivermesinin önüne geçmek isteyen de Madame Derville idi. Julien kendinden geçmiş gibiydi, hemen “Confessionnal’a koştu; o yetişmeseydi belki Madame Derville de, Madame de Renal’le beraber yuvarlanacaktı. Julien Madame de Renal’in baygın, hissiz, omuzları üzerinde sallanan başını gördü. Madame Derville de yardım edip o güzel başı, bir hasır iskemleye dayadı; kendisi de diz çöktü.

Madame Derville dönüp bakınca Julien’i tanıdı. Ona gayet kızgın bir sesle:

– Çabuk, çabuk buradan gidin, monsieur! Aman sizi görmesin. Sizi görmek ona nasıl ağır gelmesin? Sizi tanımadan önce ne bahtiyardı. Sizin yaptığınızı canavar yapmaz! Buradan gidin. Birazcık olsun utanma nedir biliyorsanız, buradan uzaklaşın.

Madame Derville bu sözleri öyle âmirane bir edayla söylemişti, Julien de o anda öyle zayıftı ki hemen söz dinleyip uzaklaştı, içinden: “Zaten bu Madame Derville’in öteden beri bana kını vardır” diyordu.

İşte tam o sırada, alayın ön safında giden papazların hımhım şarkıları duyuldu; alay artık kiliseye dönüyordu. Abbe Chas-Bernard, Julien’e birkaç kere seslendi ise de duyuramadı. En sonra kendisi geldi ve Julien’i bir direğin arkasına sığınmış, yarı ölü bir halde buldu. Onu kolundan tuttu, piskoposa takdim etmek istiyordu. Onun böyle sapsarı, adeta yürüyemeyecek bir halde olduğunu görünce:

– Dermansız kalmışsınız, evladım, dedi; çok çalıştınız.

Koluna girdi ve büyük kapının yanında, Hristossuyu çanağının altında duran iskemleye kadar götürüp:

– Hele şuraya oturun, dedi; ben önünüze geçer, sizi saklarım. Telâş etmeyin, Monseigneur’ün gözükmesine hiç olmaz-

sa daha yirmi dakika var. Siz biraz kuvvet bulmağa çalışın; Monseigneur geçerken ben sizi yerinizden kaldırırim; siz benim yaşlı olduğuma bakmayın, daha gücüm kuvvetim yerindedir.

Piskopos kiliseye vardığında vakit Julien o kadar mecalsiz, titrek bir hâldeydi ki, Abbe Chas onu takdim etmekten vazgeçti.

– Siz üzölmeyin, dedi. Jülien elbette bir fırsat bulurum.

Akşam, medresenin küçük kilisesi için on libre mum gönderdi; bu mum, Abbe Chas'nın dediğine bakılırsa, Julien'in himmetiyle artmıştı. Julien'in mumları çabuk söndürttüğü tamamıyla uydurma. O zavallının asıl kendisi sönmüştü; Madame de Renal'i gördükten sonra hiç bir şeycik düşünemedi.

XXVIII. BÖLÜM

İLK TERFİ

Zamanını anladı, yaşadığı ili anladı da zengin oldu.

Le Precurseur

Julien, katedraldeki olayla dalmış olduğu hülyadan daha kendini alamadan bir sabah, sert huylu Abbe Pirard onu çağırtdı:

– Abbe CbasBernard bana gönderdiği bir mektupta sizi çok övüyor. Şöyle toptan bakılacak olursa sizin gidişinizden, hareketinizden memnunum. Gerçi son derece tedbirsizsiniz. Hiç düşünmeden birtakım işlere kalkıyorsunuz; ama şimdiye değin sizi iyi kalpli, civanmert diye tanıdık; zekânız da üstün bir zekâ. Kısacası sizde, ihmal edilmesi doğru olmayacak bir kıvılcım görüyorum.

“On beş yıl çalıştım, şimdi bu okuldan ayrılmak üzereyim; suçum da ruhban okulu öğrencisinin “irade-i cüziye”sine karışmamak, bana bir gün “confessionnal”da söz ettiğiniz gizli kuruma hizmet etmemek, ona kötülük de etmemek oldu. Buradan ayrılmadan size bir iyilik etmek isterim; bunu daha iki ay önce düşündüm ama o zaman, odanızda Amanda Binet’nin adresinin bulunması beni alıkoydu. İyilik demesine iyilik dedim ama bu sizin hakkınızdır. Sizi KitabıMukaddes müzakereciliğine atadım.

Gönlü minnettarlıkla coşan Julien hemen diz çöküp Tanrı’ya şükretmeği düşündü ama daha içinden gelen bir hareketten kendini alamadı. Abbe Pirard’ın yanına gidip elini tutup öptü.

Medrese müdürü öfkeli öfkeli çıkıştı:

– Bu da ne?

Julien'in gözlerinde, yaptığı hareketten daha çok sevgi gösterir bir hal vardı. Abbe Pirard Julien'e hayretle baktı. Nasıl şaşırmasın? Bu adamcağız yıllardır kimseden böyle hakikî, ta gönülden kopup gönle gider bir sevgi eseri görmemişti. Böyle bir davranış görünce o da kendini yenemedi, asıl duygularını dışarı vurdu; sesi değişmişti.

– Evet, evladım, dedi, ben de seni severim. Tanrı da bilir ki böyle hisler beslemeği hiç istemezdim. Ben sade hakkı düşünmeli, kimseye karşı ne kin, ne de sevgi duymamalıydım. Sen hayatında çok acı çekeceksin. Görüyorum ki sende bayağaların çekemeyeceği bir hal var. Kıskançlık da, iftira da senin ardını bırakmayacak. Kısmetin seni nereye götürürse götürsün, arkadaşların seni her gördükçe kin duyacaklar. Seni seviyor gibi gözükseler bile inanma, sana sevgi göstermeleri de sana daha çok kötülük edebilmek için olacaktır. Bütün bunlara karşı bir tek ilaç vardır: Tanrı'dan, sana kendine gururlu olmaya cezası olarak, herkesin kinini çekecek bir hal veren Tanrı'dan başka kimseye güveneyim, başvurayım deme. Yaptığın iş her vakit temiz, pâk olsun. Bence senin için bundan başka kurtuluş çaresi yoktur. Sen hakikate sımsıkı sarılırsan, hiç bir şeyin alt edemeyeceği bir kuvvetle sarılırsan düşmanların er geç etikleriyle kalır.

Julien ne zamandır böyle dostça sözler duymamıştı, kendini tutamadı, hüngür hüngür ağlamaya başladı. Ahbe Pirard ona kollarını açtı; bu, ikisi için de tatlı bir an oldu. Julien sevincinden deli gibi olmuştu; hayatında ilk olarak terfi görüyordu. Bu işin iyi yanları da az değildi. Böyle bir medresede Tevrat ve İncil müzakereciliğinin ne gibi yararları olacağını anlamak için insanın, hepsi de can sıkıcı, çoğu çekilmez arkadaşlarla her an burun buruna, hiç yalnız kalıp başını dinlendirmeden

yaşamağa mahkûm edilmiş olması lazımdır. Nazik yapılı bir insanı çileden çıkarmağa, onların gürültüsü yeter. Karınları tok, sırtları pek bu köylüler bahtiyarlıklarını bir türlü içlerinde saklayamaz, nefesleri tükeninceye dek bağırıp gürültü etmezlerse neşelerini, neşe saymazlar.

Julien, artık öteki ruhban okullulardan bir saat sonra, aşağı yukarı yalnız başına, sofraya oturup yemeğini yiyordu. Kendisine bahçenin bir anahtarı verilmişti; orada kimseler yokken çıkıp gezinebiliyordu.

Arkadaşlarının beslediği kinin bir kat daha artacağını sanıyordu; bu zannının tersine olarak o kinin azaldığını görüp şaştı. Kendisi ile konuşulduğunu istememesi pek belli idi ve bu yüzden çok düşman edinmişti; ancak eskiden gülünç bir üstünlük hissi izleri diye karşıladıkları bu hal şimdi, o kaba köylülerin gözünde, haysiyetini, şerefini bilir bir adamın hakkı olmuştu. Dört yanını çeviren kin, hissedilecek derecede azaldı; hele artık onun da öğrencisi olan en gençlerde hemen hemen hiç kalmadı. Yavaş yavaş ona yandaşlar bile yetişti; ondan söz ederken Martin Luther demek, bir zevksizlik sayılmağa başladı.

“Düşmanlarına dost demek niye iyi? Bütün bunlar çirkin şeyler, güdülen maksat ne kadar doğru olursa bunlar da o kadar çirkinleşir. Ama bu adamlar da halkın ahlak hocası olacak, hem de o işi yalnız bunlar görecektir. Bunlar da olmasa halkın hali neye varır? Gazete cure'nin yerini tutabilir mi?”

Yeni işinden ötürü okul müdürü, yanında kimse bulunmadığı, zamanlar Julien'i çağırıp konuşmaktan çekindi. Bu tutumunda hem kendi hesabına, hem de öğrencisinin hesabına bir ihtiyatlılık vardı ama Abbe Pirand'ın asıl maksadı Julien'i “denemek”ti. Bu pek sıkı jansenistin, hiç değişmez bir prensibi vardı: Bir adamın değeri olduğunu mu sanıyorsunuz? Onun

her istediğine engel olmağa, her giriştiği işte zorluk çıkarmağa bakın. Onun gerçekten değeri varsa engelleri de, güçlükleri de alt etmeği bilir.

Av mevsimi gelmiş bulunuyordu. Fouque, Julien'in ailesi yolladı diye, okula bir geyikle bir yaban domuzu gönderdi. Bu ölü hayvanlar yemekhane ile mutfak arasındaki koridora kondu. Öğrenciler, yemeğe giderlerken onları orada gördüler. Hepsi de merakla seyrettiler. Yaban domuzu, ölmüş olduğu halde, yine en gençlerin içine korku vermişti; gelip gelip onun dişlerine dokunuyorlardı. Tam bir hafta hep bunun sözü edildi.

Julien'in ailesini, toplumun sayılacak kısmına çıkararak bu hediye, kıskançlığın tepesine öldürücü bir yumruk gibi indi. Artık Julien'e, zenginliği ile üstünlüğe hak kazanmış bir adam diye bakıldı. Chazel ile öğrencilerin en ileri gelenleri ona yararlanmağa çalıştılar; o kadar ki az kaldı Julien'e, ailesinin zenginliğini bildirmede ve böylece kendilerini paraya karşı saygısızlığa sürükledi diye sitem edeceklerdi.

Asker toplanıldı; Julien, ruhban okulu öğrencisi olduğu için hizmete çağırılmadı. Bu, ona pek dokundu. "Yirmi yıl önce olsa, asker toplanması benim için bir kahramanlık hayatının başlangıcı olurdu; demek ki öyle fırsatlar bir daha ele geçmeyecek." diye kahırlandı.

Okul bahçesinde tek başına dolaşıyordu. Bahçe duvarını onaran işçilerin, aralarında şöyle konuştuklarını duydu:

- Bize yol gözüktü, yine asker topluyorlar.
- "Öteki"nin gününde askere gitmek iyi şeydi!
- Bakardın bir duvarcı subay olur, general oluverirdi...
- Bir de şimdiki askerliği düşün, yalnız fakir fukara gidiyor. Parası pulu olan memlekette kalıyor.

– Fukara mı doğdun? Artık hayır umma, sağ oldukça fukarasın.

Üçüncü duvarcı:

– Acaba doğru mu?, “öteki” öldü diyorlar.

– Onu kodamanlar söylüyor: “öteki”nden ödleri kopuyordu da...

– Nerede onun günü, nerede bu günler! Onun gününde işler yolunda gidiyordu. Ona mareşalleri kötülük etti! Böyle de hainlik olur mu?

Duyduğu bu sözler Julien’in içine biraz ferahlık verdi. Bahçeden içeri girerken içini çekerek:

Le seul roi dont le peuple ait garde la memoire, mısraını tekrar ediyordu.

Sınav zamanı geldi. Julien çok parlak cevaplar verdi; Chazel’in de bütün bilgisini meydana koymağa çalıştığını gördü.

Adı dillerden düşmeyen piskopos yardımcısı Abbe Frilair tarafından atanmış olan mümeyyizler ilk gün, kendilerine Abbe Pirard’ın adamıdır diye gösterilmiş olan Julien Sorel’i cetvellerine hep birinci yahut da ikinci olarak geçirmeğe mecbur olunca pek sıkıldılar. Julien’in genel cetvelde birinci çıkacağına bahse girişenler oldu; birinci çıkan, Monseigneur’ün sofrasında yemek yemek şerefine ererdi. Fakat Kilise Babaları’nın sözü edildiği bir sırada kurnaz bir mümeyyiz Julien’e, Saint Jeröme’un Cicero’ya hayranlığı üzerine birkaç soru sorduktan sonra Horatius, Virgilius gibi Hıristiyan dini dışında şairlerden söz açtı. Julien, arkadaşlarına sezdirmeden, bu şairlerden de birçok parçalar ezberlemişti. Erdiği başarı ile kendinden geçti, nerede olduğunu unuttu ve mümeyyizin ısrarla sorması üzerine Horatius’un birkaç şiirini ezbere okudu ve ateşle açıkladı. Mümeyyiz onu böyle tam yirmi dakika söyleyip tuttuğu tehlikeli yolda iyice ilerlettikten sonra birdenbire tutumunu

değiştirip, dinle ilgisi olmayan bu gibi işlerle vakit geçirdiği, kafasına birtakım yararsız, hatta birer suç sayılacak fikirler soktuğu için sert şekilde çıkıştı. Julien son derece ustalıkla kurulmuş bir dolaba düştüğünü anlayıp:

– Hakkınız var, monsieur, dedi, ben aptalın biriyim.

Mümeyyizin bu hilesi, okulda bile pek çirkin, pis bir şey diye karşılandı ama Besançon ruhaniler kurulu şebekesini pek ustaca kurmuş olan, Paris’e gönderdiği mektuplarda hâkimleri, valiyi de, hatta önde gelen askerî erkânı da tir tir titreten Abbe Frilair’in o kadir ve kahredici eli ile, Julien’in adı yanına ‘198’ sayısını koymasına fırsat verdi. Abbe de Failair, düşmanı janesenist Pirard’ı böylelikle küçük düşürdüğüne pek sevindi.

Altı yıldır çalıştığı tek şey, onun ruhban okulu müdürlüğünden atılması idi. Julien’e gösterdiği yolu öteden beri kendi de güden Abbe Pirard samimî, sofu, entrika bilmez, görevlerine bağlı bir adamdı. Fakat Tanrı ona kahretmek ister gibi, öfkeli bir mizaç vermişti; kendisine edilen hakaretleri unutmaz, kin bağlardı. Gördüğü kötülüklerin hiç biri ateşli bir ruhu bulunan bu adamın hatırından çıkmazdı. Şimdiye değin belki yüz kere işinden çekilmeği düşünmüştü fakat Tanrının öyle istediği için geldiği bu okul müdürlüğünde yararlı olduğunu sanıyordu. “Ben burada jesuitliğin ve puta taparlığın önüne geçiyorum” diye düşünürdü.

Sınavlar başladığında, Abbe Pirard belki iki aydır Julien’e bir söz bile söylememişti; ama sınav sonucunu bildiren resmî mektubu alıp da okulun şerefi diye baktığı öğrencisinin adı yanında 198’inci kaydını görünce bir hafta hasta yattı. Pek sağlam bir ahlakı olan bu adamın avuntu bulduğu biricik şey, bütün dikkat kuvvetini Julien’e bağlamak oldu. Onun kızma-

dığını, ölç almayı tasarlamadığını, umutsuzluğa, kedere düşmediğini görüp son derece sevindi.

Birkaç hafta sonra da Julien, Paris damgasını taşıyan bir mektup alınca titredi, içinden: “Madame de Renal verdiği sözü sonunda hatırlıyor” dedi. Julien’le akrabalığı olduğunu ileri süren ve Paul Sorel diye imza atan bir adam ona beş yüz franklık bir poliçe gönderiyordu. Julien’e, değerli Lâtin şairlerinin eserlerini böyle başarı ile öğrenmekte devam ederse kendisine her yıl beş yüz frank gönderileceği de bildiriliyordu.

Julien şefkatle: “Bu hiç şüphesiz onun iyiliği ama niçin dostluk, sevgi gösteren bir kelimecik bile yok?” demekten kendini alamadı.

Bu mektubun Madame de Renal’den geldiğini sanmakla elbette aldanıyordu; Madame de Renal artık kendini dostu Madame Derville’in eline bırakmış, vicdan azapları çekip duruyordu. Gerçi bütün hayatını altüst etmiş olan o garip insanı, Julien’i, hiç aklına getirmiyor değildi; fakat ona mektup yazmak fikrinden, ateşten kaçınır gibi kaçınırdı.

Okulda konuşulan dili kullanmağa kalksaydık Julien’e gelen bu beş yüz franklık poliçeyi bir mucize sayar ve Tanrı’nın Julien’e böyle bir lütufta bulunmak için M. de Frilair’i alet ettiğini söylerdik. Tam on iki yıl önce Abbe de Frilair, Besançon’a geldiğinde en ufakık çeşitten bir sandığı vardı; bütün varı yığınının da bu olduğu söylenirdi. Şimdi ise ilin en zengin, malı, mülkü olanlarındandı. Böyle halini, vaktini genişlettiği sıralarda bir arsanın yarısını da satın almıştı. Bu arsanın öteki yarısı da M. de Ly Mole’a miras kaldı. Bu yüzden o iki ileri gelen kişi arasında büyük bir dava çıktı.

M. le Marquis de La Mole Paris’teki parlak yaşayışına ve saraydaki hizmetlerine rağmen, valileri atayan ve azlettirdiği söylenen bir piskopos yardımcısıyla Besançon’da çarpışma-

nın tehlikeli olduğunu hissetti. Devlet hazinesinden herhangi bir bahane ile elli bin franklık küçük davayı da Abbe de Frilair'e bırakabilirdi; bunu yapacağına o davayı kendine iş edindi. Haklı olduğuna inanıyordu, böyle de sebep olur mu ya?

Bilmem söyleyebilir miyiz: Hangi yargıçı gösterebilirsiniz ki ilerlemesini düşündüğü ya bir oğlu, ya bir yeğeni olmasın? En anlayışsızların da kafasına dank ettirmek için M. Abbe de Frilair, ilk kararı aldığı gün sekizinci günü Monseigneur'ün arabasına bindi ve avukatına, "Legion d'honneur" nişanını kendi eli ile götürdü. Karşı tarafın takındığı tavırla şaşırılmış olan M. de La Molc, avukatlarının gevşediğini hissedince Abbe Chelan'a akıl danıştı; Abbe Chelan da onu M. Pirard ile tanıştırdı.

Sözünü ettiğimiz olayın geçtiği sırada M. de la Mole ile Abbe Pirard arasındaki ahbaplık birkaç yıldır devam ediyordu. Abbe Pirard bu davaya yaratılışındaki bütün ateşle sarıldı. Her zaman Marquis'nin avukatlarını görüp davayı inceledi, haklı buldu ve o kudretli piskopos yardımcısına karşı açıkça M. de La Mole'un avukatlığını etmeğe başladı. Bu küstahlık, hem de bir jansenistten gelen bu küstahlık, M. de Frilair'in onuruna pek dokundu. Yakın dostlarına:

– Saray soyluları pek yukardan atarlar ama işte siz de görüyorsunuz! derdi. M. de La Mole, Besançon'daki adamına bir nişan verdirebilmek şöyle dursun, onun işinden kovulmasını bile önleyemiyor. Oysaki aldığım mektuplarda, senato üyesinden bu soylu kişinin haftada hiç olmazsa bir kere adliye bakanının salonlarına gidip nişanlarını gösterdiği söyleniyor; bakan kim olursa olsun gidermiş!..

Abbe Pirard'ın bütün çalışmasına ve kendisiyle adliye bakanının arasından su sızmasına rağmen M. de La Mole'un altı yıl emekle bütün elde edebildiği, davasını henüz tamamıyla

kaybetmemiş olmalı. Her ikisinin de hırsla üstüne düştükleri bir iş için Abbe Pirard'la bir düziye mektuplaşan Marquis, Abbe'nin düşünüşünden, yaratılışından pek hazzetmeğe başladı. Sosyal bakımdan birbirinin hiç de dengi olmamakla beraber mektuplarında yavaş yavaş bir dostluk edası belirdi. Abbe Pirard Marquis'ye, zorla işinden çekilmesini istediklerini, bunun için de kendisine sürekli kötü davranıldığını söylerdi. Julien'e oynanılan – biz de Abbe Pirard gibi söyleyelim – alçakça oyunu da Marquis'ye anlattı.

O büyük soylu, pek varlıklı olmakla beraber, biç de eli sıkı değildi. Çok uğraştığı halde Abbe'ye, dava yüzünden yazılacak mektupların masrafına karşılık olur diye bile para kabul ettirememişti. Son hâdiseyi fırsat bilip Abbe'nin pek sevdiği öğrencisine beş yüz frank gönderdi. M. de. La Mole zahmet edip mektubu kendi eliyle yazmıştı. Bu münasebetle Abbe'yi de düşündü. Bir gün Abbe Pirard'a bir tezkere getirdiler; bunda hemen Besançon hanlarından birine gitmesi, orada kendisine anlatılacak acele bir iş olduğu söyleniyordu. Handa M. de La Mole'un kâhyasını buldu. Bu adam ona:

– Bay Marquis size arabasını gönderdi. Bu mektubu okursanız dört beş güne kadar Paris'e gitmeği uygun bulacağınızı umuyor. Burada geçireceğimiz günler ben, bay Marquis'nin FrancheComte'deki topraklarını dolaşacağım. buyurduğunuz gün yola çıkarız.

Mektup kısa idi:

“Azizim efendim, taşra dağdağalarını başınızdan atın da gelip Paris'te rahat bir soluk alın. Size arabamı gönderiyorum. Dört gün Besançon'da kalıp kararınızı bekleyecek. Ben de, salıya kadar Paris'te sizi bekliyorum. Paris civarının en iyi cürelıklarinden bîrine atanmanız için, sizin “evet” demenizden başka bir eksik kalmadı. Ruhanî yönetiminiz altında buluna-

cakların en varlıklıısı sizi henüz hiç görmedi ama size can ve gönülden bağlıdır; bu adamın adı (imza) Marquis de la Mole.”

Sert huylu Abbe Pirard, on beş yıldır bütün düşüncelerini bağladığı bu okulu, düşmanları ile dolu olan bu okulu, kendisi pek farkında değildi ama, pek severdi. M. de La Mole’un mektubunu, canını çok acıtacak olmakla beraber gerekli bir ameliyat yapacak bir operatör diye karşıladı, İşinden çıkarılacağı besbelli idi. Kâhya ile, üç gün sonra buluşmak üzere, sözleşti.

Kırk sekiz saat bir kararsızlık humması geçirdi. En sonunda M. de La Mole’e, bulduğu işi kabul ettiğini yazdı. Piskoposa göndermek üzere de kilise üslûbunun usta işlerinden sayılabilecek fakat biraz uzunca bir mektup hazırladı. Bunlardan daha pürüzsüz, bunlardakinden daha içten bir saygı gösterir cümleler kaleme almak doğrusu pek kolay değildir. Bununla beraber M. de Frilair’i bir saat olsun, piskopos yanında küçük düşürmek için yazılan bu mektupta, acı şikâyet sebeplerinin hiç biri unutulmamıştı. Abbe Pirard, on beş yıl dişini sıkıp katlandığı halde artık çekemediği, kendisini piskopos cenaplarının hizmetinden ayrılmaya sürükleyen en küçük, mızumsuzca kötülükleri bile birer birer sayıp dökmüştü.

Ocağından odununun çalındığını, köpeğinin zehirlendiğini bile anlattığı bu mektubu bitirince Abbe Pirard, bütün ruhban okullular gibi saat sekizde yatıp uyumuş olan Julien’i uyardırttı. Ona güzel bir Lâtince ile:

– Piskoposluğun nerede olduğunu biliyor musunuz? dedi; bu mektubu oraya götürün. Tanrı’nın bildiğini kuldan ne saklayayım? Orası kurt dolu bir yerdir. Kulağınızı da, gözünüzü de dört açın. Cevaplarınıza yalan karıştırmayın ama sizi dinleyen size bir zararı dokunabilirse pek sevineceğini de aklınızdan çıkarmayın. Sizi böyle bir sınamadan geçirebildiğime

pek memnunum, evladım. Bu sondur çünkü, doğrusunu söyleyeyim, bu götürdüğünüz mektup benim istifa mektubumdur.

Julien durakladı, Abbe Pirard'ı severdi. Gerçi ihtiyat ona: “Bu namuslu adam buradan çekilince SacreCoeur partisi benim işimi küçültür, belki de buradan kovdurtur” dedirtiyordu ama Julien bir türlü kendini düşünemiyordu. Söylemek istediği bir şey vardı, bunu terbiyeli, nazıkçe bir cümleye sıkıştırmak lazımdı; Julien de bunu beceremiyordu.

– Ne duruyorsunuz, dostum, gitmeyecek misiniz?

Julien çekine çekine:

– Şey, efendim, dedi okulu yönettiğiniz uzun zaman içinde bir şey biriktiremediğinizi söylüyorlar da...Benim altı yüz frangım var.

Okulun eski müdürü soğuk bir tavırla konuştu:

– Tanrı bunu da unutmaz. Haydi siz piskoposluğa gidin. Geç oluyor.

Tesadüf, o akşam Abbe de Frilair, piskoposluk salonunda nöbette idi; Monseigneur valiliğe yemeğe gitmişti. Julien, mektubu M. de Frilair'e verdi ama onun kim olduğunu bilmiyordu.

Julien bu Abbe'nin, piskoposa yazılmış bir mektubu pervasızca açıp okuduğunu görünce şaşırıp kaldı. Piskopos yardımcısının güzel çehresinde, arası çok geçmedi, memnunlukla karışık bir canlılık belirdi, tavrı da daha ağırlaştı. O mektubu okurken, yüzünden fışkıran sağlığa dikkat etmiş olan Julien, onu iyice süzmeğe vakit buldu. Bu çehre, bazı hatlarında son derece bir incelik olmasa daha ağır gözükebilirdi; fakat bu güzel çehrenin sahibi bir an dikkat etmese o incelik de ikiyüzlülük göstermeğe kadar varabilirdi. Oldukça çekik burun düpedüz bir hat oluşturuyor ve ne yazık ki, birçok yönden pek ki-bar sayılabilecek o çehreyi bir tilki suratına benzemeğe mah-

kûm ediyordu. Zaten, M. Pirard'ın işinden çekilmesine pek ilgi gösteren bu Abbe pek zarif giyinmişti. Şimdiye değin hiçbir rahipte görmediği bu hal Julien'in pek hoşuna gitti.

Julien, Abbe Frilair'in özel hünerinin ne olduğunu sonradan öğrendi. M. de Frilair, Paris hayatına alışmış, Besançon'a sürgün gelir gibi gelmiş hoş bir yaşlı olan piskoposu eğlendirmesini bilirdi. Bu piskopos balığı pek severdi, gözleri de iyi görmezdi. Abbe de Frilair, Monseigneur'ün yediği balığın kılçıklarını ayıklardı.

Julien, istifa mektubunu tekrar tekrar okuyan Abbe'ye sessiz sedasız bakıp dururken birdenbire kapı gürültüyle açıldı. Ağır elbiseler giymiş bir uşak hızla geçti. Julien hemen kapıya doğru döndü ve boynunda, piskoposluk haçı taşıyan kısa boylu yaşlı bir adam gördü. Yerlere kadar eğildi. Piskopos ona mürüvvetle gülümseyip geçti. Abbe Frilair de piskoposun arkasından gitti. Julien salonda yalnız kalıp oranın sofuca görkemini doyasıya seyretti.

Feleğin sillesini yemiş fakat “emigre”lik yıllarında gördüğü felâketlerle zekâsı hiç de körleşmemiş olan Besançon piskoposu yetmiş beşini geçmiş bir adamdı. On yıl sonra ne olup ne biteceği umurunda bile değildi.

Piskopos:

– Şimdi dışarıda gözüme zeki bakışlı bir medreseli ilişti, dedi; kimdir, ne ister? Benim verdiğim emre göre bu saatte öğrencilerin çoktan uyumuş olması lazım..

– Doğrusu, Monseigneur, bu ruhban okullu çok uyanık bir genç, bize iyi bir haber getiriyor: Hizmetinizde biricik janscnist kalmıştı, o da istifasını veriyor. Abbe Pirard denilen müthiş adam artık sözden anlamaya başlamış

Piskopos kurnazca bir gülümsemeyle:

– Siz de okula onun gibi bir müdür güç bulursunuz, dedi. Size o adamın değerini göstermek için yarın kendisini yemeğe çağıracağım. Piskopos yardımcısı, Abbe Pirard’ın yerine getirmek istediği adamın şöyle bir sözünü açmak istediye de o akşam işten söz etmeyi hiç istemeyen piskopos:

– Yenisinin nasıl geleceğini düşünmeden hele bakalım eski si nasıl gidiyor, dedi. Şu öğrenciyi çağırın bakalım: Haberi çocuktan al derler.

Julien çağrıldı. “Şimdi iki inquisiteur arasına düşeceğim” diye düşündü. Hayatında o derece cesaret duyduğu olmamıştı.

Julien içeriye girerken, M. Valenod’dan bile iyi giyinmiş iki uşak, Monseigneur’ün giyimlerini çıkarıyorlardı. Piskopos, M. Pirard’ın sözünü açmadan önce Julien’e, dersleri üzerine birkaç şey sormayı daha uygun buldu. Biraz akaitten söz etti ve Julien’in cevaplarına şaştı. Sonra sözü edebiyata döktü, Virgilius, Horatius, Cicero’dan dem vurdu. Julien içinden: “Bu adlar yüzünden ben 198’inciliğe düştüm; ama artık oldu olacak ben kendimi göstereyim” dedi. İşi başardı: Kendisi de edebiyata pek meraklı olan, Lâtin şairlerini iyi bilen piskopos aldığı cevaplara hayran kaldı.

Valilikteki şölende, hakkıyla ün kazanmış bir kız “Madelaine” adlı bir şiir okumuştı. Piskopos, edebiyat sözünü açınca Abbe Pirard’ı da, bütün işleri de unutmuş, ruhban okullu ile Horatius zengin miydi? Fukara mıydı? diye bir tartışmaya dalmıştı. Piskopos şairin birkaç parçasını zikretmek istedi ama hafızası artık zayıflamıştı; Julien o anda, hem de alçakgönüllülikle, bütün manzumeyi okuyuverdi: Piskoposu en çok hayrete düşüren de Julien’in konuşma tarzını hiç bozmasındı. Yirmi otuz Lâtinçe mısrayı, okulda olup biteni anlatır gibi okuyuveriyordu. Virgilius’tan, Cicero’dan uzun uzun

konuştular. En sonunda piskopos, Julien'i kutlulamaktan kendini alamadı.

– Doğrusu bundan daha iyi öğrenim görmek olmaz.

Julien:

– Monseigneur, dedi, okulunuz, iltifatlarınıza benden bin kat daha layık yüz doksan yedi öğrenci gösterebilir.

Bu sayıya şaşan piskopos sordu:

– Bu da ne demek?

– Monseigneur'ün huzurunda söylediğimin resmî belgesini de gösterebilirim.

Okulun yıllık sınavında, sorulara bu anda Monseigneur'ün kutladığı cevapları vererek yüz doksan sekizinci çıktım.

Piskopos gülerek M. de Frilair'e baktı:

– Anlaşıldı, meğer Abbe Pirard bize en gözde öğrencisini göndermiş.öyle olduğunu anlamalıydık. İşte taşı gediğine koymak diye buna derler.

Sonra Julien'e dönüp ekledi:

– Buraya göndermek için sizi uykudan kaldırdılar, değil mi?

– Evet, Monseigneur. Ben ruhban okulundan hayatımda bir kere yalnız başıma çıktım, o da Corpus Domini yortusu günü katedrali süslemek ve M. Abbe ChasBernard'a yardım etmek içindi.

Piskopos:

– Optime, dedi; demek ki tüy demetlerini sayvanın üstüne koymak cesaretini gösteren de sizsiniz. Her yıl, o tüylerin takılması bir cana mal olacak diye ödüm kopar. Dostum, siz çok ilerlersiniz; ama ben sizi böyle açlıktan öldürürsem parlak gelecek falan kalmaz.

Piskoposun emri üzerine Malaga şarabı ve bisküvi getirdiler, Julien iştahla yedi; piskoposun, neşe ve iştahla yemek ye-

mesini görmekten pek hazzettiğini bilen Abbe Frilair de Julien'den gayretli çıktı.

Bu geçirdiği akşamdan gitgide zevk duyan piskopos bir an kilise tarihinden söz etti. Julien'in bundan pek bir şey anlamadığını görünce sözü Constantin zamanındaki imparatorlar devrinde Roma imparatorluğunun ahlakî durumuna çevirdi. Paganisma'nın son yılları da, XIX. yüzyılın üzüntülü, sıkıntılı insanların kolunu, kanadını kıran endişe ve şüphe halini göstermişti. Monseigneur, Julien'in Tacitus'u bilmediğini, onun adını bile duymamış olduğunu anladı.

Julien, saf bir tavırla o yazarın eserlerinin okul kütüphanesinde bulunmadığını söyleyince piskopos şaşırıp kaldı fakat neşeyle:

– Doğrusu buna sevindim, dedi. Beni bir sıkıntıdan kurtarıyorsunuz. Bana çok tatlı, hem de hiç ummadığım tatlı bir akşam geçirttiğiniz için size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyordum. Bizim okul öğrencisi arasında bu derece bilgili bir genç bulunacağını hiç beklemiyordum. Öyle dindarca bir armağan sayılmaz ama size bir Tacitua vereyim. Piskopos ciltleri gayet güzel sekiz kitap getirdi ve birinci cildin üzerine, eli ile, Julien Sorel için iltifatlı Lâtinçe bir cümle yazmak istedi. Piskopos Lâtincesinin kusursuzluğuyla övünürdü; en sonunda Julien'e, o akşamki konuşmasına hiç mi hiç benzemeyen ciddî bir eda ile:

– Delikanlı, uslu olursanız bir gün size emrimdeki cureliklerin en iyisini veririm, hem de piskoposluk sarayına yakın bir yerde; ama uslu olmalı, dedi..

Saat on ikiyi çalarken Julien, kitapları koltuğunda piskoposluktan ayrıldı; hayret içinde idi. Monseigneur, Abbe Pirard'ın sözünü bile açmamıştı. Julien en çok piskoposun son derece nazik olmasına şaşmıştı. O kadar tabii bir ağırlıkla bu derece

nazikliğin bir araya gelmesini hayal bile edemezdi. Hele Abbe Pirard'ın somurtkan suratıyla karşılaşınca bu tezat onu büsbütün şaşırttı. Abbe Pirard, Julien'i sabırsızlıkla bekliyordu; görür görmez kalın bir sesle bağırdı:

– Quid tibi dixerunt? (Ne dediler?)

Julien, piskoposun sözlerini Lâtincede çevirirken kafası karışıyordu.

Okulun eski müdürü o sert sesi ve zariflik nedir bilmez tavırla:

– Fransızca söyleyin, dedi; Monseigneur'ün sözlerini bir şey katmadan, bir şey atlamadan, olduğu gibi tekrar edin.

Yaldızlı kenarına sanki tüyleri ürpererek baktığı o güzel kitapları karıştırarak:

– Bir piskoposun bir genç öğrenciye Tacitus'un eserlerini vermesi de çok tuhaf şey doğrusu! dedi.

Piskoposlukta neler konuştuklarını uzun uzun anlattırıp dinledikten sonra Julien'in odasına gitmesine müsaade ettiği zaman saat ikiyi bulmuştu.

– Kitabın birinci cildini, Monseigneur'ün iltifatı bulunan cildi bana bırakın, dedi. Bu Lâtincede cümle, ben gittikten sonra bu okulda sizi çok belâdan korur.

“Erit tibi, fili mi, successor meus tanquam leo quocreiis quem devoret. (Çünkü, oğlum, benim yerime gelecek adam sana karşı, parçalamak isteyen bir aslan olacaktır.)”

Ertesi sabah Julien, kendisiyle konuşan arkadaşlarının durumunda bir acayıplık gördü. Kendisi de daha ihtiyatlı, daha çekingen hareket etti. “İşte, dedi, M. Pirard'ın istifasının etkisi. Herkes haber almış, bana da onun gözde öğrencisi diye bakıyorlar. Bu adamların bana yaptıklarında bir hakaret olmalı.” Ama kendisi onların hangi davranışının bir hakaret sayılacağını kestiremiyordu. Yatakhaneler boyunca rastladıklarının

gözlerinde kinden eser yoktu: “Bu da ne demek? Herhalde bir tuzak olacak, aman dikkat edelim.” En sonunda Verrieresli genç ona gülerek: “Corneli Tacili opera omnia (Cornelius Tacitus’un bütün eserleri)” dedi.

Bu sözü duyanların hepsi birer birer gelip Julien’i, yalnız Monseigneur’ün böyle güzel bir armağanına değil, kendisiyle iki saat konuşmak şerefine erişmiş olduğu için kutladılar. En küçük noktalara varıncaya dek her şeyi duymuşlardı. O andan başlayarak kimsede haset sezilmedi; herkes Julien’e yaranmağa çalışıyordu. Daha bir gün önce ona karşı son derece küstahlık eden Abbe Castanede bile gelip koluna girdi ve öğle yemeğini beraber yemeğe çağırdı. Julien’in yaradılışı gereği, o kaba heriflerden gördüğü terbiyesizlik pek gücüne gitmişti; yaltaklanmalarından ise iğrendi ve hiç hoşlanmadı. Öğleye doğru Abbe Pirard okuldan ayrıldı; ama önce öğrencileri toplayıp onlara kısa, kendisi gibi sert sözler söyledi: “Dünyanın ermek, cemiyetin nimetlerine kavuşmak, emretmek, yasaları hiçe saymak, herkese küstahlık edip yine hiç bir ceza görmemek zevkini mi tatmak istersiniz, yoksa yarın ahirette ruhunuzun selamete ermesini mi istersiniz? Bunlara götüreceğ iki ayrı yolun hangileri olduğunu anlamak için, en gerilerin bile gözlerini açıp bir bakması yeter.”

Abbe Pirard kapıdan çıkar çıkmaz SacreCoeur de Jesus socuları okulun küçük kilisesine koşup bir Te Deum okudular. Eski müdürün söylevini ciddiye alan olmadı. Herkes: “Azledildiğine kızmış, söyleniyor” dedi. Öğrencilerden hiç biri bir kimsenin zengin müteahhitlerle sıkı fıkı olmaya elverişli bir işten kendi isteği ile çekilebileceğine inanmak bönlüğünü göstermedi.

Abbé Pirard gidip Besançon’un en güzel hanında oda tuttu; hiç yoktan birkaç iş bahane edip orada iki gün kalacağını söy-

ledi. Piskopos onu yemeğe çağırmişti; Abbe de Frilair'le şaka olsun diye, onun değerini, bilgisini meydana çıkarmaya çalıştı. Yemeği bitirecekleri sırada Paris'ten garip bir haber geldi: Abbe Pirard, güzel bir iş, Paris'ten dört fersah ötede N... cureliğine atanmıştı, iyi kalpli piskopos onu candan kutladı. Bütün bu işi ustaca bir oyun diye karşılayıp keyiflenmişti; Abbe Pirard bir kat daha gözüne girdi. Ona Lâtince çok parlak bir memnunluk kâğıdı verdi ve buna itiraza kalkışan Abbe de Frilair'i susturdu.

Akşam da Monseigneur Marquise de Ruberapre'nin konağına gidip orada Abbe Pirard'dan hayranlıkla söz etti. Besançon kibarlar âlemi, o haberi ilgiyle karşılamıştı; Abbe Pirard'ın gördüğü bu fevkalâde lütuf türlü türlü yorumlara, tahminlere kapı açmıştı. Onun pek yakında piskopos olacağını umanlar bile vardı. En ince fikirliler M. de La Mole'ü bakanlığa geçmiş sayıp M. de Frilair'in el âlem içinde azamet satmasına gülümsemekten çekinmediler.

Ertesi sabah sokakta Abbe Pirard'ın adeta peşine düşüyorlardı; Marquis'nin davasına bakan yargıçlarla konuşmağa gittiği zaman dükkâncılar kapılarının önüne çıktılar. Abbe Pirard o gün, ilk defa olarak, yargıçlardan nazikçe bir kabul gördü. Bütün bu gördüklerine içerleyen sert huylu jansenist, Marquis de La Mole için seçtiği avukatlarla uzun uzun çalıştı ve Paris'e hareket etti. Kendisini uğurlamaya gelmiş ve arabanın armasına ağızlarının suyu akarak bakmış olan dostlarından iki üç papaza, bir zaafa kapılıp, okulda on beş yıl müdürlükten sonra Besançon'dan cebinde ancak beş yüz frankla ayrıldığını söyledi. Bu dostları onu ağlayarak kucakladıktan sonra aralarında: “Bizim Abbe bu yalanı kıvırmasa daha iyi ederdi, pek de gülünç bir yalan!” dediler.

Abbe Pirard'ın Marie Alacoque, SacreCoeur de Jesus, jesuitler ve piskoposa karşı tek başına altı yıl uğraşmak için lazım gelen kuvveti ancak içtenliğinde bulmuş olması, gözlerini para hırsı bürümüş ayak takımının anlayacağı şeylerden değildi.

XXIX. BÖLÜM

BÜYÜKLÜK PEŞİNDE BİR ADAM

Artık bir tek soyluluk kaldı, o da “dük” unvanı; “Marquis”lik gülünç bir şey; “dük” kelimesini duyunca insan başını çeviriyor.

Edinburgh Review

Marquis de La Mole Abbe Pirard’ı karşılarken, ilk bakışta büyük bir terbiye eseri gibi görülen fakat anlayanlar için terbiyesizlik kabul edilen o büyük asilzade yapmacıklarına kal-kışmadı. Bu, boşuna vakit geçirmek olurdu; büyük işlerde hayli ilerlemiş olan Marquis’ün ise kaybedilecek zamanı yoktu.

Altı aydır gerek krala, gerek millete yeni bir kabine kabul ettirmek için bin bir yola başvurarak çabalayıp duruyordu; bu kabine, iş başına geçince, M. de La Mole’e karşı olan minnettarlığını göstermek için ona dük unvanını verecekti.

Marquis, yıllardır Besançon’daki avukatından, Françe-Comté’deki davaları hakkında açık ve tam bir rapor istiyorsa da bunu bir türlü elde edemiyordu. O ünlü avukatın ne suçu var? İşi kendi anlayamayınca nasıl anlatır? Abbe Pirard’ın getirdiği küçük kâğıt ise her şeyi aydınlatıyordu. Marquis, hatır sormak falan gibi nezaket gereği sözleri dört beş dakikada bitirip:

– Azizim Abbe, dedi, benim rahatlık, varlık içinde olduğum söylenir ama ben, doğrusu çok önemli iki küçük şeyle ciddî bir surette uğraşmaya vakit bulamıyorum: Bunların biri ailem, biri de işlerimdir. Servetimi büyüklüğün ne olduğunu bilerek

idare ile çok ileri götürebilirim; zevkime, sefama bakarım, bir insan için en önemli şey de budur...

Abbe Pirard akıllı bir adamdı ama bir yaşlı adamın bu denli açıkça zevk, sefa sözü etmesini duyunca gözleri açılıvermişti. Marquis onun bu sözlere şaşıtığını görünce:

– Yani bence en önemli olan... dedi. Sözünü bu kadarla kesmedi.

“Hiç şüphesiz, dedi, Paris’te çalışma denen şey vardır ama o, evlerin beşinci katında bulunur; oysaki ben birine yaklaştım mı o adam hemen ikinci katta bir apartman dairesi tutar, karısı da bir kabul günü çıkarır; artık onların işi gücü kibarlaşmak veya kibar gözükme. Karınları doydu mu, bundan başka işleri kalmaz.

“Davalarım için söylemiyorum; onların hepsi için, ayrı ayrı her biri için avukatlarım var, ölesiye çalışıyorlar; daha geçen gün birisi veremden gidiverdi. Şöyle toptan işlerim için söylüyorum; benim için bir kâğıt yazarken yaptığı işi biraz ciddiyetle düşünecek bir adam bulabilmekten, sizi Allah inandırın, monsieur, üç yıldır umudumu kestim. Zaten yol açsın diye anlatıyorum.

Size saygım vardır; daha ilk defa olarak konuşmamıza rağmen cesaret edip söyleyeyim, sizi severim. Sekiz bin frank yıllıkla, yahut bunun iki katı ile benim kâtibim olmak ister misiniz? Size bu parayı vermekle, yemin ederim ki kazanmış olurum; günün birinde birbirimizle anlaşamayacak olursak şimdiki yeriniz de yine hazırdır.”

Abbe kabul etmedi; ama o günlük konuşmalarının sonuna doğru Marquis’in gerçekten sıkıntıda olduğunu görünce aklına bir fikir geldi:

– Bizim ruhban kulunda yoksul bir genç bıraktım, dedi; yanılmıyorsam, orada çok eziyet çekecektir. Sadece bir papaz

olsaydı, şimdiden rahat ederdi.

Şimdilik Lâtinçe'den, İncil'den başka bir şey bilmez; fakat günün birinde vaizlik için olsun, müminlere yol göstermek için olsun, büyük bir istidat göstermesi imkânsız değildir. Ne yapacağını bilmem; ama herhalde kutsal ateşten nasibi var, çok ilerleyebilir. Gerek insanları, gerek işleri sizin gibi gören bir piskoposumuz olsa, o genci onun yanına verirdim.

Marquis sordu:

– Kimin nesidir?

– Besançon köylerinden bir kerestecinin oğlu diyorlar ama bence bir zenginin piçi olmalı. Bir gün imzasız, daha doğrusu sahte imza ile bir mektup aldı, içinde beş yüz franklık bir poliçe vardı.

– Julien Sorel'den söz ettiğinizi anladım.

Abbe hayretle:

– Adını nereden biliyorsunuz? diye sordu, bunu sorduktan sonra da kızardı.

Marquis:

– Orasını söyleyemem.

Abbe:

– Onu kâtip diye bir deneyin, dedi; gayretli, akıllı gençtir; herhalde denemekten bir şey çıkmaz.

Marquis:

– Bir deneriz, dedi; ama polis müdüründen yahut herhangi bir kimseden para alıp burada hafiyeliğe kalkacak bir adam olmasın. Bundan başka bir itirazım yok.

Abbe Pirard, Julien'in huyundan, namusundan emin oluna-
bileceğini söyleyince Marquis cebinden bin frank çıkardı ve:

– Bunu Julien Sorel'e gönderin, yol harçlığı edip gelsin, dedi.

Abbe:

– Sizin Paris’te yaşadığınız pek belli, dedi. Biz zavallı taşralıları, hele jesuitlerle dost olmayan rahipleri ezen istibdadın ne olduğunu bilmezsiniz. Julien Sorel’in yola çıkmasına izin vermezler, kurnazca birtakım bahaneler çıkarırlar, hastadır diye cevap gelir, mektubun postada kaybolduğu söylenir, daha bin türlü şey uydururlar.

Marquis:

– Ben bakanla konuşur, piskoposa mektup yazdırırım, dedi.

Abbe:

– Bir noktayı unuttuyordum, dedi: O delikanlı öyle kişizâde değildir ama gönlü pek büyüktür, onuruna dokunulursa hiçbir işinize yaramaz, sersemleşiverir.

Marquis:

– Böyle kimseleri severim, dedi; onu oğluma arkadaş ederim, yeter mi?

Birkaç gün sonra Julien, Châlon’dan postaya verilmiş bir mektup aldı, bunda kendisi için Besançon tüccarlarından Stendhal’in ilâvesi: “Abbe Pirard ile olan konuşmaları, bu ciheti göz önünde tutarak düzeltmek lazım. Aceleciliğim beni bu hataya düşürdü.”

Mektupta uydurma bir imza vardı, Julien yazıyı da tanıımıyordu ama on üçüncü kelimenin altında bir mürekkep lekesi görünce titredi: Abbe Pirard ile mektuplarına böyle bir işaret koymayı kararlaştırmışlardı.

Aradan bir saat geçmedi, Julien’i piskoposluğa çağırdılar; oradaâdeta babaca bir sevgi ile karşılandı. Monseigneur, Horatius’un mısralarını da söze karıştırarak, Paris’te ereceği yüksek mevkiler için onu ince, zarif sözlerle kutluyor ve Julien’in, teşekkür olarak, işin aslını anlatmasını bekliyordu. Julien bir şey söyleyemedi, zaten kendisi de bir şey bilmiyordu; onun böyle bir şey söylememesi, Monseigneur’ün gözünde

önemini artırdı. Piskoposluktaki küçük papazlardan biri belediye bir mektup yazdı; başkan da imzalanmış fakat yolcunun adı açık bırakılmış bir yol tezkeresini kendi eli ile getirdi.

O gece, saat daha on ikiyi bulmadan, Julien, Fouque'nin evine vardı; dostunun büyük ümitler beslemesine elverişli gibi gözükken bu hal, soğukkanlılıkla düşünen Fouque'yi, öyle pek sevindirmekten çok hayrete düşürdü. Bu hale liberal aday:

– Bütün bunların sonu, dedi, seni, gazetelerin hakaretle yazacakları bir girişmeye sürükleyecek bir devlet işine getirmek olacaktır. Bundan sonra senin adını, seni küçük düşürecek, utandıracak işler arasında duyacağını. Şunu aklından çıkarma: İnsanın, kendi malı olan bir odun işinden yüz altın kazanması, isterse Süleyman peygamberin hükümeti olsun, hükümetten kırk bin frank kazanmaktan, sırf para bakımından bile, kat kat hayırlıdır.

Julien bütün bunları, bir köy bourgeois'ın dar kafalılığı diye karşıladı. Artık kendisi de, büyük işler sahnesine çıkabilecekti. Büyük umutlar olsun da, isterse güven olmasın, umurunda değildi. Bu kalpte artık açlıktan ölme korkusu kalmamıştı. Gayetle entrikacı, gayetle iki yüzlü fakat hepsi de Besançon ve Agde piskoposları kadar terbiyeli insanlarla dolu diye göz önüne getirdiği Paris'e gidebilmek bahtiyarlığı onun gözünde her şeyi silip örtüyordu. Dostuna, Abbe Pirard'ın sözünden çıkmayacağını, sanki cüzî iradesi elinden alınmış gibi olduğunu söyledi.

Ertesi sabah Verrieres'e vardığı zaman, dünyanın en bahtiyar adamı idi; Madame de Renal'i görebileceğini umuyordu. Önce ilk hamisini, Abbe Chelan'ı görmeğe gitti. Abbe Chelan onu sert bir yüzle karşıladı ve selamına cevap vermeden:

– Benim size iyilik etmiş olduğumu, bana karşı minnettarlık beslemeniz lazım geldiğini kabul eder misiniz? Bunu kabul ederseniz yemeğinizi benimle yersiniz, dedi, ben size başka bir at buldururum, siz de Verrieres’den hemen hiç kimseyi görmeden, çıkar gidersiniz.

Julien, ruhban okulu tavrıyla:

– Duyduk, uyduk dedi. Artık yalnız din bilgisi ve Lâtince edebiyat sözü ettiler.

Ata bindi, bir fersah kadar gitti, sonra gözüne bir kuru ilişti; etrafına bakındı, görececek kimse yoktu, hemen koruya saptı. Güneş batarken atı bir köylüye verip geri gönderdi. Geç vakit bir köylünün evine girdi, adamı bir merdiven satmaya ve Verrieres’e, Sadıklar Mesiresi üstündeki koruya kadar beraber gelmeğe razı etti.

Köylü Julien’den ayrılırken içinden geçirdi:

– Bilmem bir asker kaçağına mı, yoksa bir kaçakçıya mı uydum? Ama bana ne! Merdiven için iyi para aldım; ben de hayatımda hiçbir çemberden geçmemiş değilim ya!

Gece kapkaranlıktı. Saat bire doğru Julien, sırtında merdivenle, Verrieres’e girdi. M. de Renal’in o güzel bahçelerinden geçen, iki duvar arasında altı ayak derinlikten akan selin yatağına, fırsat bulur bulmaz, indi. İçinden: “Acaba köpekler beni nasıl karşılar?” diyordu, işin en zor tarafı bu idi. Köpekler havladı ve koşarak onun üstüne atıldı; fakat Julien hafiften bir ıslık çalınca köpekler gelip sürtündüler.

Parmaklıkların hepsi kapalı idi ama Julien, bir taraçadan öbürüne çıkarak kolayca Madame de Renal’in yatak odasının penceresi altına dek geldi; bu oda, bahçe tarafından, yerden sekiz, en çok on ayak yükseklikteydi. Pencerenin tahta kanadında, kalp şeklinde açılmış bir delik vardı; Julien bunu pek

iyi hatırladı. Bu deliğin arkasından bir kandil ışığı belirmediğini görünce pek üzüldü.

“Aman Tanrım! dedi; bu gece bu odada Madame de Renal yatmıyor mu? yoksa kandil mi sönmüş? Acaba şimdi nerede yatıyor? Mademki köpekler burada, demek ki kendileri de Verrieres’de; ama bu odada karşıma ya M. de Renal, ya da bir yabancı çıkıverirse ne kepezelik olur!”

En tedbirli davranış çekilip gitmekti; fakat böyle bir hareket Julien’e iğrenilecek bir şey gibi geliyordu. “Bir yabancı varsa ben merdiveni de bırakır, tabana kuvvet kaçarım; ama bir de onu bulursam, beni kim bilir nasıl karşılar! Vicdan azabı çekiyormuş, sofulaşmış, bunlar doğru ama yine beni de düşünüyor. Düşünmese mektup gönderir miydi?” Bunu hatırlayınca kararını verdi.

Yüreği bir kuş gibi titriyordu fakat onu görmeden dönmek-tense ölümü göze almıştı, pencereye küçük çakıl taşları attı; cevap alamadı. Merdivenini pencerenin yanına dayadı ve çıkıp tahta kanada eli ile ilkin yavaşça, sonra hızlı hızlı vurdu, içinden: “Her taraf karanlık ama kafama bir kurşun yiyebilirim” diye düşündü. Bu fikir, giriştiği delice işi bir yiğitlik meselesi ediverdi.

“Bu odada hu gece ya kimse yok, dedi, yahut da içeride kim olursa olsun artık uyanmıştır. Demek ki artık ondan çekinmeye imkân da, lüzum da kalmadı; şimdi öteki odalarda yatanlara duyurmamaya dikkat etmek lazım.”

İndi, merdiveni tahta kanatlardan birine dayadı, yine çıktı ve elini kalp biçimi delikten sokup, kanadı kapayan çengelin teli ni buldu; bu işi oldukça çabuk başardı. Teli çekti; kanadın artık serbest kaldığını ve çekilince açıldığını görünce anlatılmakla bitmez bir sevinç duydu. “Bunu yavaş yavaş açmalı,

sesimi tanıtmalı.” Kanadı başı geçecek kadar açtı; bir yandan da: “Yabancı değil, yabancı değil” diyordu.

İçeriye kulak verdi ve odayı kaplayan derin sessizliğin hiç bozulmadığına kanaat getirdi. Şöminede, yarı sönmüş olsun, kandil yoktu; bu hiç de hayra alâmet değildi.

“Aman kurşuna dikkat!” Biraz düşündü, sonra parmağı ile cama vurdu, cevap çıkmadı; daha hızlı vurdu. “Camı kırmak lazım gelirse ondan da çekinmem; bu işi sonuna götürmeli.” Artık çok hızlı vuruyordu; zifiri karanlık içinde, odada kımıldanan bir beyaz gölge görür gibi oldu. Biraz sonra hiç şüphesi kalmadı, ağır ağır ilerleyen bir beyaz gölge gördü. Alnını dayadığı canını öte tarafında birdenbire bir yüz belirdi. rperip biraz geriledi. Fakat gece öyle karanlıktı ki bu kadar yakından gördüğü halde yine o yüz, Madame de Renal’in midir, değil midir, anlayamadı. O gölgenin imdada çağırmasından korkuyordu; deminden beri köpeklerin merdivenin etrafında dolaşıp homurdandıklarını duyuyordu. Oldukça yüksek sesle: “Yabancı değil, benim!” diyip duruyordu. Yine cevap yok; beyaz hayalet kaybolmuştu. “Lütfedin de açın, size söyleyeceğim var, pek bedbahtım!”; camı kirasıya vuruyordu.

Bir çıtırdı duyuldu; pencerenin demir sürmesi açılıyordu; Julien camı itip odaya atlayıverdi. Beyaz hayalet uzaklaşıyordu; Julien onun kollarını tuttu ve bir kadın olduğunu anladı. Bütün yiğitlik düşünceleri uçuverdi. “Ya o ise, acaba ne der?” Hafif bir çığlık duyup da o kadının Madame de Renal olduğunu anlayınca Julien ne hale girdi!

Onu kolları arasında sıktı; Madame de Renal titriyordu, onu itmeğe mecali yoktu.

– Deli misiniz? Ne yapıyorsunuz?

Titreyen sesi bu bir iki kelimeyi bile güçlükle söylüyordu. Julien, onun kızgınlığının bir yapmacık olmadığını anladı.

– On dört aydır süren bu acı ayrılıktan sonra sizi bir görmek istedim.

– Çıkın, hemen buradan gidin. Ah! M. Chelan, mektup yazmama niçin bırakmadınız? Şimdi bu felâket başıma gelmezdi.

Julien’i cidden umulmaz bir kuvvetle itti; kesik bir sesle:

– Ben ettiklerime pişman oldum; Tanrım lütfetti de gözümü açtı. Gidin! Gidin! deyip duruyordu.

– On dört aylık bu bedbahtlıktan sonra sizinle konuşmadan gitmeme imkân mı var? Bütün yaptıklarınızı bilmek isterim. Sizi çok sevdim, benden bu itimadı esirgeyemezsiniz... Her şeyi öğrenmek isterim.

Madame de Renal’in bütün kararlarına rağmen bu amirce eda kalbini zaptetti. Onu ihtirasla kucaklamış ve kurtulmak için yaptığı bütün gayretlere karşı koymuş olan kollarını gevşetti. Onun bu hareketi Madame de Renal’e biraz güven verdi.

Julien:

– Merdiveni çekeyim, uşaklardan biri gürültüden uyanıp bahçeye çıkmışsa merdiveni görmesin, kendimizi ele vermiş oluruz, dedi.

Madame de Renal hakikî bir hiddetle:

– Merdiveni almayın, çıkın gidin, dedi. İnsanların duyup görmesinden bana ne? Sizin bana bu yaptığınızı Tanrı görüyor, beni o cezalandırır. Bir zamanlar size karşı beslediğim fakat artık kurtulduğum hislerden alçakça yararlanmak istiyorsunuz. Duyuyor musunuz, monsieur Julien?

Julien, gürültü olmasın diye merdiveni yavaş yavaş çekiyordu.

– Kocan şehirde mi? diye sordu. Böyle “sen” demesi, Madame de Renal’e meydan okumak işin değildi; sadece eski alışkanlıkların etkisiyle idi.

– Rica ederim benimle böyle konuşmayın, yoksa kocamı çağırırım. Ne olursa olsun diyip sizi kovmamakla çok hata ettim. Size acıyorum...

Madame de Renal bunu, Julien’in gururuna dokunsun diye söylüyordu, onun pek onurlu olduğunu bilirdi. Julien aralarındaki aşk bağına pek güveniyordu; Madame de Renal’in onu böyle hoyratça kırıpvermesi, senli benli konuşmayı kabul etmemesi Julie’nin aşk heyecanını bir ateşli sayıklamaya döndürdü. Madame de Renal’e ta kalpten gelen, soğukkanlılıkla dinlenmesi pek zor olan bir edayla:

– Ya! dedi, demek artık beni sevmiyorsunuz.

Madame de Renal cevap vermedi; Julien ise acı acı ağlıyordu.

Gerçekten, söz söylemeğe dermanı kalmamıştı.

– Demek ki hayatımda beni sevmiş biricik insan da beni tamamiyle unuttu! Artık yaşamak neye yarar? Bir erkeğe rastlamak tehlikesi kalmayalı beri bütün cesareti silinivermişti; artık kalbinden her şey, aşktan başka her şey silinip gitmişti.

Uzun zaman sessiz sessiz ağladı. Madame de Renal’in elini tuttu; kadın çekmek istedi ise ihtilaçlı denebilecek birkaç hareketten sonra Julien’in avucuna bıraktı. Karanlık son derecede idi; her ikisi de Madame de Renal’in yatağına oturmuşlardı.

Julien: “On dört ay önce böyle miydi?” diye düşündü; göz yaşları bir kat daha arttı. “Demek ki ayrılık insanın bütün hislerini mahvedebilirmiş. Ben kalkıp gideyim, daha iyi.”

En sonunda Julien bu sessizlikten sıkıldı ve hıçkırıkların kestiği, kederden sönmüş bir sesle:

– Lütfedin de size ne oldu, söyleyin, dedi.

Madame de Renal sert bir sesle cevap verdi, her türlü histen uzak, Julien’in başına kakar gibi bir edası vardı:

– Ne olacak! dedi, siz buradan gittiğiniz zaman benim suçlarımı şehirde duymayan kalmamıştı. Sizin hareketlerinizde o kadar ihtiyatsızlık vardı ki! Birkaç gün sonra, benim en umutsuz bir zamanımda, pek saygıdeğer M. Chelan benimle görüşmeğe geldi. Uzun müddet beni itiraf ettirmeye çalıştı ama ağızımdan bir söz alamadı. Bir gün beni Dijon’a, ilk günah çıkarttığım kiliseye götürmeği akıl etti. Orada cesaret edip sözü kendisi açtı...

Göz yaşları, Madame de Renal’in sözünü kesiyordu:

– Keşke yerin dibine geceydim! Her şeyi anlattım, o temiz yürekli adam lütfetti de beni nefreti ile ezmedi; o da benimle keder etti. O vakitler her gün size uzun uzun mektuplar yazıyor ama göndermeğe bir türlü cesaret edemiyordum; onları sıkı sıkı saklıyor, pek bedbahtlık duyduğum zaman da, odama kapanıp okuyordum.

“En sonunda M. Chelan o mektupları kendisine vermeme beni razı etti... Birkaçı biraz daha ihtiyatlıca yazılmıştı, onları size göndermiştim; ama siz cevap vermiyordunuz.

– Yemin ederim ki ruhban okulunda ben senden bir mektup bile almadım.

– Aman Allah’ım! Acaba kimin eline düştü?

– Benim çektiğim üzüntüyü bir düşün, seni katedralde gördüğüm günden önce öldün mü, kaldın mı, bilmiyordum.

– Tanrı bana acıdı da ben ona karşı, çocuklarıma, kocama karşı ne kadar suçlu olduğumu, günahlarımı anladım. Kocamı beni hiçbir vakit, o zamanlar sizin beni sevdiğinizi sandığım gibi sevmemişti...

Julien onun kollarına atıldı; bunda hiçbir tasarı yoktu, kendinden geçmiş gibi idi. Fakat Madam de Renal onu itti ve yine pek zaaf göstermeden sözüne devam etti:

– Benim saygıdeğer dostum M. Chélan bana, M. de Renal'e varmakla bütün sevgi hislerimi, hatta hayatımı perişan eden bir tanışmadan önce bilmediğim sevgi hislerini de ancak ona, ancak kocama bağlamayı üzerime almış olduğunu anlattı... Büyük bir fedakârlığa katlanıp o pek sevdiğim mektupları M. Chélan'a verdikten sonra hayatım bahtiyarlık içinde değilse de oldukça sakinlik içinde geçti. Siz bu sessizliği yine bozmayın, benim için bir dost olun. Dostlarımın en iyisi olun.

Julien onun ellerini öpmeye başladı; Madame de Renal Julien'in hâlâ ağladığını hissetti.

– Ağlamayın, yüreğimi parçalıyorsunuz... Şimdi de siz söyleyin, siz ne yaptınız?

Julien bir şey söyleyemiyordu. Madame de Renal:

– Medresede nasıl bir hayat geçirdiğinizi bilmek istiyorum, sonra kalkıp gidersiniz, dedi.

Julien, neler anlattığını pek düşünmeden, ilkin karşılaştığı sayısız entrikalardan, kıskançlıklardan, müzakereciliğe tayininden sonra ise hayatının daha sükûn içinde geçtiğinden söz etti.

– Sonra, dedi, uzun zaman bana hiç bir haber göndermediğiniz halde... Böyle susmanız hiç şüphesiz bana bugün gördüklerimi, yani beni sevmediğinizi, sizin için büsbütün bir yabancı olduğumu anlatmak içindi...

Madame de Renal onun ellerini sıktı.

– İşte böyle beni uzun zaman habersiz bıraktıktan sonra bir gün bana beş yüz frank gönderdiniz.

Madame de Renal:

– Hayır, ben size para göndermedim, dedi.

– Her türlü şüphenin önüne geçmek için Paul Sorel diye imzalanmış, Paris'ten postaya verilmiş bir mektup...

Bu mektubun kimden gelebilmiş olacağı üzerine küçük bir tartışma çıktı. Artık aralarındaki hissî durum değişmişti. Madame de Renal de, Julien de, farkına varmadan teşrifatı, resmiye benzer tavrı bırakmışlar, şefkatli bir dostluk edası ile konuşuyorlardı. Ortalık zifiri karanlık olduğundan birbirlerini görmüyorlardı ama sesleri, her şeyi anlatmağa yetiyordu. Julien kolunu sevgilisinin beline sardı; bu hareket oldukça tehlikeli idi. Madame de Renal Julien'in kolunu itmek istedi ise de Julien hayli kurnazlık edip ona, hayatının ilgiye değer bir parçasını anlatmaya başladı. Kol sanki unutulup bulunduğu yerde kaldı.

Beş yüz franklık poliçenin kimden gelmiş olabileceği üzerine birçok tahminlere girişildikten sonra Julien yine okul hayatını anlatmaya başlamıştı; geçmiş günlerin, şimdi başına gelenle karşılaştırılınca pek ilgisini uyandırmayan geçmiş günlerin sözünü ederken hislerini yenebiliyordu. Bütün dikkati bu gece ziyaretinin nasıl bitebileceği üzerine toplandı. Ara sıra ona yine kesip atar gibi bir tavırla: "Haydi kalkın gidin" deniliyordu.

Julien içinden: "Kovulmak benim için ne ağır şey olur! Bütün hayatımı zehirleyebilecek bir azap duymama yeter; bana bir mektup bile yazmaz. Bu memlekete bir daha ne zaman döneceğim, Allah bilir!" dedi. Şimdi içinde bulunduğu hâlin hazzını o andan itibaren tadamaz oldu. Taparcasına sevdiği bir kadının yanına oturmuş, onu adeta kucaklamıştı. Bir vakitler büyük bahtiyarlıklar tattığı bir odada, zifiri karanlık içinde idi; sevdiği kadının ağladığını pek iyi fark ediyordu, hatta onun göğsünün hareketinden hıçkırdığını da anlıyordu. Tam böyle bir zamanda cahillik edip sakın bir politikacılık göstermeye kalktı; medrese bahçesinde, kendisinden kuvvetli bir arkadaşının kötü bir şakasına uğradığı vakit ne kadar hesaplı ve

sakin hareket ederse şimdi de öyle sakin ve hesaplı olmak istedi. Sözünü uzatıyor, Verrieres'den ayrılalı beri ne kadar ıstıraplı bir hayat geçirdiğini anlatıyordu. Madame de Renal için: "Bir yıldır birbirimizden ayırız, ona sevgimizi hatırlatacak hiçbir şey de yoktu ama yine hep Verrieres'de geçirdiği güzel günleri düşünmüş; bense onu unutuyordum..." Hıçkırıkları bir kat daha arttı. Julien, anlattıklarının ilgi ile dinlendiğini gördü. Artık son kozunu da oynamak zamanı geldiğini anladı, birdenbire, sözü hiç hazırlamadan, Paris'ten gelen mektuptan söz etmeye başladı.

– Monseigneur piskoposa veda ettim, dedi.

– Ne? Siz Besançon'a dönmeyecek misiniz? Bizden büsbütün ayrılıyor musunuz?

Julien, artık kararını vermiş bir adam tavrıyla:

– Evet, dedi; hayatımda en çok sevdiğimin bile beni unuttuğu bu memleketten, bir daha dönmek üzere, ayrılıyorum. Paris'e gidiyorum...

Madame de Renal hayli yüksek bir sesle:

– Paris'e mi gidiyorsunuz? diye bağırdı.

Ağlamaktan boğuklaşmış sesinden, heyecanının son dereceyi bulduğu belli idi. Julien'in böyle bir teşvik görmeye ihtiyacı vardı. Şimdi girişeceği iş, her şeyi kendine karşı çevirebilirdi; Madame de Renal'in böyle bağırmasından önce, karanlıktan hiç bir şey görmediği için, sözlerinin nasıl bir tesiri olduğunu da bilemiyordu. Artık tereddüt etmedi; buradan boşu boşuna dönmeye ömründe onuruna yediremeyeceğini anladığı için heyecanını yenebilmişti. Ayağa kalktı ve soğukkanlılıkla:

– Evet, Madame, dedi, sizden bir daha görüşmemek üzere ayrılıyorum, sevinin; Allah'a ısmarladık.

Pencereye doğru birkaç adım attı; camı açmak üzere idi. Madame de Renal ona doğru koşup kollarına atıldı. Böylece

üç saatlik bir konuşmadan sonra, ilk iki saatte pek ateşle arzu ettiğine erişti. Madame de Renal, vicdan azabını bir an önce unutup da bu şefkati bir an önce göstermiş olsaydı Julien ilâhî bir saadet duyabilirdi; ama istediğini elde etmek için hayli ustalık lazım gelmişti, bunun için sadece zevk, bir zafer zevki duydu. Julien, sevgilisinin bütün ısrarlarına rağmen, kandili yakmak istedi.

– Seni görmüş olmaktan bende hiçbir hatıra kalmasın mı istiyorsun? O senin güzel gözlerinde şimdi hiç şüphesiz parlayan aşkı ben görüp de sevinmeyeyim mi? Elinin beyazlığını seyretmekten mahrum mu kalayım? Düşün bir kere, birbirimizi bir daha kim bilir ne vakit görürüz!

Birbirlerinden büsbütün ayrılacakları aklına gelince, Madame de Renal'in hiçbir şeye olmaz demesine imkân yoktu. Fakat Verrieres'in doğusundaki dağın çamları, seher ışıkları ile çizgilerini belirtmeye başlamıştı. Hazla kendinden geçmiş olan Julien kalkıp gideceğine Madame de Renal'e, bütün günü odada saklanıp geçireceğini ve ancak ertesi gece yola çıkacağını söyledi. Madame de Renal:

– Niçin olmasın? dedi. Böyle yeniden günaha girdikten sonra ben kendi gözümde bile bir paralık oldum, artık bana mutluluk yoktur.

Julien'i kolları arasında sıktı.

– Kocam artık eskisi gibi değil, kuşkulanıyor; kendisini oyuncak ettiğimi sanıyor, bana çok kızgın. En hafif bir gürültü duyacak olursa mahvolduğum gündür, kolumdan tuttuğu gibi atar. Benim gibi bir düşkünün lâıyığı da bu değil mi?

Julien:

– M. Chelan gibi konuşuyorsun, dedi; ben ruhban okuluna gitmeden önce, o acı ayrılıktan önce sen böyle söylemezdin, o vakitler beni severdin!

Julien bu sözdeki soğukkanlılığın mükâfatını gördü: Madame de Renal kocasının evde olmasından doğan tehlikeyi çabucak unutup aşkıdan Julien'in şüphe etmesi tehlikesini, kendi gözünde ötekenden çok daha büyük olan bu tehlikeyi düşünmeğe başladı. Gün hızla ağarıyor ve odayı ışık kaplıyordu; Julien, hayatında sevdiği o biricik kadını, o güzel kadını, daha bir saat önce kahredici Tanrı korkusundan ve görevlerine borçlu olduğu sevgiden başka bir düşüncesi olmayan o kadını kolları arasında, hemen hemen ayağı dibinde görünce gururun bütün hazlarını tattı. Bir yıllık sebatan kuvvet alan fazilet kararları, onun yiğitliği önünde eriyivermişti. Az sonra evde gürültüler başladı; Madame de Renal, önce aklına gelmeyen bir noktayı hatırlayıp biraz telâşa düştü; dostuna:

– Elisa edepsizi şimdi buraya gelir, bu koca merdiveni ne yapacağız? Nereye saklayalım?

Sonra birdenbire, adeta şen, şatır:

– Ben şimdi onu tavan arasına götürüveririm, dedi.

Julien hayretle:

– Ama tavan arasına çıkmak için uşağın odasından geçmek gerek.

– Önce koridora bırakır, uşağı da çağırıp bir işe gönderirim.

– Uşak koridordan geçerken merdiveni görürse, ne olur ne olmaz sen bir yalan uydurur.

Madame de Renal, Julien'i öpüp:

– Peki, meleğim, dedi. Sen de, ben burada yokken Elisa içeri giriverirse yatağın altına saklanmaya bak.

Julien, Madame de Renal'in böyle birdenbire neşelenmesine şaşmıştı, içinden: “Demek ki, dedi, maddî bir tehlike çıkması onu yürek çarpıntısına düşürmek şöyle dursun, vicdan azabını unutturup neşelendiriyor. Gerçekten üstün kadın! Böyle bir

kalpte saltanat sürmek şerefli şey, doğrusu!” Julien’in ağız kulaklarına varıyordu.

Madame de Renal merdiveni aldı, bu merdiven onun için şüphesiz çok ağırdı. Julien yardıma gidecekti; hiç de kuvvet göstermeyen o narin bele, vücuda hayran hayran bakıyordu; Madame de Renal birdenbire, hiç bir yardıma lüzum göstermeden merdiveni yakaladı ve bir iskemle kaldırır gibi kaldırıverdi. Çabucak üçüncü katın koridoruna götürdü, duvarın kenarına yatırdı. Uşağı çağırdı, giyinmesine vakit bırakmak için güvercinliğe çıktı. Beş dakika sonra koridora döndüğü zaman merdiven ortada yoktu. Acaba ne olmuştu? Julien evden çıkıp gitmiş olsaydı, Madame de Renal bu tehlikeye aldırış bile etmezdi. Lâkin şimdi, ya kocası merdiveni görürse? Bundan çok kötülükler çıkabilirdi. Madame de Renal bir o yana, bir bu yana koşuyordu. En sonunda merdiveni buldu. Uşak onu tavan arasına çıkarmış, hatta saklamıştı bile. Eskiden olsa bu iş, Madame de Renal’i telâşa düşürürdü...

“Yirmi dört saat sonra, Julien çıkıp gittikten sonra, ne olursa olsun, bana ne? Ben yine vicdan azapları çekip dünyayı cehennem gibi görmeyecek miyim?” diye düşündü.

İçinde belli belirsiz bir his, hayata veda etmesi gerektiğini bildirir gibiydi; o da umurunda değildi! Julien’inden bir daha görememek üzere ayrıldığını sandıktan sonra ona yine kavuşmuş, onu bir kerecik daha görmüştü ya! Hem de Julien’in gelebilmek için yaptığı fedakârlık aşkının ne kadar büyük olduğunu göstermiyor muydu?

Merdiven işini Julien’e anlatırken:

– Uşak, böyle bir merdiven bulunduğunu kocama söylerse ben ne diyeyim? diye sordu.

Bir an hülyalı hülyalı düşündü:

– Sana bu merdiveni satan köylüyü ele geçirmeleri hiç de-
ğilse yirmi dört saat sürer.

Çırpınarak Julien’in kollarına atıldı ve onu öperek:

– Ölmek! Ah! Böyle iken ölmek! diye inledi.

Sonra güldü:

– Ama, seni acından öldürmek de doğru değil.

“Gel; her şeyden önce seni Madame Derville’in odasına saklayayım, orası hep kilitli durur...”

Koridorun bir ucuna gidip gelen olmasın diye gözetledi, Ju-
lien de koşarak geçti. Madame de Renal kapıyı kaparken:

– Vururlarsa açayım deme, zaten kimse gelip kapıyı vur-
maz, belki çocuklar gelir, oyun olsun diye vururlar.

Julien:

– Çocukları bahçeye, pencerenin altına getir de bir göreyim;
onları konuşturuver; pek özledim.

Madame de Renal:

– Peki, peki, deyip uzaklaştı.

Biraz sonra yine gelip Julien’e portakal, bisküvi, bir şişe de
Malaga şarabı getirdi; ekmek aşırıma imkân bulamamıştı.

Julien sordu:

– Kocan ne yapıyor?

– Köylülerle alım satım işleri tasarlayıp duruyor.

Saat sekizi bulmuş, evde gürültüler artmıştı. Madame de
Renal’i göremezlerse her tarafta aramaya kalkarlardı. Mada-
me de Renal Julien’i bırakıp inmeye mecbur oldu. Biraz sonra
yine geldi. Tedbir fikrine meydan okur gibi Julien’e bir fincan
kahve getirmişti; o, aç kalacak diye üzülüyordu. Kahvaltıdan
sonra çocukları bahçeye çıkarıp Madame Derville’in odasının
penceresi altına getirdi. Julien çocukları büyümüş gördü fakat
hallerini de değişmiş, bayağılaşmış buldu, yahut kendi fikirle-
ri değişmişti.

Madame de Renal çocuklara Julien'den söz etti. En büyük oğlu eski eğitimciden sevgi ve özlemle söz ediyordu ama iki küçük, onu hemen hemen unutmuşlardı. M. de Renal o sabah evden çıkmadı; evin içinde bir yukarı çıkıyor, bir aşağı iniyor, köylülerle pazarlık edip onlara, o yılın patates ürününü satmaya bakıyordu...

Madame de Renal öğleye değin uygun bir an bulup Julien'le konuşamadı. Öğle olup da yemek gelince, bir tabak sıcak çorba aşırıp ona götürmeyi aklına koydu. Elinde tabağı sakına sakına taşıyarak, Julien'in bulunduğu odaya sessizce yaklaştığı sırada, sabahleyin merdiveni saklayan uşakla yüz yüze geldi. Uşak da koridorda sessizce yürüyordu; etrafı dinler gibi idi. Hiç şüphesiz Julien odada, ihtiyatsızlık edip hızlı yürümüştü. Uşak biraz sıkılarak uzaklaştı. Madame de Renal, hiç gözü yılmadan, Julien'in odasına girdi; uşakla karşılaştığını anlattınca Julien titredi. Madame de Renal:

– Sen korkuyorsun, ben, gözlerimi bile kırpmadan dünyanın bütün tehlikelerine göğüs gerebilirim. Benim korktuğum bir tek şey var, o da sen gittikten sonra benim burada yalnız kalacak olmam...

Bunu söyleyip koşarak gitti.

Julien, coşarak:

– Bu yüksek ruhlu kadının gözünde, vicdan azabından başka korkulacak şey mi var? dedi.

Akşam oldu, M. de Renal gazinoya gitti. Karısı fena halde başı ağrıdığını söyleyip odasına çekildi, Elisa'yı başından savdı ve hemen kalkıp Julien'in kapısını açtı. Julien açlıktan bayılacak hale gelmişti. Madame de Renal kilere, ekmeğe getirmeye gitti. Julien bir çığlık işitti. Madame de Renal döndü ve anlattı: Kiler odasına ışısız gitmiş, ekmeğe dolabına yak-

laşmış, elini uzatınca bir kadın koluna değmişti. Julien'in işitiği çığlığı koparan Elisa idi.

– Orada ne işi varmış?

Madame de Renal tamamıyla ilgisiz bir tavırla:

– Ne yapacak! dedi, ya tatlı çalıyor, ya da bizi kolluyordu...

Çok şükür ben bir börekle bir koca parça da ekmek buldum.

Julien, Madame de Renal'e önlüğünün ceplerini göstererek sordu:

– Bunlar da ne?

Madame de Renal, yemekten beri ceplerinin ekmek dolu olduğunu unutmuştu. Julien onu, en ateşli ihtirasla kollarında sıktı; onu hiç bu kadar güzel görmemişti. İçinden hayal meyal: "Paris'te bile, diyordu, bundan daha yüksek iradeli kimse bulunmaz!" Madame de Renal'de böyle işlere alışmamış bir kadının acemiliği vardı. Hem de yalnız büsbütün başka cinsten, korkunçlukları da başka tehlikelerden, yalnız onlardan korkan bir insanın hakiki yürek gücü vardı.

Julien iştahla yemeğini yer, ciddî şeyler konuşmaktan nefret eden sevgilisi de bu yemeğin hafifliğinden gülerek söz ederken oda kapısı hızla sarsıldı, M. de Renal gelmişti.

– Kapıyı niçin kilitledin? diye bağırıyordu.

Julien hemen kanepenin altına giriverdi.

M. de Renal içeri girince:

– Bu da ne demek? dedi, soyunmamışsınız, yemek yiyorsunuz ama kapıyı kilitlemişsiniz.

Başka bir gün olsaydı, Madame de Renal, kocalık hakkının verdiği sertlikle sorulan bu soru karşısında telâşa düşerdi; fakat şimdi kocasının bir parça eğilecek olsa Julien'i görebileceğinden korkuyordu; çünkü M. de Renal, kanepenin karşısında, demin Julien'in oturduğu iskemleye çöküvermişti.

Baş ağrısı her şeyi gizlemeye yetti. M. de Renal de, gazinonun bilyardosunda “poule” oyununa girip kazandığını, “Doğrusu tam on dokuz franklık bir parti!”, uzun uzun anlatmaya başladı. Tam o sırada Madame de Renal’in gözüne, şuracıkta, üç adım ötede, bir iskemle üzerinde Julien’in şapkası ilişti. Soğukkanlılığı bir kat daha arttı; soyunmaya başladı ve bir sefer, kocasının arkasına geçip elbisesini şapkanın bulunduğu iskemleye attı.

M. de Renal sonunda çıkıp gitti. Madame de Renal de Julien’den, ruhban okulundaki hayatını bir daha anlatmasını rica etti. “Dün seni dinlemiyor, seni savmak için cesaret bulmaya, bu işe kendimi razı etmeye çalışıyordum.”

Madame de Renal baştan aşağı tedbirsizlik kesilmişti. Pek de yüksek sesle konuşuyorlardı. Saat iki sularında kapıya hızla vurulduğunu duyunca sustular. Yine M. de Renal gelmişti.

– Kapıyı çabuk açın, evde hırsız var! diyordu; SaintJean bu sabah onların merdivenini bulmuş.

Madame de Renal Julien’in kollarına atılıp:

– Artık her şey bitti. Şimdi ikimizi de öldürecek, hırsız girdiğine inanmaz; ben senin kolların arasında öleceğim, böyle ölüm bana, hayatımda bulduğumdan çok fazla bahtiyarlık tattırarak.

Dışarıda öfkelenen kocasına cevap bile vermiyor, ateşli ateşli Julien’i kucaklıyordu.

Julien ona emreder gibi bakarak:

– Stanislas anasız mı kalsın? Ben tuvalet odası penceresinden atlar, bahçeden kaçırım, köpekler beni tanıdı. Sen elbiseLERİMİ bir paket yap, bir fırsat bulur bulmaz bahçeye fırlatırsın. Bırak kapıyı kırıp girsin. Sakın itiraf edeyim deme, buna kesinlikle iznim yok; istediği kadar kuşkulansın; emin olmasından iyidir.

– Atlarken ölüverirsen!

Madame de Renal'in tek cevabı bu oldu; bundan başka da bir endişesi yoktu.

Julien'le beraber tuvalet odasının penceresine gitti; sonra onun elbiselerini sakladı. En sonunda kocasına kapıyı açtı; M. de Renal sinirden köpürüyordu. Hiç bir şey söylemeden odayı, tuvalet odasını araştırdı ve çıkıp gitti. Julien kendine atılan paketi yakaladı ve hemen bahçenin öbür ucuna, Doubs tarafına koşmaya başladı.

Koşarken kulağının dibinde bir kurşun ıslığı, sonra da bir tüfek sesi işitti.

“M. de Renal değil, dedi, o böyle çekemez.” Köpekler yanında sessizce koşuyordu; ikinci bir kurşun onlardan birinin ayağına gelmiş olacak ki hayvan acı acı bağırmaya başladı. Julien bir taraçanın duvarından atladı, saklanıp yaklaşık elli adım ilerledi, kaçmak için başka bir yol tuttu. Birtakım seslerin birbirlerini çağırdığını duydu, biri tüfek atıyordu; bunun, düşmanı olan uşak olduğunu iyice gördü; bahçenin öbür ucunda da bir çiftçi ateş ediyordu. Julien ise çoktan Doubs kenarına varmış, giyiniyordu.

Bir saat sonra Verrieres'den bir fersah ötede, Cenevre yolunda idi. “Şüphe ederlerse, dedi, beni Paris yolunda ararlar.”

2. KISIM

I. BÖLÜM

KÖY SAFALARI

O rus quando ego te aspiciam!
VERGILIUS

Yemek yemek için girdiği bir hanın sahibi sordu:

– Paris’e gidecek posta arabasını beklemeye mi geldiniz?

Julien:

– Bugünkü olmazsa yarınki, acelem yok.

O böyle ilgisiz davranırken posta arabası geldi, iki kişilik yer vardı. Cenevre dolaylarından gelen yolcu, Julien’la beraber binene:

– Vay! Falcoz, sen ha!

Falcoz:

– Ben de seni Lyon civarında, Rhöne’a yakın bir vadiye yerleştin sanıyordum.

– Ne yerleşmesi! Kaçıyorum dostum.

– Ne? Kaçıyor musun? SaintCiraud, sen, bu akıllı uslu halinle, yoksa bir suç mu işledin?

Falcoz bunu söylerken gülüyordu; arkadaşı şöyle konuştu:

– Bir suç da işlesem, yine olacağı bu idi elbette. Taşradaki berbat hayattan kaçıyorum. Bilirsin ki en serin korulardan, kırın sessizliğinden hoşlanırım. Sen bana, hem de kaç yol şair tabiatlı dedin. Artık politika sözü duymak istemiyordum, şimdi politika beni böyle iğrendiriyor.

– Sen hangi partidensin?

– Hiç birinden, zaten bütün suçum da bu ya. Benim politikam nedir bilirsin: Çalgı çalmayı, resim yapmayı severim.

Güzel bir kitap çıktı mı, benim için işte büyük bir olay; ben kırk dört yaşına geliyorum. Daha ne kadar yaşayabilirim ki? On beş, yirmi, hadi bilemedin otuz yıl daha. İçimden şöyle diyorum: Otuz yıl sonra hükümet adamları belki biraz daha becerikli olur ama hepsi de, gene bugünkü kadar namuslu kalır. İngiltere tarihine bakıyorum, geleceğimizi görmüş gibi oluyorum. Her vakit, ayrıcalıklarını artırmak isteyecek bir kral bulunur. Milletvekili olmak hırsı, Mirabeau'nun ünü, kazandığı birkaç yüz bin frank her vakit taşra zenginlerinin uykusunu kaçırarak; bunun adını hürriyetçi olmak, halkı sevmek koymuşlar. Senatoya girmek yahut kralın yakınları arasına karışmak hevesi, hiçbir zaman kralcılarının yakasını bırakmayacak. Devlet gemisinde herkes gemiciliğe, kaptanlığa heves edecek, çünkü parası iyi. A kardeş, yalnız yolcu diye gitmek isteyen bir yercik bulamayacak mı?

– Sen hele başından geçeni bir anlat bakalım. Sanırım eğlenceli olacak, senin gibi kendi halinde adamı bile çileden çıkarmış... Sen, son seçimler yüzünden mi taşradan kaçmak istedin?

– Kötülüğün kökü çok daha eskidir. Dört yıl önce kırk yaşında idim, beş yüz bin frankım vardı. Şimdi yaşım dört yıl arttı ama paramın da galiba yarısı deve oldu. Montfleury'de Rhone'a yakın bir köşk almıştım; şimdi onu satarken elli bin frank gider.

Paris'te iken, sizin on dokuzuncu yüz yılınızın insanı daima oynamaya mecbur ettiği komedyadan yorulmuştum. Babacanlığa, sadeliğe de susamıştım. Gidip Rhône civarında, dağlarda toprak aldım; eşsiz, emsalsiz, öylesine güzel bir yer.

Köyün papazı ile çevredeki küçük soylular altı ay bana yararlanmaya çalıştılar; onları yemeye çağırdım. Ömrümde bir daha politika sözü duymamak için Paris'ten ayrıldım, dedim.

Görüyorsunuz, dedim, hiçbir gazeteye abone değilim. Postacının getirdiği mektuplar ne kadar az olursa ben o kadar seviyorum, dedim.

Anlattıklarım papazın işine gelmedi; aradan çok geçmedi. Gelip saçma sapan şeyler sordular, olur olmaz ricalarda bulundular. Başıma türlü dertler açtılar. Her yıl yoksullara iki üç yüz frank dağıtmak istedim. Yok efendim, bunu birtakım papaz kurumlarına vermeli imişim, razı olmadım, türlü hakaretlere uğradım. Ben, budalalık eder, hakarete de içerlerim. Rahatım kaçar; sabahleyin güzel dağlarımızı seyredeyim diye dışarı çıksam hülyalarım engel olacak, bana insanları da, kötülüklerini de hatırlatacak can sıkıcı bir şeyerastlarım. Söz gelişi tarlaları kutsama yortusu alaylarında okunan duanın havası hoşuma gider, zannederim bir Yunan ezgisi olacak; ama papaz benim tarlaları kutsamak istemez. Sebep?.. Onlar dinsizin birininmiş. Sofu köylü kadınlardan birinin ineği öldü; ne dese beğenirsin? Kadının tarlası bizim göle, yani Paris'ten gelme bir filozofun, bir dinsizin gölüne bitişikmiş de hayvan ondan ölmüşmüş. Bir hafta geçmedi bir de baktım ki, göldeki balıklar kireçle zehirlenmiş, hepsinin karnı havada. Senin anlayacağın, başıma her çeşidinden dert açtılar. Köyün sulh yargıcı namuslu adam ama yerinden olmaktan korkuyor, beni her işte haksız çıkardı. Hani kırların sessizliği, rahatı derler; işte o benim için bir cehennem oldu. Köyde rahipler ocağının başı olan papazın beni bıraktığını, hürriyetçilerin başı olan emekli yüzbaşının da beni tutmadığını görünce hepsi üzerime çullandı. Bir yıldır beslediğim duvarcı da, sabanlarımı onarmak için benden bildiği gibi para sızdırmak isteyen arabacı ustası da tepeme bindi.

Tanrı için beni de bir tutan olsun, hiç değilse dâvalarımın bir ikisini kazanayım diye hürriyetçi oldum; ama, dediğim gibi, o

Allah'ın belâsı seçimler başladı, benden de oy istediler...

– Ne! Tanımadığın bir adama oy vermeni mi istediler?

– Yahu hiç tanımaz olur muyum? Çok iyi bildiğim bir herife oy vermemi istediler. Razi olmamakla düşüncesizlik etmişim, hata etmişim. O günden sonra hürriyetçilerle de kötü kişi olduk, halim dayanılmaz oldu. Ne bileyim? Papazın aklına esip de beni, hizmetçisini öldürdü diye suçlamaya kalkışsaydı, her iki partiden de beni öldürürken gördüklerine yemin edecek en azından yirmi tanık çıkardı.

– Sen hem köyde yaşamak, hem de komşularının çılgınca ihtiraslarına alet olmamak, onların lâflarına kulak asmamak istiyorsun. Böyle yanlış düşünce mi olur?

– Çok şükürler olsun düşüncemizi düzelttik. Monfleury'yi satılığa çıkardım, gerekirse elli bin frank zarar edeceğim ama gene seviniyorum, çünkü o iki yüzlülük, dağdağa cehenneminden yakamı kurtarıyorum. Gidip yalnızlığı, kır sessizliği, onların Fransa'da bulunduğu biricik yerde, ChampsElysces'ye bakan bir evin dördüncü katında arayacağım. Ama yine de düşünüyorum, belki de politika hayatına Roule mahallesinde atılıp ben de bana edilenin acısını çıkarırım.

Falcoz, gözlerinde bir öfke ve bir özlem parıltısıyla konuştu:

– Bonaparte'ın zamanında olsaydı, bunlar başına gelmezdi.

– Çok doğru söylüyorsun, o senin Bonaparte'ın da niçin yerinde kalamadı? Benim başıma gelenlerin hepsi onun işidir.

Bunları duyan Julien bir kat daha dikkat kesildi. Daha ilk sözleri işitir işitmez

Bonapartist Falcoz'nun, M. de Renal'in 1816'da reddettiği çocukluk dostu Falcoz olduğunu anlamıştı. Filozof Saint Giraud da her halde... Valiliğinde şube müdürlüğünde bulunan,

açık artırmalara girip belediyenin malı evleri ucuzca kapatmasını bilen Saint Giraud'nun kardeşi olacaktı.

SaintGiraud devam etti:

– Bunlar hep senin Bonaparte'nın işidir. Kırkına girmiş, beş yüz bin frankı olan namuslu bir adam, dünyanın en zararsız adamı, taşrada bir yere yerleşip başını dinleyemiyor; papazlarla soylular, Bonaparte'ın başımızdan def edemediği o belâlar insana oralarda rahat vermiyor.

Falcoz birden parladı:

– Onun için böyle kötü şeyler söyleme. Fransa dünyada en büyük saygıyı, onun saltanat sürdüğü on üç yılda gördü. O zamanlar her yapılan işte bir büyüklük vardı.

Kırk dördündeki adam:

– Senin canı cehenneme imparatorun ancak savaş meydanlarında büyüktü, bir de 1802'ye doğru maliye işlerini düzelttiği zaman. Ondan sonraki hareketine ne demeli? Bütün o mabeyincileri, şatafatı, Tuileries sarayındaki şölenleri, baloları ile krallığın bütün budalalıklarının yeni bir baskısını ortaya çıkarmış oldu. Gözden geçirilip düzeltilmiş bir baskı, daha bir iki yüzyıl sürülebilirdi. Soylularla papazlar yine eski baskıya dönmek istiyorlar ama onu halka sürebilmek için gerekli olan demir bilek, demir yürek onlarda yok.

– Vakti zamanında bir basımevi işlettiğin nasıl da belli oluyor!

Eski basımevi sahibi öfkeli öfkeli devam etti:

– Beni malımdan, mülkümünden kim kovuyor? Napolyon'un concordatsı ile geri çağırdığı papazlar... Devlet hekimlere, avukatlara, astronomlara ne muamele eder? Onları sadece birer vatandaş sayıp hayatlarını kazanmak için gördükleri işe karışmaz. Papazlara edilecek muamele de budur; hayır, Napolyon papaya hoş görüneyim diye onları tepemize çıkardı.

Senin Bonaparte'ın birtakım adamlara baron'luk, comte'luk vermeseydi bugün soylular hiç böyle küstahlaşırlar mıydı? Onların modası geçmişti. Papazlardan sonra beni en çok çileden çıkararak, hürriyetçi olmaya zorlayan, o küçük taşra soyluları oldu.

Konuşma böylece uzayıp gitti; bu yolda sözler Fransa'yı daha yarım asır uğraştıracak. SaintGiraud'nun, taşrada yaşama-ya imkân olmadığını tekrar edip durması üzerine Julien çekine çekine söze karışıp M. de Renal'in hayatını örnek diye gösterdi.

Falcoz hemen atıldı:

– Aman, tam da adamını buldunuz, delikanlı! O, örs olmasın diye çekiç oldu, hem de ne dehşetli çekiç! Ama görüyorum, Valenod onu hayli geçiyor. O iblisi tanır mısınız? İşte asıl iblis o. Bu günlerde işinden atılıp da yerine Valenod'nun getirildiğini görürse sizin M. de Renal acaba ne der?

SaintGiraud:

– Ne diyecek? Ettikleri ile baş başa kalır. Demek siz Verrieres'i tanıyorsunuz ha. Bütün o Renallerle Chelanları başımıza çıkararak, Valenodlarla Maslonlar'ın hüküm sürmesine yol açan Bonaparte Allah'tan belâsını bulsun.

Koyu politika üzerine geçen bu konuşma Julien'i hayretlere düşürüp ona aşk, haz ve hülyalarını hep unutturuyordu. Paris'in uzaklardan beliren ilk manzarası ona pek heyecan vermedi. Gerçi gelecek günleri için hülyalar kurmuyor değildi; ama Verrieres'de geçirdiği yirmi dört saatin hâlâ canlı olan hâtırası o hülyaların sarmasına pek bırakmıyordu. Julien, papazların küstahlığı yüzünden bir gün Fransa'da gene cumhuriyet olur, asilzadeler gene sıkıştırılırsa, sevgilisinin çocuklarını korumak için her şeyi bırakacağına, onları kimsesiz koymacağına ant içiyordu.

Verrieres'e vardığı gece, merdivenini Madame de Renal'ın yatak odası penceresine dayadığı vakit o odada bir yabancının veya M. de Renal'ın yattığını görse ne olacaktı? Tam iki saat, kendisini gerçekten başından savmak isteyen sevgilisinin yanına oturmuş, arzusunu ona da kabul ettirmeye çalışırken ne büyük hazlar duymuştu! Julien'inki gibi bir gönül, böyle hâtıralardan ömür boyu kurtulmaz. O gece ile ertesi günün kalan saatleri ise aşklarının ilk çağlarına, on dört ay önceki hâtıralarına karışıp gitmiş bulunuyordu.

Julien, kendisini kaptırdığı derin hülyadan uyandı, çünkü araba durmuştu. J. J. Rousseau Sokağı'nda, posta arabalarının durdukları avluya girmişlerdi. Julien tek atlı bir fayton çağırıp:

- Malmaison'a gideceğim.
- Bu saatte orada ne yapacaksınız, Monsieur?
- Size ne? Siz çekmeye bakın.

Bütün gerçek ihtiraslar yalnız kendini düşünür. İhtirasların Paris'te pek gülünç bulunması da bence bundan dolayıdır. Paris'te komşular boyuna kendilerinin düşünülmesini isterler. Julien'in Malmaison'da ne kadar heyecana kapıldığını anlatmaya kalkacak değilim. Ağladı. Ne? Bu yıl yapıлып o parkı parçalara bölen çirkin, beyaz duvarlara rağmen ağladı mı?

Evet, Monsieur: gelecek nesiller için olduğu gibi Julien için de Arcole ile Sainte Helene, Malmaison arasında hiç bir şey yoktu.

Akşam Julien, tiyatroya girmeden önce epeyce tereddüt etti; tiyatro hakkında tuhaf tuhaf düşünceleri vardı, oralarda insanın baştan çıkacağını sanırdı. Her şeyden kuşkulanan huy, içinde köklenen o huy yaşayan Paris'i zevkle seyretmesine engel oldu; o, ancak kahramanından kalma anıtlara bakmak-

tan haz duyuyordu. İşte düzenin, iki yüzlülüğün ocağına geldik! Burada, Abbe de Frilair'i koruyanlar saltanat sürer.

Abbe Pirard'la buluşmazdan önce şehri iyice görüp öğrenmeği aklına koymuştu ama üçüncü günün akşamı dayanamadı, gidip onu buldu. Abbe ona, soğuk bir dille, M. de La Mole'un konağında vaktinin nasıl geçeceğini anlattı.

– Birkaç ay içinde bir işe yaramayacağımız görülürse ruhban okuluna tekrar dönersiniz; ama o zaman okulda saygınlığınız artmış olur. Burada, Fransa'nın en büyük asilzadelerinden, efendilerinden biri olan Marquis'nin konağında oturacaksınız. Siyah elbise giyeceksiniz ama öyle rahip kıyafeti değil, şöyle yas tutan bir adam kıyafeti... Ben sizi bir ruhban okuluna göndereceğim; haftada üç gün derslere gitmenizi muhakkak isterim. Her gün, öğleyin, Marquis'nin kitap odasında hazır bulunacaksınız. Marquis size dâvaları, daha birtakım işleri için mektuplar yazdıracak. Marquis, aldığı her mektubun kenarına, ne şekilde cevap verileceğini kısaca işaret eder. Ben kendisine sizin üç ayda bu işi kavrayacağınızı, yazıp imzaya götüreceğiniz cevaplardan on ikide sekiz dokuzunun Marquis'nin istediğine uygun olacağını söyledim. Akşam saat sekizde yazıhaneyi düzeltir, saat onda da serbest kalırsınız.

Abbe biraz durduktan sonra konuşmaya devam etti:

– Belki yaşlı bir hanım veya erkek size mülayim bir tavırla birçok faydalar umdurmak suretiyle veya para vererek, Marquis'ye gelen mektupları kendilerine göstermenizi söyler...

Julien kıpkırmızı kesildi:

– Çok rica ederim, Monsieur.

Abbe buruk bir gülümseme ile:

– Bu derecede yoksul olduğunuz halde, hem de ruhban okulunda bir yıl geçirdikten sonra böyle şeyleri hâlâ iğrenerek karşılamamız, erdemlilik gösterip öfkelenmeniz doğrusu şaşı-

lacak şey! Ruhban okulunda hiç mi gözünüzü açmadılar? Hiç bir şey fark edip alışmadınız mı?

Abbe ağzının içinden, kendi kendine söyleniyormuş gibi: Acaba kan kuvveti mi desem? dedi. Sonra Julien'e bakarak:

– İşin asıl tuhafı yanı, Marquis'in sizi tanıyor olması... Bilmem nereden. Size şimdilik yüz lira yıllık veriyor. Hep hevesine kapılıp iş gören bir adamdır, baş kusuru da budur; çocukluk etmekte sizinle yarışa çıkacaktır. Hizmetinizden memnun olursa yıllığınız sekiz bin franga kadar yükselebilir.

Abbe hiç de hoş olmayan bir tavırla devam etti:

– Elbette anlaşılmıştır ki Marquis, bu kadar parayı size kara gözleriniz için vermiyor. İşe yaramanız lazım. Ben sizin yerinizde olsam pek az söz söylerim, hele bilmediğim şeyden hiç söz etmem.

Ha! İşinize yarayacak bazı şeyler de öğrendim; M. de La Mole'ün ailesini size anlatmayı unutuyordum. Marquis'nin bir kızı ile bir oğlu var; oğlan on dokuz yaşında, üstüne başına pek düşkün; o da bir çeşit deli, öğleyin sor, saat ikide ne yapacağını bilmez. Hiç budala değil, yiğitliği de var, İspanya savaşında bulunmuş. Bilmem niçin, Marquis sizin genç Comte Norbert ile dost olacağınızı umuyor. Ben ona sizin iyi Lâtince bildiğinizi söylemiştim, belki oğluna, Cicero ile Vergilius üzerine şöyle basmakalıp birkaç cümle öğretmenizi ister.

Ben yerinizde olsam o yakışıklı delikanlının beni alaya almasına aldırمام; onun doğrusu son derece terbiyeli fakat biraz istihza kokan iltifatlarına kapılmadan önce birkaç defa tekrarlamasını beklerim.

Şunu da iyi bilmiş olun ki o genç Comte de La Mole ilkin sizi hafifseyecektir, çünkü siz soylu değil, bir burjuvasınız. Onun atası saray ileri gelenlerindendi. Bir politika düzeni yüzünden 26 Nisan 1574 tarihinde, Greve meydanında başı ke-

silmek şerefine erişti. Siz de onun babasının aylıklı adamısınız. Bu farkları iyice tartın da Moreri'nin kitabını okuyup o ailenin tarihini öğrenin. Marquis'nin konağında yemek yiyen bütün dalkavukların sözlerinde, ailenin tarihi üzerine şu zarif denen çeşitten imalar bulunur. Bugün süvari bölüğünün başı olan, yarın da Fransa senatosunda yer alacak olan M. le Comte Norbert'in, de La Mole'ün alaylarını nasıl karşılayacağını iyice düşünün de sonra bana dert yanmaya gelmeyin.

Julien bir hayli kızararak:

– Bana öyle geliyor ki, beni küçümseyen bir adama hiçbir cevap vermem doğru olmaz.

– Siz o küçüksemenin ne olduğunu bilmezsiniz; o küçümseme hep abartılı iltifatlara bürünür. Bir aptal olsaydınız o iltifatlara kapılabilirdiniz; ama para kazanıp zengin olmak istiyorsanız, kapılmanız doğru olur.

Julien sordu:

—Ya günün birinde bu hal benim işime gelmez de yine ruhban okulundaki 103 numaralı odama dönersem, beni bir nankör saymazlar mı?

Abbe:

– Ona ne şüphe! Konaktaki bütün yalakalar size kara çalar, verir veriştirir durur ama ben de işe karışırım. Bu kararı benim verdiğimi söylerim.

M. Pirard'da gördüğü o acı, âdeta şirretçe denebilecek tavır Julien'in fenasına gidiyordu; bu tavır, Abbe'nin son söylediğindeki iyiliği bile bozuyordu.

Gerçekte işin aslı şu idi: Abbe Pirard Julien'e muhabbet beslediği için âdeta vicdan azabı çekiyor, bir kimsenin kaderine, kısmetine böyle doğrudan doğruya karıştığı için dindarca bir dehşet duyuyordu. Suratı yine deminki gibi mahkeme du-

varıydı, sözüne devam etti, sanki ağır bir işi üstünden atmamak istiyor gibiydi:

– Madame la Marquise de La Mole’ü de göreceksiniz. Uzun boylu, sarı, azametli, son derece terbiyeli olduğu kadar mânâsız bir kadındır. Soyluluğun ayrıcalıklarına aşırı bağlılığı ile tanınmış olan Duc de Chaulnes’un kızıdır. Bu kibar bayan, kendi sınıfındaki kadınların bütün huyunu, yaratılışını gösteren kabartma bir özet gibidir. Onun gözünde bir insan için biricik meziyet, haçlılar savaşına gitmiş ataların evladı olmaktır; bundan başka hiçbir şeye itibarı olmadığını saklamaz. Para, bundan çok sonra gelir, bu işe şaşıyor musunuz? Unutmayınız, burası taşra değil, dostum.

Madame de La Mole’ün salonuna gelen asilzadeler, göreceksiniz, hanedandan kimselerin sözünü ederken garip bir hafiflik tavrına bürünürler. Madame de La Mole ise hanedandan birinin, hele bir kadının adını her andıkça saygı ile sesini alçaltır. Onun yanında bir II. Philippe’in veya bir VIII. Henri’nin birer canavar olduğunu söyleyeyim demeyin. Onlar birer kraldır, birer kral olmakla da herkesin, hele sizin, benim gibi kişizade olmayanların kıyamete değin saygısına hak kazanmışlardır. Sizin, benim gibi dedim; ama biz de birer rahip-biz, Madame de La Mole sizi rahip biliyor; bunun için bize, cennete gidebilmesi için gerekli birer uşak diye bakar.

Julien:

– Monsieur, bana öyle geliyor. Paris’te uzun zaman kalamayacağım.

– Çok şükür! Şunu da iyi bilin ki bizim mesleğimizdeki adamlar ancak bu büyük asilzadeler gayesinde ilerler, zengin olur. Belki yanıliyorum ama sizin yaradılışınızda ne olduğu iyice anlatılmayacak bir hal var; sizde bu tabiat oldukça, ilerleyip zenginleşmezseniz herkesten cefa görürsünüz; sizin için

bu iki şeyin ortası yoktur. Kendi kendinizi aldatmayın. Size söz söyleyenlerin, sizi memnun edemediklerini, anlamadıklarını mı sanırsınız? Siz, Fransa gibi cemiyet halinde yaşamamanın pek ilerlemiş olduğu bir memlekette, başları saygı ile eğdirmezseniz bedbaht olur gidersiniz.

Marquis de La Mole böyle bir hevese kapılmasaydı siz Besançon'da ne olacaktınız? Günü gelir, ettiği iyiliğin garipliğini anlarsınız, tıynetini bozuk bir adam değilseniz, ona da, ailesine de ölünceye değin minnet beslersiniz. Sizden bilgin nice Abbeler bu Paris şehrinde, âyinlerden aldıkları on beş, Sorbonne'da muhataplıktan kazandıkları on metelikle yıllarca yaşamışlardır!.. Size, geçen kış o Cardinal Dubois denilen dik kafalının ilk yıllarının nasıl geçtiğini anlatmıştım. Siz gururuza kapılarak kendinizi ondan da mı değerli sanıyorsunuz?

Bir de beni düşünün, ben sakın, kabiliyeti orta derecede bir adamım, okulumda yaşayıp öleceğimi umuyordum; çocukluk edip oraya gönül bağlamıştım. Ne oldu? İstifamı vermesem azledilecektim. Biliyor musunuz kaç param vardı? Sermayem beş yüz yirmi franktan ibaretti. Ne on para fazla, ne on para eksik; bir tek dostum da yoktu, bir iki kişiyi tanırdım, işte o kadar. O zamana kadar hiç yüzünü görmediğim M. de La Mole, beni o sıkıntılı halden kurtardı; onun bir tek kelimesi yetti, bana hemen bir cure'lik verdiler, dinî delilliğim altında olanların hepsi de hali vakti yerinde insanlar, hepsi kötü, kaba huylardan uzak; gelirim de gördüğüm işten o kadar fazla ki söylemeye dilim varmıyor. Size bunları söylemem, aklınızın öyle havalarda uçmaması içindir.

Bir kelime daha edeyim: Ben çabuk kızar, darılır bir adamım, iyi bir huy değil ama ne yapalım ki böyle. Bakarsın birbirimizle konuşmayı keseriz.

Siz, Marquise'in azameti, yahut oğlunun kötü şakaları yüzünden bir gün bu evde yaşamaya dayanamazsanız, tavsiye ederim, tahsilinizi gidip Paris'ten otuz fersah ötede bir ruhban okulunda bitiriniz, güney değil, kuzey tarafına gidin; orada medeniyet daha çok, haksızlık daha azdır.

Abbe sesini biraz hafifletip:

– Hem, itiraf edeyim, dedi, Paris gazetelerinin yakın olması oralardaki derebeylerini yıldırıyor. Birbirimizle görüşmekten gene hoşlanırsak, Marquis'nin yanında kalmak da işinize gelmezse sizi cure muavini olarak yanıma alırım, gelirin yarısını size veririm.

Julien teşekkür etmek istedi, de Abbe Pirard sözünü kesip:

– Bu benim size olan borcumdur, hatta borcum daha bile fazla. Sizin bana Besançon'daki o umulmaz teklifinizi unutmadım. Benim beş yüz yirmi frangım olacağına hiç param olmasaydı, beni siz kurtaracaktınız. Buna eminim.

Abbe'nin sesinde deminki zalimce hal kaybolmuştu. Julien, gözlerinin yaşardığını hissedip kendi kendinden utandı; dostunun kollarına atılmak için içi titriyordu; elinden geldiği kadar erkekçe bir tavırla şu sözleri söylemekten de kendini alamadı:

– Babam, ta beşikten beri bana kin besler; bu, hayatımın en büyük acılarından biri idi; ama bundan böyle felekten yakınmayacağım, siz bana gerçekten babalık ediyorsunuz, Monsieur.

Abbe sıkılmıştı, kısa kesti:

– Pekâlâ! Pekâlâ!

Sonra fırsatı da kaçırmayıp hemen ruhban okulu müdürü tavrını takınarak:

– Felek de demeyin, evladım, dedi, takdir deyin.

Araba durdu; arabacı koca bir kapının tunç tokmağını vurdu: Burası LA MOLE KONAĞI idi. Geçenlerin hiçbir şüphesi

si kalmasın diye de bu kelimeler, kapının üzerine, kara bir mermere yazılmıştı.

Bu gösteriş Julien'in çok zıddına gitti. Jacobinlerden ödleri kopuyor! Her çitin arkasında Robespierre ile arabasını saklı sanıyorlar; buna bazen ölesiye gülüyorlar, ayaktakımı azdığı gün evi tanıyıp da soysun diye evlerinin böyle adını ilân ediyorlar. Düşündüğünü Abbe Pirard'a da söyledi.

– Ah! zavallı çocuk ah! Sizin bana muavin olmanız yakındır. Aklınıza ne de korkunç şeyler geliyor!

Julien:

– Bundan basit daha ne olabilir?

Kapıcının ağırbaşlılığı, hele avlunun temizliği Julien'i hayran etmişti. Güneş pırıl pırıl parlıyordu. Julien, Abbe'ye döndü:

– Ne de görkemli yapı! Mimarî harika

La Mole konağı, SaintCermain mahallesinde, Voltaire'in öldüğü yıllarda yapılmış, düz cepheli konaklardan biri idi. Moda ile güzelliğin birbirine bu kadar uzak olduğu hiç mi hiç görülmemiştir.

II. BÖLÜM

KİBARLAR ÂLEMİNE GİRİŞ

Bir insanın on sekiz yaşında, koruyacak kimsesi olmadan, tek başına girdiği ilk salon, ne gülünç, ne dokunaklı bir hâtıradır! Bir kadının bakıvermesi, beni korkutmaya yeterdi. Hoşa gitmeye çalıştıkça daha da acemileşiyordum. Her şey hakkında yalan yanlış fikirler edinmişim. Hiçbir sebep yokken gönlümü açıverir veya bana sert sert baktı diye bir adamı kendime düşman sanırdım. Ama ürkekliğimin, çekingenliğimin yarattığı bu dayanılmaz üzüntüler arasında bir güzel gün, ne güzel bir şeydi!

KANT

Julien, avlunun ortasında, ağzı açık öylece kalakalmıştı; Abbe Pirard:

– Aklınızı başınıza toplayın. Bir bakıyorsun, aklınıza korkunç korkunç fikirler geliyor, bir bakıyorsun, çocuklaşıveriyorsunuz. Horatius'un nil mirari'si nerde kaldı! (Coşkunluk istemez). Bir düşünün, bütün bu uşak milleti, buraya yerleştiğinizi görünce, sizi alaya almaya kalkacak; size, haksız yere kendilerinden üstün tutulmuş diye bakacaklar. Babacanlığa vurup size öğütler vermek, yol yordam öğretmek istediklerini sandıracak, sizi kabaca bir münasebetsizliğe düşürmeye uğraşacaklar.

Her şeyden kuşkulanma hissi yine uyanıveren Julien, dudaklarını ısırarak konuştu:

– Öyle bir şeye hele bir kalkışsınlar da göreyim onları!

Bu bayların, Marquis'in yazı odasına varıncaya kadar birinci katta, birinden birine geçtikleri salonları bir görseydiniz, ey benim okuyucum! Pek tantanalı, tantanalı olduğu ölçüde de hüzünlü bulurdunuz. Onları size olduğu gibi bağışlasınlar, belki girip oturmak istemezsiniz. O salonlar esneme ile kasvetli düşünceler diyarıdır. Julien'in hayranlığını, bu salonlar bir kat daha artırdı, insan bu denli ihtişam içinde hiç mutlu olmaz mı? diye düşünüyordu.

Sonunda Abbe Pirard'la Julien, bu görkemli konağın en çirkin odasına vardılar: Aydınlık dersin, eh işte göz gözü görecek kadardı! İçeride parlak gözlü, sarı perukalı, zayıf bir adam oturuyordu. Abbe, Juline'a dönüp takdim etti. Bu adam, Marquis de La Mole'du. Julien, onu o kadar terbiyeli, o kadar nazik buldu ki âdeta tanımayacaktı. BrayleHaut manastırında gördüğü o azametli, çalımlı asilzadeye hiç benzemiyordu. Julien, perukayı doğrusu çok saçlı buldu. Bu izlenim onu, çekingenlikten kurtardı. Üçüncü Henri'nin dostunun torununu Julien, ilk önce mıymıntının biri olarak gördü. Çok cılızdı, üstelik yerinde de duramıyordu. Ama arası çok geçmedi, Julien Marquis'nin gösterdiği nezaketin, terbiyenin Besançon piskoposununkinden de üstün olduğunu, karşısındaki adamı Besançon piskoposundan da fazla hayran edeceğini anladı. Konuşmaları üç dakika bile sürmedi. Çıkarken Abbe:

– Marquis'ye sanki, bir tabloya bakar gibi baktınız. Bu adamların terbiye, nezaket dedikleri şeyi ben öyle pek iyi bilmem, siz yakında bu işleri benden bin kat iyi anlarsınız; ama bana öyle geliyor ki sizin bakışlarındaki cüretlilik, pek terbiyeli bir şey değildi.

Arabaya tekrar binmişlerdi; büyük caddelere çıkmadan durdular; Abbe Julien'i iç içe büyük salonlardan yapılmış bir daireye soktu. Julien bu yerde mobilya olmadığına dikkat etti.

Kendisi bakımından hayli hayâsız bir heykelle süslenmiş yıldızlı, koca bir saate durmuş bakıyordu; tam o sırada içeriye gülerek gayet şık bir bay girdi. Julien onu hafifçe selamladı.

Adam gülümseyerek elini omzuna koyunca Julien irkildi, öfkeden kızarmıştı. Abbe Pirard, bütün o ağır bakımlılığına aldırmayarak, gözlerinden yaş gelesiye gülmekten kendini alamadı. Meğer terziymiş. İşlerini bitirip çıkarlarken Abbe:

– Şimdi, dedi, iki gün serbestsiniz, sizi ancak iki gün sonra Madame de La Mole’a takdim edebiliriz. Yerimde başka biri olsaydı sizi, bu sefahet şehrinde geçireceğiniz ilk günlerde yalnız bırakmaz, bir kız gibi göz hapsine alırdı. Baştan çıkacağınız varsa hemen olup biter, ben de sizi düşünmek derdinden kurtulmuş olurum. Ertesi sabah size bu terziden iki siyah elbise gelecek, prova edecek çocuğa beş frank verirsiniz. Hem siz bu Parislilere sesinizi pek duyurmayın. Bir tek kelime söyleyin, sizinle alayın yolunu bulurlar. En önemli işleri bu sanırsınız. Öbür gün öğleyin bana gelin... Hadi şimdi gidip ne yapacaksanız yapın... Ha, unuttuyordum: Size birkaç adres vereceğim, gidip ayakkabı, gömlek ve bir de şapka ısmarlayınız.

Julien, Abbe’nin verdiği kâğıttaki yazıya bakıyordu; Abbe:

– Marquis’nin yazısı. O her şeyi düşündüğü gibi, son derece çalışkan bir adamdır da; iş buyurmaktansa yapmayı sever. Sizi, böyle zahmetleri üzerinden atabilmek için yanına alıyor. O ateş gibi adamın size bir işaretle göstereceği işleri başaracak kadar bakalım becerikliliğiniz var mı yok mu? Bunu da görür anlarız; kendinizi kollayın!

Julien hiçbir şey söylemeden, adreslerini aldığı dükkânlara gitti; saygı ile karşılandı, hatta kunduracı defterine onun adını, bir de asillik işareti katarak M. Julien de Sorel diye yazdı.

Pere Lachaise mezarlığında pek mürüvvetli, sözlerine bakılırsa bir hayli hürriyetçi bir kişi, Julien’i, mareşal Ney’in me-

zarı başına kadar götürmek inceliğini gösterdi. Mareşalin mezarı, politikacıların işgüzarlığı ile yazısız kalmıştı. Kendisini gözleri yaşararak kucaklamaya kalkan bu hürriyetçiden ayrıldıktan sonra Julien, saatinin aşırılmış olduğunu fark etti. Bu iş, kulağına küpe oldu. İki gün sonra öğleyin Abbe Pirard'a gitti; Abbe onu bir hayli süzdükten sonra sert bir tavırla konuştu:

– Korkarım ki siz kendini beğenmiş züppenin biri olacaksınız!

Julien'de, yas tutan genç bir adam hali vardı; doğrusu hiç de züppeliği yoktu fakat taşrada hem şıklık, hem önemlilik taslayanlar gibi o da omuzlarını sallayarak yürüyordu; bu hal kendisi de bir taşralı olan Abbe'nin gözünden kaçmamıştı. Julien'i gördüğü zaman onun o hali üzerine Marquis'nin verdiği hüküm, Abbe'ninkine hiç de benzemedi; o kadar ki Abbe'ye sordu:

– M. Sorel'in dans dersi almasına acaba izin verir misiniz?

Abbe taş kesilmişti; ancak neden sonra:

– Julien rahip değildir, öğrensin.. diyebildi.

Marquis, gizli, küçük bir merdivenin basamaklarını ikişer ikişer atlayarak Julien'i, en üst katta güzel, çatısı eğri bir odaya götürdü. Julien'e verilen bu oda, konağın büyük bahçesine bakıyordu. Marquis Julien'e, çamaşırcıdan kaç gömlek aldığını sordu. Öyle büyük bir adamın böyle küçük işlere de karıştığını görüp şaşan Julien utana sıkıla:

– İki gömlek aldım.

Marquis pek ciddî bir tavırla:

– Pek âlâ; yirmi iki tane daha alırsınız. Size ilk üç aylığınızı da veririm.

Marquis'nin bunları söylerken sesindeki o buyurucu gibi eda, Julien'i hayli düşündürdü. Marquis, Julien'in odasından

çıkarken, yaşlıca bir adam çağırıp:

– Arsene, M. Sorel’in işlerine bundan sonra siz bakacaksınız.

Birkaç dakika sonra Julien görkemli bir kitap odasında yayıpalmız kaldı. Sevinç, haz içinde idi. İçeri bir giren olur da kendisini böyle heyecan içinde görür diye gidip kuytu bir köşeye saklandı. Oradan kitapların sırtlarını seyrettikçe âdeta kendinden geçiyordu: Ben bütün bunları okuyabileceğim! Buradan nasıl hoşlanmam? Marquis de La Mole’ün benim için yaptıklarının yüzde birini yapsa, M. de Renal haysiyeti bir paralık oluverdi sanırdı... Hele şimdilik yazılacak kâğıtlara da bir bakalım.

O iş bittikten sonra Julien, kendisinde kitaplara yaklaşma cesareti buldu: Voltaire’in hepsi de aynı şekilde basılmış bütün eserlerini görünce sevinçten çıldıracak gibi oldu. İçeriye bir giren olursa görebilsin diye gidip odanın kapısını açtı. Sonra da o seksen cildi ayrı ayrı şevkle açıp kapadı. Bu kitapların ciltleri, Londra’nın en ünlü ustasının elinden çıkmıştı. Güzellikte eşsiz birer sanat eseri idi. Bu durumda Julien’in hayranlığı son dereceye varmaz da ne olurdu?

Bir saat geçtikten sonra Marquis gelip yazılan kâğıtlara baktı; Julien’in cela kelimesini cella şeklinde yazdığını görünce şaşıtı kaldı. İçinden: Sakın, dedi, Abbe’nin bu gencin bilgisi için anlattığı bir masal olmasın! Julien’i umduğu gibi bulamadığına canı sıkılmıştı; ona dönüp tatlılıkla:

– Kelimelerin yazımından emin değilsiniz galiba.

Julien:

– Öyledir, efendim.

Bu sözün, kendisine dokunabileceğini hiç düşünmüyordu; Marquis’den gördüğü iyi muamele M. de Renal’in o kibirli, densiz tavırlarını hatırlatmış, içine bir tuhafılık vermişti.

Marquis içinden:

Bu Franche Comle'li Abbe'yi deneyelim diye boşuna vakit geçireceğiz! Ne yapalım, benim de güvenilir bir adama pek ihtiyacım vardı. Sonra Julien'e dönüp:

– Cela bir l ile yazılır. Her gün mektupları bitirdikten sonra sözlüğü açar, nasıl yazıldığına iyice emin olmadığınız kelimelere bakarsınız. Stendhal de, savunma bakanlığına sekreter olarak girdiği ilk gün, o kelimeyi böyle yanlış yazmış.

– Ben bir hata etmişim, size her gün saat beş buçukta giyinmeniz gerektiğini söylemeği unutmuşum.

Zavallı Julien, bunun ne demek olduğunu anlamamıştı, garip garip bakıyordu. Marquis:

– Yani uzun konçlu çorap ile iskarpin giymeniz lazım. Arsenne size hatırlatır, bugünlük sizin namınıza özür dilerim.

M. de La Mole bunu söyledikten sonra Julien'i, her yanı yaldızla parıldayan bir salona götürdü; kendisi arkada kalıp onu öne geçirmek istemişti. M. de Renal ise böyle zamanlarda kapıdan en önde girmek için adımlarını hızlandırır. Eski efendisinin böyle kendisini beğenmesini hatırlamak yüzünden Julien, Marquis'nin ayağına bastı; zaten gut ağrıları çeken adamcağızın hayli canı acıdı. İçinden: Üstelik hantallığı da var! diye düşündü. Onu uzun boylu, çalımlı bir hanıma takdim etti. Bu kadın, Marquise de La Mole'du. Julien Marquise'de, Verrieres kaymakamının karısı Madame de Maugiron'unkini andıran küstahlık buldu.

Salonun son derecedeki süsü, görkemi ile şaşırılmış olan Julien, M. de la Mole'un ne dediğini duymadı bile. Marquise de ona baktı, bakmadı... Salonda birkaç da erkek vardı; Julien bunların arasında, birkaç ay önce BrayleHaut'daki törende kendisiyle konuşmak lütfunda bulunan Agde piskoposunun da bulunduğunu görünce anlatılmaz bir sevinç duydu; yadırgadı-

ğı, bakmaya çekindiği bu yüzler arasında bir tanıdık görünce gözlerine bir şefkat, bir tatlılık gelmişti. Genç piskopos bu bakımlardan korkmuş olacak ki o taşralıyı tanıyıp konuşmaya yanaşmadı. Julien'e, salonda toplanan adamların hüznü, sıkıntılı halleri var gibi geldi; Paris'te âdet yavaş konuşulur, küçük şeyler pek büyütülemez.

Saat altı buçuğa doğru içeri solgun yüzlü, fidan boylu, bıyıklı, yakışıklı bir delikanlı girdi; başı gayet küçüktü. Marquise, elini öptürürken:

– Siz, nedense hep böyle geç gelirsiniz...

Julien, bu delikanlının Comte de La Mole olduğunu anladı. Daha ilk görüşte onu pek cana yakın buldu. Kendi kendine: Hakaretleri, alayları ile beni bu evden kaçıracağı söylenen adam böyle mi olur? dedi.

Julien, Comte Norbert'i inceden inceye süze süze, ayağında çizme ile mahmuz bulunduğunu gördü... Ben iskarpin giyeceğim, şüphesiz onun gibi bir kibar olmadığım için. Sofraya oturuldu. Julien, Marquise'in sesini biraz yükselterek bir şey söylediğini duydu. Gene o sırada karşısına gayet sarışın, boyu posu yerinde olan bir genç bayanın oturduğunu fark etti. Bu bayan hiç hoşuna gitmedi; fakat ona dikkatle bakınca hayatında bu derece güzel gözler belki hiç görmediğini anladı. Yalnız şu var ki o gözler bir ilgisizlik, bir soğuk ruhluluk gösteriyordu. Sonraları Julien o bakışlarda gördüğü halin, her şeyi inceleyen fakat ağır, çalımli olmak borcunu da hatırlayan bir can sıkıntısı olduğunu anladı. İçinden: Madame de Renal'in de gözleri çok güzeldir, diyordu, herkes ona gözlerinin güzelliğini öven sözler söyler; ama onun gözleri nerde, bu gözler nerde! Mademoiselle Mathilde dendiğini duyduğu bu kızın böyle ara sıra gözlerinin parlaması, aklına geliveren bir nüktenin,

bir alayın ateşindendi; fakat Julien'in henüz bunu anlayacak kadar tecrübesi yoktu.

Yemeğin sonuna doğru, Mademoiselle de La Mole'un gözlerinin güzelliğini ifade edebilecek bir kelime buldu: Bu gözler ışıltıyor. Zaten Mademoiselle Mathilde annesini zalimce andırıyordu; annesi ise Julien'in boyuna zıddına gidiyordu, artık kızına da bakmadı. Comte Norbert'i ise her yönden hayranlığa layık bir adam olarak görüyordu. Julien onun, o kadar hayranı olmuştu ki kendisinden daha zengindir, daha asildir diye kıskanmak, kin bağlamak aklının ucundan bile geçmedi.

Julien Marquis'yi canı sıkılıyor gibi gördü.

İkinci yemek için tabaklar değiştirilirken Marquis oğluna:

– Norbert, M. Julien Sorel'e yakınlık göstermeni rica ederim; bugünden itibaren benim genel kurmayıma girmiştir, kendisini olgun bir adam edeceğim, pek tabii cella (bu) elden gelirse.

Sonra yanındakine dönüp:

– M. Sorel benim sekreterim, lâkin cela'yı iki l ile yazıyor.

Herkes dönüp Julien'e baktı; Julien, Norbert'i selamlarken başını fazlaca eğdi ama bakışı, şöyle toptan söylemek lazım gelirse, herkesçe beğenilmişti.

Marquis Julien'in o zamana değin neler öğrendiğini her halde anlatmış olacak ki sofrada bulunanlardan biri onu, Horatius üzerine birtakım sorularla açmaza düşürmek istedi. Julien içinden: Besançon piskoposunun gözüne de Horatius'tan bahsederek girdik. Galiba bu adamlar ondan başka şair bilmiyor. O andan itibaren heyecanı da, şaşkınlığı da geçti. Zaten Mademoiselle de La Mole'u hiçbir zaman bir kadın saymamaya karar vermiş olduğu için kendine gelmesi zor bir şey değildi. Ta ruhban okulundan beri erkeklerle boy ölçüşmesini bilir, onlara kolay kolay yenilmezdi. Hele yemek odası o kadar gör-

kemli olmasaydı, Jülien büsbütün sükûn bulabilecekti. Gerçekte ona hâlâ kendinde bir küçüklük hissettiren şey Horatius'tan bahsederken bakıp içinde konuştuğu adamı gördüğü, her biri sekizer ayak yüksekliğinde iki ayna idi.

Cümleleri, bir taşralı olduğu düşünülürse, doğrusu pek uzun değildi. Güzel gözlerine, o bazen ürkek, iyi bir cevap verdiği zamanlar da sevinçle karışan çekingenliği bir kat daha parlaklık veriyordu. Onu hoş bir delikanlı diye karşıladılar. Bu sınav, herkesin ağırbaşlı olmaya çalıştığı bu sofrada biraz canlılık, biraz ilgi uyandırmıştı. Marquis, Julien'la konuşan adama bir göz işareti edip sorularını daha ileri götürmeye davet etti; içinden: Yoksa bu delikanlı gerçekten bir şeyler biliyor mu? diyordu.

Jülien ise ileri sürdüğü fikirleri kendi icat ederek cevap veriyordu; çekingenliği hayli azaldı, o kadar ki zarif, nükteli sözler söyleyemediyse de Paris'te kullanılan dili bilmeyenin elinden öyle şey gelir mi hiç? Yeni yeni fikirler bulup çıkardı; gerçi bunları öyle hoş cümlelerle süsleyemiyor, bir münasebet düşürmeye bakmadan uluorta söyleyiveriyordu. Fakat bu fikirler, sofradakilerin hepsi için yeni idi; Julien'in Lâtince'yi kusursuz olarak bildiği de görülüyordu.

Julien'i öyle imtihana çeken adam Kitabeler Akademisi üyelerindendi, hem de o kurumda böylesi pek bulunmaz ama Lâtince bilirdi. Julien'in Lâtin edebiyatından iyice anlar bir adam olduğunu gördü, onu utandıracak sorulardan da kaçınmayıp gerçekten açmaza düşürmeye çalıştı. Bu çekişmenin verdiği ateşle Jülien, yemek salonunun o tantanalı eşyasını untabildi de Lâtin şairleri üzerine, karşısındakinin hiçbir kitapta görüp okumadığı fikirler yürüttü. Akademi üyesi civanmertlik gösterip bunu söyledi, kâtibi bir daha tebrik etti. Çok şükür ki Horatius'un zengin mi, yoksa fakir mi olduğu mese-

lesi de açıldı. Moliere ile La Fontaine'in dostu Chapelle gibi gönül eğlendirmek için şiir söyleyen hoşsohbet, neşeli, kaygı bilmez bir adam mı? Yoksa Byron'u suçlayan Southey gibi saray halkı ile dolaşan, kralın doğum günleri için kasideler söyleyen yoksul bir devlet şairi mi?

Toplumun, Augustus'un, IV. George'un zamanlarındaki halinden söz edildi. Her iki çağ da asilzadelerin hüküm yürüttüğü zamanlardı; fakat Roma'da avamdan olmamakla beraber asilzade de sayılmayan Maecena o sınıfın elinden hükmü koparıp almış; İngiltere'de ise o sınıf IV. George'u hemen hemen bir Venedik dukası derecesine indirmişti. Bu tartışma Marquis'nin, yemeğin başından beri iç sıkıntısı yüzünden düştüğü uyuşukluk halini giderir gibi oldu.

Julien, Southey, Lord Byron, IV. George gibi daha ilk defa işittiği adlardan bir şey anlamıyordu. Fakat Roma'da geçmiş, ne oldukları Horatius'un, Martial'ın, Tacitus'un eserlerinden anlaşılacak olayların sözü edildi mi, su kaldırmaz bir üstünlüğü olduğu kimsenin gözünden kaçmamıştı. Julien, Besançon piskoposu ile o meşhur tartışmada öğrendiği birçok fikirleri de kendine mal etmişti; doğrusu ya bunlar da hayli zevkle dinlenildi.

Şairler konusu herkesi yorup kapandıktan sonra, kocasını eğlendiren her şeyi beğenmeyi kendine bir kanun edinmiş olan Marquise Julien'e bakmak lûtfunda bulundu. Marquise'e, yanında oturan akademi üyesi: Bu genç Abbe'nin halinde, tavrında bir acemilik var ama bilgili bir adama benziyor dedi; Julien de bunu işitti. Böyle peşin hükümler, ev hanımının kafasına hayli uygun gelirdi. Julien hakkında akademi üyesinin söylediğini kendine mal edip o zatı yemeye alıkoymakla pek isabet etmiş olduğuna karar verdi: M. de La Mole'u eğlendiriyor, diye düşündü.

III. BÖLÜM

İLK ADIMLAR

Şatafatlı ışıklarla, binlerce insanla dolu bu uçsuz bucaksız vadi, gözlerimi kamaştırıyor. Bu adamların hiçbiri beni tanımıyor, hepsi de benden üstün. Aklımı kaçıracak gibi oluyorum.

Poemi dell' av. REINA

Julien, ertesi sabah erkenden kitap odasında mektup müsveddelerini hazırlarken, kitapların örttüğü küçük gizli bir kapı açıldı, içeriye Mademoiselle Mathilde girdi. Julien, bu kapı ne kadar da ustalıkla yapılmış diye hayran oladursun, Mademoiselle Mathilde onu görünce şaşırılmış, epeyce de canı sıkılmıştı. Saçları, ince ince örülmüştü. Julien onu bu kıyafeti ile hayli sert, kibirli, tavırlarını da erkekçe buldu. Mademoiselle de La Mole'un, babasının kitap odasından, hiç belli etmeden, kitap aşırma hünere sahipti. Julien'in orada bulunması, bu sabahki zahmetini boşa çıkarıyordu; buna pek canı sıkıldı. Voltaire'in la Prensse de Babylon'unun ikinci cildini almaya gelmişti; bu kitabı okumak da SacreCoeur rahibelerinin, kralına da, dine de sadık bir kız yetiştiriyoruz diye özene bezene verdikleri terbiyeden sonra pek yakışık alırdı ya! O kızcağızın, daha on dokuz yaşında, bir romanla ilgilenmek için, onda alaycı, dokunaklı bir zekâ izi bulmaya ihtiyacı vardı.

Comte Norbert, saat üçe doğru, kitap odasında bir gözükte; akşam siyasetten söz edebilmek için bir gazete okumaya gelmişti. Varlığını bile unuttuğu Julien'i görmekten pek memnun olduğunu gösterdi. Tam bir nezaketle konuştu; ata binip gitmek teklif etti.

– Babam, akşam yemeğine kadar bize izin veriyor.

Julien bu “bize” kelimesi ile ne anlatılmak isteneni pek hoş buldu.

– Ne yalan söyleyeyim, Monsieur le Comte, seksen ayak boyunda bir ağacı devirip kereste çıkarmamı söylemeler beceririm ama ata binmek, ömrümde ya beş defa başımdan geçti, ya altı.

Norbert:

– İyi ya! Bu da yedincisi olur.

İşin aslını ararsanız Julien *** kralının Verrieres’e gelişini hatırlıyor, kusursuz bir binici olduğunu sanıyordu. Fakat Boulogne korusundan dönerken, Bac sokağının tam ortasında, birdenbire arabadan kaçınmak isterken attan düşüp üstü başı çamura battı. Çok şükür ki elbisesi iki kattı. Sofrada Marquis, onunla konuşmuş olmak için, o günkü gezmenin nasıl geçtiğini sordu; Norbert hemen atılıp işi beylik sözlerle örtbas etmek istedi. Julien:

– Doğrusu bu ya Monsieur le Comte lütuf buyuruyorlar. Kendilerine teşekkür ederim, minnettarım. Beni en uysal, en güzel ata bindirttiler; ama bağlatamazlardı ya! Bu tedbire de başvurulmadığı için şu köprünün başındaki uzun sokağın tam ortasında yuvarlanıverdim.

Mademoiselle Mathilde kendini tutamayıp kahkahayı koyuverdi, sonra da bu işin nasıl olduğunu sormaya kalkıştı. Julien başından geçenleri şöyle çok sade bir tavırla anlattı, farkına varmadan zariflik göstermiş oldu.

Marquis, akademi üyesine dönüp:

– Yanılmıyorsam bu küçük rahip iyi bir şeyler olacak! Bir taşralının böyle bir olayı sadelikle anlatması bugüne değin ne görülmüştür, ne de bundan sonra görülür! Hem de başından geçeni hanımlar yanında anlatıyor.

Julien'in attan düşmesini anlatması herkesi o kadar keyiflendirmişti ki yemek yenip de başka sözler açıldığı vakit bile, Mademoiselle Mathilde kardeşine, bu felâket üzerine birçok şeyler daha sordu. Bu sorular epeyce sürmüş, Julien de onun birkaç defa kendine baktığını fark etmişti; artık cesaret bulup sözün kendisine söylenmemiş olmasına bakmayıp kendisi cevap verdi. Sonunda üçü de, bir ormanın kıyıcığındaki köylülerden üç genç imişler gibi, gülüşmeye başladılar.

Ertesi gün Julien ruhban okuluna gidip iki derste bulundu, sonra konağa gelip yirmi kadar mektubu temize çekti. Kitap odasına girince içeride bir genç daha bulunduğunu gördü; bu adam pek özenli bir surette giyinmişti fakat hâlinde, tavrında bir bayağılık, çehresinde de bir kıskançlık vardı.

Az sonra Marquis de geldi. Genci görünce sert bir tavırla:

– Burada ne işiniz var, monsieur Tanbeau?

Delikanlı yılışık yılışık gülerek:

– Sanmıştım ki.. diye bir şeyler söylemek istedi.

– Hayır, monsieur, bir şey sanmadınız. Bir deneyeyim demişsiniz ama olmadı.

Tanbeau kalkıp gitti; fena hâlde öfkelenmişti. O, Marquis'nin ahbabı akademi üyesinin yeğeni idi, edebiyata çalışıyordu. Akademi üyesi onu kâtip diye Marquis'nin yanına koymak istemiş, Marquis'yi razı etmişti. Kenarda bir odada çalışan Tanbeau, Julien'e gösterilen lütfu duyunca bundan kendine de bir pay çıkarmak isteyip o sabah, kâğıdını kalemini alınca kitap odasına yerleşmişti.

Julien, saat dörtte, biraz tereddüt geçirdikten sonra, yüzünü kızartıp Comte Norbert'i görmeye gitti. Norbert ata binmek üzere idi, hayli ikildi, çünkü nezakette kusur etmek istemezdi.

Julien'e:

– Yanılmıyorsam pek yakında binicilik dersi alacaksınız. Birkaç hafta sonra sizinle ata binmek benim için büyük bir zevk olacak.

– Bana göstermiş olduğunuz lütuftan dolayı size teşekkürlerimi arz etmek istiyorum. Yaptığınız iyiliğin ne kadar büyük olduğunu bildiğimden emin olabilirsiniz, Monsieur. Benim dünkü acemiliğim yüzünden atınız yaralanmadı ise, bugün ona başka biri de binmeyecekse, benim binmeme müsaade buyurunuz.

Julien bunu son derece ciddî bir tavırla söylemişti, Norbert:

– Vallahi, azizim Sorel, günahı boynunuza! Ben size tedbirli olmanın emrettiği her şeyi söyledim; saat dörde geldi, kaybedecek vaktimiz yok.

Julien ata bindikten sonra genç Comte'a:

– Düşmemek için ne yapmalı?

Norbert kahkahayı koyverip:

– Yapılacak şey çok.. söz gelişi gövdeyi geri tutmak!

Julien atını sürdü. XVI. Louis meydanına vardılar. Norbert:

– Ah pervasız genç ah! Burada çok araba var, hepsini de ihtiyatsız adamlar koşar! Bir düşecek olursanız, tilbüriler sizi çiğner geçer. Bu adamlar atlarını birdenbire durdurup ağızlarını yaralamak istemez.

Julien kaç yol az kalsın düşecekti; ama o günkü gezme bir kaza çıkmadan sona erdi. Konağa döndükleri zaman genç Comte, kız kardeşine, Julien'i göstererek konuştu:

– Hayatımda böyle gözü kara, her tehlikeye atılır adam görmedim demeyiniz!

Yemekte sofranın bir ucundan öbür ucuna, babasına seslenerek Julien'in gözü pekliğini övdü; doğrusu Julien'in biniciliğinde övülecek başka bir şey de yoktu. Genç Comte o sabah,

seyislerin bahçede atları tımar ederken Julien'in düşmesi sözünü açıp hakarete varırcasına alay ettiklerini duymuştu.

Gösterilen bütün yakınlığa rağmen Julien, arası çok geçmeden, bu aile arasında yapayalnız kaldı. Bütün âdetler ona bir tuhaf geliyor, kendi de hiçbirini bilmiyordu. Yaptığı yanlışlıklar uşakların diline düşüp eğlence konusu olmuştu.

Abbe Pirard işine gitmişti. Julien zayıf bir kamışsa varsın mahvolsun; yok, yüreği pek bir adamsa, kendi kendini kurtarır diye düşünüyordu.

IV. BÖLÜM

LA MOLE KONAĞI

Burada ne işi var? Hoşlanıyor mu yoksa hoşla gittiğini mi sanıyor?

RONSARD

La Mole konağının o kibar salonunda Julien her şeyi yadırgıyorsa da bu saz benizli, karalar giymiş delikanlı da, tenezzül buyurup kendisine bakanlara pek gelmiyor değildi. Madame de La Mole, bazı kimselerin yemekte bulunacağı akşamlar, bir iş çıkarılıp Julien'i konaktan uzaklaştırmasını kocasına teklif etti. Marquis:

– Ben bu denemeyi sonuna dek götürmek istiyorum. Abbe Pirard, yanımıza aldığımız kimselerin onurunu kırmakla hiç mi hiç iyi etmediğimizi söylüyor. Atalarımız da, ancak dayanıklı olana güvenilir dememişler mi? Hem bu delikanlının sofrada aykırı düşmesi, sadece tanınmış bir yüz olmamasından; yoksa ağzını bile açmıyor.

Julien: Bu salona gelip gidenlerin adlarını, huylarını, bir kâğıda yazayım da şaşırmayayım.

Sayfanın başına, konağa her vakit girip çıkan, Julien'i de Marquis hevesine uyup pek seviyor sanarak, ne olur ne olmaz diye ona da yaranmaya çalışan beş altı kişinin adını yazdı. Bunlar, az çok gönülsüz, yoksul, zavallı adamlardı; şu kadar ki – bugün asilzade salonlarında rast gelinen bu çeşit adamların hakkını yememek için söyleyeyim – herkese karşı bir derecede hevessiz değillerdi. Aralarında öyleleri vardı ki Mar-

quis'nin her hareketine boyun eğer de Madame de La Mole'den sertçe bir söz işitse isyan ediverirdi.

Kibir ve iç sıkıntısı, bu konak baylarının iliklerine dek işlemişti. Onlar, iç sıkıntılarını gidermek için hakaret etmeye o denli alışmışlardı ki kendilerine hakikî dost edinmelerine değil, bunu ummalarına bile imkân kalmamıştı. Fakat yağmurlu günler, bir de seyrek olan o yırtıcı iç sıkıntısı anları bir yana bırakılırsa, terbiyede, nezakette kusur ettikleri olmazdı.

Julien'e babaca bir dostluk gösteren o hatır sayar beş altı kişi de La Mole konağından ayaklarını kesecek olsa, Marquise çıldırtıcı bir yalnızlığa düşüverirdi. O durumda kadınlar için de yalnızlık, dayanılmaz bir ıstıraptır, çünkü gözden düşme belirtisidir.

Marquis karısına çok iyi bakar, salonunda her vakit istendiği kadar adam bulunmasına dikkat ederdi; ama senatör arkadaşlarını konağına pek çağırılmazdı, çünkü onları ne dostluğuna layık görecektik kadar asil bulurdu, ne de hizmetine almağı isteyecek kadar eğlenceli.

Julien bütün bu incelikleri, çok sonraları öğrendi. Orta hallilerin evlerinde her zaman, o günkü devlet yönetiminin sözü edilir ama Marquis'nin sınıfındaki adamların evlerinde o söz, ancak başları pek sıkıldığı zaman açılır.

Bu iç sıkıntısına tutulmuş çağda bile eğlenmek ihtiyacının insan oğlu üzerinde öyle bir hükmü vardır ki ziyafet verilen günlerde dahi, Marquis salondan çıkar çıkmaz, herkes sıvışmaya bakardı. Allah ile, rahiplerle, kralla, büyük memurlarla, sarayın koruduğu sanat adamları ile, öteden beri sayılan âdetlerle eğlenmemek, Beranger'yi, karşı taraf gazetelerini, Voltaire'i, Rousseau'yu, tok sözlü hiç kimseyi övmemek, hele siyaset sözünü hiç açmamak şartıyla herkes istediği gibi fikir yürütmekte serbest idi.

Böyle bir salon düzenine karşı koyabilmek için ne yılda yüz bin lira geliri olmak para eder, ne de dünyanın en büyük nişanları. Bir parçacık canlı bir fikir oralarda kabalık sayılırdı. Herkesin terbiyeli, son derece nazik olmasına, hoş gitmek arzusuna rağmen her yüzde bir can sıkıntısı görülürdü. Oralara bir vazifedir diye gelen delikanlılar, bir söz açarlarsa düşündükleri, yahut yasak edilmiş bir kitabı okudukları meydana çıkıverir korkusuyla, ya Rossini, ya o günkü hava üzerine zarif bir iki söz söyledikten sonra susuveriyorlardı.

Julien dikkat kesildi: Herkesin susup konuşmanın kesilmesini önleyenler, M. de La Mole'ün emigrelik yıllarında tanıştığı iki vicomte ile beş barondu. Her birinin yılda altı binle sekiz bin arasında geliri olan bu bayların dördü Quotidienne'den, üçü de Gazette de France'tan yana idi. Biri her gün sarayda gördüm, duydum diye bir şey anlatır, bunu söylerken de enfes, harikulâde kelimelerini esirgemezdi. Julien bu adamın tam beş tane nişanı olduğuna dikkat etti; öbürlerinininkiler ise üçü pek geçemiyordu.

Sofada, üstleri başları tertemiz on uşak bekler; bunlar, bütün akşam, her on beş dakikada bir ya dondurma, ya çay getirirlerdi; gece yarısı olunca da şampanya içilirdi. Julien'in oturması da hep bu yemek içindi; ihtişamla yaldızlanmış bu salonda konuşulmak âdet olan şeylerin ciddiyetle dinlenebilmesini bir türlü aklı almıyordu. Bazen, söyledikleri şeylere acaba kendileri de gülmüyor mu diye konuşanların yüzüne bakardı. İçinden: Bizim M. de Maistre'in ezbere bildiğim yazıları bu adamların sözlerinden yüz kat iyidir ama o da çok can sıkır.

Elbette bu salonda insanların bunaldığını fark eden yalnız Julien değildi. Bir BÖLÜMü üst üste dondurma yiyerek kendilerini avutur; bir BÖLÜMü de, kapıdan çıkar çıkmaz: Şimdi Marquis de La Mole'den geliyorum, orada işittiğime göre

Rusya... diyebilmek için bu sıkıntıya katlanırlardı. Julien'in, kendi yüzüne de gülen beş altı kişinin birinden duyup öğrendiğine göre, krallığın yeniden kuruluşundan beri kaymakamlıktan ileri gidemeyen zavallı Baron Le Bourguignon, yirmi yıldır o konağa gelmekte gösterdiği sadakate karşılık Madame de La Mole'ün sayesinde valiliğe yükseltilip orada altı ay kaldı.

İşte bu büyük olay, bütün o bayların gayretini bir kat daha artırdı. Altı ay önce en küçük şeyden gücenmelerine imkân vardı; şimdi ise hiçbir şeye darılmıyorlardı. Marquis ile karısının, konuklarına açıkça saygıda kusur ettikleri pek nadirdi; ama Julien sofrada onların kendi aralarında oturanlar için hayli zalimce şeyler fısıldaştıklarını duymuştu. Bu kibar kişiler, kralın arabalarına binmiş kimselerin soyundan gelenlerden başka herkese karşı ta içlerinden gelen bir hafifseme hissi beslediklerini gizlemezlerdi. Julien dikkat etti, ancak haçlılar harbi sözü geçtiği zaman yüzlerinde saygı ile karışık derin bir ciddîlik belirliyordu. Her zaman gösterdikleri saygıda ise, tenezzülü andıran garip bir şey vardı.

Bütün bu görkem ile iç sıkıntısı arasında Julien, M. de La Mole'den başka bir şeye ilgi göstermiyordu. Bir gün Marquis'in o Le Bourguignon zavallısının ilerlemesi işinde kendisinin parmağı olmadığını söylemesini duyunca pek sevindi. Marquis'in bu sözü, karısını memnun etmek içindi; Julien işin aslını Abbe Pirard'dan öğrenmişti.

Kitap odasında bir sabah Abbe, Julien'le beraber, o uzayıp giden Frilair dâvası için hazırlıklar yaparken birdenbire Julien:

– Monsieur, her akşam Madame la Marquise'in sofrasında bulunmak benim burada görmem lazım gelen işlerden biri midir, yoksa bu, bana edilen bir iltifat mıdır?

Böyle bir soruya âdeta kızan Abbe:

– Hem de ne büyük bir iltifat, bir bilsen. O akademi üyesi M. N.. on beş yıldır buraya gelip yüz suyu döktüğü halde, yeğeni M. Tanbeau için böyle bir iltifat yüzü görmedi.

– Monsieur, bana sorarsanız, işimin en zahmetli tarafı, akşamları Marquise'in sofrasına oturmak. Ruhban okulunda bu denli sıkılmadım. Bazen bakıyorum, Mademoiselle de La Mole'ün bile esnediği oluyor; hâlbuki o, bu konağa gelip gidenlerin nezaketine elbette alışmıştır... Ben uyuya kalacağım diye korkuyorum. Çok rica ederim, izin alın da ben akşam yemeklerini gidip iki franga, kimsenin bilmediği bir lokantada yiyeyim.

Sonradan görmelerden olan Abbe, bir büyük soylunun sofrasına oturmanın ne denli onurlu bir şey olduğunu bilirdi. Bunu Julien'in de kafasına sokmaya uğraşırken hafif bir gürültü duyup ikisi de başını çevirdi. Julien, Mademoiselle de La Mole'ün dinlediğini gördü. Kıpırmızı oldu. Mathilde bir kitap almaya gelmiş, her şeyi de duymuştu; Julien biraz gözüne girdi. Bu adam, o ihtiyar Abbe gibi, dizleri yerde doğmamış. Aman Yarabbi, ne de çirkin bir herif o Abbe!

Sofrada Julien, gözlerini kaldırıp Mademoiselle de La Mole'e bakamıyordu; fakat o, Julien'e söz söylemek lütfunda bulundu. O akşam, çok kimsenin gelmesi bekleniyordu; Mademoiselle de La Mole Julien'e kalmasını salık verdi. Parisli kızlar, gençlik çağını aşmış kimselerden, hele üstlerine başlarına pek bakmazlarsa, hiç de hoşlanmazlar. M. Le Bourguignon'un salonda hâlâ gözüken arkadaşları, her zaman Mademoiselle de La Mole'ün eğlencesi olmak şerefine ererlerdi. Bunu anlamak için Julien'in, öyle pek dirayetli olmasına da gerek yoktu. O gün, bilmem bunu gösteriş olsun diye mi yap-

tı? Her nedense Mathilde, can sıkınları kötölemekle her zamankinden ileri gitti.

Marquise'in yüksek arkalıklı, geniş koltuğu arkasında hemen her akşam toplanan birkaç kişi, Mathilde'nin etrafını sararlardı. Marquis de Croisenois, Comte de Caylus, Vicomte de Luz ile gerek Norbert'in, gerek kız kardeşinin ahbablarından iki üçü genç subay onlardandı. Bu baylar mavi, büyük bir kanepeye dizilirlerdi. Kanepenin bir ucuna Mathilde otururdu; öbür ucuna da Julien oldukça alçak bir hasır iskemleye yerleşirdi. Onun pek de parlak, rahat olmayan bu yerini kıskanan dalkavuklar az değildi.

Norbert, babasının kâtibini uygun bir biçimde ağırlar, her akşam bir iki defa ona da söz söyler veya sözünü ederdi. O akşam Mademoiselle de La Mole Julien'den, Besançon kalesinin bulunduğu tepenin yüksekliğini sordu. Julien, o tepe Monmartre'dan yüksek midir, değil midir, bilemedi. Çoğu zaman, orada konuşulan sözleri gerçekten hoş bulup gülerdi; fakat kendisinin öyle şeyler uydurup söylemek bir türlü elinden gelmiyordu. Sanki yabancı bir dildi; anlıyor, beğeniyor ama konuşmaya gelince bir türlü beceremiyordu.

Mathilde'nin dostları o akşam, o geniş salona gelenlere karşı, sürekli bir düşmanlık içinde idiler. Önce, daha iyi tanıdıkları için, konağa daima gelip gidenleri çekiştirdiler. Julien'in bu sözlere nasıl kulak kesildiğini söylemeye bilmem hacet var mı? Adı anılanlar da, sözün gelişi de onu pek ilgilendiriyordu.

Mathilde:

– Ooo! Bakın, M. Descoulis peruka takmamış; yoksa valiliğine deha yolundan mı varmak istiyor? Yüce fikirlerle dolu o dazlak kafasını herkesin gözü önüne seriyor.

Marquis de Croisenois:

– O adamın tanımadığı kimse yoktur; amcam kardinale de gelir gider. Her dostuna bir yalan uydurmuştur, yıllarca hiç şaşırmadan o yalana göre hareket eder; dostları da iki üç yüzü bulur. Dostluğu beslemekte doğrusu hüneri vardır. Kış sabahının saat yedisinde, kara, çamura bakmaz, bir dostunun kapısını çalar.

Ara sıra bir dargınlık çıkarıp küslük üzerine yedi sekiz mektup yazar. Sonra barışır, bu sefer de gene yedi sekiz mektup yazıp dostluğunu anlatır. Ama takındığı en parlak hal, kin beslemeyen temiz yürekli adam halidir, o zaman bir görmeli ne içten gelme sözler bulur! Bu oyuna kalktı mı, bilin ki bir ricası vardır. Amcamın muavinlerinden biri, M. Descoulis'nin krallığın tekrar kuruluşundan beri geçirdiği hayatı pek tatlı anlatır. Onu buraya bir getireyim de dinleyin.

Comte de Caylus:

—Siz, onun dediklerine bakmayın. Öyle küçük adamlar arasında her vakit meslek kıskançlıkları olur.

Martquis:

– M. Descoulis adı tarihe geçecek. Abbe de Pradt, M. de Talleyrand, M. Pozzo di Borgo ile beraber, krallığı yeniden kuran odur.

Norbert:

– Elinden milyonlar geçmiş olan bu adam, buraya gelip babamın bazen pek ileri varan hakaretlerine nasıl katlanıyor, bir türlü anlayamıyorum. Geçen gün babam, sofranın bir ucundan öbürüne bağırarak soruyordu: Azizim Descoulia, sizin dostlarınıza ettiğiniz hainlik kaç oldu?

Mademoiselle de La Mole:

– Onun hainlik ettiği doğru mudur? Zaten dostlarına hainlik etmemiş kim kaldı ki?

Comte de Caylus, Norbert'e:

– Neee? M. Sainclair de buraya geliyor mu? O meşhur hürriyetçinin burada ne işi var? Bir de onun yanına gidip konuşayım, konuşturayım; pek zarif, pek zekidir diyorlar.

M. de Croisenois:

– Bakalım annen onu nasıl karşılayacak? Düşünceleri o kadar aşırı, o kadar mertçe, o kadar bağımsız ki...

Mademoiselle de La Mole:

– Hele hele şu sizin bağımsız adama bir bakın! M. Descoulis’yi yerlere kadar selamlıyor. Elini öyle bir tutmuş ki, ben de öpecek sandım.

Croisenois:

– Descoulis’nin iktidarda bulunanlarla arası, sandığımızdan da iyi olmalı!

Norbert:

– M. Sainclair buraya, akademiye girebilmek için geliyor. Hele bir bakın, Croisenois, Baron L... yi nasıl selamlıyor.

M. de Luz:

– Diz çökse belki bu kadar bayağı olmaz!

Norbert:

– Azizim Sorel, siz elbette zeki bir adamsınız ama buraya taşradan geldiniz... Size benden öğüt olsun, hiç kimseyi, Tanrı’yı bile, bu büyük şairin selamladığı gibi selamlamayın.

Mathilde, Baron Bâton’un geldiğini haber veren uşağın sesini biraz yansıtılarak:

– M. le baron Bâton, en zeki, en zarif adam.

M. de Caylus:

– Sanırım uşaklar bile onunla eğleniyor. Baron Bâton! Ne de tuhaf bir ad!

Mathilde söze karıştı:

– Geçen gün bize, insanın adından ne çıkar? diyordu. Duc de Bouillon bir salona ilk geldiği gün, uşak adını söyleyince

ne tuhaf olur bir düşünün, benim adıma da daha pek alışılmadı, işte o kadar...

Julien kanepenin yanından ayrıldı. Hafif bir alayın o pek hoş giden inceliklerini pek tadamadığı için şakaya gülemiyor, şakanın da akla uygun olmasını istiyordu. Bu gençlerin konuşmalarında, herkeste görülen birbirini kötüleme arzusundan başka bir şey bulamıyor, o sözlere canı sıkılıyordu. Onun o taşralılara, bir de İngilizlere has erdem satıcılığı, bu sözlerde bir çekemezlik bile görüyordu; ama bunda hiç şüphesiz yanıyordu. İçinden: Comte Norberl'in, albayına yirmi satırlık bir mektup için tam üç müsvedde yazdığını gördüm, bütün ömründe, M. Sainclair'inkiler gibi bir sayfa yazı yazsa, daha ne ister.

Pek de öyle önemli bir adam olmadığı için kimsenin dikkatini çekmeden, ayrı ayrı toplanmış konuşanların arasına sokuldu; uzaktan Baron Bâton'u kolluyor, onu bir dinlemek istiyordu. O pek zeki adamın endişeli bir hali vardı; Julien onun bu halinin ancak üç dört zarif, iğneli söz bulduktan sonra biraz geçtiğini gördü. Böylesine bir zekâ, geniş bir alan olmalı ki açılsın! diye düşündü. Baron öyle kısa nükteler, cinaslar beceremezdi; onun parlak olabilmek için, her biri altışar satırdan kısa olmamak üzere, en aşağı dört cümleye ihtiyacı vardı.

Julien'in arkasında biri fısıldadı:

– Bu adam konuşmuyor, kitabet yarışına girişmiş.

Julien döndü, o sözü söyleyen adamın Comte Chalvet olduğunu öğrenince kıpkırmızı kesildi. M. Chalvet, asrın en ince adamıdır. Julien onun adına Memorial de Sainte Helene'de de, Napolyon'un söyleyip yazdırdığı tarih parçalarında da rast gelmişti. Comte Chalvet sözünü kısa söyler bir adamdı; ama sözü ile attığı oklar birer şimşek gibi parlar, doğru, canlı, bazen da derin olurdu. Bir iş üzerine edilen söze o karıştı mı, o

saat mesele aydınlanmaya yüz tutardı. O işle ilişiği olan birtakım vakalar söyler, tatlı tatlı dinletirdi. Zaten siyaset işlerinde utanmazlığa varan çığ çığ görüşleri de vardı.

Göğsünde üç nişan taşıyan bir bayla hiç şüphesiz alay ediyor:

– Ben fikri hür bir adamım. Ben bugün, altı hafta önceki fikrimi değiştirmemiş olmaya borçlu muyum? Borçlu isem, bir düşündüğüm şey artık beni baskısı altına alıyor demektir.

Çevresini sarmış olan dört delikanlı, yüzlerini ekşittiler. Bu baylar eğlenceli sözden hoşlanmaz. Comte Chalvet, fazla ileri gitmiş olduğunu anladı. Çok şükür ki M. Balland gözüne ilişti. Bu M. Balland fazilet, namus sözlerini ağzından düşürmez bir hin oğlu hin idi. Comte Chalvet onunla konuşmaya başladı; çevresindekiler yaklaştılar, zavallı Balland’ın iyice bir ıslatılacağı belli idi. M. Balland yüzünün gayet çirkin, kibarlar âlemindeki ilk adımlarının da anlatılması zor şeyler olmasına rağmen yüksek hislerden, ahlaktan dem vura vura çok zengin bir kadınla evlenmişti. Bu kadın ölmüştür; ondan sonra aldığı, gene gayet zengin kadın ise salonlarda gözükmez. M. Balland’ın yılda altmış bin lira geliri vardır, onun da etrafını – kendine göre– dalkavuklar almıştır; fakat M. Balland bununla böbürlenmez, gene boynu büküktür. Comte Chalvet ona bütün bunlardan insafsızca bahsetti. Az sonra, etraflarında toplananlar otuzu buldu. Herkes, asrın umudu olan ağırbaşlı delikanlılar bile, gülümsüyordu.

Julien içinden: Bu adam M. de La Mole’e niçin geliyor? Burada herkesin eğlencesi olduğu belli diye geçirip işin aslını sorup öğrenmek için Abbe Pirard’ın yanına gitti.

M. Balland bir yolunu bulup sıvıştı.

Norbert:

– Çok şükür! Babamı kollamaya gelenlerden biri gitti; şimdi yalnız o topal yerden bitme Napier kaldı.

Julien: İşin aslı yoksa bu mu? Öyleyse Marquis, Balland'ı niçin evine alıyor?

Somurtkan Abbe Pirard, salonun bir köşesine çekilmiş, uşaklar gelenlerin adını söyledikçe Barbier de Seville'in Basile'i gibi homurdanıyordu:

– Burası haramiler mağarası mıdır nedir? Her ne ad işitsen, bir edepsizin adı.

Abbe Pirard'ın böyle homurdanması, gayet tabii kibarlar âleminin neyi önemseydiğini bilmediğindendi. Fakat dostları jansenistlerden bu adamlar hakkında öğrendikleri gayetle doğruduydu. Onların salonlara girip çıkmaları, bütün partilere de, kendi çıkarlarına da hizmet etmeği bilmelerindendi. O akşam Abbe, birkaç dakika, Julien'in telâşla sorduklarına derdini döke döke cevap verdi ama sonra, herkes için kötüdür demeye mecbur olduğunu görünce, daha fazla günaha girmemek için sustu. Bu öfkeli jansenist, dünyada Hıristiyanların baş borcu iyilik edip iyilik söylemek olduğuna da inandığından dünyası elbette cehennem olurdu.

Julien kanepeye tekrar dönünce Mademoiselle de La Mole:

– Bu Abbe Pirard'ın da nasıl bir suratı var?

Julien bu söze sinirlenmesine rağmen Mathilde'e hak verdi. M. Pirard'ın o salonda bulunan en namuslu adam olduğu hiç su götürmezdi ama sivilceli suratı, hele şimdiki gibi vicdanının burgusu belirmeye başladığı zamanlar, pek çirkin şeydi. Julien içinden: Bir de insanın ne olduğu yüzünden okunur derler! Abbe Pirard'ın en çirkinleştiği zamanlar, ruhunun asilliyi yüzünden pireyi deve yapıp vicdan azabı çektiği zamanlardır; oysaki hafiye olduğu herkesçe bilinen Napier'nin yüzünde temiz, sakin bir bahtiyarlık var. Doğrusu Abbe Pirard,

partisinin istediği olsun diye hayli şeylere katlanmış, kendine bir uşak tutmuş, üstünü başını da düzeltmişti.

Julien salonda tuhaf bir hal sezdi: Bütün gözler kapıya çevrilivermiş, ortayı birdenbire bir sessizlik kaplamıştı. Uşaklar, son seçimlerde yaptığı ile herkesin dikkatini üzerine çekmiş olan Baron de Tolly'nin geldiğini haber veriyordu. Julien öne doğru yürüdü, onu iyice gördü. Baron de Tolly bir seçim kurulunun başkanı idi. Marifet göstermeye kalkıp, partilerden birinin oy pusulalarını el çabukluğuna getirmiş; bunların yerine sandığa kendi adamlarından birinin adı ile doldurulmuş puslalar atmıştı. İşi kökünden çözümleyen bu kurnazlık, seçmenlerden birkaçının gözüne ilişti, hemen gidip Baron de Tolly'yi övdüler. Bu kötü işten beri herifin rengi bir türlü yerine gelemiyordu. Birtakım sakat düşünceli adamlar, kürek cezası sözü bile ettiler. M. de La Mole onu soğuk karşıladı. Zavallı baron çabucak sıvıştı.

Comte Chalvet'in:

– Buradan böyle erken ayrılması gidip M. Gömte'u görmek içindir, demesi üzerine; herkes gülüştü.

O akşam M. de La Mole'ün konağını dolduran (Marquis'nin yakında başbakanlığa getirileceği söyleniyordu) birkaç sessiz büyük soylu ile çoğu lekeli fakat hepsi de zarif birçok entrikacı arasında bizim küçük Tanbeau da kendini göstermeye çalışıyordu; o daha böyle yerlere yeni yeni girebiliyordu. Gerçi ince görüşleri, ince fikirleri henüz beceremiyordu; ama Tanbeau bu eksikliğini, aşağıda da görüleceği üzere, üst perdeden atarak örtmeye uğraşırdı. Julien, içlerinde onun da bulunduğu kimselere yaklaştığı sırada Tanbeau sordu:

– O adama niçin on yıl hapis cezası verilmiyor? Yılanları zindana atmak gerek; başlarını karanlıkta ezi ezivermeli; yoksa zehirleri kabarır, daha da tehlikeli olurlar. O adamı bin ecu

para cezasına çarpmaktan ne çıkar? Parası yokmuş, biliyoruz, daha beter olsun; ama partisi parayı verir. Asıl doğrusu ona beş yüz frank para, on yıl da hapis cezası vermektir.

Kapı yoldaşının edasındaki, ellerinin, yüzünün hareketlerindeki şiddete hayran hayran bakan Julien: Bu sözü edilen canavar da kim ola ki? diye düşündü. Akademi üyesinin gözbebeği yeğeninin küçük, sıska, çekik suratı o anda korkunç denecek kadar çirkindi. Julien, biraz dinledikten sonra, sözü geçen canavarın, zamanın en büyük şairi olduğunu anladı.

Julien'in gözleri dolu dolu oldu. Alçak! Utanmaz! Sefil herif! Bu dediklerinin acısını fazlasıyla çıkarırım ben senden. O kadar heyecanlıydı ki, içinde kalması lazım gelen bu sözleri yüksek sesle söylemişti.

İşte Marquis'nin başkanlık ettiği partinin toy gençleri! İftira ettiği o ünlü adam, M. de Nerval'in pespaye hükümetine değil, birbiri arkasından gelip devrilen şu az çok namuslu hükümetlerden birine kendini satsa nişanlar mı toplamazdı? Parası bol, işi az yerlere mi getirilmezdi?

O sırada Abbe Pirard, uzaktan Julien'e işaret etti; M. de La Mole ona bir şeyler söylemişti. Fakat o sırada, gözlerini eğmiş, bir piskoposun ahlarını vahlarını dinleyen Julien yakasını kurtarıp da dostunun yanına geldiği vakit ona, o küçük Tanbeau mendeburunun tebelleş olduğunu gördü. Bu edepsiz, Julien'in gördüğü nimeti Abbe Pirard'dan bilip içinden kin besler, gene de yaranmaya çalışırdı.

Ölüm bizi o köhne leşten ne zaman kurtaracak? Genç edebiyatçının sesine bir şiddet, lanet eden bir İsrail Peygamberi edası vererek sözünü ettiği adam, saygı değer Lord Holland idi. Tanbeau'nün biricik meziyeti, henüz sağ olan adamların hayatını iyice bilmesi idi; yeni İngiliz Kralının saltanatı zama-

nında iktidara geçmeye heves edebilecek adamların hepsini birer birer sayıp anlatmıştı.

Abbe Pirard yandaki salonlardan birine geçti; Juiten de onu izledi.

Abbe:

– Aman, bilmiş olunuz, Marquis yazıcı takımından hoşlanmaz. Lâtince bilin, elinizden gelirse Yunanca öğrenin, Mısır tarihini, eski İran tarihini öğrenin, size saygı gösterir, bilgin adam diye sizi korur. Fakat Fransızca bir sayfa bile yazı yazayım demeyin; hele bu adamların gözündeki durumunuzdan üstün, ciddi şeyler üzerine yazı yazmaya kalkmayın. Size yazar parçası der de kancayı takar. Siz, büyük bir asilzadenin konağında oturuyorsunuz da duc de Castries'in, d'Alembert ile Rousseau için ne dediğini bilmiyor musunuz? Yılda bin ecu bile gelirleri yok, bir de her şey üzerine fikir yürütmeye kalkarlar demiş.

Julien içinden: Ruhban okulu gibi burada da her şey haber alınıyor! dedi. Oldukça tumturaklı sekiz on sayfa yazı kaleme almıştı. Bunda baş operatörün hayatını överek anlatıyor: Beni o adam etti. Julien: O küçük defteri koyduğum çekmece her daim kilitlidir diye düşündü, odasına çıktı, defteri yaktı, tekrar salona indi. Parlak, dönekler alayı çekilmiş, göğsü nişanlılardan başka kimse kalmamıştı.

Uşakların her şeyi hazır, kurulu getirdikleri sofranın çevresinde son derece soylu, gayetle sofu, gayetle yapmacıklı, yaşları otuzla otuz beş arasında, yedi sekiz kadın vardı. Mareşal de Fervaques'in güzel karısı, geç kaldığı için özür dileyerek salona girdi. Saat on ikiyi geçmişti; Mareşalin hanımı gidip Marquise'in yanına oturdu. Julien onu görünce kalbi titredi; bu kadın gözleri, bakışı ile Madame de Renal'i andırıyordu.

Mademoiselle de La Mole'ün yanı hâlâ kalabalıktı. Mathilde oturmuş, ahbablarıyla birlikte, zavallı Comte de Thaler'le eğleniyorlardı. Comte de Thaler, her milletle harp etsinler diye krallara borç verip para toplamış olmakla meşhur Yahudi'nin biricik oğlu idi. Yahudi ölmüş, oğluna ayda yüz bin ecu gelir ile ne yazık ki pek tanınmış bir ad bırakmıştı. Geçmiş böyle olan bir adamın ya yaratılışında bir yalınlık, ya iradesinde kuvvet bulunmalıdır; yoksa onun vay haline!

Elden ne gelir ki, genç Comte, kendisine yalakalarının aşladığı bin bir iddiası olan bir adamdı.

M. de Caylus Comte de Thaler'e Mademoiselle de La Mole'u istemek dileği de aşılanmış olduğunu söylüyordu (Mathilde'e, yüz bin lira gelikle duc olacak Marquis de Croisenois göz atmıştı.)

Bu söz açıldığında Norbert, acıyormuş gibi bir tavırla konuştu:

– Günahına girmeyin, onda dilek ne arar!

Zavallı Comte de Thaler'in belki baş eksiği, bir istek beslemek, bir dileği olmaktı. Yaratılışının bu yönü ile doğrusu kral olmaya layıktı. Hiç durmadan herkese akıl danışır fakat verilen öğütlerin hiçbirini sonuna kadar tutmaya cesaret edemezdi.

Mademoiselle de La Mole'ün dediğine göre o adamın yalnız suratu, her zaman neşeli olmasına yol açardı. Bu surat, endişe ile umutsuzluğun garip bir surette birleştiği bir şeydi ama ara sıra onda bir kafa tutma, şöyle kesip atma hali de görülmez değildi. Fransa'nın en zengin adamına, hele daha otuz altısını bulmamış, boyu bosu yerinde bir delikanlı ise, yakışanı da böyle olmak değil midir? M. de Croisenois ondan bahsederken: Çekingen bir küstahtır derdi. Comte de Caylus, Norbert,

bıyıklı iki üç genç daha o akşam onu doyasıya alaya aldılar; kendisi hiç farkına varmadı, saat bire gelinceye değin oturdu.

Norbert sordu:

– Bu havada siz o meşhur Arap atlarınızı kapıda mı bekletiyorsunuz?

M. de Thaler:

– Hayır, dedi, bu akşam bekleyenleri yeni aldım, öbürlerinden çok ucuza mal oldu. Sol taraftakine beş bin frank verdim, sağdakini yüz liraya (iki bin frank) aldım; ama onu yalnız geceleri koştururum ha! Yürüyüşü de tıpkı ötekininkine benzer.

Norbert'in sözü Comte'a, kendi gibi ileri gelen bir zatta at merakı bulunması gerektiğini, atlarını yağmurda bırakmasının doğru olmadığını hatırlattı. Çıkıp gitti; öbür baylar da, az sonra, onunla alay ede ede, konaktan ayrıldılar.

Julien, onların merdivenden inerken hâlâ gülüşüklerini duyunca:

Halimin tam tersini görmek de nasip oldu! Benim yılda yirmi lira gelirim yok, saatte yirmi lira geliri olan bir adamın yanına oturdum da onunla alay edildiğini gördüm... Bunu görmek insanda haset bırakır mı?

V. BÖLÜM

DUYGUSALLIK, BİR DE SOFU, KİBAR BAYAN

Orada sönük sözlere öylesine alışılmıştır ki biraz canlı bir fikir, bir kabalık gibi gelir. Konuşurken icat edeyim diyenin vay hâline!

FAUBLAS

Birkaç aylık bir sınamanın sonunda Julien işte tam bu haldeydi. Bir sabah kâhya yıllığının üçüncü üç aylığını getirdi. M. de La Mole onu Britanya ile Normandiya'daki işlerini yönetmekle görevlendirmişti. Julien sık sık oralara gidip geliyordu. Frilaire'le olan o meşhur dâvanın mektuplarını yazmak işi de Abbe'nin üzerinde idi. Abbe Pirard, bunun için lazım gelen şeyleri öğretmişti. Marquis, kendisine gelen her türlü mektupların kenarına bir iki kelime notlar karalıyor, Julien'in bunlara göre yazdığı mektupları hemen her zaman istediğine uygun buluyordu.

Ruhban okulundaki öğretmenleri devamsızlığından yakınıyorlarsa da ona yine de en ileri öğrenciden biri diye bakıyorlardı. İstirap çeken bir yükselme hevesinin ateşiyle kavradığı bu işler Julien'in, taşradan yeni geldiği günlerde pembe pembe olan yanaklarını soldurmuştu. Benzinin uçukluğu, okuldaki genç arkadaşlarının gözünde bir meziyetti. Julien bunları Besançon'dakilerden çok daha az zalim buluyor, paraya onlar kadar tapınmadıklarını sanıyordu; arkadaşları da ona inancı zayıf diye bakıyorlardı. Marquis bir at vermişti.

Onunla gezmeye çıktığı günler bir rast gelen olur diye Julien, Marquis'e, at binmesine doktorların izni olmadığını söyle-

di. Abbe Pirard onu birkaç jansenist evine götürmüştü. Julien şaşıtı; kafasında din fikriyle iki yüzlülük, para kazanmak umudu birbirine çözülmecesine bağlanmıştı. Böyle sofı, ağırbaşlı, keselerini düşünmez adamlar görünce hayran oldu. Jansenistlerden çoğu onu sevdi, öğüt vermeye başladı. Julien yepyeni bir âlemle karşılaşyordu. Jansenistler arasında Comte Altamira adında, boyu altı ayağa varan bir adam tanıdı. Memleketinde ölüm cezasına çarpılmış olan Comte Altamira'ın sofulukta da kusuru yoktu. Bu garip tezat, bir adamın kalbinde hem sofuluk, hem de hürriyet aşkı bulunabilmesi Julien'in pek tuhafına gitti.

Julien'in genç Comte'la arası şeker şerbetti. Norbert, dostlarından bazılarının şakalarına Julien'in verdiği cevapları aşırıca bulmuştu. Julien, bir iki kere uygunsuzluğa düştüğünden bir daha Mademoiselle Mathilde'e kendiliğinden söz söylememeye karar vermişti. La Mole konağında gene herkes ona karşı son derece nazikti; fakat o kendini düşmüş hissediyordu. Onun taşralı sağduyusu bu halin sebebini halkın "Yenice eleğim, nereye asayım" sözünde buluyordu. Bir yakışksız sözün bıraktığı iç üzüntüsü, bütün bir gece hoşla gitmiş olmanın zevkinden çok ağır basıyordu. Julien: Böyle olunca kendimi beğendirmeye çalışmak neye yarar? deyip hiç gam kasavet çekmeden, bir daha ağzını açmamaya karar verdi.

İlk günlerde olduğundan çok daha anlayışlılık gösteriyor, yahut da Parislilerin nezaketine ilk günlerde olduğu kadar kapılmıyordu. İşini gücünü bıraktı mı, içinde bunaltıcı, boğucu bir sıkıntı duyardı. İnsanı hayran eden fakat gayetle ölçülü, herkesin durumuna göre şaşmaz derecelere bölünmüş o kibarlar âlemi nezaketinin işte böyle gönül kurutucu bir tesiri vardır. Bir parçacık hisli bir insan bundaki yapmacıklığı görüp anlar.

Evet evet, taşralıların sıradan bir hali olduğu, öyle pek nezaket bilmedikleri söylenebilir; ama dışarılıklı insanlar, sözünüze cevap verirken, biraz olsun ilgi gösterir. La Mole konağında Julien'in onuruna dokunulduğu olmazdı; ama çoğu zaman, gününü bitirip de odasına çekilirken, içinden ağlamak gelirdi. Taşrada, bir kahveye girerken bir kaza geçerseniz, garson gelip hal hatır sorar; fakat bu geçirdiğiniz kazada onurunuzla dokunur bir şey varsa, o garson halinize acırken, içinizi kanatan kelimeyi de belki on defa tekrar eder. Paris'te ise gülmek için gizlenmek nezaketi esirgenmez ama size hep bir yabancı diye bakmaktan da geri kalmazlar.

Julien ise, gülünç bulunmaya bile layık görülüyordu; hâlbuki onu gülünç edecek bin bir şey oldu. Bunları sayacak değiliz. Delice duygusallığı ona bir yığın toyluklar ettiriyordu. Bütün eğlenceleri de gene ihtiyat düşüncesinden doğuyordu. Her gün tabanca ile atış talimine gidiyor, en namlı kılıç hocalarından ders alıyordu. Bir dakika boş vakti oldu mu, eskisi gibi kapanıp kitap okuyacağına, binicilik hocasına koşup en azılı atlara biniyordu. Hocası ile gezmeye gittiği günler, hemen hemen her seferinde, attan düşerdi.

İşine son derece bağlı, söze karışmaz, akıllı bir genç olduğundan ötürü Marquis onu pek yararlı bulmuş, içinden çıkılması biraz zorca nesi olursa peşini kollamayı, yavaş yavaş hep ona bırakmıştı. Öyle pek büyük hırslara kapılmadığı zamanlar Marquis işini iyi bilir bir adamdı. Saraydaki yeri sayesinde herkesten önce haber alabildiği için borsa oyununda talihi iyi giderdi. Evler, ormanlar satın alırdı; fakat kafası da çabuk kızardı. Birkaç yüz frank için dâva açar, yüzlerce lira kaybederdi. Gönülleri büyük olan zengin adamlar, bir işe giriştiler mi, kârdan ziyade eğlence düşünürler. Marquis'in, para

işlerini kavranması kolay, açık bir düzene koyacak bir genelkurmay başkanına ihtiyacı vardı.

Madame de La Mole ise, tedbirli bir kadın olmakla beraber, bazen Julien'le eğlenirdi. Duygusallık yüzünden çıkan bekletilmedik haller, kibar bayanların en sevmediği şeydir; hislilik, kibarlar âleminde gözetilen terbiyenin taban tabana zıddıdır. İki üç kere Marquis, Julien'den yana çıktı: Sizin salonunuzda gülünç olabilir ama Allah için işinin eri! Julien de Marquis'in içinden geçirdiğini sezer gibi oldu. Baron de La Joumate'ın geldiği haber verildi mi, Marquis artık lütfedip her şeye ilgi gösterirdi. Baron de La Joumate, yüzünden hiçbir hissi belli olmaz, soğuk bir adamdı. Kısa boylu, cılız, çirkindi; gününü sarayda geçirir, ne iş konuşulursa konuşulsun, ağzını açıp bir tek şey söylediği olmazdı, işte böylesine düşünür bir adamdı. Madame de La Mole onu kızına koca edebilse, hayatında ilk defa olarak, başı göklere erecekti.

VI. BÖLÜM

NASIL SÖYLEMELİ

Onların büyük görevleri, milletlerin gündelik hayatındaki küçük olaylar hakkında sükunla fikir yürütmektir. Onlar akıllılık edip küçük dâvaların, ağızdan ağza şekil değiştirerek yayılan olayların büyük öfkelere sebep olmasını önleyeceklerdir.

GRATIUS

Julien, gurbet elde bilmediğini sorup soruşturmadığı, akıl danışmayı bir türlü kendine yediremiyordu; doğrusu yine de pek büyük aykırılıklar etmedi. Bir gün birdenbire bir sağanağa tutulduğu için SainlHonore sokağında bir kahveye girivermişti. İnce kürk redingotlu, uzun boylu bir adam, onun öfkeli gibi bakmasına şaşıtı, o da Julien'e vaktiyle Besançon'da Mademoiselle Amanda'nın dostu nasıl haklıysa tıpkı onun gibi baktı.

İlk hakareti cevapsız bıraktığına Julien zaten içerliyordu, bu bakışa da katlanamazdı. Derhal gidip o adama ne demek istediğini sordu. Redingotlu adam hemen en pisinden bir alay küfür yağdırdı. Kahvedekilerin hepsi başlarına üşüştüler; kapıdan geçenler de durup bakıyorlardı. Julien, bütün dışarılıklılar gibi, ne olur ne olmaz diye cebinde tabanca taşırdı; elini tabancasına götürüp sinirli sinirli sıktı. Ama akıllılık edip çıkarayım demedi; karşısındakine ikide bir: Monsieur, adresinizi verin, sizi adam yerine bile komam demekle yetindi

Bu sekiz kelimelik cümleye inatla ısrarla saplanıp kalması en sonunda kalabalığın da dikkatini çekmekten geri kalmadı. Öbürü de bir başına söylenip duracağına adresini versin. Redingotlu adam, halkın bu sözü tekrarladığını duyunca Juli-

en'in yüzüne beş altı kart fırlattı. Çok şükür, hiçbiri Julien'in yüzüne gelmemişti; tabancasını ancak kendisine dokunulacak olursa çıkaracağına ahdetmişti. Herif def olup gitti; fakat gene dönüp dönüp Julien'e yumruk sallıyor, küfürler savuruyordu.

Julien kan ter içinde kalmıştı. Çok kızmış, içinden: Demek ki en bayağı bir adam da beni böyle çileden çıkarabilecek ha! Bu denliduygulu olmaktan nasıl kurtulacağım? demekten kendini alamıyordu.

Ona kalsaydı, hemen düello edecekti. Fakat onu alıkoyan bir zorluk vardı. Bu koca Paris şehrinde kendine tanık bulabilir miydi? Bir dostu bile yoktu. Birkaç kişi ile tanışmıştı; lâkin bunların hepsi de, taş patlasa altı hafta süren bir ahbaplıktan sonra, ondan uzaklaşıyorlardı. Ben geçimsizim, işte şimdi de geçimsizliğimin belâsını çekiyorum diye söylenmekten kendini alamadı. Sonunda aklına, kendisine ara sıra eskrim dersi veren doksan altıncı alay teğmenliğinden emekli edilmiş Lieven'i aramak geldi. Bu Lieven yoksul bir adamdı. Julien işi ona açıkça anlattı.

Lieven:

– Peki, size şahitlik ederim ama bir şartım var: Rakibinizi yaralamazsanız sizi bırakmam, hemen orada benimle de düello edersiniz.

Julien memnuniyetle:

– Razıyım.

Hemen kalkıp Faubourg Saint Germain'e, M. C. de Beauvoisi'nin kartlarında yazılı olan adrese gittiler. Saat sabahın yedisiydi. O adamın, vaktiyle Roma veya Napoli elçiliği kâtipliğinde bulunmuş, Zingarelli'ye tavsiye mektubu vermiş, Madame de Renal'in genç akrabasından M. de Beauvoisis olabileceği Julien'in aklına ancak kapıyı çalarken gelmişti.

Julien, uzun boylu bir uşaa, bir gün önce yüzüne atılan kartlardan başka bir de kendi kartını verdi.

Onu, şahidiyle beraber, kırk beş dakika kadar beklettiler; en sonunda uşak gelip onları zarifliğiyle insanı hayran eden bir odaya aldı. Orada bebek gibi giyinmiş uzun boylu bir delikanlı buldular; yüzünün hatlarında Yunan güzelliğinin kusursuzluğu ile anlamsızlığı vardı. Epeyce yassı olan kafanın üstünde lepiska saçları, bir piramit gibi yükseliyordu. Bu sağlar son derece dikkatle kesilip kıvırtılmıştı; bir teli bile öbürlerinden uzun değildi. Emekli teğmen içinden: Mendeburun bizi bu denli bekletmesi, saçlarını kıvırtmak iğinmiş dedi. Alacalı robe de chambre'ı, sabahlık pantolonu, işlemeli terliklerine varıncaya kadar her şeyi kusursuz, şaşılacak derecede çekidzenli idi. Soylu fakat boş olan ęehresi fikirlerinin, kafasından pek ara sıra geğebilecek fikirlerin hale, vakte uygunluktan ayrılmayacağını gösteriyordu. Sözün kısası, beklenilmedik şeylerden, şakadan nefret eden, pek ağırbaşlı iltifatęı adamın ta kendisiydi o.

Emekli teğmen, Julien'e, bir adamın suratına kabaca kartını attıktan sonra bir de bu kadar bekletmenin ayrıca bir hakaret olduğunu anlatmıştı. Bunu duyup büsbütün köpüren Julien, M. de Beauvoisis'nin bulunduğu salona yel gibi girdi. Küstahlık etmek niyetinde idi, gene de görünüşte nezaketten, terbiyeden ayrılmak istemiyordu.

M. de Beauvoisis'nin tavırlarındaki uysallık, hem aşırı nezaket, hem de kendini beğenmişlik, tepeden bakması, ęevresindeki eşyanın o hayranlığa layık zarafeti Julien'i öylesine şaşırttı ki küstah davranmak niyetini unutturuverdi. Hayır, karşısındaki adam dünkü adam olamazdı. Kahvede rastladığı kaba herifi göreceğini sanırken bu kadar zarif, bu kadar kibar bir kimse ile karşılaşınca öyle şaşırmıştı ki söyleyecek bir tek

söz bulamıyordu. Yüzüne fırlatılan kartlardan birini uzattı. O süslü adam Julien'i, sabahın yedisinde sırtında siyah elbise ile görünce, öyle pek de adam yerine koymamıştı:

– Bu kart, benim kartım ama anlayamıyorum vallahi!

Onun konuşurken sesine verdiği eda, Julien'in öfkesini biraz olsun artırdı.

– Sizinle düello etmeye geldim, monsieur, deyip bütün işi bir solukta anlattı.

M. Charles de Beauvoisis, inceden inceye düşünüp taşındıktan sonra, Julien'in siyah elbisesinin biçimini güzel bulmuştu. Onun sözlerini dinlerken içinden: Belli, Staub'a diktirmiş, diyordu; yelek de zarif, çizmeler de iyi ama böyle erkenden siyah elbise nenin nesi oluyor?.. Şüphesiz düello edersek iyi nişan alamayayım diye olacak...

Bu sebep aklına geldiğinde M. de Beauvoisis gene son derece nazikleşti, Julien'e hemen hemen bir akranı gibi davrandı. Konuşmaları uzun sürdü, mesele hayli nazikti; fakat Julien'in, bu kadar açık bir hakikati kabul etmemesine imkân yoktu. Karşısındaki o asil zarif adamın, bir gün önce kendisine hakaret etmiş kaba herife benzer yeri mi vardı sanki? Julien kalkıp gitmeye bir türlü razı olamıyor, bunu kaçmak gibi bir şey sayıyor, uzattıkça uzatıyordu. Yalnız monsieur denmiş olduğu için canı sıkılıp kendi kendinden chevalierde Beauvoisis diye söz eden adamın çalımını, kendini beğenmesini inceden inceye gözden geçirdi.

Onun, bir çeşit alçak gönüllü, lâkin bir an bile azalmayan bencillikle karışık ağırbaşlılığına imrenerek bakıyordu. M. de Beauvoisis'nin, kelimeleri söylerken dilini tuhaf bir surette oynatmasına şaşırıp kalmıştı... Yalnız ne var ki bütün bunlarda, kavga çıkarmak için en küçük bir sebep bile yoktu. Genç diplomat, büyük bir nezaketle, düelloyu kabul etmişti; fakat

bir saattir bacakları ayırık, elleri oyluk yerlerine dayalı, dirsekleri kalkık oturan emekli teğmen, dostu M. Sorel'in bir adamla, o adamın kartlarını çalmışlar diye, yok yere kavga edecek insanlardan olmadığını söyledi.

Julien salondan çıkarken epeyce öfkeliydi. Chevalier de Beauvoisis'nin arabası koşulmuş, merdivenin önünde bekliyordu. Julien tesadüfen gözlerini kaldırdı, arabacıyı tanıdı; kendisine hakaret eden işte o adamdı! Onu görmesiyle uzun ceketinin kuyruğundan çekip yerinden alaşağı etmesi, kırbaçla alabildiğine dövmesi bir oldu. İki uşak arkadaşlarını kurtarmak istedi; Julien birkaç yumruk yedi. Hemen bir tabanca çıkarıp üzerlerine ateş etti; uşaklar kaçtılar. Bütün bunların hepsi bir dakika bile sürmemişti.

Chevalier de Beauvoisis merdivenden salına salına iniyor, o büyük soylu kişi edasiyle “N’oluyor? N’oluyor?” diyordu. Hiç şüphe yok ki o da meraktan patlıyordu; fakat daha fazla ilgi göstermek, diplomatlığın şanından değildi. İşin ne olduğunu öğrenince, bir diplomat çehresinden bir an eksilmemesi gereken o hafifçe alaycı soğukkanlılığına gölge düşüp bakışlarına bir azamet geldi. Emekli teğmen, M. de Beauvoisis'nin düello etmek istediğini anladı, anladı ama o da diplomatlık gösterip bu işe girişmek şerefının dostunda kalmasına çalıştı.

– İşte bunu ancak bir düello temizler.

Diplomat da cevap verdi:

– Bana da öyle geliyor!

Sonra uşaklarına dönüp:

– Kovuyorum o edepsizi! Onun yerine arabayı aranızdan başka biri kullansın.

Arabanın kapısı açıldı. Chevalier Julien'le şahidini bindirmeden kendi de binmedi. M. de Beauvoisis'nin dostlarından birinin evine gittiler. Adam düello için sakın, ıssız bir yer bul-

du. Yolda giderken konuşma doğrusu pek zevkli oldu. Ancak diplomatın robe de chambre'la gezmesini yadırgamamak elde değildi!

Julien: Bu baylar da soylu fakat M. de La Mole'e gelenler gibi can sıkıcı insanlar değil diye düşündü; biraz sonra işin sebebini de buldu: Bunlar açık saçık sözlerden çekinmiyorlar da ondan. Bir gün önce seyircilerin pek beğenmiş buldukları oyuncu kızlardan söz ediliyordu. M. de Beauvoisis ile dostunun sözlerinde, Julien ile şahidi emekli teğmenin hayatlarında bile duymadıkları birtakım tuhaf hikâyelere, dedikodulara îmalar vardı. Julien onları biliyor gibi görünmek budalalığına düşmedi; bilmediğini açıkça söyledi. Onun bu içten hâli, Chevalier'nin dostunun hoşuna gitti; o hikâyeleri, dedikoduları uzun uzun, hem de tatlı tatlı anlatmaktan kendini alamadı.

Julien'i bir şey pek hayrete düşürdü. Corpus Domini âyini için sokağın ortasına kurulmakta olan bir reposoir, arabanın biraz durmasına yol açtı. Chevalier ile dostu bunun üzerine de birtakım tuhaf şeyler anlatmaktan çekinmediler; söylediklerine bakılırsa cure, bir piskoposun oğlu imiş. Gözü duc'lükte Marquis de La Mole'ün konağında böyle bir söze kimse cesaret edemezdi.

Düello çabuk bitti; Julien kolundan yaralandı; hemen mendille sardılar, yarasına ispirto sürdüler; chevalier de Beauvoisis Julien'den, evine dönmek için gene geldikleri arabaya binmesini rica etti. Julien, La Mole konağında oturduğunu söyleyince genç diplomatla dostu bakıştılar. Julien'in tuttuğu kira arabası da orada bekliyordu ama Julien, chevalier ile dostunun konuşmalarını, emekli teğmeninkilerden çok daha eğlenceli bulmuştu.

Düello dedikleri de bu muymuş? diyordu. Herhalde o arabacıyı bulabildiğim çok iyi oldu! Yoksa kahvede gördüğüm bu

hakarete de katlanmaya mecbur olmak beni pek üzecekti! diye düşünmekten kendini alamadı. İki dostun eğlenceli konuşmaları hemen hiç kesilmemişti. Julien, diplomatların takındığı o yapmacıklı tavrın da bir işe yaradığını ancak o zaman anladı.

İçinden: Demek ki, diyordu, asilzade olarak doğmuş kimse-lerin konuşması, her zaman iç sıkıcı bir şey değilmiş! Bunlar Corpus Domini âyiniyle alay ediyor, birtakım açık saçık hikâyeleri ballandıra ballandıra anlatmaktan çekinmiyor. Yalnız bir tek eksikleri var: Siyaset işleri üzerinde fikir yürütmek, onları muhakeme etmek ellerinden gelmiyor; fakat tavırlarındaki nezaket, ifadelerindeki pürüzsüzlük bu eksiklerini örtmeye fazla bile geliyor. Julien onlara içinden bir eğilim duyuyordu. Ah bunlarla sık sık görüşebilsem!

Julien'den ayrılır ayrılmaz Chevalier de Beauvoisis hemen onun kim olduğunu, neci olduğunu soruşturmağa başladı. Öğrenebildikleri hiç de parlak değildi.

Düello ettiği adamın kim olduğunu pek merak ediyordu; onu yoklamaya gitmesi uygun değil miydi? Onun hakkında edinebildiği haberler, hoşça gidecek şeyler değildi.

Şahidine:

– Çok kötü bir iş! M. de La Mole'ün bir kâtibiyile düello ettiğimi, hem de buna arabacım kartlarımı çalmış diye mecbur olduğumu nasıl itiraf ederim?

– Doğrusu herkese gülünç olmanın anlamı yok değil.

Daha o akşam chevalier de Beauvoisis ile dostu, zaten pek efendiden bir delikanlı olan o M. Sorel'in Marquis de La Mole'ün teklifsiz ahbablarından birinin piçi olduğunu her yerde söylediler, çoğu kimseyi de inandırmakta güçlük çekmediler. Julien iyileşip de odasında geçirmeğe mecbur olduğu on beş gün içinde, genç diplomatla dostu birkaç kere yoklamak lût-

funda bulundular. Julien, operaya ömründe yalnız bir kere gittiğini onlara itiraf etti. Onlar da:

– Bu nasıl olur? Başka nereye gidilir? İlk çıktığınız akşam gidip Comte Ory operasını görmelisiniz.

Operada chevalier de Beauvoisis Julien’i, o zamanlar pek rağbet gören şarkıcı Geronimo ile tanıştırdı.

Julien, elinden geldiğince Chevalier’ye yaranmağa çalışıyordu; onda gördüğü özünü, saymaya, o gizemli önemliliğe, genç adam bencilliğe bayılıyordu. Ama chevalier, tanımak şerefine eriştiği bir büyük asilzadede böyle bir kusur var diye kekemeliğe özenirdi. Yoksul bir taşralının özenmeye çalışması lazım gelen hal, tavır kusursuzluğu ile insanı eğlendiren gülünçlüğü böyle bir tek şahısta birleştiğini Julien o zamana değin hiç görmemişti. Onu operada chevalier de Beauvoisis’in yanında görüyorlardı; öyle bir kimse ile ahbap olması, adının tanınmasına yaradı.

Bir gün M. de La Mole, Julien’e:

– Demek ki, şimdi de FrancheComte ileri gelenlerinden, benim yakın dostlarımdan birinin gayrimeşru oğlu imişsiniz, öyle mi?

Böyle bir dedikodunun yayılmasında kendisinin hiçbir kusuru olmadığını anlatmak isteyen Julien:

– Bir keresteci oğlu ile düello etmiş olmak M. De Beauvoisis’ye ağır gelmiş.

M. de La Mole sözünü kesti:

– Biliyorum, biliyorum; bu söz benim de işime geliyor, kuvvetlendirmeği artık bana bırakın. Ama sizden bir ricam var; bu istediğimi yapmanız, ancak yarım saatinizi alır: Operada oyun olduğu her gün, saat on bir buçukta koridorlara gidip kibar seyircilerin çıkmasını seyredin. Siz daha taşralılık hallerinden tamamıyla kurtulmadınız, onların hiç birinin kalmama-

sı lazım. Zaten bir gün bir iş çıkar, sizi büyük kimselerden birine gönderebilirim; onları hiç olmazsa bir görmeniz iyi olur. Siz operada kontrol gişesi adamlarına kendinizi tanıtın; biletleriniz hazırdır.

VII. BÖLÜM

NİKRİS NÖBETİ

Bir değerim olduğu için değil,
efendim nikris ağrıları çekiyor diye beni terfi ettirdiler.

BERTOLOTI

Bu romanın okurları, Marquis'nin böyle teklifsizce, âdeta dostça konuşmasına belki hayret edeceklerdir; altı haftadır çektiği damla ağrıları yüzünden konağından çıkamadığını söylemeyi unutmuştuk.

Mademoiselle de La Mole ile annesi, Hyeres'e, Marquise'in annesine gitmişlerdi. Comte Norbert, babasının yanına bir an girip çıkardı; baba ile oğul birbiriyle çok iyi idiler ama konuşulacak bir şeyleri kalmamıştı. Bir Julien'le kalmış olan M. de La Mole, onun birtakım fikirleri olduğunu görünce hayret etti. Gazeteleri Julien'e okutup dinlerdi. Çok geçmedi, genç kâtip Marquis'nin ilgileneceği yerleri kendiliğinden seçmeğe başladı. Marquis'nin nefret ettiği yeni bir gazete çıkıyordu; Marquis okumamaya yemin etmişti, gene de bütün gün onun sözünü ederdi. Julien bu hale gülüyordu. İçinde bulunduğu çağa kızgın olan Marquis Titus Livius'ün eserlerini okutup dinledi; Julien'in Lâtince metni yüzünden Fransızca'ya çevirmesi Marquis'nin pek de hoşuna gidiyordu.

Bir gün Marquis, Julien'i çoğu vakit sinirlendiren o aşırı nezaketle:

– Sevgili dostum Sorel, müsaade ederseniz size bir kat mavi elbise hediye edeyim. Eliniz deyip beni görmeye gelirken onu

giyerseniz sizi Comte de Chaulnes'un küçük kardeşi, yani dostum yaşlı dük'ün oğlu diye karşılarım.

Julien, Marquis'nin ne demek istediğini pek anlayamıyordu; hemen o akşam mavi elbiseyi giyip Marquis'yi görmeye gitti. Marquis ona bir akranı gibi davrandı. Julien gerçek nezaketin zevkine varacak insanlardandı; ancak şu kadar ki derece farklarını kavrayamıyordu. Marquis'nin bu anlaşılmaz, sırf bir hevesten doğma hareketini kendi gözüyle görmese, bir kimseye bu kadar saygı göstermesini aklına bile sığdıramazdı. İçinden: Bu adam âdeta bir dâhi! Artık çekilmek üzere ayağa kalkınca Marquis, gut ağrıları yüzünden, kapıya kadar olsun uğurlayamadığından ötürü özür diledi.

Marquis'nin bu şaşılacak işi, Julien'i bir hayli düşündürdü: Yoksa benimle alay mı ediyor? dedi. Gidip bir yol Abbe Pirard'a danıştı; Marquis gibi terbiyeli olmayan Abbe cevap vermedi, ıslık çalıp başka şeylerden söz açtı. Ertesi sabah Julien, arkasında siyah ceket, koltuğunda imzalanacak kâğıtlarla dolu çantasıyla Marquis'yi görmeye gitti. Her zamanki gibi kabul edildi. Akşam mavi elbise ile gidince gene muamele değişti, bir gün önce gördüğü saygıyla, nezaketle karşılandı.

Marquis:

– Mademki bir zavallı yaşlı adamı ziyaret lütfunda bulunmak size pek can sıkıcı bir iş gibi gelmiyor, ona hayatınızın küçük hâdiselerini de anlatsanız ne olur sanki? Şöyle külfetsizce, sözlerinizin açık, eğlenceli olmasından başka bir şey düşünmeden... Çünkü, doğrusu, eğlenmek, hoş vakit geçirmek lazım; bu dünyada eğlenmekten başka gerçek ne var ki? Bir adam her Tanrı'nın günü harpte canımı kurtaramaz, bana bir milyon lira veremez ya! Fakat Rivarol burada, benim şezlongumun başında olsa, çektiğim ağrıları, can sıkıntısını her gün

bir saat olsun unutturabilir. Ben Rivarol'ü emigrelilik zamanında Hamburg'da tanıdım; pek sık görüşürdük.

Bu sözler üzerine Marquis, Julien'e Rivarol'ün, nükteyi irfan ile anlarlar dediği Hamburglular üzerine uydurduğu dedikodulu şikâyetleri anlattı. Bu küçük Abbe'den başka görüşecek kimsesi kalmayan Marquis, onun sohbetini tatlılandırmak istedi. Julien için, Marquis'nin zevkle dinleyeceği şeyler bulup söylemek, artık bir şeref, bir onur meselesi olmuştu. Mademki her şeyi olduğu gibi anlatması isteniyordu, o da her şeyi söylemeye karar verdi; ama iki şeyi hiç açmadı: Biri, Marquis'yi hayli sinirlendiren bir adama karşı beslediği taparcasına hayranlığı, öteki de cure olacak bir adama hiç de yakışmayan dinsizliği, imansızlığı. Chevalier de Beauvoisis ile Julien arasında geçen küçük hâdise pek hoş a gitti. Marquis Julien'in, SainHonore sokağındaki kahvede pis pis söven arabacı ile kavgasının hikâyesini dinlerken gülmekten gözleri yaşardı. O günlerde, efendi ile koruduğu delikanlı arasında tam bir samimiyet hüküm sürdü.

M. de La Mole bu garip yaratılışlı gence ilgi gösterdi. İlk günler, gönül eğlendirmek için, Julien'in gülünç taraflarını kuvvetlendirmek istemişti; ama sonradan, onun yanlış görüşlerini yavaş yavaş düzeltmeği daha zevkli buldu. Paris'e gelen öbür taşralılar her şeye hayran oluverir; bu ise her şeye kin besliyor. Öbürlerinde fazla yapmacık, gösteriş vardır, bunda ise lüzumu kadarı da yok, aptallar bunu aptal yerine koyuyor.

Nikris nöbeti kış soğukları yüzünden bir türlü geçmek bilmeyip aylarca sürdü.

Marquis içinden: lemin fino köpeği sevmesi ayıp değil de benim bu küçük Abbe'den hoşlanmam mı ayıp? Kimseye benzemeyen, kendine göre düşünceleri olan bir genç diyordu. Ona oğlummuş gibi bakıyorum; kötülük bunun neresinde?

Diyelim ki onun konuşmasından hoşlanmam böyle sürüp gitti, vasiyetnamemde ona beş yüz liralık bir elmas bıraktım; bu heves bana daha fazlaya mal olmaz ya! Marquis, koruduğu gencin kendine güvenilir bir adam olduğunu anlayınca ona her gün yeni bir iş vermeğe başladı. Julien, o büyük asilzadenin bir iş üzerine verdiği kararların her vakit birbirine uymadığını görünce içine korku düştü. Sonra bu yüzden bana söz gelir, herkes benden şüphe eder diye düşündü. Artık Marquis ile çalışırken yanında bir defter bulunduruyor, onun verdiği kararları bu deftere yazıp kendisine imzalattırıyordu. Bir de kendine bir yardımcı bulup her iş için verilmiş kararları ayrı bir deftere geçirtilti. Bu deftere bütün mektupların da birer sureti konuldu.

Marquis, önceleri bu fikrî gülünçlüğü, başa iş çıkarmanın son derecesi diye karşıladı ise de, aradan iki ay geçti geçmedi, defterin yararını kendisi de anladı. Julien Marquis'ye, bankada çalışmış bir yazıcı tutmayı teklif etti; bu adamın işi, idaresi Julien'in üzerine bırakılmış topraklardan alınan para ile onlar için edilen masrafın çift defter usulü ile hesabını tutmak olacaktı.

Julien'in aldığı tedbirler sayesinde Marquis, kendi işlerini o kadar görüp anladı ki o zamana değin parasını çalan iş adamının hiçbir yardımı olmaksızın, borsada kendi kendine iki üç muameleye girişmek zevkini yaşadı.

Bir gün genç kâtibine:

- Kendinize de üç bin frank ayırın.
- Monsieur, bu hareketim yüzünden iftiraya uğramayayım.

Marquis canı sıkılarak:

- Eee.. ne yapmamı istiyorsunuz?
- Yalnız bu hususta verdiğiniz kararı deftere kendi elinizle yazmanızı istiyorum. Bu kararınız gereğince üç bin frangı alı-

rım. Zaten bütün bu muhasebe fikrini bana M. Abbe Pirard öğretti.

Marquis de Moncade, kâhyası M. Poisson'un verdiği hesapları nasıl dinlerse Marquis de La Mole da kararını deftere öyle sıkkın bir tavırla yazdı.

Akşamları Julien, mavilerini giyip ortaya çıkınca iş sözü hiç mi hiç açılmazdı. Marquis'nin iltifatları, hayatını anlattığımız delikanlının çabucak inciniveren onurunu o kadar okşuyordu ki Julien, hiç istemediği halde, o nazik ihtiyara gönülden bir bağlılık duymağa başladı. Julien, Parislilerin kullandığı mânâda, hislerine kapılır bir delikanlı değildi ama büsbütün hissiz, tabiatın yanılarak meydana getirdiği canavar gibi insanlardan da değildi. Yaşlı baş operatörün ölümünden beri kendisine kimsenin bu kadar iyilikle söz söylediğini de duymamıştı. Hatta Marquis, gördüğü terbiye icabı, onun onurunu hiç incitmemeye de dikkat ediyordu; Julien bunu, baş operatörden bile görmediği bu hali şaşarak karşılıyordu. Sonunda Marquis'nin birinci rütbe nişanı ile baş operatörün legion d'honneur nişanım vardır diye koltuk kabarttığı kadar da iftihar etmediğini anladı. Marquis, yedi göbekten öte eşraftandı.

Bir gün Julien siyah ceketle, iş için Marquis'nin yanına girmiş, onu sözleriyle eğlendirmişti. O kadar ki M. de La Mole iki saat yanında alıkoyup iş adamının borsadan getirdiği birkaç banknotu da vermek istedi.

– Öyle sanıyorum ki, monsieur, bir kelime söylememe müsaadenizi dilemekle saygıda kusur etmiş olmam.

– Buyurun sevgili dostum.

– Marquis cenaplarından, bu lûtuflarını kabul etmezsem razı olmalarını istirham edeceğim. Bu para siyah ceketli adama verilmiyor, mavi elbiseli adamın lütfen hoş görülen hallerini ise bozabilir.

Marquis'yi büyük bir saygı ile selamlayıp çıkıp gitti.

Julien'in bu sözü Marquis'nin pek hoşuna gitti. Akşam Abbe Pirard'a anlattı.

– Azizim Abbe, artık size bu işin aslını söyleyeceğim. Julien'in kimin oğlu olduğunu bilirim, size söylediğimi aramızda bir sır saymanıza da gerek yok.

İçinden de: Bu sabahki davranışı asilce bir hareketti; ben de onu asiller arasına sokuyorum.

Bir süre sonra Marquis iyileşip kalktı; Julien'e:

– Bir iki ay kadar gidip Londra'yı görün. Gelecek mektupları, üzerlerini işaretleyip, elçiliğe gidecek kâğıtlar arasında size gönderirim. Siz cevapları yazar, ait oldukları mektupların içine koyup yollarsınız. Hesap ettim, bu yüzden işler ancak beş gün gecikecek.

Julien, Calais'ye giden posta arabasında, hu kadar boş, gereksiz işler için yola çıkarılmasına durup durup şaşıyordu.

İngiliz toprağına ayak bastığı zaman duyduğu kini, iğrenmeye varan nefreti söylemeye gerek yok. Bonaparte'ı delice sevdiğini anlatmıştık. Onun gözünde her subay bir Sir Hudson Lowe, her büyük asilzade SainteHelene'deki alçaklıklara önyak olmuş, bu yüzden on yıl bakanlıkta kalmak gibi bir mükâfata ermiş bir lord Bathurst idi.

Londra'da kendi kendini beğenmenin en yüksek derecesini de görüp öğrendi. Birtakım genç Rus asilzadeleriyle ahbap olmuştu; onlar delilik edip Julien'e:

– Azizim Sorel, diyorlardı, siz en büyük şereflere ersin diye yaratılmış bir adamsınız. Soğuk bir tavır takınıp gözünüzün önünde olana aldırış etmemek, bizim edinmek için o kadar çabaladığımız bu hal, sizin yaratılışınızda var.

Prens Korasoff:

– Siz zamanınızı anlamışsınızdır: Her zaman sizden beklenenin tersini yapın, işte, vallahi, çağımızın biricik dini. Deliliğe, yapmacığa kalkışmayın, çünkü o zaman herkes sizin delilikler etmenizi, yapmacıklar yapmanızı bekler, kural yerine getirilmiş olmaz.

Julien, bir gün Prens Korasoff’la beraber akşam yemeğine davetli olduğu Dük de Fitz Folke’un salonunda kendini gösterip ün kazandı. Bir saat beklediler. Julien’in, bekleyen yirmi kişi arasında yaptıklarını, Londra elçiliği kâtipleri hâlâ anlatır dururlar.. O akşamki tavrı, hareketi doğrusu anlatılır gibi değildi.

Dostu dandy’lerin söylediklerine kulak asmayıp ünlü Philippe Vane’ı, Locke’tan beri İngiltere’nin yetiştirdiği biricik filozofu görmek istedi. Philippe Vane yedi yıldır hapisteydi. Julien: Bu memlekette asilzadelerin şakası yok! Vane’a türlü iftiralar yetmiyormuş gibi, hakaretler de ediliyor.

Julien, ziyaretine gittiği gün onu şen şatır bir hâlde buldu; asilzadelere beslediği kin, öfke gönlünde sıkıntı vermiyordu. Julien hapis evinden çıkarken: Şu İngiltere’de keyifli bir tek adam gördüm, o da bu, demekten kendini alamadı.

Vane ona: Müstebitlere en yarayan fikir, Allah fikridir demişti.

Filozofun öbür söylediklerini, pek saygısızca olduğu için, anlatmayacağız.

Fransa’ya dönüşünde M. de La Mole:

– Bana İngiltere’den eğlenceli ne fikir getirdiniz bakalım?

Julien’in sustuğunu görünce hemen lâfı değiştirip:

– Eğlenceli olsun olmasın, ne fikir getirdiniz?

Julien:

– Birincisi, İngilizlerin en akıllısı bile, günde bir saat olsun delidir; o memleketin tanrısı olan intihar şeytanı gelip onu bir

yoklar.

İkincisi, akıl ile deha, İngiltere'ye ayak basar basmaz, değerlerinin yüzde yirmi beşini yitiriyor.

Üçüncüsü, dünyada, İngiltere manzaraları kadar güzel, insanı hayran eden, heyecan veren hiçbir şey yoktur.

Marquis:

– Söz sırası artık benim!

Bir: Rusya elçiliğinde ne diye kalkıp Fransa'da gönülden harbe hazır, yirmi beş yaşında üç yüz bin delikanlı var gibi sözler edersiniz? Böyle sözlere krallar alınmaz mı sanırsınız?

Julien:

– Diplomatlarımızın karşısında insan ne yapacağını bilemiyor. Hepsinde de ciddi tartışmalar açmak hastalığı var. İnsan gazetelerin basma kalıp lâflarını tekrar etse, budala diye adı çıkıyor. Doğru, yeni bir şey söyleyeyim dese hepsi şaşırıp verecek cevap bulamıyor. Ertesi gün bir de bakıyorsunuz, sabahın saat yedisinde elçilik baş kâtibi gelip: Dün akşamki sözleriniz pek yakışık almadı, diyor.

Marquis gülererek:

– Fena değil. Siz ki böyle derin derin şeyler düşünüp söylüyorsunuz, İngiltere'ye niçin gönderildiğinizi bakalım anladınız mı?

Julien:

– Bağışlayınız ama anladım sanıyorum; ben oraya, haftada bir gün kralın elçisinin sofrasında bulunayım diye gittim; elçi cenapları da cidden kibar, nazik adam.

Marquis:

– Oraya gitmeniz, bu nişanı almak içindi. Siyah ceketinizi çıkarmanızı istemem ama maviler giyen adamın hoş sohbetine de pek alıştım. Bir gün belki iş değişir fakat şimdilik şunu iyi bilin: Biz bu nişanı takınca ben, dostum Dük de Chaul-

nes'un, altı aydır haberi olmaksızın diplomatlık işlerine getirilmiş bir oğlu daha varmış da onu görüyorum diyeceğim.

Marquis iltifatlarını kesip gayet ciddî:

– Şunu da bilmiş olun ki sizi cemiyette bulduğunuz sınıftan çıkarmak istemiyorum. Böyle bir iş, korunan için de, koruyan için de her vakit bir felâket olur. Benim dâvalarımla uğraşmak sizi sıkar veya ben sizi işlerime elverişli bulmam da bu konaktan ayrılmanız lazım gelirse, sizin için de, dostunuz Abbe Pirard'ınki gibi iyi bir cure'lik isterim.

Marquis konuşmasını, kesip atıcı bir edayla:

– Pek fazla bir şey beklemeyin.

Bu nişan Julien'in gururunu pek okşadı; çenesi düştü. Artık alınganlığı azaldı; boyuna hakaret gördüğünü sanmıyor, biraz heyecanlı bir konuşmada herkesin ağzından kaçivererek terbiyesizce bir maksada yorulabilecek sözleri de kendine alınmıyordu.

Bu nişan yüzünden tuhaf bir ziyarete erişti; baron de Valenod onu görmeğe geldi. Azledilen M. de Renal'in yerine Verrieres belediye başkanlığına getirilecek olan Baron de Valenod, kendisine yeni lütfedilen bu baron unvanı için hükümete teşekkür, verilecek emirleri de öğrenmeğe gelmişti.

M. de Valenod, M. de Renal'in bir jacobin olduğu anlaşıldığını söyleyince Julien, içinden, hayli güldü, işin aslı şu idi: Yaklaşmakta olan seçimlerde yeni baron hükümetin adayydı; kentin, gerçekte gayet kralcı olan büyük seçim kurulunda ise hürriyetçiler M. de Renal'i tutuyorlardı.

Julien, Madame de Renal'in ne olduğunu öğrenmek için çok çalışıp çabaladı ise de aralarındaki eski rekabeti hatırlayan Baron'un ağzından bir şey kapamadı. En sonunda Baron Julien'den, yeni seçimlerde babasının oyunu kendisine vermesini

istedi. Julien de babasına bunun için bir mektup yazmağa söz verdi.

– Monsieur le Chevalicr, beni Marquis de La Mole’a takdim etmelisiniz.

Julien içinden: Evet, etmeliyim ama böyle bir edepsiz nasıl takdim edilir ki? demekten kendini alamadı. Sonra da Barona dönüp:

– Doğrusu bu konakta benim adım bile okunmaz, bir kimseyi Marquis’ye takdime kalkışmam haddimi aşmak olur.

Julien, Marquis’ye her şeyi söylerdi. O akşam Valenod’nun takdim edilmek isteğini de 1814’ten beri yapıp ettiklerini de anlattı.

Marquis gayet ciddî bir tavırla konuştu:

– Yeni baronu yarın benimle tanıştırsınız; o kadar da değil, öbür gün için de yemeğe çağırırız. Yeni valilerimizden biri de o olacak.

Julien istifini hiç bozmadan:

– Öyleyse, dilenciler bakımevi müdürlüğünü de babama verdirmenizi rica ederim.

Marquis’nin neşeli hali gene gelmişti:

– İşte böyle olmalı; verdim gitti; ben sizin ahlak dersine kalkışacağınızı sanıyordum. Çok şükür, yetişiyorsunuz.

M. de Valenod, Julien’e, Verrieres piyango baş satıcısının öldüğünü söylemişti; Julien, o işin M. de Cholin’e, vaktiyle dilekçesini M. de La Mole’un Verrieres’de yattığı odada bulup okuduğu yaşlı budalaya verdirmenin hoş bir şey olacağını düşündü. Maliye bakanlığına bunun için yazdığı mektubu Marquis’ye imzalatırken o dilekçeyi de ezbere okudu; Marquis kahkaha ile gülerek mektubu imzaladı.

M. de Cholin’in atanmasından az sonra Julien, il milletvekillerinin o işin ünlü geometrici M. Gros’ya verilmesini iste-

miş olduklarını öğrendi. O cömert adamcağızın bütün geliri yılda bin dört yüz franktı, bunun altı yüzünü de, ailesini geçindirmeye yardım olsun diye, ölen baş satıcıya borç verirdi.

Julien, yaptığı işe kendi de şaşıtı kaldı. Acaba o ölen adamın çocuğu çocuğu şimdi ne ile geçiniyor? Bunu düşündükçe içi sızladı. Sonra: Daha bu bir şey değil! Amacıma erişmek için daha nice nice haksızlıklar etmek, hem de onları güzel, duygulu sözlerle gizlemek lazım gelecek. Zavallı M. Gros! Nişan, onun hakkı idi, ben aldım; şimdi de bana o nişanı veren hükümete hizmet etmeli değil miyim?

VIII. BÖLÜM

ASIL ŞEREF VEREN NİŞAN HANGİSİDİR?

Ağzı kuruyan dev:

- Suyun beni kandırmıyor.
- Ama bu kuyu Diyarbakır'ın en serin kuyusudur.

PELLİCO

Julien, bir gün M. de La Mole'un Seine kıyılarındaki o güzelim Villequier arazisini dolaşmış, konağa dönüyordu. Marquis, bütün mülkleri içinde en çok oraya ilgi gösterirdi, çünkü yalnız o, meşhur Boniface de La Mole'den kalmıştı. Julien konağa varınca, Marquise ile kızının Hyeres'den dönmüş bulduklarını gördü.

Şimdi o bir dandy olmuştu, Paris'te yaşamak sanatını anlıyordu. Mademoiselle de La Mole'ü görüp konuşmalarında şöyle tam bir ilgisizlikten, uzaklıktan ayrılmadı. Onun neşeli neşeli, attan nasıl düştüğünü tekrar tekrar sorup anlattıracağı günleri sanki hiç hatırlamıyordu.

Mademoiselle de La Mole da Julien'i büyümüş, benzi sararmış buldu. Boyu bosunda, giyiminde taşralılıktan eser kalmamıştı ama konuşması, henüz tam bir Parisli konuşması değildi: Hâlâ fazla ciddî, hayale yer vermez sözlerden kurtulamamıştı. Şu kadar ki, akla, muhakemeye bağlanmasına rağmen gurur, onun konuşmasını, efendisine hesap veren bir adamın konuşmasına benzemek tehlikesine düşürmüyordu; ama hâlâ birçok şeylere önemli diye baktığı da belliydi. Lâkin söylediğini savunmaya hazır bir adam olduğu da görülüyordu.

Mademoiselle de La Mole babasına, Julien'e verdirmediği nişan için alay ederek dedi ki:

– Doğrusu şöyle serbest bir adam değil ama akılsız hiç değil. Kardeşim, kendisine nişan verdirmenizi on sekiz ay söyledi, hem de o bir La Mole!...

– Evet öyle ama Julien'in kendine özgü düşünceleri, sözleri var; söz ettiğiniz La Mole'da ise hiç de öyle bir şey görmedik.

Duc de Retz'in geldiği haber verildi. Mathilde içinde, karşı konmaz bir esneme ihtiyacı duydu; babasının salonu o yıllardır değişmeyen yaldızları, konuklarıyla ruhunu bunaltıyordu. Paris'te geçireceği hayatın ne kadar sıkıntılı olacağını bilirdi. Hyeres'de iken de Paris'i özlemişti.

Henüz on dokuz yaşımdayım! Bütün o sırmalı budalalar, bu yaşın bahtiyarlık çağı olduğunu söyler. Kendisi Provence'ta gezerken alınıp salonun konsolu üzerine yığılmış sekiz on cilt yeni şiir kitaplarına bakıyordu. Mathilde, M. de Croisenois'dan, M. de Caylus'ten, M. de Luz'den, bütün dostlarından daha akıllı olmak gibi bir bahtsızlığa uğramıştı. Onların güzel Provence seması, şiir, güney illeri vb. vb. üzerine neler söyleyeceklerini, bütün o basmakalıp lâfların ne olduğunu ezbere bilirdi. O güzel gözler, o ruhun en derin bir iç sıkıntısına tutulduğunu, bundan da fenası, bir gün zevke ermekten umudu kalmadığını gizleyemeyen gözler Julien'e ilişti. Onda, Julien'de, öyle herkese benzememek gibi bir meziyet, hiç olmazsa bu meziyet vardı.

Mademoiselle de La Mole, soylular sınıfı kadınlarının kullandığı, ağızdan birdenbire çıkıp kesilen, hiç de kadınlık ruhu göstermeyen o sertçe sesle sordu:

– Monsieur Sorel, bu akşam M. de Retz'in balosuna geliyor musunuz?

– Mademoiselle, ben duc cenaplarına tanıtılmak onuruna erişemedim. (Sanki bu sözler, duc unvanı o kibirli taşra delikanlısının ağzını yırtıyordu.)

Kardeşime sizi de götürmesini söylemiş; gelseydiniz bana Villequier'deki köşkü de anlatırdınız; bu bahar oraya gidecektmişiz. Bilmem, oturulabilir bir ev mi, civarı da denildiği kadar güzel mi? Övüle övüle göklere çıkarılan ne yerler vardır ki hiç de güzel değildir!

Julien cevap vermiyordu. Mathilde emredercesine:

– Kardeşimle baloya geliniz.

Julien saygı ile selamladı. İster istemez demek ki ben bir baloda bile, aile fertlerimden her birine hesap vermeğe borçluyum. Bana, işlerine bakayım diye para veriyorlar ya! diye düşünmekten kendini alamadı. Öfkeli olduğu için aklından şu da geçti: Hem bakalım küçük hanıma söyleyeceğim babasının, kardeşinin, annesinin tasarılarına uygun gelecek mi? Burası tam bir derebeyi sarayı! İnsan burada hem tam bir sıfır olacak, hem de kimsenin yakınmasına fırsat bırakmayacak.

Mademoiselle de La Mole'ü annesi, dostlarından bir kaç bayana takdim için yanına çağırmıştı; Julien onun yürümesine bakarak: Bu uzun kız ne kadar da zıddıma gidiyor! Modayı da ifrata vardırır, elbisesi omuzlarından düşecek... Yola çıkmadan önce bu kadar sarı değildi. Saçlar o kadar sarı ki âdeta rengi kalmamış! Sanki şeffaflaşmış!.. Selam verişinde, bakışında bu ne azamet! Sanki bir kraliçe!

Mademoiselle de La Mole, salondan çıkmak üzere olan kardeşini çağırmıştı. Comte Norbert, Julien'e doğru geldi.

– Azizim Sorel, bu gece M. de Retz'in balosuna gideceğiz, sizi saat on ikide nerede bulayım? M. de Retz sizi oraya muhakkak götürmemi söyledi.

Julien, yerlere kadar eğilip selamladı:

– Bu büyük lütfu kime borçlu olduğumu bilirim.

Norbert'in konuşurken gösterdiği o nazikçe, hatta yerine göre alınmak için hiçbir sebep bulamayınca Julien öfkelerini kendi kendinden çıkarmak istedi. Norbert'in iltifatlı sözlerine verdiği cevabı pespaye buldu. Akşam baloya vardığında, Retz konağının görkemi gözlerini kamaştırdı. Kapıdan girilince insanın ilk önüne gelen bahçe, parlak kırmızı keten bezinden bir çadırla örtülmüştü; doğrusu pek zarif bir şeydi. Bu çadırın altı, çiçek açmış zakkumlarla, portakal ağaçlarıyla bir orman haline getirilmişti. Saksıları iyice örtülmüş olduğundan ağaçlar sanki yerden çıkıyor sanırdınız. Arabaların geçtiği yola da kum dökülmüştü.

Bizim taşra uşağı bütün bu durumu pek olağanüstü buldu. Böyle bir görkemi hayaline bile sığdıramazdı; bir an içinde bütün sinirliliği, öfkesi kayboldu, kendini heyecanlı hülyalara bıraktı. Baloya gelirken arabada Norbert pek bahtiyar gözüküyor, Julien ise her şeyi kara görüyordu; bahçeye girer girmez haller değişti.

Norbert, bütün bu görkem içinde biraz ihmal edilmiş birkaç noktayı görüyor, ancak onlara ilgi gösteriyordu. Her şeye ne kadar para gitmiş olabileceğini hesaplayıp masrafın, ne kadar büyük olduğunu anladıkça, Julien'in de pek iyi sezdiği gibi, kıskanmakla kalmıyor, üstüne üstlük kızılıyordu da

Julien'e gelince o sanki büyülenmişti, hayrandı, heyecandan utanır gibiydi. Dans edilen salonlardan birincisine vardığı zaman işte böyle bir hali vardı. İkinci salonun kapısında herkes birbirini itiyordu; o kadar kalabalık vardı ki Julien bir türlü yol bulup geçemedi. Bu ikinci salon, Gırnata'nın Elhamra sarayı taklit edilerek süslenmişti. Omzu Julien'in çenesine giren bir delikanlı:

– Doğrusunu söylemek gerek, balonun kraliçesi.

Yanındaki de:

– Bütün kış Paris'in en güzel kızı olan Mademoiselle Fourmont, şimdi ikinciliğe düştüğünü görüyor. Bak, ne tuhaf bir hali var.

– Gerçekten hoş gitmek için elinden geleni yapıyor. Bu contrfdanse'ta yalnız kaldığı zamanlar bak ne şirin gülüyor. Vallahi görülmemiş bir gülümseme.

– Mademoiselle de La Mole ne kadar beğenildiğinin kendi de farkında ama bundan duyduğu zevki belli etmek istemiyor. Sanırsın ki kendisiyle konuşanın hoşuna gitmekten korkuyor.

– Çok doğru söyledin, işte hoş gitmek sanatını bilmek diye buna derler.

Julien, herkesi âdeta büyüleyen o kızı görmeğe çalışıyorsa da önünde, kendinden uzun yedi sekiz kişi bulunduğu için bir türlü göremiyordu.

Bıyıklı delikanlı:

– Bu asil görünüşü ne de işveli!

Arkadaşı:

– Hele, tam içini belli edecek sanılırken birdenbire o iri gök gözlerini indirivermesi yok mu? İşte tam ustalık!

Bir üçüncüsü:

– Bakın, güzel Fourmont onun yanında bayağı bir kız olup çıkıveriyor.

– Onun bu çekingen, kendini tartan hali ile ne demek istediğini anlamıyor musunuz? Karşısındakine: Siz bana layık bir erkek olsaydınız ben size ne iltifatlar etmezdim! demek istiyor.

İlk delikanlı:

– O güzel Mathilde'ye de acaba hangi erkek layık olabilir? Güzel, zeki, sohbeti hoş, fidan boylu, harpte yararlıklar göstermiş, yaşı da yirmiye aşmamış bir kral...

– Rusya imparatorunun piçi... Böyle bir kızı alınca bir tarafa da kral yapıverir... Yahut sadece o giyimli kuşamlı köylü haliyle Comte de Thaler...

Kapının önündeki kalabalık biraz azalınca, Julien içeri girebildi. İçinden: Mademki bu bebekler onu bu kadar dikkate değer buluyor, ben de bir gözden geçireyim, diyordu. Bu insanların gözünde kusursuzluk ne imiş, bir anlayalım bakalım.

Julien gözleriyle Mathilde’i araştırırken Mathilde de ona baktı. Julien içinden: Haydi görev başına dedi; fakat artık öfkesi geçmiş, belki biraz yüzünde kalmıştı. Merakla ilerledi; Mathilde’in omuzlarına şöyle ilişivermiş olan elbiseyi görmek de zevkini artırıyor ama doğrusu onurunu okşayacak gibi değildi. Güzelliğinde bir tazelik var! Aralarında, kapıda konuşurlarken duyduğu gençler de bulunan beş altı kişi, ikisinin ortasında idi. Mathilde:

– Bütün kışı burada geçirdiğiniz için siz daha iyi bilirsiniz, monsieur; mevsimin en güzel balosu bu değil mi?

Julien cevap vermiyordu.

– Coulon’un bu kadrili cidden hoş şey; buradaki bayanlar da kadrili doğrusu kusursuz oynuyor.

Delikanlılar, mutlaka cevap vermesi istenen şanslı adamın kim olduğunu görmek için dönüp baktılar. Ama Julien’in cevabı, konuşmaya hararet verebilecek bir söz olmadı.

– Ben bu işte iyi bir hakem olamam, Mademoiselle; günüm yazı ile geçiyor, hayatımda ilk olarak bu denli muhteşem bir balo görüyorum.

Bıyıklı delikanlılar âdeta içerlediler. Mathilde, daha çok ilgi göstererek:

– Siz akıllı uslu adamsınız, Monsieur Sorel, bütün bu balolara, bu şenliklere bir filozof gözüyle, meselâ bir JeanJacques

Rousseau gibi bakıyorsunuz.Bu deliliklere şaşıyor, kendinizi de kaptırmıyorsunuz.

Bu sırada bir söz Julien'in hülyasını dağıtıvermiş, gönlünden her türlü tatlı vehmi uzaklaştırmıştı. Belki abartılıydı fakat bir hafifseme edasıyla dudak bükerek:

– Rousseau, dedi, kibarlar âlemi hakkında hüküm vermeye kalktı mı, bence budalalaşıyor; doğrusu kibarlar âlemini anlamamış, o çevrede sonradan görme bir uşak ruhu ile dolaşmıştır.

Mathilde tapar gibi bir tavırla:

– Rousseau, Sosyal Mukavele'yi yazan adam.
– Bir yandan cumhuriyet kurulmasını, krallık devri rütbelelerinin, unvanlarının kaldırılmasını ister, bir yandan da bu sonradan görme, dostlarından birine arkadaşlık için bir dük her günkü gezme yolunu değiştirse sevinçten sarhoş olur.

Mademoiselle de La Mole, ilk defa olarak bilgiçlik taslamanın verdiği hazla kendinden geçmiş gibi sevinç içinde:

– Evet, Dük de Luyembourg'un Montmorency'de M. Coin-det adında birine Paris yolunda arkadaşlık etmesini söylüyorsunuz.

Hani akademi üyelerinden biri vardı, tarihte Feretrius adlı bir kral buluvermişti, Mathilde de bu sözleri söylerken hemen onun kadar bilginlik ile koltuk kabartıyordu. Julien, gene o ruha işlemek ister gibi keskin, âdeta ayıplayan gözlerle bakıyordu. Mathilde bir an coşar gibi olmuştu; karşısındakinin o sert, soğuk duruşu onu ta içinden sarsıp şaşırtıverdi. Bir türlü anlayamıyordu, demek ki karşısındakinin coşkunu üzerine soğuk su döküvermek yalnız kendisine vergi değilmiş!...

O sırada Marquis de Croisenois, bir hizmete koşarcasına Mademoiselle de La Mole'ün yanına seğirtiyordu. Pek yakına kadar geldi ama kalabalıktan daha fazla sokulamadı. Bu engel

yüzünden ilerleyemediğini söyler gibi gülümseyerek bakıyordu. Mathilde'in yakın akrabasından Marquise de Rouvray de M. de Croisenois'nın yanında idi. Marquise, kocasının koluna girmişti; daha on beş günlük evli idiler. Marquis de Rouvray de pek gençti; yüzünden, evlenirken asillikçe de, paraca da kendine uygun bir kız bulmaktan başka bir şey düşünmediği halde kısmetine gayet güzel bir kadın çıktığını gören adamın bütün o budalaca aşkı seziliyordu. Çok yaşlı bir amcası vardı; o ölünce, M. de Rouvray dük olacaktı.

Kalabalığı bir türlü yarıp geçemeyen Marquis de Croisenois ise gülüp dururken, Mathilde, gök mavisi iri gözleriyle onu da, yanındakileri de süzüyordu, içinden: Bu insanlardan daha bayağı ne olabilir? İşte beni almak isteyen Croisenois; halim selim, terbiyeli bir adam; M. de Rouvray gibi onun da her hareketi kusursuz. Bu bayların insanın ruhuna kasavet çökertmekten başka bir kabahatleri yok. O da, benimle baloya giderken tıpkı Marquis de Rouvray gibi dar kafalı, memnun bir adam hali takınacak. Evlendiğimizden bir yıl sonra arabam, atlarım, elbiselerim, Paris'ten yirmi fersah ötede köşküm, her şeyim istediğimden âlâ olacak. Görmemiş bir kadını, meselâ bir comtesse de Roiville'i hasetten çatlatmaya yeter de artar bile... İyi ama ya sonrası?..

Mathilde, sıkıntıdan patlıyordu. Marquis de Croisenois onun yanına sokulabilmiş, bir şeyler anlatıyordu; fakat Mathilde hiç kulak vermeyip hayale dalmıştı. Onun için Croisenois'nın sözleri, balonun gürültüleri arasında kaybolup gidiyordu. Gözleri, belki kendi de bilmeden, hep Julien'in peşinde idi; Julien ise saygı ile ama kibir, hoşnutsuzluk gösteren bir tavırla onun yanından ayrılmıştı. Mathilde bir köşede, dönüp dolaşan kalabalıktan uzakta, comte Altamira'yı gördü; memleketinde ölüm cezasına çarpılmış olan bu adamı okurlarımıza ta-

nıtmıştık. XIV. Louis zamanında akrabalarından bir kadın, bir Prens de Conti'ye varmış olduğu için o hâtırayı sayarak rahipler kurulunun polisi comte Altamira'yı fazla rahatsız etmiyordu.

Mathilde içinden: Yalnız ölüm cezası bir insana gerçek bir üstünlük veriyor; parayla alınmaz da ondan.

Şimdi söylediğim hoş bir söz! Ne yazık ki, karşımdakileri hayran edebileceğim bir sırada aklıma gelmedi! Zevki ince bir kız olan Mathilde önceden hazırlanmış bir nükteyi harcamak için konuşurken fırsat icadına kalkışan kimselerden değildi; fakat kendini de hayli beğenir insanlardan olduğu için böyle güzel bir şey bulunca sevinmesi pek tabii idi. Yüzünde, demin görülen iç sıkıntısı yerine bir memnuniyet belirdi. Hâlâ anlatıp duran Marquis de Croisenois, kızın bu halini kendi sözlerine yordu, artık işi oluyor sanarak lâfı uzattıkça uzattı.

Mathilde: Benim o sözüme, itirazı en çok sevenler bile ne diyebilir? Eleştirilere verilecek cevabım da var: Baron, comte unvanı para ile alınır; nişan verilir; kardeşime verdiler ama o nişan almak için ne iş gördü? Rütbe almak da kolay, insanın on yıl kışlada kalması, bir hısmının savunma bakanı olması, kendisine Norbert gibi süvari bölüğü kumandanlığı verdirir. Büyük bir servet!... En zoru, en zoru olduğu için de en şerefli si gene bu. Ne tuhaf! Kitaplar bunun tersini söyler... Servet için de insan M. Rotschild'in kızını alır, olur biter. O sözüm gerçekten derin bir söz. Bir insanın iltimas ettirerek istemeyeceği biricik şey varsa o da ölüm cezası.

M. de Croisenois'ya dönüp sordu:

– Comte Altamira'yı tanır mısınız? Mathilde'de ta uzaklardan geliyormuş gibi bir hal vardı; sorduğu şeyin de, zavallı marquis'nin deminden beri anlattığı ile hiçbir ilişiği yoktu; o

kadar ki adamcağız şaşırıp söyleyecek hoş bir söz bulamadı. Oysaki hoşsohbet bir adamdı, öyle de tanınırdı.

İçinden: Mathilde ne tuhaf kız! Doğrusu bu hali çekinilecek bir şey sayılabilir ama Mathilde kocasının cemiyetteki durumunu yükseltir! Bilmem nasıl oluyor, marquis de La Mole her partinin en ileri gelenleriyle sıkı fıkı; o adamın batmasına imkân yok. Zaten Mathilde'nin o garip halini deha sayacaklar da bulunur. İnsan soylu, parası da bol oldu mu deha gülünç gözükmez, büyük bir meziyet olur. Zaten Mathilde istediği zaman sözlerinde hem zekâ, hem dilek gücü var, hem de onları tam yerinde kullanıyor; naziklik ile sevimliliğin son derecesi de bu değil mi? İki şeyi bir arada başarmak güç olduğundan marquis, Mathilde'in sorduğuna kendi diyeceği bir şey olmayan, ancak ezberlediği dersi okuyan bir adam haliyle cevap verdi:

– O zavallı Artamira'yı kim tanımaz?

Altamira'nın memleketinde hükümete karşı girişip de başaramadığı gülünç, anlamsız hareketin tarihini anlatmağa başladı. Mathilde sanki kendi kendine söylenir gibi:

– Evet, çok da mânâsız! Ama o, işe girişmiş bir adam. Ben bir adam görmek istiyorum, onu buraya çağırırsanız!

Bu söz, bu arzu marquis'nin hayli fenasına gitti.

Comte Altamira, Mademoiselle de La Mole'ün o azametli, âdeta küstahça haline hayran olduklarını en açıkça söyleyenlerden biriydi; dediğine göre Mathilde, Paris'in en güzel kadınlarından biriydi. M. de Crosenois'ya:

– Bir tahta ne kadar da yakışır! dedikten sonra, hiç naz etmeksizin onunla yürüdü.

Kibarlar âleminde çoğu kimseler, XIX. asırda hükümete karşı gizli hareketlere girişmeyi dünyanın en büyük zevksizli-

ği sayar, onda bir jacobenlik kokusu duyarlar. Bir işe atılıp başaramayan bir Jacoben'den daha çirkin de ne olabilir?

Mathilde, M. de Croisenois'ya göz işareti edip Altamira'nın hürriyetçiliğiyle alay ediyor ama yine de zevkle dinliyordu.

İçinden: Baloda bir ihtilâlcı, ne güzel tezat! Altamira'yı, o kara bıyıklarıyla, dinlenen bir aslana benzetiyordu; fakat arası çok geçmedi, o ihtilâlcinin kafasında bir tek şey bulunduğunu anladı: Fayda, faydaya hayranlık.

Memleketine parlâmento usulünü getirebilecek hareketlerden başka hiçbir şeyi, bu genç comte dikkat etmeye layık görmezdi. İçeriye Perulu bir general girdiğini görünce, balonun en şirin insanı olan Mathilde'i memnuniyetle bırakıp gitti.

Avrupa'nın kendi kendini kurtarmasından umudu kalmayan zavallı Altamira, güney Amerika devletlerinin bir gün kudret sahibi olup Avrupa'yı, kendilerine Mirabeau'nun gönderdiği hürriyete kavuşturmasını bekliyor, üstelik bununla da avunuyordu.

Bıyıklı bir çok delikanlı, bir fırtına gibi gelip Mathilde'in etrafını sarmıştı. Mathilde, Altamira'yı kendine meftun edemediğini anlamış, onun kalkıp gitmesine oldukça içerlemişti. Şimdi Perulu generale konuşurken gözlerinin parladığını görüyordu. Mademoiselle de La Mole genç Fransızlara öteki güzel kızların bir türlü beceremedikleri o büyük ciddîlikle bakıyordu. Bunlardan hangisi, diye düşünüyordu, bunlardan hangisi – talihlerinin son derece yardımcı olduğunu var saysak bile – kendini ölüm cezasına çarptırabilir?

Mathilde'in bu bakışı, akıl züğürdü olanların koltuğunu kabartıyorsa da ötekileri endişelendiriyordu. Birdenbire başlarına dokunaklı, cevap verilmesi zor bir söz fırlatılmasından korkuyorlardı. Mathilde içinden: Kibar bir soydan olmak insana birçok meziyetler bağışlıyor, diyordu; bunlardan yoksun

olan kimse benim fenama gider. İşte misali Julien. Ama asil soydan kimselerin ruhunda da, insanı ölüm cezasına çarptıran meziyetler solup gidiyor.

O sırada biri, Mathilde'in yanı başında, comte Altamira'dan bahsediyordu: Bu comte Altamira, Prens de San NazaroPimentel'in ikinci oğludur, 1268'de kafası kesilen Conradin'i kurtarmağa çalışan da bir Pimentel'dir. Bu aile, Napoli'nin en asîl ailelerinden biridir.

Mathilde içinden: Bu, benim kibar soydan olmak insanın ruhunda ölüm cezasına çarpılmak için lazım gelen irade gücünü mahveder, sözümü pek de doğruya çıkarmıyor! Demek ki bu akşam benim kısmetim saçmalamaktan açılmış. Mademki öbür kadınlardan farkım yok, haydi ben de dans edeyim. Bir saattir yalvaran Marquis de Croisenois'nin ısrarlarına artık peki dedi. Felsefe hususundaki zavallılığını unutmak için Mathilde, son derece şirinlik gösterdi, M. de Croisenois'nin ağzı kulaklarına vardı. Fakat dansa, saray adamlarının en yakışıklılarından birinin hoşuna gitmek arzusu da Mathilde'i avutmadı. Çevremizdekileri bundan fazla hayran etmek hiçbir kızın elinden gelmez. Mathilde balonun kraliçesi olmuştu; bunu kendi de görüyor fakat aldırılmıyordu.

Bir saat sonra dansı bitirip Croisenois ile beraber yerine dönerken: Ben Croisenois gibi bir adamın karısı olunca ne silik bir ömür süreceğim! Sonra dertli dertli ekledi: Ben, Paris'ten altı ay uzak kaldıktan sonra, bütün Paris'in ağzının suyunu akıttıran bir baloda eğlenmezsem ne vakit, nerede eğlenebilirim? Hem burada, daha üstünü, daha kibarı akıldan geçmeyecek kimselerden saygı, iltifat görüyorum. Burada soylular sınıfından olmayan, birkaç senato üyesi, belki bir, belki iki, Julien'den başka kimse yok. Hüznü gitgide artıyordu: Hem de

talihim bana nedense üstünlükler vermemiş! Ünlü bir soy, zenginlik, gençlik, her şey, bahtiyarlıktan başka her şey.

Meziyetlerimin belki en şüphelileri, gene bu adamların ağzından düşmüyor. Akıllı olduğumu söylüyorlar, inanırım, çünkü hepsi benden yılıyor. Ciddî şeyden söz açılrsa beş dakika geçmeden hepsinin nefesi kesiliyor, benim bir saattir tekrar ettiğimi bir anlayan olursa büyük bir fikir keşfettiğini sanıyor. Güzelim; Madame de Stael güzel olabilmek için her şeyini feda ederdi; bende o meziyet var ama iç sıkıntısından patlıyorum, neye yarar! Ben, Mademoiselle de La Mole olmaktan çıkıp Marquise de Croisenois olunca, içimin daha az sıkılması için bir sebep mi olacak?

İçinden ağlamak geliyordu. Ama, dedi, Croisenois kusursuz bir adam değil mi? Bu asır terbiyesinin yetiştireceği en yetkin adam... Yüzüne bir bakın, hemen söylenecek hoş, hatta ince bir söz bulur; yiğittir de..

Gözlerinde o gamlı bakış yerine kızgın bir bakış belirdi: Bu Sorel de ne tuhaf insan! Kendisine bir söyleyeceğim var dedim, bir daha gözükmeğe tenezzül bile etmedi!

IX. BÖLÜM

BALO

Giyeceklerin o süsü, bezeği, ışıkların parlaklığı, güzel kokular; o güzel kollar, pürüzsüz omuzlar; demet demet çiçekler, Rossini'nin ruhu göklere çıkaran havaları; Ciceri'nin tabloları! Ben kendimden geçtim.

Voyaget d'Uztri

Marquise de La Mole, kızına:

– Öfkeli gibi duruyorsunuz, haberiniz olsun, bir baloda böyle şeylere iyi gözle bakılmaz, kabalık sayılır.

Mathilde küçümser gibi bir tavırla:

– Öfkeli değilim, başım ağrıyor, burası da çok sıcak.

İşte tam o sırada, Mademoiselle de La Mole'ün sözünün ne kadar doğru olduğunu ispat etmek ister gibi, yaşlı Baron de Tolly bayılıp yere yuvarlandı; kaldırıp çıkarmağa mecbur kaldılar, yaşlı adamın kalbinin durduğu söylendi; bu, pek acıklı bir hâdise oldu.

Mathilde, bu işe hiç ilgi göstermedi. Yaşlılara, hüznünlü şeyler söyler diye adı çıkmış kimselere bakmamağı kendine âdet edinmişti. Baron'un kalbi durduğu sözünden kurtulmak için dansetti; düşüvermesi kalp durmasından değilmiş ki baron iki gün sonra gene ortaya çıktı.

Mathilde, bu dansı da bitirince, M. Sorel hâlâ gelmiyor, dedi. Onu gözleriyle âdeta arıyordu; başka bir salonda olduğunu gördü. Şaşılacak şey, Julien'in o tabii olan aldırıışsızlık, heyecansızlık hali, o İngiliz benzemesi geçmiş gibiydi.

Mathilde içinden:

Conite Altamira, bizim idam mahkûmu ile konuşuyor. Gözünde koyu bir ateş var; sanki kendini tanıtmak istemeyen bir kral oğlu hali; bakışlarındaki gurur da bir kat daha artmış.

Julien, Altamira ile konuşa konuşa, Mathilde'in durduğu yere doğru yürüyordu. Mathilde ise, gözlerini ayırmadan ona bakıyor, onun yüzünü –bir adamı ölüm cezasına çarpılmak şerefine erdiren yüce meziyetleri arar gibi– süzüyordu.

Julien, Mathilde'in yanından geçerken Comte Altamira'ya:
– Evet, Danton adam gibi adamdı.

Mathilde içinden: Acaba o da bir Danton mu? Onun ne ki-bar bir yüzü var! Danton'un suratı ise korkunç denecek derecede çirkin. Yanılmıyorsam Danton kasaplıktan yetişmiş... Julien daha pek uzaklaşmamıştı. Mathilde onu çağırmaktan çekinmedi.

– Danton bir kasaptı, değil mi?

Bir kızın böyle bir şey sormasını inanılmaz bir cüret sayıyor, bundan gurur duyuyordu. Altamira ile konuşurken gözlerinde parlayan alev hâlâ sönmemiş olan Julien, karşısındakini hafiflediğini pek de gizlemeden:

– Evet, bazı kimselerin gözünde öyledir –asilzadelerin alnının karayazısı– MerysurSeine de avukatlık yaptı.

Sonra şirret bir tavırla konuştu:

– Yani, senin anlayacağın, Mademoiselle, o da, burada gördüğüm senatörlerin çoğu gibi başlamış. Danton'un, güzeller gözünde pek büyük olan bir kusuru daha varmış: Gayet çirkinmiş.

Julien, bu son sözleri çabuk çabuk, hiç de terbiyeli dene-meyecek garip bir tavırla söylemişti. Bir an bekledi, başıyla göğsünü, gururlu bir edayla hafifçe eğmişti. Sanki şöyle bir şey der gibiydi: Benim aldığım para, sizin sorduklarınıza cevap vereyim diyedir; ben de aylığımla geçinir bir adamım.

Gözlerini kaldırıp Mathilde'e bakmağa tenezzül etmiyordu. Mathilde ise güzel gözlerini her zamankinden fazla açıp Julien'e dikmiş, onun tutsağıymış gibi duruyordu. Sessizlik uza-yıp gittiğinden Julien gözlerini kaldırdı. Kıza, buyruk bekleyen bir uşak efendisine nasıl bakarsa öyle baktı. Gözleri Mathilde'nin, garip bir bakışla hâlâ kendine dikilip kalmış gözle-riyle karşılaştı ama yine de hemen çekilmek istediğini pek belli ederek uzaklaşıp gitti.

Daldığı rüyadan Mathilde sonunda silkinip: Kendisi gerçekte-ten o kadar güzel olsun da gene kalkıp çirkinliği övsün! Sözü kendine çevirmek hevesine hiç düşmüyor! Bir Caylus, bir Croisenois gibi değil. Bu Sorel'de, babamın baloda Napol-yon'u taklit ettiği zaman takındığı tavrı andıran bir hal var. Danton'u büsbütün aklından çıkarmıştı. Doğrusu bu akşam içim pek sıkılıyor. Kardeşini yakalayıp koluna girdi, onu balo-da bir dolaşmağa sürükledi, bu da Norbert'in pek işine gelme-di. Sonra Mathilde, Julien'in ölüm cezası mahkûmu ile neler konuştuğunu dinlemek istedi.

Kalabalık gerçekten fazla idi. Ama Mathilde gene onların yanına varabildi; Altamira, iki adım ötede, bir tepsiye elini uzatmış bir bardak dondurma alıyordu. Gövdesi yarı dönük, Julien'e bir şeyler anlatırken kolunun yanında, dondurma al-mak için uzanmış, sırmalı bir kol gördü. O sırma işleme dik-katini uyandırmıştı; o kolun kimin olduğunu anlamak için ta-mamıyla döndü. O asil, o saf bakışlı gözlerde hemen bir hafif-seme, bir hakaret edası belirdi. Oldukça yavaş bir sesle Juli-en'e:

– Şu adamı görüyor musunuz? dedi; *** elçisi Prens d'Ara-celi. Bu sabah sizin dış işleri bakanı M. de Nerval'le görüşüp benim Fransa'dan çıkarılmamı istemiş, işte bakın şurada wisth oynuyor. M. de Nerval, benim teslim edilmeme gerçek-

ten taraftar, çünkü 1816 ihtilâlinde bizim memleketten de iki üç kişi vardı. Beni kralıma teslim ederlerse, yirmi dört saat geçmez, asılırım. Beni yaka paça edecek olan da şu bıyıklı cici baylardan biri.

Julien yüksekçe bir sesle bağırdı:

– Alçaklar!

Mathilde, onların konuştuklarının bir hecesini bile kaçırmıyordu. İç sıkıntısından eser kalmamıştı. Comte Altamira.

– O kadar alçak değiller. Size kendi sözümü etmem maksadımı, hayalinizde kolayca yer edecek bir misalle anlatmak içindi. Hele Prens d'Araceli'ye bir bakın; her beş dakikada bir gözleri Toison d'or nişanında; göğsüne o oy uncağı takabilmiş diye keyfinden geçilmiyor, işin doğrusunu ararsanız o zavallı, dünyaya geleceği zamanı şaşırmış bir adamdır. Bundan yüz yıl önce Toison d'or nişanı alabilmek, gerçekten büyük bir şerefti fakat o zaman da Prens d'Araceli gibi adamların başının ta üzerinden geçerdi. Bugün, kibarlar arasından o nişana seviyecek, bu Araceli gibilerdir. Araceli, bu nişanı alabilmek için, bütün bir şehir halkını astırmaktan çekinmezdi.

Julien halecanla sordu:

– Öyle bir şey yaparak mı aldı?

Altamira istifini hiç bozmadan cevap verdi:

– Tam öyle değil; memleketinde hürriyetçi diye tanınmış otuz kişiyi ırmağa attırdıysa, işte o kadar.

Julien gene:

– Canavar!

En ateşli bir ilgi ile başını eğin Mademoiselle de La Mole, o kadar yakınlaşmıştı ki güzel saçları hemen hemen Julien'in omzuna değiyordu.

Altamira:

– Siz çok gençsiniz, dedi. Benim Provence'ta evli bir kız kardeşim olduğunu söylemişim; henüz güzel, temiz yürekli, halim selim bir kadıncağızdır; bütün görevlerine sadık, çok iyi bir aile anasıdır; dinini bilir ama kaba sofuluğu da yoktur.

Mademoiselle de La Mole: Kız kardeşinin sözünü de niçin açtı? diye düşünüyordu.

Comte Altamira devam etti:

– Kız kardeşim bahtiyardır; 1815'te de bahtiyardı. O zamanlar ben onun Antibes'deki köşkünde gizlenmişim; Mareşal Ney'in kurşuna dizildiğini duyunca sevincinden kalkıp oynadı.

Vurulmuşu dönen Julien:

– Ne diyorsunuz!

Altamira:

– Ne yaparsın işte parti zihniyeti!. Bu XIX. yüzyılda hakikî ihtiras denen şey kalmadı: Fransa'da insanların bu kadar iç sıkıntısı çekmesi hep bundan. En büyük zulümler işleniyor ama bu işleri görenler, içlerinde zulmetmek ihtiyacını duymuyor.

Julien:

– O daha kötü ya! İnsan bir kişiye, birkaç kişiye kıymağa kalktı mı, bari bundan zevk duymalı; cana kıymanın bir iyi tarafı, haklı gösterecek tarafı, olsa olsa bu olabilir ancak.

Mademoiselle de La Mole, haysiyetini gözetmeği unutmuş, Altamira ile Julien'in hemen hemen tam arasına girmişti. Kardeşinin kolunu bırakmamıştı; onun dediğine uymağa alışık olan Norbert, salonun başka bir yerine bakıyor, orada öyle durmasına bahane olsun diye, kalabalıktan geçemiyormuş gibi bir hal takınıyordu.

Altamira:

– Doğru söylüyorsunuz, bugün her iş, cana kıyma işi bile, zevk duymadan görülüyor, hemen de hatırdan çıkıyor. Ben si-

ze bu baloda, adam öldürdükleri için yarın cehennemde yana-
cak belki on kişi gösterebilirim. Adam öldürdüklerini kendile-
ri de unutmuştur, halk da.

Çoğu, köpeklerinin bacağı kırılrsa, içleri yanıp göz yaşı dö-
ker, ölüp de PereLachaise mezarlığına götürüldüler mi, Paris-
lilerin kullandığı o hoş deyimle hani mezarlarına çiçek atılır-
ken, biri çıkar onlarda kahraman chevalier'lerin bütün mezi-
yetleri bulunduğunu söyler, ağababalarının ağababası IV.
Henri zamanında ne yüce işler görmüş, onu anlatır. Prince
d'Araceli'nin gayreti, himmeti boşa çıkar da ben asılmaktan
kurtulur, Paris'te paramın zevkini çıkarabilirsem sizi, saygı
gören, hiçbir vicdan azabı da duymayan sekiz on kanlı katille
birlikte yemeğe çağıracağım.

O akşam sofrada kan dökmemiş bir siz bulunacaksınız, bir
de ben; ama ben kan dökücü, jacobin bir canavar diye hafifse-
necek, hemen hemen kin göreceğim; siz de kibarlar arasına
yanaşma olarak girmiş bir halk çocuğu diye adam yerine kon-
mayacaksınız. Mademoiselle de La Mole:

– Çok doğru söylüyorsunuz.

Altamira ona hayretle baktı; Julien ise bakmaya tenezzül bi-
le etmedi.

Comte Altamira devam etti:

– Özellikle şuna da dikkat edin: Başına geçtiğim ihtilâli ba-
şaramamış olmamızın biricik sebebi benim iki üç kafayı uçur-
mağa, anahtarı elimde olan bir kasadaki yedi sekiz milyonu
bize uyanlara dağıtmağa razı olmayışımıdır. Bugün beni astır-
mak için içi giden, ihtilâlden önce ise benimle senli benli ko-
nuşan kralım, o üç kelleyi kestirip kasalardaki parayı dağıttır-
saydım bana nişanının birinci rütbesini verirdi; çünkü o işi
göze alsaydım ihtilâli hiç olmazsa yarı başarmış olurduk,

memlekette de meşrutiyet kurulurdu... Dünyanın işi böyledir, sanki bir satranç oyunu...

Julien gözleri parlayarak:

– Siz o zaman oyunu bilmiyormuşsunuz; şimdi ise...

Altamira dertli dertli cevap verdi:

– Şimdi ise o kelleleri kestirir de geçen gün ima ettiğiniz gibi bir giron din olmam demek istiyorsunuz, değil mi?.. Hele siz düelloda bir adam öldürün de ondan sonra konuşuruz; düello edip öldürmek, cellâda öldürtmek kadar çirkin değildir de. Julien:

– Vallahi, bir işi sonuna erdirmek isteyen, bunun şartlarına da katlanır; ben bir zerre olacağıma kudret sahibi bir insan olsaydım, dört kişinin hayatını kurtarmak için üç kişiyi astırmaktan çekinmezdim.

Gözlerinde şuurun verdiği, el âlemin ne diyeceğine aldırmamaktan ileri gelen ateşin pırıltıları vardı; ta yanı başında duran Mademoiselle de La Mole'ün gözlerini gördü, bunun üzerine o küçümseme hali değişip bir nezaket, terbiye tavrı olmak şöyle dursun, sanki bir kat daha arttı.

Buna Mathilde pek bozuldu ama artık Julien'i düşünmemek de elinden gelmedi; kardeşini çekerek, öfkeli öfkeli uzaklaştı. Ben punç içip durmadan dansa kalkmalıyım, diye düşünüyordu; adları, giyimleri en ileri erkeklerle dans edip ne olursa olsun herkesi kendime baktıracağım. Hah! Comte de Fervaques küstahı tam zamanında geldi. Onun davetini kabul etti; dansa başladılar. Mathilde içinden: Bakalım hangimiz daha çok küstahlık edebiliyor? dedi ama onu söyletmeli, yoksa alay tam olmaz. Arası çok geçmedi, öbür dans edenler, oyunlarını büsbütün bırakmamakla beraber, kendilerini ileri sürmekten de vazgeçtiler. Kimse, Mathilde'in alaycı nüktelerinden birini bile kaçırmak istemiyordu. M. de Fervaques şaşırıyor, aklına fikir

değil, ancak süslü sözler gelebildiği için yüzünü ekşitip duruyordu. Sinirli olan Mathilde kıyasıya eziyetten çekinmedi, adamı kendine düşman etti. Sabaha değin dans etti; çekilip gittiği zaman fena halde yorgundu. Kalan bir parça kuvvetini de kendisine hüznün, gam verecek düşüncelere sarf ediyordu. Julien'den küçümseme görmüştü ama kendisi onu küçümse-miyordu.

Julien, mutluluğun son kertesine varmıştı. Müzik, çiçekler, güzel kadınlar, her yerde gördüğü zarafet onu âdeta sarhoş etmiş, hele kendi için yüce şerefler, herkes için hürriyet hülyaları kurmak büsbütün coşturmuştu. Comte'a:

– Ne güzel balo! Hiçbir eksiği yok.

Altamira:

– Var, var; düşünce eksik!

Altamira'nın yüzünde, terbiye gereği gizlenildiği için daha yaralayıcı olan bir küçümseme görülüyordu.

– Buradasınız ya! Monsieur le Comte. Düşünce yine de ihtilâlcî değil mi?

– Ben buraya adım Comte Altamira olduğu için çağrıldım. Yoksa salonlarınızda düşünceye karşı kin beslenir. Düşünce denilen şey, bir vodvil şarkısında bir nükte olmakla kalırsa, eh, ses çıkarılmadığı gibi mükâfat da görür. Düşünen adamın sözlerinde kuvvet, yenilik bulunursa siz ona hayâsızın biri der çıkarsınız. Hâkimlerinizden biri Courier için öyle demedi mi? Courier'yi de, Beranger'yi de hapse attınız. Memleketinizde kafası çalışan kim varsa rahipler kurulu ceza mahkemesine gönderiyor; kibar, efendiden denen kimseler de buna alkış tutuyor. Çünkü sizin köhnemiş cemiyetiniz, her şeyden çok terbiye, nezaket gereklerini önemser... Siz hiçbir vakit asker yiğitliğinden öteye gidemezsiniz; Murat gibi adamlar yetiştirirsiniz, lâkin sizden bir Washington çıkmaz. Fransa'da kendini

beğenmekten, boş yere koltuk kabartmaktan başka bir şey görmüyorum. Söz söylerken icada kalkışan ağızından ihtiyatsızca bir nükte kaçırdı mı, evin efendisi, namusu bir paralık oldu sanıyor.

Julien'i de yerine bırakmak üzere yanına almış olan Comte'un arabası, o tam bu sözleri söylerken, La Mole konağının kapısında durdu. Julien, o ihtilâlcie gönlünü kaptırmıştı. Altamira ona, hiç şüphesiz köklü bir kanaat ürünü olarak, çok büyük bir iltifatta bulunmuş: Siz öbür vatandaşlarınız gibi hafiflik eden adam değilsiniz, yarar esasının ne olduğunu anlıyorsunuz demişti. Julien de, M. Casimir Delavigne'in Marino Faliero trajedyasını iki gün önce seyretmişti.

Bizim isyan etmiş avam çocuğu Israel Bertuccio, bütün o soylu Venediklilerden daha karakterli bir adam değil mi? diyordu; hâlbuki o Venediklilerin soy kütüğü 700 yılından, yani Yüce Karol'dan (Charlemagne) bir asır önceden başlıyor. M. de Retz'in balosunda gördüklerimizin en soylusunun soy kütüğü ise XIII. asra ya çıkar, ya çıkmaz. Ama gene de, soyları pek asil olan o asilzadelerden çok, Israel Bertuccio hatırlanıyor.

Bir ihtilâlcı çıkar, cemiyet cilvelerinin ortaya çıkarttığı bütün unvanları yok ediverir. Başka bir yerde bakarsın bir adam çıkar, ölüm karşısında gösterdiği duruma göre hak ettiği yere birdenbire yükseliverir. Zekânın bile hükmünü, nüfuzunu yitirdiği devirler olur.

Danton, bu Valenodlar, Renaller arasında dünyaya gelse ne olurdu? Belki savcı yardımcısı bile olamazdı... Ben de neler söylüyorum? Danton bu gün gelse kendini rahiplere satar, bakan olurdu; o yüce Danton da para çalmış. Mirabeau da kendini satmış. Napolyon İtalya'da milyonlar çaldı; çalmasaydı yoksulluk, Pichegru gibi onu da durduruverirdi. Bir La Payet-

te hırsızlık etmemiş... Julien: Çalmak, satılmak lazım mı, diye düşündü. Bu soru uzun zaman zihnini meşgul etti. Gecenin kalan saatlerini, ihtilâl tarihini okumakla geçirdi. Ertesi gün kitap odasında mektupları yazarken hâlâ Comte Altamira ile konuştuklarını düşünüyordu. Uzun uzun hayallere daldıktan sonra: Doğru, bu İspanyol hürriyetçileri, birtakım cinayetlere kalkışıp bunlara halkı da bulaştırsalardı, böyle kolayca süpürülmezlerdi. Gururlu, geveze birer çocuk... Julien birdenbire uykudan uyanmışçasına:

– Benim gibi!

Hayatımda hangi zor işi gördüm de o zavallılar hakkında hüküm vermeğe kalkıyorum? Onlar, ömürlerinde bir kere olsun, cesaret göstermiş, bir işe hiç olmazsa başlamışlar. Ben sofradan yeni kalkmış, yarın yemek yemeyeceğim diyen bir adam gibiyim; ama bunu biliyorum da gene bugün içimde bir kuvvet, bir neşe duyabiliyorum. Acaba bir büyük işe girişen insan neler hisseder? Büyük işlere girişmek, tabanca çekmeğe benzemez ki!..

Julien'in bu yüksek düşünceleri, Mademoiselle de La Mole'ün ansızın kitap odasına girivermesiyle perişan oldu. Yenilmemeyi başarabilmiş Danton, Mirabeau, Carnot gibi insanlara karşı duyduğu hayranlıkla o kadar coşmuştu ki, gözleri Mademoiselle de La Mole'e iliştiği halde onu hiç düşünmedi, selamlamadı, sanki görmedi. Yuvalarından fırlamış gibi görünen iri gözleri onun içeriye girmiş olduğunu fark edince de bakışlarındaki ateş söndü. Mademoiselle de La Mole bunu acı acı sezdi.

Ondan Veiy'nin Fransa Tarihi'nin bir cildini istedi; bu eser, en üst raflardan birinde olduğu için Julien gidip büyük merdiveni getirmeğe mecbur oldu. Merdiveni getirmiş, çıkıp kitabı bulmuş, Mathilde'e vermişti fakat hâlâ dalgınlığı geçmemişti,

zihni onunla meşgul olamıyordu. Böyle dalgın dalgın merdiveni yerine götürürken dirseği kütüphanenin camına çarptı; cam parçalarının yere düşmesinden çıkan gürültü ile kendine geldi. Hemen, Mademoiselle de La Mole'den özür diledi; terbiyeli olmak istedi ama daha fazlası elinden gelmedi. Mathilde onu rahatsız ettiğini, onun konuşmaktansa gene deminki düşüncelerine dalmağı tercih edeceğini açıkça gördü. Uzun uzun baktıktan sonra ağır ağır çekilip gitti. Julien, yürümesini seyrediyor, kızın bir gün önce baloya giderken giydiği o ağır elbise ile şimdi giydiği sade elbisenin arasındaki tezdı, bir haz duyarak düşünüyordu. Kızın bir gün önceki çehresiyle şimdiki çehresi arasındaki fark da o derece göze çarpıyordu. Duc de Retz'in balosunda pek azametli azametli bakan o kızın şimdi yalvarır gibi bakışları vardı. Julien: Gerçekten, bu siyah elbise endamının güzelliğini daha çok meydana çıkarıyor. Bir kraliçe gibi duruşu var; ama niçin yas varmış gibi giyinmiş?

Yas tuttuğunun sebebini kalkıp birine sorsam, yine bir münasebetsizlik etmiş olurum. Julien'in o biraz önceki derin coşkunluk hali büsbütün geçmişti. Bu sabah yazdığım mektupları tekrar bir gözden geçirmeli; kim bilir kaç kelime atlamış, kaç yerde budalalık etmişimdir. Mektuplardan birini zoraki bir dikkatle okurken yanında bir ipek elbise hışırtısı duydu; hemen döndü; Mademoiselle de La Mole gene gelmiş, masanın iki adım ötesinde durmuş, gülüyordu. Böyle bir kere daha rahatsız edilmek Julien'i kızdırdı.

Mathilde'e gelince o, kendisinin bu delikanlının gözünde hiçbir şey olmadığını hissedip hayli üzölmüştü; şimdi gülmesi o üzüntüyü gizleyebilmek içindi, bunu başardı da.

– Şüphesiz sizi pek ilgilendiren bir şey düşünöyorsunuz, Monsieur Sorel. Acaba M. Comte Altamira'nın Paris'imize

gelmesine sebep olan ihtilâlê dair meraklı bir hikâyeye mi? Ne düşündüğünüzü anlatıverin; meraktan çatlayacağım; vallahi kimseye söylemem!

Ağzından çıkan bu söze kendi de şaştı. Demek hizmetinde bulunan bir adama yalvarıyordu! Telâş arttığını gizlemek için, şöyle aldırış etmezmiş gibi:

– Genellikle soğukkanlı bir adamsınızdır. Peki ne oldu da size böyle MichelAngelo peygamberlerinininkini andıran bir hal geldi?

Yalnız kendisini ilgilendiren bir şey için böyle sorguya çekilmek, Julien’in onuruna dokundu, yine bütün deliliğini uyandırdı. Gitgide korkunçlaşan bir tavırla birdenbire parlamaktan kendini alamadı:

– Danton para çaldı da iyi mi etti? Piemont ihtilâlcileri, İspanya ihtilâlcileri birtakım cinayetler işleyip bunlara halkı da bulaştırmalı mıydı? Bütün nişanları, orduda bütün yerleri, değerleri olsun olmasın, adamlarına paylaşmalarını doğru olur muydu? Nişanları takacak adamlar kralın dönmesinden korkup da ona karşı koymazlar mıydı? Torino hazinesini yağma etmek doğru olur muydu?

Mathilde’e biraz yaklaşmış dehşet verici bir halle:

– Kısacası, Mademoiselle, dedi, yeryüzünden cehaleti de, cinayeti de kaldırmak isteyen adam bir fırtına gibi geçip rastgele kötülük etmeyi gözüne almalı mıdır?

Mathilde korktu, onun bakışına dayanamayıp iki adım geriledi. Bir an durup baktı; sonra korktuğu için utanıp kaygısız bir tavır takınarak kitap odasından çıktı gitti.

X. BÖLÜM

KRALİÇE MARGUERITE

Yeryüzünde hangi çılgınlık vardır ki,
sen onda bile bize bir zevk buldurmayasın, ey aşk?

Portekizli bir rahibenin mektupları

Julien mektupları tekrar tekrar okudu. Yemek zili çalınca kendi kendine: Kim bilir o Parisli kukla beni ne denli gülünç bulmuştur! Ona gerçekten düşündüklerimi söylemekle ne büyük delilik ettim! Belki de o kadar delilik değildir. O sırada hakikat bana layık bir şeydi. O da ne diye gelip ancak beni ilgilendiren şeyler hakkında soru sormaya kalktı sanki?.. Böyle bir iş, onun için patavatsızlıktı. Görgü kurallarının dışına çıktı. Bana burada Danton hakkında düşündüklerimi söylemek için para vermiyorlar.

Yemek salonuna girip de Mademoiselle de La Mole'ü gene yas elbisesiyle görünce öfkesini unuttu; hele aile içinde yalnız Mathilde'in siyahlar giymiş olması büsbütün göze çarpıyordu.

Mathilde ona tuhaf tuhaf bakıyordu. Julien içinden: Madame de Renal söylemişti: Bu memleketin kadınlarının kendilerini beğendirmek için içleri gidiyor. Sabahleyin bu kıza iyi davranmadım; benimle çene çalmak istedi, yüz vermedim. Gözünde kıymetim arttı. Şüphesiz şeytan bu işte bir şey kaybetmiş olmuyor. Küçük hanım yine sırasını getirir, bana şöyle tepeden bakıp intikamını alır. Bundan sonra baksın da göreyim! Benim elden kaçırdığım kadınla bunun arasında ne büyük fark var! Onda insanı çeken bir tabiiyet, bir saflık vardı! Neler düşündüğünü ondan önce ben anlardım; düşüncelerinin

doğduğunu görürdüm; onun kalbinde, bana olan aşkının karşısına çıkacak yalnız çocuklarının ölmesi korkusu vardı. O aşk, makul ve tabii bir sevgi idi, çektiğim ıstırap bana bile tatlı geliyordu. Onu elden çıkarmakla ne aptallık ettim! Paris düşüncesiyle birtakım tatlı hülyalara kapılıp o büyük kadının kıymetini bilemedim.

Yarabbi, ne fark! Ona karşılık burada ne buldum? Kuru ve azametli bir kendini beğenme, her çeşidinden bencillik.

Sofradan kalkılıyordu. Julien: Aman akademi üyesini, başka birine kapılmadan yakalayayım dedi. Bahçeye çıkılırken ona yaklaştı; halim, selim, her denilene uyar bir gibi bir hali vardı; akademi üyesinin, Hernani'nin gördüğü rağbete öfkelenmesine hak veriyor, kendi de onunla beraber öfkeleniyordu.

– Ah! bugün de lettre de cachet âdeti olsaydı!..

Akademi üyesi elini Talma'nın kilere benzeyen bir hareketle kaldırarak:

– Hani o günler! Böyle bir işe cesaret edebilir miydi?..

Julien, bir çiçek sözü açarak Vergilius'un Bahçıvan Şarkıları'ndan birkaç mısra okudu, Abbe Delille'ninkilerden üstün şiir olmadığını söyledi. Kısacası, o adama yaranmak için elinden geleni yaptı. Sonra, merak ettiği için değil, sadece söz olsun diye söz ediyorum; gibi bir tavırla:

– Mademoiselle de la Mole gene bir mirasa mı kondu, nedir? Karalar giymiş.

Akademi üyesi olduğu yerden:

– Siz hem bu evde yatıp kalkıyorsunuz, hem de onun deliliğini bilmiyorsunuz. Doğrusu, annesi böyle şeylere nasıl göz yumuyor, anlamıyorum. Zaten, söz aramızda, bu evin başındakilerde irade kuvveti mi dedin, hak getire. Bir Mademoiselle Mathilde'de irade kuvveti vardır, hepsine dediğini yaptırır. Bugün nisanın otuzu!

Akademi üyesi durup Julien'e kurnaz kurnaz baktı. Julien de elinden geldiği kadar zekice bir tavır takınıp gülümsedi.

İçinden: Bütün ev halkına dediğini yaptırmak, karalar giymek, bir de otuz nisan... Bunlar arasında ne ilişki olabilir ki? Meğer ben sandığımdan daha toymuşum:

Akademi üyesine dönüp:

– İtiraf edeyim ki.. diye söze başladı; gözleriyle soruyordu.

Akademi üyesi zarif bir üslûpla, şöyle uzun uzun bir ders vermek fırsatı düştüğünü görüp sevinmişti:

– Haydi bahçede bir dolaşalım. 1574 yılı otuz nisanında neler olmuş, siz sahi bilmiyor musunuz?

Julien hayretle sordu:

– Nerede ne olmuş?

– Greve meydanında.

Julien öylesine şaşırılmıştı ki Greve meydanı sözünü duyduktan sonra da gene işin aslını sezemezdi. Yaratılışından ötürü, kanlı olaylar hikâyesine bayılırdı; merakla gözleri parlamıştı. Hangi adam vardır ki bir şey anlatmaya kalktığı zaman dinleyende böyle bir hal görsün de sevinmesin? Böyle işin aslını bilmeyen bir dinleyici bulduğu için ağzı kulaklarına varan akademi üyesi, asrının en güzel delikanlısı Boniface de La Mole ile dostu Piementileri gelenlerinden Annibal de Coconasso'nun, 30 Nisan 1571 tarihinde Greve meydanında kafa-ları kesilerek idam edilmelerini uzun uzun anlattı. La Mole, Navarre kraliçesi Marguerite'in taparcasına sevdiği âşıkı imiş; Mademoiselle de La Mole'ün adı da bunun için Mathilde Marguerite'tir. La Mole Due d'Alençon'un en sevdiği adamlardan, sonradan IV. Henri olan Navarre kralının, yani sevdiği kadının kocasının canciğer dostu imiş. 1574 yılı karnavalının son günü bütün saray halkı, ölüm döşegine düşmüş zavallı kral IX. Charles ile beraber SaintGermain'de imişler. La Mo-

le, kraliçe Catherine de Medicis'in, savaş tutsağı diye sarayda tuttuğu prensleri kaçırmak istemiş; bu prenslerle arkadaşlığı varmış, iki yüz atlı ile gelip SaintGermain'i kuşatmış. Ama Duc d'Alençon korkmuş, La Mole Ja cellâda teslim edilmiş.

Mademoiselle Mathilde'in asıl içine işleyen... Bunu bana kendi itiraf etti, yedi sekiz yıl oluyor, o zaman daha on iki yaşında idi ama o, kafalı bir kızdır, hem de ne akıl!.. Akademi üyesi bunu söylerken başını göğe kaldırıyordu. Bu siyasî felâkette onun asıl içine işleyen, Navarre kraliçesi Marguerite'in Greve meydanında bir eve gizlenip cellâttan, âşıkının kesik başını istemeye cesaret etmiş olmasıdır. Kraliçe Marguerite, ertesi gece yarısı o başı alıp bir arabaya binmiş, Monmartre tepesi eteğinde bir küçük kiliseye götürüp kendi elleriyle gömmüş.

Bu olaydan bir hayli etkilenen Julien sordu:

– Sahi mi?

Mademoiselle Mathilde, işte gördüğünüz gibi bu eski vaka-yı düşünmez, otuz nisan günü yas tutmuyor diye kardeşini adam yerine koymaz. Coconasso'nun adı, İtalyanların çoğu gibi, Annibal'mış diyor, o idamdan beri, La Mole ile Coconasso arasındaki samimî dostluğun hâtırasına saygıdan dolayı, bu ailenin bütün erkek çocuklarının bir adı da Annibal olur.

Akademi üyesi sesini biraz alçaltarak:

– O Coconasso, IX. Charles'ın kendi sözleriyle, 24 ağustos 1572'de en insafsızca adam öldürenlerden biriymiş. Fakat, sevgili Sorel, siz bu konağın adamlarından olarsınız da bunları bilmeyesiniz, doğrusu şaşılacak şey.

– Sofrada Mademoiselle de La Mole'ün kardeşine iki kere Annibal dediğini duymuştum, demek bunun içinmiş. Yanlış duyduğumu sanmıştım.

– Sitem olsun diye öyle söyler. Marquise’in böyle deliliklere ses çıkarmamasını bir türlü aklım almıyor. O uzun boylu kızı alacak kocanın çekeceği var!

Akademi üyesi Mathilde’i yeren birkaç cümle daha söyledi. Gözlerinde parlayan neşe ve lâubalilik, Julien’in fenasına gitti, içinden: Biz burada iki uşak, efendilerimizi çekiştiriyoruz. Ama bu akademiciden ne görsem şaşmam.

Bir gün Julien onun, Marquise’in ayaklarına kapandığını görmüştü; taşrada oturan bir yeğeni için tütün satıcılığı bulmak istiyormuş... Akşamı, Mademoiselle de La Mole’ün hizmetçilerinden bir kız (o da, zamanında Elisa gibi, Julien’i gözüne kestirmişti), hanımının karalar giymesinin gösteriş olmadığını Julien’e anlattı. Bu tuhaflık, kızın yaratılışından geliyordu. Çağının en zeki kraliçesinin taparcasına gönül verdiği âşıkı olan o Boniface de La Mole’ü gerçekten severdi; o adam dostlarını tutsaklıktan kurtarmak için canını vermişti. Dostları da ne dosttu! İçlerinden biri hanedanın en büyüğü, biri de IV. Henri!

Madame de Renal’in her hareketinde parlar gibi kendini gösteren tabiiliğe alışık olan Julien, Paris kadınlarında bütün gördüklerine yapmacık diye bakıyordu; hele biraz da hüzünlü bir günü oldu mu, artık onlara diyecek söz bulamazdı. Ama Mademoiselle de La Mole’e karşı başka idi. Onun duruşundaki soyluluğun verdiği güzelliği, ilk zamanlar, bir duygusuzluk diye karşılamıştı; öyle olmadığını artık anlamaya başladı. Onunla uzun uzun sohbetleri oldu; baharın güzel günlerinde, akşam yemeğinden sonra bazen Mademoiselle de La Mole, Julien ile bahçeye çıkıp salonun açık olan pencereleri boyunca geziyordu. Bir gün ona d’Aubigne’nin tarihini, Brantome’u okuduğunu söyledi. Julien içinden: Tuhaf kitaplar! Marquise’e sorsan, kızına Valter Scott’un romanlarını okutmaz!

Yine bir gün Mathilde, gözleri zevkle parlayarak – hayranlığın içten geldiğine en iyi delil budur – Memoire de l’Etoile’de okuduğu bir hikâyeyi anlattı: III. Henri zamanında bir kadın, kocasını başka bir kadınla görünce hançerleyip öldürmüş... Julien’in koltukları kabarıyordu. Çevresindekilerden o derece saygı gören, akademi üyesinin dediğine göre de, bütün ev halkına sözünü geçiren bir hanım, onunla hemen hemen dostluğa benzeyen bir hal alarak konuşmağa tenezzül ediyordu.

Aradan çok geçmedi, Julien kendi kendine: Yanılmışım.. o bana dostluk göstermiyor, konuşmağa ihtiyacı var; trajedyâ kahramanlarının, içlerini dökcek birer sırdaşları vardır ya! Bu kız da beni seçti. Bu aile içinde beni bilgin sanıyorlar. Hele ben bir Brantome’u, d’Aubegne’yi, l’Etoile’i okuyayım. Mademoiselle de La Mole’ün sözünü ettiği olayların birkaçı için olsun öyle değilmiş diyebilirim. Ben öyle sade susup dinleyen sırdaş rolünde kalmağa razı değilim.

Duruşunda, bakışında hem bir çalım, hem de bir tabiiilik olan o kızla konuştukları, yavaş yavaş, daha ilgi ile dinlenecek şeyler olmaya başladı. Baş kaldırmış bir halk çocuğu olduğunu, öyle gözükmek gerektiğini unutuyordu. Mademoiselle de La Mole’ü bilgili, hatta akli başında bir kız buluyordu. Onun bahçede anlattığı fikirleri, salonda açtıklarından çok başka idi. Bazan, Julien’le konuşurken gösterdiği coşkunluk, açık sözlülük, her zamanki o azametli, soğuk haliyle tam bir tezat oluşturuyordu.

Bir gün Julien’e, akıllı uslu, coşkunca parlayan gözlerle, Ligue savaşları, Fransa’nın destanlara layık kahramanlıklar devridir, dedi. O devirde herkes, arzu ettiği bir şeyi elde etmek, tuttuğu tarafı kazandırmak için çarpışıyor; imparatorunuzun zamanında olduğu gibi göğsüne nişan taksın diye öyle bayağıca bir umutla çarpışmıyordu. Siz de itiraf edin ki, o zamanın

adamlarında bencillik, küçüklük çok daha azmış. Ben o zamanı çok severim.

Julien:

– Boniface de La Mole de o yüzyılın kahramanı, değil mi?

Herhalde onun sevildiği gibi sevilme tatlı şey olsa gerek. Bugünkü kadınlardan hangisi, âşıkının kesik başına el değdirse tüyleri ürpermez?

Madame de La Mole kızını içeri çağırdı. İkiyüzlülüğün, yararlı olabilmesi için, gizlenmesi gerekir; Julien de, yukarıdaki sözlerden anlaşılacağı üzere, Napolyon için beslediği hayranlığı Mademoiselle de La Mole'e biraz açmıştı. Julien, bahçede yalnız kalır kalmaz, kendi kendine: İşte bu adamların bize karşı olan üstünlükleri, dedi. Atalarının tarihi onları bayağı hislerin üstüne çıkarıyor; her daim ne ile geçineceklerini düşünmeye de mecbur değiller. Sonra acı acı içini çekti ve ekledi: Ben bu yüksek hisler, çıkarlar üzerinde fikir yürütmeye layık adam bile değilim; hiç şüphesiz onları iyice anlamam da! Ekmeğimi alacak bin frank gelirim olmadığı için bütün ömrüm, bir sürü ikiyüzlülükle geçiyor.

Koşarak tekrar bahçeye gelen Mathilde:

– Ne düşünüyorsunuz?

Bu soruda bir içtenlik vardı; gene onunla konuşayım diye koşarak, soluk soluğa gelmişti. Julien de kendini hor görmekten artık bezmişti. Öyle zengin bir kıza yoksulluğundan söz ederken utançtan kıpkırmızı oldu. Gururlu haliyle, hiçbir şey istemediğini belli etmeye çalıştı. Şimdiye değin Mathilde'e hiç böyle şirin gözükmemişti; Mathilde onda çoğu zaman görmediği bir duygusallık, bir açık gönüllülük gördü.

O akşamın üzerinden daha bir ay bile geçmemişti; Julien bir gün La Mole konağının bahçesinde düşünceli düşünceli dolaşıyordu; fakat artık yüzünde, kendini hep aşağı hissetmenin

verdiği o sertlik, o filozofça gururdan eser yoktu. Kardeşiyle koşarken ayağını acıttığını söyleyen Mademoiselle de La Mole'ü, salon kapısına kadar götürüp dönmüştü.

Julien içinden: Koluma tuhaf tuhaf yaslandı, diyordu; acaba ben kendimi beğeniyorum da onun için mi bana öyle geliyor? Yoksa gerçekten o kız benden hoşlanıyor mu? Kendisine gururumun ıstıraplarından söz ettiğim zamanlar bile beni sessizce dinliyor, oysaki herkese karşı ne kadar burnu büyüktür. Salondakiler, onun benimle konuşurken aldığı hali görseler hayret içinde kalırlar. Bana gösterdiği yumuşak başlılığı kimseye göstermiyor, burası inkâr edilemez.

Julien, ondan görmüş olduğu garip dostluğu gözünde büyütmemeye çabalıyordu. O dostluğu kendisi de silâhları bırakmadan açılmış bir müzakereye benzetiyordu. Her gün buluştuğlarında, bir gün önceki hemen hemen laubali tavra varmadan kendi kendilerine: Bugün dost mu olacağız, düşman mı? diye sorarlardı, İlk söyledikleri cümlelerde, bahsedilen şeyin esasını önemsemez, her ikisi de ancak şekle dikkat ederdi. Julien, o azametli kızın bir tek hakaretini bile karşılıksız, cezasız bırakacak olursa her şeyi kaybedeceğini anlatmıştı. Aramız açılacaksa bu ilk seferde, gururumun meşru haklarını savunmak olmalı; yoksa kendi haysiyetime borçlu olduğum en ufacık görevden kaçınırsam birtakım hafifseme gösteren davranışlarla karşılaşacağım şüphesizdir, onları reddederek bozuşmak fayda vermez.

Birkaç kere, sinirli günlerinde, Mathilde ona karşı bir hanımefendi tavrı takınmaya kalkıştı; bu işe girişirken doğrusu hayli zekâ, kurnazlık gösteriyordu; fakat her seferinde Julien bu tür davranışları sertlikle reddediyordu.

Bir gün onun sözünü birden keserek:

– Mademaiselle de La Mole’ün, babasının kâtibine verilecek bir emri mi var? Emirlerini saygı ile dinleyip yerine getirmek görevidir; bundan başka da bir diyeceği yoktur. Ona verilen aylık, salt şahsına ait olan düşünceleri söylesin diye değildir.

Aralarındaki bu durum, Julien’in aklına gelen garip şüpheler, o pek ihtişamlı fakat her şeyden korkulan, ne ile alay edilse münasebetsizlik sayılan salonda ilk zamanlar içine çöken sıkıntıyı dağıtmıştı.

Onun beni sevmesi doğrusu pek tuhaf olur!.. İster sevsin, ister sevmesin, düşündüklerimi söylediğim zaman dinleyen akıllı bir kız; hem de bütün ev halkını, hele Marquis de Croisenois’yi tir tir titreten bir kız! O delikanlı son derece terbiyeli, halim selim, hem de yiğit; asilliğinin, servetinin verdiği meziyetlerin biri bende olsa içim rahat ederdi. Kızı deliler gibi seviyor, bir Parisli ne kadar sevebilirse o kadar seviyor, onu alacak. M. de La Mole bana, evlenme sözleşmesini hazırlamak için iki tarafın noterine de kaç defa mektup yazdırttı. Ben, kalem elimdeyken uşak durumundaydım ama iki saat sonra bahçede o kibar delikanlıyı alt ediyorum; doğrusu kızın beni ona tercih ettiği pek belli, pek açık. Belki de ona, ileride kocası olacak diye kini var. Onda o azamet varken bu da olabilir. Bana gösterdiği iyi davranışlar de beni, para ile tutulmuş bir sırdaş saymasından geliyor!

Hayır, hayır! Ya ben deliyim yahut da o kız bana kendini sevdirmek istiyor! Ne kadar soğuk davransam, beni o kadar arıyor. Böyle hareketi belki de mahsus gösteriş olsun diyedir; ama ben, beklemediği zaman karşısına çıktığımda, yine gözleri parlıyor. Parisli kadınlar yapmacıkta bu derece ustamı? Hayret doğrusu! Hem bana ne? Görünüş benim için tatlı ya! Çıkaralım bu görünüşün tadını!.. Ne de güzel kız! Bazen bana

bir bakışı var, işte o zamanlar yakından gördüm mü, o iri mavi gözleri pek hoşuma gidiyor! Bu bahar nerde, geçen yılın baharı nerde! Geçen yıl ben üç yüz kötü ikiyüzlü arasında, bedbaht yaşıyor, kendimi ancak iradem sayesinde kurtarıyordum! Ben de hemen en azından onlar kadar kötü bir insan olmuştum.

Şüphe dolu günlerinde Julien: O kız benimle eğleniyor, diye düşünüyordu. Beni alaya almak için kardeşiyle birlik olmuş. Ama kardeşini de azmi yok diye, adamdan saymıyor. Bir gün bana onun sözünü ederken: Yürekli adamdır ama işte o kadar. Hem de ancak İspanyollar'ın kılıcı karşısında cesur. Paris'te her şeyden korkar, her tarafta gülünç olmak tehlikesi görür. Herkesin düşündüğünden başka bir tek fikir beslemeğe cesaret edemez. Kardeşinden söz ederken işte hep böyle şeyler söylüyor; onu hep ben destekliyorum. Ancak on dokuzunda bir kız! İnsan o yaşta kendine bir ikiyüzlülük yolu çizer, günün bir anında bile şaşmadan onu takip edebilmesi mümkün mü?

Mademoiselle de La Mole iri mavi gözlerini bana dikip de o tuhaf haliyle bakmağa başladı mı, Comte Norbert hemen uzaklaşıyor. Bu hal beni kuşkulandırıyor; kız kardeşinin, konağın uşaklarından birini gözüne kestirmesi onu sinirlendirmeli değil mi? Dük de Chaulnes benden uşak diye söz ediyordu. Bunu hatırlayınca, her duygu siliniyor, yalnızca öfke kalıyordu. Acaba o Dük denilen kaçık herifin böyle demesi, eski dil sevdasından mı?

Julien bir kaplan gibi bakarak devam ediyordu: Doğrusu güzel kız! Onun koynuna gireceğim, sonra kaçarım; kaçarken beni rahatsız etmeye kalkanın da vay haline! Bu düşünce Julien'in biricik işi oldu; başka hiçbir şey aklına girmiyordu. Günleri birer saat gibi geçiyordu. Her an ciddi bir işle uğraş-

mak istiyor fakat aklı fikri hep o hülyaya dalıyordu; bir on beş dakika geçmeden kalbi hırsıyla çarparak kendine geliyor, zihni perişan, yine o fikre saplanıyordu: Beni seviyor mu?

XI. BÖLÜM

BİR KIZIN SÜRDÜĞÜ HÜKÜM

Güzelliğine hayranım ama o alaycı zekâsından korkarım.

MERIMEE

Julien: Ah! Onu sevmeye layık olabilseydim, ah! N'olurdu kara ceketli bir kâtip parçası olmaktan kurtulabilseydim! deyip Mathilde'in güzelliğini gözünde büyütme veya La Mole'lerin doğuşlarında bulunan azamete (onun yanında Mathilde'in azametinin mazametinin kaldığı da yoktu ya!), o azamete hırslanmakla geçirdiği vakti, salonda olup bitenleri incelemeye harcasaydı, kızın etrafındakilere hükmedebilmesinin sırrını anlardı. Bir kimse hoşuna gitmeyecek bir şey yaptı, söyledi mi, Mademoiselle de La Mole onu bir alayla cezalandırırdı. Bu alay öyle ölçülü, öyle seçme olur, ilk bakışta tutarlı gözükür ama öyle yerinde fırlatılıverirdi ki yarası gitgide, insan düşündükçe büyürdü. Bu yara, alaya uğrayanın ta onuruna işler, dayanılmaz bir acı bırakırdı. Mathilde, ailenin öteki kişilerinin önemseyerek arzu ettiği birçok şeylere hiç aldırmadığından onların gözüne hep soğukkanlı gözükürdü. Soyluların salonlarına gidip de sonra sözünü etmek tatlı olur ama oraların başka bir tadı yoktur; oralarda görülen manasızlık, ikiyüzlülüğe zorla kapı açan o basmakalıp sözler, gönül bulandırıcı özellikleriyle insanı çileden çıkarır. Yalnız nezaket, ancak ilk günler iyi bir şeymiş gibi gözükür. Julien bunu hissediyordu; önce pek beğenmişti ama şimdi de şaşkınlık içindeydi. Bu terbiye, nezaket denilen şey, diyordu, insana kabaca hareketlerin verebileceği öfkenin uyuşmasından başka bir şey değil. Mat-

hilde'in çoğu vakit içi sıkılırdı; belki o, nerede olsa, böyle iç sıkıntısı çekecekti. İşte öyle zamanlarında iğneleyici, nükteli bir söz buluvermek onun için hem vakit geçirecek bir iş, hem de gerçekten bir zevk olurdu.

Marquis de Croisenois'ya, Comte de Caylus'e gene onlar gibi son derece asil, terbiyeli iki üç delikanlıya umut vermesi belki sadece canı alay istediği zaman karşısında büyük anası ve büyük babasından, şu akademi üyesinden, onlara yalakalık eden beş altı emir kulundan daha eğlenceli adamlar bulunsun diye idi. Yoksa o delikanlıların, Mathilde'in gözünde, yeni yeni yergilere vesile olmaktan başka bir değerleri yoktu.

Mathilde'i severiz fakat içimiz sızlayarak itiraf edelim ki o delikanlıların çoğundan mektuplar almış, bazılarına da cevap vermişti. Hemen söylemek gerekir ki onun bu haline bakıp da: İşte zamane kızları! diye dövünmek doğru olmaz. Asilzade kızlarının terbiye gördüğü SacreCoeur manastırında yetişenler ona benzemez, öyle ihtiyatsız değillerdir.

Bir gün Marquis de Croisenois Mathilde'e, kızın bir gün önce gönderdiği, adını lekeleyebilecek bir mektubu geri verdi. Marquis, böyle yüksek bir ihtiyat eseri göstermekle işini hayli ilerleteceğini umuyordu. Fakat Mathilde'nin mektuplaşması, tedbirsizlik olsun diye idi. Onun bütün zevki, kendini tehlikeye atmak, talihi ile oynamaktı. Marquis de Croisenois ile tam altı hafta hiç konuşmadı. Delikanlılardan aldığı mektuplarla gönül eğlendiriyordu. Kendine sorsanız, o mektupların hepsi birbirinin aynısıydı. Hepsinde daima en derin, en gamlı aşktan söz ediliyordu. Akrabasından bir kıza:

– Hepsi de Kudüs'e harbe gitmeğe hazır aynı kusursuz adam! Bundan daha tatsız ne olabilir? İşte bana bütün hayatımda hep böyle mektuplar gelecek! Bu tür mektuplar her yirmi yılda bir, zamanın modası ne ise ona göre değişir, impara-

torluk zamanında herhalde hu kadar renksiz değilmiştir. O zamanlar bütün bu soylu delikanlılar gerçekten bir büyüklüğü olan işlere karışmış, hiç olmazsa onları görmüşler. Dayım Dük de N., Wagram savaşında bulunmuş.

Akrabasından olan o kız, Mademoiselle de Sainte Heredite:

– Savaşta pala çalmak için de akıl mı lazım? Hem bir kere savaşa gittiler mi, artık hep onun sözünü ederler.

– İşte bütün o sözler, savaşta neler yaptıklarını anlatmaları benim hoşuma gidiyor. Hakikî bir savaşta, on binlerce adam öldürülen bir Napolyon savaşında bulunmak, insanın ne yiğit olduğunu gösterir. Tehlikeye atılmak ruhu yükseltir; iç sıkıntısından, şu benim peşime düşen zavallıların çektiğı iç sıkıntısından kurtarır; o iç sıkıntısı hastalık gibi, insandan insana bulaşıp yayılır. O adamların hangisinin aklından, şöyle büyük bir iş görmek geçiyor? Beni almağa çalışıyorlar, işte bütün işleri! Ben zenginim, babam da damadını zenginleştirebilir. Allah vere de biraz eğlenceli bir damat bulabilse!

Mathilde'in çevresi için verdiği hükümler, dünyayı görüşü, o canlı, açık, herkesinkinden aykırı fakat böyle olduğu için hoş fikirleri dilini biraz bozuyordu. Onun bir sözü bazen, o pek terbiyeli dostlarına bir kabalık gibi gelirdi. Mathilde'i beğenip sohbetini aramak âdeta bir moda olmasaydı dostlar, konuşmasının bir kadın inceliğine yaraşmayacak kadar parlak olduğunu ileri sürmekten bile çekinmezlerdi. Mathilde de, Boulogne korusunda at sefasına çıkan cici baylara karşı doğrusu haksızlık ediyordu. Gelecek günlerini düşündükçe bir korku, bir dehşet değil (böyle bir his, heyecan vereceğı için işine gelebilirdi), bir iğrenme duyuyordu; bu his, o yaştaki pek az insanda görülür.

Ne eksiğı vardı sanki? Para ise para, soy ise soy, zekâ ise zekâ; herkesin söyleyip kendisinin de sandığına bakılırsa gü-

zellik... Talih ondan hiçbir şeyi esirgememiş, her şeyi bol bol vermişti.

Faubourg Saint Germain kızlarının en büyük mirasa konacak olanı işte böyle şeyler düşünüyordu; fakat o sırada Julien'le gezinmekten hoşlanmaya başladı. Onun gururuna şaştı; o orta halli aile çocuğunun işgüzarlığına hayran oldu. Abbe Maury gibi bu da piskopos olmanın yolunu bulacak! diye düşündü.

Julien, onun düşüncelerinden çoğunu kabul etmiyor, içten gelen, bir oyun olmadığı pek belli bir karşı koymayla karşılıyordu; bu hal Mathilde'in dikkatinden kaçmadı, onu çok düşündürdü. Julien ile konuştuklarını, en küçük, en önemsiz yerlerine kadar Mademoiselle de Sainte Heredite'ye anlatıyor, gene de onların asıl inceliklerini gösteremediğini sanıyordu.

Birdenbire gönlünü aydınlatan bir şey aklından geçti; inanılmaz bir sevinç içinde, kendi kendine: Ben sevmek mutluluğuna ermişim. Seviyorum, seviyorum işte! Bunda anlaşılmayacak ne var sanki? Benim yaşımda genç, güzel, zeki bir kız heyecan, haz duyunca bu aşk değildir de nedir? Ne yapsam boş! Croisenois'yı, Caylus'u, bütün o tip adamları bir türlü sevmeyeceğim, onlar için aşk duyamayacağım. Onlar pek kusursuz, belki fazla kusursuz; kısacası onlar içimi sıkıyor.

Manon Lescaut'da, La Nouvelle Heloise'de, Portekizli rahibenin mektuplarında, daha birçok romanlarda okuduğu aşk betimlerini birer birer aklından geçirdi. Söylemeye gerek yok, gerçekten yalnız çılgınca aşkı, büyük ihtirası düşünüyordu. Şu hafif çeşidinden aşk o yaşta, o asillikte bir kıza layık olabilir mi? Mathilde aşk deyince hatırıma gelen şey, Fransa'da III. Henri ile Bassompierre zamanında görülen kahramanca histi. O aşk, engellere alçakça boyun eğmez, insanlara hep büyük işler gördürürdü.

Bugün ise Catherine de Medicis'in veya XIII. Louis'ninki gibi hakikî bir saray olmaması benim için ne felâket! Ben kendimi dünyada en cüretli, en büyük işleri görecekteki seviyede hissediyorum. XIII. Louis gibi gönlü büyük bir kral aşk ile dizlerime kapanmış... Ben onun için neler yapmam! Onu, baron de Tolly'nin dediği gibi Vendee'ye götürürüm, oradan tekrar saltanata kavuşur; meşrutiyet kalkar... Julien de bana yardım eder. Onun eksikliği bir ad, bir de servet değil mi? Hem kendine bir ad edinir, hem de zengin olur.

Croisenois'nın hiçbir eksikliği yok; o, bütün ömründe yarı ultra, yarı hürriyetçi bir dük olarak kalacak, iş görmek lazım geldiği anda ne yapacağını bilmeyecek, ne sağda aşırılığa varacak, ne solda; bunun için de her yerde ikinci olmaktan kurtulmayacak. Hangi büyük iş vardır ki, ilk başladığı zaman bir aşırılık sayılsın? Ancak olup bittikten sonra, sıradan adamlar ona imkân verir. Evet, kalbimde aşk artık bütün mucizeleriyle yaşayacak; bunu, içime can veren ateşten anlıyorum. Tarih bana böyle lütfetmeye borçluydu. Bir kimsenin üzerinde bütün üstünlükleri toplaması boşuna değildi ya! Bahtiyarlığım, bana layık bir bahtiyarlık olacak! Her günüm, bir gün öncekinin soğuk bir tekrarı olarak kalmayacak. Cemiyetteki durumu bakımından benden çok uzak olan bir adamı sevmek bile bir cüret değil mi? Bakalım o her vakit bana layık olacak mı? Onda hele bir zaaf sezmeyeyim, hemen o saat bırakırım. Benim gibi soyu asil, söylediklerine göre (bunu babası söyledi) yaratılışında da chevalier'lik olan bir kızın, alıkça işler görmesi mümkün mü!

Ben Marquis de Croisenois'yı sevseydim onun yanında alık, beceriksiz bir kadın olmayacak mıydım? Benim bahtiyarlığım da halamın, dayımın, o adamdan bile saymadığım kızlarının bahtiyarlığının bir eşi olacaktı. Zavallı Marquis bana neler

söyleyecek, ben ona ne cevaplar vereceğim, hepsini şimdiden biliyorum, insanı esneten bir aşktan ne hayır gelir? Sofu olup manastıra girmek bin kat iyi. Bizim nikâhımız da halamın kızının nikâhı gibi olacak, büyük babamla büyük anam, torunlarının mürüvvetini gördüler diye sevinecek... Elbette karşı taraf, önce noterin hazırladığı sözleşmeye son bir madde ilâve ettirdi diye kızgın olmazlarsa!..

XII. BÖLÜM

ACABA O DA BİR DANTON MU?

Bugün IV. Henry adıyla Fransa'da saltanat süren Navarre kralına varmış olan halam güzel Marguerite de Valois'nm yaratılışında başlıca görülen şey yürek çarpıntısı ihtiyacı idi. O sevimli kral kızının mayası kumar düşkünlüğüyle yoğrulmuştu; ta on altısından beri kardeşleriyle bir düziye bozulup barışmaları hep bu yüzdendir. Bir kız da kumara girişti mi, ortaya en kıymetli malını, yani adını, bütün ömründe görebileceği itibarını koymaz da neyi kor?

IX. Charles'ın piçi dük d'ANGOULEME'in hatıratı.

Julien'le sözleşme imzalamak, noter moter gibi şeyler yok. Onunla benim aramda her şey talihe bırakılacak, her şeyde destan kahramanlarına yaraşır bir hal olacak. Onun bir de soyu asil olsaydı benim aşkım Marguerite de Valois'nın zamanın en ünlü adamı La Mole'ü sevmesinden farklı olmazdı. Bu zaman sarayının delikanlıları her davranışlarında uygunluk gözetip biraz aykırı bir işe girişmenin akıllarına gelmesinden bile titriyorlarsa kabahat bende mi? Yunanistan'a veya Afrika'ya kadar bir gidip gezmek onların gözünde cesaretin son derecesi oluyor; buna da kalkışsalar yine sürü halinde kalkışsırlar ya! Yalnız kaldılar mı da korkuyorlar; karşılarına bir bedevi çıkar da mızrağını saplar diye değil, gülünç oluverirler diye korkuyorlar. Bu korku onları delirtiyor.

Benim Julien'im ne yapsa hep tek başına yapar. Tanrı onu özene bezene yaratmış! Başkalarından yardım istemek, onlara güvenip iş görmek aklından bile geçmiyor! Başkalarım adam

yerine koymuyor, benim onu adam saymam da bunun için. O, yoksulluğu ile beraber asil bir soydan olsaydı, benim onu sevmem düpedüz bir budalalık sayılır, benim için sadece tam dengini bulamadı derlerdi; ben öyle şeye razı olmazdım; o zaman benim aşkımda büyük ihtirasların baş niteliğinden, yenilmesi çok zor bir işe girişip hâdisenin ne olacağını bilmeden atılmak cesaretinden iz bile olmazdı.

Mademoiselle de La Mole'ün zihni bu güzel güzel düşüncelere o kadar dalmıştı ki ertesi gün, farkına bile varmadan, Marquis de Croisenois'ya da, kardeşine de Julien'i övüp durdu, övmelerini pek ileri vardırıp gençlerin canını sıktı. Kardeşi:

– O delikanlıdan kendinizi koruyun, dedi, fazla azim var onda; yeniden ihtilâl çıkarsa hepimizin kafasını kestirir.

Mathilde buna hiç cevap vermedi; kardeşi ile Marquis de Croisenois'yı, azimden gözleri yılmış diye alaya aldı. içinden: Bütün bu sözler beklenilmedik bir halle karşılaşmak, beklenilmedik bir şey karşısında ne yapacaklarını bilememek korkusundan geliyor.

– Hep, hep o gülünç olmak korkusu, ama, baylar, o sizin korktuğunuz canavar 1816'da öldü.

M. de La Mole: İki parti bulunan bir memlekette gülünçlük kalmaz, derdi. Kızı bu düşünceyi anlamıştı. Julien'i yerenlere:

– Siz, baylar, siz, bütün ömrünüzde korkacaksınız; sonra bir gün bakacaksınız size: “Korktuğun kurt değil, kurdun gölgesiydi” deyiverecekler.

Mathilde biraz sonra onların yanından ayrıldı. Kardeşinin sözü içini ürpertiyordu; onu bir türlü aklından çıkaramayıp epeyce meraklandı; fakat ertesi gün, o sözü, övmelerin en güzeli diye karşıladı.

“Her türlü azmin öldüğü bu sırada Julien’in azmi, gözlerini korkutuyor. Kardeşimin sözünü, Julien’e anlatırım; bakalım nasıl karşılayıp cevap verecek. Ama bunu söylemek için, gözlerinin parladığı bir zamanı beklemeli. O zaman yalan söyleyemez.”

Uzun, belirsiz bir hülyadan sonra ekledi:

– Olsa olsa o bir Danton olur! Ne yapalım! İhtilâl yeniden başlar. O zaman Croisenois ile kardeşim acaba ne yaparlar? Ne yapacaklarını bilmeyecek ne var? Asilce boyun eğmekten başka ellerinden ne iş gelir. Koyun kahramanlığı gösterip ses çıkarmadan boğazlarını bıçağa uzatırlar. Benim Julien’im ise, bir parçacık kurtulma umudu görsün, kendisini tutuklamaya gelecek Jacobin’in beynini patlatır. O, yaptığına zevksizlik diyecekler diye korkmaz.

Bu son söz Mathilde’i düşüncelere daldırdı; elemli hâtıralar uyandırıyor, gene kolunu kanadını kırıyordu. Bu söz M. de Caylus’ün, M. de Croisenoia’nın, M. de Luz’ün, kardeşinin alaylarını hatırlıyordu. O baylar Julien’in sözü açılınca: “Onda gönülsüz, riyakâr bir papaz hali var” derlerdi.

Mathilde’in gözleri yine sevinçle parladı:

– Bu şekilde alay etmeleri de Julien’in, bu kış gördüğümüz adamların en üstünü olduğunu ispat etmez mi? Kusurları varmış, varsın olsun; gülünçlükleri varmış, varsın olsun. Onda bir büyüklük var ki işte bu, başkalarına hoşgörü ile davranan o adamların ağırına gidiyor. Evet, yoksul genç, papaz olmak için okuyup çalışmış; onlar süvari bölüğü kumandanı, okuma-ya ihtiyaçları yok; öylesine hayat çok daha rahat.

Her zaman siyah ceket ile geziyor, yüzü de papaz yüzü, öyle olmasa zavallı çocuk acından ölecek. Ama bütün bu eksiklerine rağmen onun meziyeti var, bu meziyet de o adamları yıldırıyor; bu besbelli. Hem onun yüzünde papazlık varsa bile bu,

bir an baş başa kaldık mı, kayboluyor. O baylar da zarif, beklenmedik bir söz söylediklerini sanınca, ilk önce Julien'e bakmıyorlar mı? Bunu ben kaç kere gördüm. Oysa pek iyi biliyorlar ki Julien, kendisine bir şey sorulmazsa, ağzını açıp onlara söz bile söylemez. O, ancak bana söz söylüyor, benim yüksek bir ruhum olduğunu sanıyor. Onların karşı koymalarına cevap vermesi de saygısızlık olmasın diye. Hemen işi saygıya döküyor. Benimle saatlerce tartışıyor, küçücük bir itirazım olsa fikirlerinin doğruluğundan şüphe ediyor. Bu kış kurşun atan filân olmadı; herkes ancak güzel sözle dikkat çekmek istedi. Babam üstün bir adamdır. Ailemizin servetini, şanını da çok ileri götürecektir; o, Julien'i sayıyor. Ondan başkasının da Julien'e kını var, kimse onu hafifsemiyor. Belki annemin sofı ahbabları onu hafifsiyorsa işte o kadar.

Comte de Caylus'un ata pek merakı vardı yahut kendini öyle göstermek isterdi. Hayatını tavlada geçirir, bazen yemeğini bile orada yerdi. Bir taraftan bu merakı, bir taraftan da hiç gülmemek huyu, onu dostları arasında ciddî, saygıya layık bir adam diye tanıtmıştı:

Mathilde'in etrafını çevirenlerin şahini de, aslanı da hep o idi.

Ertesi akşam salonda, Madame de La Mole'un koltuğu arkasında toplanınca M. de Caylus, Croiaenoig ile Norbert'in de yardımı ile hemen Mathilde'in Julien hakkında beslediği iyi fikre, itiraz etmeye başladı; Julien orada değildi; Comte da bu sözü, Mathilde'i görür görmez, damdan düşer gibi etmişti. Mathilde, onun bu ince hesabını hemen anladı, pek hoşlandı.

İçinden: "Oh! Oh! Yılda on liracık geliri olan, kendilerine ancak bir şey sorarlarsa cevap verebilen bir adama karşı, onda büyük bir zekâ gördükleri için el birliği etmişler. Siyah ceke-tiyle onları korkutuyor. Ya apoleti olsa ne yapacaklar acaba?"

Mathilde, o akşam her zamankinden daha atılgan, daha parlak bir zekâ göstererek konuşuyordu. Daha ilk saldırılarında Caylus'u da, yamaklarını da iğneli, ince alaylarla susturdu. O parlak subayların Julien'e karşı açtıkları alay ateşi kesilince Mathilde, M. de Caylus'e:

– Yarın, olur a! Franche – Comte dağları ileri gelenlerinden biri Julien'in kendi oğlu olduğunu öğrenip ona soyluluk gösteren bir soyadı ile birkaç bin frank da para verse, altı haftaya kalmaz, Julien de sizler gibi bıyıklarını uzatır; altı aya kalmaz, o da sizler gibi bir süvari bölüğünün başına geçer. O zaman yaratılışındaki büyüklük kimseye gülünç görünmez. O zaman siz, yarın bir dük olacağım diye övünen bay, saray asilzadelerinin taşra eşrafından üstün olduklarını söylemekten, bu eski ve boş sözü tazelemekten başka ne yapabilirsiniz? Ya ben, sizi çileden çıkarmak için daha ileri gider de Julien'in asıl babası Napolyon savaşlarında tutsak edilip Besançon'a getirilmiş bir İspanyol düküdür, ölüm döşeğinde bir vicdan azabı duyup onun kendi oğlu olduğunu söylemiş dersem, siz artık ne yapabilirsiniz?

Julien'i bir piç farz ederek böyle ihtimaller saymaya girişmek, M. de Caylus ile M. de Croisenois'ya bir zevksizlik eseri gibi geliyordu. Onlar, Mathilde'nin yürüttüğü muhakemede ancak bu tarafı görebildiler. Norbert'in kız kardeşinden gözü yıldı ama onun söyledikleri de o kadar açıktı ki ağırbaşlı, düşünceli bir hal takındı; açıkça söyleyelim ki bu hal, Norbert'in o gülünç, o saf çehresine pek yakışmıyordu. Birkaç söz söylemeyi gözüne aldı.

Mathilde ciddimsi bir tavırla:

– Siz hasta mısınız, dostum? Şaka edilirken böyle ahlak dersi vermeğe kalkışmak, doğrusu hayra alâmet değildir.

– Siz de mi ahlak dersi vereceksiniz? Yoksa bir valilik mi istiyorsunuz?

Mathilde, Comte de Caylus'ün kızgınlığını da, Norbert'in öfkesini de, M. de Croisenois'in o sessiz, tasalı duruşunu da çabucak unuttu. Şimdi ruhunu endişe verici bir fikir sarmıştı; onu düşünüp bir karar vermesi lazımdı.

İçinden: “Julien benimle açıkça konuşuyor, dedi; o yaşta bir adamın, talihin küçük bir aileden yetiştirip gönlüne bu kadar şaşılacak bir hırs vererek büsbütün bahtsız ettiği bir adamın, kendine bir kadın dost edinmeğe ihtiyacı vardır. Belki ben onun için öyle bir dost olabilirim ama onda aşktan eser görmüyorum. Yaratılışında öyle bir cüretkârlık varken çekinmez, bana âşık olduğunu da söylerdi.”

Mathilde, kararsızlık ve şüphe içindeydi; o andan itibaren ruhunu kavrayıp bir dakika bile bırakmayan o kendi kendisiyle tartışma, Julien'le her konuştuğunda yeni yeni deliller bulup büyüyordu; bu yüzden Mathilde eskiden sık sık uğradığı iç sıkıntılarından kurtulmuştu.

Bir gün hükümete geçip rahipler sınıfına büyük iyilikleri dokunabilecek akıllı bir adamın kızı olduğu için, SacreCoeur kadın ruhban okulunda, Mathilde'nin yüzüne gülmüşler, ona son derece yalakalık etmişlerdi. İnsan bir kere bu felâkete düştü mü, bir daha avunamaz. O okulda Mathilde'nin kafasına, soyunun asilliği, zenginliği, daha bilmem ne meziyetleri dolayısıyla, herkesten daha bahtiyar olacağı fikri konmuştu. Hükümdarların, hükümdar oğullarının, kızlarının çektikleri iç sıkıntıları, birtakım deliliklere kalkmaları da hep bu yüzendir. Mathilde de, bu fikrin uğursuz etkisinden kurtulamamıştı. Bir insan ne kadar akıllı olursa olsun, daha on yaşındayken de bütün bir okul halkının, görünüşte pek haklı olan dalkavukça sözlerine kanmaz da ne yapar sanki?

Gönlünde Julien'i sevdiği fikri doğunca Mathilde bir daha iç sıkıntısı nedir bilmedi. Bir büyük aşk ihtirası edinmeğe karar verdiği için her gün artan bir memnunluk duyuyordu. Bu eğlencenin tehlikeleri de yok değil! diyordu. Daha iyi ya! Bin kere daha iyi ya! Kalbimde aşk ihtirası olmadığı için ömrümün en güzel çağını, on altı ile yirmi yaş arasındaki yılları bunaltıcı bir iç sıkıntısı çekerek geçirdim. En güzel yıllarım geçti bile! En büyük zevkim ne idi? Annemin kadın ahbablarının saçmalarını dinlemek... Onların da 1792'de Coblantz'de ettikleri, bugün söyledikleri ukalâca sözlere pek uymuyormuş ya!

Mathilde bu büyük kararsızlıklar içinde çırpınırken Julien, kendine çevrilen o uzun uzun bakışlara bir türlü mâna veremiyordu. Comte Norbert'in tutumlarının daha soğuklaştığını, Caylus'ün, Lüz'ün, Croisenois'nin kendisine daha tepeden baktıklarını fark ediyordu. Bunlara alıştı. Bu gibi felâketler onun başına en çok, cemiyetteki yerine yakışacağından fazla zekâ gösterip dikkate çarptığı günler gelirdi. Akşam yemeklerinden sonra o bıyıklı parlak delikanlılar Mademoiselle de La Mole ile beraber bahçeye çıkarlarken Julien, doğrusu, onların arasına karışmağı pek istemiyordu ama, hem Mathilde'den iltifat görüyor, hem de bütün o haller merakını uyandırmaktan geri kalmıyordu.

Mademoiselle de La Mole'ün bana bir tuhaf baktığında şüphe yok, diyordu. Fakat o güzel mavi gözler bana dikilip en çok teslimiyetle baktığı vakit bile gene onlarda insanın içini okumak arzusu, bir soğukkanlılık, bir şirretlik gözüküyor. Bunun aşk olmasına imkân mı var? O bakışlar Madame de Renal'inkilere hiç benziyor mu?

Bir gün yemekten sonra Julien, bir iş için M. de La Mole'le beraber yazı odasına gitmişti; oradan çıkınca hemen bahçeye döndü. Mathilde'in etrafında toplananlara ansızın yaklaşınca,

hayli yüksek sesle konuşulduğunu duydu. Mathilde, kardeşine eziyet ediyordu. Julien bu sözler arasında kendi adının da iki kere geçtiğini işitti. O gözükünce de hemen derin bir sessizlik başladı; yeniden söz açmak için gösterilen gayretler boşa çıktı. Mademoiselle de La Mole ile kardeşi o kadar heyecan içinde idiler ki başka bir şeyden söz açmaları mümkün değildi. Julien, M. de Caylus'ün, M. de Croisenois'nın, M. de Luz'ün ve onların dostlarından başka bir gencin o akşam kendisini buz gibi soğuk bir muamele ile karşıladıklarını gördü. Hemen çekildi.

XIII. BÖLÜM

BİR KUMPAS

Birbiriyle ilişiksiz sözler, yalnız tesadüfün eseri buluşmalar, gönlünde biraz olsun ateş bulunan, hayal sahibi bir adamın gözünde şüphe götürmez birer delil olup çıkarılır.

SCHIUER

Ertesi gün Julien, ansızın Norbert ile kız kardeşinin yanına gidince onların yine kendisinden söz ettiklerini gördü; o gelince, yine bir gün önceki gibi, ikisi de put kesildi. Artık Julien adamakıllı kuşkulanmıştı. Bu cici bay ile cici bayan beni alaya almaya mı kalkmışlar, ha?.. demekten kendini alamadı. Doğrusu bu, Mademoiselle de La Mole'nin, bir kâtip parçasına gönül vermiş olmasından daha akla yatkın. Bu türlü adamlarda gönül vermek gibi şeyler olur mu sanki? Onların ilk işi, adamı alaya almak. Benim söz söylemekte bir üstünlüğüm olduğunu görüp kıskanıyorlar. Baş zaaflarından biri de adam kıskanmaktır. Bu cihetler bir düşünülünce işin aslı kendiliğinden ortaya çıkar. Mademoiselle de La Mole'ün beni gözüne kestirmiş gibi gözükmesi, beni buna inandırmaya çalışması, nişanlısı benim halimi görsün de gönül eğlendirsin diye!

Julien'in böyle acı acı kaygılara düşmesi, ruh durumunu bütün bütün değiştirdi. Gönlünde bir aşk filiz vermeye başlamıştı; bu düşünceler o aşkı çabucak siliverdi. Zaten Julien'in Mathilde'yi sevmesi onda, benzeri zor bulunur bir güzellik gördüğü için, daha doğrusu onun bir kraliçe tavırları bulunduğu, insanı hayran edecek elbiseler giydiği içindi. Julien'in, sonradan görmüslüğü her zaman belli oluyordu. Akıllı bir köy

uşığının, cemiyetin en yüksek sınıflarına vardığı zaman en şaşıtı şey, çok kişilerin söylediğine bakılırsa, kibarlar âleminin güzel kadınlarıdır. Bir iki gün önceye gelinceye kadar Julien'in tatlı hülyalar kurması, Mathilde'in huyunu, yaratılışını düşünmesinden değildi. Julien, onun ne tıynette olduğunu bilemezdi; bilemeyeceğini anlayacak kadar da akli başında idi. Gerçi bir şeyler görüp sezmişti; lâkin bunların hepsi, kim bilir, belki de yalnız bir görünüşten ibaretti.

Söz gelimi Mathilde, dünyayı bağışlasalar, bir pazar bile âyini kaçırmaz, hemen her gün annesiyle kiliseye giderdi. La Mole konağında densizin biri, nerede olduğunu unutup da ya kralın, ya kilisenin ama doğru ama yalan çıkarlarına karşı savrulmuş bir alayı uzaktan hatırlatacak bir söz söylese Mathilde o saat ciddîleşir, kalıp kesilirdi. Her vakit alaycı alaycı bakan gözlerinde, eski bir aile portresinin azameti beliriverirdi. Julien onun her zaman odasında, Voltaire'in felsefe kitaplarından bir ikisini bulundurduğunu iyi biliyordu. Kendisi de ikide bir, o özenile bezenile ciltlenmiş kitapların birkaçını çalıp odasına götürürdü. Her cildi yanındakinden biraz ayırır, götürdüğü kitaplardan açık kalan yeri böylelikle kapatmaya çalışırdı; fakat çok geçmedi, kendinden başka bir Voltaire meraklısı daha bulunduğuna dikkat etti. Bir ruhban okulu kurnazlığına başvurup Mademoiselle de La Mole'un ilgi gösterebileceğini sandığı ciltlerin üzerine küçük küçük kıllar koydu. Bu ciltler alınır, haftalar geçer geri gelmezdi.

M. de La Mole, bütün uydurma hatırat kitaplarını gönderen kitapçısına kızmış, Julien'e biraz dokunaklı yeni eserlerin hepsini almasını emretmişti. Fakat zehirleri eve yayılmasın diye kâtime, bu kitapları Marquis'nin odasında duran küçük kitap dolabına koyması tembih edilmişti. Julien, bu yeni kitaplar içinde, kralın veya kilisenin çıkarlarına biraz olsun düş-

manlık gösterenlerinin, birer birer aşırıldığı fark etti. Onları okuyan Norbert değildi elbette! Julien, bu işi gözünde pek büyütmüş, Mademoiselle de La Mole'da, Machiavelli'ninki çeşidinden bir ikiyüzlülük bulunduğuna inanmıştı. Mathilde'de vehmettiği bu son derece hainliğe meftundu; zaten onun ahlakında meftun olduğu cihet de hemen hemen yalnız bu idi. İki yüzlülükten, erdem derslerinden doğan iç sıkıntısı Julien'i böyle bir aşırılığa sürüklemişti.

Julien'inki aşka kapılmaktan çok kendi kendine hayalini fişeklemektir.

Mademoiselle de La Mole'un boyunun posunun zarafeti, giyiminin kuşamının inceliği, elinin beyazlığı, kolunun güzelliği, bütün davranışlarındaki desinvoltura üzerine uzun uzun hülyalar kurduktan sonra Julien gönlünde âşıklık duyardı. O zaman kızı, gözünde bir kat daha cazip kılmak için, bir Calilere de Medicis diye tasavvur ederdi. Mathilde, Julien'in sandığına göre, en karışık, en zor meseleleri bile anlayabilecek, hiçbir hainlikten çekinmeyecek bir kızdı. Julien ona, gençliğinde hayran olduğu Maslonların, Frilairlerin, Castanedelerin hayallerinde canlandıracakları en kusursuz kadın örneği, kısacası Paris deyince hayal edilecek en güzel kadın diye bakıyordu.

Parislilerin yaradılışında her şeyi kavrayabilmek veya hainlik bulunduğunu sanmaktan daha tuhaf bir şey görülmüş müdür? Julien içinden: "Bu üç kişinin benimle alay etmesi mümkündür" diye düşünüyordu. Mathilde'in bakışlarına karşılık onun gözlerinde ters, soğuk bir ifade belirmediğini söylemeye hacet yok; bunu ben söylemeden de göz önüne getirmemişseniz, Julien'in tabiatını anlamamışsınız demektir. Onun bu bakışlarını görüp şaşan Mademoiselle de La Mole, iki üç defa

ona dostluktan söz etmeye kalkıştı ise de her seferinde acı bir alay ile karşılaştı.

Mathilde gönlünü asla heyecana kaptırmaz, iç sıkıntısı çeken, zekâyâ meftun bir kızdı; ama bu beklenilmedik tuhaflık ona ılımlılığını yitirtti de gönlünde, tabiatının elverdiği derecede ateşli bir aşk uyandırdı. Fakat Mathilde'nin yaradılışında hayli gurur da vardı; bunun içindir ki bahtiyar olup olmamasını başka bir kimsenin iradesine bağliyan hisle beraber içinde büyük bir hüznün de doğdu.

Paris'e geldiğinden beri bir hayli gözü açılan Julien, bu hüznün, iç sıkıntısının verdiği o kuru hüznün olmadığını fark etti. Mathilde, eskisi gibi, balolara, tiyatrolara, her çeşit eğlenceye can atmak şöyle dursun, onlardan köşe bucak kaçıyordu. O, Fransızların şarkı okuma tarzından hiç hoşlanmaz, dinlerken bunalırdı; fakat operadan çıkışı seyretmeyi kendine bir borç bilen Julien, kızın oraya imkân buldukça gittiğini gördü. Dikkat etti, Mathilde her hareketini bezeyen ölçüyü de kaybediyordu. Dostlarına söylediği sözlerde bazen, birer hakaret sayılabacak kadar dokunaklı alaylar vardı. Hele Marguis de Crose-nois'ya pek içerliyordu. Julien içinden: O delikanlı da parayı ne kadar seviyor! Öyle olmasaydı şimdiye kadar bu kızı, zenginliği de kendinin olsun der, bırakır giderdi. Croisenois'ya edilen hakaretleri Julien, erkeklik gururuna yediremiyor, Mathilde'e karşı davranışlarındaki soğukluğu bir kat daha artırıyordu. Terbiyesizce cevaplara kadar vardığı da oluyordu.

Mathilde'in ilgi göstermesine aldanmamaya ahdetmişti; fakat bazı günler kız bu ilgiyi pek açığa vuruyor, gözleri açılmaya başlayan Julien de onu pek güzel buluyordu. O kadar ki artık ne yapacağını bilmiyordu. İçinden: Bu kibar âlemin çocuklarının kurnazlığıyla, hakarete karşı gösterdikleri sabır ile başa çıkamayacağım; ben hayatta ne gördüm ki! Bunlar beni

alt edecek. Ben buradan kalkıp gideyim de bu işlerden kurtulayım. Marquis, aşağı Languedoc'taki birkaç parça toprakla evlerinin idaresi işini de ona vermişti. Julien'in gidip onları bir gezmesi lazımdı: M. de La Mole buna pek güçlkle razı oldu. M. de La Mole, siyasetteki hırsından başka her işinde Julien'i artık kendine pek lüzumlu saymaya başlamış, ondan bir türlü ayrılmak istemiyordu.

Julien, yola çıkmak için hazırlanırken: Ettikleri yanlarına kâr kaldı, beni tuzağa düşüremediler, diyordu. Mademoiselle de La Mole'ün o baylarla alay etmesi ister gerçek olsun, ister sadece beni kandırmak için olsun, doğrusu ben hayli eğlen-dim.

Kerestecinin oğluna karşı kurulmuş bir tuzak yoksa, Mademoiselle de La Mole'ün hareketi anlaşılır şey değil; onu ben anlamadığım gibi Marquis de Croisenois da anlamıyor. Mese-lâ dünkü o kırgın, sinirli hali hiç de yapmacık değildi; ben ne kadar yoksul, ne kadar tanınmamış bir aileden geliyor isem o da o kadar zengin, o kadar asil; ama ben, bana iltifat ediliyor diye onun kızdığını görmek zevkini tattım, işte benim en güzel zaferim; Languedoc kırlarından geçerken arabada pek canım sıkılmayacak, bu hâtıra insana az neşe mi verir?

Yola çıkacağını saklamıştı ama Mathilde onun ertesi gün Paris'ten uzaklaşacağını, uzun zaman dönmeyeceğini ondan da iyi biliyordu. Başının çatlayacak gibi ağrıdığını, salonun boğucu havası içinde büsbütün rahatsız olduğunu söyledi. Bahçede bir hayli dolaştı; Norbert'le, Marquis de Croisenois, Caylus, Lüz ile, o akşam yemeğini La Mole konağında yemiş daha birkaç delikanlı ile öyle alay etti ki en sonunda oğlanlar dayanamayarak kalkıp gittiler. Julien'e bir tuhaf tuhaf bakışı vardı.

Julien kendi kendine: Bu bakış belki bir oyundur, dedi ama bu yürek çarpıntısıyla nefes almasına, bu telâşına ne demeli? Sonra ilâve etti: Ben kim oluyorum da böyle şeyler üzerine fikir yürütmeye kalkıyorum? Bu kız, Paris kadınlarının en yükseği, en ince fikirlisi. Halecanla nefes alması az kaldı beni kandıracaktı; Leontine Fay'ye pek bayılır, bu yapmacıkları ondan öğrenmiştir. O sırada yalnızdılar; konuşmaları doğrusu hiç de hararetli değildi. Cidden çok üzülen Mathilde içinden: Hayır, hayır! Julien beni sevmiyor diye söylendi.

Julien odasına gitmek üzere izin isteyince Mathilde onun kolunu sımsıkı tutarak:

– Bu akşam size bir mektup göndereceğim.

Bunu söylerken sesi değişmiş, tanınmayacak bir hal almıştı. Bu hal Julien'in kalbini o anda yumuşattı. Mathilde:

– Babam, çalışmanızdan çok memnun; sizi, haklı olarak, pek beğeniyor. Yarın gitmemelisiniz; bir bahane çıkarın.

Koşarak uzaklaştı.

Mathilde'in insanı hayran bırakan bir boyu posu vardı. Ayağı, daha güzeli bulunmayacak kadar güzeldi. Julien, sanki letafet saçarak koşmasına hayran hayran baktı. Fakat kız, gözden kaybolur olmaz Julien ne düşündü, bilir misiniz? Mathilde'in gitmemelisiniz derken sesine verdiği emir edasını hatırlayıp kızdı. XV. Louis de, ölüm döşeginde, başhekiminin düşüncesizlik edip: Yapmamalısınız, lazımdır gibi sözler söylemesine pek iççerlemiş; hâlbuki o, Julien gibi bir sonradan görme de değildi.

Bir saat sonra, uşaklardan biri Julien'e bir mektup getirdi: Mathilde, Julien'e aşkını bildiriyordu.

Julien: Doğrusu üslûp fazla özentili değil! Mektubu böyle edebî bir tenkitten geçirerek sevincini, yanaklarını geren, kendisini zorla güldüren sevincini gizlemek istiyordu. Ama kalbi-

ni kavrayan ihtiras zapt edilmeyecek kadar güçlü idi; Julien birdenbire bağırırçasına: Ben, dedi, ben, yoksul bir köylüyüm ama işte en asil kızlardan biri beni aşkla sevdiğini yazıyor!

Sevincini elinden geldiği kadar zaptederek, bana kimsenin bir diyeceği olamaz. Ben yaratılışımdaki ciddîlikten hiç ayrılmadım. Sevdiğimi söylemedim. Mektubun yazısını gözden geçirmeye başladı; Mademoiselle de La Mole'un güzel, İngilizvâri bir yazısı vardı. Julien'in, âdeta sayıklamaya, hezeyana varan sevincini unutmak için kendine, ellerini, kollarını çalıştıracak bir iş bulmaya ihtiyacı vardı.

“Yola çıkmak isteğiniz beni söylemeğe mecbur ediyor... Sizi bir daha görmemeğe dayanamayacağım.”

Bu sırada Julien'in aklına birdenbire bir şey geldi, sanki yeni bir şey keşfetmiş gibiydi; artık Mathilde'in yazısını, üslûbunu incelemeyi bir yana bıraktı, sevinci bir kat daha artmış bulunuyordu. Marquis de Croisenois'yı altettim! Ben, yalnız ciddî şeylerden söz eden ben, ondan üstün çıktım! Halbuki o ne kadar güzel! Bıyıkları, şirin bir üniforması var; daima, hem de tam yerinde, nükteli, ince bir söz bulur.

O anda Julien keyiften dört köşe olmuş durumdaydı; bahtiyarlıktan çıldırmış gibi bahçede bir oraya, bir buraya gidip geliyordu. Biraz sonra yazı odasına çıktı, Marquis de La Mole'a haber gönderip yanına girmek için izin istedi; Marquis çok şükür ki bir yere çıkmamıştı. Julien, Normandiya'dan aldığı birkaç mektubu gösterdi, oradaki dâvalar yüzünden Languedoc'a gitmeği başka bir zamana bırakmak lazım geleceğini kolayca ispat etti. İş sözü bitince Marquis:

– Gitmediğiniz, kaldığınız için çok sevindim; sizi görmek çok hoşuma gidiyor.

Julien çıktı; Marquis'nin sözleri ona âdeta bir vicdan azabı vermişti.

Marquis öyle söylüyor, bense onun kızını baştan çıkarmaya kalkıyorum! Belki benim yüzümden Mathilde'in Marquis de Croisenois'ya varmasına imkân kalmayacak; oysaki Marquis için gelecek günlerin en büyük zevki bu olacak: Kendisi dük olmasa bile kızını dük karısı edecek diye seviniyor. Julien Mathilde'in mektubuna, Marquis'ye anlattıklarına rağmen yine ertesi gün yola çıkmayı düşündü. Ama aklına birdenbire esmiş olan bu fazilet hissi, yine birdenbire söndü.

Ben de ama ahmaklık ediyorum ha! Benim gibi aşağı tabakadan bir adamın öyle bir aileye acımak ne haddine! Dük de Chaulnes benden uşak diye söz ediyor! Marquis, zaten büyük olan zenginliğini nasıl artırıyor? Sarayda, ertesi gün yönetim değişir gibi bir hal olacağını öğrenip elindeki hisseleri satmakla. Ben ise, kısmet üvey analık edip beni cemiyetin en gerisine atmış, bana asil bir gönül vermiş ama yılda bin frank geliri bile esirgemiş, yani bana ekmeği çok görmüş; doğrusu bu ya, ekmek vermemiş! Ben, böyle iken, kendiliğinden önüme gelen bir zevki geri mi çevireceğim? Bin zahmetle yürüdüğüm bu yoksulluk çölünde, susuzluğumu giderecek duru bir pınar bulmuşum; başımı mı çevireyim? Yağma yok! Hayat denilen bu bencillik çölünde herkes kendine bakmalı.

Madame de La Mole'un, hele dostu hanımefendilerin, kendisine bakarken gözlerinde beliren hafifsemeyi hatırladı. Marquis de Croisenois'yı altetmekten duyacağı zevki de düşününce, o fazilet hissinden eser kalmadı.

Julien: Ah! o bir kızsız ne iyi olur! Onunla düello edip kılıcımı batırsam elim bile titremez. Bunu söylerken eliyle de kılıç batırma hareketini taklit ediyordu. Bu mektuptan önce ben, bir parçacık cesaretinden alçakça yararlanmaya kalkan bir bilgiç idim. Şimdi ise onunla eşit oldum.

Son derece bir haz içinde, sözlerini ağır ağır söyleyerek: Evet, diyordu, Marquis'nin meziyetleri de, benimkiler de tartıldı; ne yapalım? Juralı kerestecininkiler daha ağır basmış. Vereceğim cevaba atılacak imzayı buldum. Ben kim olduğumu unutuyorum sanıyorsanız, yanılırsınız, Mademoiselle de La Mole. Siz, SaintLouis'nin peşi sıra Haçlılar savaşına gitmiş ünlü Guy de Croisenois'nın torununa, bir keresteci oğlu uğruna hainlik ediyorsunuz, bunun acısını burnunuzdan fitil fitil getireceğim.

Julien'in sevinçten içi içine sığmıyordu. Duramayıp bahçeye indi. Odası ona dar, nefes alınamayacak kadar dar geliyordu.

Bir yandan da: Ben, diyordu, ben, Jura'nın yoksul bir köylüsü, bütün hayatımca sırtımdan bu kara ceketini atamayacak olan ben... Ah! Daha yirmi yıl önce, ben de onlar gibi üniforma giyebilirdim! O zamanlar benim gibi bir adam ya harpte bir kurşun yiyip ölür, ya otuz altısında general olurdu. Avucunda sımsıkı tuttuğu mektup Julien'in bir kahraman gibi omuzlarını kaldırmış, göğsünü kabartmıştı. Ama şimdi de insan, bu kara ceket ile, kırk yaşında yüz bin frank yıllığa, birinci rütbeden nişana konabiliyor, işte Beauvais piskoposu...

Mephistopheles gibi gülerken: Ben onlardan akıllıyım, dedi; ben yaşadığım asrın hoşlandığı üniformayı seçip giymeği becerdim. içinde, yükseklere ermek hırsı ile papaz kıyafetine bağlılığın bir kat daha arttığını hissetti. Benden de fakir doğmuş nice kimseler var ki kardinal olup hüküm sürmüş! Mesele hemşerim Granvelle... Julien'in coşkunu yavaş yavaş dinliyor, ihtiyat hissi uyanıyordu. Bütün rolünü ezber bildiği üstadı Tartufe gibi o da:

“Bütün bu sözlerin kurnazca bir dalavere olmadığı neden belli? Ben onun bütün iyiliklerine, bin yalvarma ile istediğim

lütuflarına erişmeden bu tatlı sözlere inanmam; onların doğruluğunu hele bir örnek ile gösterin.”

Tartufe, IV. perde, V. sahne

Tartufe de bir kadın yüzünden yakayı ele vermemiş miydi; hâlbuki o, kimden aşağı kalırdı ki?.. Benim yazacağını mektup, ele geçerse beni tehlikeye düşürmeyecek bir mektup olmalı. Sözlerini, kendini zapta alışan bir şirretlik edasıyla ağır ağır, tane tane söyleyerek: Bunun da yolu var. Yazacağımız mektuba o yüce Mathilde’in en ateşli cümleleriyle başlarız. Öyle ama ya Marquis de Croisenois’nın uşaklarından dördü üzerime atılıp da Mathilde’in mektubunu elimden alırsa ben o cümleleri onun yazdığını ne ile ispatlayabilirim? Hayır, bunu yapamazlar; ben yanımda silâh taşıyorum, uşaklara ateş etmeğe alışık olduğum da bilinir.

İçlerinden biri kurşunu da gözüne alıp üzerime atılabilir! Ona söz gelimi yüz altın adanmış olabilir. Ben onu öldürdüm veya yaraladım mı tamam; istedikleri de zaten bu. Beni kanun dairesinde hapse atar, ceza mahkemesine verirler; hâkimler, haktan, adaletten hiç ayrılmış olmadan beni Poissy’ye, M. Fontan’la M. Magalon’a arkadaşlık etmeye gönderir. Ben orada karmakarışık, ne oldukları belirsiz dört yüz kişi arasında yatarım... Öfke ile yerinden fırlayıp: Ben de işim yokmuş gibi bu insanlara acımaya kalkıyordum! Onlar, kendileri gibi soylu olmayan bir adamı ele geçirince hiç acıyorlar mı? M. de La Mole’a karşı beslediği, o ana kadar, istemeye istemeye içinden sesini duyduğu minnettarlık bu sözle son nefesini verdi.

Yavaş gelin, soylu baylar! Sizin bu Machiavelce kurnazlığınızı da anlarız; bizim Abbe Maslon da, okuldaki M. Castanede de bundan daha ustalıkla bir hile bulamazdı. Benim ağzımı arayıp tuzağa düşürmek için yazılan mektup bir kere elinize

geçti mi ben, Colmar’da gizli isyan çıkarmaya kalktı diye kurşuna dizilen ikinci bir albay Caron olurum.

Durun baylar, durun. Ben bu işleri çıkaran mektubu iyice sarayım, üzerini mumla mühürleyip Abbe Pirard’a göndereyim. O, namuslu bir adam, bir jansenisttir; onu da para ile satın alamazsınız ya! Fakat onun da mektupları açmak gibi bir huyu vardır... Ben Fouque’ye gönderirim, daha iyi.

İtiraf edelim ki o anda Julien’in bakışları yırtıcı bir hayvanınkine benzemiş, yüzüne korkunç bir çirkinlik gelmişti; o çehreden katıksız bir öldürme, kan dökme ihtiyacı akıyordu. Julien, bütün cemiyet ile çarpışan zavallı adamın ta kendisiydi.

Silâh başına! diye bağırıp konağın taş merdivenlerini sanki bir sıçrayışta aştı. Sokağın köşesindeki yazıcının dükkânına girdi; adamcağızı korkuttu, önüne Mademoiselle de La Mole’un mektubunu fırlatıp:

– Şunun bir kopyasını çıkarın!

Yazıcı o işle uğraşırken Julien de Fouque’ye bir mektup yazdı; bunda çok kıymetli bir şey gönderdiğini bildiriyor, iyice saklanmasını rica ediyordu. Birdenbire durup: Ama postada benim mektubumu açar, sizin istediğinizi de bulup verirler... Hayır, baylar, hayır. Hemen bir Protestan kitapçıya koşup kocaman bir Kitabı Mukaddes aldı, Mathilde’in mektubunu ustaca cildin içine yerleştirdi, hepsini beraber sardırttı; paketin üzerine Fouque’nin işçilerinin birinin adını yazdı, bu adamı Paris’te tanıyan Allah’ın bir kulu bile yoktu. Paketi posta arabasına eliyle verdi. İşini bitirdikten sonra konağa döndü; neşeli idi, sanki sırtından bir yük atmıştı. Şimdi sıra bizim! deyip odasına girdi, kapıyı kilitledi, ceketini çıkarıp yazmaya başladı:

Siz, Mademoiselle de La Mole, babanızın bir uşığıyla, Arsenele Juralı fakir bir keresteciye bu kadar büyüleyici bir mektup göndermekten nasıl çekinmediniz? Hiç şüphesiz beni, saflığım için, alaya almak istemişsiniz... Bundan sonra, kızdan aldığı mektubun en açık cümlelerini kopya etti.

Julien'in mektubu, ihtiyatlıkta, diplomat Chevalier de Beauvais'ye bile taş çıkaracak özellikteydi. Saat henüz ona gelmişti; bahtiyarlıktan, kendi gibi bir fukara için yepyeni bir his olan kudret hissinden sarhoşa dönen Julien, İtalyan operasına koştu. Dostu Ceronimo'nun sesini dinledi. Musikiyle bu kadar coştığı olmamıştı. Sanki bir ilâh oluvermişti.

XIV. BÖLÜM

BİR KIZIN DÜŞÜNCELERİ

Doluya koysam almıyor, boşa koysam dolmuyor. Kaç gecedir gözümü kırpmadım Tanrım! Kendimi beş paralık mı edeceğim? Onun, bunun gözünde bir değerim kalmayacak. Ama ne yapayım? Gidecek, gidip de dönmeyecek.

ALFRED DE MUSSET

Mathilde, o mektubu yazabilmek uğrunda nefsiyle hayli çarpışmıştı. İçinde Julien'e duyduğu ilgi, nasıl başlamış olursa olsun, arası çok geçmemiş, gururu, o kızın kendini bildi bileli gönlünde tek başına hüküm süren gururu yenmişti. O azametli sakin ruh, ilk defa olarak, ateşli bir duyguya kendini kaptırmıştı. Ama bu his de, gururu yenmiş olmakla beraber, yine gururun doğurduğu itiyatlardan ayrılmıyordu. İki ay kendi kendisiyle savaşmalar, yeni yeni duygular, heyecanlar Mathilde'in sanki bütün ruh varlığını tazelemişti.

Mutluluğa eriştiğinin kuruntusundaydı. Ruhları yılmaz, kafaları üstün kimseler üzerinde son derece kuvvetli bir etkisi olan bu bahtiyarlık umudu, karşısına çıkan haysiyet hissiyle, birtakım bayağı görev hisleriyle uzun uzun çarpışmaya mecbur oldu. Bir gün Mathilde, sabah saat yedide, annesinin odasına girdi, Villequier'ye sığınmasına izin vermesini rica etti. Marquise cevap vermeye bile tenezzül etmeden kızına gidip yatmasını tavsiye etti. Terbiye ile edinilen fikirlere uymak hissini, şu akıllılık, usluluk sayılan şeyin Mathilde'nin ruhunda son deprenmesi işte bu oldu.

Kötü bir davranışta bulunmak, Cayluslerin, Luzlerin, Crose-noisların kutsal bildikleri fikirleri incitmek korkusunun, onun gönlünde, öyle pek bir nüfuzu yoktu. Bütün öyle adamların kendisini anlamalarına imkân göremiyordu; onlara belki bir araba, bir toprak almak için danışabilirdi. Asıl korkusu Julien'i darıltmak, onun gözünden düşmektir. Yaradılışı yüksek bir adam gibi gözüküyor ama, kim bilir, belki hiç de öyle değildir.

Mathilde'in en tiksindiği şey, bir insanın kendine mahsus bir düşüncüsü, bir tabiatı olmaması idi; çevresini saran o güzel delikanlılarda bulduğu biricik kusur da bu idi. Onlar, moda uymayan veya uyduğunu sanıp da yine aykırı kalmaktan kurtulamayan, her davranışı alaya aldıkça, kızın gözünden bir kat daha düşüyorlardı.

Yiğit birer delikanlı idiler ama işte o kadar. Mathilde: Hem yiğitlikleri de nedir ki? Düello ederken yiğit; ama düello dedikleri de artık teşrifattan ibaret. Her şeyi önceden biliyor, insanın düşerken ne diyeceği bile kestirilmiş. Çimene boylu boyunca uzanıp elini kalbine götürecekti, hasmını bol keseden affedecekti, sevgilisini anacaktı. Bu sevgili de çoğu zaman uydurmadır; sahiden varsa bile, sizin öldüğünüz gün, kimse bir şeyden şüphe etmesin diye baloya gider. Çelikleri pırıl pırıl yanan bir bölük süvarinin başında tehlikeye meydan okumak kolaydır; asıl marifet hiç beklenilmedi, insanı ıssız bir yerde bir başına iken sıkıştıran gerçekten çirkin bir tehlikeden yılmamaktır.

Hem soyca, hem de yaratılışça büyük adamlar III. Henri'nin sarayında görülürmüş. Ah! Julien Jarnac, Moncontour savaşları gibi bir savaşta bulunmuş olsaydı, benim şüphem, tereddüdüm kalmazdı. O dinçlik, kuvvet günlerinde Fransızlar bi-

rer yapma bebek değilmiş. Savaş günleri, belki en az endişe, tereddüt duyulan gnlermiş.

Ne var ki onlar bütün ömürlerini, Mısır mumyaları gibi, herkesinki bir örnek, hiç değişmeyen bir kalıp içine büzülüp geirmezlermiş. O günlerde, Catherine de Medicis'in oturduğu Soisson konağından gecenin on birinde, tek başına sokağa ı-kabilmek, bugün Cezayir'e harbe gitmekten daha büyük yiğitlikmiş. O günlerde bir insan ömrü demek, br sıra tesadüf demekmiş. Bugün medeniyetle polis müdürü tesadf püskürttü, artık beklenilmedik bir Şey olmuyor. Fikirlerde beklenilmedik bir Şey görülse, hemen bin türlü alay, nükte hazır; hdiselerde beklenilmedik bir Şey olsa, korkumuz ona karşı her alçaklığı göze alıyor. Bize korkumuzun ettirdiği delilik ne olursa olsun, ayıplanmıyor; soysuzlaşmış, i sıkıcı asır! Boniface de La Mole, kesik başını 1793'te mezarından kaldırıp torunlarından tam on yedi kişinin, kendilerini tutuklamaya gelenlerin kuzu gibi peşlerine takılıp giyotine gittiklerini görseydi acaba ne derdi? lmesine lrlerdi ama kendilerini savunup bir iki Jacobin'i olsun gebertemezler miydi? Yok, bu bir zevksizlik olurmuş. Ah! Fransa'nın kahramanlık ağlarında, Boniface de La Mole'un yaşadığı günlerde, atlı bölüğün başına Julien geçer, bakışları akıllı, uslu, sözlerinden keramet akar bir papaz olmak da kardeşime düşerdi.

Henüz üç beş ay önce Mathilde'in hep bir örnek kesilip biçilmiş insanlardan bir parçacık olsun ayrılan bir adam grebilmekten umudu kalmamıştı. Kibarlar lemi delikanlılarından birkaçına mektup yazmayı göze alarak biraz bahtiyarlık duyar gibi olmuştu. Bir kız için pek uygunsuz, pek büyük bir ihtiyatsızlık olan bu cesaret Methilde'in namusunu M. de Croise-nois'nm, babası Dk de Chaulnes'un, tasarlanan evlenmeden vazgeçildiğini görünce bunun sebebini öğrenmek isteyecek

bütün Chaulnes konağının gözünde bir paralık edebilirdi. Mektup yazdığı günler Mathilde'in gözüne uyku girmezdi. Hem o mektuplar ancak birer cevaptı. Bu sefer ise sevdiğini söylemeye cesaret ediyordu. Cemiyetin en geri tabakasından bir adama, hem de işe kendi ön ayak olarak (en korkulacak tarafı da bu idi) bir mektup yazmıştı.

Bu durum bir duyulacak olsa, Mathilde'in namusu artık bir daha temizlenemezdi. Annesini görmeye gelen kadınlardan acaba hangisi ondan yana çıkmayı göze alabilirdi? Kibar salonlarında uyandıracacağı nefret hissini hafifletmek için tekrar etsinler diye onlara nasıl bir söz öğretilir?

Söylemek ise çok çirkin bir şeydi; hele yazmak! Napolyon, Baylen kalesinin teslim edildiğini haber alınca: Bazı şeyler vardır ki, yazılmaz. Bu sözü de Mathilde'e, sanki önceden bir ders vermek ister gibi, Julien anlatmıştı.

Bu da yine bir şey değildi, Mathilde'in halecana sevk eden başka sebepler de vardı. Kibarlar âleminde bırakacağı o çok çirkin tesiri, sınıfına hakaret ettiği için kendinden soğutacak o silinmez lekeyi unutarak tabiatı Croisenoisların, Luzlerin, Cayluslerinkine hiç benzemeyen bir adama mektup yazmıştı. Julien'in yaradılışının o derin, o bilinmez yanı kendisi ile söyle sadece ahbap olmak isteyen bile korkutabilirdi. Mathilde bir de kalkmış onu kendine âşık edinmek istiyordu; belki ona kul köle olmak niyetindeydi!

Üzerimde büyük bir nüfuzu olduğunu görünce nelere kalkışmaz ki? Olsun! Ben de o zaman Medea gibi: Bütün bu tehlikeler içinde ben, bana yeterim derim. Mathilde'in sandığına göre Julien'in soyluluğuna karşı hiç bir saygısı yoktu. Hatta belki benim için hiçbir sevgisi de yoktur! diyordu.

Bu kıvrandırıcı şüphelerin son anlarında aklına kadınlık gururu düşünceleri geldi. Ah! Benim gibi kızların alın yazısı ne

de garip!.. dedi. Ona ta beşikten beri aşılana gurur o zaman, içinde fazilet hissi ile çarpışmaya başladı. Julien'in yola çıkmak istemesi işte bu günlere rastladı da işin neye varacağına bir an önce anlaşılmasına sebep oldu. O akşam, geç vakit Julien bir şeytanlık düşünerek sandığını ağır olsun diye tıka basa doldurup kapıcının odasına indirtti; taşımak için de, Mademoiselle de La Mole'ün hizmetçisiyle âşıkdaşlık eden uşağı çağırmişti. İçinden: Bu oyun belki hiçbir işe yaramayacak ama, ya bir de istediğim sonuca varırsa, Mademoiselle de La Mole beni gitti bilir. Bu dolabı kurduktan sonra yatıp keyifle uyudu. Mathilde ise o gece gözlerini kırpmadı bile.

Ertesi sabah erkenden Julien, kimseye gözükmeyen konaktan çıktı fakat daha saat sekize varmadan döndü. Kitap odasına girer girmez Mademoiselle de La Mole da kapıdan gözüktü. Julien cevap olarak hazırladığı mektubu verdi; birkaç söz söylemesi lazım geldiğini de sanıyordu; işin hiç olmazsa bu yönü hayli kolaydı. Fakat Mademoiselle de La Mole onu dinlemeden çıkıp gitti. Julien buna çok sevindi, çünkü doğrusu ne diyeceğini pek bilemiyordu,

İçinden: Bütün bunlar Comte Norbert ile birlikte kurulmuş bir oyun değilse, dedi, bu denli soylu bir kızın benim için beslemeye kalkıştığı bu uygunsuz, tuhaf aşk, hiç şüphesiz benim o ciddî, soğuk bakışlarımdan doğmuştur. Ben bu sarı koca kuklaya gönlümü kaptırırsam, budalalığın son derecesine varmış olurum. Bu akıl yürütme, her zamankinden daha soğuk bir tavır takınmasına, daha hesaplıca harekete kalkışmasına sebep oldu.

Hazırlanan bu savaşta, hasep nesep gururu, onunla benim aramda askerî bir konu oluşturan yüksek bir tepe olacak. Ben ona göre manevra yapmalıyım. Paris'te kalmakla çok fena ettim; yolculuğumu sonraya bırakmış olmak beni pek alçaltı-

yor; bütün bunlar bir oyun çıkarsa, tehlikeye düşerim. Gitmekten ne kötülük gelebilir? Onlar benimle alay ediyorsa ben de onlarla alay etmiş olurum. Yok, bana gösterilen ilgi az çok doğru ise, o ilgiyi kat kat artırmış olurum.

Mademoiselle de La Mole'un mektubu, gururunu o kadar okşamış, koltuklarını o kadar kabartmıştı ki Julien, başına gelene bir taraftan da gülmekle beraber, yola çıkmasının ne derece yerinde olacağını şöyle ciddî bir surette inceleyememişti.

İşlediği hatalardan ötürü dövünüp durmak, yaratılışından gelen bir huydu. Hele bu son hatasına çok kızmış, o küçük yenilgiden bir an önce kazandığı inanılmaz zaferi âdeta düşünmez olmuştu. Tam o sırada saat dokuzda doğru, Mademoiselle de La Mole kitap odasının kapısı eşiğinde tekrar göründü, Julien'e bir mektup attı, kaçıp gitti. Julien yerden kâğıdı alırken: Bu mektup seklinde bir roman olacağı benziyor. Düşman bir şaşırtma hareketine kalktı, biz de ciddiyet ile erdemi hücum ettirelim.

Mathilde Julien'den kesin bir cevap istiyordu; fakat mektubun üslubundaki azamet, Julien'in neşesini bir kat daha artırdı, iki sayfalık bir mektup yazıp kendisi ile alay etmek isteyenlerle bol bol, keyifli keyifli eğlendi. Cevabının sonuna doğru da, yine alaylı bir cümle ile, ertesi sabah yola çıkmaya karar vermiş olduğunu bildirdi.

Mektubunu bitirdikten sonra: Bunu bahçeden verebilirim diye düşünüp hemen çıktı. Mademoiselle de La Mole'un odasının penceresine bakıyordu. Kızın odası birinci katta, annesinin dairesi yanında idi ama zemin kat ile birinci kat arasında bir de entersol vardı. Birinci kat o derece yüksekti ki Julien'in, elinde mektubu ile ıhlamurlar yolunda dolaştığını Mademoiselle de La Mole'un görmesine imkân yoktu. Çok iyi budanıp düzelmiş olan ıhlamur ağaçları bir kubbe meydana

getiriyor, altında gezenlerin görülmesine engel oluyordu. Julien sinirli sinirli: Yine mi bir ihtiyatsızlık edeceğim? Bana oyun oynamaya kalkıştılarsa benim, böyle elimde mektuplar herkesin gözü önünde dolaşmam, düşmanlarımın ekmeğine yağ sürer.

Norbert'in odası da kız kardeşinin odasının tam üstünde idi. Julien, ıhlamur dallarının oluşturduğu kubbe altından bir çıkacak olsa Comte Norbert ile dostları, bütün hareketini birer birer takip edebilirdi. Mademoiselle de La Mole camın arkasından gözüktü; Julien mektubun bir ucunu gösterdi; kız başını eğdi. Julien hemen koşarak odasına çıktı, sanki beklenilmedik bir tesadüf gibi, büyük merdivende güzel Mathilde ile karşılaştı; kız hiç tavrını bozmadan mektubu, alelade bir işmiş gibi gülerek aldı.

Julien: Madame de Renal, altı ay en içli dışlı münasebetten sonra bile, benden bir mektup almağa cesaret etti mi, gözlerinde bir ihtiras ateşi parlardı. Öyle sanıyorum ki o bana ömründe bir kere bile böyle gülerek bakmadı. Bundan sonra aklından geçenler için, bu kadar açık bir ifade bulamadı; gösterdiği sebeplerin değersizliğinden acaba kendi de utanıyor muydu? Aklından şöyle şeyler geçiyordu: Ama ikisinin sabah elbiselerinin ve bütün yürüyüş, duruşlarının zarafetinde de ne kadar fark var! Zevk sahibi bir adam, Mademoiselle de La Mole'u otuz adım öteden görse, cemiyette doldurduğu yeri anlar, işte su götürmez değer ancak böylesine denir.

Julien içinden böyle alay ediyor ama yine bütün düşüncüklerini kendi kendine de itiraf etmiyordu; Madame de Renal'in ona feda edilecek bir Marquis de Croisenais'si yoktu. Verrieres'de Julien'e rekabet edecek bir tek kişi vardı; o da Maugiron soyundan artık kimse kalmadığı için onların adına sahip çıkan o M. Charcot denilen kaymakam denilen mendeburdu.

Saat beşte Julien'e gelen üçüncü mektup kapıdan atıldı. Mademoiselle de La Mole gene kaçtı. Julien gülererek: Konuşmamız bu kadar kolayken hâlâ mektup yazıyor. Ama da karalama meraklısı imiş!.. Bunda anlaşılmayacak ne var? Düşman elinde benim mektuplarım bulunsun istiyor, hem de çok fazla mektup istiyor. Kızın yazdıklarını okumak için hiçbir acelesi yoktu. Yine birtakım süslü püslü cümleler olacak! Fakat açıp da okuyunca sapsarı kesildi. Bütün mektup sekiz satırdan ibaretti:

“Sizinle konuşmaya ihtiyacım var. Bu akşam sizinle konuşmalıyım; gece yarısından sonra, saat tam biri çalarken bahçeye çıkın. Kuyunun yanında bahçıvanın merdiveni var, onu alın, benim pencereye dayayıp odama gelin. Ay ışığı var ama ne çıkar.”

XV. BÖLÜM

ACABA KUMPAS MI?

İnsanın büyük bir iş tasarlamasıyla o işi yapması arasında geçen zaman ne denli üzücüdür! İnsan ne boş korkulara kapılır, ne kararsızlıklar geçirir! Elbette, ortaya hayatını koymuş. Yok, daha fazla bir şey, şerefini koymuş.

SCHILLER

Julien: İş giderek ciddileşiyor dedi. Biraz durup düşündükten sonra da ilâve etti: Ama iç yüzü de meydana çıkıyor. O güzel küçük hanım benimle kitap odasında konuşabilirdi; Allah'a çok şükür! burada tamamıyla serbestiz; Marquise, kendisine hesap sözü açarım diye korkup hiç uğramıyor. Buraya M. de La Mole ile Comte Norbert'ten başka kimse girmez; onlar da bütün gün sokakta; konağa ne zaman girdiklerini kollamak kolay. Burada konuşabiliriz ama bir kral karılığını bile kendine çok görmeyecek kadar asil olan yüce Mathilde benim kötü bir ihtiyatsızlık etmemi nasıl istiyor!

İşin iç yüzü ortada: Beni kötü bir duruma düşürmek, hiç olmazsa alaya almak istiyorlar. Önce mektuplarımla kısıtırmayı düşündüler; ihtiyatlılık edip yazımla kendimi ele vermediğimi gördüler, gün gibi açık bir harekette bulunmamı bekliyorlar. Bu cici baylar beni ya pek budala, ya pek gururlu sanıyorlar. Ay ışığının en parlak olduğu bir gecede, yerden yirmi beş ayak yüksek bir pencereye merdiven dayayıp çıkmak! Beni yalnız bu evdekiler değil, komşu konaklardan bile gören olur. Merdivene tırmanırken halimi bir görmeli! Julien odasına çık-

tı, ıslık çalarak sandığını hazırlamaya başladı. Kararını vermişti: Kalkıp gidecek, cevap bile vermeyecekti.

Ama akıllı, usluca verilmiş bu karar, gönlünü rahat ettiremiyordu. Sandığını kapadıktan sonra birdenbire: Ya, dedi, Mathilde'in yazdıkları oyun değil de doğru ise? Olur ya! Öyle ise benim kalkıp gitmem onun gözünde korkaklığın, alçaklığın son kertesidir. Ben öyle soylu bir aileden değilim ki! Kimse, hatır için, benim büyük meziyetlerim olduğunu farz etmez; ben değerimi hareketlerimle ispat etmek mecburiyetindeyim...

Odasında on beş dakika kadar dolaşıp düşündü durdu. Sonunda inkâr etmek neye yarar? Ben onun gözünde alçağın biri olacağım. Ben yalnız kibarlar âleminin en parlak kızını, evet, Dük de Retz'in balosunda söyledikleri gibi en parlak kızını elden kaçırmakla kalmayacağım. Bir dük oğlu olan, yarın kendi de bir dük olacak Marquis de Crosenois'nın benim için harcadığını görmek zevkine, bu ulu zevke de elveda demek lazım gelecek. Bende bulunmayan bütün meziyetlere ermiş sevimli bir delikanlı: hazırcevaplık, asillik, zenginlik...

Bütün bu vicdan azabı ömrümün sonuna kadar yakamı bırakmaz. Mathilde'i elden kaçırdığım için değil, dünyada kızdan bol ne var? Yaşlı don Diegue'in söylediği gibi: Şeref bir tanedir; ben ise önüme çıkan ilk tehlikeden kaçıyorum, bunun su götürür yeri yok. M. de Beauvoisis ile düello etmek bir tehlikeye atılmak değil, bir oyuna girişmektir. Bu seferki iş, büsbütün başka. Ama bir uşak bana ateş edebilirmiş; bu, tehlikelerin en hafifi. Ben, şerefimi, haysiyetimi bir paralık edebilirim.

Gaskonyalı ağzı ile neşeli neşeli konuştu: Evlât, iş ciddileşiyor, işin içine yiğitlik giriyor. Kaderin benim gibi adsız, sınırsız dünyaya getirdiği bir zavallı yoksul böyle bir fırsatı bir yol

elden çıkardı mı, bir daha bulamaz; talihin yine güldüğü olur ama aşağı cinsten bahtiyarlıklar verir...

Uzun uzun zaman düşündü. Hızlı hızlı yürüyor, ara sıra birdenbire duruyordu. Odasına Cardinal de Richelieu'nün gayet güzel mermer bir büstü konulmuştu; istemeye istemeye gözü ona takılıyordu. Lambanın ışığı altında parlayan bu büst Julien'e sanki sert sert bakıyor, Fransızların yaratılışında tabii olarak bulunan cüreti onda görmediği için sanki ayıplıyor, çıkıştıyordu. Ey ulu adam! Ben senin zamanında dünyaya gelseydim hiç tereddüt eder miydim? Julien en sonunda: İşin en kötü şeklini ele alalım, bütün bunların bir tuzak olduğunu varsayalım; ama böyle bir tuzak bir genç kız için pek iyi bir şey olmaz, onun da adını kirletir. Benim susacak bir adam olmadığımı da bilirler. Beni öldürmeleri lazımdır. Ama bu 1574'te, Boniface de La Mole'un zamanında olabilirdi; bugünkü Marquis de La Mole bunu göze alamaz. O adamlar artık eskisi gibi değil. Mademoiselle de La Mole'u çekemeyenler çok; yarın dört yüz salon onun kepezeliği ile çınlar, herkes sevinir!..

Beni çevredekilere tercih ettiğini belli etmesi uşakların ağzına düştü, onların dedikodusunu kendi kulağımla duydum... Hem kendi el yazısı ile mektupları var!.. Onları üzerimde taşıdığımı sanabilirler. Beni Mathilde'in odasında bastırıp mektupları elimden alacaklar. Karşıma iki, üç, dört kişi, belki de daha fazlası çıkar. Ama o adamları nereden bulurlar? Paris'te sır saklayacak emir kulu bulmak kolay mı? Adaletin eline düşmekten ödleri kopar... Dünyada Caylusler, Croisenoislar, Luzler yok değil ya! Beni bastıracakları anı, aralarında benim şaşırıp alık alık bakacağımı düşünmek pek hoşlarına gitmiştir de onun için bu işe girişmişlerdir. Dikkat et bay kâtip, Abailard'ın haline düşmeyesin!

Sayın baylar, ben de duracak değilim ya, yüzlerinizde benim de izlerim kalır; ben de Farsala'da Caesar'ın askerleri gibi yüzünüzü, gözünüzü parçalarım... Mektuplara gelince, onları da emniyetli bir yere korum.

Julien, son aldığı iki mektubun birer kopyasını çıkardı, kütüphaneye, Voltaire'in eserlerinden biri arasına sakladı; asıllarını da kendi eli ile postaya götürdü. Döndüğü zaman şaşırarak dehşetle: Ben kendimi ne büyük bir deliliğe kaptırıyorum! On, on beş dakikadır, o akşam göreceği işi unuttur gibi olmuş, onunla böyle yüz yüze gelmemiştir.

Ama reddedersem sonra kendi kendimden iğreneceğim! Bütün ömrümde bu iş içimde bir düğüm diye kalacak; böyle bir şüphe de benim için felâketlerin en acısı olur. Amanda'nın âşığına ses çıkarmadım diye içim içimi yemedi mi? Bana öyle geliyor ki açıkça bir cinayet işlesem daha kolaylıkla unuttur, affederim; bir kere itiraf ettim mi, bir daha aklımdan çıkarırım.

Kaderim, talihim beni, Fransa'nın en ünlü adlarından birini taşıyan bir adamın karşısına rakip diye çıkarırsın da ben, gönül rızasıyla, ona pes diyeyim... Olacak iş mi? Doğrusu, gitmek alçakça bir iş olur. Ayağa kalkarak: Kararım verilmiştir, dedi... Zaten kız da pek güzel. Bu yaptığı bir hainlik değilse, benim uğruma amma da delilik ediyor!.. Yok, bir alaysa, alayı ciddileştirmek benim elimde, baylar; göreceksiniz, ben de bundan kaçmayacağım.Ya ben odaya girer girmez kollarımı bağlarsalarsa? Olabilir! Belki bunun için tertibat almışlar, ustalıkla bir tuzak kurmuşlardır!

Sonra gülerek: Bu da düello gibi, dedi; bizim eskrim hocası: Her hücumu karşı koymanın yolu vardır ama Tanrı, işin sonu gelsin diye, iki taraftan birine, nasıl karşı konacağını unutturuyor diyor. Ben onlara işte bunlarla cevap veririm. Cebinden ta-

bancasını çıkardı; barutu daha taze olmasına rağmen boşaltıp yeniden doldurdu.

Beklemekle geçirilecek daha çok vakit vardı; Julien, bir iş olsun diye, oturup Fouque'ye mektup yazdı:

Dostum, bu zarfın içindeki mektubu, ancak bir kaza olduğunu, benim başıma garip şeyler geldiğini duyarsan aç. O zaman sana gönderdiğini yazıdaki insan adlarını sil, sekiz suret çıkarıp Marsilya, Bordeaux, Lyon, Brukselles, vs. gazetelerine gönder; on gün sonra bu yazıyı bastırt, ilk nüshayı Marquis de La Mole'a gönder; on beş gün sonra da, geri kalan nüshaları geceleyin Verrieres sokaklarına at.

Fouque'nin ancak bir kaza haberi alırsa açacağı o yazı Julien'in savunması idi; bunu bir köylü tarzında kaleme aldı, Mademoiselle de La Mole'u mümkün olduğu kadar lekelememe-ye çalıştı; ama durumu olduğu gibi anlattı.

Julien'in zarfı kapattığı sırada akşam yemeği zili de çaldı; bunu duyunca Julien'in yüreği oynadı. Yazdığı hikâyeye kapılmış olan hayali hep kanlı vakalar uyduruyor, ölüm sahneleri hatırına getirip korkuyordu. Julien'i uşaklar yakalıyor, ip-lerle sımsıkı bağlıyor, ağzına da bir mendil tıkayıp bodruma atıyor... Orada bir uşak başından ayrılmıyor... Ailenin şerefi bu işin kanla, ölümlerle bitmesini icap ettirirse hiç iz bırakmadığı söylenen zehirler ne güne duruyor? Julien hastalıktan öldü diye odasına çıkarırlar, olur biter...

Bir tiyatro yazarı gibi, kendi uydurduğu hikâyeden kendi de heyecana gelen Julien, yemek odasına girdiği zaman gerçekten korku içinde idi. Resmî kıyafetlerini giymiş uşaklara birer birer bakıyor, işi, onların yüzlerinden anlamaya çalışıyordu. Acaba bu akşamki işe hangileri seçildi? diyordu. Bu ailede II-I. Henri sarayının hâtıraları o kadar canlı, onların o kadar sözü oluyor ki bu adamlar, kendilerine bir hakaret olduğunu sanıp

sınıflarının öteki adamlarından daha fazla cesaret gösterebilir! Mademoiselle de La Mole'a bakıp onun gözlerinde, ailesinin kararını okumaya uğraştı. Kızın sapsarı olan yüzüne orta çağ adamlarının hali gelmişti. Julien onu hiç bu kadar vakarlı görmemişti. Mathilde o anda gerçekten çok güzel, karşısındaki kalbinde büyük bir saygı, korku hissi uyandıran bir kızdı. Julien ona âdeta âşık oldu. İçinden: Pallida morte futura dedi, (Benzinin uçukluğu, büyük işler tasarladığını gösteriyor.)

Yemekten sonra, sakın gözükmeğe çalışıp bahçede uzun uzun dolaştı ise de Mademoiselle de La Mole onun yanına gelmedi. Oysaki o sırada onunla konuşmak Julien'i büyük bir yükten, azaptan kurtaracaktı.

Neden itiraf etmeyelim? Korkuyordu... Bir iş görmeye karar vermiş olduğu için kendini, hiç utanma duymadan, bu korku hissine bırakmıştı. İş başında kendimde lazım gelen cesareti bulayım da şimdi korkmuşum, ne çıkar? diyordu. Gidip durumu bir kolaçan etti, merdivenin ağır olup olmadığına baktı.

Gülerek: Merdivenin benim alın yazımla bir ilişkisi var! Verrieres'de de kullanmak lazım geldi, burada da. Ama ikisi arasında ne fark var sanki! İçini çekerek: O zaman, kendisi için hayatımı tehlikeye koyduğum kadından da çekinmeye mecbur değildim, tehlike de bu seferkine hiç benziyor muydu?

M. de Renal'in bahçesinde öldürülseydim, şerefime leke sürülmezdi. Ölümümün anlaşılmaz bir şey olduğunu söyleyip hesap sormak kolay olurdu. Oysaki bu akşam beni öldürürlerse Chaulnes, Caylus ve Retz konağının salonlarında, kısacası her yerde kim bilir ne kötü hikâyeler uydurulup söylenir. Benim adım tarihe bir canavar diye geçer.

Gülüp kendi kendisi ile alay ederek: Tarihe, yani iki üç yıl için dedi. Fakat bu düşünce onu mahvediyordu. Ben ölürsem, suçsuz olduğumu nasıl ispat edebilirim? Fouque'nin o yazdı-

ğım yergiyi bastırđını var sayalım, o da bir alçaklık olur. Ben bir eve kabul olunayım, orada gördüğüm iyi muameleye, iltifata, iyiliklere karşılık orada olup bitenler üzerine bir yergi çıkarayım! Kadınların namusuna saldırayım! Aldanmak bundan bin kat hayırlı olur!

Julien o akşamı bin bir azap içinde geçirdi.

XVI. BÖLÜM

SABAHIN BİRİNDE

O bahçe gayet büyüktü; daha birkaç yıl önce kusursuz bir zevkle düzeltilmiş, tarhlar açılmıştı. Ama ağaçları yüz yıllıktan fazla idi. Köyleri, kırları andıran bir hâli vardı.

MASSINGER

İlk mektubuyla verdiği emirden dönmek için Fouque'ye bir mektup daha yazmak üzere iken saat on biri çaldı. Julien artık odasına kapanıyormuş gibi kapısını gürültü ile kapayıp kilitledi. Bütün evde, hele küçüklerin yattığı dördüncü katta neler olduğunu kolaçan etmeğe çıktı. Her zamankinden farklı bir şey yoktu. Madame de La Mole'un hizmetçilerinden biri eğlenti düzenlemişti, uşaklar da neşeli neşeli punç içiyorlardı. Böyle gülenler, dedi, bu geceki işte olmasalar gerek, yoksa daha ciddî olurlardı. Sonunda çıkıp bahçenin karanlık bir köşesine büzüldü. Niyetleri konağın uşaklarından saklanmak ise, beni yakalatacakları adamları bahçenin duvarı üzerinden atlatarak içeri alırlar.

M. de Croisenois bu işte soğukkanlılığını büsbütün kaybetmediyse, yarın karısı olacak kızın şerefini, namusunu korumak ister de beni, onun odasına girmeden yakalatmayı daha uygun bulur. Çevreyi askerce keşfe çıkıp her şeyi iyice gözden geçirdi. Bu iş benim bahtiyarlığım işi. Dikkatsizlik edip de bir hataya düşersem sonradan bunu akıl etmedimdi demek bir özür sayılmaz. Hava inadına açık, sakindi. Saat on bire doğru ay doğdu; saat yarımında, konağın bahçe tarafındaki cephesi baştan başa aydınlıktı.

Julien: Bu kız çıldırmış! diyordu; saat biri vururken Cointe Norbert'in odasında hâlâ ışıklar yanıyordu. Julien hayatında bu kadar korkmamıştı; giriştiği işin yalnız tehlikeli yönlerini görüyor, hiçbir coşkunluk duymuyordu.

Gidip o koca merdiveni yükledi, belki kız vazgeçtiğini işaret eder diye beş dakika daha bekledi, saat biri beş geç merdiveni Mathilde'in penceresine dayadı. Elinde tabancası, yavaş yavaş çıktı; henüz bir hücumu uğramadığına hayret ediyordu. Julien pencereye varırken pencere de gürültüsüzce açıldı.

Mathilde hayli heyecanlıydı:

– Çok şükür geldiniz, monsieur. Bir saattir hareketlerinizi gözetliyorum.

Julien şaşkın bir halde idi, ne yapmak lazım geldiğini pek bilemiyordu, içinde hiç de bir aşk duyduğu yoktu. Bu telâş sırasında cüret göstermek lazım gerektiğini sandı, Mathilde'i kucaklamaya kalktı. Kız onu iterek:

– Ne ayıp şey!

Böyle itilmekten memnun olan Julien hemen çevresine bir göz gezdirdi. Ay ışığı o kadar parlaktı ki Mademoiselle de La Mole'un odasında oluşturduğu gölgeler kapkara gözüküyordu. Julien içinden: Oralarda benim göremediğim, gizlenmiş birtakım adamlar olmadığı neden belli?

Mathilde sordu:

– Ceketinizin cebinde ne var?

Böyle söz alabildiğine pek sevinmişti. Garip bir ıstırap içinde idi; kibar aileler kızlarında tabii olarak bulunan bütün ihtiyat, çekingenlik hisleri gene ayaklanmış, ona işkence ediyorlardı.

Julien de bir şey söyleyebilmek fırsatı bulduğuna çok sevinmişti:

– Cebimde mi? Her çeşidinden silâh, tabanca.

Mathilde:

– Merdiveni indirmeli.

– Çok büyük, aşağı katın, salonun pencerelerini kırabilir.

Mathilde, sıradan bir konuşma edası takınmaya çalışıyor ama bir türlü başaramıyordu.

– Pencereleri kırmak olmaz; ama, ne bileyim, belki ilk basamağa bir ip bağlayarak merdiveni indirebilirsiniz. Benim odada her vakit bir yığın ip, halat bulunur.

Julien içinden: Sevdalı kadın böyle mi olur? Bir de cüret gösterip sevmekten söz ediyor! Bu kadar soğukkanlılık, böyle akıllı uslu tedbirler açıkça gösteriyor: Ben budalaca sandığım gibi M. de Croisenois'ya galebe çalmamışım, ancak onunla halef selef oluyoruz. Ama bundan bana ne? Ben bu kızı seviyor muyum ki? Marquis yerini kaptırdığına, hele bana kaptırdığına çok kızacak; işte bu yönden yine onu alt etmiş sayılırım. Dün Tortoni kahvesinde bana ne kadar yukardan bakıyordu! Tanımamazlıktan geldi! Tam göz göze gelip de artık tanımamasına imkân kalmayınca bana ne denli kötü kötü bakarak selam verdi.

Julien ipi, merdivenin en üst basamağına bağlamıştı, onu ağır ağır indiriyordu; camlara çarpıp kırmasın diye de balkondan hayli sarkmıştı. Mathilde'in odasına gizlenmiş kimse varsa işte beni öldürmenin tam zamanıdır. Fakat her taraf yine derin bir sessizlik içinde idi.

Merdiven yere değdi; Julien onu, duvar boyunca uzanan yabancı çiçek tarhına yatırdı. Mathilde sordu:

– Annem kıymetli çiçeklerinin böyle ezildiğini görünce kim bilir neler diyecek?..

Sonra tam bir soğukkanlılıkla:

– İpi atınız. Onun tekrar balkona alındığını bir gören olursa ne olduğunu anlatmak zor olur.

Julien şaka eder gibi bir hal takınıp Mathilde'in, SaintDomingue'de doğmuş Habeş hizmetçisini taklit ederek:

– Ya ben nasıl gider?

Mathilde:

– Siz, kapıdan gider.

Doğrusu, onun böyle kapıdan çıkması fikri pek hoşuna gitmişti, içinden: Bu adamı ne kadar sevsem yeridir diye düşündü.

Julien ipi bahçeye atmıştı; Mathilde kolunu sıktı. Julien bir düşman tarafından yakalandığını sanıp birdenbire döndü, hançerini çekti. Mathilde bir pencere açıldığını duyar gibi olmuştu. Bir süre hiç kımıldamaksızın, soluklarını bile tutarak durdular. Ay ışığı ikisi de aydınlatmıştı. Gürültü bir daha duyulmadığından endişeleri kalmadı.

O zaman yine ne yapacaklarını bilemediler; her ikisi de son derece sıkılıyordu. Julien gidip kapıya baktı, kilidi kilitlenmiş, sürmesi sürülmüştü; karyolanın altına bakmak da aklına geldi ama buna cesaret edemiyordu; oraya bir iki uşak konulmuş olabilirdi. Fakat bakmamak da, sonra bir türlü affedemeyeceği bir ihtiyatsızlık olurdu; eğilip baktı.

Mathilde son dereceye varan çekingenlik, utangaçlığın bütün halecanlarını geçiriyordu. Bulunduğu halden korkmuş, tüyleri ürpermişti. Sonunda:

– Mektuplarımı ne yaptınız?

Julien içinden: Bizim küçük baylar pusu kurmuş dinliyorsa ümitlerini boşa çıkarmak için tam fırsat! diye düşündü; sonra Mathilde'e:

– İlk mektubunuz, Protestan basması koca bir Kitabı Mukaddes içinde saklı, dün kalkan posta arabasında... Şimdi ta

uzaklardadır.

Bu ayrıntıyı verirken kelimeleri tane tane, belki iki büyük maun dolapta saklı olan kimselerin duyabilmesi için tane tane söylüyordu; dolapları da açıp bakmağı gözüne alamamıştı.

– Öbür ikisi de postada, birincinin gittiği yere gidiyor.

Mathilde hayretle sordu:

– Bu kadar tedbire ne lüzum vardı?

Julien içinden: Ne diye yalan söyleyeyim? dedi. Bütün şüphelerini olduğu gibi anlattı.

Mathilde, sevgi, şefkatten çok delilik gösteren bir sesle bağırdı:

– Demek mektuplarının soğukluğu bunun içindi!

Julien o sesteki delilik edasını fark etmedi. Kendisine böyle sen denilmesi onu da âdeta çıldırtmıştı, artık şüpheleri kalmadı, kendi kendine itibarı arttı; o güzel kızı, yüreğini saygı ile çarptıran kızı kolları arasına almaya cesaret etti. Bu sefer yine itildi ise de bu itilme deminki gibi tam değildi.

Julien, Besançon'da Amanda Binet'nin yanında olduğu gibi hafızasına başvurdu, la Nouvelle Heloise'in en güzel cümlelerinden birkaçını, kendi sözleri imiş gibi okudu. Mathilde o sözleri pek de dinlemeden:

– Sende tam bir erkek kalbi var; itiraf edeyim, cesaretini denemek istedim, ilk şüphelerin, onlara rağmen yine yılmayışın senin sandığımdan daha pervasız olduğunu gösteriyor.

Mathilde ona “sen” demek için kendini zorluyordu; herhalde söylediği şeylerden çok bu garip konuşma tarzına dikkat ediyordu. Hiçbir şefkat belirtisi göstermeyen bu senli benli konuşma, biraz sonra, Julien'in hoşuna gitmemeye başladı, içinde bir mutluluk hissi duymamasına şaşırıyordu; bahtiyarlık hissetmek için muhakemeye başvurdu. Kimseyi, kayıtsız şartsız övmeyen o kibirli kız, kendisine böyle bir itibar gösteri-

yordu; bunu düşününe düşününe bahtiyarlık hissetmeyi değilse bile onurunu okşamayı başardı.

Evet evet, doğru, o anda duyduğu haz bazı defalar Madame de Renal'in yanında ruhunu saran haz değildi. Hem de ondan ne kadar farklı idi! Bu ilk andaki hislerinde şefkate benzer hiçbir şey yoktu. Bu, büyüklük, yükseklik hırsı idi. Şüphelendiği kimselerden, icat ettiği tedbirlerden gene söze başladı. Bir yandan konuşuyor, bir yandan da zaferinden yararlanma yollarını düşünüyordu.

Tutukluğu henüz geçmemiş olan, giriştiği işten de son derece sıkılıp pişmanlık duyan Mathilde böyle bir konuşma konusu açılmış olduğuna pek sevinmişti. Yeniden nasıl görüşebileceklerinden söz ettiler. Julien bu tartışmada da yine zekâsını, gözünün pekliğini gösterebildiği için tatlı bir zevk duyuyordu. Sakınacakları adamlar pek gözü açık kimselerdi, küçük Tanbeau hiç şüphesiz bir hafiye idi; fakat Mathilde ile Julien de ustalıkta onlardan aşağı kalmazlardı.

Her şeyi kararlaştırmak için kitap odasında buluşmak en kolay değil mi? Julien:

– Ben konağın her yerine, hatta belki Madame de La Mole'ün dairesine girip çıksam yine kimsenin şüphesi uyanmaz, diyordu.

Mathilde'in odasına gelmek için, annesinin dairesinden geçmekten başka yol yoktu. Ama Mathilde, onun her vakit merdivenle tırmanmasını daha uygun buluyorsa da Julien bu küçük tehlikeyi de seve seve, kalbi sevinçten taşta taşta göze alabilirdi. Mathilde onu dinlerken, bir zafer edası takındığını görüp canı sıkılmıştı. Beni kendine kul ettiğini mi sanıyor? diyordu. Yaptığına şimdiden pişman olmuştu. Ettiği deliliği düşünüyor da havsalasına sığdıramıyordu. Elinden gelse Julien'i de, kendini de yok ederdi. Bazen iradesinin gücüyle pişmanlı-

ğını susturuyor ama o zaman da sıkılğanlığa, ıstıraba düşmüş utanma hislerini fazlasıyla bedbaht kılıyordu. Bu kadar üzüleceği, azap çekeceği hiç de aklına gelmemiştir.

Sonunda içinden: Böyle durmak da olmaz, bir şeyler bulup söylemeli, insan âşığı ile konuşur. Son günlerde Julien'e dair verdiği kararlardan söz açtı; fakat ancak konuşmak boynunun borcudur diye konuşuyordu, sesine değil, kullandığı kelimele-re bir şefkat katabiliyordu.

Julien, kendisine edilen tembihi tutar da bahçıvanın merdiveni yardımıyla Mathilde'in odasına gelmeğe cesaret ederse kız kendini ona teslim etmeğe karar vermişti. Fakat bunları gayet heyecansız, gayet terbiyeli, bu gibi sevgi sözlerine hiç de uymayan bir dille anlatıyordu. O ana kadar bu âşıklar buluşması, pek soğuk geçmişti. Doğrusu insanı aşka kin bağlatacak bir şey olmuştu, ihtiyatsız bir kız için ne iyi bir ahlak der-si! Böyle bir an, insanın bütün geleceğini feda etmesine değer mi? Mathilde düşündüğünü yapmaya azmetmişti fakat kadınlık hislerini bir türlü susturamıyordu; o kadar ki onun uzun uzun tereddütlerini, kararsızlıklarını gören bir adam, öyle kalbin derinliklerini okumasını bilmiyorsa, bunların da şiddetli bir kinden doğduğuna hiç şüphe etmezdi; Mathilde işte böyle uzun uzun kararsızlıklardan sonra kendini Julien'e verebildi.

Doğrusunu söylemek gerekirse gösterdiği sevgi heyecanlarında bir zorakilik vardı. Gerçekten bu, ateşli bir aşk duymaktan çok ateşli bir aşkı taklit etmektir. Mademoiselle de La Mole gerek kendisine, gerek âşıkına karşı olan bir görevi yerine getirdiği kanısında idi... Zavallı çocuk, diyordu, tam bir yiğitlik gösterdi, bahtiyarlığı tatmak hakkıdır. Yoksa ben döneklik etmiş olurum. Fakat mümkün olsa, kıyamete değin kendini felâkete mahkûm etmek bahasına bu mahcubiyetten silkinirdi.

Kendi kendini zorladığını belli etmedi de çektiği azaba rağmen sevgi sözleri bulup söyledi. O saatlerin zevkini kaçırarak ne bir pişmanlık sözü geçti, ne de bir sitem; lâkin Julien o geceyi hayatının güzel bir gecesi diye değil, garip bir gecesi diye karşıladı. Verrieres’de geçirdiği son yirmi dört saati hatırlıyordu; o ne kadar başka olmuştu! Son derece haksızlık ederek: Bu Parislilerin yapmacıkları her şeyin, aşkın bile tadını kaçırmanın yolunu bulmuş! diyordu.

Julien bu düşüncelere daldığı sırada maun büyük dolaplardan birinin içinde, ayakta idi; yandaki odalardan, yani Madame de La Mole’ün dairesinden ilk sesler duyulur duyulmaz hemen dolaba saklanmıştı. Mathilde annesi ile beraber kiliseye gitti, biraz sonra hizmetçi kadınlar daireden çekildiler, Julien de, onlar dönmeden önce kolaylıkla kendini dışarı attı. At binip Paris civarındaki ormanlardan birine gitti, ıssız, تنها yerlerde dolaştı, içinde bahtiyarlıktan ziyade hayret duyuyordu. Ara sıra ruhunu saran bahtiyarlık ise, pek büyük bir kahramanlık gösterdiği için başkumandanın birdenbire albaylığa çıkardığı bir genç teğmenin duyacağı bahtiyarlık nev’indendi; içinde pek yükseklere çıkarılmış gibi bir duygu vardı. Daha dün kendisinden üstün gördüğü adamlar bugün onun ya eşiti, ya ondan çok aşağı idiler. Julien’in bahtiyarlığı aradan zaman geçtikçe arttı.

Ruhunda, sevip sevilmekten doğmuş bulunan şefkatin bir izi bile gözüküyor idiyse bu, o gece Mathilde’in ona karşı sadece bir görev – bu kelime burada pek yersiz gibi gelir ama – bir görevi yerine getiriyor hissi ile hareket etmiş olmasındandı. O gecenin bütün hâdiseleri içinde Mathilde için romanların bahsettiği o tam bahtiyarlık yerine üzüntüyle, utanmayla karşılaşmaktan başka beklenilmedik hiçbir şey olmamıştı.

Yanıldım mı acaba?.. Ben Julien'i sevmiyor muyum? demekten kendini alamıyordu.

XVII. BÖLÜM

ESKİ BİR KILIÇ

I now mean to be serious; – it is time, Since laughter nowadays is deem'd too serious A jest at vice by virtue's called a crime.

Don Juan, XIII. C.

Nedense Mathilde yemekte gözükmeydi. Akşam bir an salona geldi ise de Julien'e bakmadı. Onun bu hareketi Julien'e bir tuhaf geldi. Ama, dedi, ben bu kibarlar âleminin âdetini pek iyi bilmiyorum; her gün yüz defa tekrar edilenleri öğrenebildiysem ne mutlu bana. Herhalde bunun bir sebebi vardır, sonra anlatır. Yine de merak içini kemiriyordu, Mathilde'in çehresindeki ifadenin mânasını anlamaya çalıştı; onun sert, zalim bir hali olduğunu görmemezlikten gelemeydi. Bir gece önce aşk heyecanı ile kıvranan, yahut kıvrandığını sandırmak isteyen kadın nasıl bu kadın olabilirdi? Zaten o aşk atılmaları da, şaşılacak kadar aşırı değil miydi?

Ertesi gün, daha ertesi gün Mathilde gene o soğuk davranışını sürdürdü; Julien'e bakmıyor, onun varlığını bile fark etmez gibi gözüküyordu. Endişeden içine ateş düşmüş gibi olan Julien şimdi, ilk gün kalbinde başka hiçbir duyguya yer bırakmayan o zafer sevincinden çok uzakta idi. Acaba, diyordu, gene fazilet, iffet damarı mı tuttu? Fakat fazilet, iffet gibi kelimeler, o azametli Mathilde'e herhalde, biraz yavan gözükecek şeylerdi.

Julien kendi kendine: Hayatın alelade hallerinde dine inandığı yok, diyordu; dini ancak sınıfının çıkarlarına yaradığı

için sever. Fakat sırf kadınlık hassasiyeti ile de, böyle onarımı imkânsız bir hata işlediğine pişman olamaz mı? Julien o kızın ilk âşığı kendisi olduğunu sanıyordu.

Bazen de dönüp içinden: Ama itiraf etmeli ki, diyordu, hiçbir tavrında tabiiikten, sadelikten, şefkatten eser yok; ben onu hiç bu kadar gururlu görmedim, sanırsın ki tahtından inen bir kraliçe. Acaba beni pek mi hor görüyor? Benim tanınmamış bir aileden olduğumu, yalnız bunu hatırına getirip benim için ettiği fedakârlığa pişman olması da ona yakışmayacak şey değil.

Julien, kitaplarla Verrieres'teki hâtıralarından edindiği bu ön yargılardan bir türlü kurtulamayan Julien, âşığını bahtiyar ettikten sonra artık kendi varlığını bile düşünmeyecek kadar şefkat gösterir bir sevgili hülyası kuradursun, onuruna dokunmuş olan Mathilde ona dış biliyordu. İki aydır iç sıkıntısı çekmediği için artık iç sıkıntısından korkusu kalmamıştı; böylece Julien, hiç farkına varmadan, onun gözündeki en büyük üstünlüğünü kaybetmişti.

Mademoiselle de La Mole, odasında sinirli sinirli gezinerek: Kendimi zorla bir adamın hükmü altına koydum! Julien'in namusuna diyecek yok ama ben onun onurunu kıracak olursam, aramızda geçeni söyleyerek benden öç alır. Çağımız öylesine uğursuz bir asır ki doğru yolu kaybedenler bile iç sıkıntısından kurtulamıyor. Julien, Mathilde'in ilk sevdiği adamdı; hayatta ilk defa olarak sevmek en kuru ruhlu insanlara bile birtakım tatlı hülyalar verir ama Mathilde yine de en acı düşüncelerle kıvranıyordu.

O beni artık iyiden iyiye hükmü altına aldı; onun zıddına gidecek bir şey yaparsam beni en elemli cezalara çarpmasından korkabilirim Yalnız bu düşünce, Mademoiselle de La Mole'ün Julien'e hakaret etmesine yeterdi. Onun yaratılışındaki

baş meziyet, cesur olması idi. Bütün hayatını bir baht oyununa bağlar gibi hareket etmek ona bir heyecan vererek ruhunu, daima tazelenen o iç sıkıntısından kurtarabilirdi; başka hiçbir şeyden bu kadar zevk duymasına imkân yoktu.

Tam üç gün oldu: Mademoiselle de La Mole bakmamakta ısrar ediyordu, Julien artık dayanamayıp yemekten sonra onun arkasını bırakmadı, bilardo salonuna girdi. Mathilde'in bunu hiç istemediği pek belli idi. Öfkesini herkese fark ettirmemeye de önem verdiği yoktu.

– Üzerimde pek büyük haklar kazandığınızı mı sanıyorsunuz da sizinle konuşmak istemediğimi açıkça belli ettiğim halde yine peşimi bırakmıyorsunuz?.. Bilmiş olun ki, monsieur, hiç kimsenin bu kadar ileri varmasına katlanmadım.

İki âşığın böyle birbiri ile konuşması gayetle tuhaf bir şeydi; ikisi de, farkına varmadan, birbirine karşı en şiddetli kin hisleri besliyorlardı. Julien de, Mathilde de öyle sabırlı insanlar değillerdi; bundan başka her ikisi de, karşısındakini incitmeden düşündüklerini açıkça söylemeye alıştı. Bunun içindir ki arası çok geçmedi, artık ölesiye dargın olduklarını birbirlerine bildirdiler.

Julien:

– Ağzımdan bir söz bile kaçırmayacağıma size yemin ederim; hatta böyle birdenbire bir değişikliğin size söz getirmesinden korkmasam, sizinle hiç konuşamayacağıma yemin ederdim.

Saygı ile selamlayıp çekildi.

Kendisine bir görev bildiği bu işi yerine getirirken doğrusu hiçbir esef duymuyordu; Mademoiselle de La Mole'e iyice gönül vermiş olduğunun farkında değildi. Üç gün önce, maun dolaba kapatıldığı zaman hiç şüphesiz onu sevmiyordu. Fakat onunla böyle ölesiye dargın kalmak lazım geldiğini görünce

bütün hisleri çabucak değişiverdi. Hafızası zalimlik edip pek heyecansız geçirdiği o gecenin en küçük, değersiz anlarını birle birer birer canlandırmaya başladı.

Birbirleriyle bir daha barışmamacasına darıldıklarını söylediklerinin ertesi günü Julien gece odasında, Mademoiselle de La Mole'ü sevdiğini kendi kendine itirafa mecbur olunca, az kaldı çıldıracaktı. Bunu keşfettikten sonra gönlünde son derece elemli çarpışmalar başladı, bütün hisleri altüst olmuştu.

Aradan sekiz gün geçti geçmedi, M. de Croisenois'ya kafa tutmak şöyle dursun, hüngür hüngür ağlayarak içinden onu kucaklamak geliyordu. Böyle acıya katlanmak mecburiyeti ile sağduyusu biraz uyandı, Languedoc'a gitmeye karar verdi, sandığını hazırlayıp posta arabasında yer bulmaya çıktı. Ertesi gün Toulouse'a hareket edecek olan arabada, büyük bir tesadüf eseri olarak, bir kişilik yer bulunduğunu öğrenince bayılır gibi oldu. Orayı tuttu, yola çıkacağını Marquis'ye bildirmek üzere konağa döndü.

M. de La Mole evde değildi. Julien, yarı diri, yarı ölü bir halde, kitap odasına girip beklemeye karar verdi. Orada Mademoiselle de La Mole ile karşılaşınca ne hale girdi!

Mathilde, Julien'i görünce hemen şirretliği tuttu; bunu fark etmemek, yanılıp hayra yormak imkânsızdı. Zaten kederinden ne yaptığını bilmeyen, hiç beklemediği bir zamanda onunla karşılaşınca büsbütün şaşırıp kalmış olan Julien dayanamadı, gayet şefkatli, ta gönlünden gelen bir eda ile:

– Demek beni artık sevmiyorsunuz!

Mathilde hırsından ağlayarak:

– Kendimi rastgele bir adama verdiğim için kendimden öğreniyorum. Julien:

– Rast gele bir adam mı? diye bağırp kitap odasında bir antika diye saklanan, orta çağdan kalma bir eski kılıca saldırdı.

Mademoiselle de La Mole'e konuşurken son kertesine vardığını sandığı elemi, onun utançtan ağladığını görünce yüz kat daha artmıştı. Onu öldürebilse dünyanın en mutlu insanı olacaktı. Julien kılıcı köhne kınından oldukça zahmetle çekerken, böyle yepyeni bir heyecanla karşılaştığı için sevinen Mathilde, ona doğru salınarak yürüdü; göz yaşları dinivermişti.

O anda Julien'in aklına Marquis de La Mole geldi. İrkilip içinden: Bana bunca iyilik eden adamın kızını mı öldüreceğim! Kılıcı elinden yere atacak oldu. Benim melodramlara yakışacak bu hareketimi görünce gülmekten katılır! Bu düşünce ile soğukkanlılığı geri gelmişti. Eski kılıcın demirini, bir pas lekesi arıyormuş gibi, dikkatle gözden geçirdi, tekrar kınına koydu, hiç sükûnunu bozmadan gidip her zamanki yaldızlı tunç çiviye astı.

Sonuna doğru bir hayli yavaşlamış olan bu iş, bir dakika kadar sürmüştü; Mademoiselle de La Mole Julien'e hayretle bakıyordu, içinden: Demek ki az kaldı, beni âşığım öldürüverecekti!

Bu düşünce onu sanki ta IX. Charles ile III. Henri çağının en güzel zamanlarına götürmüştü. Kılıcı yerine asmış olan Julien'in karşısında dimdik duruyordu, ona bakan gözlerinde kin kalmamıştı, itiraf edelim ki o anda çok çekici idi, şüphesiz bir Paris kuklasını andıran hiçbir hali yoktu, Paris kuklası, Julien'in o şehir kadınlarına karşı en büyük itirazı, bir kuklaya benzemeleri değil miydi?

Mathilde: Korkarım, ben ona yine bir zaaf göstereceğim, diye düşündü; ben tekrar, hem de sert sözler söylediğim bir günde kendimi bırakıverirsem artık bana büsbütün hâkim olduğunu sanır.

Kaçıp gitti.

Onun koşmasına bakan Julien:

– Ne kadar da güzel, Tanrım! Henüz sekiz gün önce kollarıma ateşle atılan bu kız değil miydi?.. O tatlı anlar bir daha hiç mi hiç gelmeyecek! Hem de bunu kendim ettim! Benim için o denli büyük, o denli olağanüstü olan o anda ise ben hiç de aldıriş etmedim!.. Doğrusu ben yaradılıştan bayağı, yaradılıştan zavallı bir adamım.

Marquis geldi; Julien yola çıkmak üzere olduğunu ona hemen anlattı.

M. de La Mole:

– Nereye gideceksiniz?

– Languedoc’a.

– Çok rica ederim böyle şeye kalkmayın, göreceğiniz daha büyük işler var; yakında belki yola çıkacaksınız ama Languedoc’a değil, kuzey ellerine gideceksiniz... Hatta sizin konaktan uzaklaşmanıza gönlüm razı değil. Çok rica ederim, buradan iki üç saatten fazla ayrılmayın, ansızın size ihtiyacım olabilir.

Julien selam verip hiçbir şey söylemeden çekildi, Marquis hayretle bakakaldı. Julien’in söz söyleyecek hali yoktu, gidip odasına kapandı.

Orada, bahtının karanlığını gözünde serbest serbest büyültebildi.

– Demek ki, diyordu, buradan kalkıp gitmeğe bile hakkım yok. Allah bilir Marquis beni burada kaç gün alıkoyacak! Halim neye varacak? Danışacak bir dostum bile yok: abbe Pnard’a gitsem, ilk cümleyi bile bitirmeme bırakmaz; comte Altamira’ya söylesem beni avutmak için bir gizli ihtilâl örgütüne girmemi söyler.

Ama ben çıldırıyorum; pekâlâ hissediyorum ki çıldırıyorum!

Bana kim yol gösterecek? Halim ne olacak?

XVIII. BÖLÜM

ÜZÜNTÜLÜ ANLAR

Bir de itiraf ediyor! En küçük, en önemsiz noktaları bile birer birer, uzun uzun anlatıyor! Gözüme dikilen o güzel gözü, başka biri için hissettiği aşkı anlatıyor.

SCHILLER

Mademoiselle de La Mole öylesine sevinmişti ki, az kalsın âşığı tarafından öldürülmek tehlikesine düşmüş olmayı bile bahtiyarlık saymaktan kendini alamıyordu: Mademki beni öldürmeye kalkıştı, demek ki bana hükmetmeye layık. Kibarlar âlemi cici baylarının acaba kaç bir arada kaynatılsa böyle bir ihtiras hareketi elde edilebilir?

– Kılıcı duvara, tam yorgancının taktığı gibi hoş görünecek bir tarzda asmak için iskemleye çıktığı zaman cidden güzeldi! Doğrusu ben, onu sevmekle o kadar da delilik etmemişim.

O sırada barışmak için onurunu kırmayacak bir fırsat çıksaydı, Mathilde ondan hemen yararlanırdı. Julien, kapıyı kilitleyip odasına kapanmış, en şiddetli bir umutsuzluk içinde kıvranıyordu. Aklına delice şeyler geliyor. Gidip kızın ayaklarına kapanmayı düşünüyordu. Böyle herkesten uzak bir köşeye çekilip kalacağına bahçede veya konakta dolaşsa, fırsat kollasa, belki o çekilmez bahtsızlığı bir anda değişip büyük bir bahtiyarlık oluverirdi.

Biz onun beceriksizliğini bir suç saymaya kalkıyoruz ama Julien becerikli olsaydı hiç kılıç çeker miydi? Mademoiselle de La Mole'ün onu pek güzeldi diye düşünmesine sebep olan o harekete kalkar mıydı? Julien'in kendisi için hiç de fena ol-

mayan bu kapanıp üzülməsi, bütün gün sürdü. Mathilde onu sevmekle geçirdiği kısa zamanı tatlı tatlı hatırlıyor, üzülyordu.

Doğrusu, bu ya, diyordu, benim o zavallı çocuğa karşı olan aşkım, kendisine sorarsanız ceketinin cebine bütün tabancalarını yerleştirip merdivenle benim odama çıktığından, yani sabahın birinden sekizine değin sürdü. On beş dakika sonra ben SainteValere kilisesinde âyini dinlerken onun benim üzerimde haklar iddia edeceğini, gözümü korkutarak beni kendisine boyun eğmeye zorlayacağını düşünmeye başladım.

Yemekten sonra Mademoiselle de La Mole, Julien'den kaçmak şöyle dursun, onunla konuştu, sonra da onu bahçeye çıkmaya davet etti; Julien itaat etti. Çektiği azap azmış gibi bir de buna katlanacaktı. Mathilde, yeniden canlanan aşkına, kendi de pek farkına varmadan, kapılmak üzere idi. Onunla beraber gezmekten son derece zevk alıyor, daha o sabah kendisini öldürmek için kılıcına sarılıveren o ellere merakla bakıyordu.

Böyle bir hareketten, bütün bu olup bitenlerden sonra yine eskisi gibi konuşmaları elbette elbette mümkün değildi.

Mathilde yavaş yavaş ona gönlünün ne halde olduğundan söz etmeye başladı. Bu çeşit konuşmada garip bir haz buluyordu; lâf lâfı açtı, Julien'e vaktiyle M. de Croisenois, sonra M. de Caylus için beslemiş olduğu o geçici coşkunluk hislerini de anlattı.

Julien:

– Ne? M. de Caylus için de mi?

Eski bir aşkın kıskançlığı bu sözde bütün acılığı ile kendini gösteriyordu. Herhalde Mathilde öyle olduğuna hükmetti, bundan hiç de gocunmadı.

Eskiden beslediği hisleri en hoş bir tarzda, ta içten gelen bir hakikat edasıyla birer birer anlatarak Julien'i üzmemekte devam

etti. Julien onun, gözleri önünde canlanan bir şeyi tasvir ettiğini görüyordu. Mathilde'in söz söylerken kendi kalbinde yeni yeni hisler keşfettiğini fark edip içi yanıyordu.

Kıskançlığın verdiği ıstırap daha ileriye gidebilir mi?

Bir başkasının sevildiğini sanmak zaten çok üzücü bir şeydir; bir de onun, tapasına sevdiğiniz bir kimsenin gönlünde aşk hissi uyandırdığını tafsilâtı ile dinlemek, sevgilinin bunu itiraf etmesi ıstırapların en büyüğüdür.

Julien'in kendini Cayluslerden, Croisenoislardan üstün tutmakla gösterdiği gurur, şimdi tam cezasını bulmuştu! Onların en küçük üstünlüklerini gözünde büyütüp gönlünden vuruluyordu. Şimdi kendi kendisini ateşli, eksiksiz bir samimiyetle hor görüyordu.

O, Mathilde'ye tapılmaya layık, tanrılardan bile ileri bir kadın diye bakıyordu; ne derece hayranlık duyduğunu anlamaya sözün gücü yetmez. Onun yanında gezinirken gizlice ellerine, kollarına, bir kraliçe gibi yürüyüşüne bakıyordu. Hem aşkından, hem kederinden bitkin bir halde onun ayaklarına kapanıp merhamet dileneceği bile geliyordu.

– Bu herkesten üstün, bu son derece güzel, beni bir defa sevmiş olan kız yakında hiç şüphesiz M. de Caylus'u sevecek!

Julien Mademoiselle de La Mole'ün samimî olduğundan şüphe edemezdi; onun bütün söylediklerinde hakikat edası açıkça kendini gösteriyordu. Sanki Julien'in bahtsızlığında eksik bir taraf kalmasın diye, öyle anlar oldu ki Mathilde, M. de Caylus için bir zamanlar duyduğu hislerin sözünü ede de sonunda onu hâlâ seviyormuş gibi sözler söylemeye başladı. Hiç şüphesiz edasında bir aşk vardı, Julien bunu açıkça görüyordu.

Ciğerine erimiş kurşun akıtsalar, belki bu kadar ıstırap duymazdı. Mademoiselle de La Mole'ün vaktiyle M. de Caylus, M. de Luz veya M. de Croisenois için o gevşek, geçici aşk duygularını şimdi hatırlamakla bu kadar zevk duyması gerçi Julien ile konuşmakta olduğu içindi ama elemin bu derecesine varmış olan o zavallı delikanlı bunu nasıl fark edebilirdi?

Julien'in çektiği üzüntüleri, helecanı anlatmağa imkân yoktur. Daha birkaç gün önce Mathilde'in odasına çıkmak için saat birin vurmasını beklediği ıhlamur ağaçları altında şimdi o kızın ağzından, başkaları için duyduğu aşkın böyle inceden inceye anlatıldığını dinlemek!.. Bir insanın felâketin bundan da büyüğüne dayanabilmesi mümkün müdür?

Mathilde annesinin ancak üçüncü çağırmasında içeri girdi; saat dokuz buçuğu geçiyordu.. içinden, belki kendi de pek farkına varmaksızın: Benim bugün sevdiğim, o zaman az kalsın gönlümü kaptıracak olduğumdan bin kat daha üstün! diye düşünüyordu.

Evet bu üzücü samimiyet sekiz gün, tam sekiz gün sürdü. Mathilde Julien'le konuşmak için bazen kendi fırsat çıkarıyor, bazen kendiliğinden çıkan fırsatları kaçırmıyordu. İkisinin, sanki yüreklerinin parçalanmasından haz duyar gibi dönüp dolaşıp açtıkları söz de, Mathilde'in başka erkekler için duymuş olduğu sevginin sözü idi: Kız o zamanlar yazdığı mektupları anlatıyor, kullandığı kelimeleri de hatırlıyor, bazen o mektupların birkaç cümlesini bile ezbere okuduğu oluyordu. Son günlerde Julien'e bakarken İblisçe bir zevk duyar gibiydi. Julien'in elemin onu neşelendiriyordu. Mademki o keder etmek, üzölmek zaafını gösteriyor, Mathilde artık onu, bir gün hükmü altına giriveririm korkusu çekmeksizin sevebilirdi.

Julien'in hayatı hiç anlamadığı, roman bile okumadığı; bu kadar toy olmayıp da biraz soğukkanlılık gösterip taparcasına

sevdiği, böyle garip iltifatlarını gördüğü o kıza: Ben o baylar kadar değerli olmayabilirim ama siz gene beni sevdiğinizi inkâr edemezsiniz, dediği görülüyordu!

Mathilde hislerinin böyle keşfedilmesine belki sevinirdi; en azından Julien'in muradına erip erememesi, bu fikri ifadede bir incelik gösterip gösterememesine, bir de seçeceği zamana bağlı şey olurdu. Herhalde Mathilde için de artık usandırıcı olmakta gecikmeyecek bir durumdan, alınının akı ile de kurtulmuş olurdu. Bir gün, uzun bir gezintiden sonra, aşkın, üzüntünün perişan ettiği Julien, Mathilde'e:

– Ben sizi taparcasına seveyim de siz beni hiç sevmiyesiniz! demekten kendini alamadı..

Bundan daha büyük bir budalalık etmesine imkân yoktu denebilir.

Bu söz, Mademoiselle de La Mole'ün ona gönül işlerinden bahsetmekle duyduğu zevki bir anda mahvediverdi. Julien'in, aralarında geçen işlerden sonra, bu hikâyelere kızmamasına şaşmaya başlamıştı. Julien o budalaca sözü söylerken Mathilde: Belki artık beni sevmiyor, diyordu. Gururu, aşkını söndürmüş olacak. Böyle bir adam Caylus, Luz, Croisenois gibi kimselerin kendisine tercih edildiğini görür de küsmez mi? Onların kendisinden katkat üstün olduğunu söyleyip duruyor, belli ki içine işlemiş... Hayır, ayaklarıma kapandığını bir daha göremeyeceğim...

Geçen günler Julien, üzüntünün verdiği saflıkla Mathilde'e, o bayların parlak meziyetlerini, kendi de inanarak, över dururdu; hatta o meziyetleri gözünde büyüttüğü de oldu... Mathilde bunu fark etmişti ama sebebini bir türlü anlayamıyor, şaşıyordu. Julien'in coşkun ruhu, sevildiğini sandığı bir adamı övmekle, onun mutluluğuna bir jest göstermiş oldu. Onun gönlün derinliklerinden gelen fakat pek de budalaca olan o sözü,

bir anda her şeyi değiştirdi: sevildiğinden şüphesi kalmayan Mathilde onu hor görmeye başladı.

Julien o acemice sözü söylerken beraber geziniyorlardı; Mathilde o söz üzerine hemen ayrıldı, son bakışında müthiş bir hafifseme vardı. Salona döndükten sonra bütün akşam ona bir kere bile dönüp bakmadı. Ertesi gün bu hafifseme kızın bütün gönlünü kaplamıştı. Sekiz gün Julien'e en canciğer dostu diye muamele etmesine sebep olan histen eser kalmamıştı; onu görmek bile fenasına gidiyordu. Mathilde'in bu duygusu iğrenmek derecesine vardı; gözü Julien'e iliştikçe duyduğu küçümseme, tikslenme hissini hiçbir söz anlatamaz.

Sekiz gündür Julien, Mathilde'nin kalbinde kopan fırtınalardan hiç bir şey anlamamıştı ama bu küçümsemeyi fark etti. Akıllılık gösterip onun karşısına elden geldiğince az çıktı, ona hiç bakmadı.

Kendisini böylece sevgilisini görmekten yoksun bırakmakla ölesiye kederleniyordu. Bedbahtlığının bir kat daha arttığını duyar gibi oldu. Bir insan kalbinin cesareti bundan öteye varamaz diyordu. Ömrünü, konağın ta üst katında küçük bir pencerede geçirmeğe başladı; pancuru sımsıkı kapamıştı, kendisi gözüküyor fakat Mademoiselle de La Mole bahçeye çıkacak olursa, uzaktan olsun görebiliyordu.

Onun akşam yemeğinden sonra yanına M. de Caylus'ü, M. de Luz'ü veya vaktiyle bir parça sevmiş olduğunu itiraf ettiği başka birini alıp gezdiğini görünce ne hallere girerdi! Julien, kederin bu kadar şiddetlisini havsalasına sığdıramıyordu; kendini tutamayıp bağıracağı anlar oluyordu; iki yüzlülüğün uzun zamandır saltanat sürdüğu bu dayanıklı ruh artık perişan olmuştu. Mademoiselle de La Mole'ü düşünmekten başka her şey ona kafa yormaya değmez, boş bir şey gibi gözüküyordu;

en basit mektupları bile doğru dürüst yazamaz olmuştu. Marquis:

– Siz deli mi oluyorsunuz?

Asıl hali anlaşılacak diye korkup titreyen Julien hastalıktan söz etti, bu sözlerine inandırdı. Çok şükür ki Marquis, akşam yemeğinde onun yakında yola çıkacağı sözünü açıp şaka etti: Mathilde bu yolculuğun uzun sürebileceğini anladı. Julien kaç gündür ondan kaçıyordu; o uçuk benizli, somurtkan delikanlıda bulunmayan meziyetleri şahıslarında toplamış, bir zamanlar sever gibi olduğu parlak baylar da Mathilde’i artık daldığı hüznü düşüncelelerden kurtaramaz olmuştu.

İçinden: Sıradan bir kız, diyordu, bir salonda herkesi kendilerine baktıran bu delikanlılar içinden birini seçip ona gönül verir; fakat dehanın baş vasıflarından biri, bayağı insanların açtığı yolda sürüklenip gitmeğe razı olmamaktır.

Julien’in paradan başka nesi eksik? Para da bende var; ben onun gibi bir adamın hayat arkadaşı olursam daima dikkati uyandırırım, hayatta hiçbir zaman silik, dikkat çekmeyen bir insan olarak kalmam. Halktan korktukları için, atları idare edemeyen bir seyisi azarlamaktan bile çekinen akrabalarım gibi ihtilâl ha çıktı, ha çıkacak diye ödüm patlamak şöyle dursun, bir iş göreceğimden, hem de büyük bir iş göreceğimden emin olabilirim, çünkü seçtiğim adam irade sahibi, hem de hudutsuz bir hırsı var. Nesi eksik, dostu mu, parası mı? Ben ona her ikisini de bulurum.

Ama yine de Julien’e istediği zaman kendisini sevdirebileceği, aşağı tabakadan bir insan diye bakıyordu.

XIX. BÖLÜM

OPERA BOUFFE

O how this spring of love ressembleth The uncertain gloty of
an April day; Wich now shows all the beauty of the sun And
by, and by a cloud takes all away!

SHAKESPEARE

Kafası hep umduğu büyük işle, gelecek ile meşgul olan Mathilde, arası çok geçmeden, bir zamanlar Julien'le, gündelik hayattan uzak, kuru konular üzerine giriştiği tartışmaları bile özlemeye başladı. Bu denli yüksek düşüncelerle yorulup onun yanında bulmuş olduğu bahtiyarlık anlarını da özlemle andığı oluyordu; ama bütün bu hatıralar büsbütün de pişmanlık uyandırmadan geçmiyor, bazen omuzlarına bir yük gibi çöktüğü de oluyordu.

İçinden: Ama, görevlerini ancak böyle değerli bir adam için unutmak benim gibi bir kıza yakışmaz şey değildir; benim onun güzel bıyıklarına, ata binmekteki zarafetine vurduğum söylenemez ya! diyordu. Ben onun, Fransa'nın geleceği üzerine açtığı derin tartışmalara, bizim üzerimize çökecek hâdiselerin 1688 İngiliz ihtilâlini andıracağı hakkında yürüttüğü fikirlere vuruldum. Pişmanlık hislerini susturmak için: Doğru, diyordu, ben kendimi kaptırdım ama bir bebek gibi kendimi sadece görünüşteki meziyetlere kaptırmadım ya!

Bir ihtilâl çıkarsa Julien Sorel'in bir Roland, benim de bir Madame Roland olmayacağım ne malûm? Bence o kadına benzemek, Madame de Stael'e benzemekten iyidir: Ahlâka itibar etmeden yaşamak, bu asırda her işe engel olacaktır. Ben

ikinci bir zaafa düşersem elbette beni bağışlamazlar; utancım-
dan ölürüm.

Mathilde'in daldığı hülyaların hepsi de, açık konuşmak ge-
rekirse, bu söylediklerimiz kadar ağır düşünceler üzerine de-
ğildi. Julien'e gizlice bakıyor, en küçük hareketinde bile bir
zarafet buluyordu. Onun, diyordu, hak hukuk üzerine en kü-
çük bir fikri bile varsa, hiç şüphesiz ben onu da mahvetmeyi
başardım.

Bu zavallı çocuğun sekiz gün önce bana ilânı aşk ederken
söylediği o tatlı sözler ve o kederli, son derece ihtiraslı hali de
bunu göstermiyor muydu? Doğrusu bu ya, o denli saygı, sevgi
gösteren bir söze benim kızışım da pek tuhaf bir şey oldu!
Ben onun karısı değil miyim? O söz pek tabii, itiraf etmeli ki
pek de şirindi. Bitip tükenmek bilmeyen o konuşmalardan, ne
yalan söyleyeyim zalimlik edip onu eski aşk hikâyelerimle
üzdüğüm o konuşmalardan sonra Julien beni yine seviyor. Be-
nim o gençler için beslediğim geçici hisler hep iç sıkıntısın-
dan geliyordu; Julien onları kıskanıyor. Onların benim için,
kendisi için ne kadar az tehlikeli insanlar olduğunu bilse!
Onun yanında hepsi de bana sönük, birbirinin örneği gibi gö-
züküyor...

Mathilde bütün bunları düşünürken elindeki kurşunkalemle,
defterinin bir sayfası üzerine gelişigüzel çizgiler çiziyordu.
Bitirdiği resimlerden birine bakıp şaştı, son derece memnun
da oldu: Göze çarpacak derecede Julien'e benziyordu. Heye-
canla: Bunu Allah yaptırıyor! deyip devam etti: İşte aşkın bir
mucizesi daha, farkına bile varmaksızın onun resmini yapıyo-
rum.

Derhal odasına çıktı, kapıyı kilitledi, boya kutusunu çıkarıp
Julien'in resmini yapmaya çalıştı ise de pek başaramadı; o ge-
lišigüzel çizilmiş profil, yine de en çok benzeyeni idi; Mathil-

de bunu büyük aşkının büyük bir delili sayarak çok sevindi.

Resim defterinin başından ancak geç vakit, Marquise onu İtalyan Operası'na gitmek üzere çağırttığı zaman ayrılabilirdi. Bir tek düşüncesi vardı, Julien'i bulup annesini onu da kendileriyle davete gelmeye razı etmek.

Julien ortada gözükmedi, bayanların locasına da o aksanı ancak bayağı kimseler geldi. Birinci perde kapanıncaya kadar Mathilde, en canlı ihtiras heyecanları ile yalnız sevdiği adamı düşündü; fakat ikinci perdede, doğrusu Cimarosa'ya layık bir ezgi ile söylenmiş, aşk üzerine derin bir söz Mathilde'in yüreğine işledi. Operada başrolü oynayan kadın: "Onun için beslediğim bu fazla, taparcasına aşk yüzünden beni cezalandırmalı; ben onu aşırı derecede seviyorum!" diyordu.

Bu hüznü, hüznü olduğu derecede de yüce havayı solur solumaz dünyada ne varsa Mathilde'in gözünden silindi gitti. Konuşmalara cevap vermiyordu; annesi azarlıyor, yine aldırış etmeksizin ancak şöyle bir bakıyordu. Kendinden öylesine geçmiş, öyle bir ihtiras coşkunu içinde idi ki şimdi duyduğu hisler, birkaç gündür Julien'in onun için duyduklarına benzetilebilirdi. Durumuna pek uygun bulduğu o güftenin bestesi olan o gökten inmiş denecek derecede lâtif, hüznü hava, doğrudan doğruya Julien'i düşünmediği her anı kaplamıştı.

Musikiye olan sevgisi sayesinde o akşam Mathilde, Madame de Renal'in Julien'i her düşündüğü zaman olduğu gibiydi. Plâtonik aşk, hiç şüphesiz gerçek aşktan daha çok zekâ gösterir ama coşkunu da geçicidir; kendini gereğinden fazla bilir, tahlil eder, kendi hakkında hükümler verir; düşünceye yolunu şaşırtmak şöyle dursun, tam tersine kendisi düşünüle düşünüle kurulmuştur.

Eve döndüklerinde Mathilde, Madame de La Mole'ün dediklerine aldırılmayıp ateşi olduğunu iddia etti, gecenin bir kısmını, piyanoda o hüzünlü havayı tekrar ede ede geçirdi. Kendisini büyüleyen havanın sözlerini de söylüyordu:

Devo punirmi, devo punirmi,

Se troppo amai, vb.

Bu çılgınlık gecesinin sonucu, Mathilde'in aşkını yenmeyi başardığını sanması oldu. (Bu sayfanın, zavallı yazıcısına türlü yönlerden zararı olacak. Donmuş ruhlu insanlar onu utanmazlıkla suçlamaya yeltenecek. Oysa yazar, Paris salonlarında parlayan kızlara, içlerinden birinin bile Mathilde'in yaradılışını bayağı gösteren bu delilik hareketlerine kalkışabileceğini sanarak hakaret etme isteğinde değildir. Mathilde tamamıyla hayalî bir kişidir. Dahası: Yazar hayalinde onu yaratırken, 19. yüzyıl medeniyetine bütün asırlar arasında seçkin bir yer verecek olan cemiyet âdetlerini hatırına getirmemiştir.

Bu kış yapılan baloların süsü, bezeği olan küçük bayanlarımızın, ihtiyattan yana eksikleri yoktu. Onları büyük, parlak servete, ata arabaya, verimli topraklara, kısacası kibarlar âleminde insana hoş bir yer edindirecek şeylere hor bakmakla da suçlamak doğru olmaz. Bütün bu üstünlükleri can sıkıcı bulmak şöyle dursun, onlara en devamlı arzularla bağlıdırlar; kalplerinde ihtiras denilen şey varsa, yalnız bu gibi şeyler içindir.

Julien gibi az çok değeri olan delikanlıları ilerleten, onları yüze çıkararak da aşk değildir; onlar kendi aralarında bir arkadaşlık, birbirini koruma ocağı kurup buna sımsıkı bağlanır, bu ocak bir yol tutunabildi mi, artık toplumun bütün nimetleri, lütuflar o delikanlıların başına rahmet gibi dökülür. Böyle bir ocağa girmemiş bilim sever adamın vay haline! Ufak tefek başarıları bile çok görülür; hakkını yemek yüksek fazilet erba-

bı için bir şeref sayılır. A efendim, roman dediğin uzun bir yol üzerinde dolaştırılan bir aynadır. Bir bakarsın, göklerin maviliğini, bir bakarsın yolun irili ufaklı çukurlarında birikmiş çamuru görürsün. Sonra da kalkıp heybesinde bu aynayı taşıyan adamı ahlaksızlıkla mı suçlayacaksınız? Aynası çamuru gösteriyor diye aynaya kabahat bulmak olur mu? Böyle çamur çukuru bulunan yola, daha doğrusu suyun akmasını kokmasını, çamur çukurları oluşmasını önlemeyen temizlik müfettişine çatın.

Bizim hem tedbirli ve hem de erdem sever çağımızda Mathilde'in yaratılışında bir kız bulunmasına imkân olmadığını söyledim ya, artık o sevimli kızın deliliklerini anlatmakla kimseyi kızdırmaktan korkum da pek kalmadı!

Ertesi gün akşama değin o çılgınca ihtirasını yenebildiğini ispatlayacak fırsatlar kollayıp durdu. Tek istediği şey, her yaptığığın Julien'in fenasına gitmesiydi; fakat hiçbir hareketi onun gözünden kaçmadı.

Pek üzüntülü, pek de sinirli olduğundan Julien'in bu derece karışık bir sevda oyununu fark etmesi elbette mümkün değildi. Artık bu oyunun kendi işine yarar bir şey olduğunu nereden sezsin? Aksine ona aldandı; bedbahtlık hissi belki hiçbir zaman bu kadar aşırı bir dereceye varmamıştı. Hareketleri aklının idaresinden o kadar çıkmıştı ki o sırada dünyaya küskün bir filozof çıkıp da: "Bugünlerde kızın ruhunda size doğru bir eğilim olacak, bundan yararlanmaya bakın; Paris'te görülen bu çeşit plâtonik aşklarda bir ruh durumunun iki gün sürmesi mümkün değildir." deseydi Julien onun sözünden imkanı yok, bir şey anlayamazdı. Ama ne kadar coşkunluk içinde olursa olsun, yine de onurlu adamdı. En büyük görevi Mathilde ile kendi arasında geçeni kimseye sezdirmemektir; bunu anladı. Gidip akıl danışmak, çektiği işkenceyi rastgele bir kimseye

anlatmak, cayır cayır yanan bir çölden geçerken bir damlacık buzlu su buluvermiş bir zavallınıninkine benzer bir bahtiyarlık olurdu. Tehlikeyi gördü. Biri halini sorayım diyecek olsa kendini tutamayıp iki gözü iki çeşme ağlayıvermesi olmayacak iş değildi; bundan korkup odasına kapandı.

Mathilde'in uzun uzun bahçede dolaştığını gördü; kız içeri girdikten sonra kendisi bahçeye inip demin onun bir gül kopardığı ağaca doğru gitti. Gece zifiri karanlıktı; Julien, görülmek korkusu çekmeden kendini ıstırabına bırakabildi. Mademoiselle de La Mole'ün, az önce neşeli neşeli konuştuğu o genç subaylardan birini sevdiğinden hiç şüphesi yoktu. Gerçi kendisini de sevmiş ama ne kadar değersiz olduğunu da anlamıştı.

Julien tam bir inançla: Doğrusu, diyordu, bende değer denilen şey pek az! Şöyle toptan bir bakışla ben bayağı, aşağı, başkaları için can sıkıcı, katlanılmaz bir adamım... Bütün mezziyetlerinden, heyecanla sevdiği her şeyden ölesiye iğreniyordu; böyle tersine hülyaya kapılmak diyebileceğimiz bu halinde de kalkmış, hayatı hayalinde süslüyordu. Bu çeşit yanlışa düşmek, üstün adamların işidir.

Birkaç yol canına kıymayı da düşündü; bunu hayal etmek ona pek lâtif geliyor, son derece zevkli bir rahata kavuşmak gibi görünüyordu; kendini öldürmek, çölde susuzluktan, hararetten ölen bir zavallıya bir bardak buzlu su sunmak gibi olacaktı.

Sonra birdenbire: Ölersem o beni daha hor görür! diye düşündü, kötü bir hatıra bırakırım!

Felâketin bu son uçurumuna düşmüş bir adam için cesaretle başka bir kurtuluş yolu var mıdır? Doğrusu Julien: Gözümüzü kızdırmalı, diyecek derecede deha gösteremedi; lâkin Mathilde'in odasının penceresine bakınca, pancurlar arasın-

dan, onun ışığı söndürdüğünü gördü. Hayatında ne yazık ki bir kerecik görebildiği o odayı göz önüne getiriyordu. Fakat hayali daha öteye varmıyordu.

Saat biri vurdu; Julien'in onu duyması ile: Merdiveni alıp çıkayım, demesi de bir oldu.

Bu düşünce dehanın şimşegi gibi çaktı; öyle bir işi haklı gösterecek sebepler artık akın akın aklına geliyordu. Daha da kara bahtlı olamam ya! diyordu. Derhal merdivene koştu; bahçıvan onu bir zincirle bağlamıştı. Julien cebindeki tabançalardan birinin horozunu kırıp onunla, merdiveni tutan zincirin halkalarından birini büktü; o anda insan kuvvetinden üstün bir kuvveti vardı; birkaç dakikada halkayı kopardı, merdiveni Mathilde'in penceresine dayadı.

Bana kızacak, başıma hakaretler yağdıracakmış, bundan ne çıkar!.. Onu bir öper, son bir defa daha öper, sonra odama çıkıp kendimi vururum... Ölmeden dudaklarım yanağına değmiş olur ya!

Merdiveni çıkarken sanki kanatlanmış da uçuyor gibiydi. Pencereye vuruyor, birkaç saniye sonra Mathilde duyup panjuru açmaya geliyor ama merdiven bırakmıyor. Julien, panjuru açık tutmaya yarayan demir çubuğa yapışıyor, düşüp paramparça olmayı da göze alıp merdiveni şiddetle sarsıyor, onun yerini biraz değiştiriyor, Mathilde panjuru açabiliyordu.

Julien diriden çok ölü denecek bir halde odaya atlıyor.

Mathilde:

– Sen mi? Sen mi geldin? diyerek kollarına atılıyor...

Julien'in mutluluğu son dereceye vardı, bunu kim anlatabilir? Mathilde'nin sevinci de ondan aşağı kalmıyordu.

Ona kendini kötülüyor, kendi kendinden şikâyet ediyordu. Boğacak gibi kolları arasında sıkarak:

– Bana, zalimce gururumun cezasını ver, diyordu; sen benim efendimsin, ben senin cariyenim; asiliğe kalkıştığım için dizlerine kapanıp aman dilemeliyim.

Julien'in kollarından kurtulup ayağına kapanıyordu. Bahtiyarlıkla, aşkla kendinden geçip:

– Evet, evet, sen benim efendimsin; ben ölünceye dek azat istemem; asiliğe kalkarsa cariye en ağır cezalara çarptır.

Öyle bir an geliyor, onun kollarından sıyrılıp mumu yakıyor, saçlarının bütün bir yanını kesmek istiyor; Julien, güç belâ bunu önlüyor.

Mathilde:

– Cariyen olduğumu hatırlatacak bir şey bulsun, ben yine de o kötü gurura kapılıp yolumu şaşırırsam, sen bana bu saçları göster: Aşk sözü etmiyorum dersin, sizin bu anda duyabileceğiniz heyecana bakmıyorum, bana uymaya ant içtiniz, şerefimiz varsa itaat edersiniz.

Lütfen bırakın, bahtiyarlığın bu derecesini anlatmaktan vazgeçmek daha akıl kârı olur. Julien bahtiyarlığı kadar da fazilet gösterdi; bahçelerin ötesinde, doğu tarafında, ta uzaktaki bacuların üzerinden günün ağardığını görünce: Ben merdivenden inip gideyim. Benim bu fedakârlığım size layıktır, ben burada birkaç saat daha kalıp bir insan ruhunun tadabileceği en olağanüstü mutluluktan tadabilirim. Ben bundan kendimi mahrum ediyorsam bu sırf size söz gelmesin diyedir. Kalbimi anladınızsa nefsimi ne kadar zorladığımı da anlarsınız. Bana karşı hisleriniz, tutumunuz acaba hep şimdiki gibi kalacak mı? Ama herhalde şimdi şerefim bana gitmemi emrediyor, onun emri yeter. Ancak size şunu da söyleyeyim ki burada bulduğumuz ilk akşamdan sonra uyanan şüpheler, yalnız konağa hırsız girdiği şüpheleri değildir. M. de La Mole bahçeye

bekçi koydurdu. M. de Croisenois'nın etrafına hafiyeler konuldu. Her gece ne yaptığı biliniyor...

Mathilde bunlara kahkahalarla karşılık verdi. Annesi ile bir hizmetçi uyandı. Birdenbire kapı arasından ona seslendiler. Julien bir baktı; Mathilde, benzi uçup hizmetçiyi payladı, annesine söz söylemeğe tenezzül etmedi.

Julien:

– Ya akıllarına eser de pencereyi açarlarsa, merdiveni görürler!

Mathilde'i bir kere daha kolları arasında sıktı, merdivene atıldı; indi denemez, daha doğrusu kendini bırakıp aşağıya kadar kayd.

Aradan iki üç saniye geçmedi, merdiven ıhlamur ağaçları altını boyladı. Mathilde'in şerefi kurtuldu. Julien artık kendine gelmişti: Hem kan içinde, hem de âdeta çırılçıplak olduğunu gördü. Tedbirsizce kayarken üstü başı sıyrılmış, her tarafı kanamıştı.

Son dereceye varan bahtiyarlığı sayesinde, yaratılışındaki bütün kuvvet yine uyanmıştı: O anda karşısına yirmi kişi çıkarsa tek başına yirmisine birden hücum etmek onun için bir zevk olurdu. Çok şükür ki böyle askerce meziyetlerini göstermesine lüzum olmadı. Merdiveni her zamanki yerine yatırdı; onu tutan zinciri yine bağladı; Mathilde'in penceresi altında, yabancı çiçekler tarhında merdivenin bıraktığı yeri düzeltmeyi de unutmadı.

Karanlıkta yerin tamamıyla silindiğinden emin olmak için yumuşak toprak üstünde elini gezdirirken yukardan bir şey düştüğünü hissetti: Mathilde, saçlarının bütün bir yanını kesip ona atmıştı. Kendisi de penceredeydi. Oldukça yüksek sesle:

– Sana bunu cariyen, ölünceye kadar itaat edeceğinin alâmeti diye gönderiyor. Ben artık kendi aklımla hareketten vazgeç-

tim, sen benim efendimsin.

Julien, bu hareket karşısında yenilmiş, az kaldı tekrar gidip merdiveni getirecek, kızın odasına çıkacaktı. Ama akli başına geldi de o işe kalkışmadı.

Bahçeden konağa gitmek pek de kolay iş değildi. Bodrum katına açılan kapılardan birini kırmayı başardı; eve girdikten sonra da kendi odasının kapısını, elinden geldiği kadar gürültü etmeksizin kırmaya mecbur oldu. Demin ayrıldığı küçük odada, ceketinin cebindeki anahtarını almayı da telâşla unutmuştu, içinden: Allah vere akıl etse de onları kaldırsa, dedi, yoksa halimiz kötüdür.

Sonunda yorgunluk, bahtiyarlığa galip geldi. Gün doğarken derin bir uykuya daldı. Yemek zili onu güçlkle uyandırdı; yemek salonuna gitti. Biraz sonra Mathilde de içeri girdi. Etrafında herkesten saygı gören o pek güzel kızın gözlerinde parlayan aşk ışığı Julien'in göğsünü kabartarak bir an bahtiyar etti; fakat biraz sonra ihtiyatlılık hissi ile ürktü.

Mathilde, iyice düzeltmek için zamanı olmadığı sebebiyle saçlarını, bir gece önce onları kesmekle ettiği fedakârlığı Julien'in ilk bakışta görmesini sağlayacak bir şekilde taramıştı. O kadar güzel bir yüzün herhangi bir şeyle bozulmasına imkân olsaydı, Mathilde buna ermiş denebilirdi; o güzelim ipek saçların bir yanı, etten yarım parmak uzunlukta kesilmişti.

Mathilde'in sofradaki bütün hareketi de, ihtiyatsızlıkta o saç kesmeden aşağı kalmıyordu. Julien'i delice sevdiğini sanki herkese bildirmek istiyordu. Çok şükür ki o gün M. de La Mole ile Marquise'in zihnini meşgul eden başka bir iş vardı: Yakında dağıtılacak olan birinci rütbe nişanlar listesinde M. de Chaulmes'un adını görememişlerdi. Yemeğin sonuna doğru Julien'le konuşurken Mathilde birdenbire: Benim efendim deyiverdi. Julien gözlerinin akına kadar kıpkırmızı kesildi.

Belki yalnız tesadüf eseri olarak, belki de mahsus, Madame de La Mole o gün akşama kadar kızını bir an yalnız bırakmadı. Ama yine de Mathilde, akşam, yemek odasından salona geçilirken bir yolunu bulup Julien'e:

– Bütün tasarılarım altüst oldu. Sakın bunu benim bir kumpasım sanmayın, annem hizmetçilerden birinin gece benim dairemde yatmasına karar vermiş.

O gün çok çabuk geçti. Julien bahtiyarlığın son derecesine varmıştı. Ertesi gün sabahın yedisinde kitap odasına gidip yerleşti; Mademoiselle de La Mole'ün orada gözükmeye tenezzül edeceğini umuyordu; ona uzun, bitmez tükenmez bir mektup yazmıştı.

Mathilde'i ancak birkaç saat sonra, öğle yemeğinde görebildi. Kız o gün saçlarını son derece özenle düzeltmiş, kesik saçların yerini büyük bir beceriyle kapatmıştı. Julien'e bir iki kere ama terbiyeli, sakın gözlerle baktı; benim efendim falan demeye de kalkmadı.

Julien hayretinden âdeta nefes alamıyordu. Mathilde onun için göze aldığı hemen her şeye pişman olmuştu.

İlerisini gerisini düşündükten sonra Julien'in, büsbütün bayağı değilse de, uğrunda o kadar da deliliğe kalkmağa değmeyecek, pespayelikten pek uzaklaşmayan bir adam olduğuna karar vermişti. Kısacası aşkı hiç de düşündüğü yoktu; o gün sevmekten yorgundu.

Julien'e gelince onun hisleri, heyecanları on altı yaşında bir çocuğunkinden pek de farklı değildi. Bir asır kadar uzun gelen o öğle yemeği sırasında kalbi katlanılmaz bir şüphe, umutsuzluk, hayret hisleriyle kıvrandı durdu. Ayıp olur diye sofradan kalkamıyordu, böyle ayıp etmek korkusu kalmayınca hemen tavlaya koştu. Daha doğrusu koştu değil, atıldı; atına eyerini kendi eliyle vurup onu dört nala koşturarak çıktı; bir

zaaf gösterip onurunu kırmaktan korkuyordu. Meudon korusunda at koştururken: Ben vücudumu yorarak kalbimi öldürmeliyim, diyordu. Böyle gözden düşecek kadar ne yaptım, acaba ne ettim, ne dedim?

Konağa dönünce: Bugün bir şey yapmamalı, söylememeliyim, diye düşündü; ruhum nasıl ölü ise vücudumu de öyle ölü gibi göstermeli, Julien artık yaşamıyor, böyle kımıldadığı görülen onun kadavrasıdır.

XX. BÖLÜM

JAPON SAKSISI

Önce kalbi felâketinin ne kadar aşkın olduğunu kavramıyor; üzüntüden çok şaşkınlık içinde. Lâkin aklını toparladıkça, uğradığı bahtsızlığın derinliğini de seziyor. Artık onun için hayatta hiçbir zevk, neşe kalmadı, içini parçalayan umutsuzluğun bıçak gibi batmasından başka bir şey hissedemiyor. Vücut acısı sözü etmek de neye iyi? Yalnız vücudun duyduğu hangi acı vardır ki o acıya benzesin?

JEANPAUL

O sırada akşam yemeği zili çalıyordu, Julien güç bela kalkıp giyindi. Salona girince Mathilde'in orada, kardeşiyle M. de Croisenois'ya, o akşam Mareşal de Fervaques'ın konağındaki davete gitmemeleri için yalvarırcasına ısrar ettiğini gördü.

Mathilde gayet şirin, iltifatlar eden bir tavırla konuşuyordu. Yemekten sonra, birkaç dostu ile beraber M. de Luz, M. de Caylus de geldi. Sanki Mademoiselle de La Mole'de kardeşçe dostluk hissi ile beraber herkese tam yerine, soyuna sopuna göre davranmak hissi de yine uyanmıştı; o iki hisse gene taparcasına bağlanmıştı. Hava çok güzel olduğu halde o akşam, bahçeye çıkmamakta ısrar etti; Madame de La Mole'ün oturduğu koltuktan uzaklaşmasını istiyordu. Arkadaşları, kışın olduğu gibi, mavi kanepenin çevresinde toplandılar.

Mathilde'nin bahçeye karşı âdeta bir öfkesi vardı, orayı tamamıyla sıkıntılı bir yer sayıyordu: bahçede Julien'i hatırlatan çok şeyler vardı da ondan.

Felâket insanın aklını da alır. Bizim delikanlı da toyluk edip hasır sandalyenin başında, bir zamanlar pek parlak başarılarına tanık olan o sandalyenin başında dikildi kaldı. O akşam ona dönüp bir söz söyleyen olmadı; sanki orada olduğunun farkına varan yoktu. Hatta daha kötü bir muamele ile karşılaştı. Mademoiselle de La Mole'ün dostlarından onun yanına, kanepenin ucuna düşenler ona arkalarını döner gibi bir tavır takınmışlardı; belki öyle bir düşünceleri yoktu ama herhalde Julien'e öyle geldi.

İçinden: Sarayda gözden düşmek bu olsa gerek! Kendisini hafifsemeleriyle ezmeye kalkışan o adamları bir an tetkik etmek istedi. M. de Luz'ün amcası, kralın yanında büyük bir hizmetteydi; bunun için o yakışıklı subay, meclise yeni bir kimse geldi mi, ne yapar yapar, amcasının saat yedide Saint-Cloud sarayına gittiğini, geceyi de orada geçirmek niyeti olduğunu söz arasına karıştırırdı. Aklınca ilgiye pek değer bulunduğu bu işi gerçi şöyle babacan bir tavırla anlatırdı ama bir kere bile bunu açmaya bir fırsat hazırlamadığı olmazdı.

Julien, M. de Croisenois'yı felâketin verdiği insafsızca gözden geçirince görüp anladı: O nazik, bön delikanlı, gizli, görünmez sebepleri gözünde pek büyütürdü.. O kadar ki M. de Croisenois, biraz önemli bir hâdisenin basit, pek de tabii bir sebepten doğduğu söylenince, keder eder, âdeta kızardı. Julien içinden: Delilik böyle başlar, dedi. Prince Korasof'un bana anlattığına göre Çar Aleksandr da böyle imiş; M. de Croisenois huy bakımından onu pek andırıyor. Paris'te geçirdiği ilk yıl, ruhban okulundan daha yeni çıkan Julien, ilk defa olarak o delikanlılarda gördüğü zarafet, nezaketle gözleri kamaşmış, onlara hayran olmuştu. Onların asıl yaratılışlarını daha yeni yeni fark etmeye başlıyordu.

Birdenbire: Benim buradaki halim, haysiyet kırıcı bir hal, diye düşündü. Ama o hasır sandalyeden, pek de salaklık sayılmayacak bir yol bulup kalkmak lazımdı. Büsbütün başka bir işe saplanmış olan hayalini zorlayıp bir çare, yeni bir şey bulmaya çalıştı. Bunun için hafızasının yardımına ihtiyaç vardı; hâlbuki Julien'in hafızası bu gibi işlerde, doğrusu ya, hayli zayıftı; zavallı çocuk kibarlar âleminin âdetlerini daha iyice kavrayamamıştı. İşte bunun için de salondan çıkıp giderken herkesin dikkatine çarpacak derecede bir acemilik gösterdi. Çektiği üzüntü bütün halinden, tavırlarından belliydi. Kırk beş dakikadır orada, adam yerine konulmamış, zahmet edilip kendisinden saklanılmayarak aşağı sınıftan bir can sıkıcı sayılmıştı.

Oradaki delikanlıları tenkit gözünden geçirmiş olması, felâketini pek büyük bir facia saymasının önüne geçti. İki gün önce olup biten şeyleri hatırlıyor da gururu biraz rahatlıyordu. Yalnız başına bahçeye çıkarken içinden, onların bana karşı bin bir üstünlükleri olabilir, diyordu ama Mathilde tenezzül edip bana hayatımda iki kere tattırdığı lütfü onların hiçbirine göstermedi. Bu akıllı, uslu düşünceleri daha öteye varamadı. Kaderin bir cilvesi olarak şimdi bütün saadetine mutlak bir hâkim kesilmiş olan o garip kızın tabiatını hiç de anlamıyordu.

Ertesi gün atını da, kendini de öldüresiye yordu. Akşam Mathilde mavi kanepeden yine ayrılmadı; ama Julien de yanına gitmek istemedi. Dikkat etti, ev içinde karşılaştıkları vakit Comte Norbert kendisine bakmağa bile tenezzül etmiyordu. Bu adam yaratılışı gereği pek terbiyeli, naziktir; bana böyle muamele etmek için kim bilir nefsinin ne kadar zorluyor! diye düşündü.

Julien için uyku ne büyük bir bahtiyarlık olacaktı. Vücudunu yormasına rağmen, o gayetle gönül çekici hâtıralar bütün ruhunu, hayalini kavramaya başlıyordu. Paris civarındaki kollarında at koşturmakla ancak kendi hisleri üzerinde bir tesiri oluyor, Mathilde'in gönlü ile düşünceleri üzerinde hiçbir etkisi görülüyordu, yani bahtını tamamıyla tesadüfün eline bırakmıştı; bunu anlayacak kadar beceriklilik gösteremedi.

Mathilde ile bir konuşabilse bununla elemelerine bir deva bulacağını sanıyordu. Ama cesaret edip ona ne söyleyebilirdi ki? İşte bir sabah dalmış, derin derin bunları düşünürken birden kapı açıldı, kitap odasına Mathilde'in girdiğini gördü.

– Biliyorum ki, Monsieur, benimle konuşmak istiyorsunuz.
– Bunu nereden duydunuz? Sana kim söyledi?
– Biliyorum; nereden duyduğum size ne? Siz şerefsiz bir adamsanız beni mahvedebilir, hiç olmazsa böyle bir şeye kalkışabilirsiniz; fakat böyle bir tehlike olduğunu sanmıyorum, olsa bile yine samimî olmaktan beni hiç şüphesiz alıkoyamaz. Sizi sevmiyorum, Monsieur, çılgınca hayallere kapılmış, aldanmışım...

Bu şiddetli darbe altında aşkından, üzüntüsünden şaşkına dönen Julien kendini savunmaya kalkıştı. Bundan mânâsız iş olmaz. Hoşa gitmemeye karşı kendimizi müdafaa neye yarar? Ama Julien'in hareketleri üzerinde artık aklın hiçbir hükmü yoktu. Kör bir içgüdü onu, bahtını bağlayacak kararı geciktirmeye götürüyordu, öyle sanıyordu ki söz söyledikçe, her şeyin mahvolmasının da önüne geçecek. Mathilde onun söylediklerini dinlemiyor, sesine sinirleniyor, sözünü Julien'in kesmeye cesaret etmesini bir türlü havsalasına sığdıramıyordu.

Bir yandan gururun, öte yandan iffet hissinin uyandırdığı vicdan azapları o sabah Mathilde'yi pek bedbaht ediyordu. Bir papaz parçasına, bir köylü oğluna kendi üzerinde birtakım

haklar verdiği, bu müthiş şey aklına geldikçe yerin dibine geçiyordu. Felâketini gözünde büyüttüğü anlardı: Ha uşaklardan birine zaaf göstermişim, ha ona! Ne farkı var ki? diyordu.

Yaratılıştan gözleri pek, gururlu kimseler kendi kendilerine kızdılar mı, hemen başkalarına da saldırırlar; öyle zamanlarda gazapla heyecana gelmek onlar için pek büyük bir zevk olur.

Mademoiselle de La Mole, bir an içinde Julien'i, en ağır hafifseme, hakaret sözleri altında ezdi, bıraktı. Son derece zeki bir kızdı; bu zekâsı, karşısındakilerin onuruna dokunmak, onların yüreğinde dayanılmaz paralar açmak hünerinde pek ileri gitmişti.

Julien, hayatında ilk defa olarak, kendisine karşı en şiddetli soyundan kin besleyen üstün bir zekânın etkisinde kalmıştı. O sırada kendini savunmak şöyle dursun, o da kendi kendinden nefret etmeye başladı. Mathilde'in ağzından çıkan hakaretler son derece ağırdı, hem düşünüle taşınıla, Julien'in nefesine bir parçacık itibarı varsa onu da mahvetmek üzere hazırlanmıştı; fakat Julien bunları dinlerken kızını haklı buluyor, içinden: Bunlar bana az bile! diyordu.

Mathilde'e gelince o, daha birkaç gün önce duyduğu taparcasına sevgi hissi için kendi kendisini de, onu da böyle cezalandırmakta lezzetli bir gurur zevki buluyordu.

Bu derece haz, bu derece memnuniyetle söylediği sözleri icat etmek için zihin yormaya ihtiyacı yoktu; bunlar aklına daha yeni gelen şeyler değildi. Sekiz gündür kalbinde, aşka hasım tarafın avukatlığını eden sestem öğrendiklerini tekrar edip duruyordu.

Her söz, Julien'in o dehşetli ıstırabını yüz kat artırıyor. Kaçıp gitmek istedi, Mademoiselle de La Mole âmirce bir tavırla kolundan tuttu.

Julien:

– Lütfen dikkat buyurun, pek yüksek sesle konuşuyorsunuz, yandaki odadan bir duyan olur.

Mademoiselle de La Mole gururla cevap verdi:

– Ne çıkar sanki! Bana sesimin duyulduğunu söylemek kimin haddine? Siz, kendini beğenmiş adam, benim hakkımda kim bilir ne biçim şeyler düşünüyorsunuz, ben onları sizin kafanızdan sökeceğim.

Julien, kitap odasından çıkabildiği zaman o kadar şaşkın bir halde idi ki felâketini bile iyice kavrayamıyordu. Kendi kendine yüksek sesle, vaziyetini anlatmak ister gibi, işte böyle! Artık beni sevmiyormuş. Sekiz, on gün kadar sevmiş, bense onu ömrümün sonuna kadar seveceğim diye tekrar edip duruyordu.

– Bu nasıl da oluyor? Daha birkaç gün önce onun benim kalbimde hiç mi hiç yeri yoktu!

Mathilde'nin gönlü, gururla dolup taşıyordu; demek ki artık bütün bütün münasebeti kesebilmişti. O kadar kuvvetli bir meyli böyle tamamıyla yenmiş olmak ona sonsuz bir bahtiyarlık veriyordu. Benim üzerimde hiçbir nüfuzu olmadığı, olamayacağı artık küçük beyinli kafasına dank etmiştir. O kadar bahtiyardı ki o anda gerçekten kalbinde aşk kalmamıştı.

Böyle gaddarca, böyle küçük düşürücü sözlerden sonra, Julien kadar ihtiraslı olmayan bir kimsenin, bir daha sevmesine imkân kalmazdı. Mademoiselle de La Mole'ün, kendi haysiyetini korumağı bir an bile unutmadan ona söylediği sözler o kadar ağır, o kadar hesaplı idi ki insan onları en soğukkanlı bir zamanında hatırlasa, gene doğru bulabilir.

Julien'in o pek hayret verici sahneden ilk anda çıkardığı sonuç şu oldu: Mademoiselle de La Mole'ün sınırsız bir gururu vardı. Julien aralarında artık her şeyin tamamen bittiğine kani idi; ama yine de ertesi gün, öğle yemeğinde, onun karşısında

acemi ve sıkılğan bir duruşu vardı. Şimdiye kadar onda bu kusur hiç görülmemişti. Büyük işlerde olduğu gibi küçük işlerde de ne yapması lazım geldiğini, ne yapmak istediğini iyice bilir de onu yapardı.

O gün öğle yemeğinden sonra Madame de La Mole ondan konsolun üzerinde duran bir kitabı istedi; hükümet aleyhinde yazılmış, buna rağmen zor ele geçirilen bu küçük kitabı Marquise'e o sabah cure gizlice getirip vermişti; Julien onu konsolun üzerinden alırken son derece çirkin bir eski mavi porselelen saksıyı devirdi.

Madame de La Mole, kederinden bir çığlık kopardı, o pek sevgili saksısının parçalarına gelip yakından bir baktı. Eski Japon işi, diyordu, bana babamın halası Abbessede de Chelles'den kalmıştı; Felemenkliler, naipliği zamanında Dük d'Orleans'a hediye etmişler, o da kızına vermiş...Mathilde, annesinin üzüntüsünü görmüş, pek çirkin bulduğu o mavi saksının kırılıp parçalanmasına da çok sevinmişti. Julien hiç sesini çıkarmıyordu; doğrusu pek telâş ettiği de yoktu; birden Mademoiselle de La Mole'ü ta yani başında gördü, ona:

– Bu saksı, artık bir daha yapılmamacasına mahvolup gitti, bir zamanlar gönlüme hâkim olan his de bunun gibi mahvoldu; onun bana yaptırmış olduğu delilikleri mazur görmeyi rica ederim.

Julien bu sözleri söyleyip çıktıktan sonra Madame de La Mole:

– Bu M. Sorel yaptığına âdeta sevindi, övünüyor.

Bu söz Mathilde'in yüreğine ok gibi saplandı, içinden: Doğru, dedi, annem iyi anladı, gerçekten sevindi, iftihar ediyor. Bir gün önce Julien'e ağır sözler söylemiş olmaktan duyduğu neşe işte ancak o zaman söndü. Görünüşte sessizliğini bozmadan kendi kendine, işte her şey bitti, dedi. Bana iyi bir ders ol-

du; bu düştüğüm hata çok çirkin, insanın haysiyetini kıran bir şey! Ne yapalım? Artık ömrümün sonuna kadar kulağıma küpe olur.

Julien de: Ah! Söylediğim keşke doğru olsa! diye düşünüyordu, o deli kız için duyduğum aşk neden hâlâ yakamı bırakmıyor ki?

Aşkı, umduğu gibi sönmek şöyle dursun, tam tersine artıp gidiyordu. Doğru, o kız deli ama delidir diye sevmeye, tapılmaya daha mı az layık? Bir kızın ondan daha güzel olmasına imkân mı var? En zarif medeniyetin verebileceği canlı zevklerin hepsi de sanki inat gibi Mademoiselle de La Mole'ün şahsında toplanmamış mıydı? Bu geçmiş bahtiyarlık hâtıraları Julien'in ruhunu kavırıyor, aklın bütün yapabildiğini bir anda mahvediyordu.

Aklın bu çeşit hâtıralarla savaşması boşunadır; onun verebileceği en ağırbaşlı öğütler bile o hâtıraların büyücülüğünü arttırmaktan başka neye yarar ki? Eski Japon işi saksının devrilip kırılmasından yirmi dört saat sonra Julien dünyanın en bedbaht insanlarından biriydi.

XXI. BÖLÜM

GİZLİ NOTA

Ben bütün bu anlattıklarımı gözümle gördüm; onları görürken yanılmışsam bile size anlatırken aldatmaya kalkmadığıma inanabilirsiniz.

Yazara gelen bir mektuptan

Julien'i Marquis çağırttı; M. de La Mole âdeta gençleşmiş, gözleri parlıyordu.

Julien'e:

– Harika kabilinden bir hafızanız olduğunu söylüyorlar, dedi, bakalım dedikleri gibi mi? Dört sayfa yazıyı ezberler, gidip Londra'da tekrarlayabilir misiniz? Ama bir tek kelimesi bile değişmeyecek!..

Marquis, o günkü La Quotidienne gazetesini sinirli sinirli elinde buruşturuyor, pek düşünceli olduğunu gizlemek isteğini de nedense bir türlü başaramıyordu. Julien'in onu, Frilair dâvası sözü edilirken bile bu kadar düşünceli gördüğü olmamıştı.

Julien, Marquis'nin o keyifli, gamsız görünüşüne tamamıyla kanmış gibi bir tavır takınmak lazım geldiğini bilecek kadar bu kibar âleminin âdetlerini öğrenmişti.

– Bu Quotidienne gazetesi pek eğlenceli bir şey olmasa gerek. Marquis cenapları müsaade buyururlarsa yarın sabah huzurunuzda baştan aşağı ezbere okurum.

– Nee? İlânları da mı?

– Evet, tek kelimesini bile atlamadan.

Marquis birdenbire ciddî bir tavır takınarak:

– Şerefiniz üzerine yemin eder misiniz?
– Evet, efendim, ancak sözümde duramamak korkusu beni şaşırtabilir.

– Size bunu sormayı dün unutmuştum; duyacaklarınızı kimseye tekrar etmeyin diye yemine davete gerek görmüyorum. Ben sizi bilirim, böyle bir teklif size hakaret olur. Ben size kefil olurum. Şimdi sizinle bir salona gideceğiz; orada on iki kişi toplanacak, siz her kesin söyleyeceğini zaptedersiniz.

Sonra Marquis o her zamanki ince, alaycı edasıyla:

– Merak etmeyin, öyle karmakarışık bir konuşma olmaz, herkes birer birer söz alır... Ama öyle usulüne göre söz söyler demiyorum. Biz orada görüşürken siz yirmi sayfa kadar yazarsınız. Sonra beraber buraya döneriz, o yirmi sayfayı dörde indiririz. Yarın sabah siz bana bütün Quotidienne gazetesini değil, o dört sayfayı ezberlersünüz. Sonra da hemen yola çıkacaksınız; sadece gönül eğlendirmek için yola çıkmış bir delikanlı hissi bırakmanız lazım. Gayeniz, işi kimseye belli etmemek olacak. Büyükten bir zatın yanına varacaksınız, işte orada daha ustaca hareket etmek lazım. O zatın etrafındakileri aldatmaya çalışacaksınız; çünkü kâtipleri ve uşakları arasında düşmanlarınızdan para alanlar vardır; onlar, bizim göndereceğimiz adamları kollar, ağızlarından söz almak isterler.

Size şöyle mânâsız bir tavsiye mektubu vereceğiz.

O büyük zat size bakınca siz cebinizden benim saatimi, şu saati çıkarırsınız; bunu, yol dönüşü geri almak üzere size vereceğim. Şimdiden alın, işin bu kısmı olsun biter; bana da sizin saati verin.

Ezberleyeceğiniz o dört sayfayı, Dük cenapları dinleyip kendi eliyle yazmak lûtfunda bulunacak. O iş bittikten sonra, dikkat edin, önce değil, kendisi sorarsa, bugün hazır bulacağınız toplantıda konuşulanları anlatabilirsiniz.

Sizin yolda sıkılmanızın önüne geçecek bir şey de var: Paris ile elçinin konağı arasında, Abbe Sorel'e ateş etmeği cana minnet bilecek çok kimseler bulunur. Böyle bir şey olursa vazifeniz biter ama bizim işimiz de hayli gecikir; çünkü, azizim, sizin öldüğünüzü nereden öğrenebiliriz? Bize bunu kendiniz bildirecek kadar himmet edemezsiniz ya!

Marquis ciddi bir tavırla ilâve etti:

– Siz hemen gidip kendinize bir kat elbise alın. İki yıl önceki modaya göre giyinin. Bu akşam şöyle üstünüze başınıza özen göstermez gibi bir haliniz olmalı. Buna şaşıyor musunuz? Kimseye güvenimiz yoktur, anlarsınız. Evet, dostum, fikirlerini anlatmalarını dinliyeceğiniz o pek saygı değer kimselerden biri vardır ki sizi haber verse hiç de şaşmam; onun göndereceği haber üzerine, meselâ yemek yemek üzere gireceğiniz bir handa size afyon yutturabilirler.

Julien:

– Otuz fersah fazlasını göze alıp dolaşık bir yoldan gitmek daha iyi olur. Yanılmıyorsam Roma'ya gideceğim...

Marquis, memnun olmadığını gösteren azametli bir hal takındı; Julien Brayle Hautta'ki törenden beri onu hiç böyle görmemişti.

– Orasını ben ne zaman söylersem o zaman öğrenirsiniz. Ben, bana soru sorulmasını sevmem.

Julien telâşla:

– Bir şey sormak istemedim, Monsieur; yemin ederim ki, Monsieur, içimden düşünüyordum, dikkat etmemiş hızlı söylemişim; kendimce en güvenli yolu bulmak istiyordum.

– O halde aklınız pek uzaklara gitmiş. Unutmayın ki bir elçi, hele sizin yaşınızda olursa, hiçbir zaman zorla söz kapmağa kalkışmamalıdır.

Julien hayli içerlemişti ama haksızdı. Haysiyetini korumak için bir özür arıyor, bulamıyordu. M. de La Mole ilâve etti:

– İnsan yersiz bir iş yaptı mı, hemen işe his karıŐtırmaya yeltenir.

Bir saat sonra Julien Marquis'in kapısı önünde idi, uşak gibi bir hale girmişti; arkasında eski püskü elbiseler, boynunda beyazlığı çoktan kaybolmuş bir boyunbağı vardı; bundan başka da ukalaca bir eda takınmıştı.

Marquis bunu görünce kahkahayı koyuverdi; Julien'in suçu işte o zaman tamamıyla bađıŐlandı.

M. de La Mole içinden: Bu delikanlı da bana ihanet ederse artık kime güvenebilirim? Ama insan işe kalkışınca da, güvenilecek bir adamı bulunmalı. Oğlumun, tabiata kendine uygun parlak dostlarının yüz bin kişiye bedel yiğitlikleri, sadakatleri var; çarpışmak lazımgelince kralları uğruna canlarını esirgemezler, her Şeyi bilirler... Ancak bize Şimdi lazımgeleni bilmezler. Onların içinde dört sayfa yazıyı ezberleyecek, sonra da izini belli etmeden yüz fersah yer gidecek adamı istediğin kadar ara, bak bulabilir misin. Norbert de ataları gibi ölümden kaçmaz ama böylesine meziyet acemi bir neferde de bulunur...

Marquis derin derin düşüncelere daldı; içini çekerek:

– lmden yılmamak gerek, bakalım bu Sorel'in elinden o da gelmez mi?.. Sonra canını sıkan bir fikri savmak ister gibi:

– Araba bekliyor, haydi binelim.

Julien:

– Monsieur, bu elbisenin eksikleri düzeltilirken ben de bugünkü quotidienne'nin birinci sayfasını ezberleyiverdim.

Marquis gazeteyi açtı, Julien bir kelimesinde bile yanılmadan ezbere okuyuverdi.

O akşam diplomatlığı pek üstünde olan Marquis içinden:

– lâ! Delikanlım, sen okuyadur, bununla oyalanır, geçtiği-miz sokakları görmezsin!

Görünüşü hayli sıkıcı, duvarlarının bir kısmı oymalı ahşap, bir kısmı yeşil kadife örtülü büyük bir salona girdiler. Salonun ortasında suratı asık bir odacı, uzun bir sofrayı yerleştiriyordu; sonra üzerine, kim bilir hangi bakandan artakalmış, her yeri mürekkep lekesi içinde koca bir yeşil örtü yayarak o yemek sofrasını bir çalışma masası haline koydu.

Ev sahibi iri yarı bir adamdı, adı hiç söylenilmedi. Julien onun yüzünü de, konuşmasını da yediği yemeği öğütmekte olan bir adamın yüzü ile konuşmasına benzetti.

Marquis'nin bir işareti üzerine Julien masanın ta ucuna oturmuş, oradan kımıldanmamıştı. Ne yapacağını, nasıl duracağını bilmediği için habire kalem açıyordu. Gözünün ucuyla saydı, yedi kişi vardı; fakat Julien hepsini de ancak arkadan görebiliyordu. Dikkat etti, ikisi M. de La Mole ile yaşıt gibi konuşuyor, ötekiler az çok saygılı bir tavır takınıyorlardı.

Bir kişi daha geldi; uşak önden girip haber vermemişti. Julien içinden: “Tuhaf şey! Bu salonda gelenleri haber vermek âdeti yok mu? Acaba bu tedbir de benim şerefime mi?” Yeni gelen zatı karşılamak için herkes ayağa kalktı. Onun göğsünde de, önceden gelenlerin üçünde bulunan son derece yüksek nişan vardı. Herkes oldukça yavaş sesle konuşuyordu. Yeni gelen hakkında bir fikir edinmek isteyen Julien, ancak çehresinden, duruşundan, şeklinden bir mâna çıkarmak mecburiyetinde kaldı. O adam kısa boylu, tıknaz, al al yanaklı idi; parlıyan gözlerinden bir yaban domuzu şirretliğinden başka hiçbir şey okunamıyordu.

Onun hemen arkasından içeriye büsbütün başka bir adam girdi; Julien artık ona bakmaz oldu. Bu gelen uzun boylu, gayet zayıf, üç dört yelek birden giymiş bir adamdı. Okşayıcı bir

bakışı, nazik hareketleri vardı. Julien içinden: “Tıpkı Besançon’daki ihtiyar piskoposa benziyor”. O adam hiç şüphesiz kilise adamlarındandı; herhalde elli elli beşinden fazla değildi. Halinde, tavırlarında son haddine varmış babaca bir şefkat görülyordu.

Genç Agde piskoposu da geldi; salonda bulunanları süzerken gözü Julien’e ilişince pek şaştı. BrayleHaut’taki âyinden beri onunla konuşmamıştı. Julien onun hayretle bakmasından sıkıldı, kızdı da içinden: Ben tanıdığım bir adamla karşılaşınca böyle bedbaht edici telâştan kurtulamıyacak mıyım? Hiç görmemiş olduğum bu büyük zatlar karşısında hiçbir yadırgama duymadım ama bu genç piskoposu görünce başımdan aşağı sanki buzlu su boşandı. Doğrusu ben tuhaf, çok bahtsız bir adamım!

Son derece karaşın, kısa boylu bir adam daha geldi; kapıdan gözüdür gözükmey söze başladı; yüzü sapsarı, hali deliceydi. Bu aman bilmez geveze içeri girince salondakiler, onu dinlemek sıkıntısından kurtulmak için olacak, ulam ulam ayrıldılar.

Ocaktan uzaklaşıldıkça masanın ucuna, yani Julien’in oturduğu tarafa yaklaşılyordu. Julien’in kendine şöyle uygun bir durum bulması gitgide güçleniyordu; çünkü ne kadar gayret ederse etsin işitmemesine imkân yoktu; tecrübesi az olmakla beraber gene o uluorta konuşulan şeylerin önemini anlıyordu; oysaki onun gözü önündeki büyük zatlar, konuştukları şeylerin gizli kalmasını kim bilir ne kadar isterdi!

Julien’in can sıkıntısından o vakte değin ağır ağır açtığı kalemlemler yirmiye bulmuştu; biraz sonra o yol da kapanacaktı. M. de La Mole’ün gözünün içine bakıp ondan bir emir bekliyordu ama Marquis onu çoktan unutmuştu.

Julien bir yandan kalem açıp bir yandan da için için söylüyordu: Benim bu yaptığım gülünç bir iş ama bu kadar bayağı

suratlı, başkalarının emri veya kendi arzularıyla bu kadar büyük işler yüklenmiş adamlar elbette çabuk kuşkulanır kimselelerdir. Bakışıma, sorar, anlamak ister gibi bir hal vermekten kurtulamıyorum ki! Bu saygısızlığı onlar hiç de hoş karşılamaz. Gözlerimi büsbütün öne eğsem o zaman da sözlerini dinlemiyorum gibi olacak.

Sıkıntısı son dereceye varmıştı; o salonda çok garip şeyler duyuyordu.

XXII. BÖLÜM

TARTIŞMA

Cumhuriyet – bugün topluluğun iyiliği uğruna her şeyini verecek adam bir ise niteliklerinden, benliklerinden başka bir şey düşünmeyenler binlerce, insan, Paris’te erdemi olduğu için değil, arabası olduğu için saygı görür.

NAPOLYON, Memorial.

Uşak içeriye atılırcasına girip haber verdi: Monsieur le dük de ***.

Dük girerken:

– Susun, ne kadar da budalaymışsınız siz!

Hem bu sözü öyle güzel, öyle haşmetle söyledi ki Julien, istemiye istemiye, o zatın bütün bilgisinin bir uşağa kızabilmek olduğunu aklından geçirdi. Gözlerini bir kaldırmasıyla indirmesi bir oldu. Yeni gelen zatın önemini o kadar kavramıştı ki böyle gözlerini kaldırıp bakmasının bir saygısızlık olmasından korktu.

Bu dük ellilik bir adamdı ama hâlâ bir züppe hali vardı, sanki zemberekle yürüyordu. Kafası dar, burnu büyük, yüzü koyun suratu gibi öne doğru idi. Bir insanın onunkinden daha soyluca, daha mânâsız bir hali olması hayli zor işlerdendi. Onun gelmesi üzerine oturum hemen açıldı.

Yüzleri inceden inceye okumaya dalmış olan Julien birdenbire M. de La Mole’ün sesiyle kendine geldi. Marquis:

– Size Abbe Sorel’i takdim edeyim, diyordu; hayret edilecek bir hafızası var; ben kendisine şerefli bir hizmet verileceğini söyliyeli daha bir saat oldu; hafızasının kuvvetini ispat

için bu bir saat içinde Quotidienne'in birinci sayfasını ezberleyiverdi. Ev sahibi:

– Ha! Şu N... zavallısının dış haberleri.

Sonra can atarcasına bir tavırla gazeteyi aldı, önemli gözükmeğe isteye isteye gülünçleşen bir eda ile Julien'e bakarak:

– Buyrun, Monsieur.

Odayı derin bir sessizlik kapladı, bütün gözler Julien'e dikilmişti; o kadar iyi ezberlemişti ki yirmi satır okudu okumadı, Dük:

– Yeter.

Kısa boylu, yaban domuzu bakışlı adam oturdu. Onun bu toplantıya başkanlık edeceği belli, çünkü oturur oturmaz Julien'e bir oyun masası gösterdi, alıp yanına getirmesini işaret etti. Julien kalem, kâğıt da alarak yerleşti. Yeşil örtülü masanın başında toplanan on iki kişiyi bir süzdü. Dük:

– Monsieur Sorel, siz içeri odaya gidin, sizi çağırırlar.

Ev sahibi pek işkilli bir hale girdi; yanmdakine yavaşça panjurlar kapalı değil; sonra Julien'e dönüp alık alık:

– Pencereden bakmasanız da olur! diye bağırdı.

Julien içinden: Anlaşıldı, bu adamlar yasaların yasakladığı bir politika hazırlıyorlar, ben de aralarına düştüm. Allah'a çok şükür bu toplantı insanı Greve meydanına sürükleyecek çeşidinden değil. Bir tehlike olsa bile Marquis bana az mı iyilik etti? Onun için daha fazlasını da göze alsam çok mu? Deliliklerimin bir gün onun başına açacağı derdi, böyle bir şeyle onarabilsem ben daha ne isterim?

Bir yandan çılgınlıklarını, bahtsızlığını düşünüyor, bir yandan da şu anda bulunduğu yere, bir daha unutmamak üzere dikkatli dikkatli bakıyordu. Marquis'nin uşağa sokağın adını söylemediğini, hem o zamana kadar hiç âdeti değilken o gün bir kira arabasına bindiğini ancak o vakit hatırladı.

Julien uzun müddet düşünceleriyle baş başa bırakıldı. Kırmızı kadifesi geniş sırma zırhlı bir salonda idi. Konsolun üzerinde fildişi bir haç, ocağın üzerinde de M. de Maistre'in sırtı yaldızlı, çok güzel ciltlenmiş du Pape'ı duruyordu. Julien, onları dinliyor gibi gözükmek için kitabı açtı. İçerideki odada ara sıra çok yüksek sesle konuşulduğu oluyordu. Sonunda kapı açıldı, Julien'i çağırdılar.

Başkan:

– Unutmayın ki, baylar, bu andan başlayarak Dük de *** un huzurunda konuşuyoruz.

Sonra Julien'i göstererek ekledi:

– Monsieur Sorel, genç bir rahiptir, o da bizim mübarek dâvamıza candan, gönülden bağlıdır, hayret verici hafızası sayesinde o, burada söylenecek en küçük şeyleri bile Dük'e kolaylıkla tekrar edecektir.

Sırtına iki üç yelek giymiş, babaca bir tavır takınmış zatı işaret ederek:

– Şimdi söz bayındır.

Julien içinden, yelekli bayın adı söylense daha tabii olurdu diye düşündü. Hemen kaleme sarılıp, uzun uzun yazdı.

(Yazar, buraya bir sayfa nokta koymayı daha doğru buluyordu. Ancak kitabı basan, böyle bir sayfa noktanın yersiz olacağını, hikâye türünden yazılar için de yersizliğin ölüm demek olduğunu ileri sürdü.)

Bunun üzerine yazar:

– Siyaset, edebiyatın boynuna takılmış bir taştır, altı ay geçmez, onu batırır, dedi. Hayalin yarattığı şeyler arasında siyaset sözü açmak, bir konser ortasında tabanca patlamağa benzer. O ses yırtıcı bir sestir ama kuvveti yoktur. Başka hiçbir aletin sesine uymaz. Siyaset sözü okurların yarısını öldü-

resiye gücendirir; sabahleyin gazete okuyunca büyük ilgi gösteren öteki yarısını ise sıkır...

Kitabı yayınlayan ise buna cevap olarak:

– Romanınızdaki şahıslar siyaset sözü etmezse 1830 yılı Fransızlarından değildir; o halde kitabınız da iddia ettiğiniz gibi bir ayna olmaz.

Julien'in yazdığı kâğıtlar yirmi altı sayfa tuttu, bu özet, pek soluk bir şey oldu; çünkü, her zaman olduğu gibi, onun da, fazlası pek çirkin gözükecek veya inanılmayacak derecede gülünç yerleri atlaması lazım geldi (la Gazette deş Tribunaux'ya bakınız)

Kat kat yelekli, babacan bakışlı adam (belki bir piskopostu) bazen gülümsüyordu; o zaman, boyuna kıpırdanan kapaklarla çevrelenmiş gözlerinde garip bir parıldama beliriyor, her zamankinden daha az bir kararsızlık gözüküyordu. Dük'ün huzurunda (Julien içinden: “Ama bu Dük de kim?” diyordu) herkesten önce bu zatın söz alması, görünüşe göre düşüncelerini anlatıp bir savcı görevini görmek içindi; Julien onu dinlerken, savcılarının çoğu gibi bu da bir türlü kararsızlıktan kurtulamıyor, sözlerinden bir hükme bağlanacak sonuçlar çıkaramıyor diye düşündü. Tartışma başladıktan sonra dük bu kusuru o adamcağızın yüzüne vurmağa kadar ileri gitti.

İnsanın değeri hakkında hoşgörülü fikirler yürüttükten sonra o kat kat yelekli adam:

– Bir büyük adamın, ölmez Pitt'in yönettiği asil İngiltere, ihtilâle karşı durmak için kırk milyar frank harcadı. Kurulumuz üyeleri, elemli bir mesele hakkında düşündüklerimi açıkça söylememe müsaade ederse diyeceğim ki İngiltere, Napolyon Bonaparte gibi bir adamla, hele ona karşı koymak için elde bir yığın iyi niyetten başka bir şey bulunmazsa, ancak şahsi çarelerle başa çıkabileceğini pek anlayamadı.

Ev sahibi kaygılı bir tavırla:

– Yine mi öldürmenin övgüsü!

Başkan öfke ile bağırdı:

– Allah aşkına bu hissi ahlak derslerini bırakın!

Onun o yaban domuzu gözlerinde amansız bir parıltı belirmişti. Kat kat yelekli adama dönüp:

– Devam edin.

Başkanın yanakları da, alını da al al olmuştu. Beriki sözüne devamla:

– Asil İngiltere bugün ezilmiş bir haldedir; çünkü her İngiliz, ekmeği için vereceği paradan önce, jacobinlere karşı harcanan kırk milyar frangın faizini ödüyor, İngiltere'nin artık Pitt'i de yok...

Asker olduğu pek belli bir zat çok bilmiş bir eda ile:

– Pitt'i yoksa Wellington'u var.

Başkan:

– Çok rica ederim susun, baylar, diye bağırdı; biz tartışmaya devam edeceksek M. Sorel'i çağırılmamıza lüzum yoktu.

Dük, Napolyon generallerinden olan o söz kesen adama öfkeli öfkeli bakarak:

– Bayın çok değerli fikirleri olduğunu hep biliriz biz.

Julien, bu sözde şahsi bir şeye hakaret edici bir telmih olduğunu gördü. Herkes gülümsedi; döne general hiddetinden çatlayacak gibiydi.

Düşünceleri özetleyen zat dinleyenlere doğruyu kabul ettirebilmekten umudunu çoktan kesmiş, cesareti kırılmış bir adam tavrıyla:

– Artık Pitt yok, baylar. İngiltere'de yeni bir Pitt çıksa bile bir milleti aynı yollarla iki defa aldatmaya imkân yoktur.

Demin söz kesen asker bu sefer de:

– Bundan sonra Fransa’da yenen bir general, bir Bonaparte çıkması da bunun için imkânsızdır ya!

Bu sefer başkan da, dük de, istekleri gözlerinden okunmakla beraber, generale çıkışamadılar, ikisi de gözlerini öne eğdiler; dük, herkese duyuracak bir surette içini çekmeği yeter buldu. Fakat söz sahibinin artık kafası kızmıştı; o gülümseyen nazikliği de, Julien’in ilk bakışta yaratılışı gereği sandığı o ölçülü konuşmayı da bir yana bırakıp ateşle:

– Sözümü bitirmem için pek acele ediliyor. Uzunluğu ne olursa olsun, kimsenin kulaklarını incitmemek için ne kadar gayret ettiğimi hiç hesaba katmıyorsunuz. Peki, baylar, kısa keseceğim.

Hem size en pespaye kelimelerle söz söyleyeceğim: İngiltere’nin hak uğruna harcanacak meteliği bile yok. Pitt mezarından dirilip çıkarsa, bütün dehasını da ortaya koysa gene İngiltere’nin küçük mal sahiplerini kandıramaz; çünkü onlar, o çabucak biten Waterloo savaşının bile tam bir milyar franga mal olduğunu biliyor.

Gittikçe coşuyordu:

– Mademki açıkça konuşmamı istiyorsunuz, size söyleyeyim: Kendinize yine kendinizden başka yardımcı aramayın, çünkü İngiltere’nin size verecek bir tek altını bile yoktur; İngiltere para vermeyince de, gerçi cesareti olan fakat zaten fıkara bir halde bulunan Avusturya, Rusya, Prusya ise Fransa uğruna belki bir iki savaşa girer ama işte o kadar.

Jacobinlerin toplayacağı askerlerin birinci savaşta yenileceği umulabilir, belki ikincide de yenilir; ama üçüncüde, siz isterseniz ön yargılarınıza kapılıp bana ihtilâlciler damgasını vurun ama üçüncüde karşınıza 1792’nin silâh başına çağrılıvermiş köylüleri değil, 1794 askerleri çıkar.

Bu sefer bir değil, üç dört taraftan itiraz sesleri yükseldi, konuşmacının sözünü kestiler.

Başkan Julien'e dönüp:

– Monsieur, siz yine içeri odaya gidin de yazdığınız kadarını temize çekin.

Her zamanki düşüncelerinin konusu olan ihtimallerin sözü açıldığı bir sırada böyle dışarı çıkmak Julien'in pek canını sıktı.

İçinden, kendileriyle alay ederim diye korkuyorlar. Tekrar içeri çağrıldığı vakit M. de La Mole, kendisini çok iyi tanıyan Julien'in tuhafına giden bir ciddiyetle:

– Evet, baylar, diyordu,

Seratil dieu, table ou cuvette? (Acaba ilâh mı, rahle mi, yoksa leğen mi?)

Sözü sanki tam bu zavallı millet için söylenmiş. La Fontaine: “ilâh olacak!” diyor. Bu asil, bu derin söz de, baylar, sanki sizin için söylenmiş. Kendi kendinize uğraşın; böylece bizim asil Fransamız, atalarımızın kurduğu, bizim de, XVI. Louis'nin ölümünden önce gördüğümüz haliyle, ona yakın bir durumda tekrar meydana çıkar.

İngiltere de, hiç olmazsa onun asîl lordları da, o kötü, bayağı jacobinlikten bizim kadar nefret eder: İngiliz altını olmanınca Avusturya, Rusya, Prusya ancak iki üç savaşa girişebilir. Bu, memleketin mutlu bir işgal altına girmesine, 1817'de M. de Richelien'nün budalaca çarçur ettiği bir işgal altına girmesine yeter mi? Hiç sanmıyorum.

Bunun üzerine gene bir itiraz sesi yükseldi ise de herkesin tsıt, tsıt demesiyle boğulup duyulmadı. Bu sefer de söz kesmeye kalkan yine Napolyon'un generaliydi; bu zat birinci rütbe nişan almak hevesinde olduğu için muhakkak gizli notada bir payının bulunmasını istiyordu.

Gürültü kesildikten sonra M. de La Mole tekrar etti:

– Ben hiç sanmıyorum.

“Ben” derken, Julien’in pek hoşuna giden bir küstahlığı vardı. Julien, kalemini Marquis’nin sözünün hızlılığı ile koşturarak: “Güzel doğrusu! M. de La Mole, yerinde söylenmiş bir sözle, bu dönek generalin yirmi savaşını sıfıra indiriyor.”

Marquis, sözlerini tarta tarta söyler bir adam edasıyla devam etti:

– Biz yeni bir askerî işgali, yalnız dışardan bekliyemeyiz. Globe gazetesinde kundak sokar gibi yazılarını gördüğümüz gençlerden üç dört bin subay çıkar, bunlar arasında bir Kleber, bir Hoche, bir Jourdan, bir Pichegru bulunabilir ama niyetleri bilmem onlarınki gibi halis olur mu?

Reis:

– Biz onun ününü, sanını yükseltmedik, onu ölmez bir ad olarak yaşatmalı idik.

M. de La Mole sözüne devam etti:

– Fransa’da iki parti bulunmalı ama bu sadece bir isimden ibaret olmamalı; birbirinden iyice ayrı, ne istedikleri iyice belli iki parti. Kimi ezmek lazım geldiğini bilelim. Bir yanda gazeteciler, seçmenler, kısacası halkın düşüncesi, duygusu; gençlerle onlara hayran olan her şey. Gençler boş sözlerinin yankılarıyla kendilerinden geçedursun, bizim onlara karşı inkâr edilmez bir üstünlüğümüz var: Bütçeyi öğütüyoruz.

Yine sözünü kesen biri oldu; M. de La Mole o adama dönüp insanı hayran eden bir azamet, bir tabiilikle konuştu:

– Siz, Monsieur, kelimeyi ağır buldunuzsa bütçeyi öğütmüyorsunuz, devlet bütçesinden kırk bin frangı, kralın ödeneğinden de seksen bin frangı cebe indiriyorsunuz.

Mademki beni zorluyorsunuz, Monsieur, ben de örnek olarak sizi ele almaktan çekinmiyeceğim. SaintLouis ile beraber

Haçlılar savaşına giden soylu atalarımız gibi siz de, bu yüz bin franga karşı bir alay, bir bölük, ondan da vazgeçtik, cenge hazır, hak uğruna canını verecek hiç olmazsa elli kişilik bir yarım bölük asker çıkarmalı değil misiniz? Bunun yerine emriniz altında yalnız bir yığın uşak, bir isyan koptuğu gün sizi de korkutacak bir sürü uşak var.

Baylar, her ilde sadık beşer yüz kişilik bir kuvvet meydana getirmediğinize biliniz ki kralın tahtı da, din de, asilzadeler sınıfı da bir gün içinde mahvolabilir; sadık derken o adamlarda yalnız Fransız yiğitliği değil, İspanyol metaneti, sabrı da bulunmasını istiyorum.

Bu taburun yarısını bizim oğullarımız, yeğenlerimiz, kısacası hakikî asilzadeler oluşturacak. Onların herbirinin yanında, yine 1815'tekine benzer olaylar patlak verince hemen yakasına üç renkli kurdelâyı takıverecek geveze birer şehir uşağı değil, Cathelineau gibi özü sözüne uyar mert birer köy delikanlısı bulunacaktır; asilzade genç ona hak yolu öğretsin, elinden gelirse onun sütkardeşi olsun. Herbirimiz, her ilde böyle beşer yüz kişilik sadık birer tabur vücuda getirmek için gelirimizin beşte birini gözden çıkarmalıyız. Ancak bu suretle yabancı bir askerî işgale güvenebilirsiniz. Yoksa elin oğlu, her ilde kendine dost beş yüz asker bulunacağından emin olmazsa hiçbir zaman kalkıp da asker göndermez.

Başka ülkelerin kralları sizi, kendilerine Fransa'nın kapılarını açmak için silâh başına geçmeğe hazır yirmi bin asilzade bulunduğunu haber verirsiniz dinlerler. Bu pek ağır bir hizmet olur mu diyeceksiniz? Baylar, kelleimizi kurtarmak için başka yol yoktur. Gazetelere hürriyet verilmesi ile bizim birer asilzade olarak yaşıyabilmemiz imkânı arasında, ancak bir tarafın ölümü ile bitecek bir düşmanlık, bir boğuşma vardır. Ya birer tezgâh sahibi, birer çiftçi olmağı göze alın, yahut silâh

başına geçin, isterseniz pısrık olun ama kadın kafalı olmayın; gözlerinizi dört açın.

Jacobinlerin şarkısında olduğu gibi size formez vos bataillons diyeceğim; bunu yaparsanız bir asil GustaveAdolphe çıkar, krallık esasının ağır, korkutarak bir tehlikeye düşmesine üzülür, memleketinden üç yüz fersah öte yerlere koşup size, Gustave'm protestan hükümdarlara ettiği iyiliği eder. İşe girişmeyip sadece konuşmaya devam etmek niyetinde misiniz? Elli yıl sonra Avrupa'da yalnız cumhurbaşkanları görür, bir tek kral bulamazsınız. Hem o dört harfle, K, R, A, L harfleriyle beraber rahipler, asilzadeler de ortadan kalkar. Gelecek günleri bir göz önüne getiriyorum da çamurlu, pis çoğunluklara yalakalık eden bir sürü adaydan başka bir şey göremiyorum.

Siz, Fransa'da bugün herkesin tanıyıp sevdiği, sayılır bir general yok, ordu yalnız saltanat ile dinin çıkarlarına göre oluşturulmuştur, ordudan bütün eski alaylılar çıkarıldı, oysaki Prusya ile Avusturya alaylarının her birinde ateş görmüş elli küçük subay var deyip duruyorsunuz.

Lâkin biliniz ki orta halliler sınıfından, savaşa can atan iki yüz bin delikanlı var...

– Bu hiç de hoş olmayan hakikatleri artık kesin...

Ukalâca bir eda ile bu sözleri söyliyeni ağırbaşlı zat hiç şüphesiz kilisenin ileri gelenlerindendi. Çünkü M. de La Mole kızacağına tatlı tatlı gülümsedi; bu da Julien için büyük bir işareti oldu.

– Hiç de hoş olmayan gerçekleri artık kesip sözümüzü özetleyelim. Baylar: gangren olmuş bacağı kesilecek adamın kalıbı da operatöre: “Bu hasta bacak sapasağlamdır” demesi münasebetsizlik olur. Tâbiri mazur görün, Baylar, asıl duc de *** bizim operatörümüz olacak.

Julien içinden: Bir sır diye saklanılan kelime sonunda sylenildi, demek ben bu akşam *** yolunu tutacağım diye düşündü.

XXIII. BÖLÜM

RAHIPLER, ORMANLAR, HÜRRİYET

Her varlığın ilk yasası, kendini korumak, yaşamaktır.

Siz baldıran ekiyor, sonra da buğday yetiştiriyorsunuz!

MACHIAVELLI

Ağırbaşlı zat konuşmasını sürdürüyor, bildiği gözüküyordu; Julien'in pek hoşuna giden tatlı, hem de aşırılıktan kaçır bir belâgatle şu büyük hakikatleri anlatıyordu:

1. İngiltere'nin bizim için harcıyacak bir tek altını bile yoktur; orada artık tutum ile Hume moda oldu. Koyu dindarları bile bize para vermez, M. Bourgham ise bizimle alay eder.

2. İngiliz parası olmayınca Avrupa krallarını bir iki savaştan fazlasına sürüklemeye imkân yoktur; küçük burjuva sınıfına karşı da iki savaş yetmez.

3. Fransa'da silâhlı bir parti kurmak lazımdır, yoksa Avrupa'nın krallık esasına bağlı kuvvetleri o iki savaşı da göze almaz.

Size aşikâr diye teklife cesaret ettiğim dördüncü nokta da şudur:

Fransa'da rahipler sınıfının yardımı olmaksızın silâhlı bir parti kurmaya imkân yoktur. Size bunu cesaretle söylüyorum, baylar, çünkü ispat edeceğim. Rahipler sınıfına her şeyi vermek lazımdır. Çünkü rahipler sınıfı işi ile gece gündüz uğraşır, başındakiler de sınırlarınızdan üç yüz fersah ötede, fırtınalardan uzakta yüksek kabiliyetleri olan adamlardır...

Ev sahibi bağırdı:

– Roma, hep Roma!

Kardinal sözüne gururla devam etti:

– Evet, Monsieur, Roma! Sizin gençliğinizde moda olan kimi az, kimi çok hoş şakalar, alaylar ne olursa olsun hiç çekinmeden söyleyebilirim ki 1830 yılında halka sözünü geçirebilen yalnız Roma'nın buyruğunda olan rahipler sınıfıdır.

Önderlerinin gösterdiği günlerde elli bin rahip aynı sözleri tekrar eder; askeri en sonunda gene halktan isteyecek değil misiniz? O rahiplerin sözü halka kibarlar âleminin çıkardığı nükteli şiirlerden çok fazla tesir eder... (Kardinalin böyle işi şahsiyata dökmesi homurtulara sebep oldu.)

Kardinal sesini yükselterek devam etti:

– Rahipler sınıfının dehası sizinkinden üstündür. Fransa'da silâhlı bir parti kurmak yolunda, bu can noktası yolunda ne yapıldı ise bizim tarafımızdan yapıldı.

Kardinal bunun üzerine vakıalar saydı: Vendee'ye seksen bin tüfeği kim gönderdi?..vs. vs.

Rahipler sınıfına ormanları, koruları geri verilmedikçe elinde bir şey yoktur. Harp patlar patlamaz maliye bakın adamlarına emir verip cure'lerden başkasına para kalmadığını söyler. Doğrusu Fransızların imanı yoktur, harbi de severler. Harbi açan kim olursa olsun, halkın iki kere daha gözüne girer; çünkü harp etmek ayak takımının tabiri ile, jesuite'leri aç bırakmaktır; harp etmek Fransız denen kibir kumkumalarını, işlerine yabancının karışması tehdidinden kurtarmaktır.

Kardinalin sözleri beğeniliyordu:

– M. de Nerval hükümetten çekilmeli, onun adı herkesi boşuna sinirlendiriyor.

Bu söz üzerine herkes yerimden kalktı, hep bir ağızdan konuşmaya başladı. Julien: Beni yine dışarı atacaklar! diye düşündü ama akıllı uslu başkan bile Julien'in orada olduğunu unutmuştu. Bütün gözler bir adama dikilmişti; Julien de onu

görünce tanıdı. Dük de Retz'in balosunda şöyle uzaktan gördüğü başvekil M. de Nerval.

Gazetelerin milletvekilleri meclisinden söz ederken dedikleri gibi, kargaşa son haddine vardı. Ancak on beş dakika sonra gürültü biraz yatışmıştı.

M. de Nerval ayağa kalktı, bir havari edası takınarak garip bir sesle:

– Ben size, hükümette kalıp kalmamaya aldırış etmem diyecek değilim.

Baylar, benim adımın, birçok ılımlıları da aleyhimize çevirdiği için jacobinlerin kuvvetini artırdığı başıma kakılıyor; ben de gönlüm rızasıyla çekilirim; fakat Tanrı'nın ne dilediğini bilen kimseler de bulunur.

Sonra kardinale dik dik bakarak ilâve etti:

– Tanrı bana: Ya kafanı satır altına götüreceksin, yahut Fransa'da krallığı yeniden kurup iki meclisi de, XI. Louis zamanında parlâmento ne halde ise o hale indireceksin, dedi; bunu, baylar, ben yapacağım.

Sustu, oturdu, çevreyi büyük bir sessizlik kapladı.

Julien içinden: İyi bir oyuncu! diye geçirdi. İnsanları olduklarından fazla akıllı sanmakla, her zaman olduğu gibi, yanılıyordu. Bu derecede heyecanlı bir akşamın kavgaları, hele tartışmanın gerçekten samimî olmasıyla coşan M. de Nerval, ulu bir görevi olduğuna gönülden inanıyordu. Bu adamın büyük bir cesareti vardı ama akli yoktu.

M. de Nerval'in ben yapacağım demesinden, o parlak sözünden sonra etrafı kaplayan sükût sırasında saat biri vurdu. Julien'e saatin sesi vakarlı, âdeta bir ölüm haber veriyor gibi geldi. Heyecan içindeydi.

Biraz sonra tartışma giderek artan bir şiddet, özellikle inanılmaz bir bölükle yeniden başladı, öyle zamanlar oluyordu

ki Julien: Bu adamlar beni zehirletirler. Halktan bir adamın yanında böyle şeyler nasıl söylenir?

Saat ikiyi çaldığı halde, konuşma henüz bitmemişti. Ev sahibi çoktan uyuyordu; M. de La Mole uşağı çağırıp şamdanlara yeniden mum koydurmaya mecbur oldu. Başbakan M. de Nerval saat ikiye çeyrek kala çıkıp gitmişti ama gitmeden önce, yanındaki aynaya bakıp Julien'in çehresini iyice gözden geçirmişti. O çıktıktan sonra herkes daha bir rahat etti. Mumlar değiştirilirken kat kat yelekli adam yanındakine yavaşça:

– Kim bilir bu adam krala neler söyleyecek! Bizim için birçok gülünç şeyler uydurup geleceğimizi karartabilir.

Doğrusu onun buraya gelebilmesi az kimsede bulunur bir kendini beğenme, hatta bir küstahlıktır. Hükümete geçmeden önce gelirdi ama başbakanlık her şeyi değiştirir, adamın bütün çıkarlarını söndürür; bunu hatırlamalı idi.

Başbakan çıkar çıkmaz Bonaparte'ın generali gözlerini kapamıştı. O sırada sağlığından, yaralarından söz etti, saatine baktı, o da durmadı gitti.

Kat kat yelekli zat:

– İsterseniz bahse girerim, dedi; general başbakanın ardından koşuyor; burada bulunmuş olduğu için özür dileyecek, bizi elinde oynattığını ileri sürecek.

Uyuklayan uşaklar, mumları değiştirme işini bitirdikten sonra başkan:

– Baylar, dedi, artık biribirimizi kandırmağa çalışmaktan vazgeçip de bir karar verelim. Kırk sekiz saat sonra dışardaki dostlarımızın gözü önünde bulunacak notanın metninin ne olacağını düşünelim. Bakanlardan söz edildi. M. de Nerval burada değil, artık çekinmeden söyleyebiliriz, bakanlardan bize ne? Onların isteyip istememesi bizim elimizdedir.

Kardinal zarif bir gülümseme ile onayladı. Genç Agde piskoposu, en coşkun baĝnazlıĝın verdiği o toplanmış, kendini kısmış ateşle:

– Bana öyle geliyor ki, durumumuzu özetlemekten kolay bir şey yok.

O zamana kadar hiç sesini çıkarmamıştı; Julien'in önce tatlı, sakin gibi gördüğü bakışları, bir saat tartışmadan sonra alevlenmişti. şimdi o genç piskoposun ruhu, Vesuve'ün lâvı gibi taşıyordu.

– 1806'dan 1814'e kadar İngiltere'nin bir tek kusuru oldu, Napolyon'a karşı doğrudan doğruya, şahsen harekete geçmedi. O adam duc unvanları dağtıttıktan, mabeyinciler atadıktan, saltanatı tekrar kurduktan sonra, Tanrı'nın ona verdiği görev bitmiş demekti; artık onu kurban etmek lazımdı. Emekli hükümdarları ortadan kaldırmak için ne yapılmak lazımgeldiği, Tevrat ile İncil'in çok yerinde yazılıdır. (Bunun üzerine Lâtince birkaç cümle söyledi.)

Bugün, baylar, kurban edilmesi gereken bir adam değil, bir şehirdir: Paris. Bütün Fransa Paris'i taklit ediyor. Her ilde beş yüz silâhlı adam bulundurmak neye yarar? Bu tehlikeli bir işe girişmektir, hem de sonu gelmez. Sırf Paris'e mahsus olan bir işe bütün Fransa'yı ne diye karıştırmalı? Bütün kötülüğü eden, o gazeteleri, salonlarıyla Paris'tir; bu yeni Babil'i yok etmeli.

Ya din, ya Paris; bunların ikisinden birini seçip onun tarafını tutmak gerek. Hatta bu felâket kralın dünyalık çıkarlarına da uygundur. Paris, Bonaparte'ın zamanında, neye sesini çıkaramadı? Orasını gidip SaintKoch topuna sorun.

.....

M. de La Mole ile Julien ancak sabahın üçünde çıkabildiler. Marquis utanmış, hem de yorgundu. Julien'le konuşurken ilk

defa olarak sesinde ricaya benzer bir eda vardı. Julien'in tesadüfen şahidi olduğu fazla işgüzarlıkları – bizzat Marquis bu tâbiri kullandı – asla kimseye söylemeyeceğine ant içmesini istiyordu. Yabancı memleketteki dostumuza da, bizim genç delilerin halini anlamak için pek ısrar ederse anlatırsınız. Devlet yıkılmış, onlara ne? Onlar birer kardinal olup Roma'ya sığınır. Bizi de şatolarımızda, köylüler gelip boğazlar.

Julien'in yirmi altı sayfalık tutanağından Marquis'nin çıkarıldığı gizli nota, ancak beşe çeyrek kala hazır oldu.

Marquis:

– Yorgunluktan canım çıkıyor, notanın sonunda anlaşılmaz ifadelerden de anlaşılıyor ya! Ömrümde gördüğüm hiçbir işin, beni bundan az memnun ettiği olmamıştı. Haydi, dostum, gidip birkaç saat dinlenin; sizi gelip odanızdan kaçırmalarından korkarım, onun için odanızı kendi elimle kilitleyeceğim.

Ertesi gün Marquis Julien'i, Paris'ten hayli uzakta, civarı ıssız bir şatoya götürdü. Orada birtakım garip insanlar vardı; Julien içinden: Bunlar harhalde birer papaz olacak! dedi. Eline başka bir ada çıkarılmış bir pasaport verdiler; fakat bu pasaportta Julien'in nereye gideceği doğru olarak gösterilmişti. Julien o ana kadar hangi memlekete gönderildiğini bilmemezlikten geliyordu. Arabaya yalnız bindi.

Marquis'nin onun hafızası hakkında hiçbir endişesi kalmamıştı; gizli notayı Julien'den birkaç defa dinlemişti; ancak onun ele geçirilmesinden çok korkuyordu.

Julien salondan çıkarken Marquis dostça bir tavırla:

– Lütfen dikkat edin, dedi, yolda sizi görenler sırf keyfi için gezen, mağrur bir adam sansınlar. Dün akşamki toplantıda kim samimî idi, kim değildi, bilinmez ki!

Yolculuk pek çabuk geçti, pek hüzünlü oldu. Julien, Marquis'inin gözünden uzaklaşır uzaklaşmaz gizli nota da, kendisine verilen vazife de aklından çıkmıştı, ancak Mathilde'den gördüğü küçümsemeyi düşünmekten kendini alamıyordu.

Metz'den birkaç fersah ötede bir köyde posta konak memuru gelip at bulamadıklarını söyledi. Saat akşamın onunu bulmuştu; pek canı sıkılan Julien yemek istedi. Kapının önünde dolaştı, böyle dolaşa dolaşa, hiç sezdirmeksizin, tavlaların bulunduğu avluya girdi. Gerçekten at yoktu.

Julien içinden: Ama, dedi, o adamın tuhaf bir hali vardı; terbiyesizce bakışları beni yukarıdan aşağı süzüyordu.

Görülüyor ya! Julien kendisine söylenenlere tamamıyla inanmamaya başlamıştı. Yemeğini yedikten sonra sıvışmak niyetindeydi; hazır gelmişken memleket hakkında biraz bir şey öğrenmek için mutfakta ateş başında ısınmaya gitti. Ünlü tenor il signor Geronimo'yu orada bulunca öyle bir sevindi ki!

Napolili şarkıcı, ocağın yanına getirttiği koltuğa yerleşmiş, yüksek sesle dert yanıyor, bir başına, etrafını almış ağzı açık yirmi Alaman köylüsünden daha çok söz söylüyordu. Julien'i görünce:

– Bu herifler ocağıma incir dikecek! diye bağırdı. Beni dinlemek için dört taraftan koşup gelmiş yedi hükümdar beni bekliyor.

Sonra manalı manalı bakarak ilâve etti:

– Hele biz çıkıp da bir hava alalım.

Yolda yüz adımdan fazla ilerleyip de kimsenin duymayacağına kanaat getirdikten sonra Julien'e:

– İşin aslını biliyor musunuz? Posta konak memuru düzenbazın biri. Ben demin gezerken edepsizin birinin eline bir

frank sıkıştırdım. Köyün öbür ucunda bir ahır dolusu hayvan varmış ama bir haberciyi yolundan alıkoymak istiyorlarmış.

Julien saf saf:

– Yaa!

Ama işin içinde düzen olduğunu anlamak yetmezdi, gitmenin de bir kolayını bulmak lazımdı: Geronimo ile dostu işte bunu başaramadılar.

Sonunda şarkıcı da:

– Hele bir sabahı bekliyelim, bizden kocunuyorlar. Belki sizden, belki benden bir istedikleri vardır. Yarın sabah iyi bir yemek ısmarlarız, onu hazırlarlarken biz de gezmeye çıkıyoruz diye kaçarız, at tutarız, öbür konak yerine kadar gideriz.

Geronimo'nun da kendisini yakalamak isteyenlerin adamı olabileceğini düşünen Julien sordu:

– Ya eşyanız ne olur?

Yemeği yiyip yatmaktan başka yapacak bir şey yoktu. Julien yeni uykuya dalmıştı ki odasında iki kişinin, pek çekinmeden konuştuklarını duyup birdenbire uyandı.

Posta konak memurunu görüp tanıdı; bu adamın elinde bir hırsız feneri vardı. Julien, arabanın sandığını odasına çıkarttırmıştı; fenerin ışığı şimdi o sandığı aydınlatıyordu. Posta konak memurunun yanındaki adam, açık sandığı bildiği gibi karıştırıyordu. Julien onun yalnız elbisesinin kara, sımsıkı yenlerini görebiliyordu.

Julien: Bir papaz elbiseli! deyip yastığının altına yerleştirdiği tabancalarına el attı.

Posta konak memuru:

– Uyanmasından hiç korkmayın, bay cure, diyordu. Onlara verdiğimiz şarap, sizin elinizle hazırladığınız şaraptı.

Cure:

– Kâğıt mağıt bulamadım, diyordu. Bir yığın çamaşır, lavanta, pomada, lüzumsuz birçok şeyler var; belli, keyfine düşkün, zevkine düşkün bir adam. Bana kalırsa asıl haberci öbürü, şu İtalyan ağziyle konuşan.

Herifler Julien'in yanına gidip yol elbisesinin ceplerini karıştırmağa başladılar. Julien, onları hırsız diye gebertmeye pek hevesleniyordu ama bu işin sonu çok tehlikeli olurdu, içi titredi ama... Aptallığın lüzumu yok, dedi, sonra bizim iş ne olur! Elbisenin ceplerini iyice arayıp taradıktan sonra papaz:

– Bu diplomat falan değil, deyip uzaklaştı.

Çekilip gittiği de çok hayırlı oldu.

Julien içinden: Bana yatağımda dokunayım derse vay haline! diyordu, pekâlâ bana hançer saplamağa kalkabilir, işte buna dayanamam.

Papaz başını çevirdi; Julien gözlerini yarı açmış bakıyordu; bilseniz ne kadar hayret etti! Papaz, Abbe Castanede idi! O iki kişi oldukça yavaş konuşmak istiyorlardı ama Julien, onları daha ilk duyduğu zaman iki sestten birini tanır gibi olmuştu. Dünyayı en alçak, en mendebur adamların birinden temizlemek için can attı, ama...

– Ya bizim görev?

Cure ile yardakçısı çıkıp gittiler. On beş dakika sonra Julien yeni uyanmış gibi yatağından kalktı. Bağırdı, bütün handa uyuyanları ayağa kaldırdı.

– Aman zehirlendim, diyordu, bu sancılara dayanamayacağım!

Geronimo'ya yardıma gitmek için bir bahane arıyordu. Onu; şaraba katılan afyon ruhu ile yarı boğulmuş bir halde buldu.

Julien bu çeşit bir şakadan korktuğu için akşam yemeğinde, Paris'ten getirdiği çikolatadan başka bir şey yememişti. Cero-

nimo'yu bir türlü uyandırıp yola çıkmağa razı edemedi. Şarkıcı:

– Bana bütün Napoli devletini verseler gene bu anda uymak zevkini bırakıp şuradan şuraya gitmem.

– Ya sizi bekliyen yedi hükümdar ne olacak?

– Bekleyedursunlar.

Julien, yalnız başına çıkıp gitti, başka bir kaza geçirmeden o büyük zatın yanına vardı. Öğleye kadar o zatın yanına girmek için uğraştı ise de kabul olunmadı. Çok şükür ki saat dörde doğru düğ, bir hava almak ihtiyacını duydu. Julien onun konaktan yaya olarak çıktığını görünce tereddüt etmeksizin yanına yaklaştı, bir sadaka dilendi. O yüce zatla arasında ancak iki adımlık bir yer kalınca cebinden Marquis de La Mole'ün saatini çıkardı, yapmacıklı haller takınarak gösterdi. Düğ bakmaksızın:

– Beni uzaktan takip edin.

Oradan yarım fersah ötede bir yerde düğ birdenbire bir küçük Cafehauss'a girdi. Julien işte bu en aşağı cinsten hanın bir odasında, duc'e o dört sayfayı ezberden okumak şerefine erişti. Bitirince düğ:

– Beni uzaktan takip edin.

Not aldı. Sonra:

– İlk konak yerine dek yaya gidin. Eşyanızı da, arabanızı da burada bırakın. Yolunu bulup Strasburg'a gidin, ayın yirmi ikisinde de (ayın daha onu idi), saat yarımda bu Cafehauss'ta bulunun. Burada yarım saat daha kalın. Sükût!

Julien'in bütün duyduğu söz bundan ibaretti. Fakat bu kadarı da onu hayran etmeye yetti, içinden: İşte iş böyle görülür, dedi; bu büyük devlet adamı, üç gün önceki ihtiraslı gevezeleleri duysa acaba ne der?

Strasbourg'a iki günde vardı, orada yapacak hiçbir işi olmadığını sanıyordu. Yolunu hayli uzattı. Abbe Castanede melunu beni tanıdı ise kolay kolay elinden kaçırarak adam değildir... Benimle alay etmek, işimi suya düşürmek onun için ne de pek keyifli olur!

Ruhanîler Kurulunun bütün kuzey sınırı polisinin başı olan Abbe Castanede onu çok şükür tanımamıştı. Strasbourg jesuiteleri de, gayret keş olmalarına rağmen, Julien'i göz hapsine almayı akıllarına getirmedi. O, yakasında nişanının kurdelâsı, arkasında mavi redingotu ile kendini pek beğenmiş bir genç askere benziyordu.

XXIV. BÖLÜM

STRASBURG

Ey gönül kamaşması! Sende aşkın bütün kuvveti, üzüntüyü duymak kudreti var. Onlar var da aşkın içe ferah veren zevkleri, tatlı hazlarını vermek elinden gelmiyor. Onun uyumasını seyrediyor, seyrediyor da: “Meleklerinkine benzer güzelliği, tatlı zaaflarıyla hep benimdir! Tanrı’m lütfedip de onu, bir erkek kalbini açsın diye yaratmış; işte o bu haliyle benim emrimde” diyemiyorum.

SCHILLER

Strasbourg’da sekiz gün kalmaya mecbur olan Julien askerçe şan, zafer, özünü vatana kurban etmek düşünceleriyle gönül avuttu. şık mıydı? Bunu bilmiyordu, ancak burkulan gönlünde Mathilde’in saltanat sürdüğünü, bahtiyarlığının ancak onun elinde olduğunu seziyor, hayalinde hep onu buluyordu. Umut-suzluğa düşmemesini yaratılışındaki büyük kuvvete borçlu idi. Mademoiselle de La Mole ile bir ilişiği bulunmayan herhangi bir şeyi düşünmek, ona kafa yormak bir türlü elinden gelmiyordu. Vaktiyle yükselmek hevesi, el âlem içinde koltuklarını kabartan ufak tefek başarılar, kalbinde Madame de Renal’in uyandırdığı hisleri avutabiliyordu. Mathilde ise ona her şeyi unutturmuştu; şimdi Julien, gelecek günlerini hayal ederken bile yine hep onunla, Mathilde ile karşılaşılıyordu.

Julien, gelecek günlerinde de, her ne iş tutarsa tutsun, başa-rabilmek umudu kalmamıştı. Verrieres’de iken mağrur, kibirli diye tanıdığımız bu delikanlı, son dereceye varmış gülünç bir alçakgönüllülüğe kapılmıştı.

Daha üç gün önce Abbe Castanede’i keyifle öldürebilirdi; Strasburg’da ise bir çocuk gelip onunla kavga çıkarmak istese, hakkın var diye ona boyun eğecek bir halde idi. Hayatında karşılaştığı hasımları, düşmanları hatırladıkça her işte, her vakit kendisini haksız çıkarıyordu. Eskiden ileriye daima parlak başarılarla bezenmiş gösteren o kudretli hayali, şimdi aman bilmez bir düşmanı olmuştu.

Yolculuk hayatının yalnızlığı, hayalin her şeyi karartmak gücünü bir kat daha artırıyor. Bir dost bulsa, bir hazine bulmuş gibi olacaktı. Ama, diyordu, yeryüzünde benim için çarpan bir kalp var mıdır ki? Bir dostum olsa bile şerefim bana, ölünceye dek kimseye açılmamayı emretmiyor mu?

At binmiş, dertli dertli Kehl civarında dolaşıyordu; Kehl, Rhin Irmağı boyunda, Desaix ile Gouvion SaintCyr sayesinde adı tarihe geçmiş küçük bir kasabadır. Bir Alman köylüsü ona Rhin ırmağının, o büyük generallerin yiğitliği sayesinde nam almış adacıklarını, çaylarını, yollarını gösteriyordu. Julien atın dizginini sol eline almış sağ eliyle de Mareşal SaintCyr’in Hâtıralar’ındaki o güzel haritayı açmış, bakıyordu. Birdenbire etrafı çınlatan bir kahkaha duyup başını kaldırdı.

Bu, birkaç ay önce Londra’da tanıştığı, kendisine böbürlenmenin başlıca kurallarını öğretmiş olan Prens Korasoff idi. O büyük hünerin âdabından şaşmayan Korasoff, Strasburg’a daha bir saat önce varmış, 1796 muhasarası üzerine de bir satır yazı bile okumamış olduğu halde, Julien’e her şeyi anlatmaya başladı. Korasoff’un düştüğü koca koca hataları fark edecek kadar Fransızca bilen Alman köylüsü, şaşmış bakıyordu. Julien’in düşünceleri, köylününkilerden çok başka idi; onun bakışlarında da hayret vardı ama bu, delikanlının ata binmekteki zarafetine hayranlıktan geliyordu.

İçinden, bahtiyar adam! diyordu. Pantolonu ne de çok yaraşmış! Saçları da ne zarif kesilmiş! Ah! ben de onun gibi zengin olsaydım belki Mathilde, benden nefret etmez, bana kin bağlamazdı.

Korasoff, Kehl kuşatmasını anlatıp bitirdikten sonra Julien'e:

– Siz Trappe manastırı papazlarını andırıyorsunuz, dedi; ben size Londra'da ağırbaşlı, somurtkan gözükmelisiniz dedim ama bu kadar da değil. Böyle kederli gibi durmak iyi görülmez; içiniz sıkılıyormuş gibi durmalı. Kederli olunca bir eksiğiniz var, bir işe girişmişsiniz de başaramamışsınız demektir.

Kederli durmak, kendinizi küçük göstermek olur. İçiniz sıkılıyormuş gibi bir hal takındınız mı, hoşunuza gitmeye boşuna uğraşmış adam küçük düşer. Pekâlâ takdir edersiniz ki, dostum, ikisinin arasında çok büyük fark vardır, yanılmaya gelmez.

Julien, kendilerine ağzı açık bakakalan köylüye bir beş franklık attı.

Korasoff:

– İyi, dedi, bu hareketinizde bir hoş hal, şöyle asilce bir hor bakma var!

Atını dörtnala sürdü. Julien, ahmakça bir hayranlığa kapılmış, peşinden gidiyordu.

Ah! ben de böyle olsaydım, Mathilde Croisenois'yı bana tercih etmezdi! Korasoff'un gülünç hareketlerini akliyle kötü buluyor ama yine de, onlara hayran olmadığı için kendi kendini hafifsiyor, o huyların kendisinde de bulunmamasını bir bahtsızlık sayıyordu. Bir insan kendi kendinden ancak bu kadar iğrenebilir.

Strasburg'a girerken Korasoff onu hâlâ kederli görünce:

– Vallahi, dostum, dedi, sizinle arkadaşlık hiç de keyifli değil; bütün paranızı mı kaybettiniz? Bir oyuncu kıza gönül mü verdiniz? Ne oldu?

Ruslar, Fransız âdetlerini taklit ederler ama daima elli yıl geriden gelirler. Onlar şimdi, XV. Louis asrını yaşamaktadırlar. Aşk üzerine edilen bu şakalar Julien'in gözlerini yaşarttı. Birdenbire içinden: "Ben bu sevimli adama akıl danışsam sanki ne çıkar?" dedi. Sonra Korasoff'a:

– İyi anladınız dostum, dedi, beni Strasburg'da bu halde görmeyiz gönlümü kaptırıp da yüz bulmadığım, baştan savulduğum içindir. Civar şehirlerden birinde oturan gayet güzel bir kadın beni üç gün ateşle sevdikten sonra bıraktı gitti; böyle değişivermesi beni öldürüyor.

Prince Korasoff'a Mathilde'in ettiklerini, huyunu, adını değiştirerek, anlatmaya başladı. Korasoff:

– Yeter, dedi; size tam doktorunuzu bulduğunuzu ispat için bırakın da hikâyeyi ben tamamlayayım, bakın iyi anlamamış mıyım? O tazenin kocası gayet zengin bir adamdır; yahut ki kendisi, kadın, memleketin en asil soyundandır. Herhalde övünecek bir şeyi var.

Julien başını salladı, söz söylemeğe dili varmıyordu.

Prens:

– Pekâlâ, dedi, sizin için gayetle acı üç ilâcım var, bunlara vakit geçirmeden başvurmalı.

Bir: Her gün gidip Madame ... adı ne idi?

– Madame de Dubois.

Prens kahkahayı koyuverdi:

– Aman ne ad! Affedersiniz, sizin için kim bilir ne emsalsiz bir addır. Madame de Dubois'yı her gün görmek lazım; hem onun karşısında öyle kederli, gücenik durmayacaksınız; yaşadığınız asrın kendine baş kural bildiği şeyi aklınızdan çıkar-

mayın. Herkes sizi nasıl göreceğini sanıyorsa siz onun aksi halde olmalısınız. O bayanın lütuflarına ermeden sekiz gün önce nasıl idiyseniz yine de öyle imişsiniz gibi gözükün.

Julien umutsuzluk ile:

– Ah! dedi, o zaman ben rahattım, ona acıdığımı sanıyordum...

Prince, dünya kurulumu beri tekrar edilemeyen benzetmeden çekinmedi:

Dubois, Fransa’da en yaygın soy adlarından; asillik gösteren “de” ile birleşmesi ciddi çok gülünçtür.

– Pervane kanadını mumda yakar...

Sonra da devam etti:

– Bir: onu her gün görürsünüz; İki: onun çevresinden bir kadına iltifatlar edeceksiniz ama şöyle âşık olmuş gibi gözükmeyeceksiniz; anlaşılıyor mu? Gizlemeye gerek yok, oynayacağınız rol çok zordur; yalancılıktan iş göreceksiniz ama o halin yalancılıktan olduğu anlaşılırsa yandığınızın resmidir.

Julien kederli kederli:

– O çok akıllı, bense hiç değilim! Mahvoldum! dedi.

– Hayır, hayır; yalnız siz benim sandığımdan da âşık mısınız. Allah’ın yardımını, ya fazla asilliği, ya fazla parası olan bütün kadınlar gibi Madame de Dubois da kendi kendisiyle pek meşgul. Size bakacağına kendine bakıyor, demek ki sizi tanımıyor. İki üç defa sizi istifade ettirecek aşk buhranları geçirmiş diyorsunuz ya! Onları da hayalini zorlayarak tatmış olmalı, sizi olduğunuz gibi değil, hayalinde yaşattığı kahraman halinde görmüştür.

Ama, azizim, bunlar aşkın ilk dersleri sayılır; siz bu işin bu kadar da acemisi misiniz Hele şu mağazaya bir girelim, bakın çok güzel bir siyah yaka, sanki Burlingtonstree’teki John An-

derson'un elinden çıkmış; siz hatırım için boğazınızdaki o çirkin ipi atın da bunu alın.

Strasburg'un en iyi kurdelâcısının dükkânından çıktıktan sonra Prince Korasoff:

– Sizin Madame de Dubois kimlerle düşer kalkar? Madame de Dubois! Aman, aman Yarabbi! ne tuhaf ad! Kızmayın, dostum, gülmek elimde değil... Şimdi sizin hangi kadına iltifatınız olacak?

– Son derece zengin bir çorapçının kızına; ahlaka son derece bağlı, mutaassıptır. Gözlerinin dünyada eşi bulunmaz, benim de hoşuma gidiyor; hiç şüphesiz memleketin en ileri gelen kızı. Fakat bütün bu büyüklüklerine rağmen, yanında ticaret, dükkân sözü ettiniz mi, kızarıp afallayıverir. Aksiliğe de bakın, babası Strasburg'un en tanınmış tüccarlarındanmış.

Prince Korasoff gülerek:

– Demek ki, dedi, söz marifet'ten açılınca sizin güzel bayan sizi değil, fabrikasını düşünür. Bu gülünç huy Hızır gibi imdadımıza yetişecek; onun o güzel gözlerine bakıp delilik etmenizi önler. Bu işi başaracağımızdan hiç şüpheniz olmasın.

Julien'in aklına Mareşal de Fervaques'in karısı gelmişti. La Mole konağında sık sık görünen bu kadın bir ecnebiydi, mareşal onu ölümünden bir yıl önce almıştı. Madame de Fervaques'in hayatta bütün gayesi, bir fabrikacı kızı olduğunu unutturmaktı; Paris'te kendine bir iş olsun diye, iffet, fazilet taslayanların başına geçmişti.

Julien, Prince Korasoff'a gönülden hayrandı: onun gülünç huylarını edinebilmek için nelere katlanmazdı! İki dost uzun uzun konuştu; Korasoff'un ağzı kulaklarına varıyordu. Kendini hiçbir Fransıza bu kadar uzun zaman dinletebildiği olmamıştı.

Pek sevinmiş, içinden: Hele şükür, diyordu, hocalarıma ders verecek, onlara bu dersleri dinletecek hale varmışım!

Julien'e belki onuncu defa olarak tekrar etti:

– Anlaşıldı! Madame de Dubois'nın yanında, Strasburglu çorap tüccarının güzel kızı ile konuşurken bir parçacık olsun ateşli bir sevgi gösterilmeyecek. Mektuplarınızda ise bilâkis yakıcı bir aşk bulunmalı. Özenile bezenile yazılı bir aşk mektubu almak, iffet taslayan bir kız için zevklerin en büyüğüdür; bir an oyunu bırakıp dinlenmiş olur, gönlünü dinlemeye cesaret eder; günde iki mektup yazarsınız.

Julien, kolu kanadı kırılmış:

– Bunu hiç mi, hiç yapamam, diyordu; üç tane cicili bicili cümlelerle bir mektup yazmaya kalkmaktansa havana konup dövülmeye razıyım; ben canlı bir cenazeyim, dostum, artık benden bir şey beklemeyin. Bırakın, ben yolun kenarında ölüp gideyim.

– Size cicili bicili cümleler yazın diyen oldu mu? Benim yol çantamda el yazısıyla, belki altı cilt tutar aşk mektubu var. Her türlü huyda kadın için mektup bulunur. Kalisky, RichmondlaTerrasse'ta, bilirsiniz hani Londra'dan üç fersah ötedeki kasabada, bütün İngiltere'nin en güzel quaker kızına sevgi sözü etmemiş mi?

Julien sabahın saat ikisinde dostundan ayrılırken üzüntüsü azalmıştı.

Ertesi günü Prince Korasoff bir yazıcı getirtti; iki gün sonra da Julien'e, güzel kızların en yamanına, en dertli iffet taslayanına gönderilebilecek elli üç mektup verdi. Julien'e:

– Bu mektuplar elli dört tane değil, çünkü Kalisk istediğine erememiş, kovulmuş, dedi; ama çorapçının kızından kötü muamele görürseniz size ne? Siz ancak Madame de Dubois'ya tesiri olsun diye uğraşacaksınız.

Her gün ata biniyorlardı: Prens Korasoff, Julien için çıldırıyordu. Ona birdenbire bağladığı bu dostluğu göstermek için ne yapacağını bilmiyordu; o kadar ki Moskova'nın en zengin kızlarından biri amcası kızını ona vermeye kalktı.

– Evlendikten sonra da, bir yandan ben torpil yaparım, bir yandan da bu göğsünüzdeki nişanın yardımı olur, iki yıla kalmaz albaylığa kadar yükselirsiniz.

– Ama ben legion d'honneur nişanını Napolyon'dan almadım ki! Bende nişanın o kadar kıymetlisi ne gezer!

– Zararı yok, nişanı icat eden Napolyon ya! yetişir. Avrupa'da nişanların en değerlisi yine budur; diğerleri bunun yanında hiç kalır.

Julien az kaldı razı olacaktı; ama görevi onu o büyük zatın yanına çağırıyordu. Korasoff'tan ayrılırken mektup yazacağına söz verdi. Götürdüğü gizli notanın cevabını alıp hemen Paris yolunu tuttu. Prince Korasoff'tan ayrılıp yalnız kalalı daha iki gün geçmemişti ki Fransa'dan, Mathilde'den uzaklaşmak ona dünyanın en büyük işkencesi gibi gözükmeye başladı. Korasoff'un teklif ettiği zengin kızı almam ama onun verdiği öğütleri tutacağım.

O bilmez mi? Kadın, kız avlamağı o bilmeyecek de kim bilecek? On beş yıldır işi gücü bu; şimdi otuzunda, on beşinde başlamış. Doğrusu zeki değil denemez; ince adam, tedbirli, kurnaz adam. O yaratılıştaki adamın coşkunuğa, şiire kapılmasına imkân yoktur kadın tellalı; daha iyi ya! aldanmıyor demek.

Dediğini dinlemeli, Madame de Fervaques'a tatlı sözler söylemeli.

Belki biraz içim sıkılır ama, onun o güzel gözlerine bakarım. O gözler beni dünyada en çok sevmiş olan gözlere ne kadar da benziyor!

Fransız değil; onun huyunu, tabiatını da bir incelemiş olu-
ruz.

Ben deli gibiyim, sanki suya batmış boğuluyorum; böyle za-
manda burnumun dikine iş görmek olmaz, bir dostun öğütleri-
ne kulak vermeli.

XXV. BÖLÜM

FAZİLETE BU DÜŞER!

Ben o zevki bu kadar ihtiyat, bu kadar temkinle tattıktan sonra artık o benim için bir zevk olamaz ki!

LOPE DE VEGA

Julien, Paris'e dönüp de Marquis de La Mole'ün çalışma odasından çıkar çıkmaz (aldığı cevaplar Marquis'yi hayli şaşırtmıştı), hemen Comte Altamira'ya koştu. Bu yakışıklı yabancının, ölüm cezası hükmü giymiş olmak üstünlüğünden başka pek ağırbaşlı, son derece dindar olmak gibi güzel huy-ları da vardı. Comte bu iki meziyeti, hele soyunun gayetle asil olması sayesinde, Madame de Fervaques'in en çok değer verdiği, en sık görüştüğü adamlardan biriydi.

Julien, son derece ciddî bir eda ile Altamira'ya, mareşalin karısına âşık olduğunu itiraf etti. Altamira:

– Namusuna, iffetine söz yoktur; en temiz, en yüksek bir namusluluk ama biraz jesuite'çe bir hâli vardır, tumturaklı söz-leri de sever. Bazı günler oluyor, kullandığı her kelimeyi anladığım halde bütün cümleden bir mâna çıkaramıyorum. Onu dinlerken Fransızca'yı, söyledikleri kadar iyi bilmemem ihtimali hatırıma geliyor. Onunla tanışmak adınızın ağızlarda dolmasına vesile olur; kibarlar âleminde saygınlığınız artar.

Altamira her işte düzenliliği severdi; bunun için:

– Haydi bir yol gidip Bustos'u görelim; o da bir zamanlar Madame de Fervaques'm arkasından az koşmamıştı.

Don Diego Bustos, yazıhanesinde davacı dinleyen bir avukat gibi, hiç sesini çıkarmadan işi uzun uzun anlattı. Bu

Bustos, keşif suratlı, kara bıyıklı, vakarda, ciddiyette eşi benzeri bulunmayan bir adamdı; iyi de bir carbonaro idi. Sonunda Julien'e:

– Anlıyorum, Madame de Fervaques'ın şimdiye değin hiç dostu oldu mu, olmadı mı? Maksudınıza ermeyi umar mısınız? Bunu öğrenmek istiyorsunuz. Bana sorarsanız ben o işi başaramadım. Artık onun için gönlümde heves kalmadı da şimdi şöyle düşünüyorum; hayli huysuzdur, hem misalini birazdan anlatacağım, oldukça da kin tutar.

“Hani, dâhilerde görülen kuvvetli bir mizaç vardır, her işe sanki bir ihtiras cilâsı vurur; o kadının mizacı böyle değildir. Bilâkis, onun o nadir bulunur güzelliği, tazeliği, taraveti, Felemenkliler gibi soğukkanlı, sakin olmasından gelir:”

İspanyolun böyle ağır ağır konuşması, hiç istifini bozmaması Julien'in sinirine dokunuyordu; ara sıra ağzından birer ikişer hecelik kelimeler kaçırdığı da oldu.

Don Diego Bustos vakarla:

– Sözümlü dinliyor musunuz, yoksa susayım mı?

Julien:

– Lütfen bağışlayınız, Fransız sabırsızlığı; dinliyorum.

– Madame de Fervaques, söylediğim gibi, pek kin güder; hiç görmediği birtakım avukatları, Golle gibi şarkılar yazan yoksul yazar takımını, acımasızca cezalandırmak ister. Colle'yi bilirsiniz, hani bir şarkısı vardır:

J'ai la marotte D'aimer Marote, etc.

Julien o şarkıyı baştan sona dek dinlemek mecburiyetinde kaldı. Fransızca şarkı söylemek, İspanyolu'n pek hoşuna gidiyordu.

O canım şarkıyı, Julien kadar sinirlenerek dinleyen hiç olmamıştır. Onu bitirdikten sonra Don Diego Bustos:

– Madame de Fervaques:

Un jour l'amoitT au cabaret şarkısını yazanı da işinden attırdı.

İspanyol onu da söylemeğe kalkacak diye Julien'in ödü koptu. Neyse ki don Diego Bustos bu yol yalnız anlatmakla yetindi. O şarkıda, gerçekten pek dinsizce, edep, hayâ bilmez sözler vardı.

Don Diego:

– Madame de Fervaques'ın bu şarkıya kızdığını görünce, dedi, kendisi gibi yüksek bir kadının öyle her basılan saçmayı okumasını doğru olmayacağını söyledim. Dindarlık, ağırbaşlılık ne kadar ilerlese Fransa'da yine bir meyhane edebiyatı bulunur, dedim. Adamcağız, yarı aylıkla kadro harici edilmiş bir askermiş, yılda bin sekiz yüz frank getiren bir işi varmış. Madame de Fervaques onu o işten attırınca: “Dikkat edin, dedim, siz o şiirci parçasına kendi silâhınızla hücum ettiniz, o da size şiirle karşılık verir. İffet, namus üzerine şarkı yazar. Yıldızlı salonlar sizden yana olur ama gülmeyi sevenler onun yergilerini ağızlarından düşürmez.” Bu sözlerime ne cevap verse beğenirsiniz? “Ben Tanrı uğruna kendimi kurban etmişim çok mu? Bütün Paris halkı arasında ben din uğrunda ölmeye giderim; Fransa için yepyeni, görülmemiş bir şey olur” dedi. Halk onu görür de meziyeti, büyüklüğü saymayı öğrenirmiş. Hayatının en güzel günü o gün olurmuş. Gözlerinin güzelliği bir kat daha arttı.

Julien:

– Ah! o gözler ne de güzeldir! dedi.
– Görüyorum ki iyiden iyiye tutulmuşsunuz... Sonra don Diego vekarla devam etti:
– Onun mizacı insanı ne yapıp yapıp öç almaya mecbur eden hiddetli mizaçlardan değil. Yine ötekine berikine kötülük etmek hevesi bence bedbaht olduğundan. Onun içinde bir

bedbahtlık var. Acaba böyle namusluluk, iffet taslamaktan yorulmuş olmasın?

İspanyol, Julien'e bir dakikaya yakın sessizce baktı, sonra düşünceli düşünceli:

– İşte asıl mesele bu! Diye konuşmaya başladı. Size bir umut kapısı açılırsa bu yüzden açılır. Onun peşini bırakmadığım iki yıl içinde bunu çok düşündüm, çok kafa patlattım. Siz âşıksınız, sizin mutlu olup olmamanız o büyük meselenin çözümüne bağlı; acaba o, iffetlilik taslamaktan yorulmuş, bedbaht olduğu için kötülük eden bir kadın mıdır?

O zamana değin ağzını hiç açmayan Altamira birden söze karışıp:

– Belki de, sana seksen kere söylediğim gibi, yalnız Fransız bencilliğidir. Yaratılışından kederli, duygusuz olan o kadını üzen belki de sadece tanınmış bir kumaş tüccarı olan babasını hatırlamasıdır... Onun mutlu olması için bir tek yol vardır, o da: Toledo'ya götürmek, her gün cehennemi anlatıp duracak bir papazın eline bırakmak.

Julien kapıdan çıktığı sırada don Diego yine vakarla:

– Altamira, sizin de bizlerden biri olduğunuzu söylüyor. Bir gün siz, bizim hürriyete ermemize yardım edersiniz; bunun için ben de sizin o eğlencenize yardımcı olurum. Madame de Fervaques'ın üslûbunu bilmeniz iyi olur, işte kendi el yazısı ile dört mektubu.

Julien sevinçle:

– Suretini çıkarır, asıllarını gene getiririm, dedi.
– Bizim bu konuştuklarımız sakın ha kimsenin kulağına gitmesin.

Julien:

– Kesinlikle, size namusum, şerefim üzerine söz veririm.
– Allah işinizi rast getirsin!

Don Diego Bustos, Altamira ile Julien'i sessiz sessiz merdiven başına kadar uğurladı.

Bu sahne Julien'i biraz neşelendirmiş gibiydi, az kaldı gülümseyecekti. İçinden: "Bizim dindar Altamira da, günah işlemek için bana yardım ediyor" diyordu.

Don Diego Bustos öyle ciddî ciddî konuşurken Julien, Aligre konağı saatinin sesine kulak vermişti. Yemek saati yaklaşıyordu, demek biraz sonra Mathilde'i görebilecekti! Konağa dönüp özene bezene giyindi. Ama merdivenden inerken: "işte bu birinci budalalık, dedi; Prince Korasoff'un dediklerini tam tutmalı."

Yeniden odasına çıkıp üstünü başını değiştirdi, daha iyisi can sağlığı, deyip bir yolcu elbisesi giyindi. İçinden: "Şimdi, dedi, asıl iş bakışlarda." Saat henüz beş buçuktu; akşam yemeğine saat altıda oturulurdu. Şöyle bir salona ineyim dedi; orada kimsecikler yoktu. Mavi kanepenin yanına gelince yere kapanırcasına diz çöktü, Mathilde'in her zaman kolunu dayadığı yeri öptü, gözlerinden yaşlar boşandı; az sonra yanakları ateş gibiydi. Öfke ile: "Bu aptalca hassasiyeti gidermenin bir çaresi! Asıl duygularımı belli edecek." Kendine bir çekidüzen vermek için eline bir gazete, aldı; üç, dört defa salondan bahçeye gidip geldi. Büyük bir meşe ağacı altına saklandıktan sonra, o da yine tiril tiril titreyerek, Mademoiselle de La Moîe'un penceresine göz kaldırıp bakabildi. Pencere sımsıkı kapalıydı; Julien az kalsın yere yıkılıverecekti, meşe ağacına tutunup uzun süre öylece kalakaldı, sonra sendeliye sendeliye bahçıvanın, merdivenine bakmaya gitti.

Şansı şimdikinden büsbütün başka olduğu günlerde kırdığı zincirin halkası henüz onarılmamıştı. Julien, içinden gelen çılgınca bir duyguya kapılıp o halkayı aldı, bastıra bastıra öptü.

Salondan bahçeye, bahçeden salona avare avare girip çıktık-
tan sonra Julien fena halde yorgunluk hissetmeye başladı; bu-
nu bir başarı sayıp sevindi. “Bu sayede gözlerim parlamaz,
asıl halim anlaşılmaz!” diyordu. Sofraya oturacaklar birer bi-
rer geliyordu; kapının her açılışında Julien, kalbi duruver-
cekmiş gibi bir yürek çarpıntısı geçiriyordu.

Sofraya oturuldu. Mademoiselle de La Mole her zamanki
âdetinden şaşmamıştı, herkesten sonra geldi. Julien’i görünce
hayli kızardı; onun yoldan döndüğünü söylememişlerdi. Juli-
en, Prince Korasoff’un öğüdünü hatırlayıp ellerine baktı; elle-
ri titriyordu. Bunu görünce kendisi de tarif edilmez derecede
heyecana kapıldı; çok şükür ki bu perişanlığın sadece yorgun-
luktan geldiğini sandıracak bir hal takınabildi.

M. de La Mole, Julien’den övgüyle söz etti. Biraz sonra
Marquise de ona birkaç söz söyleyip yorgun halinden dolayı
kutladı. Julien, her an içinden: “Mademoiselle de La Mole’a
bakmamalıyım ama ona bakmaktan çekinir gibi bir halim de
olmamalı” diyordu. “Başıma gelen felâketten sekiz gün önce
nasıl idiysem gene öyle olmalı...” Elde ettiği başarıdan mem-
nun oldu, salonda kaldı. İlk defa olarak Marquise de La Mo-
le’a ilgi gösterdi, onun çevresini alan kimseleri konuşurmak,
sohbeti canlandırmak için elinden geleni yaptı.

Gösterdiği nezaketin mükâfatını gördü: Saat sekize doğru
Madame de Fervaques’ın geldiği haber verildi. Julien hemen
çıktı, biraz sonra özen ile giyinmiş bir halde içeri girdi. Mada-
me de La Mole, Julien’in böyle saygı göstermesinden pek
duygulandı, memnuniyetini göstermek için Madame, de Fer-
vaques’a onun seyahatini anlattı. Julien, gözlerini Mathilde’e
göstermeyecek bir surette, mareşalin karısının yanındaki san-
dalyeye oturdu. Kadınlara yaltaklanmak sanatının yoluna,
yordamına tam uygun bir hal takınmış, Madame de Fervaqu-

es'a son derece hayranlık gösteriyordu. Prince de Korasoff'un hediye ettiği elli üç mektubun birincisi hayranlık hissi üzerine yazılmış; parlak cümlelerle başlıyordu.

Madame de Fervaques OperaBuffa'ya gideceğini söyledi. Julien hemen oraya koştı; Chevalier de Beauvoisis'yi buldu, onunla birlikte, mabeyin asilzadeleri için ayrılmış localardan birine girdi; bu loca, Madame de Fervaques'inkinin tam yanındaydı. Julien gözlerini ondan hiç ayırmadı.

Konağa dönünce: Ben bu kuşatmanın günü gününe bir defterini tutmalıyım, dedim; yoksa ettiğim hücumları unuturum... Kendini zorlayıp bu can sıkıcı konu üzerine iki üç sayfa yazı yazdı, böylece, doğrusu büyük iş! Mademoiselle de La Mole'u hiç düşünmez oldu.

Julien yolda iken, Mathilde onu hemen hemen unutmuştu. "Sonunda pespaye adamın biri, diyordu; onun adı bana daima hayatımın en büyük lekesini hatırlatacak. Herkesin akıllılık, usluluk, namus dediği şeylere dönüp sadık kalmalı; onları unutmak bir kadın için mahvolmaktır." Marquis de Croisenois tarafı ile çoktan beri başlamış olan konuşmalara artık hayırlı bir sonuç verilmesine razı oldu. Croisenois sevincinden çıldırıyordu; biri gelip de ona Mathilde'de övünülecek gördüğü bu halin, kadere boyun eğmekten başka bir şey olmadağını söylese Croisenois doğrusu pek şaşardı.

Julien'i görünce, Mademoiselle de La Mole'un bütün fikirleri değiştı, "işin doğrusunu ararsak, benim kocam o, dedi; ben gerçekten akıllılık, usluluk göstermek istiyorsam, asıl ona varmalıyım."

Julien'in taciz etmeye kalkacağını, kederli kederli haller takınacağını sanıyor, vereceği cevapları hazırlıyorduk. Julien, yemekten kalkınca hiç şüphesiz gelip onunla konuşmak istiyecekti! Oysaki Julien hiç kıpırdamadı, salondan çıkmadı bi-

le; gözlerini bir kere bile bahçeye çevirmedi; içi kıpır kıpırdı ama azaba katlanıp yine de bakmadı! Mademoiselle de La Mole: “Ne konuşacaksak hemen konuşup bitirmek daha iyi” dedi; yalnız başına bahçeye çıktı ama Julien arkasından gelmedi. Mathilde salonun camlı kapıları önünde dolaştı. Julien’e baktı: O, Madame de Fervaques’ın yanında oturmuş, Rhin ırmağı kıyılarındaki tepeciklerin üzerinde birer taç gibi yükselip onlara bir haşmet veren köhne şato harabelerini anlatıyordu. Bazı salonlarda nükteli söz denen duygulu, parlak cümleler uydurma işinin de pekâlâ hakkından geliyordu.

Prince Korasoff Paris’te olsa, koltukları kabarırdı; o akşam tam da onun söylediği gibi oldu. Julien’in ertesi günler yapıp ettiklerini görse, şüphe yok ki onları da beğenirdi.

Hükümet partisinin gizli elebaşları arasında döndürülen bir dolap, birkaç kişiye nişan dağıtılmasına vesile olacaktı. Madame de Fervaques büyük amcasına verilmesini muhakkak istiyordu. Marquis de La Mole de kaynatası için nişan koparmaya çalışıyordu. İkisi de bu iş için elbirliği ettiler, Mareşalin karısı hemen her gün La Mole konağına gelmeye başladı. Julien, Marquis’nin hükümete geçeceğini Madame de Fervaques’tan öğrendi: Marquis, devlet işlerini ele geçirmiş olan politikacılar alayına, hiçbir sarsıntıya meydan vermeden üç yılda meşrutiyet usulünü kaynatacağını vaat etmiş, bunun için bir de son derece ustalıkla yol bulmuştu.

M. de La Mole hükümete geçerse, Julleri de kendisine bir piskoposluk verileceğini ümit edebilirdi; ama gözleri önüne sanki bir perde çekilmiş gibi büyük çıkarları görmez olmuştu, öyle şeyleri ancak hayal meyal, çok daha sonra olabilecek şeyler diye aklına getiriyordu. Kendisini bir deliye döndüren o dayanılmaz üzüntüye uğrayalı beri hayatın her türlü çıkarı da, zevki de onun gözünde, Mademoiselle de La Mole’le barı-

şıp barışmamasına bağlıydı. Hesap ediyor, beş altı yıl bu işin üstüne düşerse, kendisini ona yeniden sevdirebileceğini umuyordu.

Julien, herşeyi sakın kafa ile muhakeme eden o Julien, işte böyle saçmalamaya, budalalığa başlamıştı. Vaktiyle ona bir üstünlük veren bütün meziyetlerinden şimdi kala kala bir parça metaneti kalmıştı. Prince Korasoff'un çizdiği plâna göre hareket edip her akşam Madame de Fervaques'm koltuğunun yanında bir yere oturuyordu; fakat o plâna akli değil, ancak cismi sadıktı, çünkü kadına söyleyecek bir tek kelime bile bulamıyordu.

Kendisini Mathilde'e artık iyileşmiş, unutmuş gibi göstermek gayreti ruhunun bütün kuvvetlerini zaptetmişti; mareşalin karısının yanında ölü mü diri mi, ne olduğu anlaşılmayan bir ceset gibi duruyordu. Son dereceyi bulan beden ıstıraplarında olduğu gibi gözleri de o eski ateşi bütün bütün yitirmişti.

Madame de La Mole, bütün düşünceleri, kanaatleri, bir gün kendisini bir duchesse edebilecek olan kocasından duyduklarının bir aynası olduğundan, birkaç gündür Julien'i öve öve bitiremiyordu.

XXVI. BÖLÜM

MANEVİ SARHOŞLUK

There also was of course in Adeline
That calm patrician polish in the adre,
Which ne'er can pass the equinoctial line
Of any thing which Nature would express:
Just as a Mandarin finds nothing fine,
At least his manner suffers not to guess
That any thing he views can greatly please.
Don Juan, c. XIII, stanza 84.

Madame de Fervaques: “Bu evdekilerin hepsi de deli midir, nedir? diye düşünüyordu; hepsi de o küçük papaza tutkun, varsa o yoksa o! Onun da dinlemekten başka bildiği bir şey yok ama doğrusu güzel gözlerle dinliyor.”

Julien'e gelince.. onun için Madame de Fervaques'in davranışları hani şu kibarlar şahinliği denen şeyin aşağı yukarı kursuz bir örneğiydi; bu sükûn tam ayar edilmiş bir nezaketten, daha doğrusu, herhangi şiddetli bir heyecan duyabilmek kabiliyetsizliğinden doğar. Duygularında beklenilmedik bir şeyle karşılaşmak, nefesine hâkim olmamak Madame de Fervaques'm, kendinden aşağılara karşı haşmetli bir tavır takınmamak kadar fenasına giderdi. En küçük bir hassasiyet nişanesi onun gözünde insanı kızartması lazım gelen, yüksek sınıftan bir kimsenin kendi kendine karşı borçlu olduğu saygıya zararı dokunacak bir mânevi sarhoşluk olurdu. Onun için en büyük bahtiyarlık kralın ava çıkışını anlatmaktı; en sevdiği ki-

tap da Duc de SaintSimon'un Hâtıralar'ı, özellikle soy kütüklerinden söz eden BÖLÜMü idi.

Julien, salondaki ışıkların düzenine göre, Madame de Fervaques'm güzelliğine hangi yerin daha uygun geldiğini çok iyi biliyordu. Hemen gidip orayı tutar, lâkin iskemlesini Mathilde'i göremeyecek bir biçimde yerleştirirdi.

Mademoiselle de La Mole Julien'in, kendisinden kaçmakta sebat göstermesine şaşmaya başlamış, bir akşam mavi kanepeden kalkıp mareşalin karısının oturduğu kanepeye yakın bir masa başında çalışmaya gelmişti. Julien, Madame de Fervaques'm şapkası altından onu oldukça iyi görüyordu. Bahtına hükmeden o gözleri böyle yakından görmek onu önce ürpertti; fakat sonra o her zamanki durgunluğundan, gevşekliğinden şiddetle silkinmesine sebep oldu; konuşmaya başladı, hem de hayli güzel şeyler söyledi.

Gerçi Madame de Fervaques'a söz söylüyordu ama biricik maksadı, Mathilde'in ruhunu etkilemektir. O denli coşturdu ki bir an geldi, Madame de Fervaques ne söylediğini anlamaz oldu.

Bu onun gözünde bir meziyetti. Julien sözlerinin anlaşıl-mazlığı meziyetini Almancasını iç derinliği, yüksek dindarlık, jesuite'lik gösteren birkaç cümle ile tamamlasaydı, mareşalin karısı onu hemen, bir gün dünyayı yola sokacak üstün adamlardan biri saymaya başlardı.

Mademoiselle de La Mole içinden: "Mademki o, Madame de Fervaques'a böyle uzun uzun, hem de bu kadar ateşle söz söyleyecek derecede zevksiz bir adam, ben de bir daha onu dinlemem" dedi. O akşamın sonuna değin sözünde durdu; ama doğrusu içi içini yiyordu.

Gece yarısı annesinin şamdanını alıp onu odasına kadar götürdü, Madame de La Mole merdiven başında durup Julien'i epeyce övdü. Bu Mathilde'i büsbütün kızdırdı; gece bir türlü

uyuyamadı. Ama sonunda “Benim hakir gördüklerim de marşalin karısının gözünde büyük meziyet sahibi birer adam olabiliyor” diyerek biraz yatıştı. Julien bir iş görmüş olduğu için üzüntüsü azalmıştı; gözleri tesadüfen, Prince Korasoff’un hediye ettiği elli üç aşk mektubunun mahfazası olan sahtiyan cüzdana ilişti. Julien birinci mektuba baktı, altında şöyle bir not vardı: No. 1, ilk görüşmeden sekiz gün sonra gönderilir.

Julien: “Tüh! Geç kalmışım be! diye söylendi. Madame de Fervaques’la ilk görüşmemin üzerinden sekiz günden fazla geçti.” Hemen oturup ilk aşk mektubunun suretini çıkarmağa başladı: bu, fazilet üzerine tumturaklı sözlerle dolu, öldüresiye iç sıkıcı, din dersine benzer bir şeydi. Çok şükür Julien, ikinci sayfayı yazarken uyuyakaldı.

Birkaç saat sonra uyandı, hâlâ masası başında olduğunu görünce şaşaladı; güneş doğmuş, epeyce de yükselmişti. Hayatının en acı anlarından biri her sabah, gözlerini açarken, felâketini hatırlaması idi; onu sanki yeniden öğreniyordu. O gün mektubu yazıp bitirirken gülümsüyordu. “Acaba sahiden böyle şeyler yazacak bir delikanlı çıkmış mı?” diyordu. Mektubunun birkaç cümlesi dokuzar satırı buluyordu. Birinci mektubun altında bir not daha vardı:

“Bu mektupları kendiniz götüreceksiniz. Ata binilecek, siyah boyunbağı takıp mavi redingot giyilecek. Mektubu kapıcıya verirken mahzun, pişman gibi bir tavır takınmalı; bakışlarda son derece hüznün bulunmalı. Bir hizmetçi görürseniz, gizlice gözlerinizi silin. Hizmetçiye birkaç kelime söz söyleyin.”

Julien bu öğütlerin hepsini tuttu.

Fervaques konağından çıkarken: “Doğrusu pek küstahça bir iş ama ne yapayım? Rorasoff düşünsün! dedi. Kalkıp erdemi, namusu ile ün almış bir kadına aşk mektubu yazmak! Bana

son derece hakaretle cevap verir; ama benim için eğlencenin bundan daha iyisi de olmaz. Aslını ararsan, ben ancak böyle bir komediden hoşlanabilirim. Evet, ben dediğim bu berbat, melun mahlûku kepaze etmek eğlenceli olacak, içimden gele- ni dinlesem, gönül eğlenmek için kan bile dökerim.”

Bir aydır Julien’in hayatında en tatlı anlar, atını tavlaya bıraktığı anlardı. Korasoff ona, kendisinden yüz çeviren sevgili- sine, her ne sebeple olursa olsun, kesinlikle bakmamasını tembih etmişti. Fakat Mathilde o atın ayak sesini, pek iyi tanı- dığı o sesi, Julien’in seyislerden birini çağırmak için kırbaçla tavla kapısına vurduğunu duyunca bazen pencereye gelip per- de arkasından bakıyordu. Muslin perde o kadar ince idi ki Ju- lien arasından kızı görüyordu. Şapkasının kenarı altından şöy- le bir punduna getirip bakınca Mathilde’in endamını fark edi- yor, ancak gözlerini göremiyordu. “Demek ki o da benim göz- lerimi göremez, o halde benimki de bakmak sayılmaz” diyor- du.

O akşam Madame de Fervaques onunla her zamanki halini hiç bozmadı; sabahleyin Julien’in kederli kederli gidip kapıcı- ya bıraktığı mektubu; felsefe, tasavvuf, din üzerine bir konfe- ransı andıran o uzun mektubu sanki almamıştı. Bir gün önce tesadüf Julien’e, parlak sözler söylemek yolunu öğretmişti; is- kemlesini, Mathilde’in gözlerini görmesine müsaade edecek bir surette yerleştirdi. Mathilde de, Madame de Fervaques geldikten sonra mavi kanepeden kalktı; bu, her zamanki arka- daşlarından uzaklaşmak demektir. M. de Croisenois onun bu yeni tuhaflığına ne anlam vereceğini bilemedi; kederi yüzün- den okunuyordu. Onu bu halde görmek Julien’e felâketinin verdiği en büyük ıstırapları unutturdu.

Hayatında bu hiç beklemediği değişikliğin verdiği sevinçle bülbül gibi şakıyıp durdu. Nefse muhabbet de, en yüce fazile-

tin kalesi olan kalplere bile girmenin yolunu bildiği içindir ki Madame de Fervaques o akşam arabasına binerken kendi kendine: “Madame de La Mole’un hakkı var, dedi; bu genç rahip değerli bir adam. İlk günlerde benden bir hayli sıkılmış, çekinmiş olacak, işin doğrusu, bu evde görülen her şeyde bir hafiflik var; ancak yaşlılık yardımı ile iffet yoluna girmiş insanlar... Yaşlanıp kanlarının soğumasına da hayli ihtiyaçları vardır! O delikanlı aradaki farkı görebilmiş, iyi de yazıyor; bana gönderdiği mektupta, öğütlerimle kendisine yol göstermemi rica ediyor; ama korkarım ki bunun aslı, kendini henüz anlayamamış bir duygu olmasın...

Hak yola girenlerin kaçı böyle başlamıştır! Bu işin hayırlı bir sonuca bağlanacağını ümit ediyorum, zira o genç rahibin üslûbu, mektupları elime geçen öteki delikanlıların üslûbuna hiç benzemiyor. Onun yazısında kalbe dokunan bir hal, köklü bir ciddiyetle hayli derin bir iman bulunduğunu inkâr mümkün değil, Masillon gibi erdemli tatlı bir adam olacak.”

XXVII. BÖLÜM

KİLİSENİN EN GÜZEL YERLERİ

Hizmet etmiş olmak; istidat, değer sahibi olmak! Adam sen de; birbirlerini koruyan arkadaşlar arasına katıl, daha iyi edersin!

Telemaque

Er geç sonunda günü gelecek, Fransa kilisesinin en güzel yerlerini kendi eli ile dağıtacak bir kadının kafasında, böylece ilk defa olarak, piskoposluk fikri ile Julien'in adı birbirine katılmıştı. Julien, haberi olsa, bu başarıya pek aldırış etmezdi; o sırada, çektiği üzüntüye yabancı hiçbir şeye ilgi gösteremez olmuştu. Her şey de o üzüntüyü artırıyordu; söz gelimi kendi odasını bile görmeğe katlanamıyordu. Akşam şamdanını eline alıp odasına girdiği zaman sanki en küçük süslere varıncaya kadar her şey dile geliyor, ona felâketinin yeni bir tarafını öğretiyordu.

O gün odasına girerken hareketlerinden, çoktandır kaybettiği tezcanlılık gene gözüküyordu: “Benim bugün mutlaka görmem gereken bir işim var, diyordu: Allah vere de ikinci mektup, birincisi kadar sıkıntılı olmasa!” Daha sıkıntılı idi. Yazdığı şeyi öylesine anlamsız buluyordu ki bir an geldi, sözlerin ne demek istediğine hiç dikkat etmeksizin satır satır suret çıkarmakla yetindi.

“Bu mektup, Londra'da iken diplomatlık hocamın kopya ettirdiği Munster antlaşmasının resmî evrakından daha tumturaklı” dedi.

Madamı de Fervaques'ın mektuplarını ancak o zaman hatırladı; bunların asıllarını İspanyol don Diego Bustos'a geri vermeyi unutmuştu. Kalkıp aradı; sahiden onlar da genç Rus asilzadesinin mektupları kadar karmakarışık, saçma sapan şeylerdi. Tam bir anlaşılmazlık içinde idi. O sözlere her anlamı vermek de mümkündü, hiçbir anlam vermemek de. Julien için: "Ne niyete dinlersen o! dedi. Hiçlik, ölüm, sonsuzluk, daha bilmem neler üzerine bu büyük sözler içinde açıkça sezilen bir tek nokta var: Gülünç olmak korkusu, o müthiş korku..."

Bizim kısalttığımız bu kendi kendine söylemeyi Julien üst üste on beş gün tekrarladı. Apocalypse tefsirine benzer sözleri kopya ederek uyuyakalmak, ertesi gün mahzun bir hal takınarak mektup götürmek, atı tavlaya bırakırken Mathilde'in eteğini görmeyi hayal etmek, çalışmak, Madame de Fervaques'ın La Mole konağına gelmediği akşamlar Opera'ya gitmek: İşte Julien'in hayatının hep tekdüze giden olayları... Madame de Fervaques'ın Marquise'i görmeye geldiği akşamlar Julien'in hayatında bir başka şey daha oluyordu: Mareşalin karısının şapkası altından Mathilde'in gözlerini görebiliyor, dili açılıyordu. Hisli, nükteli sözleri de günden güne hem daha dikkate çarpıyor, hem de zarif bir hal alıyordu.

Sözlerinin Mathilde'e pek saçma geldiğini elbette anlıyordu, lâkin onu da, ifadesinin zarafeti ile etkilemek istiyordu. İçinden: "Söylediğim ne kadar sahte olursa o derece onun hoşuna giderim" diyor; bunun için de, nefret edilecek bir cüret gösterip, tabiatın bazı manzaralarını şişirerek anlatmaktan çekinmiyordu. Arası çok geçmedi, Madame de Fervaques'ın gözünde bayağı bir adam olmamak için şöyle sade, makul fikirlerden kaçınmak lazım geldiğini anladı. Hoşlarına gitmeğe çalıştığı o iki kibar hanımın bakışlarında bir memnuniyet veya

bir ilgisizlik sezdiğine göre ya o abartılı sözleri sürdürüyor yahut kısa kesiyordu.

Kısacası artık hayatı, hiçbir işe girişmeyip günlerini hep ke-derini düşünmekle geçirdiği zamandan daha az ıstıraplı idi. Bir akşam: “Ben, dedi, şimdi bu iğrenç, ukalâca mektupların on beşincisini yazıyorum; ilk on dört tanesini birer birer kapı-cıya verdim. Bu gidişle Madame de Fervaques’ın yazı masa-sının gözlerini bunlarla doldurmak şerefine ereceğim, iyi ama o bana sanki hiçbir şey yazmıyormuşum gibi davranıyor! Acaba bu işlerin sonu neye varacak? Gösterdiğim bu sebatlı-lık, beni sıktığı gibi acaba onu da sıkıyor mu? Korasoff’un dostu, Richemond’lu güzel quaker kızına gönül veren Rus, zamanında doğrusu yaman adammış; baş ağrıtanın bundan fazlası can sağlığı!”

Güzel bir tesadüf eseri olarak, bir büyük generalin manevra-larında bulunmuş bütün orta halli insanlar gibi Julien de, Rus delikanlısının İngiliz dilberinin gönlüne girmek için kurduğu hücum plânından hiç bir şey anlamamıştı. İlk kırk mektup, yazmak cüretinin bağışlanmasını ricadan öte gitmiyordu. Bel-ki de son derece iç sıkıntısı çeken o halim selim kızcağızı, her günkü hayatından belki bir parça daha az tatsız mektuplar alıp okumaya alıştırmak lazımdı.

Bir sabah Julien’e bir mektup getirdiler; zarfın üzerinde Ma-dame de Fervaques’m damgasını görünce mührü, daha birkaç gün önce imkânsız sandığı bir merakla kopardı; yalnız bir ak-şam yemeğine davet imiş.

Derhal Prince Korasoff’un yazılı öğütlerine başvurdu. Çok yazık ki o genç, şöyle sade ve anlaşılır sözler söylemek gere-ken bir yerde, Dorat’nın şiirleri gibi şen, oynak bir ifade ile işi savuşturmak istemişti. Julien o yemekte kendisinin nasıl bir tavır takınması gerektiğini bir türlü anlayamadı.

Madame de Fervaques'ın salonu, Tuileries sarayındaki Diane galerisi kadar yaldızlı, son derece görkemli, duvarlarının tahta kaplamalarına yağlı boya tablolar asılmış bir yerdi. Tablolarda silinmiş yerler gözüküyordu. Julien'in sonradan öğrendiğine göre evin hanımı o resimlerin konusunu açık bulmuş, tashih ettirmişti. Julien: "Çağımız ahlak çağı!" diye düşündü.

O salonda, gizli notanın hazırlanmasında bulunmuş olanlardan üçünü görüp tanıdı. Onlardan biri, *** piskoposu cenapları, mareşalin karısının amcası idi. Ruhanî rütbelere dağıtmak işi onun elinde idi, yeğenin bir sözünü iki etmediği de söylenirdi. Julien hüzünlü hüzünlü gülümsüyerek: "Ne kadar da ilerlemişim; ama umurumda bile değil. Artık ünlü *** piskoposu ile bir sofrada yemek yiyorum" dedi.

Yemek bir hayli kötü, konuşulan sözler de sinirlendirici idi. Julien içinden: "Kötü bir kitabın fihristine benziyor! dedi. İnsan düşüncesinin en yüksek konularından böbürlene böbürlene söz açıyorlar. İnsan bu sözleri iki üç dakika dinlesin, ifade-deki tumturağa mı, yoksa herifin bilgisizliğine mi, neye kıza-cağını bilmiyor."

Okurlarımız Tanbeau'yu elbette hatırlamazlar. Hani alçakça iftiraları ile La Mole konağının salonunu zehirleyen, hocalığa hazırlanan edebiyatçı genç, akademi üyesinin yeğeni...

Madame de Fervaques'ın, mektuplara cevap vermemekle beraber onları yazdıran hissi hoş görmesi ihtimalini Julien'e ilk hatırlatan işte o aşağılık herif oldu. Julien'in başarılarını gördükçe Tanbeau iblisinin içine fenalıklar geliyordu; ama bir anda iki yerde olmak budalaların harcı olmadığı gibi değerli kimselerin de elinden gelmeyeceğini düşünüyor, bunun için de: "Sorel Madame de Fervaques'ın âşığı olursa bir gün kili-

sede yüksek bir işe geçer, ben de La Mole konağında ondan kurtulurum” diyordu.

Abbe Pirard da Julien’e Madame de Fervaques’in salonundaki başarıları dolayısıyla uzun uzun öğütler verdi. Mareşalin fazileti karısının salonunda toplanan, jesuite’lik, krallık yanlısı, halkı kendi görüşlerine göre yola getirmeye kalkışan adamlarla gösterişten kaçan jansenist M. Pirard arasında mezhep kıskançlığı vardı.

XXVIII. BÖLÜM

MANON LESCAUT

Başpapazın budala olduğuna, eşekliğine iyice kanaat getirdikten sonra artık aka kara, karaya ak diyerek çoğu zaman işini başardı.

LICHTEMBERG

Rusun öğütleri, kendisine mektup yazılan kadınla konuşurken onun herhangi bir sözüne karşı çıkmayı yasaklıyordu. Her ne sebeple olursa olsun, kendinden geçercesine hayranlık göstermekten ayrılmak doğru değildi; mektupların hepsi buna göre yazılmıştı.

Bir akşam Opera'da, Madame de Rervaques'ın locasında Julien Manon Lescaut baletini göklere çıkarıyordu. Böyle bir dil kullanmasının bir tek sebebi vardı, o da o baleti tamamıyla anlamsız bulması idi. Madame de Fervaques o baletin, Abbe Prevost'nun romanından bile çok aşağı olduğunu söyledi.

Bu hükmü Julien'in tuhaf karşıladı: "Acayip! dedi, böyle yüksek erdemli bir kadın nasıl oluyor da bir romanı övebiliyor?" Madame de Fervaques, ne yazık ki "böyle bayağı yazılarla, beden duygularına kapılmaya zaten hazır olan gençleri baştan çıkarmaya çalışan yazar takımına" karşı duyduğu iğrenmekten haftada iki üç kere olsun söz ederdi.

Madame de Rervaques devamla: "O ahlak gözetmez, tehlikeli yazılar içinde ManonLescaut'nun en yükseklerden olduğu söyleniyor. Suçu gerçekten büyük bir kalbin hak ettiği yürek çarpıntıları, o kalbin zaafı o kitapta derin denebilecek bir hakikatle anlatılmış ama gene de sizin Bonaparte'niniz Sa-

inte Helene’de o kitaba, uşaklar için yazılmış bir roman demiş”

Julien bu sözü duyar duymaz ruhunun bütün faaliyeti yeniden harekete geçti. “Beni Madame de Fervaques’a bir kötülükten olmuş; Napolyon’u coşkunca sevdiğimi söylemişler. Herhalde buna çok içerlemiş olmalı ki bana da duyurmak isteğini yenememiş.” işin bu yanı Julien’i o akşam pek eğlendirdi, ona en hoş sözler de söyledi. Opera’nın lobisinde Madame de Fervaques’tan ayrılırken kadın ona: “Hatırınızdan çıkarmayın, monsieur, dedi, beni seven Bonaparte’ı sevmemeli; o, olsa olsa, kaderin bir zarureti diye kabul edilebilir. Zaten o adamın ruhunda sanatın şaheserlerini anlamak için lazım gelen his denilen şey yokmuş.”

Julien kendi kendine: “Beni seven! de ne demek; bunun belki çok mânası var, belki de hiç yok, diyordu. Bizim zavallı taşralılar işte bu dilleri bilmez.” Madame de Fervaques’a ertesi gün götüreceği kocaman bir mektubu yazarken, aklı hep Madame de Renal’de idi.

Mareşalin karısı ertesi gün Julien’e, sahteliğini pek de gizlemediği bir ilgisizlik tavrı ile:

– Dün akşam, Opera’dan çıktıktan sonra yazılmış gibi gözükken bir mektupta nasıl oluyor da Londra’dan, Richemont’dan söz ediyorsunuz?

Julien bu soru karşısında hayli şaşırıldı; mektubu, ne yazdığını düşünmeden, satır satır kopya etmiş, Londra ile Richemont kelimeleri yerine Paris ile Saint Cloud kelimelerini koymağı unutmuştu. Kendini savunmak için birkaç kere söze başladyısa da hiçbirinde cümlesini bitiremedi; kahkaha salıvermemek için kendini güç tutuyordu. Sonunda, kelimelerini araya araya, aklına bir yol geldi: “İnsan ruhunun en yüce, en yüksek çı-

karları hakkında tartışma ile coşan ruhum kendinden geçmiş, size mektup yazarken bir dalgınlığa düşmüşüm.”

Sonra da içinden: “Bir etki bıraktım, dedi, artık bu akşam sıkıntıya katlanmasam da olur.” Fervaques konağından koşarak çıktı. Akşam, bir gün önce yazdığı mektubun aslını gözden geçirdi, genç Rusun Londra’dan, Richemont’dan söz ettiği o uğursuz parçayı çabucak buldu. Bu mektupta âdeta âşıkça denebilecek bir eda bulunduğunu görünce şaşı kaldı.

Sözlerinin görünüşteki hafifliği ile mektupların o yüce, o hemen hemen hiç anlaşılmaz derinliği arasındaki tezat sayesinde kadının dikkatini çekmişti. Hele cümlelerin uzunluğu onun ne kadar da hoşuna gidiyordu. “Voltaire denilen ahlaksızdan beri moda olan o kırık dökük üslûba hiç de benzemiyor?” Julien, sözlerinde her çeşit sağduyudan büsbütün kaçınmak için elinden geleni yapıyordu ama yine onlarda, Madame de Fervaques’in gözünden kaçmayan bir dinsizlik, krallığa düşmanlık korkusu bulunmasını da önlemesi mümkün değildi.

O kadının çevresini alanlar, yerleşmiş ahlak kurallarını gözetmekten yana doğrusu gözlerinden bir şey kaçmayan soyundandı, lâkin çoğu zaman günde bir tanecik bile fikir geldiği olmazdı. Bunun içindir ki yeniliğe benzeyen her şey Madame de Fervaques’in ilgisini uyandırır; fakat o gibi sözlere can sıkılmış gibi gözükmeyi de boynuna borç bilirdi. Yeniliğe ilgi göstermek kusurunun adını, çağın hafifliği damgasını üzerinden atamamak koymuştu...Ama böyle salonlarda dolaşmak ancak bir iş, bir yer ricacıları için tatlı olabilir. Julien’in o günlerde sürdüğü tatsız hayat onu sıkacağı gibi elbette okuyucularımızı da sıkmaya başlamıştır. Bunlar, birlikte çıktığımız yolun ancak kıraç yerleridir.

Julien'in hayatında Fervaques olayının boşu boşuna doldurduğu bütün o günlerde Mademoiselle de La Mole onu düşünmemek için kendini çok zorluyordu. Ruhunda şiddetli çarpışmalar vardı... Bazen o mayası bozuk delikanlıyı adam yerine bile koymadığını sanıp koltukları kabarıyordu ama hiç istemediği halde yine onun konuşması ile sanki büyüleniyordu. En çok şaştığı şey de Julien'in ikiyüzlülüğü hiç bozmaması idi. Julien'in Madame de Fervacnes'a her söylediği ya bir yalan yahut da asıl düşüncesini iğrenilecek bir şekilde saklayan bir sözdü; oysaki Mathilde onun her konu üzerinde ne düşündüğünü iyi bilirdi. Bu Machiavelli'ce davranış kıza pek tesir etmişti. Kendi kendine: "Ne ustalık! diyordu; M. Tanbeau gibi bayağı allâklar, tumturaklı tumturaklı konuşan sersemeler de hep bunları söylüyor ama arada ne kadar büyük fark var!"

Julien'in bazı günleri de ıstıraplar içinde geçiyordu. Her akşam Madame de Fervaques'ın salonunda gözükmemesi, üzerine aldığı en ağır görevi yerine getirmek içindi... Bir rol oynamak için ettiği gayretler ruhunda takat bırakmıyordu. Bazen, gece, Fervaques konağının koca avlusundan geçerken büsbütün kendini koyuvermiyor, umutsuzluğa düşmüyorsa bu da ancak iradesinin, muhakemesinin kuvveti sayesinde oluyordu.

İçinden: "Ruhban okulunda umutsuzlukla başa çıktım, diyordu; hâlbuki orada talihimin çok kara olmasından korkabilirdim! İlerleyebilsem de ilerleyemesem de ömrümü, dünyanın en bayağı, en iğrenç insanları ile geceli gündüzlü bir arada geçirmeye mahkûm olduğumu sanıyordum. Ertesi bahar, yani ancak on bir ay sonra yaşıtım delikanlıların en bahtiyarı oluvermiştim."

Çoğu zaman bu akıllı uslu düşünceler, pek ıstıraplı olan haline hiç kâr etmiyordu. Her gün Mathilde öğle akşam sofrada görünüyordu. M. de La Mole'un yazdığı mektuplardan, kı-

zın M. de Croisenois'ya varmak üzere olduğunu biliyordu. O nazik delikanlı, La Mole konağına günde iki defa uğramağa başlamıştı bile. Kendisinden yüz çevrilmiş olan âşığın kıskanç gözleri, onun hiçbir hareketini kaçırmıyordu.

Mademoiselle de La Mole'un yavuklusuna güler yüz gösterdiğini sandığı akşamlar Julien, odasına döndüğünde, tabanclarına içi titreyerek bakmaktan kendini alamıyordu. İçinden: "Ah! diyordu, çamaşırimdan markalarımı sökmek, sonra gidip Paris'ten yirmi fersah ötede ücra bir ormanda bu berbat yaşayışa son vermek çok daha akıllılık olur! On beş gün oralarda beni tanıyan bulunmayacağı için ölümümünden kimsenin haberi olmaz; on beş günden sonra da beni acaba kim hatırlar!"

Elbette bu akıllıca bir düşünüş idi. Yalnız ne var ki ertesi gün Mathilde'in yeni ile eldiveni arasında kolunu görüvermek bizim genç filozofun kalbinde, elemli olmakla beraber yine de onu hayata bağlayan düşünceler uyandırıyor. O zaman içinden: "Hayır, hayır, diyordu, ben o Rusun politikasını sonuna dek götüreceğim. Bakalım iş neye varacak? "Madame de Fer-vaques'a o elli üç mektubu kopye edip gönderdikten sonra elbette bir başkasını yazmayaağım. "Mathilde'e gelince, bu altı haftalık komedy, benim içimi parçalayan komedy, ya onun öfkesini azaltmaz, değiştirmez ya da bu sayede ben onunla bir an olsun barışmış olurum. Ah! Yarabbi! böyle bir şey olsa ben sevincimden ölüveririm!" Ne yazık ki düşüncesini bir türlü sonuna erdiremiyordu.

Uzun uzun hülyalara dalıp muhakemesini toparlayabilince de "Öyle olursa, diyordu, bir günlük bir bahtiyarlığa kavuşurum, sonra yine benden yüzünü çevirir; ben hiçbir zaman onun tamamıyla hoşuna gidemeyeceğim için yüzünü çevirir, artık hiçbir umudum, başvuracak bir çarem de kalmaz, hepten mahv olurum..."

Onda bu huy varken ona nasıl güvenebilirim ki! Heyhat! Bende de bu değersizlik varken onu elbette elden kaçırırım. Davranışlarımda, tavırlarımda zariflik bulunmaz. Söz söyleyişim kaba, tatsız olur. Yarabbi! Ben niçin böyleyim?”

XXIX. BÖLÜM

İÇ SIKINTISI

İnsanın kendini ihtiraslarına feda etmesi neyse ne; ya olmayan ihtiraslarına feda etmesine ne demeli? Bu XIX. yüzyıl da ne berbat şey!

GIRODET

Madame de Fervaques Julien'in o uzun mektuplarını önce-leri hiç de zevk almadan okumuş ama sonradan onlara ilgi göstermeye başlamıştı; yalnız onu kederlendiren bir nokta vardı: "M. Sorel ne yazık ki gerçek bir rahip değildi! Öyle ol- saydı bir dereceye kadar samimiyete imkân bulunurdu; ama göğsünde o nişan, sırtında orta halli adam elbisesi ile insana söz getirir, onura dokunacak şeyler sorarlar, o zaman ne cevap veririm?" Düşüncesini tamamlamıyordu: ahbaplardan kötü kalpli bir kadın kalkıp onu babamın soyundan, muhafız ala- yında nişan almış bir dükkâncı sanır, sonra da kalkıp bu sözü yedi mahalleye yayar...

Julien'le tanışincaya değin Madame de Fervaques'in en bü- yük zevki adının yanına marechale (mareşal karısı) kelimesini yazmak olmuştu. Arkasından da, her şeyden alınan marazî bir sonradan görmüş bencilliği, kadının kalbinde uyanmaya baş- layan ilgiye karşı gelmişti.

Madame de Feraques içinden: "Onu, Paris'e yakın bir dioe- se'in piskopos muavinliğine tâyin ettirmek benim için pek ko- lay, diyordu. Ama böyle bir soyluluk unvanı olmadan, bir bü- yük işe geçmeden sadece M. Sorel diye dolaşan bir adam, üs-

telik M. de La Mole'un da kâtibi, gerçekten çok can sıkıcı şey!”

Her şeyden çekinen bu kadın hayatında ilk defa olarak sınıf, toplumsal üstünlük iddiaları ile ilişiği olmayan bir şeye ilgi gösteriyordu. Konağın adamlarından biri yanına gelince Madame de Fervaques onu adam yerine koymuyormuş, işinden memnun değilmiş gibi bir tavırla bakardı; fakat yaşlı kapıcı dikkat etti, o mahzun, güzel delikanlının mektubunu götürdüğü zaman madamın o hali değişiveriyordu. Herkes beni kendinden üstün görsün, aman herkes benden yılsın diye yaşar fakat bu çeşit başarılarından yine de kalbinde gerçek bir haz duymazdı, ömrü iç sıkıntısı ile geçirdi. Julien'i düşünmeye başlayalı beri, bu yaşama tarzının verdiği iç sıkıntısı o denli dayanılmaz bir hale gelmişti ki hizmetçilere bütün bir gün kötü muamele edilmemesi için hanımlarının, bir gece önce o gariplik delikanlıyı bir saat görmüş olması yetiyordu. Julien'in yeni kazanmaya başladığı bu itibar, pek ustaca yazılmış imzasız mektuplarla da sarsılmadı... Küçük Tanbeau'nun şöyle ustaca cinsinden iki üç iftira hazırlayıp bunları M. de Luz'ün, M. de Croisenois'nın, M. de Caylus'ün kulağına sokması, onların da acaba bu suçlar doğru mu, değil mi, hiç de araştırmadan soruşturmadan mal bulmuş Mağribî gibi o iftiraları ortaya yaymaları boşa çıktı. Gerçi Madame de Fervaques kafaca bu gibi bayağı araçlarla kandırılmayacak bir kadın değildi; şüphelerini Mathilde'e açıyor, Mathilde de onu avutmaya çalışıyordu.

Bir gün mektup olup olmadığını tam üç yol sorduktan sonra Madame de Fervaques, Julien'e cevap yazmaya birdenbire karar verdi. Bu, iç sıkıntısının bir zaferi oldu. İkinci mektubun zarfı üzerine M. le Marquis de La Mole'un konağında M. Sorrel'e diye yazarken böyle bir adresi kendi eli ile yazmanın

onura dokunacak bir şey olduğunu düşündü, az kaldı, mektubu göndermeyecekti.

O günün akşamı Julien'e, âdeta paylar gibi bir tavırla: "Birkaç zarfın üzerine adresinizi yazın da bana getirin" dedi. Julien içinden: "Oh oh! şık, uşak görevine atandı!" dedi, Marquisinin yaşlı uşağı Arsene'i taklit ederek keyifle yerlere kadar eğilerek selam verdi.

Derhal o akşam zarfları yazıp götürdü; ertesi sabah erkenden bir mektup daha geldi; bu, üçüncü oluyordu. Julien baştan beş altı, sona doğru da iki üç satırını okudu, incecik bir yazı ile karalanmış satırları birbirine bitişik gibi yalnızca dört sayfa.

Yavaş yavaş Madame de Fervaques hemen her gün bir mektup göndermeyi âdet ediniyordu: Tatlı bir huy! Julien de cevap diye, Rusun mektuplarından birini olduğu gibi kopya ediyordu. Tumturaklı üslûp kullanmanın büyük bir yararı vardır: Madame de Fervaques, yazdığı mektuplarla aldığı cevaplar arasında pek uygunluk bulunmamasına hiç de şaşmıyordu.

Julien'in her yapıp ettiğini kollamayı kendiliğinden üzerine iş edinen Tanbeau, bütün o mektupların açılmadan çekmeceye gelişigüzel atılıverdiğini Madame de Fervaques'a haber verebilseydi bu, kadının onuruna kim bilir ne derecede dokunurdu!

Bir sabah kapıcı Julien'e, mareşalin karısından bir mektup getirdi. Mathilde o adama kitap odasının önünde rastladı, elindeki mektubu, adresin Julien'in el yazısı ile olduğunu gördü. Kapıcı kitap odasından çıkar çıkmaz Mathilde girdi; mektup henüz masanın ucunda duruyordu; Julien yazıdan başını kaldırıp onu çekmeceye atmaya zaman bulamamıştı.

Mathilde mektubu hemen kapıp:

– İşte buna katlanamam; siz artık beni büsbütün unutuyorsunuz; ben sizin karınız değil miyim? Sizin ettiğiniz çekilir şey değil, monsieur.

Bunları söyledikten sonra ettiğinin korkunç denecek derecede bir münasebetsizlik olduğunu düşündü. Kendi kendine şaştı, gururundan boğulacak gibi oldu; iki göz iki çeşme ağlamaya başladı; az sonra Julien onu soluğu kesilmiş bir halde gördü.

Julien şaşırmış, ne diyeceğini bilemiyordu; bu sahnenin kendisi için sevinilecek, övünülecek bir şey olduğunu da pek fark edemiyordu. Mathilde’e yardım edip oturttu; kız, kendini onun kollarına âdeta bırakıvermişti. Julien onun bu hareketini ilk defa fark ettiği an, içinde son derece bir sevinç duydu. Fakat derhal aklına Korasoff geldi: “Bir tek sözle gene her şeyi kaybedebilirim” diye düşünmekten kendini alamadı. Tuttuğu politikanın gerektirdiği gayret o kadar ağırdı ki kolları gerili-verdi. “Ben bu yumuşak, dilber vücudu göğsümde sıkmaktan bile çekinmeliyim, yoksa yine beni hor görür, bana yine kötü davranır. Ne çirkin huy!” Mathilde’in huyuna böyle lanet ediyordu ama soğuyamıyor, yüz kat fazla seviyordu; kolları arasındaki kız sanki bir kraliçe idi.

Julien’in böyle sakin, soğuk davranması, Mademoiselle de La Mole’un kalbini parçalayan gurur yarasının ıstırabını bir kat daha artırdı. Julien’in gözlerine bakıp o anda kendisi için asıl hissettiğini anlamaya çalışmak için gereken soğukkanlılık kızda yoktu. Onun gözlerine bakmaya bile cesaret edemiyor, küçümseyen bir bakışla karşılaşırım diye de korkuyordu.

Kitap odasındaki sedire uzanmış, hiç kıvıldanmıyordu; başını da Julien’i görmemek için öbür yana çevirmişti; gurur ile aşkın bir insan kalbine çektirebileceği en şiddetli acılarla kıvranıyordu. Bu giriştiği iş ne kadar da ağır, ne kadar da kötü

idi! İçinden: “Bahtım ne kadar da kara imiş! diyordu; ben hayâsızca ilk adımı atayım da yine reddolunayım!” İstiraptan çıldıran gururu da ilâve ediyordu: “Hem reddeden de kim? Babamın bir uşağı.” Yüksek sesle:

– İşte buna katlanmam asla mümkün değil!

Hırsıyla ayağa kalkıp gitti, iki adım ötede Julien’in masasının çekmesini açtı. Orada, demin kapıcının getirdiğine tıpatıp benzeyen, açılmamış sekiz on mektup görünce dehşetten donakaldı. Adreslerin hepsini de, yazısını az çok değiştirerek, Julien’in kendi eli ile yazdığı açıkça belli idi. Öfke ile kendinden geçmişçesine:

– Yaa! Demek ki hem onunla aranız iyi, hem de yine onu hor görüyorsunuz. Siz bir hiçsiniz, bir mareşalin karısını, Madame de Fervaques’ı hor görmek sizin ne haddinize! Siz kim oluyorsunuz?

Sonra da onun dizlerine kapanarak:

– Beni affet, dostum, dedi, istersen beni adam yerine koma ama beni sev, ben senin aşkından mahrum olursam yaşayamam.

Bayılıp yere yığılıverdi.

Julien içinden:

– Mağrur kızı ayağıma düşürdüm ya! demekten de kendini alamadı.

XXX. BÖLÜM

TİYATRODA BİR LOCA

As the blackest sky
Foretells the heaviest tempest.
Don Juan, c. I, st. 73

Bütün bu ihtiras hareketleri arasında Julien sevinmekten çok şaşıyordu. Mathilde'in hakaretleri, Rusun salık verdiği politikanın ne kadar akıllıca iş olduğunu gösteriyordu. "Az söylemek, az iş görmek, işte beni selamete çıkaracak tek yol."

Mathilde'i yerden kaldırıp hiç sesini çıkarmadan sedire yatırdı. Kızın gözleri yavaş yavaş yaşardı. Mathilde, perişan durumunu gizlemek için eline Madame de Fervaques'ın mektuplarını aldı; onları ağır ağır açıyordu. Mareşalin karısının el yazısını tanıyınca pek belli bir sinir hareketi ile kıvrandı. O mektupların yapraklarını okumadan birer birer çeviriyordu; çoğu altışar sayfa idi.

Mathilde en sonunda yalvarıp yakaran bir sesle fakat Julien'e bakmaya cesaret edemedi konuştu:

– Hiç olmazsa bir cevap verin. Bilirsiniz ki benim gururum vardır; bu, mevkiimin, hatta, itiraf edeyim, yaradılışımın doğurduğu bir felâket; demek ki Madame de Fervaques sizin gönlünüzü benim elimden aldı... O da size, beni o kahrolası aşkın sürüklediği fedakârlıkları gösterdi mi?

Julien cevap vermedi, suratını asıp sustu, içinden soruyordu: "Beni ne hakla böyle bir boşboğazlığa, şerefini bilen bir adama yakışmayacak bir boşboğazlığa davet ediyor?" Mathilde

mektupları okumak istedi ama gözleri pek yaşardığından buna imkân yoktu.

Tam bir aydır üzüntü içinde idi ama duygularını, kendi kendine itiraf etmeği de azametine yediremiyordu. O hislerin şimdi böyle patlak vermesi de sırf tesadüfün eseri idi. Kıskançlık ile aşk, bir an gururdan üstün gelmişti. Mathilde sedirin üstünde, Julien'in yanı başında idi. Julien onun saçlarını, mermer gibi boynunu görüyordu; bir an andını unuttu; kolunu onu beline dolayıp âdeta kucakladı.

Mathilde başını yavaşça ona çevirdi. Julien onun gözlerinde son dereceyi bulan bir elem görünce şaşırdı, o gözler her zamanki hallerini sanki yitirmiş, tanınmaz olmuştu.

Julien artık dermanının kalmayacağını hissediyordu, kendini mahkûm etmek istediği cesaret hareketi o kadar ağırdı! Julien: “Ben kendimi onu sevmek bahtiyarlığına bırakıvereyim, çok geçmez yine gözlerinde en soğuk bir küçümseme ifadesi belirir” diyordu. Mathilde ise sesi sanki sönmüş, sözlerini bitirmeye mecalsiz bir halde, aşırı bir gurura kapılıp da ettiklerine pişman olduğunu söylüyor, yemin edip duruyordu.

Julien, pek güç duyulur bir sesle:

– Benim de bir gururum var!
– Yüzünün hatlarından, takatsizliğinin son kerteye vardığı belli oluyordu.

Mathilde derhal ona döndü. Onun sesini işitmek, artık ummağa bile cesaret edemediği bir bahtiyarlıktı. O anda, ne zamandır gösterdiği azameti ancak lanet için hatırlıyordu; Julien'i ne kadar taparcasına sevdiğini, kendinden ne kadar nefret ettiğini ispat için aklına gelecek en inanılmaz, en uygunsuz işleri görmeye hazırды.

Julien devam etti:

– Beni bir zamanlar ilgiye değer bulmuş olmanız daihtimal o gururun yüzündendir; bu anda bana itibar göstermeniz de hiç şüphesiz bir erkeğe yakışan metaneti, cesareti göstermem sayesinde. Ben, Madame de Fervaques’ı sevebilirim...

Mathilde ürperdi; gözleri bir tuhaf bakmaya başladı. Artık karabahtının giydiği hükmü dinlemek zamanı gelmişti. Kızın bu hali Julien’in gözünden kaçmadı; delikanlı cesaretinin azaldığını hissetti.

Bir anda ağzından dökülen bu boş sözlerin sesini, sanki kendine tamamıyla yabancı bir gürültüyü dinler gibi dinliyordu; içinden: “Ah! dedi, bu solgun yanakları öpebilsem, öpebilsem de senin haberin olmasa!” Konuşmasına devam etti, sesi giderek hafifliyordu:

– Ben, Madame de Fervaques’ı sevebilirim; ama onun bana bir ilgi beslediğinin hiçbir kesin belgesi yok, böyle bir şey elbette yok.

Mathilde ona baktı; Julien bu bakıştan gözlerini çevirmedi, yüzünden asıl hislerinin okunamayacağını sanıyordu. Kalbinin en derin kıvrımlarına kadar aşkın işlediğini duyuyordu. Onu hiç bu derece taparcasına sevmemişti; o da hemen Mathilde kadar çıldırmıştı. Kız, soğukkanlılık, cesaret gösterip de bir manevra çevirebilseydi Julien, oynadığı boş komedyadan tiksindir, onun ayaklarına kapanırdı. Söz söylemeğe devam edecek kadar kuvvet buldu. “Ah! Korasoff, niçin burada değilsiniz? Şu anda ne yapmam lazım geldiğini bildirecek bir söz, bir tek söz...” içinden bunu düşünürken de kıza:

– Kendisine karşı başka bir his beslemesem bile sadece duyduğum minnettarlık beni, Madame de Fervaques’a bağlamaya yeter, diyordu; bana iltifat etti, başkalarının hor gördüğü bir zamanda beni avuttu... Görünüşte hiç şüphesiz son derece hoş

fakat belki de çabucak sönüverecek hislere pek inanmasam acaba haksız mı olurum?

Mathilde bağırırçasına:

– Aman Yarabbi!.

Julien, diplomatça konuşmaktan artık vazgeçmiş gibi bir tavırla sesine şiddet, metanet vererek:

– Beni ne ile inandırabilirsiniz? dedi. Bu anda bana eski mevkiimi geri vermeye hazır gibi görünüyorsunuz; fakat bu niyetinizden iki gün sonra dönmeyeceğinize beni ne, hangi kuvvet temin edebilir?

Mathilde sevgilisinin ellerini tutup yüzünü ona dönerek:

– Ne mi? dedi, benim bu aşkım, beni sevmezseniz düşeceğim bedbahtlık, bunlar sizi temine yetmez mi?

Birdenbire dönüvermesi yüzünden pelerini kaymıştı. Julien’in o güzel omuzlarını gördü. Biraz dağılmış saçlar da pek tatlı anlar hatırlattı...

Az kaldı yumuşayacaktı. “Ağzımdan uygun olmayan bir kelime kaçırırsam, o umutsuzluk, üzüntü günleri gene başlayıp uzun uzun sürer, gider, dedi. Madame de Renal, gönlünün emrettiğini yerine getirmek için sebepler bulurdu. Bu kibarlar âleminin kızı da, heyecan duyması lazım geldiğine kanaat getirdiği için, ancak o zaman bir heyecan duyuyor.”

Bu gerçeği hemen kavrayıp yine derhal kendini toparladı.

Ellerini Mathilde’in elleri arasından çekip pek belli bir saygı ile kızıdan uzaklaştı. Bir erkek cesareti bundan ileri varamaz. Sonra Madame de Fervaques’in sedir üzerinde sürünen mektuplarını topladı, o anda son derece aşırı bir nezaketle:

– Mademoiselle de La Mole, bu hususta düşünmeme lütfen müsaade buyururlar.

Çabucak uzaklaştı, kitap odasından çıktı; Mathilde onun birer birer bütün kapıları kapadığını duydu.

İçinden: Canavar! dedi, oralı bile olmadı...

– Ne? Canavar mı dedim? Hiç de değil; o, akıllı, ihtiyatlı, iyi kalpli; asıl benim kabahatim var; ben akla sığmaz derecede bir kabahat işledim.

Böyle düşünüşü devam etti. Mathilde o gün hemen hemen bahtiyardı, çünkü kendini hep aşka vermişti; sanki bu ruh gurur nedir hiç bilmemişti, o müthiş gururu sanki yok olmuştu!

Akşam salonda bir uşak Madame de Fervacques'ın geldiğini haber verince Mathilde'nin tüyleri diken diken oldu; o adamın sesi ona kötü haber veren bir ses gibi geldi. Madame de Fervacques'a bakmağı içi almadı; hemen uzaklaştı. Elemlî zaferi ile pek övünemeyen Julien kendi bakışlarının işi açığa vurmasından korkmuş, o akşam yemeğini La Mole konağında yememişti.

O çarpışmadan beri her geçen akşam da, bahtiyarlığını artırıyordu; artık ettiğine pişman bile olmuştu. Ona nasıl karşı koyabildim? diyordu; ya artık beni sevmezse? O azametli ruh bir anda değişebilir, doğrusu ben de ona çok kötü davrandım.

Akşam Opera Buffa'ya gidip Madame de Fervacques'ın locasında mutlaka gözükmesi lazım geldiğini hissetti. Kadın ona gelmesini sıkı sıkıya tembih etmişti. Gitse de, nezaketsizlik edip gitmese de herhalde Mathilde haber alacaktı. Bu düşüncenin doğruluğu açıktı; fakat buna rağmen Julien'in o akşam insan arasına çıkmaya cesareti yoktu. Konuşmak, bahtiyarlığının yarısını kaybettirecekti.

Saat onu çaldı. Artık kalkıp gitmek gerekiyordu.

Çok şükür ki Madame de Fervacques'ın locası o akşam kadınlarla doluydu. Julien ta kapının yanına oturdu, şapkalar da önünü kapıyordu. Bu hal onu gülünç olmaktan kurtardı; Matrimonio Scgreto'da Caroline'in ilâhî umutsuzluk feryatlarını duyunca gözlerinden yaşlar boşandı. Madame de Fervacques

bu göz yaşlarını gördü. Julien'in her zamanki erkekçe dayanıklılığı ile o akşamki hali arasında o kadar tezat vardı ki, sonradan görmelerin gururunun en aşındırıcı özü ile artık tamamıyla dolmuş o kibar kadın ruhu bile acıma duydu. Onda kadın kalbi körleşmişti. Ama elbette yine bir eser kalmıştı; konuşmaya başladı. Onun sesini işitip haz duymak istiyordu.

Julien'e:

– Marquis de La Mole'unkileri gördünüz mü, üçüncü katta-
lar.

Julien hemen, locanın önüne hayli terbiyesizce dayanarak salona sarktı: Mathilde'in gözleri yaştan parlıyordu.

İçinden: Ama bugün onların tiyatro günleri değildi; ne kadar da merak etmiş!

Mathilde Julien'in o akşamı Madame de Fervaques'la geçi-
rip geçirmeyeceğini öğrenmek istemiş, konağın devamlılarından bir bayanın teklif ettiği locaya, toplumdaki mevkilerine uyup uymamasına aldırmadan kabul etmiş, annesinin de gön-
lünü etmişti.

XXXI. BÖLÜM

ONU KORKUTMAK

İşte sizin medeniyetinizin büyük mucizesi!
Aşkî alelade bir iş ettiniz.

BARNAVE

Julien, Madame de La Mol'un locasına koştı. Gözleri önce Mathilde'in yaşlı gözlerine ilişti; kız gizlemeye çalışmadan ağlıyordu, zaten orada yalnız utanılmayacak kimseler, locayı veren bayanla birkaç da tanıdık vardı. Mathilde elini Julien'in elinin üstüne koydu; annesinden hiç korkusu kalmamış gibi idi. Göz yaşlarından âdeta nefesi kesilmiş bir halde, Julien'e ancak emin olmak istiyorsunuz... diyebildi.

Julien de gayet heyecan içinde idi; üçüncü kat localarındaki-lerin gözlerini kamaştıran avizeyi bahane ederek eli ile gözlerini kapayıp hissini belli etmemeğe çalışıyordu, içinden: Bari sesimi çıkarmayayım, dedi. Bir şey söylersem benim de son derece heyecanlı olduğumdan şüphesi kalmaz, sesim gönlümdeki açığa vurur, her şeyin yeniden mahvoluvermesine hâlâ imkân var.

Şimdi içindeki çarpışmalar sabahkinden daha zorlu idi, çünkü sabahtan beri gönlü daha ateşlenmişti. Mathilde'in gururu, bencilliği uyanacak diye korkuyordu. Aşktan, hazdan esrimiş gibi olmuştu; yine de kendini zorlayıp ona bir şey söyleyemedi. Bence bu, onun yaradılışında bulunan meziyetlerin en büyüklerindedir; kendi kendine bu derece hükmedebilen bir adam, kader elverirse, çok ilerleyebilir.

Mademoiselle de La Mole, Julien'in konağa kendileriyle beraber gelmesi için çok ısrar etti. Şükür ki bardaktan boşalırca-sına yağmur yağıyordu. Fakat marquise, Julien'i arabada kar-şısına aldı, onunla hiç durmadan konuşup kıza bir kelime ol-sun söylemesine vakit bırakmadı. Sanki Marquise, Julien'le söz birliği etmiş, onun işini kolaylaştırıyordu; Julien de, heye-canının derecesini belli ederek zaferini elden kaçırmaktan korkusu kalmadığı için, kendini bahtiyarlık zevkine çılgınca-sına bırakıvermişti.

Bilmem söylemeye gerek var mı? Julien, odasına girer gir-mez, hemen diz çöktü, prens Korasoff'un verdiği mektupları öptü, kokladı. Bu çılgın hali ile sen ne büyük adammışsın! Bana ne iyilikler ettin! diye söylenip duruyordu.

Kendini yavaş yavaş toparlar gibi oldu. Halini, bir savaşı yarı kazanmış bir generalin haline benzetiyor: Bugün üstünlü-ğün bende olduğu söz götürmez, hem de çok büyük bir üstün-lük, diyordu; ama bakalım yarın ne olacak? Bir anda her şey elden uçuverir.

Napolyon'un SainteHelene'de söyleyip yazdırdığı hatıraları, ateşli bir hisle iki saat kendini zorlayıp okudu; yalnız gözleri okuyormuş, bundan ne çıkar? Kendini bu işe zorluyordu ya! Gözleri bu zoraki, garip okuma ile uğraşadursun, dünyada en yüce ne varsa onun düzeyine yükselen kafası ile gönlü, belli etmeksizin işliyordu. Julien, o kalp, Madame de Renal'inkin-den bambaşka! diyor fakat daha ileri gitmiyordu.

Kitabı birdenbire elinden fırlatıp "ONU KORKUTMALI!" diye bağırdı. Düşman benim kendisini yıldırđım derecede beni dinlerse o zaman bir daha beni hor göremez. Sevinçten âdeta sarhoş olmuş, küçücük odasında dolaşıyordu. Doğrusu bu bahtiyarlık, aşktan çok gururun verdiği bir bahtiyarlıktı.

Göğsünü gererek, onu korkutmalı! diye tekrarlıyordu; göğsünü germekte de haklı idi. Madame de Renal, en bahtiyar anlarda bile benim onu, onun beni sevdiği kadar sevdiğimden şüphe ederdi. Şimdi ise ben bir ifriti boyunduruk altına almaya çalışıyorum, demek ki ona göre uğraşmalı, boyunduruk altına almalı!

Ertesi gün Mathilde'in saat sekiz olur olmaz kitap odasına koşacağını biliyordu; kendisi ancak dokuzda gitti; aşkından yanıp tutuşuyordu ama yine aklı, gönlüne hâkimdi. Onun daima içinde, Julien beni seviyor mu? diye bir şüphe bulunmalı. Mevkiinin parlaklığı, kendisi ile konuşanların dalkavukluğu, onu nefesine biraz fazla mağrur ediyor. Bu düşünce, Julien'in aklından bir dakika bile çıkmadı. Kitap odasına girdiği zaman Mathilde'i orada buldu; kız, benzi uçuk, sedire oturmuştu; sakin görünüyordu ama kımıldamaya mecali olmadığı belli idi. Elini Julien'e uzattı:

– Dostum, seni kırdım, doğru; sen bana dargın durabilir misin?

Julien onun böyle sade bir eda ile konuşacağını aklına bile getirmemişti. Az kaldı o da asıl hislerini açığa vuracaktı. Mathilde bir süre sustu, Julien'in bir cevap vereceğini sanıyordu. Bir şey çıkmadığını görünce devam etti:

– Sizi nasıl inandıracağımı soruyordunuz, dostum; haklısınız. Beni kaçıran, Londra'ya gidelim.. Ben böylece namusumu, şerefimi ayaklar altına almış olurum, bir daha adım temizlenmez... Gözlerini kapatmak için elini Julien'in elinden çekmek cesaretini gösterdi. Ruhunda utanma ile kadınca fazilet hisleri yeniden uyanmıştı.

İçini çekerek şöyle konuştu:

– Öyle yapalım! Haysiyetimi beş paralık edin, bu sizi emin eder!

Julien içinden: “Dün bahtiyardım, çünkü kendime cebretmemiştim” dedi. Bir an sustuktan sonra yine gönlüne hükmedip soğuk bir tavırla:

– Londra’ya gitmek üzere yola çıktığımızı, kendi tâbirinizle haysiyetinizin, şerefinizin ayaklar altına alındığını var sayalım, dedi, beni seveceğiniz nereden belli? Benim posta arabasında bulunmam acaba sizi rahatsız etmeyecek mi? Ben canavar ruhlu bir adam değilim, sizi herkesin gözünde mahvolmuş bir kız haline getirmek beni bir kat daha bahtsız eder. Aramızdaki engel kibarlar âlemindeki mevkiiniz değil, ne yazık ki tabiatınız, huyunuzdur. Beni sekiz gün seveceğinizden siz, kendiniz emin olabilir misiniz?

İçinden: Ah! beni sekiz gün, yalnız sekiz güncük sevsin, diyordu, sevincimden ölüveririm. Ondan sonrası ne umurumda? Hayat ne umurumda? O ilâhî mutluluk da istesem bu anda başlar, onu başlatmak yalnız benim elimde!

Mathilde onun düşünceli olduğunu gördü; elini tutarak:

– Demek ki ben size hiç de layık olmayan bir kızım.

Julien ona sarıldı fakat görevin demir pençesi hemen kalbini kavradı. Benim kendisini ne kadar sevdiğimi anlarsa onu kaybettiğim gündür: Kızın kollarından ayrılmadan önce, bir erkeğe yaraşan ağırbaşlılığı yine takınmıştı. O gün de, ertesi günler de, bahtiyarlığının son dereceyi bulduğunu gizleyebildi; bazı anlar oluyor, Mathilde’e sarılmak zevkinden bile kendini mahrum ediyordu. Bazı anlarda da bahtiyarlığın verdiği ateşle, her türlü tedbiri unutuyordu.

Bahçede, merdiveni örtmek için düzeltilmiş bir hanımeli yığını vardı; Julien onun yanına gider, uzaktan Mathilde’in penceresine bakarak onun vefasızlığına ağlardı. Yanında da, kendini istenmedik gözlere göstermeyecek bir koca meşe vardı.

Şanssızlığının dayanılmaz bir hale geldiği günleri hatırlatan o yerden Mathilde ile beraber geçerken dünkü umutsuzluk ile bugünkü mutluluk arasındaki tezat, gönlünde karşı koyamadığı bir heyecan uyandırdı; gözlerinden yaşlar boşandı, sevgilisinin elini dudaklarına götürüp:

– Burada hep sizi düşünerek yaşıyordum; buradan o panjura bakıyor, saatlerce durup bu elin onu açacağı dakikayı bekliyordum.

Hiç kuvveti kalmamıştı. O zamanki umutsuzluğunu, kederini anlatmak için söylediği sözler ta yürekten gelen, uydurulmayacak sözlerdi. O parçalayıcı ıstırabı dindirmiş, ona son vermiş olan bugünkü bahtiyarlığını gösteren sevinçli haykırımları da oluyordu.

Julien, birdenbire kendine gelerek, ben de ne yapıyorum dedi, şu hâle bak, kendi işimi kendim bozuyorum.

O derece telâşlanmıştı ki, Mademoiselle de La Mole'un gözlerinde aşkın azaldığını görür gibi oldu. Bu, kendi kuruntusu idi; fakat Julien'in yüzü çabucak değişti, âdeta ölüm sarılığı bağladı. Gözlerindeki parıltı bir an söndü de deminki o en hakiki, kendini bırakıvermiş aşkın yerine bir azamet, hem de şirretçe bir azamet belirdi.

Mathilde hem şefkat, hem de merakla sordu:

– Ne oldunuz? Nenez var, dostum?

Julien sinirli sinirli konuştu:

– Yalan söylüyorum, söylediklerim hep yalan. Bundan utanıyorum; Allah da biliyor ki benim size saygım vardır, bu saygı size yalan söylememi önlemeliydi. Siz beni seviyorsunuz, bana karşı hakikatlisiniz, size kendimi beğendirmek için öyle edebiyat yapmaya ihtiyacım yok.

– Ya? İki dakikadır söylediğiniz o güzel sözler demek edebiyattı ha?

– Ben de pişmanım. O cümleleri ben bir zamanlar beni seven ama sıkıldığım bir kadın için uydurmuştum. Bu, benim yaradılıştan kusurum; kabahatimi size yine kendim söyledim, beni bağışlayın.

Mathilde’in yanaklarından acı acı yaşlar akıyordu. Julien devam etti:

– Gücüme giden en ufak bir şey olunca hafızam, o kör olası, melun hafızam hemen önümde bir hazne gibi açılır. Ben de kendimi tutamaz, ondan yararlanırım.

Mathilde, gönülcapan bir saflıkla:

– Yoksa ben farkına varmadan, canınızı sıkacak bir şey mi yaptım?

– Bir gün, iyi hatırlıyorum, bu hanımellerinin yanından geçerken bir çiçek kopardınız, M. de Luz onu elinizden aldı, siz de bıraktınız. Ben de şuracıkta idim.

Mathilde, iliklerine dek işlemiş olan azametle:

– M. de Luz mü? İmkânı yok! Benim öyle bir âdetim yoktur.

Julien ateşle:

– Ben söylediğimden eminim.

Mathilde hüzünlü hüzünlü gözlerini eğip:

– Evet, dostum, doğru.

Kaç aydır M. de Luz’ün böyle bir harekete kalkışmasına izin vermediğini kesin olarak biliyordu. Julien ona hiçbir dilin anlatamayacağı bir sevgi ile baktı; içinden: Hayır, dedi, aşkı azalmamış...

Akşam Mathilde Julien’in Madame de Fervaques’a gösterdiği ilgiyi başına kaktı: Bir “burjuva”, sonradan görme, sonradan asilleşmiş bir kadına nasıl gönül verir! Benim Julien’imin çılgınlığa sürüklemeyeceği gönüller, belki yalnız o çeşitten olanlardır. Sonra onun saçlarını okşayarak:

– Sizi gerçekten bir dandy etmişti, dedi.

Julien Mathilde kendisini önemsemiyor sandığı günlerde, Paris'in en iyi giyinen erkeklerinden biri olmuştu. Ama yine de o cins adamlara karşı bir üstünlüğü vardı. Giyinmesini bir kere bitirdi mi, bir daha düşünmezdi. Mathilde'i sınırlendiren bir tek şey vardı: Jullien, Rusun mektuplarını hâlâ kopya edip Madame de Fervaques'e göndermeyi sürdürüyordu.

XXXII. BÖLÜM

KAPLAN

Ne yazık! Niçin bu şeyler de başkaları değil.

BEAUMARCHAIS

Varlıklı bir İngiliz, bir kaplanla bir arada nasıl yaşayabildiğini anlatır; onu kendisi büyütmüş, okşarmış ama masasının üstünden dolu tabancayı da eksik etmemiş.

Julien'in kendini mutluluğa şöyle doyasıya bıraktığı anlar ancak bunu bakışlarıyla Mathilde'e belli etmeyeceğinden emin olduğu anlardı. Ona ara sıra sert bir söz söylemeyi boynuna borç bilmişti; bu işi hiç aksatmadan yapıyordu. Mathilde'in hakikatlılığı, Julien'in görüp şaşıttığı tatlı huy göstermesi son dereceyi buldu mu, Julien kendine hükmedemeyeceğini anlar, hemen onun yanından kaçmak cesaretini gösterirdi.

Mathilde, ilk defa olarak, sevdi. Bir zamanlar kaplumbağa kabuğuyla sürüklenir gibi gördüğü hayat, artık onun gözünde uçar gibi geçiyordu. Yine de o gurur ne yapıp edip kendini göstermese olur mu? Başına aşkın açtığı bütün tehlikelere kendini pervasızca atmak istiyordu. İhtiyat gösteren Julien'di; Mathilde de, ancak bir tehlike çıktı mı, onun sözüne baş eğmiyordu. Ama Julien'e böyle baş eğdiği, onun yanında hemen hemen büsbütün gönülsüzleştiği için midir nedir? Soyu sopusu olsun, uşaklar olsun, evde ona yaklaşan kim varsa hepsine karşı azameti bir kat daha çoğalmıştı. Akşam salonda, altmış kişinin içinde, Julien'i yanına çağırıp onunla gizli gizli, uzun uzun konuşuyordu.

Bir gün küçük Tanbeau yanlarına sokulmuştu; Mathilde ondan kitap odasına gidip Smolette tarihinin 1688 ihtilâlini anlatan cildini getirmesini rica etti. Tanbeau'nun durakladığını görünce de Julien'in ruhuna merhem gibi gelen kaba bir azamete:

– Hem gelirken acele etmeseniz de olur!

Julien sordu:

– O canavar bozuntusu nasıl baktı, gördünüz mü?

– Dayısının bu salonda yaklaşık on iki yıllık hizmeti vardır, yoksa onu şimdi kapı dışarı ettirmem işten bile değildi.

M. de Croisenois'ya, M. de Luz'e, onların dostlarına davranması da yalnızca şekle bakılırsa, nezaketten, terbiyeden uzaklaşmıyordu. Ama, aslı aranırsa o muamelede de bir meydan okuma hali yok değildi. Mathilde Julien'e eski sevgilerini anlatmış olduğuna çok pişmandı, hem o baylara karşı gösterdiği, tamamıyla masumane denebilecek ilgiyi pek abartarak anlatmış olduğunu da itiraf edemediği için büsbütün kederliydi.

Ona: “M. de Croisenois, mermer masa üzerine elini benim elime yaklaştırdı, ben de zarf gösterip çekemedim, demiştim, o zaman duyduğum hissi size inceden inceye anlatmıştım ama onu anlatmaktan zevk duymam size anlattığım içindi” demek istiyor, “Muhakkak söyleyeceğim” diyor ama kadınlık gururu buna bir türlü elvermiyordu. Şimdi o baylardan biri gelip bir iki dakika konuşmaya kalksa Mathilde hemen Julien'e sorulacak bir şey hatırlar, bunu bahane edip onun yanından ayrılmaz olurdu.

Gebe kaldığını anladığı gün bunu Julien'e neşe ile bildirdi.

– Yine de benden şüphe eder misiniz? Bu da sizi inandırmaz mı? Artık ben ölene değin sizin karınız oldum.

Bu haber Julien'i şaşkına çevirdi. Neredeyse davranışlarında gözettiği kuralı unutacaktı. "Benim için kendini mahveden o kıza karşı hissizliğe, hakarete gönül katlanabilir mi?" Mathilde'in rahatsızca bir hali oldu mu, tedbir, ihtiyat fikri istediği kadar o korkunç sesini yükseltsin, Julien kendinde bir türlü cesaret bulup da kıza, tecrübesine göre aşklarının devamı için pek gerekli saydığı ağır sözlerden birini söylemiyordu. Mathilde bir gün:

– Babama bir mektup yazıp her şeyi bildireceğim, o, benim için yalnız baba değil, aynı zamanda bir arkadaştır, bir dosttur; bunun için onu bir an bile aldatmaya kalkmayı size de, kendime de yakıştıramıyorum.

Julien ürpermişti, hayretle.

– Ne? dedi, ne yapacaksınız?

Mathilde, gözleri neşe ile parlayarak cevap verdi:

– Elbette görevimi.

– İyi ama babanız beni bir köpek gibi kovar, bu evden atar.

– O da onun hakkı, ne diyebilirsiniz? Biz de kolkola veririz, güpegündüz büyük kapıdan çıkar gideriz.

Şaşırıp kalmış olan Julien Mathilde'den bir hafta beklemesini rica etti. Kız:

– Olamaz, dedi, şerefim bana böyle buyuruyor, görevimin ne olduğunu anladım, artık duramam, derhal yerine getirmeliyim.

Julien sonunda:

– Ben bu işi başka bir zamana bırakmanızı emrediyorum. Şerefsiz bir iş görmüş olmazsınız; ben size kocanızın! diye emrediyorum. Sizin yapacağınız bu iş, hayatınızın en ağır işi olacak, sizin de, benim de halimizi değiştirecektir. Benim de karışmaya hakkım var. Bugün salı; gelecek salı ise Duc de Retz'nin günü; o günün akşamı Monsieur de La Mole konağa

girerken kapıcı ona, kaderimizi belirleyecek mektubu verir... Babanızın en büyük isteği sizi bir duc karısı etmek, bunu gayet iyi biliyorum; ne derece üzüleceğinizi anlarsınız.

– Nasıl öç alacağını anlarsınız demek istiyorsunuz, değil mi?

– Bana bunca iyilik etmiş bir adama acıyabilirim, ona kötülüğüm dokunduğu için yüreğim sızlar; ama kimseden de korkmam.

Mathilde, onun buyruğuna boyun eğdi. Gebeliğini Julien'e haber vereli beri ilk defa olarak onun böyle emredercesine konuşmasına şahit oluyordu. Julien'in onu hiç bu kadar sevdiği olmamıştı. Mathilde'e acı sözler söylemekten kaçınmak için, onun rahatsızlığını fırsat bilmişti; kalbinin şefkat damarı tutmuştu. Ama, kızın işi Monsieur de La Mole'e açacağını düşünce çok telâşlandı. Mathilde'den belki de ayrılması gerekcekti! Onun gittiğini görünce kız elbette üzülür ama, hele aradan bir ay geçsin, bakalım hiç hatırlar mı?

Marquis'nin haklı olarak edebileceği sitemleri düşündükçe de yine belki o kadar üzülüyordu. O akşam Mathilde'e, bu yüzden duyduğu elemi anlattı; sonra aşkına kapılıp kendini tutamadı, ayrılığın acı geleceğini de itiraf etti.

Birden Mathilde'in rengi değişti.

– Sahi mi? Benden altı ay ayrı kalmak sizin için demek bir felâket?

– Evet evet, hem de pek büyük bir felâket, dünyada beni korkutabilecek bir tek felâket.

Doğrusu Mathilde buna pek sevinmişti. Julien rolünü o kadar dikkatle, öyle özene bezene oynamıştı ki sonunda kız, onun kendisi kadar sevmediğine inanmıştı.

Salı çabucak geldi yetişti. Gece yarısı, Marquis konağa dönünce bir mektup buldu; üzerinde, yanında kimse bulunmadı-

ğı bir zaman kendi eli ile açması yazılı idi.

“Baba,

Aramızda toplumun vurduğu bütün bağlar kırıldı, ancak tabiatın vurdukları kaldı. Kocamdan sonra dünyada en çok sevdiğim, en çok seveceğim insan sizsiniz. Gözlerim yaşıyor, sizi ne denli üzeceğimi düşünüyorum; lâkin herkese karşı rezil olmamak, sizi düşünüp ona göre kararınızı vermeye zaman tanımak için bu itirafımı geciktirmeyi uygun bulmadım. Beni çok sevdiğinizi bilirim, gönlünüzden kopar da bana birkaç para aylık bağlarsanız istediğiniz yere, sözgelimi İsviçre’ye, kocamla gider yerleşebilirim. Onunki o derece tanınmamış bir addır ki Verrieresli bir kerestecinin gelini Madame Sorel’in sizin kızınız olabileceği kimsenin aklına gelmez, işte bu adı yazmak beni üzüyor. Julien’e öfkelenmenizden korkuyorum; öfkeniz ilk bakışta pek haklı olur ama işin aslı, hiç de sanılacağı gibi değildir.

Baba ben bir duchesse olamayacağım ama onu severken duchesse olamayacağımı biliyordum; onu önce ben sevdim, onu ben baştan çıkardım. Bana sizden, atalarımızdan geçen ruh, bayağı bulduğum şeylere ilgi göstermeme müsaade edemez, o kadar asildir. Sizi memnun edeyim diye M. de Croise-nois’yi sevebilmeyi çok istedim ama elimden gelmedi. Siz de niçin benim karşıma, gerçekten değeri olan bir adam getirdiniz? Hyeres’den döndüğüm zaman bana: “Hoşuma giden biricik adam varsa o da bu genç Sorel’dir” diyen siz değil misiniz? Bu mektubun sizi ne kadar üzeceğini düşündükçe o zavallı da benim kadar kederleniyor. Sizin bir baba olarak öfkelenmemenize bilirim ki imkân yoktur; fakat beni yine de bir dost olarak seviniz, ne olur.

Julien bana saygı gösteriyordu. Benimle bazen konuşması da hep size karşı beslediği derin minnettarlık yüzündendi.

Onun yaradılışında bir gurur vardır da kendisinden pek üstün bildiği kimselere, ancak onlar bir şey sorarsa cevap verir, onlara kendiliğinden söz söylemez. Herkesin toplumdaki yerinin başka olduğunu bilir, o farklara içinden gelen bir duyguyla saygı gösterir. Yüzüm kızararak en iyi dostuma itiraf ediyorum, başka hiç kimseye bu sırrımı söyleyemem: Bir gün bahçede ben onun kolunu sıktım.

Hele yirmi dört saat geçsin, göreceksiniz ki ona kızmanıza hiçbir sebep yoktur. Benim işlediğim, bir daha düzelmez bir kabahat. İsterseniz o, derin saygılarını, sizi gücendirmiş olmaktan doğan kederini size benim aracılığım ile bildirir. Siz onu bir daha görmezsiniz; ama nereye giderse ben de arkasından giderim. Bu onun hakkı, benim de görevimdir, çünkü o, çocuğumun babasıdır.

Lütfeder de bize altı bin frank yıllık bağlarsanız, bunu minnetle kabul ederim. Bunu esirgerseniz, Julien gidip Besançon'a yerleşecek, orada Lâtince ve edebiyat öğretmenliği yapacak. Gerçi o şimdi bir hiçtir, lâkin yükseleceğine inanıyorum. Ben onunla kaldıkça hayatımın ünsüz, sansız bir hayat olmayacağını bilirim. Bir ihtilâl çıkarsa, onun en başta bir yer edineceğinden şüphem yok. Beni istemiş olan öbür kimseler için böyle bir şey söyleyebilir misiniz? Onların güzel, büyük toprakları var! Ancak ben bunu, onlara hayran olmak için bir sebep sayamam. Benim Julien'im ise, bir milyonu olsa, babamdan da himaye görse, bugünkü devlet şekli değişmeden de yüksek bir yere geçebilir..."

Marquis'nin, hemen duygularına kapılarak hareket eden bir adam olduğunu bildiği için Mathilde tam sekiz sayfalık bir mektup yazmıştı. M. de La Mole o mektubu okurken Julien, gece yarısı, bahçede dolaşıyor, kendi kendine:

– Ne yapmalı? Hem görevimin, hem de çıkarımın ne olduğunu bilmem gerek. Benim Marquis'den gördüğüm iyilik çok büyük. O olmasaydı ben şimdi bayağı bir edepsiz olurum. Hem herkesin kininden, düşmanlığından kurtulacak kadar edepsizlik de edemezdim. O beni kibarlar âlemine mensup bir adam etti. Benim bundan sonra da edepsizlikler etmem lazım gelecek ama buna hem daha az mecbur olacağım, hem de daha az iğrenç edepsizlikle kalabileceğim. Bana bir milyon verse iyiliği bu kadar büyük olmazdı. Bu nişan da, birtakım diplomat hizmetlerinde bulunmuş sayılıp itibar görmem de hep onun sayesinde oldu.

Eline kalemi alıp bana ne yapmam gerektiğini bildirmek isteseydi acaba ne yazardı?..”

Julien bunları düşünüp dururken M. de La Mole'un yaşlı uşağı gelip:

– Marquis sizi çağırıyor, giyimli değilseniz bile hemen gelmenizi emrediyor.

Uşak, Julien'in yanında giderken yavaşça uyardı:

– Çok öfkeli, kendinizi koruyun.

XXXIII. BÖLÜM

ZAAF CEHENNEMİ

Acemi bir kuyumcu, bu elması yontarken en parlak kıvılcımlarından birkaçını mahvetmiş. Orta çağda, o kadara da gitmeyelim, daha Richelieu zamanında, bir Fransız, isteme kuvveti olan bir adamdı.

MIRABEAU

Julien, Marquis'yi ateş püskürür bir halde buldu. O büyük soylu kişi ömründe hayatında belki de ilk defa olarak nezaket, terbiye dışına çıktı. Julien'e, ağzına gelen küfürleri yağdırdı. Julien şaşıtı, sinirlendi ama duyduğu minnettarlık hissi sarsılmadı. "Çoktan beri seve seve kurduğu ne güzel hülyaları vardı; zavallı adam bir anda hepsinin yıkılıverdiğini görüyor! Ama bir cevap vermeliyim, susmam öfkesini büsbütün artırır." Vereceği cevabı, ezbere bildiği Tartufe rolünde buldu.

– Ben bir melek değilim... Size iyi hizmet ettim, bunun karşılığını bana cömertçe verdiniz... Size minnettardım ama yirmi iki yaşımıdayım... Bu evde benim düşündüklerimi anlayan bir siz vardınız, bir de o sevimli....

Marquis bağırdı:

– Canavar! Sevimli! Sevimli! Siz onu sevimli bulduğunuz gün, bu evden kaçmalıydınız.

– Kaçmak istedim; o zaman sizden Languedoc'a gitmek için izin istedim.

Marquis ateş püskürerek dolaşmaktan yorulmuş, ıstıraptan kımıldayamayacak bir hale düşmüştü; bir koltuğa yığıldı; öy-

lece kaldı. Julien onun kendi kendine: “Hayır, kötü bir insan değil!” diye söylendiğini duydu. Hemen diz üstü düşerek:

– Hayır, ben size karşı kötü bir insan değilim.

Bu davranışından son derece utanıp hemen ayağa kalktı. Marquis gerçekten şaşkın bir halde idi. Julien’in bu hareketini görünce yine, bir arabacı ağzına yakışacak pis pis küfürler savurmaya başlamıştı. Böyle ilk defa olarak bu kadar bayağı sözler söylemek, bilinmez, belki de ona bir eğlence oluyordu.

– Kızımın adı Madame Sorel olacak ha! Kızım bir duchesse olmayacak ha!

Bu iki fikir kafasında böyle açıklıkla belirince M. de La Mole ıstıraptan kıvranıyor, artık hislerine, hareketlerine hâkim olamıyordu. Julien dayak yiyeceğinden korktu.

Marguis biraz akli başına geldiği zamanlarda felâketine alışır gibi oluyor, o zaman Julien’e, oldukça mâkul sitemlerde bulunuyordu:

– Kaçmalısınız, Monsieur, kaçmalıydınız. Göreviniz kaçmaktı... Siz, dünyanın en aşağılık adamısınız...

Julien masa başına gidip bir kâğıda şu mektubu yazdı:

“Çoktan beridir hayat benim için dayanılmaz bir şey oldu, kendi elimle ona artık son veriyorum. Ölümüm yüzünden konakta çıkacak rahatsızlıktan beni affetmesini Marguis cenaplarından, en derin saygı, en hudutsuz minnettarlık hislerimle rica ederim.”

– Tenezzül edip şu kâğıda bir göz atar mısınız?.. Beni öldürün yahut da uşaklarınızdan birine emredin, öldürsün... Şimdi saat sabahın biri, ben bahçeye, dipteki duvara doğru gideyim.

Julien kapıdan çıkarken Marquis bağırdı:

– Yıkıl!.. Defol!..

Delikanlı içinden: Anlaşıyor, beni öldürmek zahmetini uşağından da esirgemek istiyor... Beni öldürsün, diyeceğim

yok, yaptığıma karşılık buna razıyım... Ama kendi kendimi öldüremem ya! Yaşamayı severim... Oğluma karşı da görevim var.

Hayalinde ilk defa olarak bu derece açıklıkla beliren bu fikir artık bütün zihnini kaplayıp gezintinin ilk dakikalarında duyduğu tehlike duygusunu uzaklaştırdı.

Yeni uyanan bu ilgi Julien'i ihtiyatlı bir adam etti. O azılı adama karşı ne yapacağını bilmek için, danışacak bir kimsem olmalı... Akli başında değil, ondan her şey beklenebilir. Fouque çok uzakta, hem o Marquis gibi bir adamın kalbindeki hisleri anlayamaz ki!

Comte Altamira var... Onun daima susacağından emin olabilir miyim? Benim akıl danışmam bir işe girişmek olmamalı, halimi büsbütün karıştırmamalı. Heyhat! Bir kişi kalıyor, o da bizim suratsız Abbe Pirard... Jansenistlik onun kafasını daraltmış... Bir edepsiz jesuite olsa dünyanın halini daha iyi bilir, benim işime daha fazla yarar... M. Pirard, suçumu duyar duymaz dövmeye kalkabilir.

Tartufe'ün dehası, Julien'in imdadına yetişti: Gidip oma günahımı çıkarmasını söylerim dedi. Bahçede iki saat dönüp do-laştıktan sonra sonunda bu karara vardı. Artık başına ansızın bir kurşun yiyebileceği aklına gelmiyordu; iyice uykusu vardı.

Ertesi sabah erkenden Julien, Paris'ten birkaç fersah ötede, merhamet nedir bilmez Jansenistin kapısını çalıyordu. Suçunu itiraf edince Abbe Pirard'ın bu işe pek şaşmadığını görüp kendi şaştı.

Öfkelendiğinden fazla tasalanan Abbe:

– Bu işte belki ben de pek kabahatsiz sayılmam, dedi. O aşkı anlar gibi olmuşum. Bedbaht çocuk! Size beslediğim muhabbet, ikizin babasına işi haber vermeme önledi.

Julien hemen sordu:

– Şimdi Marquis ne yapar?

O anda Abbe’yi pek sevmiştii; M. Pirard paylamaya kalksa Julien’e pek ağır gelecekti. Julien devanı etti:

– Benim aklıma üç şey geliyor. Birincisi: M. de La Mole beni öldürtebilir (bunun üzerine o gece Marquis’ye verdiği intihar mektubunu anlattı); ikincisi Norbert’e söyleyip beni düelloya davet ettirir...

Abbe öfke ile ayağa kalkarak:

– Böyle bir şeyi kabul eder misiniz?

– Sözümü bitirtmiyorsunuz ki! Bana iyilik eden bir adamın oğluna elbette ateş etmem; o beni öldürür.

Üçüncüsü: Marquis beni buradan uzaklaştırabilir. Bana Edinburg’a, yahut New York’a gidin derse sözünü dinlerim. O vakit Mademoiselle de La Mole’un halini gizleyecek imkânı olur; ama çocuğumun yok edilmesine razı olamam.

– Din, iman bilmeyen o adamın ilk aklına gelenin bu olacağından hiç şüpheniz olmasın...

Paris’te Mathilde umutsuzluk içinde idi. Babasını saat yedi-de görmüştü. Marquis ona Julien’in mektubunu gösterdi; şimdi Mathilde, acaba Julien kendini öldürmeyi daha asilce bir hareket bulmuş olmasın diye korkup titriyordu. Öfkeye varan bir ıstırapla: Hem de benden izinsiz... diye söyleniyordu.

Babasına:

– O öldüyse ben de ölürüm, dedi. Onun ölümüne siz sebep olmuş sayılırsınız... Belki sevinirsiniz. Ama onun hatırasına yemin ediyorum, önce yasa girerim, herkese kendimi dul Madame Sorel diye tanıtırım, bu imza ile yasımı herkese bildiririm, bundan hiç şüpheniz olmasın. Ne çekingenlik gösteririm, ne de alçaklık.

Aşkii deliliğe kadar varıyordu. Bu sefer de M. de La Mole korkmuş, ne yapacağını bilemiyordu. Artık olup bitenler hak-

kında biraz soğukkanlılıkla kafa yormaya başlamıştı. Mathilde öğle yemeğinde gözükmeydi. Onun annesine işi açmamış olduğunu görünce Marquis, sırtından ağır bir yük kalkmış gibi oldu, koltukları da kabardı.

Öğleye doğru Julien konağa döndü, atın nal sesleri avluda çınladı. Julien indi. Mathilde onu çağırttı, hemen hemen hizmetçi kızın yanında, onun boynuna atıldı. Julien, Mathilde'in gösterdiği bu coşkunca sevgiye karşı pek minnettarlık duymadı; Abbe Pirard'la uzun uzun konuştuktan sonra onun yanından çıkarken ruhunda diplomatlıkla hesabılık yeniden uyanmıştı, ihtimalleri hesap etmek, hayalini söndürmüştü. Mathilde, intihar mektubunu okuduğunu ona ağıya ağıya anlattı.

– Babam düşüncesini değiştirebilir; rica ederim, siz derhal yola çıkıp Villequier'ye gidin. Atınıza binin de sofradakiler kalkmadan konaktan uzaklaşın.

Julien o şaşkın, o aldırmayan halini bırakmıyordu; Mathilde hüngür hüngür ağlamaya başladı. Onu kollarının arasında sıkıp heyecanla:

– Bırak da ben işlerimizi yoluna koyayım, dedi. Bilirsin ki senden ayrılışım, gönlümün isteği ile değildir. Sen benim hizmetçinin adresi ile bana mektuplar gönder ama zarfı başka birine yazdır, ben sana cilt cilt cevaplar yollarım. Adieu! Buradan kaç!

Bu “kaç” sözü Julien'in fenasına gitti ama o yine söz dinlemedi, içinden: Ne yapalım? Yaradılışlarından! Bu insanlar, en iyi anlarında bile, karşılarındaki yaralayacak sözü bulup söylüyorlar.

Mathilde, babasının bütün ihtiyatlı davranışlarına var gücüyle direndi. Madame Sorel olacak, kocası ile beraber ya İsviçre'de yoksulca ya da Paris'te babasının yanında yaşayacak, ancak bu esas üzerinde tartışıyor, başka hiç bir şey dinlemi-

yordu. Hele çocuğunu gizli bir yerde doğurmak teklifini tamamiyle reddediyordu.

– Ben öyle bir şey yaparsam benim için iftira ile leke kapıları açılmış olur. Nikâhtan iki ay sonra kocamla yolculuğa çıkarım, oğlumu da uygun bir zamanda dünyaya getirdiğimi söylemek kolay olur.

Mathilde'in bu direnci önce öfke ile karşılanıyordu ama sonunda Marquis'nin şüpheleri uyandı. Kalbi yumuşadığı bir anda kızına:

– Al, dedi, yılda on bin lira faiz getirecek bir tahvil, bunu Julien'e gönder; ne yapacaksa çabuk yapsın, tekrar elinden almayayım.

Julien, Mathilde'in buyurmayı ne derece sevdiğini bilirdi; onun sözü yerine gelsin diye boşu boşuna kırk fersah yol almıştı: Villequier'ye gitmiş, orada çiftliklerin hesabını görüyordu; Marquis'nin o lütfu üzerine Paris'e döndü. Hemen gidip Abbe Pirard'ın yanına sığındı. Julien'in Villequier'de kaldığı günlerde M. Pirard, Mathilde'in en yaralı yardımcısı olmuştu. Marquis ne zaman sözü açsa, papaz ona, aleni nikâhtan başka herhangi bir yola başvurmanın, Tanrı yanında bir günah olacağını ispat ediyordu.

– Çok şükür, bu hususta insanların akli da dinin buyurduğuna uyuyor. Mademoiselle de La Mole'un ne kadar dikkatli bir tabiatı olduğunu biliriz, kendisinin istemediği bir işte sır saklaması nasıl umulabilir? Aleni nikâhla, düğünle işi halletmeyi istemezseniz, onun kendi dengi olmayan bir gençle sevişmiş olması daha çok dedikoduya yol açar. Her şeyi bir defada olduğu gibi söylemeli, hiçbir gizli nokta bırakmamalı, işin içinde gizem var sandırmamalı.

Marquis düşünceli düşünceli:

– Doğru. Bu şekil kabul edilince, nikahtan üç gün sonra yine bu işin sözünü etmek, yeni fikir bulmaktan âciz insanların harcı sayılır. Hükümetin ihtilâlcilere karşı büyük bir hareketinden yararlanıp işi sessizce bağlayıvermeli.

M. de La Mole'un dostlarından iki üç kişi daha, Abbe Pirard'ın fikrinde idi. Onların gözünde en büyük engel, Mathilde'in dediğinden dönmez bir kız olması idi. Fakat bütün bu mantıklı, akıllı uslu sözlerden sonra da Marquis'nin gönlü, kızını bir gün duchesse olmuş görmek umudundan bir türlü vazgeçemiyordu.

Hafızası da, hayali de, gençliğinde henüz kabil olan her çeşit dalavereler, iki yüzlülükler ile dolu idi. Onun mevkiinde bir adam zarurete baş eğsin! Yasadan korksun! Bunu bir türlü havsalasına sığdıramıyor, haysiyete uymaz bir şey buluyordu. O pek sevdiği kızının geleceği için on yıldır kurduğu gönül bağlayıcı hülyalardan uyanmak ağırına gidiyordu.

İçinden, kimin aklına gelirdi ki, yaradılışından o kadar kibirli; zekâca o kadar üstün; adımız, soyumuzla benden de fazla övünen bir kız kalksın da bunu yapsın! Fransa'nın en yüce, en ünlü soyluları onu oğullarına almak için can atıyordu! Artık tedbir medbir para etmiyor. Bu asır her şeyi altüst edecek, yıkacak, öyle bir keşmekeşe gidiyoruz ki!

XXXIV. BÖLÜM

ZARİF BİR ADAM

Vali atına binmiş giderken, içinden şunları geçiriyordu: Bir gün gelip bir bakan, başbakan, dük olmayacağımı kim söyleyebilir?.. Savaş açsam söyle ederim... Yenilik çıkarınları böyle zincire vururum...

Le Globe gazetesi

On yıllık tatlı hülyaların etkisi, değme muhakeme ile yıkılmaz. Marquis, kızmayı akıl kârı bulmuyordu ama bağışlamaya da pek yanaşmıyordu. Bazı anlar oluyor, gönlünden: Ah! bir kaza olsa da şu Julien ölüverse.. diye geçiriyordu. Marquis, kederli gönlünü böylece avutup yine en mânâsız hülyalara kendini kaptırabiliyordu. Onun bu hayalseverliği, Abbe Pirard'ın akla, mantığa uygun bütün sözlerinin tesirini hiçe indiriyordu. Bir ay geçti, görüşmeler bir adım bile ilerleme göstermedi.

Siyaset işlerinde olduğu gibi bu aile işinde de Marquis birtakım parlak görüşlere kapılıp üç dört gün bunlarla coşuyordu. O günlerde M. de La Mole bir hareket plânını, akla, hikmete uygundur diye beğenmez; akıl, hikmet sözlerini gönlünü çelen o plâna hizmet ettikleri nispette doğru bulurdu... Üç gün, bir şair ateşi, şair coşkunuğu ile uğraşp işleri bir yoluna koymak ister, dördüncü gün ise onları bir daha da hatırlamazdı.

Julien, ilk önce, Marquis'nin yavaşlıklarından telâşa düştü ama birkaç hafta sonra, M. de La Mole'un bu işte kesin bir karar olmadığını anlamağa başladı.

Madame, de La Mole da, bütün ev halkı da Julien'in, çiftlik işlerine bakmak üzere yola çıktığını sanıyorlardı; oysaki o, Abbe Pirard'ın evinde saklanmıştı, hemen her gün de Mathilde'i görüyordu; Mathilde her sabah babası ile bir saat konuşuyor ama bazen haftalar geçiyor, ikisinin de zihnini işgal eden meselenin sözünü açmıyorlardı. Bir gün Marquis:

– O adamın nerede olduğunu bilmek bile istemem; siz şu mektubu alın da ona gönderin.

Mathilde mektubu alıp okudu:

“Languedoc'taki topraklar yılda 20.600 frank getirir. 10.600 frangını kızıma, 10.000'ini de M. Julien Sorel'e veriyorum. Elbette toprakları bağışlıyorum. Notere söyleyin, iki ayrı bağışlama sözleşmesi düzenleyip bana yarın getirsin; bundan sonra da aramızda hiçbir münasebet olmayacaktır. Ah! Monsieur, siz bana bunu yapmalı mı idiniz?

Marguis de La MOLE”

Mathilde neşeli neşeli:

– Çok teşekkür ederim. Biz gidip Agen'le Marmande arasında Aiguillon şatosuna yerleşeceğiz. Oranın İtalya kadar güzel bir memleket olduğunu söylüyorlar.

Marquis'nin bu bağışı, Julien'i son derece şaşırttı. Artık eskisi gibi sert, aldırışsız bir adam değildi. Çocuğun nasıl yaşayıp büyüyeceği fikri zihnini şimdiden işgal etmişti. Bu bekletilmedik, onun gibi fakir bir adam için de hayli büyük zenginlik, Julien'in gözlerini yine yükseklere dikti. Gerek karısının, gerek kendinin yıllık gelirleri 36.000 frangı bulacaktı.

Mathilde'e gelince, gururunun bir eseri olarak hep “kocam, kocam” dediği Julien'e karşı beslediği tapınırcasına sevgi, bütün hislerini susturmuştu. En büyük, biricik gayesi nikâhını resmîleştirmekti. Kaderini, üstün bir adamın kaderine bağlamakla büyük bir akıllılık göstermiş olduğuna inanıyordu; bü-

tün günlerini bu işine sevinmekle geçiriyordu. Şahsi değer bahsi, artık onun kafasında moda olmuştu.

Hemen hemen aralıksız denebilecek ayrılık, işlerin çokluğu, aşktan söz etmeye ayrılabilcek zamanın darlığı, bütün bunlar, zamanıyla Julien'in icat ettiği akıl kârı politikanın iyi tesirlerini tamamladı. Mathilde, en sonunda gerçekten sevmeye başladığı adamı bu kadar az gördüğüne artık sinirleniyordu.

Sinirli bir anında babasına bir mektup yazdı:

“Julien'i toplumun Marquis de La Mole'un kızına arz ettiği her türlü nimetlerden üstün tuttuğumu hareketim de ispat etmiştir, itibar görmenin, gururumu okşayacak sözler işitmenin gözümde hiçbir değeri yoktur. Yakında tam altı hafta olacak, kocamdan ayrı yaşıyorum. Sizi ne kadar saydığımı artık yeter derecede gösterdim, önümüzdeki perşembe günü, baba evinden çıkıp gideceğim. Lütuflarınız bizi zenginleştirdi. Benim sırrımı, Abbe Pirard'dan başka kimse bilmiyor. Ben Abbe'nin evine gideceğim; o bizim nikâhımızı kıyar, âyinden bir saat sonra da biz Languedoc yolunu tutar, emriniz olmadan da bir daha Paris'e dönmeyiz.

Bana asıl kan ağlatan şey, bütün bunların beni de, sizi de dile düşüreceği, birtakım iğneli hikâyelere yol açacağı düşüncesidir. Bir sürü budalanın düzeceği şarkılar, yergiler üzerine bizim Norbert kabadayısı, Julien'le kavga çıkarmaya kalkmaz mı? Ben Julien'i bilirim, böyle bir şey olursa ona sözüm geçmez. Onun ruhundaki âsi halk çocuğu uyanıverir. Babacığım! Diz çöküp yalvarıyorum: Önümüzdeki perşembe M. Pirard'ın kilisesine gelip nikâhımızda bulunun. Siz bunu yaparsanız, kötü dillerin uyduracağı hikâyelerin iğnesi körleşir, biricik oğlunuzun da, benim kocamın da hayatı tehlikeden kurtulur” vs. vs...

Bu mektup Marquis'in ruhunu garip bir telâşa düşürdü. Demek ki artık bir karar vermek gerekiyordu. Bütün küçük küçük alışkanlıklar, bütün bayağı dostlar tesirlerini kaybedivermişlerdi.

Bu alışılmadık, umulmadık olay Marquis'in ruhunda, gençlik zamanı vakalarının yoğurup meydana getirdiği büyük, köklü alışkanlıkların harekete geçmesine sebep oldu. "Emigre"lik yıllarında başına gelen felâketler onu, hülya kurmayı sever bir adam etmişti, iki yıl, koskoca bir servetin zevkini, safasını sürdürdükten sonra 1790 ihtilâli onu, "emigre"liğin o ıstıraplı sıkıntılarına atıvermişti. O sert, çetin hayat, o yirmi iki yaşındaki insanın ruhunu değiştirmişti. Şimdiki büyük serveti ona pek o kadar hâkim olamamıştı; Marquis için zenginlikler ortasına otağını kurmuş demek daha doğru olurdu. Fakat ruhunu paranın kangreninden kurtarmış olan bu hayalseverlik ona başka bir çılgınca ihtiras saplayıvermişti: Kızını en yüksek asalet unvanlarından biriyle bezenmiş görmek ihtirası.

Bu son altı hafta içinde Marguis bazen bir hevese kapılıp Julien'i zenginleştirmeye kalkıyordu; yoksulluk ona gayet çirkin, şerefini lekeleyecek bir hal gibi gözüküyor, kızını bir fakir kocaya vermeyi imkânsız buluyordu; parayı atıyordu. Ertesi gün hayali büsbütün başka bir yol tutuyor, Julien bu para cömertliğinin gizli mânasını anlar, adını değiştirir, Amerika'ya göçer, Mathilde'ye bir mektup yazıp artık onun için öldüğünü söyler diye düşünüyordu... M. de La Mole o mektubu yazılmış var sayıp kızının yaratılışı üzerinde bırakacağı tesiri de göz önüne getiriyordu...

Mathilde'in gerçek olan o mektubu gelip de onu bu çocukça hülyalarından uyandırdığı gün Marquis, Julien'i öldürmek, yahut ortadan kaldırmak gibi şeyler düşündükten sonra onu, parlak bir hayat yoluna koymayı kurmuştu. Ona, toprakların-

dan birinin adını taşımasına müsaade ederek; kendisi öldükten sonra, senato üyeliğini ona bırakması olmayacak şey mi? Kayın babası duc de Chaulnes, biricik oğlu İspanya’da öldüğünden beri, unvanını Norbert’e bırakmayı arzu ettiğini kaç kere söylemişti.

Marquis içinden, Julien’in işe gayetle yeteneği bulunduğu, gözünün yılmadığı, hatta göz alıcı bir hali olduğu inkâr edilemez, diyordu... Fakat onun tabiatının özünde, korkunç bir şey görüyorum. O, herkeste bu tesiri bırakıyor, demek ki gerçekten öyle bir şey var (bu gerçek nokta, ne olduğunu kavramanın zorluğu nispetinde, ihtiyar Marquis’nin hayal sever ruhunu korkutuyordu).

Kızım geçen gün bunu çok iyi anlatıyordu (Marquis, Mathilde’nin mektubunu yırtmıştı) Julien hiçbir salona, hiçbir arkadaş takımına kapılmadı. Bana karşı kendisini koruyacak hiçbir kuvvete yaranmaya kalkmadı; ben onu bırakırsam medet umacak hiçbir yeri yok... Acaba cemiyetin bugünkü halini bilmediği için mi böyle oldu?.. Ben ona iki üç kere söyledim: Bir insan ancak kibarlar salonlarına güvenerek yükselebilir...

Hayır, hayır; onda hiçbir dakikayı, hiçbir fırsatı kaçırmayan usta, kurnaz bir papaz zekâsı yok... O, XI. Louis’in huyunda bir adam değil. Ama bir taraftan da hiç de mertçe sayılmayacak birtakım öğütlere göre hareket ettiğini görüyorum... Ne düşüneceğimi ben de şaşırdım... Acaba o öğütleri tekrar edip durması, ihtiraslarına bir set olsun diye mi? Zaten hiç şüphe götürmez bir zaafı var: Küçümsenmeye pek sinirleniyor, dayanamıyor; onu bu yanından istediğim zaman yakalarım.

“Doğru, soyluluğa dine inanır gibi inanmıyor, bize saygısı içinden gelmiyor... Bu bir kusur ama bir ruhban okullunun ruhu ancak yoksulluktan, parasızlıktan eza duyar. Oysaki Julien

büsbütün başka, her ne pahasına olursa olsun hafifsenmeye katlanamıyor.”

Kızının mektubu ile iki ayağı bir pabuca giren M. de La Mole, karar vermek zorunda olduğunu anladı. İşte asıl mesele: Julien’in küstahlık edip kızıma âşıklık göstermeye kalkması benim onu ne kadar sevdiğimi, yüz bin ecu gelirim olduğunu bildiği için midir, bunu öğrenmek gerek. Kızım öyle olmadığına yemin ediyor ama... Hayır, mons Julien, işte bu noktada ben kandırılmaya gelemem.

Gerçek, beklenilmedik bir aşk mı? Yoksa sadece güzel bir mevkiye ermek isteği, bu sıradan arzu mu? Mathilde anlayışlı, düşünceli kızdır, bende böyle bir şüphe uyanmasının Julien’in gözümde mahvolması demek olduğunu hissetti, bunun için: Onu önce ben sevdim diye itirafa kalkıştı...

Onun gibi kibirli, gururlu bir kız kendini unutup da kalksın, bir akşam bahçede onun kolunu sıksın! İnsanın tüyleri ürperiyor! Olacak şey de değil!.. Ondan hoşlandığını bildirmek istiyor idiyse, böyle maddi iltifatlara kalkışmadan da, bu kadar ayıp olmayacak bin türlü çare yok değildi ya! Özür dileyen, kendini ele veriyor demektir; Mathilde’e pek güvenemiyorum...

O gün Marquis’nin düşünceleri, bir sonuca varmak hususunda, her zamankinden ileri idi. Fakat gene huyu üstün geldi, vakit kazanmaya, kızına mektup yazmaya karar verdi. Konağın bir yanından öbür yanına böyle mektuplar yazılıyordu. M. de La Mole kızı ile tartışmaya, ona kafa tutmaya cesaret edemiyordu. Birdenbire onun söylediğine razı olup her şeyi bitirivermekten korkuyordu.

MEKTUP

“Yeniden deliliklere kalkayım demeyin; size, M. le chevalier Julien Sorel de La Vernaye için bir süvari teğmenliği beratı

gönderiyorum. Onun için ne yaptığımı görüyorsunuz. Beni sıkmayın, bana bir şey sormayın. Yirmi dört saat içinde yola çıksın, Strasburg'a, alayına gitsin. Bizim bankadan alınmak üzere de bir havale gönderiyorum; sözlerimin dinlenmesini isterim.”

Mathilde aşkından, sevincinden neredeyse çıldıracaktı; bu zaferinden yararlanmak istedi, hemen cevap yazdı:

“M. de La Vernaye, kendisine lütfedip neler yaptığınızı bilse, minnettarlıkla gelip ayaklarınıza kapanırdı. Ama babam, bu cömertliğinde beni hatırlamamış; kızınızın şerefi tehlikededir. Bir boşboğazlık, yirmi bin ecu gelirin temizleyemeyeceği, ömrümün sonuna kadar sürecektir bir leke sürebilir. Gelecek ay içinde Villequier'de, nikâhımızın herkesin içinde kıyılacağına söz vermezseniz M. de La Vernaye'ye beratı göndereyim. Bu süreyi geçirmemeniz için yalvarırım; o geçtikten sonra kızınız halkın içine ancak Madame de La Yernaye adı ile çıkacaktır. Beni o Sorel adından kurtardığınız için size ne kadar teşekkür etsem azdır, babacığım” vs. vs...

Marquis'nin cevabı, hiç de Mathilde'in umduğu gibi çıkmadı:

“Söz dinleyin, yoksa hepsini geri alırım. Titre, ihtiyatsız kız. Sizin Julien'inizin nasıl bir adam olduğunu bilmiyorum; siz, benim kadar da bilmezsiniz. Hemen Strasburg'a gitsin de doğru yoldan ayrılalım demesin. Arzularımı on beş güne kadar bildiririm.”

Bu son derece sert cevabı okuyunca Mathilde şaşıtı. Julien'in nasıl bir adam olduğunu bilmiyorum; bu söz kızı düşüncelere daldırdı; en son, gönlünde yine en büyüleyici kuruntular uyandı; fakat Mathilde bunları hep hakikat sanıyordu. Benim Julien'im ruhuna, salonların o mıymıntı üniformasını giy-

dirmedi de onun için babam onun üstünlüğüne inanmaz; oysa-ki üstünlüğünü asıl ispat eden de bu...

“Babamın bu geçici şiddetine boyun eğmezsem herkesin içinde parlayıp bir kavga çıkarması ihtimali de var; böyle bir gürültü benim kibarlar âlemindeki yerimi düşürür, Julien’e de daha az sevimli gözükebilirim. Öyle bir patırtıdan sonra.. on yıl yoksulluk çekmeli; bir erkeği sırf değeri var diye seçmek deliliği de ancak en parlak zenginlik, bollukla gülünç olmaksızın kurtulur. Babamdan ayrı yaşarsam babam yaşlıdır, beni unutabilir... Norbert sevimli, kurnaz bir kadın alır: duchesse de Bourgogne, ihtiyar XIV. Louis’nin gönlünü çelmem iş mi?..”

Mathilde söz dinlemeye karar verdi ama babasının mektubunu Julien’e göstereyim de demedi; Julien’in aksinin biridir, bir deliliğe kalkabilirdi.

Akşam Mathilde’den süvari teğmeni olduğunu öğrenince Julien son derece sevindi. Hayatı boyunca gözü yukarda olduğu, şimdi de gönlünde oğlu için uyanan ihtiras düşünülecek olursa bu sevinci pek tabii görülür. Adının değişmesi onu pek hayrete düşürdü.

“Her neyse, diyordu, romanım artık sonuna erdi, hem de bütün şerefi bana ait. Sonra Mathilde’ye bakarak ilâve etti: Kendimi bu gurur kumkumasına sevdirebildim; babası onsuz, o da bensiz yaşayamaz.”

XXXV BÖLÜM

BİR FIRTINA

Tanrım! Bana da biraz bayağılık ver!

MIRABEAU

Gönlü düşüncelere dalmış, Mathilde'in gösterdiği ateşli şefkate ancak yarı karşılık verebiliyordu. Sessiz, gamlı bir hali vardı. Asıl bu hali ile kızın gözüne büyük, tapınırcasına sevimeye layık görünüyordu. Mathilde Julien'in, gururun bilinmedik bir cilvesine kapılıp durumu altüst etmesinden korkuyordu.

Aşağı yukarı her sabah, Abbe Pirard'ın konağa geldiğini görüyordu. Julien, Marquis'nin ne gibi niyetler beslediğini, Abbe Pirard'ın sözlerinden sezmiş olamaz mı? Hem kim bilir, belki de Marquis, aklına esmiş, ona mektup yazmıştır. Böyle büyük bir bahtiyarlıktan sonra Julien'in hâlâ somurtmasına ne mâna verilebilirdi ki? Mathilde bunu kendisinden sormaya cesaret edemedi. Cesaret edemedi! Evet, Mathilde cesaret edemedi! Çünkü, o andan itibaren Julien'e karşı beslediği hisse, anlaşılmaz, beklenilmedik, yılgınlığa benzer bir şey karıştı. Paris'in hayran olduğu o aşırı medeniyeti içinde büyümüş bir kimse ihtirasa, çılgınca aşka ne kadar kapılabilirse Mathilde'in o kuru ruhu da ancak o kadar kapılmıştı.

Ertesi sabah erkenden Julien, Abbe Pirard'ın evine gitmişti. En yakın konak yerinden kiralanmış kırık dökük bir yol arabasını sürükleyen bir çift beygir de avluya girdi. Abbe Pirard homurdanarak:

– Artık size böyle araba yaraşmaz, dedi. M. de La Mole size yirmi bin frank hediye ediyor; bu parayı bir yıl içinde harcamanızı istiyor ama kendinizi elden geldiğince az gülünç etmeye çalışmanızı da tembihledi. (Bir delikanlıya bu kadar büyük para verilmesi, papazın gözünde, onu günaha sürüklemekten başka bir işe yaramazdı.)

Marquis diyor ki: M. Julien de La Vernaye bu parayı babasından aldığını söyleyecek, babasının kim olduğunu anlatmasına ihtiyaç yok. M. de La Vernaye, kendisine çocukluğunda bakmış olan Verrieresli keresteci M. Sorel’e bir hediye göndermeyi de belki uygun bulur... Bunlar Marquisnin sözü; M. Sorel’e hediye göndermek işini ben üzerime alırım. M. de La Mole’u, o iliklerine kadar jesuit Abbe de Frilair’le anlaşmaya da sonunda razı edebildim. Onun arkası bizimkinden kuvvetli çıktı. Uzlaşmamızın sözle söylenilmedik şartlarından biri de, Besançon’u elinde çeviren o adamın sizi büyük bir aile evladı diye kabul edip tanıtması olacak.

Julien heyecanını dizginleyemedi, Abbe’nin boynuna atıldı, asil bir babanın oğlu diye tanınması işine artık olmuş bitmiş gözüyle bakıyordu.

Abbe Pirard onu iterek:

– Ne çirkin şey! Bu züppe işi bencillik de ne oluyor?... Gelelim Sorel ile oğullarına; ben onlara, kendi namıma, beş yüz frank yıllık bağlarım, memnun kaldığım sürece de bu parayı her birine veririm.

Julien ağırbaşlı, azametli tavrını takınmıştı. Gayet kapalı, kendini hiçbir şeye bağlamayacak sözlerle teşekkür etti. İçinden: Yoksa, diyordu, ben sahiden bir asilzadenin, o müthiş Napolyon’un bizim dağlara sürdüğü bir soylunun nikâhsız bir kadından doğmuş oğlu muyum?...” Geçen her an bu düşünce ona daha akla yakın geliyordu. “Babama karşı duyduğum kin

de bunu ispat etmez mi?.. Babasından nefret etmek, canavar yaratılışlı kişilerin işidir; babam, gerçek babam değilse ben öyle bir canavar olmaktan kurtuldum demektir!”

Julien’in böyle kendi kendine söylenip durmasından on beş gün sonra, ordunun en parlak alaylarından biri olan on beşinci süvari alayı, Strasburg talim meydanında, savaş düzeninde dizilmişti. M. le Chevalier de La Vernaye, Alsace’ın en güzel atına, kendisine tam üç yüz altına patlayan atına binmişti. Adını bile işitmediği bir alayın kayıtlarından başka hiçbir yerde asteğmenlik etmeden doğrudan doğruya teğmen oluvermişti.

Duyguya, heyecana kapılmadığını gösteren davranışı, o sert, hemen hemen hayvanca bakışları, benzinin uçukluğu, hiçbir şeyin kaybedemediği soğukkanlılığı, daha ilk günden onu tanıtmaya başlamıştı. Aradan az bir zaman geçti, kusursuz, sınırlı nezaketi, gerek tabanca, gerek kılıç kullanmaktaki ustalığı (bu meziyetini öyle pek yapmacığa tenezzül etmeden göstermişti), hiç kimsede onunla alay etmek cesareti bırakmadı. Beş altı günlük bir tereddüt devresinden sonra alayda hemen herkes ona dostluk, iltifat gösteriyordu. Şakacı yaşlı subaylar: Bu delikanlıda her şey var, yalnız gençlik yok! diyordu.

Julien M. Chelan’a, artık son derece yaşlılık çağına gelmiş olan eski Verrieres cure’sine bir mektup yazdı:

“Ailemin beni zenginleştirmesine yol açan olayları elbette duymuşsunuzdur; bunu sevinçle karşıladığınızdan hiç şüphe etmem. Size beş yüz frank yolluyorum; bu parayı, zamanında benim de çektiğim yoksulluktan kurtulamamış olan zavallılara, zamanında bana yardım ettiğiniz gibi bugün de kendilerinden yardımınızı esirgemediğiniz fakirlere sessizce, benim adımla söylemeden dağıtmanızı rica ederim.”

Julien'in gözlerini bürüyen gurur değil, yükselme hırsı idi; ama yine de dış görünüşe aldırılmazlık etmiyordu. Atları, üniformaları, adamlarının üstü başı, bir büyük İngiliz soylusunun bile göğsünü germeye yetecek bir düzenlilik gösteriyordu. Gerçi iltimasla teğmen olmuştu; fakat o rütbeye atandığının daha ikinci günü, bütün büyük generaller gibi en geç otuzunda başkumandan olabilmek için, yirmi üçünde teğmenliği aşmak gerektiğini de hesaplamaktan geri kalmıyordu. Dünyada şandan, şöhretten, bir de oğlundan başka düşüncesi yoktu.

Julien, böyle en ateşli yükselme hırsı ile yandığı bir sırada, La Mole konağının genç uşaklarından birinin geldiğini görünce az kaldı hayretten küçük dilini yutacaktı. Bu adam Mathilde'den bir mektup getirmişti.

“Her şey mahvoldu; hemen gelin, yetişin, her fedakârlığı göze alın, izin vermezlerse kaçın, Paris'e varır varmaz beni ... sokağının numaralı evinin küçük bahçe kapısı yanında bekleyin... Ben gelir, sizinle konuşurum; belki sizi bahçeye alabilirim. Her şey mahvoldu, bana öyle geliyor ki hiçbir umut da kalmadı; ama bana güvenebilirsiniz, benim en kara günde de yine size bağlı, yine metin olduğumu göreceksiniz. Sizi seviyorum.”

Julien, birkaç dakikada albaydan izin alıp Strasburg'dan yola çıktı; fakat içini kemiren dayanılmaz merak, Metz'den öte, yine atla gidebilmesini engelledi. Bir yolcu arabasına atladı; inanılmaz bir süratle yol alıp Mathilde'in söylediği yere, La Mole konağının küçük bahçe kapısı yanına vardı. Kapı açılır açılmaz Mathilde, ayıp olur diye düşünmeden, onun kollarına atıldı. Çok şükür ki henüz sabahın beşi idi de sokakta kimsecikler yoktu:

– Her şey mahvoldu; babam, göz yaşlarıma dayanamayacağından korkarak, perşembe gecesi çekti, gitti. Nereye mi?

Kimse bilmiyor. Bu mektubu bırakmış, okuyun.

Arabada Julien'in yanına oturdu. "Her şeyi bağışlarım, lâkin sizi, zengin olduğunuz için baştan çıkarmak düşüncesini bağışlayamam. Zavallı kızım, işte hakikat bu. Size şerefim üzerine yemin ediyorum, o adama varmanıza hiçbir zaman razı olmayacağım. Fransa sınırları dışında, daha iyisi Amerika'da yerleşip oturmaya razı olursa ona yılda on bin frank veririm. Onun hakkında bilgi edinmeye çalıştım; gelen cevabı okuyun. Madame de Renal'e mektup yazıp sormamı bana o küstah, söyledi. O adama dair bir şey yazacak olursanız, bir satırını bile okumam. Paris'ten de, sizden de nefret ettireceksiniz. Bundan sonra olup biteceklerden, rica ederim, kimseye bir şey sızdırmayın. O alçak adamdan açıkça vazgeçerseniz, bir babaya kavuşursunuz."

Julien soğuk kanlılıkla sordu:

- Hani madame de Renal'in mektubu?
- İşte. Vermek için biraz hazırlanmış olmanı daha doğru buldum.

MEKTUP

"Dinin de, ahlakın da buyruklarına borçlu olduğum görev beni bu ağır işe, size bunları yazmaya mecbur ediyor; bir kimseye kötülük ediyorum ama buna, dinlenmemesi günah olacak bir vicdan buyruğuna uyararak, daha büyük bir kötülüğün önüne geçmek için katlanıyorum. Bu anda duyduğum ıstırap, görev duygusundan üstün gelmemelidir. Hakkında bütün hakikati söylememi istediğiniz adamın yaptıkları pek karışık, hatta şeref ile namus kavramlarına pek aykırı göründü. Hakikatin bir kısmını örtbas etmek daha da uygun bulundu; gerek ihtiyat, gerek din öyle buyuruyordu. Fakat mademki onun içyüzünü öğrenmek istiyorsunuz, bildiğimi sizden gizlememek borcumdur. O adamın davranışı, benim anlatabileceğimden de

daha çirkindir. Hem yoksul, hem de gözü aç olduğu için, zayıf, zavallı bir kadını baştan çıkararak kendine bir mevki edinmek, meydana çıkmak istedi.

M. J'nin din, iman tanımadığını da ilâveye mecbur olduğumu da söylemek boynumun borcudur. Elimi vicdanıma koyup düşününce, o adamın girdiği evde başarılı olmak için, kullandığı çarelerden birinin o evde en çok sözü geçen kadını baştan çıkarmak olduğuna kanaat getirmeye mecburum. Biricik arzusu evin efendisini de, parasını da ele geçirmektir fakat çıkarını kollamaz gibi gözükerek, birtakım roman cümleleri okuyarak bu arzusunu gizler. Bu evden çıkınca da orayı felâket, vicdanları ebedî azaplar içinde bırakır” vs. vs.

Yer yer göz yaşları ile yarı silinmiş olan bu gayet uzun olan mektup, Madame de Renal'in kendi eli ile yazılmıştı; hatta her zamankinden daha fazla özenle kaleme alınmıştı. Julien onu okuduktan sonra:

– Doğrusu M. de La Mole'a bir şey demeye dilim varmaz, dedi; haklı; doğrusu ihtiyatlı hareket ediyor. Hangi baba kal-kar da kızını öyle bir adama verir? Adieu.

Julien arabadan atlayıp sokağın başında bıraktığı yol arabasına bindi. Mathilde'i unutmuş gibi gözüküyordu; kız onun arkasından gideyim dedi ama dükkâncılar birer birer kapılarının önünde gözükmeye başlamışlardı, hepsi de onu tanırlardı, bunun için hemen bahçeye girmeye mecbur oldu.

Julien Verrieres'e hareket etmişti. Bu hızlı gidiş arasında Mathilde'e mektup yazmayı tasarlamıştı ama kâğıdın üzerine okunmaz birtakım çizgilerden başka bir şey yazmasına imkân yoktu. Verrieres'e bir pazar sabahı vardı. Derhal silâhçı dükkânına koştu; silâhçı onu yeni parlak mevkiinden dolayı kut-luladı. Memlekette herkes ondan söz ediyordu. Julien, bir çift

tabanca istediğini ona güç belâ anlatabildi. Sonra silâhçıya tabancaları doldurttu.

Kilisenin çanı üç defa çalmıştı; Fransa köylerinde çeşit çeşit sesler çıkardıktan sonra böyle üç defa vurması Pazar ayininin başladığını haber verir.

Julien Verrieres'in yeni kilisesine girdi. Binanın yukarıdaki bütün pencereleri al perdelerle kapatılmıştı. Julien, Madame de Renal'in oturduğu sıranın birkaç adım arkasında idi. Ona baktı, ateşli bir imanla dua ettiğini gördü. Bir düşüncesini gerçekleştirmek arzusundan vazgeçer gibi oldu. "Yapamam, di-yordu; buna maddeten imkân yok."

O sırada duayı okuyan genç papaz, "elevation" çanını çaldı. Madame de Renal başını eğdi, bir an başı, atkının kıvrımları arasında gizli kaldı. Julien artık onu deminki gibi iyi göremiyor, hâtıraları deminki canlılıkla uyanmıyordu; bir el ateş etti, değdiremedi; bir daha ateş etti, kadın düştü.

XXXVI. BÖLÜM

İŞİN ACIKLI YÜZÜ

Sakın ha, benim zaaf göstereceğimi ummayın.
Ben öç aldım. Ölümü hak ettim, işte karşınızdayım.
Benim için Tanrı'dan rahmet dileyin.

SCHILLER

Julien durduğu yerde kalakaldı, gözleri görmez olmuştu. Biraz kendine gelince baktı, kilisedekiler kaçışıyorlardı; papaz da mihraptan uzaklaşmıştı. Julien, bağırsarak kapıya doğru giden birkaç kadının ardı sıra, oldukça ağır adımlarla yürümeye başladı. Ötekilerden daha çabuk kaçmak isteyen bir kadın onu hoyratça itti; Julien düştü. Ayağı, halkın kaçarken devirdiği bir iskemleye takılmıştı; ayağa kalkacağı sırada ensesinin sıkıldığını hissetti; onu, büyük üniformasını giymiş bir jandarma tutuklamaya gelmişti. Mekanik bir surette elini tabancalarına götürdü ama bir iki jandarma kollarından yakaladı.

Hapishaneye götürdüler. Bir odaya soktular, ellerine kelepçe vurup yalnız bıraktılar; üzerinden kapıyı iki defa kilitlediler; bütün bunlar gayet çabuk olmuştu, Julien bütün bu olan bitenlere hiç aldırış etmemişti. Kendine gelince:

– Artık olanlar oldu ... Evet, on beş gün sonra giyotin ... O zamana değin kendimi burada öldürmek de var.

Düşüncesi bundan pek öteye gidemiyordu; başı sanki şiddetle sıkılıyor gibi idi. Bir tutan mı var diye dönüp baktı. Birkaç dakika sonra derin bir uykuya dalmıştı.

Madame de Renal'in yarası öldürücü bir yara değildi, ilk kurşun şapkasını delmişti; dönerken ikinci kurşunu yedi. Bu

kurşun omzuna gelmiş, kemiği kırmış fakat şaşılacak şey! Yine sıçrayıp gotik sütunlardan birine çarptıktan sonra da koca bir taşı da yerinden oynatmıştı.

Yarayı uzun süren, bir hayli sızlatan bir yıkamadan sonra, ağırbaşlı operatör Madame de Renal'e: "Kendim yaşayacağımdan ne denli eminsem sizinkinden de o denli eminim" deyince kadıncağыз çok çok üzöldü. Çoktandır ölümlü gerçekten istiyordu. Son zamanlardaki "confesseur"ünün emriyle M. de La Mole'a yazdığı mektup, pek sürekli bir üzüntünün mecalsiz bıraktığı o kadıncağıza, son darbeyi indirmişti. Bu çektiğı üzüntü, Julien'den ayrı olmaktan ileri geliyordu; ama kendisi onun adını vicdan azabı koymuştu. Dijon'dan yeni gelmiş olan genç, faziletli, imanlı papaz, işin aslını sezmişti.

Madame de Renal: Böyle ölmek, mademki kendi kendimi öldürmek değildir, bir günah olmaz! diyordu. Ölümlüme sevindiğim için Tanrı kusuruma bakmaz... Böyle düşünüyor, fakat: "Hele Julien'in eli ile ölmek, bu dünyada bahtiyarlıkların en büyüğü olur" demeye dili varmıyordu. Operatörden, haberi alır almaz hemen üşüşmüş ahbaplardan kurtulduktan sonra hizmetçisi Elisa'yı çağırtdı. Bir hayli kızararak:

– Zindancı, ödlele bir adamdır. Benim hoşuma gider sanarak hiç şüphesiz ona kötü davranır ... Bunu düşündükçe içim içime sığmıyor. Kendiliğinizden akıl etmiş gibi onu görmeniz, eline şu paketi sıkıştırırsanız olmaz mı? İçinde birkaç lira var. Ona söyleyin, kötü muamele etmek, dinimizde günahdır... Ama sakın ha kendisine para gönderildiğini söyleyeyim demesin.

Bu anlattığımız konuşma sayesinde ki Julien, Verrieres zindancısından insanlık gördü; zindancı yine, M. Appertle karşılaşınca beti benzi attığını gördüğümüz, hükümetin sadık kölesi M. Noiroud idi.

Hapishaneye, Julien'i sorguya çekmek üzere bir yargıç geldi. Pek çalımlı, böbürlenmiş bir hali vardı; Julien onun, yeğenlerinden biri için bir tütün bayiliğini istediğini bilirdi. Bu aşağı insanla karşılaşmak Julien'in cesaretini kırıp içine ıstırap verdi.

– Ben, dedi, önceden tasarlayarak öldürdüm; tabancaları falan silâhçıdan aldım, ona doldurttum. Ceza kanununun 1342'nci maddesi açıktır, ben ölümü hak ettim, ölüme hazırım.

Böyle bir cevapla karşılaşınca şaşırıp kalan yargıç sorguları çoğaltarak Julien'i, vereceği cevaplarda yanıltmaya çalıştı. Julien gülümseyerek:

– Görüyorsunuz, arzu edebileceğiniz kadar suçlu olduğumu itiraf ediyorum. Üzülmeyin, monsieur, peşine düştüğünüz av, elinizden kaçmayacaktır. Ceza vermek zevkini tadacaksınız. Beni huzurunuzdan affediniz...

Yargıç çekildikten sonra Julien içinden: Görülecek can sıkıcı bir iş daha var, dedi; Mademoiselle de La Mole'a bir mektup yazmalı. Mektubunda şöyle diyordu:

“Öcümü aldım. Ne yazık ki adım gazetelere geçecek ve ben de dünyadan kim olduğumu belli etmeden gidemeyeceğim; bunun için bağışlamanızı rica ederim, iki ay sonra ölmüş olacağım. Aldığım öç de, sizden ayrılmak ıstırapı kadar acı oldu. Bu andan itibaren bir daha adınızı ne anacak, ne de yazacağım. Benden hiç kimseye, hatta oğluma bile söz etmeyin. Hâtırama gösterilecek en büyük saygı, adıma hiç ağza almamaktır. Ben, insanların çoğunun gözünde, bayağı bir katil sayılacağım...

Böyle bir anda izin verin de gerçeği açıklayayım, beni unutturursunuz. Hiç kimseye anlatmamanızı salık verdiğim bu felâket, yaradılışınızda bulunan hayal severliği, macera arzusunu birkaç yıl için tatmin etmiş olacaktır. Siz, Orta çağ kahraman-

ları ile yaşamak üzere yaratılmış bir insansınız; siz de onlar gibi metanetiniz olduğunu gösterin. Çocuğu dünyaya getirmeniz gizli olsun da adınızı lekelemesin. Takma bir ad kullanın, kimseye sırrınızı açmayın. Gerçek bir dostun yardımına ihtiyacınız varsa, size Abbe Pirard'ı bırakıyorum. Başka hiç kimseye, hele Luz Caylus gibi sizin sınıfınızdan adamlara bir şey söylemeyin.

Ben öldükten bir yıl sonra M. de Croisenois'ya varınız; bunu sizden rica ediyorum, kocanız olmak sıfatıyla emrediyorum. Bana mektup yazmayın, cevap vermem. Bana öyle geliyor ki İago gibi kötü insan değilim ama yine de onun gibi söyleyeceğim: From this time forth I never will speak word. (Ne konuştuğum, ne de yazdığım görülecek; son sevgilerim gibi son sözlerimi de size sunmuş olacağım.) J. S.”

Bu mektubu gönderdikten sonradır ki Julien, biraz kendine gelip, ilk defa olarak üzüntü duymaya başladı. Yükselme ihtirası ile kurduğu hayallerin her birini: “Öleceğim” sözü, bu acı söz gönlünden birer birer koparıyordu. Ölüm, yalnız ölüm olarak, onun gözünde çirkin, korkunç bir şey değildi. Bütün hayatı, felâkete uzun uzun bir hazırlık olmamış mıydı? Felâketlerin en büyüğü sayılanını da elbette aklına getirmişti.

İçinden: Ne oluyor! dedi, altmış gün sonra kılıç kullanmakta gayetle usta bir adamla düello edecek olsam, yüreksizlik gösterip de hep o günü mü düşüneceğim? Hep yürek çarpıntısı mı çekeceğim? Bir saatten fazla vaktini bu hususta kendinin nasıl bir adam olduğunu anlamaya çalışmakla geçirdi. Ruhunun sesini iyice dinledikten, hakikat onun gözleri önüne, hapishane-nin sütunlarından biriymiş gibi açıkça dikildikten sonra aklına vicdan azabı geldi.

Niçin vicdan azabı çekecekmişim? Bana öylesine ağır hakaret edildi ki, ben de öldürdüm, kafamın kesilmesini hak ettim

ama işte o kadar. Ben insanlarla hesabı gördükten sonra kimseye bir borcum yok; ölümümde utanılacak bir tek şey varsa o da şekli. Doğrusu bu da, Verrieres burjuvalarının beni aşağı görmeleri için yeter de artar bile; fakat fikir bakımından o şeklin ne değeri olabilir ki! Verrieres burjuvaları gözünde itibar kazanabilmem için bir yol var: Giyotine doğru yürürken halka altın serpmek! Böylece benim ölümüm, onların kafasında, altın para fikri ile birleşir de gözlerine şaşaalı gözükür.”

Julien böyle düşünüp besbelli bir hakikat olduğuna kanaat getirdikten sonra, artık bu dünya üzerinde yapılacak hiçbir işim kalmadı! deyip derin bir uykuya daldı. Akşam dokuza doğru yemeği getiren zindancının gürültüsü ile uyandı.

– Verrieres’de ne diyorlar?

– Monsieur Julien, bana şu işimi verdikleri gün kralın sarayında istavroz önünde ettiğim yemin, susmamı buyuruyor.

Susmasına susuyordu ama yine de çıkıp gitmiyordu. Zindancının bu adi ikiyüzlülüğünü seyretmek Julien’i pek keyiflendiriyordu, içinden: Bana vicdanını satmak için beş frank ister, dedi, bele biraz bekletelim. Zindancı yemeğin sonuna kadar bekledi ise ile Julien yine onu söyletmek için para teklifine yeltenmedi. Sonunda herif, yapmacık, yaltaklanır bir eda ile:

– Monsieur Julien, dedi, size karşı beslediğim dostluk beni söylemeye mecbur ediyor; bundan adalete zarar gelebileceğini, sizin savunmanızı hazırlamanıza yararı dokunacağını söylüyorlar ama... Siz iyi kalpli bir adamsınızdır, Monsieur Julien, Madame de Renal’in iyileştiğini öğrenmek elbette sizi memnun eder.

Julien masanın başından fırladı, aklı başından gitmiş gibi idi; âdeta bağırarak:

– Nee? Ölmedi mi?

– Nasıl? Bilmiyor muydunuz?

Zindancı bunu söylerken afallamış gibi idi fakat yüzünde, tatmin edileceğini uman bir tamahkârlık gülümseyişi vardı:

– Operatöre biraz bir şey verseniz pek iyi olur; yasanın, adaletin emrine göre onun bir şey söylememesi gerekirdi. Ben size iyilik olsun diye onun evine gittim, o da hepsini anlattı...

Julien sabırsızlanmıştı, herifin üzerine yürüyerek sordu:

– Yani yara öldürücü değil miymiş? Doğru söylemezsen, seni gebertirim.

Altı ayak uzunluğunda dev gibi bir adam olan zindancı korkup kapıya doğru geri geri çekildi. Julien, bu tuttuğu yolun hakikati öğrenmek için doğru yol olmadığını gördü, yerine oturup M. Noiroud'nun önüne bir altın fırlattı. Herifin sözlerini dinleyip Madame de Renal'in yarasının öldürücü olmadığına içine kanaat geldikçe Julien gözlerinin yaşardığını hissediyordu. Birdenbire bağırdı:

– Hadi çıkın!..

Zindancı itaat etti. Kapı kapanır kapanmaz Julien: Ulu Tanrım! deyip diz üstü düştü; gözlerinden sıcak sıcak yaşlar dökülüyordu. Hayatının en yüce heyecanını duyduğu o anda, Tanrı'ya gerçekten imanı vardı. Papazların sahtekârlığına ne bakayım? diyordu; onlar Tanrı fikrinin hakikatına, ululuğuna bir leke sürebilir mi?

Julien ancak o zaman, işlediği suç için vicdan azabı duymaya başladı. Paris'ten Verrieres'e hareket ettiğinden beri, bütün vücudunu saran bir sinir, bir yarı delilik buhranı içinde idi; bu hal de, bir tesadüf eseri olarak, ancak o anda geçmiş, umutsuzluğa düşmesine meydan vermemişti.

Gözyaşları soylu bir kaynaktan doğuyordu; ölüm cezasına çarpılacağından hiç şüphesi yoktu.

“Demek ki o yaşayacak! diyordu... Beni bağışlayıp sevmek için yaşayacak...Oh be!”

Ertesi sabah geç vakit zindancı gelip onu uyandırdı:

– Doğrusu çok sağlam yüreğiniz varmış! dedi. İki defa geldim ama sizi uyandırmak istemedim. Size cure'miz M. Maslon en iyisinden iki şişe şarap gönderdi.

Julien:

– Ne? dedi, o kerata hâlâ burada mı?

Zindancı sesini kısarak:

– Evet, monsieur; ama bu kadar hızlı konuşmayın, duyulursa size bir kötülük gelebilir.

Julien keyifli keyifli güldü:

– Yahu, be! bana bundan sonra ancak bir kötülük gelebilir, o da sizin böyle dostluk, insaniyet göstermekten vazgeçmeniz... Ama mükâfatını göreceksiniz.

Bu son sözü emreder gibi bir tavırla söylemişti. O tavrının bir yüksekte atma olmadığını da, para vererek ispatladı. M. Noiroud, Madame de Renal hakkında ne öğrendi ise yeniden birer birer anlattı; ama Mademoiselle Elisa'nın geldiğinden hiç mi hiç söz etmedi.

O herif, bir adamın olabileceği kadar aşağı, iradesiz bir insandı. Julien'in aklına bir şey geldi: Bu biçimsiz dev olsa olsa üç dört yüz frank alır, hapisyanede topu topu kaç kişi bulunuyor ki! Benimle beraber İsviçre'ye kaçmaya razı olsa ona on bin frank verebilirim... Ama kendisini aldatmak istemediğime inandırmak zor. O kadar alçak bir yaratıkla uzun uzun konuşmak zorunda olmanın tasavvuru bile Julien'i iğrendirdi; başka şeyler düşünmeye başladı.

Akşam artık o işe zerre kadar imkân kalmamıştı. Gece yarısı bir yolcu arabası geldi. Julien'i aldı. Yol arkadaşları olan jandarmalardan pek memnun kaldı. Sabahı, Besançon hapisyane-

sine varınca lütfedip onu, gotik bir kale burcunun en üst katına yerleştirdiler. Julien kalenin mimarisine bakıp XIV. yüzyıl yapısı olduğuna hükmetti; zarafetine, inceliğine hayran oldu. Kuytu bir avlunun ta dibinde, iki duvar arasındaki dar bir aralıktan, seyrine doyum olmayan görkemli bir manzaranın bir parçası görülebiliyordu.

Ertesi gün sorguya çekildi, sonra birkaç gün rahat bırakıldı. Ruhu sakindi, işi ona gayet sade gözüküyordu. Mademki öldürmek istedim, öldürülmem gerek, demekten de kendini alamıyordu. Lâkin buna uzun zaman akıl yormadı. Muhakeme, halk arasına çıkma, kendini savunma, bütün bunlar ona küçük birer sıkıntı, birtakım iç sıkıcı tören gibi gözüküyor, günü gelsin de o vakit düşünürüz diyordu. Öleceği ana da daha fazla bir değer verdiği yoktu: Hele bir karar verilsin, sonra düşünürüz... Hayat onun için hiç de iç sıkıcı değildi; her şeye yeni bir gözle bakmaya başlamıştı. Artık gözü yükseklerde değildi. Mademoiselle de La Mole'u düşündüğü de pek seyrekti. Vicdan azabı zihnini daha çok meşgul ediyordu; hele, bu yüksek kulede kartal sesinden başka hiçbir şey duyulmayan geceler, Madame de Renal'in hayali gözlerinin önünde beliriliyordu!

Onu öldürecek şekilde yaralayamadığından ötürü Tanrı'ya şükr ediyordu. İçinden: Tuhaf şey! diyordu, M. de La Mole'a yazdığı mektupla benim gelecek bahtiyarlığımı kökünden mahvettiğini sanmıştım; oysaki o mektup yazılalı daha on beş gün olmadı, o zaman zihnimde kurduklarımın biri bile aklıma gelmiyor... Vergy gibi dağlık bir memlekette rahat rahat yaşayabilmek için yılda iki üç bin lira geliri olmak... O zaman ben bahtiyarmışım da bahtiyarlığımdan da haberim yokmuş!

Zaman zaman da, iskemlesinden birdenbire fırlıyordu. Madame de Renal'i öldürecek surette yaralamış olsaydım kendi-

mi vururdum... Onun ölmediğinden emin olmasam kendi kendimden iğreneceğim.

“Kendimi öldürmek” işte bütün mesele bu ya! diyordu. Şekil hususunda çöp atlamaktan korkan, zavallı zanlıya çullanan, nişan alabilmek için en iyi vatandaşı bile astırabilecek o yargıçlar... Kendimi öldürsem onların ellerinden, il gazetelerinin belagat örneği diye gösterdiği dili bozuk küfürlerinden kurtulmuş olurum.

Daha yaklaşık beş altı hafta yaşayabilirim... Kendimi öldürmek ha! Birkaç gün düşündükten sonra: Hayır, hayır! dedi, Napolyon kendini öldürmedi...

Üstelik hayat bana tatlı geliyor; burası rahat yer. Gülerek ekledi: Burada baş ağrıtabilecek adam yok! Sonra oturup Paris'ten getirtmek istediği kitapların adlarını yazdı.

XXXVII. BÖLÜM

KALE BURCU

Bir dostun mezarı
STERNE

Koridordan büyük bir gürültü işitti; o saatte, kimse onun odasına gelmezdi; kartal bağırarak kaçtı, kapı açıldı, yaşlı cure Chelan, elinde sopası, titreye titreye Julien'in kollarına atıldı.

– Ah! Ulu Tanrı'm! Nasıl olur, yavrum... Hayır, sana yavrum değil, canavar demeliyim.

Zavallı yaşlı adam başka hiç bir şey söyleyemedi. Julien onun düşmesinden korkuyordu. Kolundan tuttu, götürüp bir iskemleye oturttu. Bir zamanlar güçlü kuvvetli bir adam olan Abbe Chelan'ın felek belini bükmüştü. Julien ona bir baktı, gördüğü eski M. Chelan'ın ancak bir gölgesi idi.

Papaz soluklandıktan sonra:

– Strasbourg'dan yazdığınız mektup ile Verrieres yoksullarına gönderdiğiniz mektup daha iki gün önce elime geçti. Liveru dağında, yeğenim Jean'ın evinde oturuyorum, oraya getirmişler. Felâketi dün haber aldım...Aman Tanrı'm! Bu iş nasıl oldu?

Yaşlı adam artık ağlamıyordu; sanki artık kafası durmuştu; sanki mekanik bir surette:

– O beş yüz frangın size lüzumu olur, dedi, getirdim.

Julien:

– Benim sizi görmekten başka bir şeye ihtiyacım yok, mon pere, dedi. Fazlasıyla param var.

Fakat onun ağzından anlaşılır bir cevap alamadı. M. Chelan ara sıra ağlıyor, yanaklarından yaşlar sessiz sessiz aşağı akıyordu; sonra gözünü kaldırıp Julien'e bakıyor, ellerini onun öptüğünü görünce sersemleşir gibi oluyordu. Bir zamanlar pek canlı olan, en soylu duyguları kuvvetle dile getiren o yüz şimdi büsbütün durgun, gözler ise fersizdi. Biraz sonra bir köylü gelip yaşlı adamı götüreceğini söyledi. Julien:

– Onu yormak doğru olmaz, dedi.

Julien o adamın, M. Chelan'ın yeğeni olduğunu anladı. İhtiyarı görmek onu gayet acı, göz yaşlarına bile müsaade etmeyecek derecede acı bir üzüntüye sürüklemişti. Her şeyi, teselli bulmaz bir surette hüzünlü görüyordu; sanki göğsündeki kalp değil, bir buz parçasıydı. Kurşunu attıktan sonra en çok ıstıraplı an, işte o an oldu. Ölümü, hem de bütün çirkinliği ile görmüştü. Bütün ruh yüceliği gösterebilmek umutları, fırtınanın sürdüğü bir bulut gibi dağılmıştı.

Bu ıstıraplı durum saatlerce sürdü, insanın ruhu zehirlendi mi, ancak maddi ilaçlar, bir de Champagne şarabı ile geçer. Julien bu gibi devalara başvurmayı kendisi için bir alçaklık sayardı. Dar kule hücrelerinde bir aşağı, bir yukarı dolaşmakla geçirdiği o berbat günün akşamı: Ben de ama deliyim! dedi. Ben herhangi bir kimse gibi ölecek olsam, o ihtiyarı görmekle bu kadar büyük bir hüznün duymamın bir manası olurdu; ama genç yaşında, ani bir şekilde ölmek beni o derece ihtiyarlığa düşmekten koruyacak.

Bu düşünceler işe yaramadı, kendinde bir yüreksizlik, kendi kendine bir acıma hissetti. Kısacası ihtiyarın gelmesi onun için bir bahtsızlık oldu. Artık Julien'de sertlik, yücelik, o Romalı yılmazlığı kalmamıştı; şimdi ölümü daha yüksekte görüyor, eskisi gibi kolay bir şey sayamıyordu.

İşte bu benim termometrem olacak. Ben bu akşam, giyotine gitmek için lazım olan cesaretin on derece aşağısındayım. Bu sabah, bende o cesaret vardı. Ama ne çıkar! Asıl lazım olduğu gün o cesareti göstereyim, yeter. Bu termometre fikri hoşuna gidip sonunda avunabildi. Ertesi sabah uyandığında bir gün önceki halini hatırlayıp utandı. Bahtiyarlığım, gönlümün rahatı tehlikede, dedi. Savcıya bir mektup yazıp yanına kimsenin bırakılmamasını rica etmeyi düşündü. Ya Fouque, dedi. Besançon'a gelmeye kalkar da buraya kabul olunmazsa çok üzülür!

Fouque'yi belki iki aydır düşünmez olmuştu. Strasbourg'da iken üniformanın yakasından başka hiçbir düşündüğüm yoktu; budala gibi bir şey olmuşum. Fouque zihnini hayli meşgul etti, gönlünü de hayli rikkate getirdi. Hücresinde sinirli sinirli dolaşıyordu. Ölüm seviyesinin yirmi derece aşağısına düştüm... Bu zaaf artarsa kendimi öldürmek daha hayırlı olacak. Ben ölüm karşısında yüreksizlik gösterirsem Abbe Maslonların, Valenodların keyfine sınır olmaz!

Fouque geldi; o basit, o temiz yürekli adamcağız kederinden çılgına dönmüştü. Biricik düşüncesi, o da düşünebildiği zamanlar, varını yoğunu satarak zindancıyı elde etmek, Julien'i kaçırtmaktı. Ona uzun uzun, M. de Lavalette'in hapisten nasıl kaçtığını anlattı.

Julien:

– Ama sen beni üzüyorsun; M. de Lavalette suçsuzdu, bense suçluyum. Sen, istemeden bana bu farkı hatırlatıyorsun...

Sonra birdenbire karşısındakini incelemek, onun sözlerine aldanıvermekten kaçınmak huyu uyanıp sordu:

– Sahi mi? Bütün malını satmaya hazır mısınız?

Fouque, zihnini saran düşüncenin dostuna da uygun görüldüğünü sanıp sevinerek ona, mallarının her birinin kaçta satı-

labileceğini, tahminde en çok yüz frank yanılarak, uzun uzun anlattı.

Julien içinden: Bir köylü mal sahibinin böyle bir dostluğa kalkması doğrusu çok büyük, çok güzel şey! dedi. Dışından tırnağından artırdı; onun pintiliklerini, pazarlıklarını gördükçe benim yüzüm kızarırdı; şimdi bunların hepsini bana feda ediyor! La Mole konağında gördüğüm, Rene'yi okuyan mahalle-bici çocuğu bayların hiçbirinde o gülünçlükler yoktur; fakat daha paranın kıymetini bilmeyecek derecede genç olanlarını bir yana bırakalım, o züppe Parislilerden hangisi böyle bir fedakârlığı göze alabilir? Göze alabilecek olanlar da parayı kendileri kazanmamış, bir mirasa konmuştur.

Julien'in gözünde artık Fouque'nin bütün Fransızca yanlışları, bayağılıkları siliniverip kaybolmuştu, onun kollarına atıldı. Taşra ile Paris'i kıyaslamadan taşranın bu kadar şerefle çıkması belki hiç görülmemiştir. Dostunun gözlerinde bir an parlayan coşkunuğu görünce Fouque'nin ağzı kulaklarına varmıştı; Julien'in kaçmaya razı olduğunu sandı.

Böyle bir kalp yüceliğine şahit olmak Julien'e, M. Chelan'la karşılaşmanın kaybettiği ruh kuvvetini geri verdi. Henüz pek gençti; fakat, bana kalırsa, onda iyilik cevheri vardı, insanların çoğu genç yaşta yufka yüreklidir de sonradan işi kurnazlığa vurur; oysaki Julien yaşlandıkça kalbi sevgiye, merhamete açılacak, herkese, herşeye karşı gösterdiği o delice güvensizlikten kurtulabilecek bir adamdı... Ama onun yaratılışı hakkında böyle boş tahminlerde bulunmk neye yarar?

Julien'in işi kısa kesmek için bütün gayretlerine, her gün: Ben tasarlayarak öldürdüm, hiç olmazsa öldürmeye kalkıştım, diye tekrarlamasına rağmen sorguya çekilmesi sıklaşıyordu. Yargıç usule, nizama son derece bağlı bir adamdı. Julien'in itirafları, onun sorgularını hiç de kısaltmıyordu; hâkim bu işi

bir onur meselesi yapmıştı. Kendisini pis, korkunç bir zindana atmak istediklerinden, ancak Fouque'nin girişimleri sayesinde bundan kurtulup yerden yüz seksen basamak yüksek, güzel odasında kalabildiğinden Julien'in hiç haberi olmadı.

Kışlık odunlarını Fouque'ye ısmarlayan önemli kişiler arasında abbe Frilair de vardı. Temiz yürekli oduncu ne yapıp edip o kudretli piskopos yardımcısının huzuruna vardı. M. de Frilair, Julien'in meziyetlerine, papaz okuluna yaptığı hizmetlere kendisinin de değer verdiğini, onu yargıçlara tavsiye edeceğini söyleyince Fouque'nin ne denli sevindiğini anlarsınız. Dostunu kurtarabileceği umuduna düştü de kapıdan çıkarken yerlere kadar eğilerek piskopos yardımcısı cenaplarından, pazar günü kiliseye gelecek yoksullara, suçlunun temize çıkmasına dua etmeleri için on altın dağıtmasını rica etti.

Fouque, çok yanlış bir yol tutmuştu. M. de Frilair, bir Valenod değildi. Reddetti, dahası o iyi köylüye, parasını saklamasının çok daha doğru olacağını anlatmaya çalıştı. Tedbirsizlik etmeden daha açık söylemenin imkânsız olduğunu görünce ona bu parayı yoksulluk içinde kıvranan mahpuslara dağıttırmasını salık verdi.

M. de Frilair içinden: Bu Julien de ne tuhaf bir adam, diyor-du; yaptığı iş anlaşılmaz şey, hâlbuki benim için hiçbir şey anlaşılmaz kalmamalıdır... Bakalım, belki onu din uğrunda kendini fedaya razı olmuş bir adam diye gösterebiliriz... Herhalde ben bu işin içyüzünü öğrenirim de Madame de Renal'i yıldırım için elime bir fırsat geçmiş olur; o kadının bize pek itibar ettiği yoktur, hele benden nefret eder... Belki bu işte M. de La Mole ile şöyle şanla, şerefle barışmak çaresi de bulunur, marquis o küçük ruhban okulluyu pek seviyor.

M. de La Mole ile M. de Frilair arasındaki uzlaşma sözleşmesi birkaç hafta önce imzalanmıştı; abbe Pirard. Besan-

çon'dan ayrılmadan Julien'in doğuşunda birtakım sırlar olduğundan söz etmişti, işte tam o gün o zavallı da Verrieres kilisesinde Madame de Renal'i öldürmeye kalkıştı.

Julien'in, ölmeden önce başına gelmesinden korktuğu bir tek belâ vardı, o da babasıyla karşılaşmaktı. Yanına kimsenin bırakılmaması için savcıya bir mektup yazmak fikrini Fouqu-e'ye açtı. Bir insanın, hem de öyle bir halde, babasını görmek istememesi, bunu bir belâ sayması, oduncunun, çokluğun saydığı duygulara bağlı, saf kalbine pek ağır geldi.

Dostuna karşı birçok kimsenin neden o kadar ateşli bir kin beslediklerini anlar gibi oldu. Ama yine, felâkete saygı göstermek gerektir diye, bu duygularını açıkça anlatmaktan sakındı. Soğuk bir tavırla şöyle dedi:

– Öyle sanıyorum ki, böyle bir emir verilse bile baban için yine izin çıkar.

XXXVIII. BÖLÜM

KUDRET SAHİBİ BİR ADAM

Girişimlerinde ne denli esrar var!
Boyu bosu ne denli ince! Acaba kim ola ki?
SCHILLER

Kulenin kapıları ertesi sabah erkenden açıldı. Julien uykusundan sıçrayarak uyandı.

– Oldu olacaklar, gördün mü! Mutlaka, babam gelmiştir. Ne tatsız iş!

Hemen o anda içeriye, köylü giyimli bir kadın girip Julien'in kollarına atıldı; Julien onu birdenbire tanıyamamıştı. Bu gelen kadın, Mademoiselle de La Mole'du.

– Hain, senin nerede olduğunu mektubundan öğrendim. Senin cinayet dediğin fakat bu göğsün içinde çarpan kalbin büyüklüğünü gösteren asilce bir öç alma olan hareketini ancak Verrieres'de haber aldım...

Julien, Mademoiselle de La Mole'a karşı bir soğukluk, henüz kendi kendisine de açıkça itiraf etmediği bir soğukluk duymaya başlamıştı; buna rağmen onu yine de pek güzel buldu. Kızın o hareketinde, o sözlerinde, küçük, bayağı bir ruhun göze alabileceğinden çok üstün olan o cesaretinde, çıkarı ayak altına alan soylu bir duygu bulunduğunu görmemek, bunu takdir etmemek mümkün müydü? Julien yine bir kraliçe sevdiğini sandı, biraz sonra da hem düşünce, hem deyişinde, eşi az bulunur bir asillikle:

– Geleceğin ne olacağını açıkça görür gibiydim. Sizi ölümden sonra, kocası ölmüş bir kadın diye M. de Croisenois

ile evlendiriyordum. O dilber dulun yüksek fakat biraz hayal sever ruhu, kendisinin büyük saydığı garip, kanlı bir olaydan sonra, herkes gibi ihtiyatlıca harekete razı olacak, genç marquis'nin de pek gerçek olan meziyetini takdir etmek lütfunda bulunacaktı. Siz, herkesin bahtiyarlık dediğini, itibar görmeyi, zenginlikleri, toplumda yüksek mevki edinmeyi kendiniz için de bahtiyarlık saymağa katlanacaktınız. Ama, sevgili Mathilde'im, Besançon'a geldiğiniz duyulacak olursa M. de La Mole'ün yüreğine iner, ben de işte bu suçumu mümkün değil başışlayamam. Benim yüzümden zaten çok üzüldü! Hem sonra, konağa gelen akademi üyesi: M, de La Mole koynunda yılan besledi, der.

Mademoiselle de La Mole, yarı kızgın, yarı öfkeli:

– Doğrusu, bu derecede soğukkanlıca bir muhakeme, böyle bir gelecek endişesiyle karşılaşacağım hiç aklıma gelmemişti. Bizim femme de chambre da sizinkine yakm bir ihtiyatlılık gösterdi de kendi adına bir yol tezkeresi çıkarttı; ben Madame Michelet adı ile yola çıktım.

– Madame Michelet benim yanıma öyle kolay kolay mı girdi sanıyorsun?

Zeki adam olduğunu yine de gösteriyorsun; ben de seni bunun için sevdim ya! İlk önce bir yargıç sekreterinin eline yüz frank sıkıştırdım; benim bu kuleye girebilmemin imkânsız olduğunu söylüyordu. Parayı aldıktan sonra o namuslu zat beni bekletti, birtakım itirazlar etti; beni soymak istiyor sandım...

Mathilde sözünü kesti; Julien sormadan edemedi:

– Ee, sonra?

Kız ona sarılıp:

– Kızma Julien'im, dedi, o sekretere adımı söylemeye mecbur kaldım. Beni, güzel Julien'e abayı yakmış Parisli bir işçi kız sanmış... Bunlar kendi sözleri. Ben ona, senin karın oldu-

ğuma yemin ettim; her gün gelip seni görmeme izin verecekler.

Julien içinden: Delilik tamam, dedi, bir türlü önleyemedim. Ne yapalım? M. de La Mole çok büyük bir asilzadedir. Bu dilber dolu alacak genç albaya halk yakar yakıştırır, takar takıştırır, bir özür bulur. Benim ölümüm her şeyi unutturur... Kendini Mathilde'in aşkına zevkle bıraktı; bu bir çılgınlık, bir ruh büyüklüğü, kısacası dünyanın en garip şeyi oldu. Kız birlikte intiharı ciddiyetle teklif etti.

Bu ilk ateşler kısa sürede geçip de Julien'i görmek mutluluğuna doyduktan sonra Mathilde'in içine şiddetli bir merak düştü. şıgını biraz inceledi de onu hayal ettiğinden de üstün buldu. Sanki Boniface de La Mole yeniden dirilivermişti; hem de daha kahraman bir Boniface de La Mole... Mathilde, memleketin en ileri gelen avukatlarını gezip onlara avuç dolusu altın teklif etti; kızar gibi oldular ama kabul de ettiler.

Hemen şu fikre vardı: Şüphe götürür, önemli bir iş oldu mu, Besançon'da her şey abbe de Frilair'in elinde. Hâlâ tanınmamış bir adla Madame Michelet diye gezdiği için, o kudret sahibi papazın karşısına çıkmak hususunda ilk önce yenilmez zorluklarla karşılaştı. Fakat, arası çok geçmedi, Paris'ten kalkıp Besançon'a dek abbe Julien Sorel'in gönlünü avutmaya gelmiş, aşkından deliye dönmüş terzi kızın güzelliği dillere destan oldu.

Mathilde, Besançon sokaklarında tek başına dolaşıp duruyordu; tanınmayacağı umudunda idi. Ama her ne olursa olsun, halk üzerinde büyük bir tesir bırakmanın faydasız kalmayacağı kanaatindeydi. O denli delice fikirlere saplanmıştı ki, ölüme giden Julien'i kurtarsın diye, halkı ayaklanmaya sürüklemeye bile düşünüyordu. Mademoiselle de La Mole, kederli

bir kadına yakışacak surette basit elbiseler giydiğini sanıyordu; oysa giyimi herkesin gözüne çarpacak soyundandı.

Besançon'da herkes onunla uğraşır olmuştu; ancak sekiz gün yalvarıp yakardıktan sonra M. de Frilaire'in huzuruna çıkabilmek için izin alabildi.

Mathilde'in zihninde nüfuzlu papaz fikriyle köklü, tedbirli hainlik fikirleri birbirine o kadar bağlı idi ki, piskoposluk kapısını çalarken bütün cesaretine rağmen korkup titredi. Piskopos baş muavininin dairesine götüren merdiveni çıkarken yürümeye mecali kalmamıştı. Piskoposluk sarayının ıssızlığı, içini ürkütüyordu: Beni bir koltuğa oturturlar, kolum bacağım sıkışır, yok olurum. Sonra bizim femme de chambre, işi yoksa kalksın da beni arasın? Jandarma kumandanı nasıl cesaret eder de harekete geçer?.. Ben bu koca şehirde tek başıma değil miyim?..

Daireye göz gezdirir gezdirmez, Mademoiselle de La Mole'un içi rahatladı. Bir kere kapıyı açan hademenin arkasında gayet zarif resmî bir forma vardı. Beklemek üzere girdiği salon, eşine ancak Paris'te, o da en iyi konaklarda rast gelinebilen, tantana ile de hiçbir ilişiği olmıyan ince, kibar bir ihtişamla döşenmişti. M. de Frilair'in babaca bir eda ile geldiğini görünce, Mademoiselle de La Mole'un öldürülürmek korkularından eser kalmadı. Hatta piskopos muavininin güzel çehresinde, Paris kibarlarının pek fenasına giden o sert, atılgan, vahşice bir fazilet gösteren hal bile yoktu. Bütün Besançon'u elinde tutan papazın yüzünü aydınlatan yarı gülümseme, onun sohbeti hoş bir adam, bilgili bir kilise büyüğü, becerikli bir yönetici olduğunu gösteriyordu. Mathilde kendisini Paris'te sandı.

M. de Frilair üç beş dakika içinde Mathilde'e, kudretli hasmı M. de La Mole'un kızı olduğunu itiraf ettiriverdi.

Kız vakur bir tavırla:

– Evet, ben Madame Michelet değilim; bunu itiraf etmekte benim için çekinilecek hiç bir şey yok, çünkü ben size, M. de La Vernaye’yi hapisten kaçırabilmek imkânı var mı diye danışmaya geldim. Bir kere onun işlediği suç, bir düşüncesizlik eseri; vurduğu kadının sağlığı yerinde. Sonra, aşağı memurların gönlünü etmek için ben hemen elli bin frank verebilirim, M. de La Vernaye’yi kurtaracak olan kimse gerek benim, gerek ailemin minnetini kazanmış olur; ben de, ailem de onun için hiçbir şeyi imkânsız saymayız.

M. de Frilair, bu M. de la Vernaye adına hayret etmiş gibiydi. Mathilde ona, savaş bakanının M. Julien Sorel de La Vernaye’ye diye yazılmış birkaç mektubunu gösterdi:

– Görüyorsunuz ki, Monsieur, dedi, babam onun geleceğini sağlamaya çalışıyordu. Mesele basit, bizim nikâhımız gizli kıyıldı; babam, bir La Mole için biraz garip olan bu nikâhı, M. de La Vernaye bir yüksek subay olduktan sonra ilân etmek istiyordu.

Mathilde dikkat etti, M. de Frilair’in öğrendiği şeyler önem kazandıkça çehresindeki o iyilik, o tatlı neşe pek çabuk kayboluyor, bunun yerine derin bir iki yüzlülükle karışık bir kurnazlık ortaya çıkıyordu.

Abbe’nin şüpheleri bütün bütün geçmemişti, resmî belgeleri yavaş yavaş, birer birer okuyordu. İçinden: Kızın bu garip itiraflarından ne yarar görebilirim, diyordu. Şimdi bana en gizli işlerinden söz eden kız, meşhur Madame de Fervaques’ın ahbablarından; Madame de Fervaques da, Fransa’da insanı piskoposluğa yükseltebilecek biricik adam olan *** piskoposunun, sözünü her vakit geçirebilen yeğeni. Daha çok sonrası için umabileceğim bir şey, birdenbire karşıma çıkıyor. Bu iş benim bütün arzularımı yerine getirebilir.

Bu pek büyük bir kudret sahibi olan adamın çehresinde böyle birdenbire görülen değişiklik ilk önce Mathilde’i ürküttü; onunla, herkesten uzak bir dairede yapayalnızdı. Fakat az sonra içinden: İyi ya! dedi, iktidarı da, zevkleri de artık kanıksamış, hissizliğe, tam bir bencillığe varmış bir papazla karşılaşıp da üzerinde hiçbir tesir bırakamasaydım daha fena olmaz mıydı?

Önünde piskoposluğa doğru umulmadık, kısa bir yol açılıverdiğini görünce gözleri kamaşan, Mathilde’in zekâsına da hayran olan M. de Frilair bir an ihtiyatlı, temkinli olmayı unuttu. Mademoiselle de La Mole makam mevki hırsıyla kıvranan, sinirlerini zaptedemeyip titreyecek kadar heyecana kapılan o adamı hemen hemen ayaklarına kapanacak sandı.

İçinden: Anlaşıldı! dedi, Madame de Fervaques’in ahbabı oldun mu, burada ne istersen olur. Gönlünde acısı henüz geçmeyen bir kıskançlık hissine rağmen cesaret gösterip M. de Frilair’e, Julien’in Madame de Fervaques’ı çok iyi tanıdığını, onun konağında *** piskoposu ile hemen her gün görüştüğünü anlattı.

Piskopos baş muavini gözlerinde yükselme hırsının verdiği tamah parıltısıyla, sözlerine de bastıra bastıra:

– Bu ileri gelenler arasından otuz altı jüri üyesi çıkarmak için çekilişi bir değil, dört beş yol yapsalar yine her listede benim dostlarım daima o listenin en akıllı, ötekileri ellerinde oynatacak adamlarıdır. Hemen hemen çokluk benim elimde demektir; mahkûm ettirmek için bile oyların çoğuna hâkim olabilirim; ne kadar kolaylıkla beraat ettirebileceğimi söylemeğe hacet var mı Mademoiselle.

Abbe birdenbire sustu; sanki sözleri kendi kendini şaşırtmıştı; işten olmayan kimselere asla söylenemeyecek şeyleri nasıl da itiraf ediyordu.

Lâkin M. de Frilair: Bu garip macerada Besançonluları en çok hayrete, meraka düşüren şey... diye söze başlayıp vaktiyle Julien'in, Madame de Renal'i kendine çılgınca âşık ettiğini, bu ihtirası uzun zaman kendisinin de paylaşmış olduğunu anlatınca şaşırıp kalmak sırası Mathilde'e düştü. Papaz sözlerinin sebep olduğu zihin perişanlığını kolaylıkla fark etti.

İçinden: Öcüm alındı! Bu cüretkâr küçük hanımı yola getirmenin çaresini bulduk demektir; işi başaramayacağım diye titriyordum... Önünde, hemen hemen yalvarır bir halde duran kızın, eşi az bulunur güzelliği, kibar tavrı, hem de kolay kolay kanmaz bir zekâ ile de birleştiği için, M. de Frilair'i pek etkilemişti. Fakat artık bütün soğukkanlılığı geri geldi de saplanan hançeri yaranın içinde döndürmekten çekinmedi. Sonra da eğlenceli bir şey anlatırmış gibi tavır takınıp:

– M. Sorel'in bir zamanlar pek sevdiği bir kadına böyle iki el ateş etmesi sırf kıskançlık yüzündendir deseler doğrusu şaşmam, dedi. Doğrusu bu ya kadına güzel değildir denemez; bir nice zamandır Dijon'a sık sık gidip orada, bütün jansenistler gibi ahlak düşkünü abbe Marquinet'yu görüyordu.

M. de Frilair, zayıf tarafını bulduğu o güzel kıza zevkle, doya doya işkence etti durdu. Mathilde'e ateşli gözlerle bakarak:

– M. Sorel'in bu iş için kiliseyi seçmesine ne anlam vereyim, dedi. O sırada rakibi de o kilisede Pazar âyini yönetiyormuş, acaba sırf bu yüzden değil mi? Kendisini himaye etmeniz bahtiyarlığına eren o zatın son derece zeki olduğunu, hele tedbirliliğinin belki zekâsını da aştığını herkes söylüyor. M.de Renal'in bahçelerini en küçük noktalarına kadar bilir, gidip bir köşeye saklanması işten bile değildi; kıskandığı kadını öldürmek için o yola başvursaydı ne görülür, ne yakalanır, hatta ne de kendisinden şüphe edilirdi.

Pek doğru gibi görülen bu düşünüş, Mathilde'in zihnini büsbütün perişan etti. Çok yüksek olmasına rağmen yine de mayası ihtiyatla, kibar âleminin insan kalbini pek iyi tasvir eder sandığı o kuru ihtiyatla yoğrulmuş olan bu ruh, her türlü ihtiyatı hiçe saymanın bir mutluluk olduğunu çabucak kavrayabilecek ruhlardan değildi; oysaki bu bahtiyarlık, ateşli bir ruh için ne tatlı şeydir! Paris hayatının yüksek sınıflarında, yani Mathilde'in yaşadığı âlemde ihtirasın, ihtiyattan büsbütün sıyrılabilmesi pek seyrek görülür şeylerdendir; insan kendisini pencereden atar, atabilir ama bunu beşinci katta oturanlar yapar.

En sonunda abbe de Frilair, Mathilde'i hükmü altına aldığına emniyet getirdi. Ona, Julien aleyhindeki iddianameyi hazırlayıp savunacak savcının da kendi elinde olduğunu sandıracak sözler söyledi; bu, düpedüz bir yalandı. Jüri için kur'a çekilip otuz altı üye belli olduktan sonra hiç olmazsa otuzunu doğrudan doğruya gidip göreceğine, kendilerine ricada bulunacağına söz verdi. M. de Frilair, Mathilde'i pek şirin bulmamış olsaydı belki ancak beşinci, altıncı görüşmelerinde onunla bu kadar açık konuşurdu.

XXXIX. BÖLÜM

DÜZEN

Castres 1676. Yanımızdaki evde bir genç, kız kardeşini vurdu. Bu asilzade bundan önce bir adam daha öldürmüştü. Babası, üyelere el altından beş yüz ecu dağıttırıp onun kellesini kurtardı.

LOCKE, Fransa seyahati

Mathilde, piskoposluk sarayından çıkar çıkmaz, hiç tereddüt etmeden, Madame de Fervaques'a mektup yazıp bir adamla gönderdi; adını lekelemek korkusu onu bir saniye bile durdurmadı. Rakibesinden *** piskoposundan M. de Frilair'e bir mektup koparmasını, bu mektubun piskoposun kendi eliyle yazılmış olmasını rica ediyordu. Hatta bizzat Madame de Fervaques'ın kalkıp Besançon'a gelmesi için âdeta yalvar yakar oluyordu.

Fouque'nin sözünü dinlemiş, giriştiği işleri Julien'e açmak için ağzını sıkı tutmuştu. Mathilde'in Besançon'da bulunması Julien'in zihnini altüst etmeye yetip artıyordu; bir de bu işleri anlatmasına lüzum kalmıyordu. Ölüme yaklaştıkça eski hayatındakinden daha çok namuslulaşan Julien artık yalnız M. de La Mole'u değil, Mathilde'i hatırlayınca da vicdan azabı duymağa başlamıştı. İçinden "Bu da ne!" deyip duruyordu, Mathilde'in yanında benim daldığım, hatta iç sıkıntısını duyduğum anlar oluyor. O benim için kendini mahvediyor; benden gördüğü mükâfat da işte bu! Yoksa ben kötü bir insan mıyım? Gözü yukarda olduğu zamanlar bu soruya pek aldırış

etmezdi; o vakitler onun gözünde, giriştiği işi başaramamaktan başka utanılacak bir şey yoktu.

Mathilde'in gönlünde yaktığı ateşin o sırada büsbütün görülmedik, büsbütün çılgınca bir hal aldığını fark ediyor, bunun için de onun yanında duyduğu ruhi sıkıntı bir kat daha şiddetleniyordu. Kızın bütün sözleri, hep onu kurtarmak için düşündüğü fedakârlıklar üzerine idi.

Mademoiselle de La Mole, koltuklarını kabartan bir duygunun verdiği coşkunlukla her türlü gururu unutmuş, hayatının her anını bir başka kapıya başvurarak geçirmek istiyordu. En garip, kendisi için en tehlikeli plânlar kuruyor, Julien'le konuşurken de hep bunlardan söz ediyordu. Kendilerine bol bol para verdiği için gardiyanlar onun bildiği gibi hüküm sürmesine ses çıkarmıyorlardı. Mathilde'in aklından geçenler, yalnızca adını dillere düşürmeye razı olmak gibi fedakârlıklar değildi; onun ne halde olduğunu isterse dünya âlem duysun, umurunda bile değildi. Kralın, dörtmala giden arabası önünde yerlere kapanıp Julien için af dilemek, bin kere ezilmek tehlikesini göze alarak hükümdarın dikkatini çekmeye çalışmak, o coşkun, o cesaretli ruhun kurduğu hülyaların en az gariplerindendi. Kralın çevresinde bulunan bildiklerin yardımıyla Saint-Cloud sarayının has bahçelerine girebileceğinden emindi.

Julien'e gelince.. o kendini bu derece fedakârlığa pek layık görmüyordu; işin doğrusu, kahramanlıktan bıkmıştı. Mathilde'in gösterdiği sevgi basit, saf, âdeta utangaç denebilecek bir sevgi olsaydı, belki Julien'e de tesir ederdi; fakat Mathilde'in kibirli, azametli ruhu, kendini herkese göstermek fikrinden, gösteriş arzusundan bir türlü kurtulamıyordu.

Yürek çarpıntılarını geçiriyor, âşıkının ölmesinden korkuyor, onun arkasından ben de yaşamam, diyor fakat yine de hem aş-

kının şiddeti, hem de giriştiği işlerin yüceliğiyle el âlemi hayrete düşürmek ihtiyacını duyduğu belli oluyordu.

Bunca fedakârlığa, yiğitçe bir fedakârlığa şahit olup da yine içinde bir minnettarlık, bir heyecan duymamak Julien'i sinirlendiriyordu. Ya Mathilde'in zavallı Fouque'yi sürüklemek istediği delilikleri duysa ne derdi? Fouque de hakikatli bir adamdı ama onun akıllı uslu, dar kafasının bu işleri alması mümkün değildi.

Doğrusu bu ya Mathilde'in yapmak istediklerinde neyi beğenmediğini, neyi delilik saydığını kendi de pek bilemiyordu; çünkü o da, Julien'i kurtarmak için varını yoğunu vermeye, feleğin bütün mihnetlerine göğüs germeye hazırdı. Mathilde'in ne kadar altın dağıttığını görünce ağzı açık kalmıştı. İlk günler, kızın böyle harcadığı paralar, dışarıklı gibi paraya âdeta tapınan Fouque'de, yılgınlığa benzer bir saygı uyandırmıştı.

Sonunda Mademoiselle de La Mole'un kurduğu plânların boyuna değiştiğini fark edip içine bir rahatlık geldi; yorulup yorulup bir türlü sırrını çözemediği huyunu, pek beğenemediği fakat niçin beğenemediğini de anlayamadığı o kızı ayıplamak için iki kelime buldu: "Çabucak değişiyor" Çabucak değişiyor hükmüyle taşrada en büyük lanet sayılan kötü kafalı hükmü arasındaki yol pek kısadır.

Bir gün Mathilde hapishaneden çıkarken Julien'i kendi kendine: Bana karşı bu kadar ateşli bir aşk beslediğini göreyim de yine yüreğim taş gibi kalsın, şaşılacak şey! dedi; daha iki ay olmadı, bu kızı taparca seviyordum. Ölümün yaklaşmasının, insanda her şeye karşı ilgiyi söndürdüğünü kitaplarda okumuştum; ama nankör olduğumuzu hissedip de bir türlü tabiatımızı değiştirememek çok fena şey! Demek ki ben, yalnız

kendini düşünen bir aldatılmışım!..Bu huyunu, en ağır sözlerle kınıyordu.

Gönlünde yanan yükselmek hırsı sönmüştü ama, küllenmiş başka bir ihtiras yeniden alevlenmeye başlamıştı; Julien bunu, Madame de Renal'i öldürmeğe kalkmış olmanın verdiği vicdan azabı sanıyordu.

İşin doğrusu, Julien, Madame de Renale'e çılgınca âşıktı. Odasında tek başına kalıp rahatsız edilmek korkusundan da kurtulunca kendini, vaktiyle ya Verrieres, ya Vergy'de geçirdiği günlerin hayaline bırakıyor, bundan da büyük bir zevk alıyordu. Pek çabucak uçuvermiş o zamanların en küçük olaylarını hatırladıkça onların tazeliğine, tadına bir türlü doyamıyor, onlardan bir türlü kendini çekip alamıyordu. Paris'teki başarılarını hiç düşündüğü yoktu; onlardan içi sıkılıyordu.

Çabucak büyüyüp çoğalan bu duyguları, kıskanç Mathilde sezer gibi oldu. Julien'in yalnızlık istediğini, bu yalnızlık aşkının karşısına yenilmez bir hasım gibi dikildiğini iyice anlamıştı. Bazen korka korka Madame de Renal'in sözünü ediyor da Julien'in, o adı duyar duymaz titrediğini görüyordu. Artık Mathilde'in aşkı sınır, ölçü bilmiyordu.

Söylediklerine kendisini de inandırarak: O ölürse, arkasından ben de ölürüm, diyordu. Benim durumumdaki bir kızın, ölüme mahkûm bir âşığı böyle taparcasına sevdiğini görünce Paris salonları halkı kim bilir ne söyler, neler? Benim duygularımın bir benzerini bulmak için ta kahramanlar zamanına dönmek lazım: IX. Charles ile III. Henri zamanı insanların kalbi işte böyle aşklarla çarparmış.

Sevişmelerinin en ateşli anlarında Julien'in başını göğsü üzerinde sıkarken içinden: Bu baş, bu güzel has kesilecek mi? diyordu. Sonra gönlüne mutluluk veren bir kahramanlıkla tu-

tuşup ilâve ediyordu: Bu baş kesilirse, şimdi bu güzel saçları öpen dudaklarım da, yirmi dört saat geçmeden solup donacak!

O kahramanlıklarla, o ıstıraplarla dolu haz saatlerinin hâtıraları, onu kırılmaz bir çemberle kuşatıyordu. O yüksek ruhtan şimdiye değin çok uzak kalmış olan intihar düşüncesi, yer ettiği bir kafayı artık tamamıyla eline alan bu fikir, artık o ruha da girip hükmünü sürmeye başladı. Mathilde övünçle: Hayır, hayır diyordu, atalarımın kanı bana gelinceye dek hiç de soğumamış!”

Âşığı bir gün ona:

– Sizden bir ıstırhamım var, dedi: Çocuğunuzu Verrieres’de bir sütnineye verin, Madanie de Renal süt nineyi göz altında bulundurur.

Mathilde:

– Bu söylediğiniz çok ağır bir şey.. derken sapsarı kesilmişti.

Julien hülyalarından silkindi, kızı kolları arasında sıkarak:

– Hakkın var, dedi, suçum çok büyük, n’olursun beni bağışla...

Mathilde’in göz yaşlarını kuruladıktan sonra yine o fikre döndü fakat bu sefer işi ustalıkla ilerletmek istedi. Konuşmaya hüzünlü bir felsefe havası vermişti. Kendisi için az zaman sonra kapanıverecek olan gelecekte söz ediyordu:

– Siz de kabul etmelisiniz ki, bütün büyük aşklar hayatta birer arızadan başka bir şey değildir, ancak bu arıza yalnız üstün ruhlarda görülür. Benim oğlumun ölümü, ailenizin gururu namına, elbette hayırlı bir şey olur; böyle olacağını emir kulları pek iyi anlar. Bir felâket, bir ayıp diye doğacak o çocuğun dünyada nasibi bakımsızlık, hor görülmek olacaktır... Ne zaman olacağını tâyin etmek istemem fakat o günün geleceğini düşünmeye cesaret edebiliyorum: bir gün gelecek, siz benim

son öğütlerimi dinleyip Marquis de Croisenoig'ya varacaksınız.

— Ne, böyle lekelenmekten sonra mı dediniz?

— Sizininki gibi bir adın leke tutması mümkün değildir. Siz dul kalmış bir kadın, bir delinin dudu sayılırsınız, işte hepsi o kadar. Hatta daha ileri gidebilirim: Benim suçum, para için işlenmiş bir suç olmadığından, haysiyete aykırı değildir. Belki o devirde filozof bir yasa koyucusu da çağdaşlarının ön yargılarını yenip idam cezasını kaldırır. Öyle bir cereyan olursa dost bir ağız beni emsal gösterip: İşte, Mademoiselle de La Mole'un ilk kocası, gerçi bir deliydi ama kötü bir adam, bir alçak değildi. Onun kafasını kesmek anlamsız bir iş oldu! diyebilirler. O zaman benim hâtıramda hiç de leke gibi görülmez; ama bunun için daha biraz vakit geçmeli... Sizin kibarlar âlemindeki mevkiiniz, servetiniz, müsaadenizle söyleyeyim, dehanız, sizinle evlendikten sonra M. de Croisenois'yı. kendi kendine yetişemeyeceği büyük bir işin başına geçirebilir. Onun soyluluğu, kahramanlığı var ama o kadar; bu meziyetler, 1729'da bir kimsenin kusursuz bir insan sayılmasına yeterdi ama aradan bir asır geçti, artık zamana uygun görülüyor, insana boş yere koltuk kabartmaktan başka bir işe yaramıyor. Fransız gençliğinin başına geçebilmek için daha başka şeyler de lazımdır.

Siz, kocanızı iteceğiniz partiyeyaratılışınızdaki metanetle, girişkenlikle çok hizmet edebilirsiniz. Siz Duchesse de Chevreuse, Duchesse de Longueville gibi bir kadın olabilirsiniz... Ama o zaman, benim canım efendim, içinizde şimdi yanan yüce ateş biraz soğumuş olur.

Kızı hazırlamak için daha birçok cümleler sıraladıktan sonra devam etti:

– Şunu da syolememe lütfen müsaade buyurunuz: On beş yıl sonra siz, bana gönül vermiş olmanızı bir delilik, belki affolunabilir bir delilik, herhalde bir delilik sayacaksınız.

Birdenbire durup hülyaya daldı. Aklına yine, Mathilde'in pek ağrına giden fikir geldi: On beş yıl sonra Madame de Renal, benim oğluma perestiŐ eder, hâlbuki siz onu unutmuş olursunuz.

XL. BÖLÜM

İÇ RAHATLIĞI

O zamanlar ben bir çılgın olduğum içindir ki bugün akıllı
usluyum. Ancak bir anda olup biteni görebilen
ey filozof, ne kadar da kısa görüşlüsün!

Senin gözün, ihtirasların için için işlenmesini takip edemez.

Mme. GOETHE

Julien, Mathilde ile böyle uzun boylu konuşurken kendisini
gelip sorguya çağındılar, sonra da savunmasını alan avukatla
görüşmesi lazım geldi. Gamsızlıkla, tatlı tatlı hülyalarla geçirdiği
hayatın bütün bütün hoş olmayan anları işte yalnız o an-
lardı.

Yargıça da, avukata da:

– Bu işte bir öldürme arzusu, hem de tasarlanarak öldürme
arzusu var.

Sonra gülümseyerek ekledi:

– Ne yapalım, baylar, şansınıza küsün; bu işte sizin yapıla-
cağınız büyük bir şey kalmıyor.

O iki adamın elinden yakasını kurtarabildikten sonra kendi
kendine: Doğrusu ben onların ikisinden de daha cesur imişim,
hiç şüphesiz daha cesur! dedi. Onların en büyük felâketi, tüy-
ler ürpertici şeylerin başlıcası diye baktığı bu sonu kanlı kar-
şılaşma, benim gözümde, ancak günü gelince ciddiyetle uğra-
şılmaya değebilecek bir iş.

Julien kendi kendine işi felsefeye dökerek: Ben daha büyük
bir felâket tattım da ondan, dedi. Strasbourg'a ilk gidişimde,
Mathilde'in beni bırakıp unuttuğunu sandığım günlerde, duy-

duğum ıstırap daha büyüktü... Bugün hiç aldırış etmeden karşıladığım bu samimiyeti bir zamanlar o kadar ateşle istemiş olmam da ne garip!.. Doğrusu bugün o kız benim yalnızlığımı paylaştığı anlar değil, yapayalnız kaldığım anlar daha bahtiyarım.

Yol, yönetime pek bağlı bir adam olan avukat onu deli sanıyordu, ateş etmesinin de kıskançlıktan geldiğine, halkın büyük bir kısmıyla beraber, iyice inanmıştı.

Bir gün Julien'e bu iddianın doğru da olsa, yanlış da olsa, savunmasına çok yarayabileceğini çıtlattı. Fakat suçlu o anda ateşli, işi kesip atan bir adam olup çıktı. Çileden çıkmış gibi bağırarak:

– Canınızı severseniz, monsieur, bir daha bu yalanı ağzınıza almaya kalkmayın.

İhtiyatlı avukat bir an öldürülmek korkusu geçirerek sustu.

Talihin hükmünü bildirecek an süratle yaklaştığı için savunmasını hazırlıyordu. Besançon'da olsun, bütün ilde olsun hep bu işin sözü ediliyordu. Julien'in bundan haberi yoktu; kendisine bu gibi şeylerin söylenilmemesini rica etmişti.

Fouque ile Mathilde, o gün kendi sandıklarına göre umut verebilecek birtakım söylentileri Julien'e de söylemek istemişlerdi; fakat Julien daha ilk kelimedede susturup:

– Bırakın, ben hayalimde kurduğum hayatı yaşıyayın, dedi. Sizin bütün bu mızızca endişeleriniz, gerçek hayattan aldığınız küçük haberler hem beni az çok gücendiriyor, hem de beni gözünden düşürebilir, insan elinden nasıl gelirse öyle ölür; ben ancak kendi keyfimce ölümü düşüneceğim. Başkaları... Onlardan bana ne. Benim başkaları ile olan ilişiklerim, ani bir darbe ile kesiliverecek. Çok rica ederim, artık bana o insanların sözünü etmeyin; sorgu yargıcıyla avukatı görüp o

mendeburlar alayına bulaşıyorum ya! Bu kadarı yeter de artar bile.

İçinden: Doğrusu, diyordu, benim kaderim hülya kurarak ölmekmiş. Benim gibi, ölümünden on beş gün sonra unutulacağına emin, tanınmamış bir insan, gösterişe kalkarsa doğrusu bu ya pek bönlük etmiş olur... Hayatın tadını çıkarmak sanatını ancak hayatın sonunun bu kadar yaklaştığını gördükten sonra öğrenmiş olmam da hayli tuhaf ya!

Son günlerini, kulenin taraçasında gezip Mathilde'in Felemenk'e adam yollayarak getirttiği purolarını içmekle geçiriyordu. Bütün şehir halkının, ellerinde dürbünleri, onun gözükmesini beklediklerini hiç bilmiyordu. Akli fikri Vergy'de idi. Fouque'ye Madame de Renal'in sözünü ettiği hiç olmamıştı ama o iyi dost, iki üç kere, kadının iyileşmekte olduğunu kendiliğinden söyledi; bu haber Julien'in kalbine işledi.

Julien'in ruhu hemen hemen sürekli bir biçimde fikirleri ülkesinde uçadursun, asilzade bir kız için yakışık alanı yapıp gerçek işlerle uğraşan Mathilde, Madame de Fervaques ile M. de Frilair arasındaki mektuplaşmayı öylesine ilerletmişti ki, artık piskoposluk sözü, bu büyük söz bile söylenmişti.

Kilise atamaları işini elinde tutan sayın büyük piskopos, yengeninin yazdığı bir mektubun kenarına kendi eliyle şu satırları ilâve etmişti: O zavallı Sorel çocuğun biridir, umarım ki onu bize geri verirler. O satırları görünce M. de Frilair sevincinden çıldıracak gibi oldu. Julien'i kurtarabileceğinden hiç şüphesi yoktu.

Jüriye girecek otuz altı üye için kur'a çekilmesinden bir gün önce Mathilde'e:

– Jacobinlerin, adam evladı insanların hiçbir tesiri kalmasın diye çıkarttıkları o kalabalık jüri listesi kanunu olmasa, dedi,

hükmün ne olacağını size şimdiden söyledim. Cure N... yi pekâlâ beraat ettirdim.

Ertesi gün kur'a çekilip de çıkan adların arasında Besançon ruhaniler heyetinden beş kişinin, şehre yabancı olanlar listesinde de M. de Valenod'nun, M. de Moirod'nun, M. de Cholin'in bulunduğunu görünce M. de Frilair pek sevindi.

Mathilde'ye:

– Bir kere, jüriden bu sekiz kişi için söz veririm, ilk beş kişi birer makinedir. Valenod adamımdır, Moirod'nun hayatta nesi varsa benim sayemdedir, de Cholin de her şeyden korkan budalanın tekidir.

Jüri üyelerinin adları ilin resmî gazetesinde çıkıp herkese duyuruldu. Madame de Renal, Besançon'a gelmeye kalkınca kocasını anlatılmaz bir korkudur sardı. Fakat kadını fikrinden bir türlü vazgeçiremedi; onu ancak – o da bin zorlukla – Besançon'a varır varmaz, mahkemeye şahit diye çağırılmasını önlemek için, yatağından çıkmamaya razı edebildi. Verrieres'in eski belediye başkanı:

– Benim durumumu anlamıyorsunuz, diyordu, ben şimdi, onların deyişiyle, bozgun isteyen bir hürriyetçi sayılıyorum. O Valenod denilen edepsiz herif M. de Frilair savcığı da kolaylıkla kandırıp benim canımı sıkacak her şeyi elde ederler, bundan hiç şüphemiz olmasın.

Madame de Renal, kocasının emirlerine çabucak boyun eğdi. İçinden: “Zaten, diyordu, ceza mahkemesi salonunda gözükecek olsam öç ister gibi bir halim olur.”

İhtiyatla hareket edeceğine kocasına da, günahlarını söylediği papaza da söz vermiş olduğu halde Besançon'a varır varmaz ilk işi, jüri üyelerinin otuz altısına da kendi eliyle şu mektubu yazmak oldu:

“Monsieur, hüküm günü mahkeme salonunda bulunmayacağım, çünkü benim orada gözükmemden M. Sorel’e kötülük gelebilir. Fakat istediğim, hem de bütün kalbimle istediğim biricik şey varsa o da M. Sorel’in kurtulmasıdır. Bundan hiç şüpheniz olmasın; bir suçsuzun benim yüzümden ölüme gönderilmesi kalan bütün hayatımı zehirleyip hiç şüphesiz kısaltır. Ben yaşarken onu nasıl ölüm cezasına çarpabilirsiniz? Hayır, hayır, toplumun bir cana kıymaya, hem de Julien Sorel gibi bir adamın canına kıymaya hakkı yoktur. Verrieres’de herkes onun birtakım şaşkınca işlerini görmüş olabilir. O zavallı gencin pek kuvvetli düşmanları vardır; fakat o yığın yığın düşmanları içinden bile bir kimse çıkıp hayranlığa layık kabiliyetlerini, derin bir bilgisi olduğunu inkâr edebilir mi? Hakında hüküm vereceğiniz genç, eşi çok bulunur insanlardan değildir, monsieur. Yanımızda geçirdiği on sekiz aya yakın zaman içinde onu hep dinine bağlı, uslu, çalışkan olarak tanıdık; fakat yılda iki üç kere, aklını kaybettirmeye kadar varan kara sevda nöbetleri geçirirdi. Bütün Verrieres halkı, yaz mevsiminde gittiğimiz Vergy’deki komşularımız, bütün ailem, bizzat ilçemizin kaymakamı, onun örnek diye gösterilebilecek dindarlığına şahittir; bütün İncil’i ezbere bilir. Dinsiz, imansız bir insan olsaydı o kadar yıl çalışıp da Kitabı Mukaddes’i ezberler miydi? Oğullarım size bu mektubumu getirip sunmakla şereflenecekler. Onlar henüz birer çocuktur. Lütfedip de onlara sorular sorun: O zavallı genç hakkında söyleyeceklerini dinlerseniz, onu ölüm cezasına çarpmanın bir gaddarlık olacağında hiç şüpheniz kalmaz. Onu mahkûm etmekle benim öcümü almış olmaz, beni de öldürmüş olursunuz.

Eğitimlerine bakan o gençte çocuklarımın da görüp fark ettikleri delilik anlarından birinin eseri olan yara o kadar tehlikesiz bir şeydi ki, aradan daha iki ay geçmemiş olduğu halde

yolcu arabasına binip Verrieres'den Besançon'a gelebildim. Düşmanları bu hakikata karşı ne söyleyebilirler? Suçu bu kadar az olan bir insanı, kanunların gaddarlığından kurtarmakta biraz olsun duraksadığınızı öğrenirsem, monsieur, sırf kocamın emirleri yerine gelsin diye yattığım yatağımdan kalkar gelip ayaklarınıza kapanırım.

Suçun tasarlanarak işlendiği muhakkak olmadığını söyleyin, bir suçsuzun kanına girmekten kurtulmuş olursunuz.” vs. vs.

XLI BÖLÜM

HÜKÜM

Sözü pek edilen bu dâvanın hatırası memlekette uzun zaman unutulmayacaktır. Saniğa gösterilen ilgi heyecana kadar varıyordu. Bunun sebebi da suçunun hem şaşılacak bir şey olup hem de dehşetli bir şey olmaması idi. Hayattaki yüksek talihi, döner dönmez, kendisine gösterilen sevgiyi arttırıyordu. Kadınlar, tanıdıkları erkeklere cezaya çarpılacak mı? diye soruyor, cevabı beklerken de sapsarı kesildikleri görülüyordu.

SAINTE BEUVE

Madame de Renal'in de, Mathilde'nin de o kadar yürek çarpıntısıyla bekledikleri gün en sonunda gelip çattı. Şehrin hiç alışılmadık görünüşü, onların yılgınlığını bir kat daha artırıyor, Fouque'nin metanetli ruhunu bile hayli heyecana düşürüyordu. O masalları andıran dâvanın cereyanını görmek için çevre kasabalardan herkes Besançon'a koşup gelmişti.

Üç gündür hanlarda yer kalmamıştı. Ceza mahkemesi başkanına, girme kartı koparmak için, dört bir taraftan ricacı geliyordu; şehrin bütün bayanları hüküm verilirken hazır bulunmak istiyordu; sokaklarda bağırarak Julien'in resmi satılıyordu, vs. vs.

Mathilde, tamamıyla *** piskoposunun eliyle yazılmış bir mektubu, o son gün çıkarıp kullanmak üzere saklamıştı. Fransa'da din işlerinin başı olan, piskoposları tâyin eden o büyük papaz, Julien'in beraati için aracılık etmişti. Hüküm verilme-

sinden bir gün önce Mathilde bu mektubu, o kudret sahibi piskoposun baş muavinine götürdü.

Konuşmanın sonunda Mathilde iki göz iki çeşme ağlayarak çıkarken M. de Frilair, o zamana değin tedbirli davranıp gösterdiği diplomatlardan vazgeçti; zaten kendisi de âdeta heyecana kapılmış gibi:

– Size söz veriyorum, jürinin vereceği karardan emin olabilirsiniz. Koruduğunuz gencin suçunun şüphe götürüp götürmediği, hele bu işte plan olup olmadığı hakkında hüküm verecek on iki kişi arasında benim ikbalime bağlı altı dostum vardır; piskoposluğa yükselmenin kendi ellerinde olduğunu onlara hissettirdim. M. Valenod’yu Verrieres belediye başkanlığına ben getirttim; M. de Moirod ile M. de Cholin onun sözünden dışarı çıkmaz.

Hakikati isterseniz, talih bu işte karşımıza inancı pek bozuk iki jüri üyesi çıkardı fakat onlar da aşırı hürriyetçi olmakla beraber büyük işlerde benim emirlerimi dinler; onlara da adam gönderip M. Valenod ile beraber oy vermelerini rica ettirdim. Jüri üyelerinden biri de gayetle zengin, geveze, hürriyetçi bir fabrika sahibidir; o da savunma bakanlığına bir müteahhitlik peşindedir; hiç şüphesiz beni darıltmak istemez. Ona da, M. de Valenod’nun benim son sözümü bildiğini söylettim.

Mathilde endişe içinde sordu:

– O.M. Valenod da kim?

– Onu tanısanız, başarılarından hiç şüpheniz kalmazdı. Cüretli, küstah, kaba, çok konuşan bir adamdır; tam budalaları peşinde sürükleyecek bir insan. 1814 onu yoksul, sefil bir halde bulup meydana çıkardı; ben onu albaylığa yükselteceğim. Oylarını onun istediği gibi vermeyecek üyeleri dövmeye kalabilir.

Mathilde’in içi birazcık rahatladı.

O akşam bir ikinci tartışmaya daha mecbur oldu. Julien, sonunun neye varacağı kendisi için pek belli olan nahoş bir işi uzatmamak için, mahkemede kendini savunmamaya karar vermişti.

Mathilde'e:

– Avukatım söyleyecek ya! yeter, dedi. Düşmanlarım beni zaten bir hayli gördüler; onların bu zevkini artırmaya lüzum yok. Sayenizde yükseldiğim mevki o taşralıların gözüne battı; emin olun ki içlerinde, benim cezaya çarpılmamı istemeyen bir tek kişi bile yoktur; ama sonra da, benim ölüme götürüldüğümü görünce, oturup budala budala göz yaşı dökerler.

– Evet, onlar sizin küçük düşürülmenizi, onurunuzun kırılmasını istiyor, burası doğru; fakat zalim olduklarını sanmıyorum. Benim Besançon'a gelişim, ıstırabım, kederim bütün kadınların ilgisini uyandırdı; sizin güzel yüzünüz de işi büsbütün düzeltir. Hâkimlerin karşısında birkaç söz söyleyin, dinleyenlerin hepsi sizden yana olacaktır. vs. vs.

Ertesi sabah saat dokuzda Julien Adliye sarayının büyük salonuna gitmek üzere hapis odasından indiği zaman jandarmalar, avluya yığılmış hıncahınç kalabalık arasından bin zorlukla yol açabildiler. Julien iyi uyumuştı, gayet sakindi; yüreklerinde gaddarlık olmadığı halde ölüm hükmünü alkışlayacak bu kıskançlar yığına karşı filozofça bir acıma duyuyordu; o anda içinde bundan başka hiçbir duygu yoktu. Fakat kalabalığın arasında on beş dakika kadar kalıp da kendisine karşı halkın acıma hissi beslediğini anlayınca doğrusu çok şaştı. Onların ağzından nahoş bir tek söz bile işitmemişti. İçinden: Tuhaf! dedi, bu taşralılar sandığım kadar kötü insan değilmiş.

Mahkeme salonuna girince yapının inceliği dikkatini çekti. Saray, temiz bir gotik üslûbu örneği idi; büyük bir dikkatle iş-

lenmiş sıra sıra küçük taş sütunlarla süslenmişti. Julien kendini İngiltere’de sandı.

Az sonra yapının inceliğiyle uğraşamaz oldu: Sanık iskemlesinin tam karşısında, hâkimlerle jürinin oturduğu yerin üstündeki üç balkonu dolduran on on beş güzel kadın gözüne ilişmişti. Halka doğru dönünce, salonun üzerinde bir daire oluşturan balkonun da hep kadınlarla dolu olduğunu gördü; çoğu gençti, Julien onları güzel buldu. Hepsinin de gözleri ilgi ile parlıyordu. Salonun öbür tarafları da hıncahınç dolmuştu; halk kapıda itişip kakışıyor, dövüşüyordu; nöbetçiler kalabalığı bir türlü susturamıyordu.

Julien’i arayan bütün gözler onun gelmiş, sanık için ayrılan biraz yüksekçe yere oturmuş olduğunu görünce her taraftan bir hayret, şefkatli bir ilgi sesi duyuldu.

O gün Julien, henüz yirmisine bile varmamış gibi gözüküyordu; arkasına gayet sade bir elbise giymişti ama kıyafeti, tavrı son derece zarifti; saçları, alını pek güzeldi; Mathilde onu kendi eliyle giydirip hazırlamıştı. Julien’in benzi son derece uçuktu. Yerine oturur oturmaz etraftan herkesin: Tanrım! ne kadar da genç!.. Yahu! bu daha bir çocuk... Resminden çok daha güzel !.. gibi sözler söylediğini duydu.

Sağındaki jandarma, jüri üyelerinin oturduğu yerin üzerinde çıkıntı oluşturan küçük balkonu göstererek:

– Şu balkondaki altı bayanı görüyor musunuz? Onların biri valinin karısıdır, yanındaki da Marquise de M..; sizi pek seviyor; sorgu yargıcıyla konuşurken duydum. Onun yanındaki de Madame Derville...

Julien’in yüzü kızarmıştı.

– Madame Derville mi? dedi ve yüzü pancar gibi kıpkırmızı kesildi.

Sonra içinden: Buradan çıkar çıkmaz Madame de Renal'e yazacaktır. Madame de Renal'in Besançon'a geldiğinden haberi yoktu.

Şahitlerin dinlenmesi birkaç saat sürdü. Savcı söze başlar başlamaz, Julien'in tam karşısına gelen küçük balkondaki kadınlardan ikisinin hiçkırına hiçkırına ağladıkları duyuldu. Julien içinden: Madame Derville bu kadar yufka yüreklilik göstermez. Gözlerini kaldırıp bakınca onun aptal olduğunu gördü.

Savcı, işlenen suçun ne derece gaddarca olduğuna dair, kötü bir Fransızca ile, yapmacık bir edebiyata girişmişti. Julien dikkat etti, Madame Derville'in yanında oturan kadınlar savcının görüşünü paylaşmadıklarını gösteren bir tavır takınmışlardı. Jüri üyelerinden, hiç şüphesiz o bayanlarla tanışan birkaç kişi onlara bir şeyler söylüyor, belki içlerini rahatlatmak istiyorlardı. Julien içinden: Bu bir hayır alâmeti gibi gözüküyor. O ana kadar, hükmün verilmesinde bir vazifesi olan herkese karşı içinde katıksız bir hafifseme hissi duymuştu. Savcının bayağı konuşması bu hissi bir kat daha artırdı. Fakat kendisine gerçekten ilgi gösterildiğini anladıkça ruhundaki kuruluk yavaş yavaş kayboldu.

Avukatının gösterdiği metanete memnun oldu. O konuşmaya başlarken Julien ona yavaşça:

– Rica ederim, edebiyata kalkmayın.

Avukat:

– Bossuet'den aşırılıp size karşı kullanılan o tumturaklı sözler sizin için iyi bir tesir bıraktı, dedi.

Söyledikleri doğru idi; avukat konuşmaya başlayalı daha beş dakika olmuş olmamıştı, bütün kadınlar mendillerini çıkardılar. Bundan cesaret bulan avukat jüri üyelerine, son derece kuvvetli şeyler söyledi. Julien titredi, gözyaşlarını tutama-

maktan korkuyordu. İçinden: Aman Tanrım! Sonra düşmanlarım ne der?

Yüreğini saran zaafa kendini bırakıvermek üzereydi. Çok şükür o sırada Baron da Valenod'nun küstahça baktığını görüp kendini toparladı.

İçinden: Keratanın gözleri alev saçıyor, dedi. O adi ruh şimdi kim bilir ne sevinç içindedir, ne kadar böbürlenir! İşlediğim suçun benim için bundan başka bir kötülüğü olmasa bile yine lanet etmeliyim. Kış geceleri Madame de Renal'e benim hakkımda kim bilir neler anlatacaktır!

Bu düşünce, bütün öbür düşünceleri sildi. Lâkin az sonra Julien halkın onay seslerini duyup kendine geldi. Avukat savunmasını bitirmişti. Julien onun elini sıkmanın uygun olacağını hatırladı. Zaman ne de çabuk geçmişti.

Avukata da, sanığa da hararet bastırarak şeyler getirdiler. Julien ancak o zaman bir noktaya dikkat edip şaştı; kadınlardan hiçbiri yerini bırakıp yemeğe gitmemişti.

Avukat:

- Doğrusu pek acıktım; siz acıkmadınız mı?
- Ben de acıktım.

Avukat küçük balkonu göstererek:

– Bakın, dedi, valinin karısına da yemek geldi. Siz cesur olun, her şey yolunda. Oturum yeniden başladı.

Başkan duruşma ayrıntılarını özetlerken saat on ikiyi vurdu. Başkan ara vermeye mecbur kaldı; herkesin halecanlı sessizliği arasında saat çanının gürültüsü bütün salonu doldurdu.

Julien içinden: “İşte, dedi, ömrümün son günü başlıyor.” Az sonra içinde görev duygusunun alevini duydu. O zamana değin üzüntüye, heyecana kapılmamış, söz söylememek kararından dönmemişti; fakat mahkeme başkanı, bir diyeceği olup olmadığını sorunca, Julien ayağa kalktı. Önünde Madame

Derville'in gözlerini görüyordu; onları her zamankinden parlak buldu. İçinden: "Yoksa o da mı ağlıyor?" demekten kendini alamadı.

– Sayın jüri üyeleri,

Öleceğim anda, küçümsenerek bakılmaya aldırış etmeyeceğimi sanıyordum; fakat şimdi bundan duyduğum ürperme beni söz söylemek mecburiyetinde bırakıyor. Baylar, ben sizin sınıfınızdan olmak şerefine erişmiş değilim; ben sizin karşınızda, talihinin bayağılığına isyan etmiş bir köylüyüm.

Julien sesine kuvvet vererek devam etti:

– Sizden lütuf, müsamaha dilemiyorum. Bir umuda da kapılmış değilim, ölüme gittiğimi biliyorum, haklı bir ölüm. Her türlü saygıya, en büyük sevgilere layık bir kadının canına kıymak istedim. Madame de Renal bana analık etmişti. Benim suçum çok büyük, çok çirkindir; hem de tasarlayarak işledim. Demek ölümü hak ettim, baylar. Ama şimdi karşılarında bulunduğum kimseler, suçum bu denli büyük olmasa da gene yaşımın acınmaya layık olduğuna bakmaz, beni cezalandırırlardı; aşağı bir sınıftan doğup yoksullukla az çok ezilmiş olmalarına rağmen gene iyi bir terbiye görmek saadetine ererek yüksek cemiyete, zengin kimselerin övünerek yüksek cemiyet dedikleri yere girebilmiş gençleri benim şahsımda cezalandırmak, cüretlerini kırmak isterlerdi.

İşte, baylar, benim asıl suçum; burada benim hakkımda hüküm verecek olanlar benim sınıfımdan olmadığı için göreceğim ceza elbette daha ağır olacaktır. Bakıyorum, jüri üyeleri arasında zenginleşmiş köylüler değil, ancak bu cürete öfkelenmiş burjuvalar görüyorum...

Julien hep bu eda ile yirmi dakika söz söyledi; içindekileri sayıp döktü; asilzadeler sınıfına yaranmak isteyen savcı yerinde sıçrayıp duruyordu; fakat Julien sözlerine kuru bir fikir tar-

tışma havası vermiş olmasına rağmen bütün kadınlar hüngür hüngür ağlaşıyordu. Madame Derville'in bile mendili gözlerinde idi. Julien, sözünü bitirirken, suçunu tasarlayarak işlediğinden, pişmanlığından, daha uğurlu günlerde Madame de Renal için beslemiş olduğu saygıdan, olanca sevgi hislerinden yine söz etti... Madame Derville bir çığlık koparıp bayıldı.

Saat biri vurduğu sırada jüri yeleri odalarına çekildiler. Hiçbir kadın yerinden ayrılmamıştı; erkeklerin de birçoğunun gözleri yaşarmıştı. Önce ateşli ateşli konuşmalar oldu; fakat jüri yeleri dönmekte hayli geciktiği için yavaş yavaş herkese bir sükûn geldi. Bu, gayet tesirli bir andı; ışıklar artık kararıyordu. Pek yorulmuş olan Julien yanında birkaç kişinin, bu gecikmenin bir hayır alâmeti olup olmadığını tartıştıklarını işitti. Herkesin kendinden yana olduğunu, kurtulmasına dua ettiğini görüp sevindi. Jüri yeleri henüz dönmemiş fakat yine de hiçbir kadın yerinden kalkmamıştı.

Saat ikiyi çalarken bir telâştır başladı. Jüri yelerinin bulunduğu odanın küçük kapısı açıldı. M. Banon de Valenod ağır, gösterişli adımlarla ilerledi, arkasından öteki üyeler de geliyordu. Baron de Valenod bir öksürdü, Jüri yelerinin, "ellerini vicdanlarına koyup düşündükten sonra" Julien Sorel'in adam öldürme suçu işlemiş, hem bu suçu tasarlayarak işlemiş olduğuna oybirliğiyle kanaat getirildiğini ilân etti. Jürinin bu yolda bir kanaat bildirmesi, ölüm cezası istemesi demekti; biraz sonra ölüm cezası kararı da okundu. Julien saatine bakıp M. de Lavalette'i hatırladı; saat ikiyi çeyrek geçiyordu, içinden: "Bugün günlerden cuma" dedi.

Evet bugün, beni ölüm cezasına çarptıran Valenod için uğurlu bir gün... Ben sıkı bir gözetim altındayım, onun için Mathilde, Madame de Lavalette gibi gelip beni kurtaramaz... Demek ki üç güne kadar büyük belkinin cevabını alacağını.

O sırada bir çığlık duydu, öbür dünya düşüncelerinden sıyrıldı. evresinde kadınlar hıçkırarak ağlıyordu; bütün gözlerin, dört köşe gotik bir sütunun ta yukarısındaki kek, gizli hücreye dikilmiş olduğunu gördü. Mathilde'in oraya saklanmış olduğunu sonradan öğrendi. O ığlık bir daha işitilmediğinden herkes gözünü yine, jandarmalar arasında halkı yarıp geçmeye alışan Julien'e çevirmişti.

Julien içinden: "Aman şu Valenod'yu güldürüp sevindirecek bir şey yapmalıyım, dedi. Ölüm cezasını verdirecek kararı okurken ne kadar da snepe, tilki gibi bir hali vardı! Oysaki ceza reisi, yıllardır yargıçlık yapmış olmasına rağmen, ölüm cezası kararını okurken gözleri yaşardı. Eski rekabetin, Madame de Renal'e kendimizi sevdirmek içindeki rekabetin böyle öcünü almak kim bilir Valenod'yu ne denli sevindirmiştir! Artık oldu bitti... Madame de Renal'i son bir defa görüp vedalaşmaya imkân yok... Ama yaptığım işten dolayı duyduğum pişmanlığı ona syliyebilmek beni ne derece bahtiyar edebildir.

Yalnız şu sözleri söylemek isterdim: "Bana verilen ceza haklıdır."

XLII. BÖLÜM

Julien'i tekrar hapis haneye götürünce, ölüm cezası mahkûmlarına mahsus bir odaya soktular. Her zaman en küçük şeylerin bile farkına vardığı halde bu sefer kuleye çıkmadığına dikkat etmedi. Ölmeden önce bir kere daha Madame de Renal'i görebilir, bu bahtiyarlığa ererse ona ne söyleyeceğini düşünüyordu. Kadın elbette onu susturmak istiyecekti; o halde Julien'in daha ilk kelimedede bütün pişmanlığını anlatabilmesi lazımdı. Böyle bir hareketten sonra benim onu, yalnız onu sevdiğime nasıl inanır? Hem benim onu öldürmek istemişim gözümün yükseklerde olduğundan yahut da Mathilde'i sevdiğimden ileri geldi.

Yatağa girince çarşafın kaba bir bezden olduğunu farkedince aklı başına geldi. "Ha! dedi, ölüm mahkûmu olduğum için zindana atılmışım. Doğru."

Comte Altmira anlatmıştı: Danton kafası kesilmeden bir gün önce o kalın sesiyle: "Tuhaf! demiş, giyotine edilmek fiilinin her zamanı çekilemiyor; giyotine edileceğim, giyotine edileceksin deniyor da giyotine edildim denmiyor."

Julien devam etti: "Niçin denmesin? Bir ahret varsa, o da pekâlâ denir... Ama bir ahret var da karşıma Hıristiyanların Allah'ı çıkarsa yandığım gündür. O, müstebitin biri, müstebit olduğu için de hep öç almak peşinde; kitabı hep en ağır cezalarla dolu. Onu hiç sevmedim, hatta kimsenin onu samimî olarak sevdiğine inanmadım. (Hiç acıma nedir bilmez Kitabı Mukaddes'in birçok parçalarını hatırladı). Beni fena halde cezalandırır."

Ya karşıma Fenelon'un Allah'ı çıkarırsa! O bana belki: "Sen çok sevdiğin için çok günahın bağışlanacak..." der.

Ben gerçekten çok mu sevdim? Evet, Madame de Renal'i sevdim ama ona karşı hareketim çok feci oldu. Her işimde olduğu gibi o işte de basit, mütevazı meziyeti bırakıp parlak olan şeylere koştum. Ama neler umabilirdim!.. Bir harp çıkarsa süvari alayı; sulh zamanında elçilik kâtibi; sonra elçi.. çabucak politika işini kavrar, o mevkie geçerdim... Bir budala bile olsam, Marquis de La Mole'un güveyi için korkulacak rakip mi bulunur? Bütün budalalıklarım hoş görülür, daha doğrusu birer meziyet sayılırdı. Değeri büyük, Viyana'da, Londra'da saltanat süren bir adam...

– Pek öyle değil, bayım, üç gün sonra giyotin.

Julien kafasında bir alay gibi beliren bu düşünceyi gülerek karşıladı. "Hakikati ararsan bir insanın içinde iki kişi vardır, dedi. O alaylı sözü de kim düşünüp söyledi?"

İçinde kendisine karşı çıkan ikinci kişiye: Evet, dostum, dedi, üç gün sonra kafam kesilecek. M. de Cholin, Abbe Maslon'la ortaklaşa bir pencere kiralayıp kafamın nasıl kesileceğini seyredecekler. Bakalım, pencerenin kiralanması işinde, bu iki sayın zatın hangisi öbürünü yere çalacak?

Rodtrou'nun Venceslas tragedyasından şu parça hatırına geliverdi:

LADISLAS

... Mon âme est toute prete

Le ROI, Pere de Ladislas.

L'echafaud l'est aussi; portezy votre tcte. (Ladislas: Ruhum hazırdır. Kral, Ladislas'ın babası: Darağacı da hazır; haydi, başını oraya götür.)

Julien: "Güzel cevap doğrusu!" deyip uyudu. Ertesi sabah iki kolun kendisine sıkı sıkı sarıldığını duyup uyandı. Gözleri-

ni açıp şaşkın şaşkın sormaktan kendini alamadı:

– Ne? Bu kadar da tez mi?

Gelenin Mathilde olduğunu anlayınca: “Çok şükür ki ne demek istediğimi anlamadı!” dedi. Bu düşünce ona soğukkanlılığını geri getirdi. Mathilde sanki altı aylık bir hastalıktan kalkmış gibiydi: gerçekten tanınmayacak bir hale gelmişti.

Ellerini acıtırcasına burarak:

– O Frilair alçağı bana oyun etti, diyor, öfkesinden bir türlü ağlayamıyordu.

Julien:

– Dün konuşurken güzeldim, değil mi? Hayatımda ilk defa olarak, söyleyeceğim sözü önceden hazırlamamıştım! Doğrusu bunun hem ilk, hem de son olmasından korkulabilir.

O anda Julien, Mathilde’in ruhu ile usta bir piyanistin piyano çalması gibi oynuyordu.

– Gerçi ben bir soylu kişi değilim ama Mathilde’in yüksek ruhu, âşığına da kendine kadar yükseltti. Sanır mısınız ki Boniface de La Mole, hâkimler karşısında benden daha çok metanet göstermiştir?

O gün Mathilde, herhangi bir evin beşinci katında oturan bir yoksul bir kız gibi, gösterişsiz, yapmacıksız bir şefkat hissi ile hareket ediyordu; fakat sevgilisinin ağzından daha sade sözler çıkmadı. Julien ona, farkına varmadan, vaktiyle kendi çektiği işkencenin acısını çektiriyordu.

Julien: Nil’in kaynakları bilinmez, dedi; nehirler kralını, küçük bir ırmak halinde görmek insan gözüne nasip olmamıştır; böylece Julien’i zayıf görmek de kimseye nasip olmayacaktır, zira bir kere o zayıf değildir. Ama gönlüm çabucak yumuşuyor; en bayağı söz, gönülden gelen bir eda ile söylendi mi, hemen sesime bir incelik veriyor, hatta gözümü yaşartıyor. Kaç

defa bu yüzden, katı kalpli insanların hafifsemesine uğradım! Benim aman dilediğimi sandılar; işte buna asla katlanamam.

Danton, darağacı başında, karısını hatırlayıp üzülmüş derler; ama Danton cılız, sıska bir millete kuvvet vermiş, düşmanın Paris'e girmesini önlemiş bir adamdı.. Benim neler yapabilecek bir adam olduğumu bir ben bilirim... Başkalarının gözünde bir BELKi isem, işte ancak o kadar.

Buraya, zindana Mathilde değil de Madame de Renal gelseydi yine kendimi tutabilir miydim? Umutsuzluğumun, pişmanlığımın son kerteyi bulması, Valenodlarla memleket eşrafının gözünde ölüm korkusu, o alçakça korku oluverirdi; paraları olduğu için hiçbir şeye imrenmek, heves etmek tehlikesine düşmeyen o adamlar istedikleri derecede böbürlensinler, hakikatta ne zayıf insanlardır! Beni ölüm cezasına çarptıran M. de Moirod ile M. de Cholin: "Ne olacak işte kerestecinin oğlu!" derler. Bilmiş, işgüzar bir adam olabilir ama cesaret... Cesaret öğrenilmez ki! Dahası: Şimdi ağlayan, daha doğrusu artık ağlıyamayan şu zavallı Mathilde bile...

Kıza baktı, gözleri kıpkırmızı idi, onu kollarında sıktı. Gerçekten bir ıstırap görmek, yaptığı mukayeseyi unutturmuştu... Belki bütün gece ağlamıştır, dedi; ama bir gün bu hâtıra onu kim bilir ne kadar utandıracaktır! Daha hir çocukken, bir soy-suzun alçakça düşüncelerine kapılıp yolunu şaşırdığını düşünür... Le Croisetnois onu alacak kadar zayıftır; doğrusu iyi de eder. Mathilde onu adam eder:

İşte bu hoş, ölüme mahkûm olalı beri, hayatımda öğrenemediğim bütün mısralar hatırıma geliyor. Bu da bir yıkılış belirtisi olmalı...

Mathilde ona zayıf bir sesle: İçerideki odada sizi bekliyor deyip duruyordu. Sonunda Julien o sözlere dikkat edebildi: Sesi zayıflamış ama, dedi, yine edasından emretmek huyu

belli. Kızmamak için böyle yavaş söylüyor. Sesine bir tatlılık vererek sordu:

– İçeride dediğiniz kim?

– Avukat, size istinaf dilekçesini imzalatmaya geldi.

– Ben öyle şey istemem.

Mathilde ayağa kalktı; gözlerinden kıvılcımlar fışkırıyordu:

—Nasıl istemezsiniz; bu da ne demek oluyor?

– Zira ben şimdi kendimde, kimseye gülünç olmadan ölmek için lazım gelen cesareti buluyorum. Bu rutubetli zindanda iki ay oturduktan sonra yine o güç bakalım kalır mı? Birtakım papazlarla, babamla uzun uzadıya konuşmak lazım gelecek... Dünyada hiçbir şey bunun kadar canımı sıkamaz. Şimdiden öleyim, bitsin.

Bu hiç beklenilmedik engel, Mathilde'in yaradılışındaki bütün azameti tekrar uyandırdı. Besançon zindanının kapıları açılmadan önce, erkenden gidip Abbe de Frilair'i görmek istemiş ama olmamıştı; bütün öfkesini Julien'den almak istedi. Julien'i taparcasına seviyordu; ama on beş dakika kadar onun huyu hakkında, onu sevmiş olmaktan duyduğu pişmanlık hakkında kükredi durdu. Julien bunları dinlerken, vaktiyle La Mole konağının kitap odasında başına en ağır hakaretleri yağdıran kibirli kızla karşılaştığını görüyordu.

– Allah senin soyunun şerefini bir kat daha yükseltmek için seni erkek yaratmalı idi!

İçinden: “Ama bana gelince, dedi, bu iğrenç yerde iki ay daha kalmak budalalığını göstermeyeceğim; soylular partisi zorbalарının uyduracağı her türlü alçakça, insanı küçülten iftiralara uğra, buna karşı biricik avuntun da bu deli kızın lanetleri olsun; benim işime gelmez... Ne yapalım? Öbür gün sabahleyin, soğukkanlı, gayet usta diye tanınmış bir adamla düello edeceğim...” İçindeki ikinci adam, o İblisçe sözler söyleyen:

“Hem de ne usta! dedi; şimdiye kadar bir kere bile hasmını sağlam bıraktığı olmamış.”

Anladık, öyle olsun! Daha iyi ya! Mathilde’in sözleri gitgi- de daha belîğ oluyordu; Julien içinden: “Hayır, hayır, dedi, istinaf etmeyeceğim.”

Bu kararı verdikten sonra hayallere daldı... “Postacı geçerken, her zamanki gibi gazeteyi saat altıda bırakır; saat sekizde, M. de Renal okuyup bitirdikten sonra Elisa, ayaklarının ucuna basarak gelip gazeteyi yatağın ucuna kor. O, biraz sonra uyanır; okurken birdenbire fenalaşır; o güzel eli titrer... Saat onu beş geçe, adalet yerini bulmuştu... Bu kelimeleri bile okur.

Gözünden sıcak sıcak yaşlar dökülerek ağlayacaktır, ben onu bilirim, kendisini öldürmek istemiş olmamdan bir şey çıkmaz, hepsini unuttur. Benim ölümüne gönülden ağlayacak insan, benim öldürmeye kalktığım kadın olacak.

“İşte bu bir tezat!” dedi; Mathilde’in, kendisini kandırmak için çalıştığı on beş yirmi dakika boyunca, hep Madame de Renal’i düşündü durdu. Gerçi bu halden silkinmek istiyor, hatta Mathilde’in sözlerine cevap veriyordu; fakat akli hep Verrieres’deki yatak odasında idi. Turuncu canfesten işlemeli karyola örtüsü üzerinde Gazelle de Besançon’u görüyordu. O bembeyaz elin gazeteyi sinirli sinirli sıktığını görüyordu; Madame de Renal’in ağladığını görüyordu... O şirin çehrede göz yaşının her damlasını görüyordu.

Mademoiselle de la Mole, Julien’i yola getirdiğini görünce avukatı içeri çağırıldı. Çok şükür ki bu avukat, 1796 İtalya savaşında yüzbaşı olarak bulunup orada Manuel ile arkadaşlık etmiş bir adamdı. det yerini bulsun diye o da mahkûmu fikrinden vazgeçirmeye çalıştı. Ona saygı göstermek isteyen Julien, öyle bir karar vermesinin sebeplerini birer birer anlattı.

M. Felix Vaneau, yani avukat, sonunda:

– Evet, dedi, bu düşünce de yanlış değil. Ama üç gün içinde dâvanızın istinafını istemeye hakkınız var; her gün gelip size sormak da benim görevim, iki aya kadar bu hapishanenin altından bir volkan çıkarsa, kurtulmuş olursunuz.

Sonra Julien'e bakarak:

– Hem hastalıktan ölmek de var, dedi.

Julien onun elini sıktı:

– Çok çok teşekkür ederim, siz iyi bir insansınız. Bu ciheti de düşünürüm.

Mathilde avukatla beraber çıkıp gittikten sonra Julien düşündü: Avukata duyduğu dostluk, kıza duyduğundan fazla idi.

XLIII. BÖLÜM

Bir saat kadar sonra, derin bir uykuya dalmış uyurken, elinin üzerinde sıcak sıcak gözyaşları duyup uyandı. Yarı uyuklu, yarı uyanık bir halde içinden söylendi: “Yine Mathilde olacak, işin teorisini bilir, şimdi de beni duygu yönümden yakalayıp düşüncemden vazgeçirmeğe çalışacak.” Böyle acıklı bir sahne ile karşılaşmak düşüncesi hayli canını sıktı; gözlerini açmadı. Belphegor’un, karısından kaçmasını anlatan mısralarını hatırladı.

Bir iç çekme duydu; sonra gözlerini açtı, gelen Madame de Renal idi. Julien hemen onun ayaklarına atılıp:

– Şükür, dedi, ölmeden seni bir kere daha gördüm ya... Yoksa bu bir rüya mı?

Hemen kendine gelip:

– Affedersiniz, madame, dedi, ben sizin gözünüzde bir katilim.

– Monsieur.. ben size, dâvanızı istinaf ettirin diye yalvarmaya geldim, bunu yapmak istemediğinizi biliyorum...

Boğulur gibi hıçkırığa hıçkırığa ağlıyor, tek kelime bile söyleyemiyordu.

– Lütfedin de beni bağışlayın.

Madame de Renal kalkıp Julien’in kollarına atılarak:

– Seni affetmemi istiyorsan, dedi, istinaf isteğini hemen imzalarsın.

Julien, ona sarılmış, öpüyordu.

– Bu iki ay içinde her gün beni görmeye gelir misin?

– Yemin ederim ki gelirim. Hem de her gün. Kocam gelmemi yasaklamazsa.

Julien:

– Peki, dedi; imzalıyorum. Ne! Sen beni bağışladın mı? Buna imkân var mı?

Madame de Renal’i kolları arasında sıkıyordu; deli gibiydi. Kadın bir acı duyup hafifçe inledi; fakat hemen:

– Bir şey değil, dedi, biraz acıdı da!

Julien hüngür hüngür ağlayarak:

– Omuzun, omuzun acıdı değil mi?

Biraz çekildi; şimdi kadının elini yana yana öpüyordu:

– Seni Verrieres’deki odanda son gördüğümde, bir gün bunu yapacağım kimin aklına gelirdi?

– Benim M. de La Mole’a o alçakça mektubu yazacağım kimin aklına gelirdi?

– Şundan asla şüphen olmasın: Ben seni daima sevdim, senden başka da kimseyi sevmedim.

Şimdi Madame de Renal de gönlünde bir sevinç duymuştu. Sordu:

– Doğru mu?

Dizlerinin önüne oturan Julien’e dayandı da böylece uzun uzun, sessiz sessiz ağlaştılar. Aradan epey zaman geçti; tekrar konuşmaya başlayabildiklerinde Madame de Renal sordu:

– Ya o Madame Michelet, daha doğrusu Mademoiselle de La Mole?... Anlattıkları o garip hikâyeye ben de inanmaya başladım doğrusu.

Julien:

– O hikâyeye ancak görünüşte doğru, dedi. O, benim karım ama metresim değil...

Belki yüz defadan fazla birbirlerinin sözünü keserek, bin güçlkle birbirlerine bilmediklerini anlattılar. M. de La Mole’a gönderilen mektubu, Madame de Renal’in günahlarını

dinleyip ona öğüt veren genç papaz hazırlamış, kadın da kendi eliyle kopye etmişti.

– Din bana ne çirkin bir iş işletti! diyordu; o mektubun en ağır yerlerini biraz yumuşatmıştım da...

Julien'in heyecanla kucaklaması, mutluluğu, kadını bağışladığını ispat ediyordu. O, hiçbir zaman böyle çılgınca âşık olmamıştı. Madame de Renal sonra ona:

– Ben kendimi dini bütün sanıyorum. Allah'a gerçekten inanırım; bu işlediğim suçun çok kötü bir şey olduğuna da inanırım, zaten bu ispat da edildi; fakat seni gördüm mü, bana iki kurşun atmış olmanı da düşünmeyerek...

Julien, kadının karşı koymalarına bakmayarak, onu ateşli ateşli öptü.

Madame de Renal devamla:

– Bırak, sonra sözümü unutturacaksın, seninle ciddi bir şey konuşmak istiyorum... Seni gördüm mü, artık hiçbir görev gözüme gözükmez oluyor, senin için safi aşk oluyorum; daha doğrusu bunu anlatmaya aşk kelimesi de yetmez. Ben senin için, yalnız Tanrı için beslemem lazım gelen hissi besliyorum: İçinde hem saygı, hem aşk, hem itaat bulunan bir duygu... Doğrusu bana nasıl bir büyü yaptın, bilmiyorum. Zindancıya bir bıçak batırmamı emretsen ben daha düşünmeden elim o işi yapıverecek. Bu ne haldir? Ayrılmadan önce bunu bana iyice bir anlat; iki aya kadar birbirimizden ayrılacağız...

Sonra gülümseyerek:

– Kim bilir, bakalım ayrılacak mıyız?

Julien yerinden fırladı:

– Sözümü geri alıyorum, dedi; sen zehir, bıçak, tabanca, kömür veya başka herhangi bir şeye başvurup canına kıymak, önüne engel çıkarmak istiyorsan ben dâvamı istinaf ettirmem.

Madame de Renal'in çehresi birdenbire değişti; deminki derin derin düşünce hali yerine şimdi büyük bir şefkat belirdi; sonunda sordu:

– İkimiz de hemen şimdi kendimizi öldürsek nasıl olur?

Julien:

– Öbür dünyada kim bilir ne var? dedi; belki birtakım azaplarla karşılaşacağız, belki de hiçbir şey yok. İki ay beraberce zevkli, tatlı bir hayat sürsek daha iyi değil mi? İki ay az şey midir? Benim ömrümde tadacağım en büyük bahtiyarlık bu olur!

– Ömrümde tadacağım en büyük mutluluk...

Julien memnun memnun tekrarladı:

– Bütün ömrümün en büyük bahtiyarlığı, içimden ne diyorsam emin ol ki sana da onu söylüyorum. Allah bilir abartım yok.

Madame de Renal çekingen, hüzünlü bir gülümseme ile:

– Böyle söylemen bana emretmek.

– Öyle ise hayatına her ne şekil, her ne surette olursa olsun kastetmeyeceğine, bana olan aşkın üzerine yemin ediyor musun?.. Hem sen benim oğlum için yaşamalısın; Mathilde, Marquis de Croisenois'ya varır varmaz, çocuğu uşakların eline bırakır.

Madame de Renal soğuk bir tavırla:

– Yemin ediyorum, dedi ama senin istinaf talebini, kendi elinle yazıp imzalayacağın dilekçeyi bugün isterim. Savcıya onu ben götüreceğim.

– Dikkat et, adını lekelersin.

Kadın gayetle hüzünlü bir dille:

– Seni gelip hapisyanede gördükten sonra, dedi bütün Besançon'da, bütün Franche Comte'de dillere destan oldum demektir. Ben ar, namus sınırlarını çoktan aştıım... Artık şerefi,

namusu kalmamış bir kadını; senin uğrunda olduktan sonra ne çıkar!

Dilinde öyle bir elem vardı ki Julien, kendisi için yepyeni bir bahtiyarlıkla onu kucakladı. Bu yeni duyduğu his, aşkın verdiği sarhoşluk değil, son dereceyi bulan minnettarlıktı. Kendisi için kadının ettiği fedakârlığın büyüklüğünü, genişliğini ilk defa olarak tamamıyla kavramıştı.

İyilik etmekten hoşlanır kimselerden biri M. de Renal'e, karısının her gün Julien'i hapishanede ziyaret edip uzun uzun kaldığını yetiştirmiş olacak, çünkü üç gün sonra M. de Renal karısına arabasını gönderdi; hemen Verrieres'e dönmesini de kesin olarak emrediyordu.

Böyle kederli bir ayrılıkla başlayan gün hiç de iyi bir gün olacağı benzemiyordu, iki üç saat sonra gelip Julien'e, kendisini bir papazın görmek istediğini söylediler. Besançon Jesuitleri arasına girememiş olan o hileci papaz sabahtan beri sokakta, hapishanenin dış kapısı önünde yerleşmiş, bir türlü gitmek bilmiyordu. Şakır şakır yağmur yağıyor, herif: Hak yolunda bu cefaya da katlanırım deyip mazlum tavrı takınıyordu. Julien'in aksiliği üstünde idi; edepsizliğin bu çeşidi onu büsbütün sinirlendirdi.

Sabahleyin o papazın geldiğini bir yol daha söylemişler, reddetmişti; fakat herif Julien'in günahını çıkarmayı, onun ağzından duyduğunu iddia edeceği birtakım gönül sırları uydu-rup anlatarak Besançon bayanları arasında ün salmayı bir kere kafasına koymuş bulunuyordu.

Günü de, geceyi de hapishanenin kapısı önünde geçireceğini bağıra bağıra ilân ediyor:

– Allah beni buraya, o zındığı imana getirmek için gönderdi, diye bas bas bağırıyordu.

Gürültü patırtı seyretmeye bayılan halk tabakası da toplanmaya başlamıştı. Papaz onlara:

– Evet, kardeşlerim, diyordu, ben gündüzü de, geceyi de, bundan sonraki gündüzleri, geceleri de buracıkta geçireceğim. Cebril bana tapşırды, Tanrı bana yüce bir iş buyurmuş; o Sorel denen delikanlının ruhunu cehennem ateşinden ben kurtaracağım. Siz de benimle beraber Tanrı'ya yalvarın vs. vs.

Julien rezaletten, kendisi üzerine dikkati çekebilecek her türlü şeyden son derece nefret ederdi. O anda sessiz sedasız, kimseye fark ettirmeden bu dünyadan çekilip gitmeyi düşündü; ama Madame de Renal'i tekrar görebileceğini umuyordu, o sırada da son derece âşıkty.

Hapishanenin kapısı, şehrin en işlek sokaklarından birine açılırdı. O üstü başı çamur içinde papazın halkı etrafına topla-yıp şamata ettiğini düşündükçe ruhu bin bir işkence çekiyordu. Hiç şüphesiz her an benim adımları anar durur! Bu an, Julien için, ölümden de ağır geldi. Kendisine candan, gönülden hizmet eden gardiyanlardan birini, birer saat ara ile çağırıp, papazın hâlâ hapishane kapısında bekleyip beklemediğini anlamaya gönderdi.

Gardiyan her gidip gelişinde:

– Monsieur, diyordu, papaz çamurun içinde diz çökmüş, yüksek sesle dua ediyor; ruhunuzun selameti için dualar ediyor.

Julien içinden: Küstahın zoruna bak! dedi; o sırada kulağına derinden bir uğultu geldi: Halk da dualara amin diyordu. Sanki bunlar yetmiyormuş gibi gardiyan da Lâtince kelimeleri mırıldanarak dudaklarını oynatmaya başladı:

– Böyle mübarek bir adamın yardımını nasıl istemezsiniz, dedi; herkes sizin pek katı yürekli olduğunuzu söylüyor.

Öfkeden kendini kaybeden Julien:

– Ah vatanım ah! diye bağırdı, meğer kendini kaybetmiş bir halde imişsin!

Gardiyanın odada olduğuna hiç aldırmadan yüksek sesle düşünmesine devam etti:

Bu adam gazetede adı çıksın, kendisi hakkında bir şeyler yazılsın istiyor; muradına ermenin yolunu da bulmuş.

Ah! Tanrı'nın gazabına uğrayası taşralılar! Paris'te olsam başıma bu dertler açılmazdı. Ora insanların şarlatanlığı daha ustaca oluyor.

Sonunda, alnından iri iri terler, damlayarak:

– Hadi gidin de o mübarek papazı getirin, dedi.

Gardiyan hemen istavroz çıkarıp sevine sevine seğirtti.

Mübarek adam tüyler ürpertecek derecede çirkin, bir o kadar da pisti. Sabahtan beri yağın yağmur, zindanın karanlığını, rutubetini artırıyordu. Papaz Julien'i kucaklamaya kalkıştı, onunla konuşurken ağlamaklı tavırlar takındı. En aşağı cinsinden bir ikiyüzlülük herifin paçalarından akıyordu; Julien'in ömründe bu kadar kızdığı olmamıştı.

Papazın gelmesinden on beş dakika kadar sonra Julien kendinde bir korkaklık duydu. İlk defa olarak ölüm ona korkunç gözüküyordu. İdamdan iki gün sonra vücudunun alacağı çürümüş halini, böyle çirkin şeyleri düşünüyordu.

Az kaldı bir zaaf alâmeti gösterip korkusunu belli edecek veya papazın üzerine atılıp zinciriyle boğacaktı; çok şükür ki aklına başka bir şey geldi: O mübarek adamdan, gidip hemen o gün ruhunun selameti için kırk franklık bir dua okutturulmasını rica etti.

Vakit öğleyi geçmişti; papaz parayı cebine indirip arabayı çekti.

XLIV. BÖLÜM

Papaz gittikten biraz sonra Julien çok ağladı, öleceği için ağladı. Kendi kendine düşündü: Madame de Renal Besançon'da olsaydı, bu duruma dayanamaz, bu zaafını ona itiraf ederdi. Taparcasına sevdiği o kadından ayrılmanın verdiği ke-derle üzüldüğü bir anda Mathilde'nin ayak sesini duydu. Hapishane hayatının en çekilmez tarafı, insan evde olmadığını söyleyip kimseden kurtulamıyor, dedi. Mathilde ne söylerse öfkeleniyor, sinirleniyordu.

Mademoiselle de La Mole'un öğrendiğine göre, M. de Valenod, hükmün verildiği gün, valiliğe atanma emrini alıp cebine koyduğu için M. de Frilair'in tembihlerini hiçe saymaya cesaret etmiş, Julien'i ölüm cezasına çarptırmak keyfini tatmıştı.

M. de. Frilair ile demin konuştum. M. Sorel ne demeye kalkıp da o burjuva asilzadelerinin benliğini uyandırdı, ona hücum etti? diyor. Sınıftan bahsetmeye ne lüzum vardı sanki? diyor. Onlara, siyasî çıkarlarını korumak için ne yapmaları gerektiğini gösterdi. Oysa o budalaların öyle şeyler düşündüğü yoktu. Hepsi de ağlamaklı olmuşlardı, diyor. Sınıf çıkarı, bir adamı ölüm cezasına çarptırmanın çirkinliğini, dehşetini unutturdu. Doğrusu M. Sorel iş hususunda daha pek toymuş. Onun cezasını bağışlatamazsak ölümü bir çeşit intihar olacak, diyor...

Mathilde'nin Julien'e söylemediği bir şey daha vardı ama doğrusu kendisi de bunun farkında değildi. Abbe de Frilair, Julien için kurtuluş çaresi olmadığını görmüş, kızın gönlünde onun yerine geçmenin yükselme ihtirası için faydalı olacağını sanıyordu.

Julien, sabahtan beri başına gelen sıkıntılara sinirlenmiş, öfkesinin para etmeyeceğini de anlayarak âdeta kendinden geçmişti; Mathilde'e:

– Hele siz kiliseye gidip de benim için bir dua okutturun, beni de bir süre rahat bırakın, dedi.

Madame de Renal'in gelip gitmelerini duyup kıskanan Mathilde, onun Besançon'dan uzaklaştığını haber almıştı; Julien'in aksiliğimin sebebini anladı, gözlerinden sicim gibi yaşlar indirmeye başladı. Kızın ıstırabı hiç de sahte değildi, Julien bunu görüp büsbütün sinirleniyordu. Yalnız kalmaya şiddetle ihtiyacı vardı fakat bunun için ne yapacağını da bilemiyordu. Mathilde, onu yumuşatmak için boşu boşuna hayli dil döktükten sonra çıkıp gitti ama onun arkası sıra da Fouque geldi. Julien bu sadık dostu:

– Yalnız kalmaya çok ihtiyacım var, dedi...

Onun tereddüt ettiğini görünce:

– Ölüm cezasından bağışlanmamı talep için bir dilekçe hazırlıyorum, dedi... Zaten... senden bir ricam var, bana ölüm sözü etme. O gün için senden bazı özel ricalarım olursa ben sana açarım.

Julien, sonunda yalnız kalmayı başardı fakat şimdi kendini öncekinden de daha yüreksiz hissediyordu. Bu zayıflamış ruh, kalan bir parçacık kuvvetini de, ne halde olduğunu Mademoiselle de La Mole ile Fouque'den gizlemeye harcamıştı.

Akşama doğru aklına gelen bir fikir onu avuttu:

Bu sabah, ölümün bana o kadar çirkin gözüktüğü anda, idam saatinin geldiğini haber verselerdi, halkın gözü beni haysiyetimi korumaya yönlendirirdi; belki yürüyüşümde, bir salona giren sıkılgan bir kendini beğenmişinki gibi bir ağırlık bulunurdu. Bu taşralılar arasında anlayışlı birkaç kişi varsa, belki onlar benim yüreksizliğimi sezebilirdi.. ama bunu gören

olmazdı. Böylelikle üzüntüsünün bir BÖLÜMünden kurtuldu, şarkı söyleyerek: Ben şimdi bir yüreksizim ama bunu bilen olmayacak dedi.

Ertesi sabah Julien'in başına belki bütün bunlardan daha tatsız bir iş geldi. Babası geleceğini çoktan beri bildirip duruyordu; o sabah, daha Julien uyanmadan önce, ak saçlı keresteci zindan odasına girdi. Julien kendinde bir hâlsizlik hissetti; babasının sitem olarak en tatsız şeyleri açacağını biliyordu. Sanki bunca sıkıntısı, kederi yetmiyormuş gibi o sabah, babasını sevmediği için de şiddetli bir vicdan azabı duyuyordu.

Gardiyan odayı bir parça düzeltmeye çalışırken Julien kendi kendine: Tesadüf bizi dünyada yan yana getirmiş dedi, biz de birbirimize kabil olan her kötülüğü ettik. Öleceğim anda da bana son bir kötülük daha yapmaya geliyor.

Gardiyan odadan çıkar çıkmaz yaşlı adam ters ters sözlere başladı.

Julien, göz yaşlarını tutamadı, içinden kudurmuş gibi: Bu ne alçakçasına zaaftır! dedi. Bu herif her girip çıktığı yerde benim cesaretsizliğimi bire bin katarak anlatır durur; Valenodlar, Verrieres'de hüküm süren bütün o bayağı ikiyüzlüler için gün doğdu demektir! Onların Fransa'da borusu ötüyor, cemiyetin her türlü lütfunu elde ediyorlar. Şimdiye kadar ben: Doğru, para onların, bütün şan şeref onların ama kalp asaleti benim diyebiliyordum.

İşte sözüne herkesin inanacağı bir tanık: Benim ölüm karşısında korkaklık gösterdiğimi bütün Verrieres halkına, pireyi deve ederek anlatacak! Herkesin anladığı bu sınavdan ben, alnımın akı ile çıkamayacağım!

Julien, büsbütün umutsuzluğa düşmüş gibiydi. Babasını nasıl kovacağını bilmiyordu. O pek anlayışlı yaşlı adamı aldata-

bilecek kadar gösterişe kalkmak da o anda kuvvetinin üstünde bir şeydi.

Bütün imkânları gözden geçiriyordu; birdenbire âdeta bağırcasına:

– Ben para biriktirdim!

Bu dâhice söz ihtiyarın çehresini de, Julien'in durumunu da değiştirdi.

Sözünün bıraktığı tesir Julien'in, babasının karşısında duyduğu küçüklük hissini gidermişti; daha sakin bir tavırla devam etti:

– O parayı ne yapayım?

Julien, paranın bir kısmını kardeşlerine bırakmak niyetinde olduğunu hissettiriyordu; ihtiyar keresteci de bir meteliğini elden kaçırmamak arzusuyla yanıyordu. Uzun uzun, ateşli ateşli sözler söyledi. Julien işi alaya vurabildi:

– Mevlâ, dedi, vasiyetnamem için bana esin gönderdi. Kardeşlerimin her birine biner frank vereceğim, paranın üstü de size kalacak.

– Öyle olsun; dedi, paranın üstü hakkımdır; fakat madem ki Tanrı size iman bütünlüğü nasip etti, dini bütün bir Hıristiyan olarak ölmek isterseniz, borçlarınızı da ödemelisiniz. Sizi yedirip içirmek, okutup yazdırmak için hep ben masraf ettim, onu hiç düşünmüyorsunuz...

Julien ta içinden yaralanmış: İşte baba sevgisi!.. diyordu. Zindancı kapıdan gözüktü:

– Monsieur, dedi, konuklarıma, babaları görmeye gelince, en iyisinden bir şişe şampanya getiririm. Biraz pahalıdır, şişesi altı frank ama yürek tazeler.

Julien çocukça bir sevinçle:

– Üç kadeh getirin, dedi; koridorda dolaşan iki mahpus var, onları da çağırın.

Zindancı herifleri içeri çağırıldı. Bunlar kürek mahkûmiyetini bitirip tekrar bir suç işleyerek hapis haneye dönmüşlerdi, yakında ağır hizmete gönderileceklerdi, ikisi de gayet neşeli, ustalıkları, cesaretleri, soğukkanlılıklarıyla nam kazanmış birer canavardı.

Aralarından biri Julien'e:

– Bana yirmi frank verin, size bütün hayatımı anlatayım, dedi. Bakın ne tatlıdır!

Julien:

– Ya yalan söylerseniz?

– Nasıl söylerim? Arkadaşım yirmi frangı kıskandı, yalan söylersem haber verir.

Anlattığı vakalar insana tiksinti veren şeylerdi. Onları işleyen hiç şüphesiz korku, yılmak nedir bilmez bir adamdır ama artık yüreğinde, para hırsından başka hiçbir duygu aranmamalıdır.

Herifler gittikten sonra Julien'in sabahki hali kalmamıştı. Kendi kendine karşı duyduğu öfke geçmişti. Madame de Renal gittiğinden beri iç acısı, bir taraftan da korkaklığın zehrini kattığı o acı artık değişmiş, gamlı bir düşünce halini almıştı.

İçinden: günler geçip, diyordu, görünüşlere kapılmamaya alıştıkça, Paris salonlarındaki insanların da babamın soyundan namuslu kimseler veya bu iki kürek mahkûmu gibi becerikli birer hergele olduklarını anlayacaktım. Söyledikleri doğru, salon bayları sabahleyin kalktılar mı: Bugün de karnımı doyurmak için ne yapsam? düşüncesi içlerini kemirmez. Bir de namusluyuz diye böbürlenirler! Bir jüriye de seçilince, açlıktan baygınlık duyduğu için bir gümüş çatal bıçak takımı çalmış adamı, koltuklarını gere gere mahkûm ederler.

Yaranmak lazım gelen bir saray oldu mu, bakanlıktan düşmemek, bakanlığa geçmek sözü çıktı mı, bizim o namuslu sa-

lon bayları, bu iki kürek mahkûmunun karınlarını doyurmak için işledikleri suçların tam benzerini işlemekten çekinmezler..

Tabii hukuk diye bir şey yoktur. Bu tâbir, büyük babaları XIV. Louis'nin bir ele geçirme buyruğuyla zenginleşmiş, geçen beni sıkıştıran savcının ağzına yaraşır eski bir budalalıktır. Hukuk, ceza yaptırımıyla falan işe kalkışmaktan men eden bir yasa çıkarıldı mı, o zaman doğar. Kanundan önce, tabii olarak ancak aslanın kuvveti, yahut açlık duyan, üşüyen mahlûkun ihtiyacı, hasılı ancak ihtiyaç vardır... Hayır, şeref, itibar gören insanlar, talihleri yâr olup da elleri suçta yakalanmamış birer edepsizdir. Cemiyetin benim peşime taktığı savcı, bir alçaklık sayesinde zengin olmuş... Ben cana kıydım, cezamı hak ettim ama bu suçum hesaba katılmasın, beni mahkûm eden Valenod, cemiyet için benden bin kat zararlı bir insandır.

Julien kederli kederli fakat öfkesiz ilâve etti: “Babam, pintiliğine rağmen yine bu adamlardan daha iyidir. Ben, ölümümle onun adını da lekeleyip işi haddinden aşırdım. Parasız kalmak korkusu, hasislik denen, insanları olduklarından da kötü görmekten doğan illet, benim bırakacağım üç dört yüz frangı babama, bir teselli sebebi, içine emniyet verecek bir şey gibi gösteriyor. Bir pazar günü yemekten sonra çıkıp, kendini kıskanan Verriereslilere parasını şıkırdatır. Bakışlarıyla da onlara: Böyle bir karşılığı olunca, oğlunun kafası kesilmesini hanginiz cana minnet bilmez? der.

Bu düşünceler belki doğru idi ama ölümü de arzu ettirecek özellikteydi. Beş uzun günü böyle geçti. En şiddetli kıskançlıkla kıvrandığını gördüğü Mathilde'ye karşı nezaketle, tatlılıkla hareket ediyordu. Bir akşam Julien kendini öldürmeyi gerçekten aklından geçirdi. Madame de Renal'in özlemi, bu derin acı, onun ruhunu sinirlendirmişti. Artık ne gerçek hayat-

ta bir şeyden hoşlanıyor, ne de hayalinde gönlünü avutacak bir şey bulabiliyordu. Böyle kımıldanmadan kapalı kalmak sağlığını bozuyor, huyunu, genç Alman üniversitelilerininki gibi coşkunu, zayıf kılıyordu. Zavallıların ruhuna üşüşen bazı yakışık almaz fikirleri şöyle sert bir küfürle başından savmak için lazım gelen o erkekçe azameti kaybediyordu.

Hakikati sevdim.. Hakikat nerede?.. Her yerde ikiyüzlülük, hiç olmazsa şarlatanlık, en faziletlielerde, en büyüklerde bile böyle... Dudaklarında bir tikslenme ifadesi belirdi: Hayır, insan insana güvenemez.

Madame de *** yetimler için para toplarken, bilmem hangi prens on altın verdi diyordu: Yalan... Uzaklara gitmeye ne gerek var? Napolyon'un SainteHelene'deki hali nedir?.. Tahtını Roma kralına bırakması şarlatanlığın ta kendisi değil mi?

Ulu Tanrım! öyle bir insan, hem de uğradığı felâkete bakıp da görevini acı acı hatırlaması lazım geldiği bir zamanda, şarlatanlığa tenezzül ederse artık insan oğlundan ne beklenir?..

Hakikat nerede?.. Dinde mi?.. Küçümsemenin son derecesini gösteren acı bir gülümseme ile: Evet, dedi, Maslonların, Frilairlerin, Castanedelerin ağzında... Belki hakikî Hıristiyanlıkta; havariler para almadığı gibi rahipleri de para almayacak bir Hıristiyanlıkta... Ama Paulus resul emretmek, söz söylemek, sözünü ettirmek zevkini tatmış, o da para almak sayılmaz mı?..

Ah! Hakikî bir din olsa... Ben de ne budalayım! Bir gotik katedral, insana huşu veren renk renk kilise camları görünce benim zayıf kalbim hemen onlara yakışır rahibi tasavvur diyor... Ruhum öyle bir rahibi anlar, ruhumun öyle bir rahibe ihtiyacı var... Onun yerine karşıma pis saçlı, mağrur bir herif çıkıyor... Üstünü başını bir yana bırak, Chevalier de Beauvoisi'nin bir eşi.

Hakikî bir rahip, bir Massillon, bir Fenelon... Massillon da Dubois gibi bir alçağı rahipliğe yükseltmiş. SaintSimon'un Hatırat'ını okuyalı beri Fenelon'dan da soğudum; ama onda yine bir rahip ruhu varmış... Öyle bir rahip olsa, gönüllerinde sevgi duyanların, bu dünyada toplanacak bir yerleri olur... Bir başımıza kalıp yaşamayız... O iyi rahip bize Allah'tan söz eder. Ama hangi Allah? Kitabı Mukaddes'in bahsettiği öç almaya susamış o küçük, gaddar müstebit değil... Voltaire'in Allah'ı, o âdil, merhametli, yüce Allah...

Ezbere bildiği Kitabı Mukaddes'in birçok parçalarını hatırlayıp heyecan duydu... Ama üç kişi bir araya geldi mi, bizim papazlarımızın söz ede ede düşürdükleri o büyük ada, ALLAH sözüne nasıl inanılır?

Yalnız yaşamak!..Ah ne azap!..

Julien alnına vurarak: Ben çıldırıyor, haksızlık ediyorum, dedi. Burada, bu zindanda yalnızım; ama dünyada yalnız yaşamış değilim; kafamda büyük bir görev fikri yer etmişti. Kendime belki doğru, belki yanlış olarak edindiğim görev... Fırtına olunca dayandığım sağlam bir ağaç gövdesi gibi idi; sendeliyor, çırpınıyordum. Ben de alt tarafı bir adamdım... Ama fırtına beni uçuramıyordu.

Bu zindanın rutubetli havası yalnızlık fikrini aklıma getiriyor...

Riyakârlığa lanet ederek yine riyakârlık etmeye ne lüzum var? Beni böyle ezen ne ölüm, ne zindan, ne de havanın rutubeti, Madame de Renal'in burada olmaması. Verrieres'de olsam, onu görmek için haftalarca evinin bodrumuna saklanmak lazım gelse, hiç şikayet eder miyim?

Acı acı gülererek yüksek sesle: Çağdaşlarımın tesiri daha güçlü çıkıyor, dedi. Ölüme iki adım yoldayım, kendi kendime ko-

nuşuyorum, yine de mürailik ediyorum... Hey gidi on dokuzuncu asır hey!

... Bir avcı ormanda ateş eder, avının düştüğünü görünce de yakalamak için hemen atılır. Çizmesi iki ayak yükseklikte bir karınca yuvasına çarpar, karıncaların ocağını yıkıp içindekileri, yumurtalarıyla beraber dört yana saçar... Karıncaların en filozofları bile bu kara, kocaman, korkunç vücudun ne olduğunu anlayamaz: Birdenbire, inanılmaz bir süratle yuvalarına giren bir çizme, bundan biraz önce de müthiş bir gürültü, kırmızımtırak ateş demetleri...

... Ölüm, hayat, sonsuzluk, onları kavrayacak kadar geniş anlayışı olacak kimseler için bunun gibi basit şeylerdir... Yazın uzun günlerinde sabahın dokuzunda doğup akşamın beşinde ölen bir sinek, gece kelimesinin ne demek olduğunu nasıl anlansın? Onu beş saat daha yaşatın, gecenin ne olduğunu görün anlar. Ben de yirmi üçümde öleceğim. Bana beş yıllık hayat daha verin, Madame de Renal ile yaşayayım.

Mephistopeles gülüşü ile gülmeye başladı.

Bir kere ben, dinleyen biri varmış gibi ikiyüzlülük ediyorum. Sonra da yaşayacak şurada birkaç günüm kaldığını düşünmeyip yaşamayı, sevmeyi unutuyorum... Heyhat!

Madame de Renal burada değil; belki bir daha kocasından izin koparıp Besançon'a gelemeyecek, onun adını lekeleyemeyecek.

İşte beni yalnız bırakan asıl bu; âdil, rahim, kadir; gaddarlık, öç almak düşünmez bir Tanrı'nın yokluğu değil... Ah! Tanrı olsaydı... heyhat! ayaklarına kapanırdım. Ona: Ben ölümü hak ettim fakat sen, yüce Tanrı, iyi Tanrı, merhametli Tanrı, beni yine sevdiğime kavuştur! derdim. Gece hayli ilerlemişti. Julien bir iki saat rahat rahat uyudu, sonra Fouque geldi. Julien

kendini, içinde geçenleri iyice görüp anlayan bir insan gibi,
kuvvetli, metin hissediyordu.

XLV. BÖLÜM

Fouque'ye:

– Abbe ChasBernard'ı çağtırmaya kalkarsam ona kötü bir oyun oynamış olurum, dedi; zavallının üç gün iştahı kaçır, yemek yiyemez. Ama ben bana, M. Pirard'ın dostlarından, entrikaya kapılmaz, bir jansenit bulmaya çalış.

Fouque, dostunun bu sözü açmasını sabırsızlıkla bekliyordu. Julien insanın taşrada halkın inanışlarına karşı borçlu olduğu görevi uygun bir şekilde yerine getirdi. Kendisine confesseur diye bir jansenit seçmiş olmasına rağmen Abbe de Frilair'in sayesinde zindanında ruhaniler teşkilatından yardım görüyordu; onda girişim düşüncesi biraz daha olsaydı kaçıp kurtulabilirdi fakat zindanın kötü havası etkisini gösteriyor, düşünme gücünü azaltıyordu. Bunun içindir ki Madame de Renal'ın tekrar gelişi onu umduğundan da çok sevindirdi. Kadın onu kucaklarken:

– Benim en büyük görevim sana karşı olandır; Verrieres'den kaçtım geldim.

Julien, Madame de Renal'e karşı benbenliğe kalkışamazdı, ona geçirdiği bütün zaafı anlattı. Madame de Renal ona doğrusu çok iyi bakıyor, ondan bir şey esirgemiyordu.

Madame de Renal, akşam hapishaneden çıkar çıkmaz teyzesinin evine, Julien'e bir ava bağlanır gibi bağlanmış olan papazı çağırttı; bu adamın bütün isteği, Besançon'un yüksek zengin sınıfından kadınların gözüne girmektir; Madame de Renal onu, gidip BrayleHaut manastırında dokuz günlük bir riyazete kolaylıkla razı etti.

Julien'in bunu duyunca ne derece sevinip ne çılgınca bir aşk heyecanına kapıldığını hiçbir söz ifade edemez. Madame de Renal bir yandan avuç dolusu para sarf edip bir yandan da zenginliği, sofuluğu ile ünlü teyzesinin itibarından bildiği gibi yararlanarak, Julien'i günde iki kere görmeye izin kopardı.

Bu haberi duyunca Mathilde'nin kıskançlığı artıp âdeta bir çılgınlık halini aldı. M. de Frilair ona, dostunu her gün bir defadan fazla görebilmesine izin verdirecek kadar kurallar dışına çıkamayacağını, zaten bu kadarına sözü geçmeyeceğini itiraf etmişti. Mathilde, Madame de Renal'in en küçük girişmelerini bile öğrenmek için arkasına adam koydurdu. M. de Frilair de kurnaz zekâsının bütün inceliklerini harekete getirmiş, Mathilde'yi Julien'in kendisine layık bir insan olmadığına kandırmak istiyordu. Lâkin Mademoiselle de La Mole, bütün bu azaplar içinde Julien'i eskisinden de çok seviyor, hemen hemen her gün de müthiş bir kavga çıkarıyordu.

Julien, bu derece garip bir surette lekelemiş olduğu o zavallı kıza karşı, sonuna kadar bütün kuvvetini sarf ederek efendice hareket etmek istiyordu; fakat her lâhza, Madame de Renal için duyduğu ateşli aşk daha üstün geliyordu. Birtakım çürük sebepler gösterip Mathilde'yi, Madame de Renal'in masumca gelip gene masumca gittiğine inandırmak istiyor, bunu başaramayınca da içinden: "Artık, diyordu, dramın sonu pek yakınlaşmıştır; daha iyi gizleyemiyorsam bu, benim için bir özür sayılabilir."

Mademoiselle de La Mole, M. de Croisenois'nın öldüğünü duydu. M. de Thaler, şu pek zengin herif, Mathilde'nin ortadan kaybolması hakkında nahoş sözler çıkartmıştı; M. de Croisenois gidip onu görmüş, bu sözleri yalanlamasını istemişti: M. de Thaler ona, aldığı imzasız mektupları gösterdi; birtakım küçük hâdiseleri yan yana getirip birbiriyle izah ediyor, hem o

kadar ustalıkla meydana çıkarıyordu ki zavallı marquis'nin hakikati sezmemesi mümkün değildi.

M. de Thaler, hiç de ince sayılmayacak birtakım şakalara cesaret etti. Öfke ile, üzüntü ile sarhoşa dönen M. de Croisenois'nın, bunun üzerine istediği tarziye o kadar ağırdı ki zengin yuhudi düelloyu tercih etti. Bu iş budalalığın galibiyetiyle bitti. Yani Paris'in sevmeye en layık adamlarından biri daha yirmi dördüne varmadan dünyaya gözlerini kapadı.

Croisenois'nın ölümü, Julien'in zayıflamış ruhu üzerinde acayip, marazi bir tesir bıraktı. Mathilde'ye:

– Zavallı Croisenois! diyordu, bize karşı doğrusu pek usluca, pek kibarca hareket etti; annenizin salonunda ettiğimiz tedbirsizlikler yüzünden bana kin bağlayıp bir kavga çıkarması beklenebilirdi; çünkü önce hor bakılan bir insana karşı bağlanacak kin çoğu zaman pek gazaplı olur.

M. de Croisenois ölünce Julien'in, Mathilde'in ilerisi hakkındaki bütün düşünceleri altüst oldu; birkaç gün dil döküp kıza, M. de Luz'e varması lazım geldiğini ispata çalıştı.

– O pek sıkılgan bir adamdır, pek jesuit de değildir, diyordu; elbette bir gün o da sıraya karışacaktır. Onda, ölü Croisenois'da olduğundan fazla yükselme hırsı vardır, hem de devamlı bir hırs... Ailesinde düklük falan da yok; bunun için o, Julien Sorel'in dulu ile evlenmekte hiçbir zorluk çıkarmaz.

Mathilde, soğukça bir tavırla cevap verdi:

– Hem de büyük ihtiraslardan boyunun ölçüsünü almış bir dul... Altı ay sevgiden sonra âşığının, bütün felâketlerin başı olan bir kadını kendisine tercih ettiğini görüp dünyayı anlamış bir dul...

– Haksızlık ediyorsunuz; Madame de Rcnal'in buraya gelip gitmesi, Paris'te beni bağışlatmaya çalışan avukatın çok işine yarar. Bu sayede avukat benim, öldürmek istediğim kadından

hapishanede himaye gördüğümü anlatarak çok kuvvetli sözler söyleyebilir. Bunun çok etkisi olabilir; kim bilir? Belki bir gün de benim bir melodram konusu olduğumu görürsünüz, v.s. v.s.

Şiddetli, üstelik de öç alarak yatıştırılması da imkânsız bir kıskanma, umutsuz bir üzüntünün devamı (umutsuz, çünkü Julien'in kurtulduğu var sayılsa bile onun gönlünü yine elde etmeye imkân var mı?) o vefasız âşığı hâlâ, hem her zaman-
kinden fazla sevmenin verdiği utanma hissi, çektirdiği ıstırap, Mademoiselle de La Mole'u gamlı, kederli bir sükûta düşürmüştü; ağzını bıçak bile açmıyordu. Onu bu halden ne M. de Frilair'in yaltaklanmaları kurtarabiliyordu, ne de Fouque'nin kaba saba, sert açıkgözlülüğü.

Julien'e gelince o, Mathilde'i görüp rahatsız olduğu anlar bir yana bırakılırsa, ileriye hemen hiç aklına getirmeden bir aşk hayatı sürüp gidiyordu. Aşk ihtirasının, son dereceyi bulmuş, yapmacığa lüzum görmeyen aşk ihtirasının garip bir tesiri vardır: Madame de Renal de onun tasasızlığını, tatlı neşesini âdeta paylaşıyordu. Julien ona:

– Bir zamanlar, diyordu, Vergy korularında seninle beraber gezerken ne kadar bahtiyar olabilirdim! Ateşli bir yükselme hırsı buna meydan vermedi, benim ruhumu o günlerde hayalî âlemlere sürükleyip götürdü. Dudaklarımın ta yanında duran bu güzel kolu tutup kalbimin üzerinde sıkacağıma gelecek günler yalğını beni senden uzaklaştırıyordu; kocaman bir servet edinmek için atılmam lazım gelecek sayısız çarpışmaları, yalnız onları düşünüyordum... Hayır, hayır, siz beni bu hapishanede görmeye gelmeseydiniz ben bahtiyarlık nedir bilmeden ölecektim.

Julien'in bu sakin hayatını bozan iki olay görüldü. "Confesseur"ü, jansenist olmasına rağmen, jesuitlerin entrikasına ka-

rışmaktan kendini koruyamamış, kendi de farkına varmadan, onların elinde alet olmuştu.

Bir gün gelip Juulien, intihar günahına, bu pek büyük günah girmek istemiyorsa, kendini ölüm cezasından kurtarmak için, elinden gelen her işe girişmesi lazım geldiğini söyledi. Rahipler sınıfının, Paris Adalet Bakanlığında büyük bir nüfuzu olduğundan Julien için, kendini affettirmek istiyorsa, kolay bir yol vardı; parlak, herkese ibret diye gösterilecek bir surette iman tazelemek...

Julien:

– Parlak bir surette!.. diye tekrar etti. Siz de mi misyonerler gibi komedi oynamaya kalkıyorsunuz, mon pere?

Jansenist papaz ağır bir tavırla cevap verdi:

– Yaşınız, Kudret’in bir lütfu olan sevimli ehreniz, suununun bir türlü anlaşılamayan sebebi, Mademoiselle de La Mole’un sizin için bezlettiği kahramanca gayretler, hasılı her şey, öldürmek istediğiniz kadının size gösterdiği şaşılacak dostluğa kadar her şey, Besançon genç bayanlarının kahramanı olmanıza hizmet etti. Onlar sizin uğrunuzda her şeyi, politikayı bile unuttular...

“İman tazelemeniz onların gönlünde yankılar uyandırıp deren bir etki bırakır. Sizin dine çok büyük bir yararınız dokunmuş olur; jesuitler de böyle bir hal karşısında bu yolu tutarlar diye ben niçin ekineyim? Onlar o kadar hırslı, o kadar şirrettirler ki kendileri ile ilişiği olmayan bu işte bile bir kötülük etmenin yolunu bulurlar! Buna meydan vermemeli... Sizin iman tazelemenizin akıtacağı gözyaşları, Voltaire’in imansızca yazılarının on basımının bıraktığı parçalayıcı etkiyi yok eder..

Julien’e bundan çok daha fazla dokunan ikinci olayı Madame de Renal ıkardı. Tanıdıklarından bilmem hangi entrikacı kadın o saf, sıkılğan ruhlu kadını kandırmış, SaintCloud sara-

yına gidip kralın ayaklarına kapanmanın boynuna borç olduğunu aklına koymuştu.

Madame de Renal, Julien'den ayrılmak fedakârlığını göstermişti; böyle bir azaba katlandıktan sonra halka maskara olmak, eskiden ölümden bile ağır sayacağı bu hal, ona artık hiç geliyordu.

– Kralın karşısına çıkar, benim dostum olduğunu açıkça söylerim. Bir adamın, hem de Julien gibi bir adamın hayatı tehlikede olunca öbür düşüncelerin artık ne hükmü kalır? Julien, beni öldürmek istediye, beni kıskandığından istedi derim. Jüri üyelerinin veya kralın merhameti sayesinde kurtulmuş nice delikanlılar var...

Julien öfke ile bağırdı:

– İkimizi de kepaze mi edeceksin sen? Böyle bir işe kalkışmayacağına ya hemen yemin edersin, yahut da bir daha beni göremezsin, seni hapishaneye aldirtmam, ertesi gün de kendimi öldürürüm. Paris'e gitmek fikri senin icadın değil. Bunu senin aklına hangi entrikacı karı soktu, söyle!..

Bu kısa hayatın sayılı günlerini mutlulukla geçirelim. Kendimizi el âlemden saklayalım; suçumun su kaldırır yeri yok. Mademoiselle de La Mole'un Paris'te itibarı büyüktür, hiç şüphen olmasın: O, bir insanın yapabileceği her şeyi yapmıştır. Burası taşra, burada zaten zengin, saygı görür kim varsa benim aleyhimde. Sana düşen iş yaşamaları kolay olan o zenginleri, hele siyaset âleminde ılımlı denenleri büsbütün kızdırır... Maslonları, Valenodları, kendimize güldürmeyelim.

Julien, zindanın kötü havasına dayanamaz olmuştu. Çok şükür ki artık öleceği bildirilen gün, güzel bir güneş tabiatı sevindiriyor, neşelendiriyordu; Julien'in de o gün cesareti pek üstünde idi. Açık havada yürümek ona, uzun zaman denizde kalmış gemicinin karada gezmekten duyduğu zevke benzer

bir haz verdi, içinden: Her şey yolunda, dedi, metanetim üstümde.

O başın hiçbir zaman, o kesileceği günkü kadar şairane bir hali olmamıştı. Vaktiyle Vergy korularında geçirdiği en tatlı anlar, son derece bir şiddetle, aklına üşüşüyordu. Bütün olay basit bir surette, yakışıksız hiçbir şey geçmeden olup bitti; Julien de hiçbir yapmacığa kalkışmadı.

İki gün önce Fouque'ye:

– Heyecana kapılmayacağıma söz veremem, demişti; bu çirkin, rutubetli zindan da bana ateşli anlar geçiriyor, kendimi bilmez oluyorum; ama korkmam, kimse Julien sarardı diyemez.

Zindandaki son gününün sabahı Fouque'nin, Mathilde ile Madame de Renal'i şehirden uzaklaştırması için lazım gelen tertibatı önceden kararlaştırmıştı.

– Onların ikisini bir arabaya bindirirsin, demişti. Posta arabacısına söyle atları hep dört nala sürsün, ikisi de ya hemen sarmaş dolaş olur olur, ya birbirine kıyasıya kin gösterir. Her ne olursa olsun, zavallı kadıncağızlar biraz avunup ıstıraplarını unuturlar.

Julien Madame de Renal'e, Mathilde'in oğluna bakmak için yaşayacağına yemin ettirmişti. Bir gün Fouque'ye:

– Kim bilir? demişti, insanın belki öldükten sonra da birtakım ihtisasları vardır. Hani ebedî istirahat derler, ben de o ebedî istirahat yatağımın, Verrieres üstündeki büyük dağın mağarasında olmasını isterim. Sana anlatmıştım, kaç kere o mağarada oturdum, gözlerimi

Fransa'nın en zengin kentlerinin manzarasına daldırıp gönlümde yükselmek hırsının alevini duydum: O zamanlar bende o ihtiras vardı... Her ne ise! O mağarayı severim, filozof

ruhlu bir adamın imreneceği bir yer olduğu da doğrusu inkâr edilmez... Besançonun mübarek rahipleri her şeyden para çıkarırlar; işini becermesini bilersen benim cesedimi onlardan satın alabilirsin...

Fouque, bu üzüntülü işi başardı. Geceyi odasında, dostunun cesedi yanında, bir başına geçiriyordu; birdenbire şaşakaldı: Kapı açılmış, içeri Mathilde girmişti. Oysa ki, daha birkaç saat önce onu Besançon'dan on fersah ötede bırakmıştı. Kızın şaşkın şaşkın bir bakışı vardı:

– Onu göreceğim, dedi.

Fouque'nin konuşacak, ayağa kalkacak hali yoktu. Yerde duran lâcivert bir kaputu parmağı ile işaret etti; Julien'den kalkanlar buna sarılıydı.

Mathilde diz çöktü. Boniface de La Mole ile Navarre Kraliçesi Marguerite'in hâtırası ona hiç şüphesiz insan gücünden üstün bir güç vermişti. Titrek elleriyle kaputu açtı. Fouque gözlerini çevirdi. Mathilde'nin acele acele odada dolaştığını duydu. Kız birçok mum yakıyordu. Fouque kendinde kudret bulup da gözlerini kaldırdığı zaman Mathilde, Julien'in kafasını önündeki küçük mermer masaya koymuş, alnından öpüyordu...

Mathilde, âşığı kendini seçtiği mezara kadar takip etti. Tabutun arkasından bir yığın da papaz gitti; kimse bilmiyordu ama Mathilde de, karalara sarılı bir arabada yapayalnız, sevdiği adamın kesik kafasını dizleri üzerinde taşıdı.

Jura sıradağlarının en yüksek tepesinde, binlerce mumlar yakılıp ihtişamlı donatılmış o küçük mağaraya gece yarısı varıldı; yirmi papaz ölümler âyinini icra etti. Cenazenin geçtiği bütün küçük köylerden halk, hiç görülmedik bu garip âyini merak edip alaya takılmışlardı.

Mathilde, onların arasında uzun matem elbiseleriyle, göründü; dua okunup bittikten sonra da halka binlerce beş franklık serptirdi.

Fouque ile yalnız kalınca, âşığının kesik başını kendi eliyle gömeceğini söyledi, bunu yaptı da. Fouque ıstırabından deli gibi olmuştu. Mathilde, bir hayli masraf edip İtalya'da, kabartma heykelli taşlar yaptırtıp o vahşi mağarayı bunlarla süsletti.

Madame de Renal, verdiği sözü tuttu. Hiçbir suretle kendini öldürmeye kalkmadı; fakat Julien'den üç gün sonra o da, çocuklarını kucaklarken, ölüverdi.

TO THE HAPPY NEW

Halkın oyu ile yönetim hürriyeti sağlar ama bir de sakıncası vardır: Üstüne düşmeyen işlere karışır; söz gelişi herkesin özel hayatına. Amerika'da, İngiltere'de görülen hüzün işte bu yüzden doğar. Özel hayata dokunmaktan kaçmak için yazar, Verrieres adında bir kasaba uydurmuş, bir piskoposa, bir jüriye, bir ceza mahkemesine ihtiyacı olunca da bütün bunları hiç gitmediği Besançon şehrine koymuştur.